

Lagrådsremiss

Skärpta regler för unga lagöverträdare

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 26 januari 2026

Gunnar Strömmer

Elin Bellander
(Justitiedepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

Den systematiska och organiserade brottsligheten har de senaste åren kommit att påverka allt fler delar av samhället. Den allvarliga brottsligheten bland unga utmärker sig särskilt och tränger allt längre ner i åldrarna. För att säkerställa att lagstiftningen möter det behov som föranleds av denna brottsutveckling samt för att upprätthålla det straffrättsliga systemets trovärdighet och legitimitet behöver reglerna för unga lagöverträdare skärpas. I lagrådsremissen föreslår regeringen därför bl.a. följande.

- Straffbarhetsåldern sänks till 13 år för allvarliga brott under en period om fem år.
- Ungdomsreduktionen avskaffas helt för unga myndiga.
- Ungdomsreduktionen minskas och straffmaximum höjs till fängelse i 18 år för lagöverträdare under 18 år.
- Påföljden ungdomsövervakning skärps.
- Regleringen vid misskötsamhet av påföljderna ungdomsvård och ungdomstjänst skärps.

Lagändringarna föreslås, i allt väsentligt, träda i kraft den 3 juli 2026.

Innehållsförteckning

1	Beslut	7
2	Lagtext	9
2.1	Förslag till lag om ändring i brottsbalken.....	9
2.2	Förslag till lag om ändring i brottsbalken.....	14
2.3	Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare	15
2.4	Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare	22
2.5	Förslag till lag om ändring i skattebrottslagen (1971:69).....	23
2.6	Förslag till lag om ändring i lagen (1978:801) om internationellt samarbete rörande kriminalvård i frihet.....	24
2.7	Förslag till lag om ändring i lagen (1997:1024) om Skatteverkets brottsbekämpande verksamhet.....	25
2.8	Förslag till lag om ändring i lagen (1998:620) om belastningsregister	26
2.9	Förslag till lag om ändring i lagen (1998:621) om misstankeregister.....	29
2.10	Förslag till lag om ändring i lagen (1998:621) om misstankeregister.....	30
2.11	Förslag till lag om ändring i lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder.....	31
2.12	Förslag till lag om ändring i lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott	32
2.13	Förslag till lag om ändring i lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott	33
2.14	Förslag till lag om ändring i lagen (2009:1427) om erkännande och verkställighet av bötesstraff inom Europeiska unionen	34
2.15	Förslag till lag om ändring i häkteslagen (2010:611).....	35
2.16	Förslag till lag om ändring i lagen (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder.....	36
2.17	Förslag till lag om ändring i lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet.....	37
2.18	Förslag till lag om ändring i lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet.....	38
2.19	Förslag till lag om ändring i lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen.....	39

2.20	Förslag till lag om ändring i lagen (2015:485) om erkännande och uppföljning av beslut om övervakningsåtgärder inom Europeiska unionen.....	41
2.21	Förslag till lag om ändring i lagen (2015:650) om erkännande och verkställighet av frivårdspåföljder inom Europeiska unionen	42
2.22	Förslag till lag om ändring i lagen (2018:1693) om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalogens område	43
2.23	Förslag till lag om ändring i lagen (2018:1693) om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalogens område	45
2.24	Förslag till lag om ändring i lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning	46
2.25	Förslag till lag om ändring i lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning	48
2.26	Förslag till lag om ändring i lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning	49
2.27	Förslag till lag om ändring i lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning	50
2.28	Förslag till lag om ändring i tullbefogenhetslagen (2024:710)	52
2.29	Förslag till lag om ändring i lagen (2024:782) om förfarandet vid förverkande av egendom och åläggande av företagsbot	53
2.30	Förslag till lag om ändring i lagen (2025:520) om internationell verkställighet i brottmål	54
3	Ärendet och dess beredning	57
4	Reglerna om unga lagöverträdare behöver skärpas.....	58
5	Grundläggande fri- och rättigheter måste beaktas.....	70
6	Straffbarhetsåldern	73
6.1	En särskild bestämmelse om sänkt straffbarhetsålder för allvarliga brott.....	73
6.2	Vilka påföljder ska kunna dömas ut?	92
6.3	Utredning av brott enligt den särskilda regleringen.....	105
6.3.1	Misstankar ska utredas vid en förundersökning.....	105
6.3.2	Särskilt om tvångsmedel.....	114
6.4	Prövningen av brott enligt den särskilda regleringen	136
6.4.1	Handläggning av mål.....	136
6.4.2	Den rättsliga prövningen	139
6.5	Den särskilda regleringen bör tidsbegränsas	145
6.6	Att sänka straffbarhetsåldern är inte oförenligt med de fri- och rättigheter som följer av barnkonventionen, regeringsformen eller Europakonventionen.....	148
6.7	Övriga ändringar med anledning av att straffbarhetsåldern sänks	158
6.7.1	Personuppgiftsbehandling	158

	6.7.2	Följdändringar	165
7		Regleringen om bevistalan ska ändras	171
8		Unga myndiga ska inte särbehandlas	175
	8.1	Ingen ungdomsreduktion för unga myndiga.....	175
	8.2	Ingen ungdomsvård för unga myndiga.....	179
	8.3	Unga myndiga ska inte särbehandlas i domstol.....	182
	8.4	Andra ändringar kopplade till unga myndiga.....	184
9		Skärpta straff för lagöverträdare under 18 år	187
	9.1	Ungdomsreduktionen bör minska.....	187
	9.2	Ungdomsreduktion i skälig omfattning	193
	9.3	Straffmaximum höjs till fängelse 18 år	197
10		Ungdomsövervakning.....	202
	10.1	Skärpt ungdomsövervakning.....	202
	10.2	Ungdomsvård ska inte längre få förenas med ungdomstjänst eller böter	217
11		En skärpt reglering vid misskötsamhet	221
12		Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser.....	228
13		Konsekvenser av förslagen	233
	13.1	Ekonomiska konsekvenser	233
	13.2	Konsekvenser för barn	245
	13.3	Övriga konsekvenser	249
14		Författningskommentar.....	253
	14.1	Förslaget till lag om ändring i brottsbalken.....	253
	14.2	Förslaget till lag om ändring i brottsbalken.....	257
	14.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare	258
	14.4	Förslaget till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare	266
	14.5	Förslaget till lag om ändring i skattebrottslagen (1971:69).....	266
	14.6	Förslaget till lag om ändring i lagen (1978:801) om internationellt samarbete rörande kriminalvård i frihet.....	267
	14.7	Förslaget till lag om ändring i lagen (1997:1024) om Skatteverkets brottsbekämpande verksamhet.....	267
	14.8	Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:620) om belastningsregister.....	268
	14.9	Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:621) om misstankeregister.....	270
	14.10	Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:621) om misstankeregister.....	270
	14.11	Förslaget till lag om ändring i lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder.....	271
	14.12	Förslaget till lag om ändring i lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott	271

14.13	Förslaget till lag om ändring i lagen (2009:1427) om erkännande och verkställighet av bötesstraff inom Europeiska unionen	272
14.14	Förslaget till lag om ändring i häkteslagen (2010:611)	273
14.15	Förslaget till lag om ändring i lagen (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder	274
14.16	Förslaget till lag om ändring i lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet	275
14.17	Förslaget till lag om ändring i lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen	276
14.18	Förslaget till lag om ändring i lagen (2015:485) om erkännande och uppföljning av beslut om övervakningsåtgärder inom Europeiska unionen	278
14.19	Förslaget till lag om ändring i lagen (2015:650) om erkännande och verkställighet av frivårdspåföljder inom Europeiska unionen	278
14.20	Förslaget till lag om ändring i lagen (2018:1693) om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalogens område	279
14.21	Förslaget till lag om ändring i lagen (2018:1693) om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalogens område	280
14.22	Förslaget till lag om ändring i lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning	281
14.23	Förslaget till lag om ändring i lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning	282
14.24	Förslaget till lag om ändring i lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning	284
14.25	Förslaget till lag om ändring i tullbefogenhetslagen (2024:710)	287
14.26	Förslaget till lag om ändring i lagen (2024:782) om förfarandet vid förverkande av egendom och åläggande av företagsbot	288
14.27	Förslaget till lag om ändring i lagen (2025:520) om internationell verkställighet i brottmål	289
Bilaga 1	Sammanfattning av delbetänkandet Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga (SOU 2024:39)	292
Bilaga 2	Delbetänkandets lagförslag	298
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna	328
Bilaga 4	Sammanfattning av slutbetänkandet Straffbarhetsåldern (SOU 2025:11)	329
Bilaga 5	Slutbetänkandets lagförslag	334

Bilaga 6	Förteckning över remissinstanserna	371
Bilaga 7	Sammanfattning av Utkast till lagrådsremiss Sänkt straffbarhetsålder för allvarliga brott.....	373
Bilaga 8	Utkastets lagförslag	374
Bilaga 9	Förteckning över remissinstanserna	386

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i brottsbalken,
2. lag om ändring i brottsbalken,
3. lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare,
4. lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare,
5. lag om ändring i skattebrottslagen (1971:69),
6. lag om ändring i lagen (1978:801) om internationellt samarbete rörande kriminalvård i frihet,
7. lag om ändring i lagen (1997:1024) om Skatteverkets brottsbekämpande verksamhet,
8. lag om ändring i lagen (1998:620) om belastningsregister,
9. lag om ändring i lagen (1998:621) om misstankeregister,
10. lag om ändring i lagen (1998:621) om misstankeregister,
11. lag om ändring i lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder,
12. lag om ändring i lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott,
13. lag om ändring i lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott,
14. lag om ändring i lagen (2009:1427) om erkännande och verkställighet av bötesstraff inom Europeiska unionen,
15. lag om ändring i häkteslagen (2010:611),
16. lag om ändring i lagen (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder,
17. lag om ändring i lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet,
18. lag om ändring i lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet,
19. lag om ändring i lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen,
20. lag om ändring i lagen (2015:485) om erkännande och uppföljning av beslut om övervakningsåtgärder inom Europeiska unionen,
21. lag om ändring i lagen (2015:650) om erkännande och verkställighet av frivårdspåföljder inom Europeiska unionen,
22. lag om ändring i lagen (2018:1693) om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område,
23. lag om ändring i lagen (2018:1699) om Kriminalvårdens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område,
24. lag om ändring i lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning,
25. lag om ändring i lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning,
26. lag om ändring i lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning,
27. lag om ändring i lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning,
28. lag om ändring i tullbefogenhetslagen (2024:710),

29. lag om ändring i lagen (2024:782) om förfarandet vid förverkande av egendom och åläggande av företagsbot,
30. lag om ändring i lagen (2025:520) om internationell verkställighet i brottmål.

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken¹

dels att 32 kap. 3 § ska upphöra att gälla,

dels att nuvarande 32 kap. 3 a § ska betecknas 32 kap. 3 §,

dels att 1 kap. 6 §, 29 kap. 7 § och 32 kap. 1 och 4 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas två nya paragrafer, 32 kap. 1 a och 1 b §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

6 §²

För brott som någon begått innan han fyllt femton år får inte dömas till påföljd.

För brott som någon *har* begått innan han *eller hon* fyllt femton år får *det* inte dömas till påföljd.

För brott som någon har begått när han eller hon fyllt tretton men inte femton år får det dock dömas till påföljd om

1. det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år, eller

2. det är fråga om försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott som avses i 1.

29 kap.

7 §³

Har någon begått brott innan han eller hon fyllt *tjuugoett* år, ska hans eller hennes ungdom beaktas *särskilt* vid straffmätningen. Rätten får då döma till lindrigare straff än vad som är föreskrivet för brottet.

Om någon har begått brott innan han eller hon fyllt *arton* år ska hans eller hennes ungdom beaktas *i skälig omfattning* vid straffmätningen. Rätten får då döma till lindrigare straff än vad som är föreskrivet för brottet.

För brott som någon har begått innan han eller hon fyllt arton år får

För brott som någon har begått innan han eller hon fyllt arton år får

¹ Senaste lydelse av 32 kap. 3 § 2006:891

32 kap. 3 a § 2021:1103.

² Senaste lydelse 1988:942.

³ Senaste lydelse 2021:1103. Ändringen innebär bl.a. att tredje stycket tas bort.

det inte dömas till svårare straff än fängelse i tio år. Om fängelse på längre tid och på livstid är föreskrivet för brottet eller om det följer av 26 kap. 2 §, får det dock dömas till fängelse i högst fjorton år.

Första stycket gäller inte för brott som någon har begått efter det att han eller hon fyllt arton år, om

1. det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år,

2. det är fråga om försök, förberedelse eller stämpling till eller underlåtenhet att avslöja eller förhindra sådant brott som avses i 1, eller

3. brottets straffvärde uppgår till fängelse i ett år eller mer.

det inte dömas till svårare straff än fängelse i arton år.

32 kap.

1 §⁴

Den som har begått brott innan han eller hon fyllt arton år får dömas till ungdomsvård om han eller hon har ett särskilt behov av vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen (2025:400) eller lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga och sådan vård eller åtgärd kan beredas den unge. Vården och åtgärderna ska syfta till att motverka att den unge utvecklas ogynnsamt. Även den som har begått brott efter det att han eller hon fyllt arton år får dömas till ungdomsvård om det finns särskilda skäl för det. Den som har fyllt tjuogoett år får inte dömas till ungdomsvård.

Den som har begått brott innan han eller hon fyllt arton år får dömas till ungdomsvård om han eller hon har ett särskilt behov av vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen (2025:400) eller lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga och sådan vård eller åtgärd kan beredas den unge. Vården och åtgärderna ska syfta till att motverka att den unge utvecklas ogynnsamt.

Den som har fyllt arton år när dom meddelas får dömas till ungdomsvård endast om det finns särskilda skäl för det. Den som har fyllt tjuogoett år vid denna tidpunkt får inte dömas till ungdomsvård.

Ungdomsvård får dömas ut endast om socialtjänstens planerade

Ungdomsvård får dömas ut endast om socialtjänstens planerade

åtgärder, i förekommande fall i förening med ungdomstjänst eller böter, kan anses tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art samt den unges tidigare brottslighet.

Om åtgärderna ska vidtas med stöd av socialtjänstlagen, ska rätten besluta en föreskrift om att den unge ska följa det ungdomskontrakt som upprättats av socialnämnden. Innehållet i kontraktet ska framgå av domen.

Om åtgärderna ska vidtas med stöd av lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, ska den vårdplan som upprättats av socialnämnden fogas till domen.

Om skada på egendom har uppkommit genom brottet och det bedöms vara ägnat att främja den unges anpassning i samhället, får rätten, i samband med att den dömer till ungdomsvård, föreskriva att den unge på tid och sätt som anges i domen ska biträda den skadelidande med visst arbete, som syftar till att avhjälpa eller begränsa skadan eller som annars i belysning av brottets och skadans art framstår som lämpligt. Sådan föreskrift får beslutas endast med den skadelidandes samtycke.

åtgärder kan anses tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art samt den unges tidigare brottslighet.

1 a §

När påföljden bestäms till ungdomsvård gäller följande.

1. Om åtgärderna ska vidtas med stöd av socialtjänstlagen (2025:400), ska rätten besluta en föreskrift om att den unge ska följa det ungdomskontrakt som upprättats av socialnämnden. Innehållet i kontraktet ska framgå av domen.

2. Om åtgärderna ska vidtas med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, ska den vårdplan som upprättats av socialnämnden fogas till domen.

1 b §

Om det genom brottet har uppkommit skada på egendom får rätten, i samband med att den dömer till ungdomsvård, föreskriva att den unge på tid och sätt som anges i domen ska biträda den skadelidande med visst arbete. Föreskriften ska avse arbete som syftar till att avhjälpa eller begränsa skadan eller annars framstår som lämpligt med hänsyn till brottets och skadans art. En sådan föreskrift får beslutas endast med den skadelidandes samtycke och under förutsättning att det bedöms vara ägnat att främja den unges anpassning i samhället.

4 §⁵

Om den dömde i väsentlig grad *underlåter att göra* vad som *åligger* honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att han eller hon ska följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst eller ungdomsövervakning, får rätten på talan av åklagare undanröja *en annan* påföljd *än* böter som dömts ut för brottet och bestämma en ny påföljd för detta. I stället för att undanröja påföljden får dock rätten meddela den dömde en varning, om det är en tillräcklig åtgärd.

Om, av annat skäl än som anges i första stycket, den planerade vården eller de planerade åtgärderna enligt ett ungdomskontrakt eller en vårdplan inte kommer till stånd eller vården eller åtgärderna kommit att i väsentlig grad avvika från vad som planerats i kontraktet eller vårdplanen, får rätten på talan av åklagare undanröja *en annan* påföljd *än* böter som dömts ut för brottet och bestämma en ny påföljd för detta. Detsamma gäller om, av

Om den dömde i väsentlig grad *bryter mot* vad som *gäller för* honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att han eller hon ska följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst eller ungdomsövervakning, får rätten på talan av åklagare undanröja *den* påföljd som dömts ut för brottet och bestämma en ny påföljd för detta. I stället för att undanröja påföljden får dock rätten meddela den dömde en varning, om det är en tillräcklig åtgärd.

Om, av annat skäl än som anges i första stycket, den planerade vården eller de planerade åtgärderna enligt ett ungdomskontrakt eller en vårdplan inte kommer till stånd eller vården eller åtgärderna kommit att i väsentlig grad avvika från vad som planerats i kontraktet eller vårdplanen, får rätten på talan av åklagare undanröja *den* påföljd som dömts ut för brottet och bestämma en ny påföljd för detta. Detsamma gäller om, av annat skäl än som

annat skäl än som anges i första stycket, en dom på ungdomstjänst inte till väsentlig del kan fullgöras inom skälig tid eller, beträffande ungdomsövervakning, de föreskrivna åtgärderna enligt en verkställighetsplan inte kommer till stånd eller åtgärderna kommit att i väsentlig grad avvika från vad som föreskrivits i verkställighetsplanen.

Om mer än en påföljd undanröjs får rätten bestämma en gemensam påföljd för den samlade brottsligheten.

Om rätten beslutar om undanröjande enligt första eller andra stycket ska den, när den nya påföljden bestäms, ta skälig hänsyn till vad den dömde har undergått till följd av den undanröjda påföljden eller de undanröjda påföljderna *och till böter som har dömts ut enligt 3 § första stycket 2.*

anges i första stycket, en dom på ungdomstjänst inte till väsentlig del kan fullgöras inom skälig tid eller, beträffande ungdomsövervakning, de föreskrivna åtgärderna enligt en verkställighetsplan inte kommer till stånd eller åtgärderna kommit att i väsentlig grad avvika från vad som föreskrivits i verkställighetsplanen.

Om rätten beslutar om undanröjande enligt första eller andra stycket ska den, när den nya påföljden bestäms, ta skälig hänsyn till vad den dömde har undergått till följd av den undanröjda påföljden eller de undanröjda påföljderna.

1. Denna lag träder i kraft den 3 juli 2026.

2. För ungdomsvård som dömts ut i förening med böter gäller 32 kap. 4 § i den äldre lydelsen.

2.2 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 6 § brottsbalken ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt 2.1

Föreslagen lydelse

1 kap.

6 §¹

För brott som någon har begått innan han eller hon fyllt femton år får det inte dömas till påföljd.

För brott som någon har begått när han eller hon fyllt tretton men inte femton år får det dock dömas till påföljd om

1. det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år, eller

2. det är fråga om försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott som avses i 1.

1. Denna lag träder i kraft den 3 juli 2031.

2. Den upphävda bestämmelsen gäller fortfarande för brott som har begåtts före ikraftträdandet.

2.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

dels att 1, 25, 27, 29, 30, 30 b–32, 38 och 41 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas tre nya paragrafer, 1 a, 38 e och 38 f §§, och närmast före 38 e § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

I denna lag finns särskilda bestämmelser om handläggning hos Polismyndigheten, åklagare och domstol av mål och ärenden om brott där den misstänkte inte har fyllt *tjuogoett* år.

I denna lag finns särskilda bestämmelser om handläggning hos Polismyndigheten, åklagare och domstol av mål och ärenden om brott där den misstänkte inte har fyllt *arton* år.

I övrigt gäller rättegångsbalkens regler och andra bestämmelser.

1 a §

I 31–38 d §§ finns bestämmelser om handläggning av mål och ärenden som avser brott begångna av den som inte har fyllt femton år. I fall som avses i 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken tillämpas dock i stället 38 e och 38 f §§.

25 §²

Mål i tingsrätt och hovrätt mot den som inte har fyllt *tjuogoett* år *skall*, om det inte möter hinder, handläggas av lagfarna domare som särskilt har utsetts av domstolen att handlägga sådana mål. Detsamma *skall* gälla i fråga om nämndemän som anlitas för tjänstgöring i sådana mål.

Mål i tingsrätt och hovrätt mot den som inte har fyllt *arton* år *ska*, om det inte möter hinder, handläggas av lagfarna domare som särskilt har utsetts av domstolen att handlägga sådana mål. Detsamma *ska* gälla i fråga om nämndemän som anlitas för tjänstgöring i sådana mål.

I mål som rör brott på vilket endast böter kan följa får andra än dem som avses i första stycket anlitas.

¹ Senaste lydelse 2014:650.

² Senaste lydelse 2001:152.

Mål mot den som inte har fyllt *tjuagoett* år ska, om målet avser brott på vilket fängelse kan följa, om möjligt sättas ut till handläggning på ett sådant sätt att målet inte drar till sig uppmärksamhet.

Rätten får i mål mot den som inte har fyllt *tjuagoett* år besluta att målet ska handläggas inom stängda dörrar, om offentlighet vid förhandlingen är till uppenbar olägenhet på grund av den uppmärksamhet den tilltalade kan antas bli föremål för. Om rätten anser att ett sådant beslut bör meddelas och om någon som har fyllt *tjuagoett* år också är tilltalad i målet, ska rätten handlägga åtalet mot den som är under *tjuagoett* år som ett särskilt mål, om det kan ske utan att utredningen avsevärt försvåras.

Även om beslut meddelas enligt andra stycket får rättens ordförande tillåta att den tilltalades anhöriga och andra vars närvaro kan väntas bli till nytta får närvara vid handläggningen.

I mål mot den som inte har fyllt *arton* år ska tingsrätten hålla huvudförhandling även om det inte finns anledning att döma till någon annan påföljd än böter eller villkorlig dom eller sådana påföljder i förening.

Mål mot den som inte har fyllt *tjuagoett* år ska alltid behandlas skyndsamt.

Om det väcks allmänt åtal mot den som inte har fyllt *arton* år för ett brott för vilket det är föreskrivet fängelse i mer än sex månader, ska de tidsfrister iakttas som är föreskrivna för åtgärder i mål där den tilltalade är häktad. Den förlängda tidsfrist som anges i 45 kap. 14 § andra stycket andra meningen rättegångsbalken ska dock inte tillämpas.

Om rätten begär ett yttrande från socialnämnden enligt 28 §, ska nämnden yttra sig inom sådan tid att rätten kan hålla huvudförhandling enligt reglerna i andra stycket. Om ärendets beskaffenhet motiverar det, får yttrandet med rättens medgivande lämnas senare.

Mål mot den som inte har fyllt *arton* år ska alltid behandlas skyndsamt.

³ Senaste lydelse 2021:1096.

⁴ Senaste lydelse 2014:321.

30 §⁵

I mål mot den som inte har fyllt *tjuogoett* år *skall*, om det inte möter synnerliga hinder, domen avkunnas muntligen vid huvudförhandlingen. I övrigt gäller 30 kap. 7 § rättegångsbalken.

I mål mot den som inte har fyllt *arton* år *ska*, om det inte möter synnerliga hinder, domen avkunnas muntligen vid huvudförhandlingen. I övrigt gäller 30 kap. 7 § rättegångsbalken.

30 b §⁶

Om någon som dömts till ungdomsvård eller ungdomstjänst bryter mot vad som gäller för honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst får åklagaren besluta om att varning ska meddelas den unge.

Om någon som dömts till ungdomsvård, ungdomstjänst eller ungdomsövervakning i väsentlig grad *underlåter* att göra vad som *åligger* honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst eller ungdomsövervakning *får åklagaren i stället för att väcka talan enligt 32 kap. 4 § brottsbalken besluta att varning ska meddelas den unge*, om detta bedöms vara en tillräcklig åtgärd.

Åklagaren får också, i stället för att väcka talan enligt 32 kap. 4 § brottsbalken, besluta om varning om någon som dömts till ungdomsvård, ungdomstjänst eller ungdomsövervakning i väsentlig grad bryter mot vad som gäller för honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst eller ungdomsövervakning, om detta bedöms vara en tillräcklig åtgärd.

Varning ska så snart det kan ske meddelas den unge vid ett personligt möte. Den unges vårdnadshavare eller annan som svarar för den unges vård och fostran samt annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge ska kallas till mötet, om det inte möter hinder eller annars finns särskilda skäl mot det. Även företrädare för socialtjänsten bör ges tillfälle att närvara. Om frågan om varning gäller ungdomsövervakning bör i stället företrädare för Kriminalvården ges tillfälle att närvara. Kan ett *personligt*

Varning ska så snart det kan ske meddelas den unge vid ett personligt möte *eller, om det finns skäl för det och det inte är olämpligt, vid ett möte genom ljud- och bildöverföring*. Den unges vårdnadshavare eller *någon* annan som svarar för den unges vård och fostran samt annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge ska kallas till mötet, om det inte möter hinder eller annars finns särskilda skäl mot det. Även företrädare för socialtjänsten bör ges tillfälle att närvara. Om frågan om varning gäller ungdoms-

⁵ Senaste lydelse 1994:1760.

⁶ Senaste lydelse 2020:618.

möte inte *komma till stånd*, ska den unge underrättas skriftligen om beslutet.

övervakning bör i stället företrädare för Kriminalvården ges tillfälle att närvara. Kan ett möte inte *genomföras*, ska den unge underrättas skriftligen om beslutet.

Vid mötet ska åklagaren särskilt förklara innebörden av beslutet och klargöra vad följderna kan bli vid fortsatt misskötsamhet.

31 §⁷

Kan någon misstänkas för att före femton års ålder ha begått ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år eller ett straffbelagt försök, en straffbelagd förberedelse eller en straffbelagd stämpling till ett sådant brott ska en utredning om brottet inledas, om inte särskilda skäl talar *emot* det.

Om någon *kan* misstänkas för att före femton års ålder ha begått ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år eller ett straffbelagt försök, en straffbelagd förberedelse eller en straffbelagd stämpling till ett sådant brott ska en utredning om brottet inledas, om inte särskilda skäl talar *mot* det.

På begäran av socialnämnden får en utredning om brott även inledas i andra fall avseende någon som inte har fyllt femton år, om socialnämnden bedömer att utredningen kan antas ha betydelse för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser för den unge. Vid denna bedömning ska det särskilt beaktas om det är fråga om ett brott som innebär att den unge äventyrar sin hälsa eller utveckling eller om brottet kan antas utgöra ett led i en upprepad brottslighet begången av den unge.

I andra fall än som avses i första och andra styckena får en utredning om brott inledas avseende någon som inte har fyllt femton år

1. om det behövs för att klarlägga om någon som *har fyllt femton år* har tagit del i brottet,

1. om det behövs för att klarlägga om någon som *enligt 1 kap. 6 § brottsbalken får dömas till påföljd* har tagit del i brottet,

2. om det behövs för att efterforska gods som har kommit åt genom brottet eller som kan bli föremål för förverkande, eller

3. om det av andra skäl är påkallat med hänsyn till allmänna eller enskilda intressen.

Har den unge inte fyllt tolv år får en utredning enligt andra eller tredje stycket inledas endast om det finns synnerliga skäl.

32 §

Bestämmelserna om förundersökning i 23 kap. 3, 4, 6–14 §§, 18 b–19, 21, 21 b–21 d och 24 §§ rättegångsbalken ska i tillämpliga delar gälla för en sådan utredning som avses i 31 §. Efter att förhör hållits med den unge ska bestämmelserna om insyn i 23 kap. 18 § samma balk gälla i tillämpliga delar för en sådan utredning. När utredningen är slutförd ska bestämmelserna om insyn i 23 kap. 18 a § samma balk tillämpas. Det som sägs om förundersökning och åtal i den paragrafen ska i stället avse utredning enligt 31 § respektive bevistalan enligt 38 §. Rätten att få en kopia i 23 kap. 21 a § samma balk gäller i de fall då en bevistalan väcks.

Bestämmelserna om förundersökning i 23 kap. 3, 4, 6–14, 18 b–19, 21, 21 b–21 d och 24 §§ rättegångsbalken ska i tillämpliga delar gälla för en sådan utredning som avses i 31 §. *I samband med förhör med den unge ska han eller hon informeras om sin rätt att inte behöva yttra sig över misstanken och inte heller i övrigt behöva medverka till utredningen av sin egen skuld.* Efter att förhör hållits med den unge ska bestämmelserna om insyn i 23 kap. 18 § samma balk gälla i tillämpliga delar för en sådan utredning. När utredningen är slutförd ska bestämmelserna om insyn i 23 kap. 18 a § samma balk tillämpas. Det som sägs om förundersökning och åtal i den paragrafen ska i stället avse utredning enligt 31 § respektive bevistalan enligt 38 §. Rätten att få en kopia i 23 kap. 21 a § samma balk gäller i de fall då en bevistalan väcks.

En utredning som avses i 31 § ska bedrivas med särskild skyndsamhet och avslutas så snart det är möjligt. Utredningen får inte pågå längre tid än tre månader, om det inte är nödvändigt med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller andra särskilda omständigheter.

Utredningen ska ledas av en åklagare eller en anställd vid Polismyndigheten som myndigheten har förordnat. Undersökningsledaren ska, om det inte möter något hinder, genom intresse och fallenhet för arbete med unga lagöverträdare vara särskilt lämpad för uppgiften.

Har den unge tidigare varit föremål för utredning enligt 31 §, ska om möjligt samma åklagare och samma anställda vid Polismyndigheten anlitas för att leda och genomföra den nya utredningen.

I tullbefogenhetslagen (2024:710) finns bestämmelser om att åklagare får begära biträde av Tullverket eller en tulltjänsteman vid en utredning enligt 31 §.

38 §⁸

Åklagaren ska begära prövning i domstol av om den unge har begått ett brott (bevistalan) om

1. brottet har begåtts innan den unge har fyllt femton år,
2. det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i *fem* år för brottet, eller det är fråga om ett straffbelagt försök, en straffbelagd förberedelse eller en straffbelagd stämpling till ett sådant brott,
3. en utredning enligt 31 § har slutförts om brottet, och
4. det skulle ha funnits tillräckliga skäl för åtal om brottet hade begåtts efter att den unge har fyllt femton år.

Även om det är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i *fem* år för brottet får en bevistalan väckas om det finns synnerliga skäl för det.

Bevistalan får inte väckas om det talar mot det.

Även om det är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i *fyra* år för brottet får en bevistalan väckas om det finns synnerliga skäl för det.

finns särskilda omständigheter som

Allvarliga brott begångna av den som har fyllt tretton men inte femton år

38 e §

I fall som avses i 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken tillämpas de bestämmelser om handläggning av mål och ärenden om brott som gäller för en person som har fyllt femton år.

38 f §

Om åtal väcks i ett fall som avses i 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken får åklagaren begära att rätten, för det fall rätten finner att 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken inte är tillämplig, ändå ska pröva om den unge har begått ett brott. Vid bedömningen av om en sådan bevistalan ska väckas tillämpas 38 § andra och tredje styckena.

En bevistalan enligt första stycket ska handläggas i samma rättegång som åtalet.

41 §⁹

En ansökan om resning som avser en tilltalad som inte har fyllt *tjugoett* år ska handläggas skyndsamt.

En ansökan om resning som avser en tilltalad som inte har fyllt *arton* år ska handläggas skyndsamt.

-
1. Denna lag träder i kraft den 3 juli 2026.
 2. För förhållanden som inträffat före ikraftträdandet gäller 30 b § första stycket i den äldre lydelsen.

⁹ Senaste lydelse 2022:1083.

2.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare¹

dels att 1 a, 38 e och 38 f §§ ska upphöra att gälla,

dels att rubriken närmast före 38 e § ska utgå.

-
1. Denna lag träder i kraft den 3 juli 2031.
 2. De upphävda paragraferna gäller fortfarande för brott som har begåtts före ikraftträdandet.

¹ Senaste lydelse av

1 a § 2026:000

38 e § 2026:000

38 f § 2026:000

rubriken närmast före 38 e § 2026:000.

2.5 Förslag till lag om ändring i skattebrottslagen (1971:69)

Härigenom föreskrivs att 17 § skattebrottslagen (1971:69) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Förvaltningsmyndigheter som handlägger frågor om skatter eller avgifter *skall* göra anmälan till åklagaren så snart det finns anledning att anta att brott enligt denna lag har begåtts. Detta gäller dock inte om det kan antas att brottet inte kommer att medföra påföljd enligt denna lag eller om anmälan av annat skäl inte behövs. Skatteverket får fullgöra anmälningsskyldigheten till enhet inom verket som *skall* medverka vid brottsutredning, om det inte finns skäl att anta att brottet föranleder annan påföljd än böter och den misstänkte kan antas erkänna gärningen. Detta gäller dock endast om den misstänkte fyllt *tjugoett* år.

Har i lag eller förordning meddelats bestämmelse som avviker från föreskrifterna i första stycket gäller den bestämmelsen.

Föreslagen lydelse

17 §¹

Förvaltningsmyndigheter som handlägger frågor om skatter eller avgifter *ska* göra anmälan till åklagaren så snart det finns anledning att anta att brott enligt denna lag har begåtts. Detta gäller dock inte om det kan antas att brottet inte kommer att medföra påföljd enligt denna lag eller om anmälan av annat skäl inte behövs. Skatteverket får fullgöra anmälningsskyldigheten till enhet inom verket som *ska* medverka vid brottsutredning, om det inte finns skäl att anta att brottet föranleder annan påföljd än böter och den misstänkte kan antas erkänna gärningen. Detta gäller dock endast om den misstänkte fyllt *arton* år.

Denna lag träder i kraft den 3 juli 2026.

¹ Senaste lydelse 2003:682.

2.6 Förslag till lag om ändring i lagen (1978:801) om internationellt samarbete rörande kriminalvård i frihet

Härigenom föreskrivs att 5 § lagen (1978:801) om internationellt samarbete rörande kriminalvård i frihet ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §

Framställningen kan avslås

1. om gärning som påföljden avser omfattas av här i landet väckt åtal, utfärdat strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot eller meddelat beslut att åtal *ej skall* väckas eller fullföljas,

2. om domen har meddelats utan att den dömde har varit personligen närvarande vid förhandling i saken inför domstol,

3. om den dömde *vid tiden för brottet ej hade fyllt femton år,*

4. om domen av annat skäl än som förut har angivits måste anses oförenlig med principerna för tillämpning av svensk strafflag,

5. om det med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet är lämpligast att verkställighet här i landet anordnas enligt annan i 3 § angiven samarbetsform än som avses i framställningen.

1. om *den* gärning som påföljden avser omfattas av *ett* här i landet väckt åtal, utfärdat strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot eller meddelat beslut att åtal *inte ska* väckas eller fullföljas,

3. om den dömde *enligt 1 kap. 6 § brottsbalken inte hade kunnat dömas till påföljd för den aktuella gärningen,*

Denna lag träder i kraft den 3 juli 2026.

2.7 Förslag till lag om ändring i lagen (1997:1024) om Skatteverkets brottsbekämpande verksamhet

Härigenom föreskrivs att 5 § lagen (1997:1024) om Skatteverkets brottsbekämpande verksamhet¹ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §²

Skatteverket får, utan att biträde begärs av åklagare, i fall som avses i 23 kap. 22 § rättegångsbalken utreda sådan brottslighet som anges i 1 § första stycket, om den misstänkte kan antas erkänna gärningen.

Första stycket gäller endast om	Första stycket gäller endast om
den misstänkte fyllt <i>tjuogoett</i> år.	den misstänkte fyllt <i>arton</i> år.

Denna lag träder i kraft den 3 juli 2026.

¹ Senaste lydelse av lagens rubrik 2017:453.

² Senaste lydelse 2006:580.

2.8 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:620) om belastningsregister

Härigenom föreskrivs att 3, 16 och 17 §§ lagen (1998:620) om belastningsregister ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §¹

Registret ska innehålla uppgifter om den som

1. genom dom, beslut, straffföreläggande eller föreläggande av ordningsbot har ålagts påföljd för brott,

2. har ålagts förvandlingsstraff för böter,

3. med tillämpning av 30 kap. 6 § brottsbalken har förklarats fri från påföljd,

4. på grund av åklagares beslut enligt 20 kap. 7 § rättegångsbalken, 9 eller 17 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare eller 46 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall inte har åtalats för brott, *eller*

4. på grund av åklagares beslut enligt 20 kap. 7 § rättegångsbalken, 9 eller 17 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare eller 46 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall inte har åtalats för brott,

5. har meddelats

a) kontaktförbud enligt lagen (1988:688) om kontaktförbud,

b) tillträdesförbud enligt lagen (2005:321) om tillträdesförbud vid idrottsarrangemang, dock inte tillträdesförbud enligt 9 a § i den lagen,

c) förbud enligt 3 kap. 5 § lagen (2015:642) om europeisk skyddsorder,

d) tillträdesförbud enligt lagen (2021:34) om tillträdesförbud till butiker, badanläggningar och bibliotek, *eller*

d) tillträdesförbud enligt lagen (2021:34) om tillträdesförbud till butiker, badanläggningar och bibliotek,

e) vistelseförbud enligt lagen (2024:7) om preventiva vistelseförbud.

e) vistelseförbud enligt lagen (2024:7) om preventiva vistelseförbud, *eller*

6. genom dom i mål om bevis-talan enligt lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare har förklarats ha begått brott.

16 §²

En uppgift i registret ska gallras

1. om en överrätt genom dom eller beslut frikânt den registrerade för den åtalade gärningen,

1. om en överrätt genom dom eller beslut frikânt den registrerade för den åtalade gärningen *eller har förklarat att den registrerade inte begått det brott som en bevistalan avser,*

2. om en domstol efter resning har meddelat dom eller beslut som avses i 1,

3. om dom, beslut, strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot har undanröjts,

4. om överrätt har upphävt ett beslut om förvandlingsstraff för böter,

5. om åklagares beslut att meddela åtalsunderlåtelse eller straffvarning har återkallats,

6. om kontaktförbud enligt lagen (1988:688) om kontaktförbud, förbud enligt 3 kap. 5 § lagen (2015:642) om europeisk skyddsorder, tillträdesförbud enligt lagen (2005:321) om tillträdesförbud vid idrottsarrangemang och lagen (2021:34) om tillträdesförbud till butiker, badanläggningar och bibliotek, eller vistelseförbud enligt lagen (2024:7) om preventiva vistelseförbud har upphävts, eller

7. när den registrerade har avlidit.

*Lydelse enligt lagrådsremissen
Frihetsberövande påföljder för
barn och unga*

Föreslagen lydelse

17 §

Utöver vad som följer av 16 § ska uppgifter om

1. fängelse- eller förvandlingsstraff för böter gallras tio år efter frigivningen,

2. fängelsestraff som ska anses helt verkställt genom tidigare frihetsberövande eller från vilket någon genom beslut om nåd helt har befriats gallras tio år efter domen eller beslutet,

3. förvandlingsstraff för böter som har fallit bort enligt 18 § bötesverkställighetslagen (1979:189) gallras fem år efter det att straffet föll bort,

4. säkerhetsförvaring gallras tio år efter det att påföljden är helt verkställd,

5. skyddstillsyn eller villkorlig dom gallras

a) tio år efter domen eller beslutet, eller

b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,

6. ungdomsvård, ungdomstjänst eller ungdomsövervakning gallras

a) tio år efter domen eller beslutet, eller

b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,

7. överlämnande till vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall gallras

² Senaste lydelse 2024:8.

- a) tio år efter domen eller beslutet, eller
- b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,
- 8. överlämnande till rättspsykiatrisk vård gallras tio år efter utskrivningen,
- 9. böter gallras fem år efter domen, beslutet eller godkännandet av strafföreläggandet eller föreläggandet av ordningsbot,
- 10. att någon enligt 30 kap. 6 § brottsbalken har förklarats fri från påföljd gallras
 - a) tio år efter domen eller beslutet, eller
 - b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,
- 11. åklagares beslut att inte åtala för brott gallras
 - a) tio år efter beslutet, eller
 - b) tre år efter beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet,
- 12. beslut om kontaktförbud enligt lagen (1988:688) om kontaktförbud och förbud enligt 3 kap. 5 § lagen (2015:642) om europeisk skyddsorder gallras tio år efter beslutet,
- 13. beslut om tillträdesförbud enligt lagen (2005:321) om tillträdesförbud vid idrottsarrangemang och lagen (2021:34) om tillträdesförbud till butiker, badanläggningar och bibliotek gallras fem år efter beslutet, *och*
- 14. beslut om vistelseförbud enligt lagen (2024:7) om preventiva vistelseförbud gallras
 - a) tio år efter beslutet, eller
 - b) fem år efter beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för beslutet.
- 13. beslut om tillträdesförbud enligt lagen (2005:321) om tillträdesförbud vid idrottsarrangemang och lagen (2021:34) om tillträdesförbud till butiker, badanläggningar och bibliotek gallras fem år efter beslutet,
- 14. beslut om vistelseförbud enligt lagen (2024:7) om preventiva vistelseförbud gallras
 - a) tio år efter beslutet, eller
 - b) fem år efter beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för beslutet, *och*
- 15. att någon genom dom i mål om bevistalan har förklarats ha begått brott gallras fem år efter domen.

Denna lag träder i kraft den 3 juli 2026.

2.9 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:621) om misstankeregister

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1998:621) om misstankeregister
dels att 4 § ska ha följande lydelse,
dels att det ska införas en ny paragraf, 3 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 a §

Utöver vad som föreskrivs i 3 § ska registret innehålla uppgifter om den som har fyllt tretton år och som enligt förundersökningsledarens bedömning är skäligen misstänkt för brott som avses i 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken.

Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om att registreringer ska begränsas på visst sätt.

4 §

Regeringen meddelar närmare föreskrifter om vilka uppgifter registret *skall* innehålla om den som *skall* registreras enligt 3 §.

Regeringen meddelar närmare föreskrifter om vilka uppgifter registret *ska* innehålla om den som *ska* registreras enligt 3 *eller 3 a §*.

Denna lag träder i kraft den 3 juli 2026.

2.10 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:621) om misstankeregister

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1998:621) om misstankeregister¹
dels att 3 a § ska upphöra att gälla,
dels att 4 § ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt 2.9

Föreslagen lydelse

4 §²

Regeringen meddelar närmare föreskrifter om vilka uppgifter registret ska innehålla om den som ska registreras enligt 3 *eller 3 a* §.

Regeringen meddelar närmare föreskrifter om vilka uppgifter registret ska innehålla om den som ska registreras enligt 3 §.

-
1. Denna lag träder i kraft den 3 juli 2031.
 2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för uppgifter om misstankar om brott som har begåtts före ikraftträdandet.

¹ Senaste lydelse av 3 a § 2026:000.

² Senaste lydelse 2026:000.

2.11 Förslag till lag om ändring i lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 4 § lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

4 §¹

Överlämnande ska vägras om

1. gärningen har ägt rum innan den eftersökte fyllt femton år,	1. den eftersökte enligt 1 kap. 6 § brottsbalken inte hade kunnat dömas till påföljd för den aktuella gärningen,
2. det skulle strida mot den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna eller de tilläggsprotokoll till konventionen som gäller som lag i Sverige,	
3. gärningen omfattas av nåd eller ett annat beslut enligt 12 kap. 9 § regeringsformen, eller	
4. gärningen har prövats genom en dom som fått laga kraft i en medlemsstat i Europeiska unionen, Island eller Norge och, vid en fällande dom, påföljden har avtjänats eller är under verkställighet eller inte längre kan verkställas enligt lagstiftningen i domslandet.	

Denna lag träder i kraft den 3 juli 2026.

¹ Senaste lydelse 2024:43.

2.12 Förslag till lag om ändring i lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott

Härigenom föreskrivs att det i lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott ska införas en ny paragraf, 1 h §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 h §

Om den som tvångsmedlet riktas mot har fyllt 13 men inte 15 år tillämpas de bestämmelser som gäller avseende någon som har fyllt 15 år, om den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som avses i 1 kap. 6 § andra stycket 1 brottsbalken.

Denna lag träder i kraft den 3 juli 2026.

2.13 Förslag till lag om ändring i lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott

Härigenom föreskrivs att 1 h § lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott¹ ska upphöra att gälla den 3 juli 2031.

¹ Senaste lydelse av 1 h § 2026:000.

2.14 Förslag till lag om ändring i lagen (2009:1427) om erkännande och verkställighet av bötesstraff inom Europeiska unionen

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 11 § lagen (2009:1427) om erkännande och verkställighet av bötesstraff inom Europeiska unionen ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

11 §¹

En verkställbarhetsförklaring får inte meddelas

1. om det för samma gärning meddelats dom eller beslut i Sverige eller i en annan stat och domen eller beslutet i den andra staten, vid ett fällande avgörande, har verkställts,

2. om gärningen helt eller delvis begåtts i Sverige och den inte motsvarar brott enligt svensk lag eller om en tillämpning av 35 kap. 7 § brottsbalken innebär att preskription inträtt,

3. om den dömden inte hade fyllt 15 år när brottet begicks,

3. om den dömden *enligt 1 kap. 6 § brottsbalken* inte hade *kunnat dömas till påföljd för den aktuella gärningen*,

4. om en sådan förklaring inte skulle vara förenlig med bestämmelser om immunitet,

5. om bötesstraffet har beslutats efter ett skriftligt förfarande och det inte har bekräftats i intyget att den dömden personligen eller genom behörigt ombud underrättats om sin rätt att bestrida samt om tidsfristen för detta, eller

6. om bötesstraffet har meddelats efter en förhandling där den dömden inte var personligen närvarande och om det inte har bekräftats i intyget att något av villkoren i artikel 7.2 i–j i rambeslutet är uppfyllt.

Denna lag träder i kraft den 3 juli 2026.

2.15 Förslag till lag om ändring i häkteslagen (2010:611)

Härigenom föreskrivs att det i häkteslagen (2010:611) ska införas en ny paragraf, 1 kap. 4 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

4 a §

Vid alla åtgärder som rör intagna som inte har fyllt arton år ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. En intagen som inte har fyllt arton år ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne och vid bedömningen av barnets bästa ska hänsyn tas till barnets åsikter.

Denna lag träder i kraft den 3 juli 2026.

2.16 Förslag till lag om ändring i lagen (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 5 § lagen (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

5 §¹

Överlämnande ska vägras om

1. *gärningen har ägt rum innan*
den eftersökte fyllt femton år,

1. *den eftersökte enligt 1 kap. 6 §*
brottsbalken inte hade kunnat
dömas till påföljd för den aktuella
gärningen,

2. gärningen omfattas av nåd eller annat beslut enligt 12 kap. 9 §
regeringsformen,

3. gärningen har prövats genom en dom som fått laga kraft i en nordisk
stat eller i en medlemsstat i Europeiska unionen och, vid en fällande dom,
påföljden har avtjänats eller är under verkställighet eller inte längre kan
verkställas enligt lagstiftningen i domslandet, eller

4. det skulle strida mot den europeiska konventionen om skydd för de
mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna eller de tilläggs-
protokoll till konventionen som gäller som lag i Sverige.

Denna lag träder i kraft den 3 juli 2026.

2.17 Förslag till lag om ändring i lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet

Härigenom föreskrivs att det i lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet ska införas en ny paragraf, 2 c §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 c §

För uppgifter enligt 1 § första stycket 1 och 3 som rör ett telefonnummer, en annan adress eller en elektronisk kommunikationsutrustning som innehas eller används eller har innehaft eller har använts av någon som har fyllt 13 men inte 15 år tillämpas de bestämmelser som gäller avseende någon som har fyllt 15 år, om den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som avses i 1 kap. 6 § andra stycket 1 brottsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2030.

2.18 Förslag till lag om ändring i lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet

Härigenom föreskrivs att 2 c § lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet¹ ska upphöra att gälla den 3 juli 2031.

2.19 Förslag till lag om ändring i lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 4, 15 och 19 §§ lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

4 §¹

En utländsk dom på frihetsberövande påföljd får inte erkännas och verkställas i Sverige

1. om mindre än sex månader av påföljden återstår att avtjäna när domen tas emot av Kriminalvården,

2. om den gärning som påföljden avser inte motsvarar brott enligt svensk lag och det inte är fråga om en sådan gärning som finns angiven i bilagan till denna lag och för vilken det i den andra statens lagstiftning är föreskrivet en frihetsberövande påföljd i tre år eller mer,

3. om den gärning som påföljden avser helt eller delvis har begåtts i Sverige och inte motsvarar brott enligt svensk lag,

4. om det för samma gärning som påföljden avser har meddelats en dom i Sverige eller i en annan stat och domen fått laga kraft och påföljden vid en fällande dom har avtjänats, är under verkställighet eller inte längre kan verkställas enligt lagen i den stat som meddelat domen,

5. om den dömden *vid tidpunkten för brottet inte fyllt femton år,*

5. om den dömden *enligt 1 kap. 6 § brottsbalken inte hade kunnat dömas till påföljd för den aktuella gärningen,*

6. om verkställighet i Sverige inte skulle vara förenlig med bestämmelser om immunitet,

7. om domen har meddelats efter en förhandling där den dömden inte var personligen närvarande och det inte har bekräftats i intyget som avses i 6 § att något av rambeslutets villkor i artikel 9.1 i är uppfyllt,

8. om påföljden omfattar en åtgärd som innebär psykiatrisk vård eller hälso- och sjukvård eller annan frihetsberövande åtgärd som inte kan verkställas här, eller

9. om den andra staten inte har lämnat Sverige tillstånd till att åtala, döma eller på annat sätt beröva den dömden friheten för annan gärning än den som avses i domen och som begicks före översändandet av domen.

15 §

En dömd person får på begäran av en behörig myndighet i den andra staten anhållas av åklagare om det finns risk att han eller hon avviker eller på annat sätt undandrar sig verkställighet i Sverige enligt denna lag.

¹ Senaste lydelse 2025:163.

Den som inte *har fyllt femton år* får inte anhållas. Den som inte har fyllt arton år får anhållas endast om det finns synnerliga skäl.

Den som *enligt 1 kap. 6 § brottsbalken inte hade kunnat dömas till påföljd för den aktuella gärningen* får inte anhållas. Den som inte har fyllt arton år får anhållas endast om det finns synnerliga skäl.

Om det finns skäl för anhållande enligt första stycket men det är tillräckligt att den dömde meddelas reseförbud eller att det beslutas om anmälningsskyldighet, ska en sådan åtgärd beslutas i stället för anhållande. I fall som avses i 24 kap. 4 § rättegångsbalken ska övervakning ersätta ett anhållande.

19 §

Vid bestämmande av ny frihetsberövande påföljd enligt 12 § första stycket 2 får 24 och 25 kap. rättegångsbalken tillämpas.

Den som inte *har fyllt femton år* får inte anhållas. Den som inte har fyllt arton år får anhållas endast om det finns synnerliga skäl.

Den som *enligt 1 kap. 6 § brottsbalken inte hade kunnat dömas till påföljd för den aktuella gärningen* får inte anhållas. Den som inte har fyllt arton år får anhållas endast om det finns synnerliga skäl.

Denna lag träder i kraft den 3 juli 2026.

2.20 Förslag till lag om ändring i lagen (2015:485) om erkännande och uppföljning av beslut om övervakningsåtgärder inom Europeiska unionen

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 4 § lagen (2015:485) om erkännande och uppföljning av beslut om övervakningsåtgärder inom Europeiska unionen ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

4 §

Ett beslut om övervakningsåtgärder får inte erkännas och följas upp i Sverige om

1. den gärning som beslutet avser inte motsvarar brott enligt svensk lag och det inte är fråga om en sådan gärning som finns angiven i bilagan till denna lag och för vilken det i den andra statens lagstiftning är föreskrivet en frihetsberövande påföljd i tre år eller mer,

2. det för samma gärning som beslutet avser har meddelats en dom i Sverige eller i en annan stat och domen fått laga kraft och påföljden vid en fällande dom har avtjänats, är under verkställighet eller inte längre kan verkställas enligt lagen i den stat som meddelat domen,

3. det skulle strida mot bestämmelser om immunitet och privilegier, eller

4. den *gärning* som beslutet avser har ägt rum innan den misstänkte har fyllt 15 år.

4. den som beslutet avser *enligt 1 kap. 6 § brottsbalken inte hade kunnat dömas till påföljd för den aktuella gärningen.*

Denna lag träder i kraft den 3 juli 2026.

2.21 Förslag till lag om ändring i lagen (2015:650) om erkännande och verkställighet av frivårdspåföljder inom Europeiska unionen

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 4 § lagen (2015:650) om erkännande och verkställighet av frivårdspåföljder inom Europeiska unionen ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

4 §

En dom på frivårdspåföljd får inte erkännas eller verkställas i Sverige

1. om det återstår mindre än sex månader av den tid som den dömda ska iakttä en skyldighet som avses i 3 §,

2. om den gärning som påföljden avser inte motsvarar brott enligt svensk lag och det inte är fråga om en sådan gärning som finns angiven i bilagan till denna lag och för vilken det i den andra statens lagstiftning är föreskrivet en frihetsberövande påföljd i tre år eller mer,

3. om den gärning som påföljden avser helt eller delvis har begåtts i Sverige och inte motsvarar brott enligt svensk lag,

4. om det för samma gärning som påföljden avser har meddelats en dom i Sverige eller i en annan stat och domen fått laga kraft och påföljden vid en fällande dom har avtjänats, är under verkställighet eller inte längre kan verkställas enligt lagen i den stat som meddelat domen,

5. om den dömda vid tidpunkten för brottet inte fyllt femton år,

5. om den dömda enligt 1 kap. 6 § brottsbalken inte hade kunnat dömas till påföljd för den aktuella gärningen,

6. om verkställighet i Sverige inte skulle vara förenlig med bestämmelser om immunitet,

7. om domen har meddelats efter en förhandling där den dömda inte var personligen närvarande och det inte har bekräftats i intyget som avses i 6 § att något av de villkor som anges i artikel 11.1 h i rådets rambeslut 2008/947/RIF är uppfyllt, eller

8. om påföljden innefattar en medicinsk eller terapeutisk behandling som inte kan verkställas här.

Denna lag träder i kraft den 3 juli 2026.

2.22 Förslag till lag om ändring i lagen (2018:1693) om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalogens område

Härigenom föreskrivs att 5 kap. 4 § lagen (2018:1693) om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalogens område ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt lagrådsremissen

Föreslagen lydelse

*Bättre möjligheter att utreda brott
av unga lagöverträdare och några
andra processrättsliga frågor*

5 kap.

4 §

Biometriregistret över dömda får innehålla uppgifter som anges i 2 § om en person som har

1. varit föremål för en åtgärd enligt 28 kap. 12 a eller 14 § rättegångsbalken och som därefter genom en dom som fått laga kraft har dömts för ett brott för vilket fängelse ingår i straffskalan, eller har godkänt ett strafföreläggande avseende ett sådant brott,

2. varit föremål för en åtgärd enligt 8 kap. 7 a § fängelselagen (2010:610) eller 2 kap. 6 § lagen (2025:1053) om verkställighet av fängelsestraff med elektronisk övervakning, eller

3. dömts för brott i en annan medlemsstat inom Europeiska unionen och vars fingeravtrycks- eller signalementsuppgifter har överförts hit med stöd av artikel 4.2 i rådets rambeslut 2009/315/RIF av den 26 februari 2009 om organisationen av medlemsstaternas utbyte av uppgifter ur kriminalregistret och uppgifternas innehåll.

Sådana uppgifter som avses i första stycket 3 får dock endast behandlas om motsvarande gärning i Sverige har fängelse i ett år eller mer i straffskalan *och den som uppgifterna avser* vid tidpunkten för gärningen hade fyllt 15 år.

Sådana uppgifter som avses i första stycket 3 får dock endast behandlas om motsvarande gärning i Sverige har fängelse i ett år eller mer i straffskalan. *Uppgifter om den som vid tidpunkten för gärningen inte hade fyllt 15 år får behandlas endast om han eller hon enligt 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken hade kunnat dömas till påföljd för motsvarande gärning i Sverige.*

Registret får också innehålla uppgifter som anges i 2 §, om uppgifterna härrör från en upptagning enligt 36 1 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare eller från en sådan tidigare upptagning som avses i andra stycket den paragrafen.

Denna lag träder i kraft den 3 juli 2026.

2.23 Förslag till lag om ändring i lagen (2018:1693) om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalogens område

Härigenom föreskrivs att 5 kap. 4 § lagen (2018:1693) om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalogens område ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt 2.22

Föreslagen lydelse

5 kap.

4 §¹

Biometriregistret över dömda får innehålla uppgifter som anges i 2 § om en person som har

1. varit föremål för en åtgärd enligt 28 kap. 12 a eller 14 § rättegångsbalken och som därefter genom en dom som fått laga kraft har dömts för ett brott för vilket fängelse ingår i straffskalan, eller har godkänt ett strafföreläggande avseende ett sådant brott,

2. varit föremål för en åtgärd enligt 8 kap. 7 a § fängelselagen (2010:610) eller 2 kap. 6 § lagen (2025:1053) om verkställighet av fängelsestraff med elektronisk övervakning, eller

3. dömts för brott i en annan medlemsstat inom Europeiska unionen och vars fingeravtrycks- eller signalementsuppgifter har överförts hit med stöd av artikel 4.2 i rådets rambeslut 2009/315/RIF av den 26 februari 2009 om organisationen av medlemsstaternas utbyte av uppgifter ur kriminalregistret och uppgifternas innehåll.

Sådana uppgifter som avses i första stycket 3 får dock endast behandlas om motsvarande gärning i Sverige har fängelse i ett år eller mer i straffskalan. *Uppgifter om den som vid tidpunkten för gärningen inte hade fyllt 15 år får behandlas endast om han eller hon enligt 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken hade kunnat dömas till påföljd för motsvarande gärning i Sverige.*

Sådana uppgifter som avses i första stycket 3 får dock endast behandlas om motsvarande gärning i Sverige har fängelse i ett år eller mer i straffskalan *och den som uppgifterna avser vid tidpunkten för gärningen hade fyllt 15 år.*

Registret får också innehålla uppgifter som anges i 2 §, om uppgifterna härrör från en upptagning enligt 36 1 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare eller från en sådan tidigare upptagning som avses i andra stycket den paragrafen.

1. Denna lag träder i kraft den 3 juli 2031.

2. För uppgifter om den som har dömts för ett brott som har begåtts före ikraftträdandet gäller 5 kap. 4 § i den äldre lydelsen.

¹ Senaste lydelse 2026:000.

2.24 Förslag till lag om ändring i lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning dels att 4 a och 6 a §§ ska ha följande lydelse, dels att det ska införas en ny paragraf, 7 b §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 a §²

Ett tillstånd till hemlig dataavläsning som inte gäller rumsavlyssningsuppgifter får även beviljas i en utredning *om brott som avses i 36 f § andra stycket lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare*, om någon är skäligen misstänkt för att före 15 års ålder ha begått brottet och åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen.

Ett tillstånd till hemlig dataavläsning som inte gäller rumsavlyssningsuppgifter får även beviljas i en utredning *enligt 31 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare om brott som avses i 36 f § andra stycket den lagen*, om någon är skäligen misstänkt för att före 15 års ålder ha begått brottet och åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen.

Vid tillämpningen av denna paragraf ska de bestämmelser i denna lag som avser ett tillstånd enligt 4 § och som avser hemlig dataavläsning under en förundersökning tillämpas. Det som sägs om förundersökning och åtal ska i stället avse utredning enligt 31 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare och bevistalan enligt 38 § den lagen.

6 a §³

Ett tillstånd till hemlig dataavläsning som gäller rumsavlyssningsuppgifter får även beviljas i en utredning *om brott som avses i 36 g § andra stycket lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare*, om någon är skäligen misstänkt för att före 15 års ålder ha begått brottet och åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen.

Ett tillstånd till hemlig dataavläsning som gäller rumsavlyssningsuppgifter får även beviljas i en utredning *enligt 31 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare om brott som avses i 36 g § andra stycket den lagen*, om någon är skäligen misstänkt för att före 15 års ålder ha begått brottet och åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen.

Vid tillämpningen av denna paragraf ska de bestämmelser i denna lag som avser ett tillstånd enligt 6 § och som avser hemlig dataavläsning under en förundersökning tillämpas. Det som sägs om förundersökning och åtal ska i stället avse utredning enligt 31 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare och bevistalan enligt 38 § den lagen.

² Senaste lydelse 2025:868.

³ Senaste lydelse 2025:868.

7 b §

I fråga om någon som har fyllt 13 men inte 15 år tillämpas de bestämmelser om hemlig dataavläsning för förhindrande av vissa särskilt allvarliga brott som gäller avseende någon som har fyllt 15 år, om den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som avses i 1 kap. 6 § andra stycket 1 brottsbalken.

Denna lag träder i kraft den 3 juli 2026.

2.25 Förslag till lag om ändring i lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning

Härigenom föreskrivs att det i lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning ska införas en ny paragraf, 10 b §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 b §

I fråga om kommunikationsövervaknings- eller platsuppgifter som rör ett avläsningsbart informationssystem som används eller har använts av någon som har fyllt 13 men inte 15 år tillämpas de bestämmelser om hemlig dataavläsning för förebyggande, förhindrande och upptäckande av brottslig verksamhet som gäller avseende någon som har fyllt 15 år, om den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som avses i 1 kap. 6 § andra stycket 1 brottsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2030.

2.26 Förslag till lag om ändring i lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning

Härigenom föreskrivs att 7 b och 10 b §§ lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning¹ ska upphöra att gälla.

Denna lag träder i kraft den 3 juli 2031.

¹ Senaste lydelse av
7 b § 2026:000
10 b § 2026:000.

2.27 Förslag till lag om ändring i lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning

dels att rubriken närmast före 22 § ska utgå,

dels att 8, 18 och 20 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 21 a §, och närmast före 21 a § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 §

Kriminalvården ska förordna en särskild koordinator för den dömd. Koordinatorn ska hålla regelbunden kontakt med den dömd och träffa honom eller henne under verkställigheten samt genom kontroll, stöd och hjälp verka för att verkställighetsplanen följs.

Kriminalvården får förordna en eller flera personer att biträda koordinatorn i syfte att motverka att den dömd återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt (biträdande koordinator).

18 §

Under verkställigheten ska den dömd vara förbjuden att vistas utanför bostaden under kvällar och nätter mot lördag, söndag och måndag, från klockan arton på kvällen till klockan sju på morgonen.

Under verkställigheten ska den dömd vara förbjuden att vistas utanför bostaden under kvällar och nätter mot *fredag*, lördag, söndag och måndag, från klockan arton på kvällen till klockan sju på morgonen. *Om det bedöms lämpligt, får förbudet att vistas utanför bostaden under kvällen och natten mot fredag i stället gälla kvällen och natten mot tisdag, onsdag eller torsdag.*

Om ett förbud enligt första stycket inte bedöms lämpligt med hänsyn till den dömds personliga förhållanden eller om en annan inskränkning i rörelsefriheten annars bedöms vara mer ändamålsenlig, får förbudet ersättas med

1. ett förbud att under vissa tider vistas på en särskilt angiven plats eller inom ett särskilt angivet område,

2. ett förbud att under vissa tider lämna ett särskilt angivet område, eller

3. en skyldighet att under vissa tider uppehålla sig på en särskilt angiven plats.

Inskränkningarna i rörelsefriheten enligt andra stycket ska i huvudsak vara lika ingripande som ett förbud enligt första stycket och får inte vara mer ingripande än ett sådant förbud. Om det behövs för att inskränk-

ningarna ska vara tillräckligt ingripande eller om det annars bedöms lämpligt, får flera inskränkningar som anges i andra stycket kombineras.

Utöver vad som gäller enligt första–tredje styckena får den dömda under verkställigheten förbjudas att under vissa tider vistas på en särskilt angiven plats eller inom ett särskilt angivet område, om det behövs för att förebygga att den dömda återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt.

20 §

Efter halva verkställighetstiden ska Kriminalvården pröva om inskränkningarna i rörelsefriheten ska minskas. Efter två tredjedelar av verkställighetstiden ska Kriminalvården pröva om inskränkningarna i rörelsefriheten ska upphöra *helt*. Vid prövningen ska det beaktas om den dömda har medverkat i verkställighetsplaneringen och därefter följer verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt.

Efter halva verkställighetstiden får Kriminalvården pröva om inskränkningarna i rörelsefriheten ska minskas. Efter två tredjedelar av verkställighetstiden ska Kriminalvården pröva om inskränkningarna i rörelsefriheten ska *minskas eller* upphöra. Vid prövningen ska det beaktas om den dömda har medverkat i verkställighetsplaneringen och därefter följer verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt.

Kontroll under verkställigheten

21 a §

Under den tid verkställigheten pågår ska Kriminalvården utöva noggrann tillsyn över den dömda och hålla sig informerad om hans eller hennes personliga förhållanden. Kriminalvården kan vid behov förordna en eller flera personer att biträda vid tillsynen.

-
1. Denna lag träder i kraft den 3 juli 2026.
 2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för ungdomsövervakning som har dömts ut före ikraftträdandet.

2.28 Förslag till lag om ändring i tullbefogenhetslagen (2024:710)

Härigenom föreskrivs att 8 kap. 5 § tullbefogenhetslagen (2024:710) ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt lagrådsremissen *Föreslagen lydelse*
Bättre möjligheter att utreda brott
av unga lagöverträdare och några
andra processrättsliga frågor

8 kap.

5 §

En tulltjänsteman som Tullverket har förordnat får leda en förundersökning mot den som inte har fyllt arton år. Tulltjänstemannen ska genom intresse och fallenhet för arbete med unga lagöverträdare vara särskilt lämpad för uppgiften.

Har den unge tidigare varit föremål för förundersökning eller utredning enligt 31 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare ska om möjligt samma anställda vid Tullverket anlitas för att leda och genomföra den nya förundersökningen.

Särskilda bestämmelser om handläggning av mål och ärenden om brott där den misstänkte inte fyllt *tjugoett* år finns i lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Vid tillämpningen av den lagen ska det som sägs i 14 § om Polismyndigheten även gälla för Tullverket. Vidare ska det som sägs i 6 a § även gälla vid förvar i Tullverkets arrestlokaler.

Särskilda bestämmelser om handläggning av mål och ärenden om brott där den misstänkte inte fyllt *arton* år finns i lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Vid tillämpningen av den lagen ska det som sägs i 14 § om Polismyndigheten även gälla för Tullverket. Vidare ska det som sägs i 6 a § även gälla vid förvar i Tullverkets arrestlokaler.

Denna lag träder i kraft den 3 juli 2026.

2.29 Förslag till lag om ändring i lagen (2024:782) om förfarandet vid förverkande av egendom och åläggande av företagsbot

Härigenom föreskrivs att 6 kap. 4 § lagen (2024:782) om förfarandet vid förverkande av egendom och åläggande av företagsbot ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 kap.

4 §

I ett förfarande om förverkande som rör någon som inte är misstänkt eller tilltalad för brott med koppling till frågan om förverkande, ska följande bestämmelser i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare tillämpas:

– 25 § första stycket, 27 § första–tredje styckena och 29 § första stycket om frågan rör någon som inte har fyllt 21 år,

– 2 §, 5 § första stycket första meningen och tredje stycket första meningen, 6 § första stycket första meningen, 7 § och 26 § första stycket om frågan rör någon som inte har fyllt 18 år, och

– 2 §, 5 § första stycket första meningen och tredje stycket första meningen, 6 § första stycket första meningen, 7 §, 25 § första stycket, 26 § första stycket, 27 § första–tredje styckena och 29 § första stycket om frågan rör någon som inte har fyllt 18 år, och

– 32 § andra–fjärde styckena, 33 § första stycket 1 och andra stycket samt 34 § första stycket 1, andra stycket andra meningen och fjärde stycket om frågan rör någon som inte har fyllt 15 år.

Vid tillämpningen ska det som där sägs om

– brottsmisstanke avse anledning att anta att egendom kan komma att förverkas från den unge,

– åtal avse talan om förverkande,

– tilltalad avse svarande, och

– förundersökning och utredning avse utredning om förverkande

om frågan rör förverkande enligt 36 kap. 5 eller 12 § brottsbalken.

Denna lag träder i kraft den 3 juli 2026.

2.30 Förslag till lag om ändring i lagen (2025:520) om internationell verkställighet i brottmål

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 4, 14 och 18 §§ och 5 kap. 2 § lagen (2025:520) om internationell verkställighet i brottmål ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

4 §

Om inte något annat följer av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige får en utländsk dom på frihetsberövande påföljd inte verkställas i Sverige om

1. mindre än sex månader av frihetsberövandet återstod att avtjäna vid tidpunkten då framställningen om verkställighet togs emot,

2. den gärning som påföljden avser inte motsvarar brott enligt svensk lag,

3. det för samma gärning som påföljden avser har meddelats en dom i Sverige,

4. det för samma gärning som påföljden avser har meddelats en dom av någon annan domstol än svensk domstol, domen har fått laga kraft och hinder mot lagföring för gärningen till följd av domen skulle ha funnits enligt 2 kap. 9 § brottsbalken,

5. det inte finns hinder mot lagföring för gärningen enligt 2 kap. 9 § brottsbalken, och

a) den gärning som påföljden avser omfattas av i Sverige pågående förundersökning, väckt åtal, utfärdat strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot, eller

b) det har meddelats beslut om att åtal för gärningen inte ska väckas eller fullföljas,

6. den dömde vid tidpunkten för gärningen *inte fyllt femton år,*

6. den dömde *enligt 1 kap. 6 § brottsbalken inte hade kunnat dömas till påföljd för den aktuella gärningen,*

7. verkställighet i Sverige inte skulle vara förenlig med bestämmelser om immunitet,

8. påföljden omfattar en åtgärd som innebär rättspsykiatrisk vård eller hälso- och sjukvård eller någon annan frihetsberövande åtgärd som inte kan verkställas i Sverige,

9. den andra staten inte har lämnat Sverige tillstånd till att åtala, döma eller på annat sätt beröva den dömde friheten för en annan gärning än den som avses i domen och som begicks innan framställningen lämnades,

10. ett bifall till framställningen skulle kränka Sveriges suveränitet, medföra fara för Sveriges säkerhet eller strida mot svenska allmänna rättsprinciper eller andra väsentliga intressen, eller

11. gärningen som påföljden avser utgör ett politiskt eller militärt brott.

14 §

En dömd person som befinner sig i Sverige får på begäran av en behörig myndighet i den andra staten häktas om det finns risk för att han eller hon avviker eller på annat sätt undandrar sig verkställighet i Sverige enligt denna lag. Häktning får även ske om det är fråga om en utländsk utevarod som har begärts eller kommer att begäras verkställd i Sverige enligt brottmålsdomskonventionen och det finns risk för att den dömd genom att undanröja bevis eller på annat sätt försvårar sakens utredning.

Den som inte <i>har fyllt femton år</i> får inte häktas. Den som inte har fyllt arton år får häktas endast om det finns synnerliga skäl.	Den som <i>enligt 1 kap. 6 § brottsbalken inte hade kunnat dömas till påföljd för den aktuella gärningen</i> får inte häktas. Den som inte har fyllt arton år får häktas endast om det finns synnerliga skäl.
--	---

Om det finns skäl att häkta någon enligt första stycket får han eller hon anhållas i avvaktan på rättens prövning av häktningsfrågan. Om det är tillräckligt att den dömd meddelas reseförbud eller föreläggs anmälningsskyldighet, ska en sådan åtgärd beslutas i stället för anhållande eller häktning. I fall som avses i 24 kap. 4 § rättegångsbalken ska övervakning ersätta häktning.

18 §

Vid bestämmande av en ny påföljd enligt 13 § får 24 och 25 kap. rättegångsbalken tillämpas.

Den som inte <i>har fyllt femton år</i> får inte häktas. Den som inte har fyllt arton år får häktas endast om det finns synnerliga skäl.	Den som <i>enligt 1 kap. 6 § brottsbalken inte hade kunnat dömas till påföljd för den aktuella gärningen</i> får inte häktas. Den som inte har fyllt arton år får häktas endast om det finns synnerliga skäl.
--	---

5 kap.

2 §

Om inte något annat följer av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige får ett utländskt bötesstraff eller beslut om förverkande inte verkställas i Sverige om

1. den gärning som ligger till grund för bötesstraffet eller beslutet om förverkande inte motsvarar brott enligt svensk lag,

2. det för samma gärning som ligger till grund för bötesstraffet eller beslutet om förverkande har meddelats en dom eller ett beslut i Sverige,

3. det för samma gärning som ligger till grund för bötesstraffet eller beslutet om förverkande har meddelats en dom eller ett beslut av någon annan domstol än svensk domstol, den domen eller det beslutet har fått laga kraft och hinder mot lagföring för gärningen till följd av avgörandet skulle ha funnits enligt 2 kap. 9 § brottsbalken,

4. det inte finns hinder mot lagföring för gärningen enligt 2 kap. 9 § brottsbalken, och

a) den gärning som ligger till grund för bötesstraffet eller beslutet om förverkande omfattas av i Sverige pågående förundersökning, väckt åtal, utfärdat strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot, eller

b) det har meddelats beslut om att åtal för gärningen inte ska väckas eller fullföljas,

5. när det gäller bötesstraff, den dömde vid tidpunkten för gärningen inte fyllt femton år,

5. när det gäller bötesstraff, den dömde *enligt 1 kap. 6 § brottsbalken inte hade kunnat dömas till påföljd för den aktuella gärningen,*

6. en tillämpning av 35 kap. 7 § eller 36 kap. 31 § brottsbalken skulle innebära att bötesstraffet preskriberats eller beslutet om förverkande förfallit,

7. verkställighet i Sverige inte skulle vara förenlig med bestämmelser om immunitet,

8. ett bifall till framställningen skulle kränka Sveriges suveränitet, medföra fara för Sveriges säkerhet eller strida mot svenska allmänna rättsprinciper eller andra väsentliga intressen, eller

9. gärningen som ligger till grund för bötesstraffet eller beslutet om förverkande utgör ett politiskt eller militärt brott.

För ett utländskt beslut om förverkande enligt 1 kap. 4 § första stycket 6 c gäller utöver vad som anges i första stycket att beslutet inte får verkställas i Sverige om

1. beslutet gäller någon annan än de personer som anges i 36 kap. 7 och 13 §§ brottsbalken, eller

2. det är uppenbart oskäligt.

Vid tillämpning av första stycket 6 ska en i den andra staten vidtagen åtgärd, som enligt lagen i den staten medför att tiden för bortfallande av bötesstraffet eller beslutet om förverkande skjuts upp, ha samma verkan i Sverige.

Denna lag träder i kraft den 3 juli 2026.

3 Ärendet och dess beredning

Regeringen beslutade den 6 juli 2023 att ge en särskild utredare i uppdrag att överväga och föreslå vissa ändringar avseende straffrättslig särbehandling av unga lagöverträdare (dir. 2023:112). I uppdraget ingick att överväga och, om lämpligt, lämna förslag på en sänkning av straffmyndighetsåldern, att föreslå ändringar som innebär att lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år behandlas som andra myndiga vid straffmätningen och att föreslå ändringar som innebär att ålder ges minskad betydelse vid straffmätningen för unga lagöverträdare i åldern 15–17 år. I uppdraget ingick även att föreslå en ny påföljd, utvidgad ungdomsövervakning, att föreslå skärpta regler om undanröjande av en särskild ungdomspåföljd och bestämmande av ny påföljd, att föreslå hur Kriminalvården kan involveras vid vård och andra åtgärder inom ramen för ungdomsvård eller ungdomstjänst, samt slutligen att överväga och föreslå hur Kriminalvården i någon form kan involveras i vissa fall vid vård med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (förkortad LVU) som sker på grund av den unges brottsliga verksamhet.

Utredningen, som tog namnet Utredningen om skärpta regler för unga lagöverträdare, överlämnade den 24 juni 2024 delbetänkandet Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga (SOU 2024:39). En sammanfattning av delbetänkandet finns i *bilaga 1*. Delbetänkandets lagförslag finns i *bilaga 2*. Delbetänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. Remissyttrandena finns tillgängliga på regeringens webbplats (www.regeringen.se) och i Justitiedepartementet (Ju2024/01476). Den 28 januari 2025 överlämnade utredningen sitt slutbetänkande Straffbarhetsåldern (SOU 2025:11). Betänkandena har remissbehandlats. En sammanfattning av slutbetänkandet finns i *bilaga 4*. Slutbetänkandets lagförslag finns i *bilaga 5*. Slutbetänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 6*. Remissyttrandena finns tillgängliga på regeringens webbplats och i Justitiedepartementet (Ju2025/00206).

Som ett led i den fortsatta beredningen av slutbetänkandet utarbetades ett utkast till lagrådsremiss som behandlar slutbetänkandets förslag om straffbarhetsåldern (Ju2025/01945). Utkastet har remissbehandlats. En sammanfattning av utkastet finns i *bilaga 7* och utkastets lagförslag finns i *bilaga 8*. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 9*. Remissyttrandena finns tillgängliga på regeringens webbplats och i Justitiedepartementet (Ju2025/01945).

Justitiedepartementet har under beredningen av ärendet haft kontakt med Kriminalvården om förslagets påverkan på myndighetens verksamhet.

I denna lagrådsremiss behandlas de förslag som lämnats i SOU 2024:39, i SOU 2025:11 och i utkastet till lagrådsremissen Sänkt straffbarhetsålder för allvarliga brott.

4 Reglerna om unga lagöverträdare behöver skärpas

Regeringens bedömning

Det finns ett behov av att skärpa reglerna för unga lagöverträdare

Utredningens bedömning

Bedömningen från utredningen stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

En majoritet av remissinstanserna som yttrar sig särskilt över behovet bedömer att det inte finns ett behov av att skärpa reglerna för unga lagöverträdare. Bland dessa finns *Barnombudsmannen*, *Brottsförebyggande rådet (Brå)*, *Civil Rights Defenders*, *Ecpat Sverige*, *Fackförbundet ST* och *Institutet för mänskliga rättigheter* som bl.a. anser att det saknas skäl för en ökad straffrättslig repression för unga lagöverträdare. Dessa remissinstanser pekar också på de negativa konsekvenser straffrättsliga ingripanden kan leda till för unga lagöverträdare och för fram att förebyggande åtgärder är att föredra. Ecpat Sverige påpekar att den allvarliga utvecklingen i Sverige där barn och unga i större utsträckning begår grova brott måste motverkas. Enligt Ecpat Sverige bör det dock inte ske genom förhastade, repressiva och resurskrävande åtgärder utan genom långsiktiga och tidiga insatser på framför allt andra områden än straffrätten som på lång sikt kommer att ge det bästa resultatet både för barnen och samhället.

Flera remissinstanser, däribland *Barnrättsbyrån*, *Civil Rights Defenders*, *Institutet för mänskliga rättigheter*, *Linköpings tingsrätt*, *Riksdagens ombudsmän (JO)*, *Socialstyrelsen*, *Södertörns tingsrätt*, *Unicef Sverige* och *Vänersborgs kommun* för fram att det är svårt att överblicka konsekvenserna av alla förslag som lämnats parallellt och som bl.a. innebär repressionshöjningar. Även *Diskrimineringsombudsmannen* och *Integritetsskyddsmyndigheten* pekar på detta. *Integritetsskyddsmyndigheten* och *Socialstyrelsen* påtalar att det är viktigt att det på sikt tas ett helhetsgrepp kring samtliga förslags påverkan på barn och unga och att det görs en noggrann utvärdering av de samlade effekterna som förslagen får för barn och unga. *Malmö kommun* för fram att en överblick av de samlade konsekvenserna av förändringarna i kriminalpolitiken kommer vara möjlig först när förslagen har trätt i kraft och tillämpats under en tid. *Länsstyrelsen i Skåne län* bedömer att förslagets effekter och konsekvenser för barn behöver analyseras i förhållande till andra utredningar och lagförslag som har redovisats eller pågår. Det är enligt *Länsstyrelsen i Skåne län* av stor vikt att de sammanlagda konsekvenserna för unga lagöverträdare inte blir oproportionerligt inskränkande för målgruppen. *Åklagarmyndigheten* anser att det är svårt att överblicka hur påföljdssystemet för unga lagöverträdare kommer att hänga samman och förhålla sig till övriga ändringar i påföljdssystemet. Det kommer enligt myndigheten krävas en omsorgsfull behandling vid den fortsatta beredningen av lagstiftningsärendet för att en genomtänkt ordning för unga lagöverträdare ska kunna åstadkommas.

Bland andra *Göta hovrätt*, *Hovrätten för Västra Sverige* och *Malmö tingsrätt* anser att det finns skäl att avvakta utfallet av annat pågående reformarbete innan det vidtas ytterligare åtgärder av det kraftfulla slag som det nu är fråga om. Institutet för mänskliga rättigheter påtalar att det pågår flera parallella initiativ för att höja repressionsnivån, exempelvis i form av skärpningar av straffskalor och skärpt straffmätning vid flerfaldig brottslighet. Institutet för mänskliga rättigheter anser att en omfattande och enhetlig översyn av det straffrättsliga systemet för barn och unga vuxna måste göras. Också *Jämställdhetsmyndigheten* lyfter synpunkter av detta slag och för fram att det inte går att förutse var repressionsnivån kommer att hamna bl.a. med anledning av de förslag som Straffreformutredningen har fått i uppdrag att lämna. En noggrann analys av hur olika förslag förhåller sig till varandra och till den straffrättsliga regleringen som helhet är enligt Jämställdhetsmyndigheten nödvändig.

Skälen för regeringens bedömning

Barn och unga särbehandlas i straffsystemet

Unga lagöverträdare särbehandlas sedan länge i den straffrättsliga och straffprocessuella lagstiftningen. Ett skäl till denna ordning är att barn och unga typiskt sett inte anses ha uppnått sådan mognad och ansvarsförmåga att de bör behandlas som vuxna. De anses också vara särskilt känsliga för de konsekvenser som straffrättsliga ingripanden kan leda till. Straffbarhetsåldern är 15 år, vilket innebär att ett barn under 15 år kan begå brott, men får inte dömas till någon påföljd (1 kap. 6 § brottsbalken). Lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år, men också lagöverträdare i åldern 18–20 år, särbehandlas vid straffmätningen och vid val av påföljd. Dessa lagöverträdare särbehandlas också vid handläggningen hos Polismyndigheten, åklagare och domstol enligt lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, förkortad LUL.

I påföljdssystemet dominerar principerna om proportionalitet och ekvivalens. Proportionalitetsprincipen innebär att den som gjort sig skyldig till brott ska få en påföljd som står i proportion till brottets allvar. Ekvivalensprincipen innebär ett krav på likabehandling. Av principerna följer att påföljden ska spegla brottets allvar så att svårare brott bestraffas strängare än lindrigare (proportionalitet) och att lika allvarliga brott bestraffas likvärdigt (ekvivalens). Påföljdssystemet bygger också på en humanitetsprincip, som i korthet innebär att samhällets ingripande med straff mot den enskilde ska ske med måttlighet och försiktighet. Principerna kommer till uttryck i reglerna om straffmätning och val av påföljd i 29 och 30 kap. brottsbalken.

Vid straffmätningen innebär särbehandlingen att om någon har begått ett brott innan han eller hon fyllt 21 år ska personens ungdom beaktas särskilt i mildrande riktning (29 kap. 7 § första stycket brottsbalken). Det kallas ibland för ungdomsreduktion. Ungdomsreduktionen är tänkt att tillämpas mer eller mindre schablonmässigt utifrån ålder, dvs. utan hänsyn till den enskilda individens mognad, på så sätt att reduktionen är störst för 15-åringar och sedan avtar med stigande ålder fram till 21 års ålder. Det har i doktrin och praxis utvecklats en relativt tydlig linje där ungdomsreduktionen getts ett schablonmässigt genomslag. I dag bestäms straff-

mätningvärdet efter ungdomsreduktion som utgångspunkt i kvotdelar av straffvärdet enligt en fallande skala utifrån ålder.

Vid påföljdsvalet innebär särbehandlingen att lagöverträdare under 18 år som utgångspunkt döms till någon av de särskilda ungdomspåföljderna dvs. ungdomsvård, ungdomstjänst, ungdomsövervakning och sluten ungdomsvård (32 kap. brottsbalken). Det är möjligt att under vissa förutsättningar förena ungdomsvård med ungdomstjänst eller böter. Fängelse får väljas som påföljd för den som begått brott före 18 års ålder endast om det finns synnerliga skäl (30 kap. 5 § brottsbalken). Om rätten anser att det finns synnerliga skäl för fängelse ska påföljden i stället för fängelse bestämmas till sluten ungdomsvård, om inte särskilda skäl talar mot det (32 kap. 5 § brottsbalken). I det nuvarande påföljdssystemet finns alltså två frihetsberövande påföljder för barn och unga, fängelse och sluten ungdomsvård (se nedan om att sluten ungdomsvård ska utmönstras ur påföljdssystemet). Det finns ett särskilt straffmaximum för brott som någon begått innan han eller hon fyllt 18 år. Det strängaste straff som kan komma i fråga är tio eller, i de allvarligaste fallen, 14 år (29 kap. 7 § andra stycket brottsbalken). Till skillnad från vad som gäller för fängelse finns det inga begränsningar när det gäller val av skyddstillsyn eller villkorlig dom som påföljd för lagöverträdare under 18 år. Eftersom det finns ett system med särskilda ungdomspåföljder utgör dessa påföljder dock i praktiken ett andrahandsalternativ.

Påföljdssystemet för unga lagöverträdare har reformerats vid ett flertal tillfällen. Den 1 januari 1999 genomfördes genomgripande förändringar i reglerna om påföljder för unga lagöverträdare (propositionen Vissa reformer av påföljdssystemet, prop. 1997/98:96). Genom reformen, som byggde på grundtanken att unga i största möjliga utsträckning ska bli föremål för insatser inom socialtjänsten, infördes påföljden sluten ungdomsvård med syftet att ersätta fängelsestraffen i åldersgruppen 15–17 år. Avsikten med de förändringar som genomfördes 1999 var även att förutsebarhet, konsekvens och proportionalitet skulle ges ett större utrymme. Ett uttryck för detta var att ungdomstjänst infördes som en tilläggssanktion till påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten. År 2007 genomfördes ytterligare ändringar som gick i samma riktning som 1999 års reform (propositionen Ingripanden mot unga lagöverträdare, prop. 2005/06:165). Överlämnandepåföljden bytte namn till ungdomsvård och fick också en annan avgränsning. Dessutom infördes ungdomstjänst som en självständig påföljd i syfte bl.a. att minska användningen av böter och korta frihetsberövande straff för unga. I januari 2021 infördes ungdomsövervakning som en ny påföljd för unga lagöverträdare (propositionen Ungdomsövervakning, prop. 2019/20:118). Påföljden tillämpas i fall där varken ungdomsvård eller ungdomstjänst utgör en tillräckligt ingripande straffrättslig reaktion med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art och den unges tidigare brottslighet. Genom lagändringar som trädde i kraft i januari 2022 slopades ungdomsreduktionen för unga myndiga vid allvarlig brottslighet (propositionen Slopade straffrabatt för unga myndiga vid allvarlig brottslighet, prop. 2021/22:17). Samtidigt avskaffades kravet på särskilda skäl för att döma någon som har begått brott efter det att han eller hon fyllt 18 år men innan han eller hon fyllt 21 år till fängelse. Vidare genomfördes ändringar som innebär att de särskilda ungdomspåföljderna numera i

princip är förbehållna personer som inte fyllt 18 år vid tidpunkten för brottet.

Den 6 november 2025 beslutade regeringen lagrådsremissen Frihetsberövande påföljder för barn och unga. I lagrådsremissen föreslås att barn och unga, i de fall en frihetsberövande påföljd inte kan undvikas, ska dömas till fängelse i stället för sluten ungdomsvård. Förslaget innebär att Kriminalvården blir ansvarig för verkställigheten och att sluten ungdomsvård utmönstras ur påföljdssystemet. Reformen föreslås i allt väsentligt träda i kraft den 1 juli 2026. Kriminalvården har med anledning av förslagen fått i uppdrag att förbereda inrättandet av särskilda enheter för barn och unga i åldrarna 15–17 år (Ju2023/02157). Kriminalvården fick den 23 oktober 2025 i uppdrag att även förbereda för mottagande av 13- och 14-åringar (Ju2025/02195). Uppdraget ska slutredovisas i dess helhet den 1 april 2026.

Även i de övriga nordiska länderna finns särskilda regler för unga lagöverträdare. Straffbarhetsåldern i de övriga nordiska länderna är liksom i Sverige 15 år. Någon motsvarighet till den svenska regleringen om ungdomsreduktion förekommer inte i något annat nordiskt land. I samtliga nordiska länder särbehandlas lagöverträdare under 18 år dock på olika sätt. Detta gäller i viss mån även lagöverträdare som är över 18 men under 21 år. I Danmark beaktas att den tilltalade var under 18 år vid brottet som en förmildrande omständighet vid straffmätningen och domstolen får i sådana fall döma till ett lindrigare straff än vad som är föreskrivet för brottet. På Island är det tillåtet att i vissa fall döma ut ett lindrigare straff än vad som är föreskrivet om personen var under 18 år vid tiden för brottet. I Norge ska det ses som en förmildrande omständighet vid påföljdsbestämningen om lagöverträdaren var under 18 år vid tidpunkten för brottet och domstolen får då gå under föreskrivet minimistraff. I Finland ska straffet bestämmas enligt en lindrigare straffskala om den tilltalade var under 18 år vid tiden för brottet. Vilket maximistraff som kan dömas ut för personer under 18 år skiljer sig åt mellan länderna. I Danmark får livstids fängelse inte dömas ut för den som var under 18 år vid tidpunkten för brottet. Det maximala tidsbestämda straffet som kan dömas ut är 16 års fängelse eller, om det finns anledning att gå utöver den föreskrivna straffskalan, 20 års fängelse. På Island gäller ett maximistraff om åtta år för den som var under 18 år vid tiden för brottet och i Norge 15 år. I Finland får straffet bestämmas till högst 12 år, förutsatt att livstids fängelse är föreskrivet för brottet. Norge, Danmark och Finland har liksom Sverige särskilda ungdomspåföljder. I Danmark och Finland och på Island finns vidare särskilda regler i fråga om villkorlig frigivning för lagöverträdare under 21 år.

Ett stort reformarbete pågår på kriminalpolitikens område

Kriminalpolitikens övergripande mål är att förebygga brott, skydda samhället mot brott och att öka människors trygghet. Samhället har genomgått stora förändringar under de senaste två årtiondena. Det har bl.a. skett en markant ökning av grova våldsbrott i form av skjutningar och sprängningar och den systematiska och organiserade brottsligheten har kommit att påverka allt fler delar av samhället. Regeringen genomför mot den bakgrunden breda reformer på straffrättens område. Det handlar bl.a. om

behovet av en högre allmän repressionsnivå och ett tydligare fokus på brottsoffer och samhällets berättigade behov av skydd mot brott.

Den 1 januari 2026 trädde lagändringar i kraft som innebär skärpta regler för villkorlig frigivning (propositionen Skärpta regler för villkorlig frigivning, prop. 2025/26:34). Reformen innebär att den andel av strafftiden som måste avtjänas innan villkorlig frigivning kan ske höjs från två tredjedelar till tre fjärdedelar. Denna höjning genomförs stegvis med de längsta fängelsestraffen först. Lagändringarna innebär vidare att det allmänna fängelseminimumet höjs till en månad, att alla fängelsestraff ska omfattas av systemet med villkorlig frigivning, att prøvotiden efter villkorlig frigivning förlängs till minst två år och att den villkorligt frigivne som huvudregel ska ställas under övervakning. Den 1 januari 2026 trädde vidare lagändringar i kraft som bl.a. innebär att möjligheterna att verkställa fängelsestraff med s.k. fotboja ökar. Den 1 juni 2026 införs också en ny verkställighetsform för fängelsestraff, elektronisk övervakning i kontrollerat boende, som ska kunna tillämpas på fängelsestraff på högst ett år och sex månader. (Propositionen Utökade möjligheter att verkställa fängelsestraff med elektronisk övervakning, prop. 2024/25:202.)

Den 22 januari 2026 beslutade regeringen propositionen Säkerhetsförvaring – en ny tidsobestämd frihetsberövande påföljd med förslag om att en ny tidsobestämd påföljd med benämningen säkerhetsförvaring ska införas (prop. 2025/26:95). Den som har återfallit i allvarlig brottslighet som innefattar angrepp mot annans liv, hälsa, frihet eller frid, eller som har begått upprepad sådan brottslighet som är synnerligen allvarlig, och som har en hög risk för återfall i sådan brottslighet ska enligt förslaget kunna dömas till påföljden. Påföljden får inte dömas ut för brott som någon har begått innan han eller hon fyllt 18 år. Säkerhetsförvaring föreslås dock, på motsvarande sätt som gäller för fängelse på livstid, få dömas ut som gemensam påföljd även för brott som har begåtts före 18-årsdagen om den brottslighet som har begåtts efter 18-årsdagen i sig uppfyller förutsättningarna för påföljdens tillämpning. Reformen föreslås träda i kraft den 15 april 2026.

Den 18 december 2025 beslutade regeringen lagrådsremissen Ett förstärkt samhällsskydd och tydligare reaktioner vid återfall i brott. I lagrådsremissen föreslås bl.a. att återfall i brott ska få större betydelse vid straffmätningen och att möjligheterna att förena skyddstillsyn med fängelse ska utökas. Det föreslås också att den som är dömd till skyddstillsyn eller är villkorligt frigiven ska meddelas begränsningar av rörelsefriheten (vistelseföreskrift), om den dömd är involverad i eller har koppling till en grupp som utövar allvarlig brottslighet, och som riskerar att begå eller medverka till allvarlig brottslighet på en viss plats eller inom ett visst område. Vistelseföreskrifter ska även kunna meddelas i syfte att skydda målsäganden. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 2 juli 2026.

Den 5 juni 2025 redovisade Straffreformutredningen sitt uppdrag att göra en översyn av straffskalorna och reformera påföljdssystemet genom betänkandet En straffreform (SOU 2025:66). Med utgångspunkt i betänkandet beslutade regeringen den 15 januari 2026 lagrådsremissen Dubbla straff för brott i kriminella nätverk och skärpta straffskalor. I lagrådsremissen föreslås bl.a. att närmare ett femtiotal straffskalor ska skärpas, att det införs en ny reglering av den gemensamma straffskalan vid flerfaldig brottslighet som innebär att det högsta maximistraffet får överskridas med

det dubbla, att livstids fängelse ska kunna dömas ut som gemensamt straff för vissa allvarliga fall av upprepade vålds- och sexualbrott, att det införs en ny straffskärpningsbestämmelse som tar sikte på alla brott som har ett samband med kriminella nätverk och att presumptionen för häktning utvidgas. Förslagen syftar till att åstadkomma ett mer rättvist straffsystem där straffen på ett bättre sätt återspeglar brottslighetens allvar, brottsofferperspektivet ges ett ökat inflytande och samhällsskyddet förbättras. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 3 juli 2026. Straffreformutredningens övriga förslag – som bl.a. innebär att ett system med villkorligt fängelse införs, att samtliga icke frihetsberövande alternativ till fängelse inordnas under det villkorliga fängelsestraffet och att villkorlig dom och skyddstillsyn helt utmönstras – bereds vidare i Regeringskansliet.

Den allvarliga brottsligheten bland barn och unga ökar

Barn och unga som grupp begår brott i förhållandevis stor utsträckning. De är överrepresenterade i statistik över misstänkta och antal lagföringar. Under 2024 utgjorde beslut om lagföring mot lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år drygt åtta procent av samtliga lagföringsbeslut, trots att denna åldersgrupp utgör endast drygt fyra procent av den del av befolkningen som uppnått straffbar ålder.

År 2024 meddelades 9 304 lagföringsbeslut (fällande dom i tingsrätt, strafföreläggande, straffvarning eller åtalsunderlåtelse) avseende personer som vid tiden för lagföringen var 15–17 år. De vanligaste huvudpåföljderna i domslut för denna åldersgrupp var ungdomsvård och böter, 1 667 respektive 1 521 beslut, samt ungdomstjänst, 1 169 beslut. Påföljden bestämdes till ungdomsovervakning i 149 fall och till sluten ungdomsvård i 169 fall. Den genomsnittliga strafftiden vid sluten ungdomsvård var ca 16 månader. Antalet lagföringsbeslut med påföljden sluten ungdomsvård där mord var huvudbrottet uppgick under 2024 till 87. Antalet lagföringsbeslut avseende sluten ungdomsvård för vapenbrott uppgick 2024 till 29. Detta kan jämföras med att 48 lagföringsbeslut avseende sluten ungdomsvård under 2023 avsåg mord eller dråp. För 2022 var motsvarande siffra 15 lagföringsbeslut. Det har alltså skett en ökning av antalet barn och unga som avtjänar sluten ungdomsvård för uppsåtligt dödande. Under 2024 användes fängelse som huvudpåföljd i 10 fall där gärningsmannen var under 18 år vid tidpunkten för lagföringen. Det kan jämföras med 2022 och 2023 då fängelse inte användes som påföljd i något fall där gärningsmannen var under 18 år. Under 2019, 2020 och 2021 dömdes fängelse ut som påföljd för åldersgruppen 15–17 år i 2, 4 och 2 fall. När det gäller villkorlig dom och skyddstillsyn dömdes dessa påföljder ut för samma åldersgrupp i 5 respektive 12 fall under 2024. I ett av fallen förenades skyddstillsynen med fängelse (s.k. 28:3-fängelse). Under 2024 meddelades strafförelägganden i 1 579 fall och samma år fattades beslut om straffvarning eller åtalsunderlåtelse i 2 905 fall.

Brottsligheten bland unga lagöverträdare i allmänhet minskar. Detta gäller dock inte för den allvarliga brottsligheten. Den systematiska och organiserade brottsligheten har kommit att påverka allt fler delar av samhället. Polismyndigheten bedömer i sin senaste lägesbild att ca 17 500 personer är aktiva i kriminella nätverk (Lägesbild över aktiva gängkriminella i Sverige, Polismyndigheten, Nationella operativa avdelningen,

november 2025). Av en FN-rapport om dödligt våld i världen anges att Sverige under de senaste åren har haft nivåer av gängrelaterad brottslighet och dödsskjutningar som saknar motstycke (UNODC Global study on homicide 2023, s. 119).

Av ett flertal rapporter framgår att särskilt den allvarliga brottsligheten bland barn och unga har ökat markant. En rapport från Brå visar t.ex. att misstankar om vapenbrott, narkotikaöverlåtelse, utpressning och bedrägerier har ökat avsevärt under senare år bland barn som inte uppnått straffbarhetsåldern och barn under 18 år. Den senaste utvecklingen visar också att fler barn har koppling till gängkriminalitet och att de barnen blir allt yngre. Rekryteringen till kriminella nätverk går också fortare i dag än tidigare och barn och unga begår ofta grövre brott direkt efter inträdet i ett kriminellt nätverk (Barn och unga i kriminella nätverk – En studie av inträde, brott, villkor och utträde, rapport 2023:13). Att unga personer ofta rekryteras för att utföra grovt våld och att det förekommer att unga personer åtar sig morduppdrag utan krav på ekonomisk motprestation i syfte att visa sig pålitliga och för att stiga i graderna framgår av en rapport som Polismyndigheten sammanställde efter att myndigheten fått tillgång till krypterad information genom applikationen Encrochat (Lärdomar av Encrochat, Polismyndigheten 2021).

En annan rapport från Brå visar att det dödliga våldet mot unga män i åldersgruppen 15–29 år har ökat markant. Nivån är betydligt högre i Sverige än i Europa i stort, motsvarande 42 avlidna per miljon invånare 2021, jämfört med 28 avlidna i samma grupp per miljon invånare i Europa (Dödligt våld i Sverige sedan 1990 – Omfattning, utveckling och karaktär, rapport 2024:6). En stor del av ökningen kan kopplas till dödsskjutningar i kriminell miljö. Unga involveras i skjutvapenvåldet genom att utföra uppdrag åt etablerade kriminella i syfte att få status och pengar trots att de endast har en svag koppling till anstiftarna och brist på erfarenhet från den kriminella miljön (Ökningen av skjutvapenvåld i Sverige, En studie av skjutvapenvåldets utveckling i kriminell miljö sedan mitten av 00-talet, rapport 2024:7).

Polismyndighetens lägesbild från 2024 som tar sikte på aktiva gängkriminella i Sverige visar vidare att ungdomar oftare är inblandade i kriminalitet än vuxna och att kriminell aktivitet på gruppnivå typiskt sett tilltar under tonåren och når sin topp under tidiga vuxenår för att sedan avta med stigande ålder. Av en lägesbild från Polismyndigheten gällande misstänkta utförare av våldshandlingar i kriminella miljöer syns en kraftig ökning av våldshandlingar där barn är inblandade. Under januari–augusti 2025 var fyra personer i åldern 7–12 år misstänkta utförare av våldshandlingar i sådana miljöer. Under 2024 var en person och 2023 ingen person i den åldern misstänkt utförare vid sådana händelser. När det gäller 13- eller 14-åringar var 66 personer misstänkta utförare av våldshandlingar i kriminella miljöer under januari–augusti 2025. Motsvarande siffror för 2024 respektive 2023 var 27 respektive 17 personer. I fråga om misstänkta utförare av våldshandlingar i kriminella miljöer i åldern 15–17 år uppgick antalet till 172 under januari–augusti 2025, till 125 under 2024 och till 101 under 2023. Av uppgifter från Polismyndigheten framgår vidare att personer som är misstänkta i samband med skjutningar som resulterat i döda eller skadade har blivit allt yngre över tid. I den gruppen har andelen miss-

tänkta under 18 år mer än fördubblats sedan 2019. Av de som under 2024 misstänktes var omkring en fjärdedel under 18 år.

Under 2023 och 2024 var antalet intagningar på Statens institutionsstyrelse (SiS) för dömda barn och unga 101 respektive 194. Detta utgör en kraftig ökning jämfört med 2022 då motsvarande siffra var 55 (SiS årsredovisning 2024). Även antalet häktade barn och unga har blivit betydligt fler och under 2024 avslutades 475 häktningar av barn i åldern 15–17 år, vilket är en ökning med 42 procent jämfört med 2023 (Kriminalvård och statistik 2024).

Av Åklagarmyndighetens statistik framgår att 173 personer under 15 år var misstänkta för inblandning i mord eller planering av mord under 2025. Motsvarande siffra för 2019 var 12 stycken. År 2022 och 2023 var 21 respektive 46 personer under 15 år misstänkta för inblandning i mord eller planering av mord. För år 2024 var motsvarande siffra 120. Det har alltså skett en markant ökning. Av Åklagarmyndighetens statistik framgår att bevistalan väckts mot 88 barn under 2025, vilket kan jämföras med att det väcktes 38 bevistalan under hela 2024 och att det väcktes sju bevistalan under 2023. Av de 88 bevistalan som väcktes under 2025 avsåg 64 misstankar om inblandning i mord.

Det behövs flera olika åtgärder för att möta den allvarliga ungdomsbrottsligheten

Utvecklingen i fråga om allvarlig brottslighet under senare år är oroväckande, i synnerhet när det gäller unga lagöverträdare. Brottsligheten tränger allt längre ner i åldrarna och antalet skjutningar och sprängningar med koppling till organiserad brottslighet har ökat. Den situation som råder har byggts upp under många år utan att samhället i tillräcklig utsträckning har reagerat och vidtagit adekvata åtgärder. Tidiga och tydliga reaktioner är viktiga för att markera att samhället inte accepterar brottslighet, inte heller hos barn och unga, och ska bidra till att återföra barnet eller den unge till ett socialt välfungerande liv. Under lång tid har sådana åtgärder varit otillräckliga. Att vända den negativa utvecklingen och motverka att barn utnyttjas och dras in i kriminalitet är mycket angeläget och en fråga som regeringen prioriterar högt. Regeringen vidtar därför flera åtgärder.

En mycket viktig del i arbetet mot kriminalitet bland barn och unga är förebyggande arbete som leder till att de inte utnyttjas och dras in i organiserad brottslighet eller i övrigt väljer en kriminell livsstil. Den 1 juli 2023 trädde lagen (2023:196) om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete i kraft. Det innebär att kommunerna nu har ett lagstadgat ansvar för brottsförebyggande arbete. Lagen lägger grunden för ett strukturerat, systematiskt och långsiktigt hållbart brottsförebyggande arbete i hela landet. I mars 2024 antogs skrivelsen Barriärer mot brott – en socialpreventiv strategi mot kriminella nätverk och annan brottslighet (skr. 2023/24:68). Strategin har en bred socialpreventiv ansats med ett särskilt fokus på att bryta rekryteringen och socialiseringen in i kriminella nätverk, att förebygga att barn och unga utnyttjas och involveras i kriminalitet och att få individer som begår brott att lämna kriminaliteten bakom sig. I februari 2024 antogs vidare skrivelsen Motståndskraft och handlingskraft – en nationell strategi mot organiserad brottslighet som syftar till att ge en tydligare inriktning för arbetet mot organiserad brottslighet

och att reducera de sårbarheter som brottsligheten utnyttjar (skr. 2023/24:67).

Regeringen har också beslutat om ett flertal myndighetsuppdrag som tar sikte på att minska rekryteringen av unga till kriminella nätverk, att hjälpa dem som vill lämna en kriminell bana och att motverka återfall i brott. Till exempel redovisade Polismyndigheten, Brå, Kriminalvården, länsstyrelserna, Socialstyrelsen, SiS, Statens skolverk och Åklagarmyndigheten den 6 december 2024 bl.a. hur en samverkansstruktur på nationell, regional och lokal nivå har genomförts. Samverkansstrukturen syftar till att hålla samman arbetet med barn och unga som riskerar att begå eller begår grova brott i miljöer kopplade till organiserad brottslighet. Polismyndigheten, Kriminalvården, SiS och Socialstyrelsen arbetar dessutom sedan 2021 med att förstärka och utveckla arbetet med stöd till avhoppare i landet. I augusti 2025 fick myndigheterna i uppdrag att tillhandahålla ett nationellt sammanhållet stöd till arbetet med avhoppare från organiserad brottslighet (Ju2025/01696). Arbetet ska anpassas till individer under 18 år och ske i nära samverkan med länsstyrelserna, som även får i uppdrag att stödja den lokala nivån och bidra till regional samordning av arbetet. Regeringen har också uppdragit åt en särskild utredare att se över stödet till avhoppare från organiserad brottslighet (dir. 2025:53). Avsikten är att säkerställa att avhoppare får stöd och insatser som är ändamålsenliga och av god kvalitet samt att förhindra att offentliga medel går till oseriösa och kriminella aktörer.

I januari 2025 fick Brå och Totalförsvarets forskningsinstitut i uppdrag att öka kunskapen om hur kriminella nätverk rekryterar och påverkar barn och unga i digitala miljöer. Myndigheterna ska också föreslå åtgärder mot sådan rekrytering och påverkan. Uppdragen ska redovisas senast den 15 oktober 2026 (Ju2025/00155 och Ju2025/00157). I maj 2025 gav regeringen Myndigheten för delaktighet i uppdrag att ta fram och sprida stödmaterial för arbetet mot kriminellas rekrytering av barn och unga med funktionsnedsättning. Uppdraget ska slutredovisas den 30 april 2026. Socialstyrelsen har vidare, fått i uppdrag att kartlägga förekomsten av rekrytering bland personer med stöd enligt LSS. Uppdraget ska redovisas senast den 15 april 2026. Åklagarmyndigheten ska enligt regleringsbrevet för 2026 särskilt redovisa hur myndigheten arbetar med att lagföra unga lagöverträdare för brott med koppling till kriminella nätverk, och de som involverar barn och unga i sådan brottslighet. Även Polismyndigheten ska enligt regleringsbrevet för 2026 redovisa hur myndigheten har arbetat med och vilka resultat som har uppnåtts i fråga om vilka åtgärder myndigheten har vidtagit och utvecklar för att motverka rekrytering i onlinemiljö av barn och unga till kriminalitet, och samarbete med tjänsteleverantörer kopplat till detta. Regeringen har även beviljat organisationen Barnens rätt i samhället (Bris) medel för att synliggöra Bris nationella stödlinje i syfte att nå fler barn och unga som vill lämna kriminalitet, barn och unga som riskerar att dras in i kriminella miljöer och barn och unga som indirekt påverkas av ökat våld (S2023/02811). Den 19 juni 2025 fick Kriminalvården vidare i uppdrag att vidareutveckla åtgärder för att motverka återfall i brott. Myndigheten ska enligt uppdraget analysera och redovisa hur det återfallsförebyggande arbetet i högre grad kan bedrivas på ett effektivt sätt i ett läge där myndigheten växer. Uppdraget ska delredovisas

den 29 april 2026 och slutredovisas den 1 december 2026 (Ju2024/01770). Socialstyrelsen har slutligen tagit initiativ till en nationell studie som ska omfatta barn till och med 17 år som lagförts eller genom bevistalan bedömts ha varit involverade i dödligt våld med koppling till den organiserade brottsligheten. Studien beräknas starta 2026 och publiceras under 2028.

Regeringen vidtar även ett flertal åtgärder på det socialrättsliga området. Den 1 juli 2025 trädde en ny socialtjänstlag i kraft (se propositionen En förebyggande socialtjänstlag – för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter, prop. 2024/25:89). Den nya lagen innebär bl.a. att socialnämnden ska arbeta för att förebygga och motverka brottslighet. I juli 2023 inrättades en delegation för brottsförebyggande åtgärder inom socialtjänstens område (S2023/02342). Den 16 juni 2025 slutredovisade Delegationen för brottsförebyggande åtgärder inom socialtjänstens område sitt uppdrag om förstärkningsteam inom socialtjänsten med rekommendationen att arbetet med förstärkningsteam bör fortsätta och att Socialstyrelsen bör ges ett permanent uppdrag att arbeta långsiktigt med uppdraget (Ds 2025:19). Delegationen fick den 11 juli 2024 ett tilläggsuppdrag att analysera och föreslå hur samverkan mellan socialtjänsten och barn- och ungdomspsykiatri kan stärkas i brottsförebyggande syfte. Det uppdraget ska slutredovisas senast den 29 augusti 2026.

Regeringen har gett en särskild utredare i uppdrag att bl.a. genomföra en översyn av grunderna för vård enligt LVU. Utredaren ska inom ramen för det uppdraget bl.a. analysera och ta ställning till behovet av att utöka möjligheterna att omhänderta barn och unga som växer upp i hem med en nära koppling till organiserad brottslighet eller annan allvarlig kriminalitet och lämna förslag i denna fråga. Uppdraget i denna del redovisades den 7 april 2025 genom delbetänkandet Att omhänderta barn och unga (SOU 2025:38). Utredningens uppdrag i övriga delar ska slutredovisas senast den 30 januari 2026 (dir. 2023:160 och dir. 2024:114). Förslagen i utredningens delbetänkande har inarbetats i utkastet till lagrådsremissen För barns rättigheter och trygghet – en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga, som remitterats av Socialdepartementet den 1 december 2025. I utkastet föreslås att nuvarande LVU ska ersättas med två nya lagar, dels en lag om omhändertagande för vård av barn och unga, dels en lag om särskilda befogenheter på de särskilda ungdomshemmen. Remisstiden gick ut den 19 januari 2026. Regeringen har också tillsatt en nationell samordnare för fler kvalitativa vårdplatser inom den sociala barn- och ungdomsvården som bl.a. ska lämna förslag på hur det kan skapas fler platser för barn och unga som placeras utanför det egna hemmet i syfte att tillförsäkra att barn och unga placeras i vårdformer som svarar mot barnets eller den unges behov. I samordnarens uppdrag ingår också att ge kommuner och SiS stöd i deras arbete för att säkerställa kvaliteten i vården av barn och unga (S2023:G). Regeringen har även gett en utredare i uppdrag att reformera och se över den statliga barn- och ungdomsvårdens uppdrag och organisation. Utredningen ska bl.a. föreslå en reformerad verksamhet, för en trygg och kvalitativ vård för de barn och unga som placeras inom den statliga barn- och ungdomsvården. Uppdraget ska slutredovisas den 11 augusti 2026. (Dir. 2024:13, 2025:39 och 2025:95.) En särskild utredare har också fått regeringens uppdrag att se över vårdkedjan för den sociala barn- och ungdomsvården och föreslå hur en nationell stödfunktion

för placeringar kan utformas och organiseras (dir. 2025:74). Regeringen har uppdragit åt SiS att utreda de praktiska förutsättningarna för att kunna elektroniskt övervaka vissa barn och unga som är placerade på de särskilda ungdomshemmen, dels vid vistelser utanför det särskilda ungdomshemmet, dels inom hemmets eget område. SiS ska även utreda myndighetens förutsättningar för att även ansvara för elektronisk övervakning av barn och unga som inte är placerade på ett särskilt ungdomshem, men som efter ett beslut av socialnämnden ska följa särskilda föreskrifter om att bl.a. under vissa tider uppehålla sig i bostaden eller på en annan anvisad plats som kan likställas med bostad. Uppdraget ska delredovisas den 16 januari 2026 och slutredovisas den 25 maj 2026. (S2025/01372 och S2025/01926.)

I juni 2025 överlämnade Utredningen om HVB för barn och unga betänkandet Hem för barn och unga (SOU 2025:84). Betänkandet innehåller bl.a. förslag för en mer individbaserad vård och utökade befogenheter för personal vid HVB. Utredningen föreslår även att en ny placeringsform ska införas för barn och unga upp till 20 år i syfte att bättre kunna möta barn och ungas olika vårdbehov. Betänkandet har remitterats. I promemorian En lag om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas (Ds 2024:30) lämnas bl.a. förslag om att socialnämnden ska få besluta om insatser i öppna former till såväl vårdnadshavare som barn och unga även när samtycke saknas och att socialnämnden ska kunna besluta om särskilda föreskrifter till den som har fått ett beslut om en sådan insats. Syftet med den föreslagna lagen är att förebygga och förhindra att barn och unga far illa, involveras i eller ägnar sig åt kriminalitet eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt. Det föreslås även att beslut om insatser till vårdnadshavare ska få förenas med vite. Det lämnas också förslag om elektronisk övervakning i vissa fall, för kontroll av att barn och unga följer en meddelad särskild föreskrift om att under vissa tider uppehålla sig i bostaden eller på en annan anvisad plats som kan likställas med bostad. Förslagen bereds för närvarande i Regeringskansliet.

En viktig del i arbetet för att förebygga brott och motverka att barn involveras i brottslighet är att berörda myndigheter har möjligheter att dela information i tillräcklig utsträckning. Den 1 april 2025 infördes därför en ny lag som ger ett antal statliga myndigheter och kommuner, regioner och skolor en skyldighet att både på begäran och på eget initiativ lämna uppgifter till Polismyndigheten och övriga brottsbekämpande myndigheter (se propositionen Ökat informationsflöde till brottsbekämpningen, prop. 2024/25:65). Den 1 december 2025 infördes vidare en ny sekretessbrytande bestämmelse som innebär att sekretess till skydd för enskilda som utgångspunkt inte ska hindra att uppgifter lämnas mellan myndigheter om det behövs för att förebygga, förhindra, upptäcka eller utreda olika former av fusk, överträdelse och brottslighet (propositionen Ökat informationsutbyte mellan myndigheter, prop. 2024/25:180). I Regeringskansliet bereds också förslag som lämnats i slutbetänkandet Ökat informationsutbyte mellan myndigheter. Dessa förslag kompletterar förslagen i nämnda proposition och syftar till att ta bort hinder som gör det svårt för myndigheter och kommuner att dela information med varandra (SOU 2025:45). Skolsäkerhetsutredningen föreslår vidare i slutbetänkandet Ökat uppgiftsutbyte i det brottsförebyggande arbetet nya sekretessbrytande bestäm-

melser i syfte att utöka möjligheterna för skolan att få del av och lämna fler uppgifter om enskilda i det brottsförebyggande arbetet (SOU 2024:87). Förslagen bereds i Regeringskansliet.

Även reglerna om användningen av tvångsmedel när barn och unga begår brott har setts över. Den 1 oktober 2025 trädde lagändringar i kraft som bl.a. innebär att hemliga tvångsmedel ska få användas för att utreda vissa allvarliga brott där den skäligen misstänkte är under 15 år och att preventiva tvångsmedel ska få användas mot barn under 15 år för att förebygga, förhindra och upptäcka viss särskilt allvarlig brottslighet (propositionen Hemliga och preventiva tvångsmedel när barn under 15 år begår brott, prop. 2024/25:175). Vidare föreslås i lagrådsremissen Bättre möjligheter att utreda brott av unga lagöverträdare och några andra processrättsliga frågor att fler tvångsmedel ska få användas mot barn under 15 år och att vissa tvångsmedel ska få användas i fler fall mot barn i den åldern. I samma lagrådsremiss föreslås att biometriskt underlag ska få tas upp av barn under 15 år och att tidsgränsen för häktning av misstänkta under 18 år ska förlängas till fem månader. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2026.

Även den straffrättsliga regleringen för unga lagöverträdare behöver ändras

Regeringen genomför en omfattande omläggning av kriminalpolitiken. Som en del av omläggningen ingår att se över dagens system för unga lagöverträdare. Det handlar bl.a. om att överväga vid vilken ålder en person ska kunna hållas straffrättsligt ansvarig, dvs. vilken straffbarhetsåldern bör vara, och i vilken utsträckning unga lagöverträdare ska särbehandlas beträffande straffmätningen och påföljdsvalet när de döms för brott. Sverige har en lång historia av att särbehandla unga lagöverträdare, framfört allt de som är under 18 år och skälen för särbehandlingen är i väsentliga delar fortfarande bärande. Dessa skäl behöver dock – liksom humanitetsprincipen – på ett bättre sätt än i dag viktas mot andra intressen för att systemet ska uppfattas som balanserat. En reglering som innebär att barn och unga kan begå allvarliga brott och antingen helt undgå en straffrättslig påföljd eller, när de döms, få sina straff kraftigt nedsatta kan framstå som orimlig och orättvis och kan riskera att undergräva straffsystemets trovärdighet och legitimitet. En sådan ordning kan inte heller anses uppfylla behovet av samhällsskydd eller anses vara ändamålsenlig för att motverka rekrytering av barn och unga till allvarlig brottslighet. Det gäller särskilt under de exceptionella omständigheter som råder med anledning av brottsutvecklingen i Sverige.

Några remissinstanser, bl.a. *Civil Rights Defenders* och *Ecpat Sverige*, framhåller behovet av att vidta förebyggande åtgärder framför straffrättsliga åtgärder. Regeringen instämmer i att förebyggande åtgärder är mycket viktiga och som framgår i ovan har regeringen vidtagit ett stort antal åtgärder för att förebygga brott och motverka att unga involveras i brottslighet. Detta arbete behöver fortsätta. För att säkerställa att lagstiftningen är anpassad till det behov som finns i dag och för att upprätthålla det straffrättsliga systemets trovärdighet och legitimitet behöver emellertid också straffrättsliga åtgärder vidtas.

Regeringen har förståelse för de synpunkter som flera remissinstanser för fram om att det är svårt att överblicka konsekvenserna av alla förslag på straffrättens område som tas fram parallellt och som bl.a. innebär repressionshöjningar. Samtidigt är det tydligt att åtgärderna inte kan vänta. Utvecklingen är mycket oroande när det gäller barn som begår allvarliga brott och rekryteras till kriminella nätverk och regeringen anser att det snabbt behövs en skärpning av den straffrättsliga regleringen som rör unga lagöverträdare. Med regeringens omfattande omläggning av kriminalpolitiken är det oundvikligt att flera lagstiftningsprojekt behöver pågå parallellt med varandra. Till skillnad från vad *Göta hovrätt*, *Hovrätten för Västra Sverige* och *Malmö tingsrätt* anför finns det enligt regeringen därför inte utrymme att avvakta utfallet av övriga åtgärder. Som *Jämställdhetsmyndigheten* och *Åklagarmyndigheten* påpekar är det av stor betydelse att utforma lagstiftningen på ett sådant sätt att de olika förslagen blir väl anpassade till varandra och till den straffrättsliga regleringen som helhet. Detta rör inte endast de olika straffrättsliga reformer som genomförs. Även pågående reformer på det socialrättsliga området måste beaktas så att det samlade regelverket som rör barn och unga som begår brott utgör en helhet som både förebygger brott och tillgodoser behovet av samhällsskydd och brottsoffers berättigade intresse av upprättelse. Det kan dock, som *Diskrimineringsombudsmannen* för fram, finnas ett behov av uppföljning av de samlade effekterna av förslagen.

Sammantaget bedömer regeringen att det finns ett behov att skärpa reglerna för unga lagöverträdare nu.

5 Grundläggande fri- och rättigheter måste beaktas

När skärpningar görs i straffrätten måste grundläggande fri- och rättigheter beaktas. När skärpningarna gäller barn behöver Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) beaktas särskilt.

Grundläggande fri- och rättigheter som gäller alla, såväl barn som vuxna, finns i 2 kap. regeringsformen och i internationella instrument, t.ex. i den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen).

Föreskrifterna i regeringsformen innebär bl.a. att var och en gentemot det allmänna är skyddad mot kroppsvisitation, husrannsakan och liknande intrång, mot undersökning av brev eller annan förtrolig försändelse och mot hemlig avlyssning eller upptagning av telefonsamtal eller annat förtroligt meddelande (2 kap. 6 § första stycket regeringsformen). Var och en är också skyddad gentemot det allmänna mot betydande intrång i den personliga integriteten, om det sker utan samtycke och innebär övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden (2 kap. 6 § andra stycket regeringsformen). Vidare framgår att var och en gentemot det allmänna är skyddad mot frihetsberövanden (2 kap. 8 § regeringsformen). Dessa grundläggande fri- och rättigheter får bara begränsas genom lag och endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett

demokratiskt samhälle. Begränsningen får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den och inte heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av folkstyrelsens grundvalar. Begränsningen får inte göras enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning (2 kap. 20 och 21 §§ regeringsformen).

Av Europakonventionen framgår bl.a. att ingen får utsättas för tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (artikel 3) och att var och en har rätt till frihet och personlig säkerhet och ingen får berövas friheten utom i särskilt angivna fall (artikel 5). Vidare har var och en rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens (artikel 8). Artikel 8 ger inte bara upphov till negativa förpliktelser för det allmänna att avhålla sig från omotiverade inskränkningar i enskildas rättigheter, utan även positiva skyldigheter att se till att enskilda tillförsäkras skydd för sina rättigheter gentemot andra enskilda. Det innebär t.ex. att staten i vissa fall kan vara skyldig att införa straffrättslig reglering för att skydda enskilda mot intrång i deras rättigheter från andra enskilda. Det innebär även att staten i sådana fall behöver säkerställa att brott kan utredas effektivt. Offentliga myndigheter får inte inskränka dessa rättigheter annat än med stöd av lag och det får ske endast under förutsättning att det är nödvändigt i ett demokratiskt samhälle med hänsyn till vissa intressen, bl.a. statens säkerhet och den allmänna säkerheten, till förebyggande av oordning och brott eller till skydd för andra personers fri- och rättigheter. Konventionen gäller som svensk lag (lagen [1994:1219] om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna). Lag eller annan föreskrift får inte meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av Europakonventionen (2 kap. 19 § regeringsformen).

Barnkonventionen gäller sedan 2020 som svensk lag (lagen [2018:1197] om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter). All lagstiftning som rör barn ska utformas i överensstämmelse med barnkonventionens bestämmelser (propositionen Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter, prop. 2017/18:186 s. 94). År 2010 antog Riksdagen en strategi för att stärka barns rättigheter i Sverige i vilken det betonas att lagstiftningen är statens främsta instrument för att garantera att barnets rättigheter tillgodoses i verksamheter, beslut och åtgärder som rör det enskilda barnet och barn som kollektiv (propositionen Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige, prop. 2009/10:232). Med barn avses i konventionens mening varje människa under 18 års ålder (artikel 1).

Barnkonventionen innehåller fyra grundprinciper som ska vara vägledande för hur konventionen tolkas: barnets rätt till icke-diskriminering (artikel 2), barnets bästa (artikel 3), barnets rätt till liv, överlevnad och utveckling (artikel 6) och barnets rätt att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade (artikel 12). Enligt artikel 3.1 i barnkonventionen ska vad som bedöms vara barnets bästa beaktas i första hand vid alla åtgärder som rör barn. Det betyder inte att barnets bästa alltid ska vara utslagsgivande utan även andra intressen kan ha samma eller större betydelse (se SOU 2020:63 s. 190 och 191). Av artikel 16 framgår att inget barn får utsättas för godtyckliga eller olagliga ingripanden i sitt privat- och familjeliv, sitt hem eller sin korrespondens och inte heller för olagliga angrepp på sin heder

och sitt anseende och att barnet har rätt till lagens skydd mot sådana ingripanden eller angrepp.

FN:s kommitté för barnets rättigheter (barnrättskommittén) övervakar efterlevnaden av barnkonventionen och består av oberoende experter. Konventionsstaterna avger var femte år en rapport till kommittén om de åtgärder som de vidtagit för att genomföra de rättigheter som erkänns i barnkonventionen och om de framsteg som gjorts i fråga om åtnjutandet av dessa rättigheter. Barnrättskommittén har gett ut allmänna kommentarer som innehåller rekommendationer till konventionsstaterna och tolkning av barnkonventionen. I det följande redovisas de artiklar i barnkonventionen som är av särskild betydelse för de förslag som lämnas i lagrådsremissen.

Av artikel 37 följer bl.a. att inget barn får utsättas för tortyr, annan grym behandling, bestraffning eller dödsstraff och att frihetsberövande av barn får användas endast som en sista utväg och för kortast lämpliga tid. Enligt artikel 37 c ska ett frihetsberövat barn behandlas humant och med respekt för människans inneboende värdighet och på ett sätt som beaktar behoven hos personer i barnets ålder. Ett frihetsberövat barn ska vidare hållas åtskilt från vuxna, om det inte bedöms vara till barnets bästa att inte göra detta.

Artikel 40 behandlar ett barns rätt till en värdig och barnanpassad straffrättslig process och kriminalvård. I artikeln understryks att barnet ska behandlas på ett sätt som främjar barnets känsla av värdighet och värde, som stärker barnets respekt för andras mänskliga rättigheter och grundläggande friheter och som tar hänsyn till barnets ålder och det önskvärda i att främja att barnet återanpassas till samhället och tar på sig en konstruktiv roll i samhället. Av artikeln följer även att det ska finnas alternativ till anstaltsvård för att säkerställa att barn behandlas på ett sätt som är lämpligt för deras välmående och är rimligt med hänsyn både till deras personliga förhållanden och till brottet. Av artikel 37 b läst tillsammans med bestämmelserna i artikel 40 följer att påföljdssystemet ska innehålla alternativ som inte innebär frihetsberövande av barnet och att påföljderna ska vara inriktade på åtgärder som främjar barnets återanpassning i samhället.

Av artikel 41 framgår bl.a. att barnkonventionen inte ska inverka på bestämmelser i konventionsstatens lagstiftning som är mer långtgående vad gäller att förverkliga barnets rättigheter. I detta ligger att en konventionsstat inte kan försämma barnets rättigheter, med utgångspunkt i barnkonventionen (se SOU 2020:63 s. 1631–1633).

Regeringen behandlar förslagens förenlighet med barnkonventionen och andra grundläggande fri- och rättigheter i de följande avsnitten.

6 Straffbarhetsåldern

6.1 En särskild bestämmelse om sänkt straffbarhetsålder för allvarliga brott

Regeringens förslag

Straffbarhetsåldern ska sänkas till 13 år för brott med minimistraff om fängelse i fyra år eller mer och för försök, förberedelse och stämpling till sådana brott.

Utredningens förslag

Förslaget från utredningen stämmer delvis överens med regeringens. Utredningens förslag skiljer sig från regeringens på så sätt att den särskilda bestämmelsen om sänkt straffbarhetsålder ska omfatta den som fyllt 14 år.

Remissinstanserna

Länsstyrelserna i Hallands län, Västra Götalands län och Västerbottens län tillstyrker utredningens förslag om en sänkt straffbarhetsålder för allvarliga brott. Ett antal remissinstanser har inga synpunkter på förslaget.

En övervägande majoritet av remissinstanserna avstyrker eller har invändningar mot utredningens förslag. Bland dessa finns *Barnombudsmannen, Barnrättsbyrån, Borås tingsrätt, Barnens rätt i samhället (Bris), Brottsförebyggande rådet (Brå), Brottsofferjouren, Civil Rights Defenders, Diskrimineringsombudsmannen, Domstolsverket, Ecpat Sverige, Ekobrottsmyndigheten, Fackförbundet ST, Förvaltningsrätten i Stockholm, Göta hovrätt, Göteborgs tingsrätt, Hovrätten för Västra Sverige, Institutet för mänskliga rättigheter, Integritetsskyddsmyndigheten, Karlstads universitet, Linköpings universitet (Barnafrid), länsstyrelserna i Dalarnas, Kalmars, Skånes och Östergötlands län, Malmö kommun, Malmö tingsrätt, Malmö universitet, Myndigheten för delaktighet, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Polismyndigheten, Riksdagens ombudsmän (JO), Rädda Barnen, Saco genom Akademikerförbundet SSR, Statens institutionsstyrelse (SiS), Statens skolverk, Socialstyrelsen, Stiftelsen Allmänna Barnhuset, Sveriges Domareförbund, Sveriges advokatsamfund, Södertörns tingsrätt, Tullverket, Umeå kommun, Unicef Sverige, Åklagarmyndigheten och Östersunds tingsrätt.*

Några remissinstanser, bland andra *Uppsala universitet* och *Sveriges advokatsamfund*, pekar på de särskilda yttranden som sju experter i utredningen avgett i fråga om förslaget om sänkt straffbarhetsålder för allvarliga brott.

Uppsala universitet avstyrker förslaget med hänvisning till att utredningen är för bristfällig. Universitetet framhåller att frågan om vilken straffbarhetsålder som bör gälla inte har något givet svar och menar att utredningens analys av hur den frågan bör besvaras är för kortfattad.

Flera remissinstanser framhåller den forskning som finns om barn och unga. Till exempel pekar *Brå, Civil Rights Defenders, Fryshuset, Karl-*

stads universitet, Linköpings universitet (Barnafrid), Malmö universitet, Rädda Barnen och Socialstyrelsen på forskning om att barn och unga är mer benägna att ta risker och att de har sämre förmåga till impulskontroll och att bedöma de framtida konsekvenserna av sitt handlande än ungdomar i de övre tonåren och unga vuxna. Barnombudsmannen påpekar att förslaget riskerar att urholka den straffrättsliga särbehandlingen av barn. Bris är inne på samma linje. Fackförbundet ST påtalar att en så genomgripande reform som att sänka straffbarhetsåldern måste bygga på tydlig och välgrundad forskning. Domstolsverket konstaterar det med hänsyn till den forskning som finns inte framstår som logiskt att ett barn ska ha ansvarsförmåga för att kunna dömas till påföljd för vissa brott men inte för andra.

Många remissinstanser påpekar att det saknas stöd för att en sänkning av straffbarhetsåldern skulle innebära en minskning av den allvarliga brottsligheten och hänvisar bl.a. till det särskilda yttrande som lämnat av Stockholms universitets expert i utredningen. Vissa pekar på att en sänkning i stället kan ha motsatt effekt. Bland dessa finns Barnombudsmannen, Bris, Brå, Fryshuset, Linköpings universitet (Barnafrid), JO, Socialstyrelsen, Sveriges advokatsamfund, Tullverket och Unicef Sverige. Fackförbundet ST lyfter att den allvarliga brottslighet som begås av unga ofta är en del av organiserad brottslighet och så länge man inte lyckas slå mot de strukturer som upprätthåller denna brottslighet kommer andra individer snabbt att ersätta den frihetsberövades plats, vilket innebär att en sänkning av straffbarhetsåldern inte får någon verklig effekt på brottsligheten eller tryggheten i samhället. Socialstyrelsen för fram att utredningen inte redogör för några belägg för att den pågående utvecklingen skulle vara ett hot mot det straffrättsliga systemets legitimitet, utan tvärtom skulle det straffrättsliga systemets legitimitet kunna påverkas negativt om barn som inte uppfattas förstå sina handlingar på grund av omognad ändå döms för brott, inte minst när vuxna förmått dem att utföra brottet. Civil Rights Defenders, SiS och Karlstads universitet påtalar att den samhällsskyddande effekten av att en person låses in är mindre för ungdomar som begår brott i grupp eller där det finns en ersättningseffekt. Karlstads universitet pekar på att risken för återfall i brott ökar ju yngre barnet är vid lagföringen. Malmö universitet menar att en sänkt straffbarhetsålder kräver dels att åtgärden bedöms vara en nödvändig förutsättning för minskad brottslighet, samtidigt som alternativa åtgärder saknas, dels att den skada som drabbar de berörda barnen är proportionerlig i förhållande till fördelarna med en sänkt straffbarhetsålder. Sveriges advokatsamfund pekar på att ungdomar som placeras i Kriminalvårdens miljöer ofta påverkas negativt av andra brottsdömda och får en förstärkt kriminell identitet. Tidig kontakt med rättssystemet kan enligt samfundet ha en motsatt effekt än den önskade, dvs. att kriminella beteenden förstärks i stället för att brott förebyggs. Bris framför liknande synpunkter.

Flera remissinstanser, bland andra Bris, Civil Rights Defenders, Fackförbundet ST, Hovrätten för Västra Sverige, Idéburna skolors riksförbund, Länsstyrelsen i Skåne län, Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare och Sveriges advokatsamfund pekar på att den utvärdering som gjordes med anledning av att Danmark under en period sänkte straffbarhetsåldern visade att sänkningen ökade risken för återfall. Socialstyrelsen lyfter också att det i en metaanalys av 116 olika forskningsstudier framkommer att stöd saknas för effekt av fängelsestraff och att risken för återfall ökar, i synner-

het när det gäller barn. Även Polismyndigheten lyfter detta, men också att utvärderingen visade att de som straffades fick sämre skolresultat.

Ett stort antal remissinstanser, bland andra Bris, Brå, Brottsofferjouren, Civil Rights Defenders, Göta hovrätt, Hovrätten för Västra Sverige, Juristkommissionen, Malmö kommun, Polismyndigheten, Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare, Fryshuset, JO, Rädda Barnen, Seko, SiS, *Statskontoret* och Sveriges advokatsamfund, pekar på att en sänkt straffbarhetsålder innebär en risk för att allt yngre barn rekryteras inom ramen för kriminella nätverk. Brå och Skolverket anför att det saknas stöd för att en sänkning av straffbarhetsåldern minskar incitamenten för kriminella nätverk att använda sig av barn för att begå grova brott. Fackförbundet ST, *Funktionsrätt Sverige*, *Riksförbundet Attention* och Myndigheten för delaktighet pekar på att barn med funktionsnedsättning är en målgrupp som i större utsträckning riskerar att utnyttjas i kriminella sammanhang och att förslaget genomförande inte kommer förbättra denna situation. Bufff anser att gränsen mellan offer och förövare suddas ut om barn ska hållas fullt straffrättsligt ansvariga för handlingar som i praktiken ofta är ett resultat av vuxnas påverkan. Juristkommissionen framför liknande synpunkter.

Borås tingsrätt, som avstyrker förslaget, anser att en straffbarhetsålder som utgår från brottets minimistraff visserligen är svårförutsebar, men att en sådan ordning framstår som den mest lämpliga med hänsyn till att den knyter an till regleringen om bevisstalan och att den i nuläget endast skulle avse ett begränsat antal brott. Samtidigt är många remissinstanser negativa till utformningen av den differentierade lösningen. Malmö tingsrätt ifrågasätter t.ex. om försök, förberedelse och stämpling till brott med ett minimistraff om fyra års fängelse verkligen bör omfattas av den sänkta straffbarhetsåldern med tanke på att dessa brott många gånger kan ha ett avsevärt lägre straffvärde än brott med minimistraff om två eller tre års fängelse som faller utanför den föreslagna bestämmelsen. Göteborgs tingsrätt framför liknande synpunkter. Sveriges Domareförbund och Uppsala universitet ifrågasätter rimligheten i att den sänkta straffbarhetsåldern inte ska omfatta fall då flera brott har ett samlat straffvärde som överstiger fängelse fyra år.

Ett flertal remissinstanser, däribland Barnrättsbyrån, Bris, Brå, Civil Rights Defenders, *Justitiekanslern*, *Linköpings tingsrätt*, Malmö tingsrätt, Sveriges advokatsamfund, Södertörns tingsrätt, Unicef Sverige och Åklagarmyndigheten anser att den valda modellen – som innebär att straffbarhetsåldern är avhängig brottets rubricering – innebär att det straffrättsliga systemet riskerar att bli mindre transparent och förutsebart. Malmö universitet lyfter att förslaget innebär att brottsrubriceringen får långtgående och genomgripande konsekvenser för det berörda barnet samtidigt som rubriceringen av en brottslig handling vid en rättslig prövning kan vara en konsekvens av rent slumpartade händelser som påverkat hur åtalet utformats och även påverkas av hur bevissituationen ser ut. Även Sveriges Domareförbund tar upp detta och nämner narkotikabrotten som exempel på brott där ett stort antal olika omständigheter kan påverka rubriceringen, vilket ofta innebär komplicerade bedömningar som slutligen avgörs i dom. Justitiekanslern tar upp frågan om en enskild ska kunna begära överprövning av åklagarens beslut att inte inleda förundersökning i en situation där den enskilde inte delar åklagarens bedömning gällande gärningens rubricering.

Ett antal remissinstanser, bland andra Brå, Göteborgs tingsrätt, Hovrätten för Västra Sverige, Linköpings universitet (Barnafrid), Malmö tingsrätt, Socialstyrelsen och Sveriges advokatsamfund lyfter att barn och unga kommer ha svårt att förstå vilken straffbarhetsålder som gäller. JO lyfter att det för de allra flesta torde framstå som både svårförståeligt och inkonsekvent att ett barn kan dömas för vissa mycket allvarliga brott men inte för vissa andra brott som samhället normalt också ser särskilt allvarligt på. Sveriges advokatsamfund anser att en sänkning av straffbarhetsåldern riskerar att bestraffa barn för handlingar som de ännu inte är fullt kapabla att förstå.

Några remissinstanser lyfter behovet av andra än straffrättsliga åtgärder. Till exempel pekar Barnrättsbyrån på att barn under 15 år som begår grova brott är en stark indikator på en sårbarhet och att de bör hanteras av det sociala välfärdssystemet i ett vårdande syfte och inte av det straffrättsliga systemet. Brå delar bedömningen att när barn begår allvarliga brott måste det få tydliga konsekvenser, men är inte enig med utredningen om att dessa konsekvenser bör vara av straffrättslig karaktär. Göta hovrätt anser att utvecklingen med allt yngre barn som begår allvarliga brott inte bör angripas med vedergällning inom det straffrättsliga systemet, utan hanteras med socialrättsliga tvångsåtgärder. Juristkommissionen lyfter att samhället måste erbjuda barn som befinner sig i riskzon ett alternativ till ett kriminellt liv genom insatser från polis, skola och socialtjänst. Det finns enligt Juristkommissionen en utbredd problematik innebärande att vårdnadshavare undviker att kontakta rättsvårdande myndigheter för att få hjälp och förslaget kommer sannolikt att öka den problematiken ytterligare. Sveriges advokatsamfund pekar på att forskning visar att sociala insatser och rehabiliterande åtgärder är betydligt mer effektiva för att förebygga ungdomsbrottslighet än straff.

Av de remissinstanser som yttrar sig särskilt över det alternativa förslaget om en generell sänkning av straffbarhetsåldern anser samtliga att en generell sänkning inte bör genomföras. Bland dessa finns Barnombudsmannen, Barnrättsbyrån, Brottsofferjouren, Civil Rights Defenders, Ecpat Sverige, Göta hovrätt, Göteborgs tingsrätt, Hovrätten för Västra Sverige, Juristkommissionen, Linköpings tingsrätt, Polismyndigheten, Stiftelsen Allmänna Barnhuset, Södertörns tingsrätt, Tullverket, Unicef Sverige och Östersunds tingsrätt. *Brottsoffermyndigheten* pekar på att det med hänsyn till möjligheten att få brottsskadeersättning för ett brottsoffer visserligen är av stor betydelse att det finns en polisutredning eller en dom i ärendet, men anser att det är för långtgående att införa en generell sänkning av straffbarhetsåldern. Även Justitiekanslern anser att en generell sänkning är för långtgående, men lyfter att en sådan kan kombineras med en utförlig åtalsprövningsregel. Justitiekanslern pekar dock på att en sådan lösning kan innebära en risk för att förutsebarheten minskar. Åklagarmyndigheten, som inte ser skäl för en generell sänkning av straffbarhetsåldern, anser att om en sänkning ändå ska ske är den enda rimliga ordningen att genomföra en generell sänkning som är förenad med en omfattande och genomtänkt åtalsprövningsregel. Domstolsverket anser att det saknas skäl för en generell sänkning av straffbarhetsåldern, men att frågan om att kombinera en sådan med en åtalsprövningsregel bör utredas ytterligare om man väljer att gå vidare med det förslaget. Göteborgs tingsrätt framhåller att en åtalsprövningsregel är olämplig eftersom en sådan innebär att det faller på

enskilda beslutsfattare att avgöra huruvida något är straffbart eller inte. Polismyndigheten lyfter att en generell sänkning av straffbarhetsåldern skulle innebära en stor mängd tillkommande utredningar för Polismyndigheten, vilket skulle innebära att betydande resurser behöver läggas på att utreda mindre allvarliga brott begångna av 14-åringar i stället för på den grova brottsligheten. Med tanke på den synnerligen allvarliga situation Sverige befinner sig i kan det enligt Polismyndigheten ifrågasättas om en generell sänkning är en ändamålsenlig åtgärd.

Förslaget i utkastet till lagrådsremiss

Förslaget i utkastet till lagrådsremiss stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

Ett antal remisstanser har inte några synpunkter på förslaget. Bland dessa finns *Arbetsmiljöverket*, *Kammarrätten i Stockholm*, *Kustbevakningen*, *Skolväsendets överklagandenämnd* och *Säkerhetspolisen*. *Luleå tingsrätt* menar att frågan om en sänkning av straffbarhetsåldern ytterst är politisk och lämnar därför inte några synpunkter.

En övervägande majoritet av remissinstanserna avstyrker eller invänder mot förslaget i utkastet till lagrådsremissen. Bland dessa finns *Bris*, *Barnombudsmannen*, *Barnrättsbyrån*, *Borås tingsrätt*, *Brå*, *Brottsofferjouren*, *Civil Rights Defenders*, *Diskrimineringsombudsmannen*, *Domstolsverket*, *Ecpat Sverige*, *Fackförbundet ST*, *Funktionsrätt Sverige*, *Förvaltningsrätten i Karlstad*, *Göta hovrätt*, *Göteborgs tingsrätt*, *Hovrätten för Västra Sverige*, *Hudiksvalls kommun*, *Institutet för mänskliga rättigheter*, *Justitiekanslern*, *Jämställdhetsmyndigheten*, *Karlstads universitet*, *Kriminalvården*, *Linköpings universitet (Barnafrid)*, *länsstyrelserna i Dalarnas, Hallands, Kalmars, Skånes, Västerbottens, Västra Götalands och Östergötlands län*, *Malmö kommun*, *Malmö tingsrätt*, *Malmö universitet (Institutionen för kriminologi)*, *Myndigheten för delaktighet*, *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor*, *Polismyndigheten*, *JO*, *Rädda Barnen*, *Rättsmedicinalverket*, *Seko*, *Skolverket*, *Socialstyrelsen*, *Solna kommun*, *Specialpedagogiska skolmyndigheten*, *SiS*, *Stockholms universitet (Juridiska fakultetsnämnden och Samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden)*, *Svenska Avdelningen av Internationella Juristkommissionen*, *Svenska Kyrkans Unga*, *Sveriges advokatsamfund*, *Sveriges Kvinnoorganisationer*, *Södertörns tingsrätt*, *Tullverket*, *Unicef Sverige*, *Uppsala universitet (Nationellt centrum för kvinnofrid)*, *Åklagarmyndigheten* och *Östersunds tingsrätt*.

De flesta remissinstanser framför i stor utsträckning samma synpunkter eller hänvisar till de synpunkter som framförts med anledning av utredningens förslag. Bland dessa finns *Barnombudsmannen*, *Bris*, *Brå*, *Diskrimineringsombudsmannen*, *Domstolsverket*, *Ecpat Sverige*, *Göta hovrätt*, *Göteborgs tingsrätt*, *Hovrätten för Västra Sverige*, *JO*, *Jämställdhetsmyndigheten*, *Karlstads universitet*, *Linköpings universitet (Barnafrid)*, *Malmö tingsrätt*, *Malmö universitet (Institutionen för kriminologi)*, *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor*, *Polismyndigheten*, *Rädda Barnen*, *Stockholms universitet (Juridiska fakultetsnämnden)*, *Åklagarmyndigheten* och *Östersunds tingsrätt*. Flera av remissinstanserna

påtar också att de argument som tidigare framförts gäller i högre grad vid en sänkning av straffbarhetsåldern till 13 år i stället för 14 år.

Flera remissinstanser ifrågasätter skälen för att gå längre än utredningens förslag om att sänka straffbarhetsåldern till 14 år. Till exempel Bris, Förvaltningsrätten i Karlstad, Justitiekanslern och Åklagarmyndigheten anser inte att det framförts några skäl för varför man bör gå längre än utredningens förslag. Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare påpekar att utredningen framhäver att det inte framkommit något som ger skäl att välja en så låg ålder som 13 år. Några remissinstanser pekar på nytt på att skälen för att särbehandla barn grundar sig i omfattande forskning om barns psykiska och kognitiva utveckling. Bland andra Brå och Länsstyrelsen i Hallands län för fram att argumenten om att barn brister i mognad och har svårigheter att förutse konsekvenserna av sitt handlade gäller i än högre grad för en 13-åring. Socialstyrelsen pekar på att unga är mer benägna att söka spänning och att underskatta grader av risk. Unicef Sverige anför att organisationen inte ifrågasätter att en 13-åring fysiskt kan begå allvarliga brott, men menar att den avgörande frågan är om ett barn i den åldern har den psykiska mognad, impulskontroll och konsekvensförståelse som krävs för att fullt ut hållas straffrättsligt ansvarig. Unicef Sverige anser inte att de straffrättsliga åtgärder mot barn som föreslås är proportionerliga i förhållande till syftet och i förhållande till barnets mognad och utvecklingsnivå. Karlstads universitet påpekar att ju yngre en lagöverträdare är desto starkare blir skälen mot att anse att det föreligger skuld i straffrättslig mening.

Flera remissinstanser anser att risken för att ännu yngre barn kan komma att involveras i de kriminella nätverken ökar om straffbarhetsåldern sänks ytterligare. Bland dessa finns Bris, Brottsofferjouren, Malmö kommun, Polismyndigheten, Svenska Avdelningen av Internationella Juristkommissionen och Åklagarmyndigheten. Även Länsstyrelsen i Hallands län och Göteborgs tingsrätt pekar på att en sänkning av straffbarhetsåldern till 13 år riskerar att leda till ytterligare en förskjutning av den allvarliga brottsligheten till yngre åldersgrupper, men också att förslaget riskerar att underminera barns förtroende för vuxna. Också Sveriges Kvinnoorganisationer pekar på detta och på att risken för att bli utnyttjad i en kriminell miljö är överhängande för tjejer. Enligt Sveriges Kvinnoorganisationer riskerar förslaget att ytterligare försvåra dessa flickors möjligheter till skydd och rehabilitering. Myndigheten för delaktighet påtar att de åtgärder som vidtagits för att motverka att barn med funktionsnedsättning utnyttjas inom ramen för kriminella nätverk är långt ifrån tillräckliga för att stävja riskerna för att barn och unga med funktionsnedsättning rekryteras till kriminalitet. Även Funktionsrätt Sverige lyfter att åtgärderna är otillräckliga.

Flera remissinstanser pekar på olika sätt på behovet av andra än straffrättsliga åtgärder. Civil Rights Defenders påtar att de resurser som nu satsas på att frihetsberöva barn i stället bör gå till att stödja och skydda brottsoffer och till åtgärder som i praktiken leder till minskad brottslighet. Detta är enligt Civil Rights Defenders särskilt relevant eftersom barn och unga i gängkriminalitet ofta är både förövare och offer. Också Stockholms universitet (Samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden) påpekar att barn som vid 13 eller 14 års ålder medverkar i allvarliga brott i flera avseenden själva kan ses som offer. Svenska Avdelningen av Internationella Jurist-

kommissionen lyfter att den här gruppen barn inte sällan har särskilda behov om exempelvis NPF-diagnoser och intellektuella funktionsnedsättningar. Åklagarmyndigheten framhåller att barn som begår grova brott ofta själva utsätts för hot och andra starka påtryckningar från de kriminella gängen. Enligt Åklagarmyndigheten kan en 13-åring förmåga att stå emot sådana påtryckningar, fullt ut förstå konsekvenserna av att ta ett uppdrag för ett kriminellt gängs räkning och handla rationellt inte jämföras med en vuxen persons förmåga i samma situation. *Filipstads kommun* uttrycker tveksamhet inför förslaget och bedömer att den översyn av LVU som pågår bör inväntas för att se om det finns en större nytta i att förändra kriterierna för vård enligt LVU i stället för att förändra straffrättssystemet när det gäller barn. Även *Fackförbundet Vision*, som avstyrker förslaget, påtalar att man bör avvakta det arbete som pågår på socialtjänstens men också straffrättens område. *Statens beredning för medicinsk och social utvärdering* för fram att ett genomförande av förslaget bör föregås av en tydlig plan för systematisk uppföljning av både kort- och långsiktiga effekter.

Flera remissinstanser har synpunkter på remissförfarandet och beredningen av förslaget utifrån beredningskravet. Åklagarmyndigheten påpekar att det är först genom utkastet till lagrådsremissen som frågan om att sänka straffbarhetsåldern till 13 år bereds. Även Fackförbundet ST påpekar detta. Malmö tingsrätt framhäver att förslaget om att sänka straffbarhetsåldern till 13 år inte har tagits fram inom ramen för en ordinär utredning, dvs. med en särskild utredare och sakkunniga och experter. Malmö tingsrätt för också fram att förslaget inte varit föremål för samma breda analys och diskussion som utredningens förslag och har tagits fram på mycket kort tid. Underlaget för att ytterligare sänka straffbarhetsåldern framstår enligt tingsrätten därför som svagt. Även Barnrättsbyrån pekar på att förslaget om att sänka straffbarhetsåldern till 13 år inte är utrett. Barnrättsbyrån påpekar också att remisstiden varit ovanligt kort. Diskrimineringsombudsmannen för fram att besluten riskerar att bli mindre genomtänkta och att beredningskravet och systemet med remittering riskerar att urholkas om remissinstansernas synpunkter inte beaktas när nya lagar stiftas. Förvaltningsrätten i Karlstad ifrågasätter om beredningskravet är uppfyllt. Stockholms universitet (Juridiska fakultetsnämnden) påtalar att förslaget att gå längre än utredningens förslag uppenbarar att kritik av experter och intresseorganisationer inte betyder något och att förslag läggs fram utan hänsyn till vad remissinstanserna anför. Även den Samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden vid Stockholms universitet ifrågasätter vilket syfte remissförfarandet fyller med hänsyn till att detta förslag läggs fram trots den massiva kritik som riktades mot utredningens förslag. Detta framförs även av Uppsala universitet (Nationellt centrum för kvinnofrid) och Bris som anser att det kan ifrågasättas om den svenska förvaltningstraditionen med bl.a. remissförfarande har tjänat ut sin roll, vilket enligt Bris vore oroväckande.

Skälen för regeringens förslag

Straffbarhetsåldern i dag

Enligt 1 kap. 6 § brottsbalken får det inte dömas till påföljd för brott som någon har begått före 15 års ålder. Straffbarhetsåldern har varit densamma

sedan 1902 (prop. 1902:7) och stämmer överens med vad som gäller i övriga nordiska länder. Straffbarhetsåldern bygger på principen att straffrättsligt ansvar inte ska åläggas barn före den ålder då de i allmänhet kan antas ha uppnått viss mognad. Som flera remissinstanser anför, däribland *Brå*, *Rädda Barnen* och *Socialstyrelsen*, grundar sig detta på att forskningen om utvecklingen av hjärnan visar att barn är mindre mogna än ungdomar i övre tonåren och unga vuxna. Barn är därför mer benägna att söka spänning och de har på gruppnivå sämre förmåga till impuls kontroll och sämre förmåga att bedöma de framtida konsekvenserna av sitt handlande än ungdomar i de övre tonåren och unga vuxna. Barn är vidare känsliga för bestraffning och straffrättsliga påföljder kan vara negativa för barns utveckling. En orsak till att barn påverkas negativt av straffrättsliga ingripanden är, som bl.a. *Karlstads universitet* påpekar, att en individ som har gjort sig skyldig till ett brott i andras ögon ”stämpas” genom att omgivningen betraktar individen som en brottsling. Detta påverkar också personens uppfattning om sig själv. Åldersgränsen 15 år är resultatet av vad som ansetts vara en lämplig avvägning mellan å ena sidan barns förmåga att ta ansvar för och förstå konsekvenserna av sitt handlande och å andra sidan samhällets intresse av att kunna döma ut en straffrättslig påföljd. I Sverige behandlas straffbarhetsåldern som en straffbarhetsbetingelse där alla personer kan begå brott, men alla inte kan straffas. Att straffbarhetsåldern är 15 år innebär att personer under 15 år visserligen kan begå brott, men att de inte kan dömas till en påföljd för brottet.

Lagöverträdare under 15 år är främst en uppgift för socialtjänsten och socialnämnden har huvudansvaret för att åtgärder vidtas för barn under 15 år som misstänks för brott. De insatser och ingripande åtgärder som kan bli aktuella regleras främst i socialtjänstlagen (2025:400) och LVU. I de fall då ett barn under 15 år misstänks för brott får en förundersökning inte inledas. För att tillgodose utredningsbehovet finns det dock under vissa förutsättningar en möjlighet att inleda en utredning mot barn som misstänks för att ha begått brott före 15 års ålder. Förutsättningarna regleras i 31 § LUL och utredningarna kallas därför för § 31-utredningar. En sådan utredning ska bl.a. inledas om någon kan misstänkas för att före 15 års ålder ha begått ett brott med minimistraff om fängelse i ett år (31 § första stycket LUL). Det är också möjligt att enligt 38 § samma lag väcka en s.k. bevisalan om brottet, något som åklagaren i dag har en skyldighet att göra vid brott som har ett minimistraff om fängelse i fem år. En bevisalan innebär att åklagaren begär att domstolen ska pröva om ett barn under 15 år har begått ett brott eller inte, men någon påföljd döms inte ut.

Straffbarhetsåldern behöver sänkas

Som flera remissinstanser påpekar är straffbarhetsåldern främst en kriminalpolitisk fråga. Det finns inte ett givet svar på vid vilken ålder det är rimligt att en person åläggs straffrättsligt ansvar. Som flera remissinstanser anför är en sänkning av straffbarhetsåldern dock en åtgärd som inte bör vidtas lättvindigt utan endast om det finns tungt vägande skäl. Regeringen anser att det finns sådana skäl.

Sverige befinner sig i ett mycket allvarligt läge. Det dödliga våldet mot och av unga män har ökat markant och de personer som är misstänkta för skjutningar som resulterat i döda eller skadade personer är yngre än

tidigare. Antalet barn som är inblandade i mord eller planering av mord har ökat på ett sätt som saknar motstycke. Antalet häktade barn och unga och antalet dömda barn och unga som är intagna på SiS har också blivit betydligt större. Det finns alltså ett tydligt stöd dels för att den allvarliga brottsligheten bland unga lagöverträdare har ökat markant, dels för att allt fler barn under 15 år begår mycket allvarliga brott. Dagens system med sociala insatser har uppenbarligen inte varit tillräckligt för att förhindra denna utveckling. Den allvarliga brottslighetens spridning bland barn under 15 år och det faktum att 13- och 14-åringar kan begå mycket allvarliga brott utan att dömas till en påföljd, riskerar i förlängningen att påverka tilltron till och att undergräva det straffrättsliga systemets legitimitet. Enligt regeringen kan det med fog ifrågasättas om det är rimligt att den som är under 15 år och begår ett brott som för en vuxen hade föranlett livstids fängelse helt kan undgå en påföljd.

Som framgår i föregående avsnitt, och som flera remissinstanser påpekar, visar forskning att barn och unga har en begränsad förmåga till impulskontroll och att se konsekvenserna av sitt handlande. Detta är ett viktigt skäl till att straffbarhetsåldern finns. En straffbarhetsålder om 15 år har hittills ansetts vara en lämplig avvägning mellan intresset av att kunna döma ut en påföljd och behovet av att särbehandla barn. Att den allvarliga brottsligheten tränger allt längre ner i åldrarna innebär dock att systemet för unga lagöverträdare och den argumentation som lagt grunden för en straffbarhetsålder på 15 år behöver omvärderas. Regeringen delar inte *Bris* uppfattning att den argumentation som lagt grunden för en straffbarhetsålder på 15 år fortfarande ska gälla. Det är tydligt att det i dag finns barn under 15 år som är kapabla att begå mycket allvarliga brott. Enligt regeringen måste det då också vara tydligt att samhället inte accepterar detta och att barnen möts med en tillräckligt ingripande reaktion på brottet. Regeringen instämmer inte i vad Unicef Sverige anför om att straffrättsliga åtgärder mot barn är oproportionerliga i förhållande till syftet och i förhållande till barnets mognad och utvecklingsnivå. Regeringen delar inte heller *Barnombudsmannens* uppfattning att en sänkning av straffbarhetsåldern innebär att den straffrättsliga särbehandlingen av barn urholkas. Skälen för särbehandlingen av unga är i väsentliga delar fortfarande bärande och även med de förslag som lämnas nu ska barnets ålder beaktas såväl vid straffmätning som vid val av påföljd.

Flera remissinstanser, däribland Brå, *Diskrimineringsombudsmannen*, *JO*, Linköpings universitet (Barnafrid) och *Sveriges advokatsamfund*, anser att det saknas stöd för att en sänkning av straffbarhetsåldern skulle innebära en minskning av den allvarliga brottsligheten. Även utredningen pekar på detta. En sänkning av straffbarhetsåldern motiveras dock inte främst av en förhoppning om att det leder till att brottsligheten minskar. Straffsystemet fyller flera andra viktiga funktioner vid sidan av minskad brottslighet, bl.a. behovet av att upprätthålla ett samhällsskydd och att bidra till brottsoffrets intresse av upprättelse. En annan viktig aspekt som motiverar en sänkning av straffbarhetsåldern är behovet av att upprätthålla det straffrättsliga systemets legitimitet och trovärdighet. *Hovrätten för Västra Sverige* menar att det saknas en djupare analys av varför brottsligheten kryper ner i åldrarna. Regeringen instämmer i att det behövs en analys av detta. Som framgår av avsnitt 4 har Socialstyrelsen initierat en studie som ska omfatta barn till och med 17 år som lagförts eller genom

bevistalan bedömts ha varit involverade i dödligt våld med koppling till den organiserade brottsligheten. Syftet är att identifiera riskfaktorer, uppväxtvillkor och vägar in i kriminalitet. Som regeringen påpekar i avsnitt 4 är brottsutvecklingen sådan att resultatet av Socialstyrelsens studie inte kan avvaktas. Av samma anledning kan inte heller, som *Filipstads kommun* och *Fackförbundet Vision* anser, det arbete som görs på det socialrättsliga området avvaktas.

Att en person döms till en påföljd kan innebära att den dömda under en tidsperiod förhindras att begå nya brott. Regeringen ifrågasätter inte att den samhällsskyddande effekten av att låsa in en person kan vara mindre för ungdomar som begår brott i grupp eller där det finns en ersättnings-effekt om man jämför med vuxna, något som *Civil Rights Defenders*, *SiS* och Karlstads universitet påtalar. Även en mindre effekt kan dock ha stor betydelse när det handlar om att minska de konsekvenser i form av mänskligt lidande och andra olägenheter som brott leder till. Inom ramen för verkställighet av en påföljd kan barnet vidare erbjudas behandling och stöd som kan motverka återfall i brott och hjälpa barnet att bryta med en kriminell livsstil.

Några remissinstanser framför att en sänkning av straffbarhetsåldern inte är rätt väg att gå för att motverka utvecklingen som innebär att barn begår allvarliga brott. Bland andra Barnombudsmannen påtalar att en sänkning av straffbarhetsåldern riskerar att bli kontraproduktiv. Regeringen delar den uppfattning som flera remissinstanser för fram om att det är viktigt att flera olika åtgärder vidtas för att möta problemet med barn som begår brott. *Fackförbundet ST* påpekar att det behövs åtgärder som slår mot de strukturer som upprätthåller den allvarliga brottsligheten och *Borås tingsrätt* framhåller att det behövs åtgärder som tar sikte på att förhindra att barn dras in i allvarlig brottslighet. I detta arbete krävs, som bland andra *Göta hovrätt*, *Juristkommissionen* och Sveriges advokatsamfund anför, såväl socialrättsliga åtgärder som insatser inom skolan. Som framgår i avsnitt 4 och 6.5 har regeringen vidtagit ett mycket stort antal åtgärder på flera olika områden. Avsikten med det arbetet är bl.a. att vända den negativa utvecklingen som innebär att allt fler yngre barn begår mycket allvarliga brott. Det arbetet kommer att fortsätta. Det innebär inte att det saknas skäl att förändra även det straffrättsliga regelverket.

Som utredningen och ett antal remissinstanser påpekar införde Danmark under åren 2010–2012 en sänkning av straffbarhetsåldern från 15 år till 14 år. Straffbarhetsåldern höjdes åter till 15 år efter ett regeringsskifte och i anslutning till detta gjordes en utvärdering av sänkningen och dess effekter för barn och brottsligheten (A. P. Damm, B. Ø. Larsen, H. S. Nielsen og M. Simonsen. Lowering the minimum age of criminal responsibility: Consequences for juvenile crime and education [2017], Department of Economics and Business Economics, Aarhus university). Flera remissinstanser, däribland Hovrätten för Västra Sverige och Sveriges advokatsamfund, påpekar att studien visar att det saknas bevis för att reformen minskade brottsligheten i allmänhet bland 14-åringar och att risken för återfall inte minskade utan i stället ökade bland de barn som hade dömts för brott vid 14 års ålder. Några remissinstanser, bland andra Rädda Barnen och Sveriges advokatsamfund, menar med utgångspunkt i studien att det inte kan uteslutas att en sänkning av straffbarhetsåldern i vissa fall skulle kunna ha motsatt effekt än den avsedda på så sätt att återfallsrisken

ökar något. Karlstads universitet pekar på att risken för återfall i brott anses öka ju yngre barnet är vid lagföringen. Mot bakgrund av att studien och dess resultat grundades på en reform som var i kraft under endast drygt ett och ett halvt år kan det enligt regeringen ifrågasättas om det går att dra några säkra slutsatser av effekterna av den danska reformen. Det bör också noteras att studien avsåg effekterna av en generell sänkning av straffbarhetsåldern, medan regeringens förslag avser endast allvarliga brott (se nedan). Som framgår ovan motiveras förslaget om att sänka straffbarhetsåldern vidare inte främst av en förhoppning om att det leder till att brottsligheten minskar.

Ett flertal remissinstanser, däribland Brå, *Brottsofferjouren*, *Polismyndigheten*, SiS och *Åklagarmyndigheten*, lyfter risken för att en sänkning av straffbarhetsåldern kan innebära att brottsligheten går ännu längre ner i åldrarna. *Sveriges Kvinnoorganisationer* lyfter särskilt den risk flickor löper att bli utnyttjad i en kriminell miljö. Som remissinstanserna påtalar går det inte att bortse från att en sänkning av straffbarhetsåldern kan leda till att de kriminella nätverken rekryterar ännu yngre barn för att utföra brott. Samtidigt ser de brottsbekämpande myndigheterna redan i dag exempel på att mycket unga barn förekommer i kriminella sammanhang. Som Polismyndigheten påpekar får barn ofta enklare men avgörande uppgifter att hantera. Detta är något som regeringen tar på stort allvar och som behöver bemötas med åtgärder som särskilt tar sikte på rekryteringen av barn till kriminella nätverk. Regeringen har, som framgår av avsnitt 4, vidtagit flera sådana åtgärder. I sammanhanget bör också skrivelsen Barriärer mot brott – en socialpreventiv strategi mot kriminella nätverk och annan brottslighet, som har ett särskilt fokus på att bryta rekryteringen och socialiseringen in i kriminella nätverk, nämnas. Brå och Totalförsvarets forskningsinstitut har vidare fått i uppdrag att öka kunskapen om hur kriminella nätverk rekryterar och påverkar barn och unga i digitala miljöer. Myndigheterna ska också föreslå åtgärder mot sådan rekrytering och påverkan. Vidare har regeringen i regleringsbrevet för 2026 beslutat att såväl Polismyndigheten som Åklagarmyndigheten särskilt ska belysa hur arbetet i fråga om att motverka rekrytering av barn fortlöper. Polismyndigheten ska t.ex. redovisa hur myndigheten har arbetat och vilka resultat som har uppnåtts i fråga om att motverka rekrytering i onlinemiljö av barn och unga till kriminalitet. Det kan här också nämnas att förslagen som trädde i kraft den 1 oktober 2025 och som ger de brottsbekämpande myndigheterna möjlighet att använda hemliga och preventiva tvångsmedel mot barn under 15 år, bedöms ha betydelse för att motverka rekryteringen (prop. 2024/25:175). Genom sådan tvångsmedelsanvändning kan information inhämtas som leder till att anstiftare och medhjälpare i straffbar ålder kan identifieras. Utökade möjligheter att använda hemliga och preventiva tvångsmedel som innebär att information kan inhämtas om barns rörelsemönster, kontakter, samtal och meddelanden kan leda till att incitamentet för äldre barn och vuxna i kriminella nätverk att involvera barn under 15 år i sådana brott blir mindre.

Som bland andra *Funktionsrätt Sverige* och *Myndigheten för delaktighet* påtalar är barn med funktionsnedsättning en målgrupp som i större utsträckning än andra riskerar att utnyttjas i kriminella sammanhang om straffbarhetsåldern sänks. Regeringen gav i maj 2025 Myndigheten för delaktighet i uppdrag att ta fram stödmaterial för arbetet mot kriminellas

rekrytering av barn och unga med funktionsnedsättning. Materialet ska hjälpa till att skydda barn och unga med funktionsnedsättning från att dras in i kriminalitet. Det ska fokusera på behoven och förutsättningarna hos barn och unga med funktionsnedsättning, och hur kunskapen om detta kan integreras i arbetet att förebygga och motverka kriminellt beteende bland barn och unga. I arbetet ska myndigheten samarbeta med andra relevanta aktörer, exempelvis myndigheter inom BOB-strukturen och civilsamhällesorganisationer. Regeringen har vidare gett Socialstyrelsen ett uppdrag att kartlägga förekomsten av rekrytering till kriminella nätverk bland personer som är mottagare av insatser enligt LSS. Tillsammans med det uppdraget pågår just nu en rättslig prövning av möjligheten att dela information mellan myndigheter utifrån den nya paragrafen i sekretesslagstiftningen som trädde i kraft den 1 december 2025. Polismyndighetens förhoppning är att socialtjänsten lättare ska kunna dela information på individnivå för att möjliggöra ett riktat förebyggande arbete mot gängens rekrytering av just dessa barn och unga. Såväl Funktionsrätt Sverige som Myndigheten för delaktighet anser att de åtgärder som vidtagits för att motverka utvecklingen är otillräckliga. Regeringen delar uppfattningen att det finns mer att göra och kommer att fortsätta arbetet för att förhindra rekrytering av barn till kriminella nätverk. Regeringen anser dock inte att risken för att yngre barn rekryteras till kriminella nätverk utgör ett tillräckligt skäl att avstå från att sänka straffbarhetsåldern. Tvärtom kan ett straffrättsligt ingripande vissa gånger motverka att ett barn rekryteras till kriminella nätverk.

Som Bufff påpekar kan ett barn som utnyttjas av kriminella nätverk i vissa fall anses vara ett offer likväl som en förövare. Att inte hålla dessa barn straffrättsligt ansvariga för mycket allvarliga brott – vilket Juristkommissionen verkar förorda – riskerar dock att leda till att straffrättsystemets trovärdighet och legitimitet urholkas eftersom reaktionen på brottet inte blir tillräcklig. Som Bufff också för fram kan stödinsatser behövas, t.ex. i form av rehabilitering. En sänkning av straffbarhetsåldern hindrar inte att sådana åtgärder vidtas. Tvärtom bedömer regeringen att det faktum att barnet ådöms en påföljd i vissa fall göra att barnet kan erbjudas adekvat behandling och stöd inom ramen för verkställighet, vilket i sin tur kan motverka att barnet återfaller i brott.

Utvecklingen i Sverige med allvarlig brottslighet bland unga är exceptionell och skiljer sig från andra jämförbara länder. Regeringen anser inte att de invändningar som remissinstanserna anför är sådana att de bör utesluta att straffbarhetsåldern sänks för att möta denna verklighet. Samhällsutvecklingen som innebär att allt fler barn under 15 år begår mycket allvarliga brott och de konsekvenser detta får för det omgivande samhället innebär enligt regeringens bedömning att det finns tillräckliga skäl för att sänka straffbarhetsåldern. I det följande analyseras hur en sådan sänkning lämpligen bör göras.

En generell sänkning av straffbarhetsåldern bör inte genomföras

Vid en sänkning av straffbarhetsåldern bör det enligt regeringen först övervägas om straffbarhetsåldern bör sänkas generellt, dvs. för alla brott. Straffbarhetsåldern skulle då även fortsättningsvis uteslutande vara knuten till gärningsmannens ålder. En sådan lösning har i och för sig fördelar,

framför allt genom att regleringen blir tydlig och förutsebar. Utredningen gör dock bedömningen att en generell sänkning av straffbarhetsåldern inte är en träffsäker åtgärd och att nackdelarna med en sådan sänkning överväger fördelarna.

Eftersom brottsligheten bland unga lagöverträdare i allmänhet minskar är behovet av att vidta åtgärder när det gäller straffbarhetsåldern inte föranlett av förändringar i den brottslighet som begås av barn generellt. Som framgår i föregående avsnitt är det i stället den brottslighet som utgör en del av den allvarliga samhällsutvecklingen som föranleder en sänkning av straffbarhetsåldern. En generell sänkning av straffbarhetsåldern skulle omfatta även de barn och den brottslighet som inte är en del av den allvarliga brottsutvecklingen. Exempelvis skulle ringa stöld och skadegörelse – brott som ofta begås av barn som uttryck för omognad och för att testa gränser – omfattas av sänkningen. Som utredningen anför går det inte att bortse från att en sänkning av straffbarhetsåldern kan påverka barns utveckling på ett negativt sätt. *Sveriges advokatsamfund* pekar på att en tidig exponering för det straffrättsliga systemet i vissa fall kan leda till att rättssystemet förstärker det kriminella beteendet i stället för att förebygga framtida brott. En generell sänkning skulle alltså riskera att på ett negativt sätt påverka ett stort antal barn. Att vidta en så ingripande åtgärd som att sänka straffbarhetsåldern för alla när sänkningen görs för att möta mycket allvarliga brott som begås av ett mindre antal barn är enligt regeringen varken motiverat eller ändamålsenligt. Det skulle, som bland andra *Brotts-offerjouren* och *Justitiekanslern* anför, vara alltför långtgående. Enligt *Polismyndigheten* skulle en generell sänkning av straffbarhetsåldern också innebära omfattande påfrestningar på rättsväsendet. Som *Polismyndigheten* anför är det inte ändamålsenligt att polis och åklagare ska lägga resurser på att utreda mindre allvarliga brott i stället för de brott som ligger till grund för den allvarliga samhällsutvecklingen.

Justitiekanslern och *Åklagarmyndigheten* menar att en lösning kan vara att förena en generell sänkning med en särskild åtalsprövningsregel. Det innebär dock, som utredningen och *Göteborgs tingsrätt* anför, att det i stor utsträckning lämnas till den enskilde åklagarens bedömning att avgöra huruvida en gärning ska straffas eller inte. En sådan lösning skulle också ha stora likheter med en reglering om sänkt straffbarhetsålder för allvarliga brott, men med mindre förutsebarhet och insyn. Som utredningen anför är ytterligare en aspekt att sänkningen av straffbarhetsåldern skulle kunna uppfattas som en chimär om de flesta brott som begås av de berörda barnen ändå inte leder till några straffrättsliga konsekvenser. En generell sänkning med en åtalsprövningsregel skulle dessutom – oavsett hur den utformas – innebära att inte obetydliga resurser skulle behöva tas i anspråk vid framför allt *Polismyndigheten* eftersom antalet polisanmälningar sannolikt skulle öka. Även *Åklagarmyndigheten* skulle belastas eftersom åtalsprövningen alltid behöver göras.

Sammantaget bedömer regeringen att en generell sänkning av straffbarhetsåldern inte är en träffsäker eller ändamålsenlig åtgärd. En generell sänkning av straffbarhetsåldern bör därför inte genomföras.

En differentierad sänkning som tar sikte på allvarliga brott bör genomföras

Utredningen föreslår att straffbarhetsåldern sänks endast för allvarligare brott, dvs. en differentierad sänkning. En differentierad sänkning har enligt regeringen flera fördelar. Den kan avgränsas så att den tar sikte på den allvarliga brottsligheten som behöver adresseras, samtidigt som den inte träffar mindre allvarliga brott som ofta är ett uttryck för omognad och där det inte nödvändigtvis är motiverat med en påföljd. Som framgår ovan bygger straffbarhetsåldern på principen att straffrättsligt ansvar ska åläggas barn först vid den ålder då de kan anses ha uppnått en viss mognad. Som Uppsala universitet påpekar kan man med utgångspunkt i den principen ifrågasätta lämpligheten av en differentierad sänkning av straffbarhetsåldern eftersom en sådan lösning innebär att ett barn vid en viss ålder kan hållas straffrättsligt ansvarigt för ett brott men inte för ett annat. När det är fråga om allvarlig brottslighet som innebär ett tydligt över-skridande av samhällsnormer och som får omfattande konsekvenser för det omgivande samhället finns det enligt regeringens bedömning dock anledning att se annorlunda på förutsättningarna att utkräva straffrättsligt ansvar. Genom en differentierad sänkning träffas endast den brottslighet som föranleder behovet av en sänkning samtidigt som de brottsutredande myndigheterna inte tyngs i onödan.

Regeringen instämmer i att det, som bland andra *Göteborgs tingsrätt* och *Justitiekanslern* påtalar, för ett brottsoffer kommer att kunna uppfattas som stötande att vissa brott omfattas av regleringen och vissa inte. Samtidigt kan det med den nuvarande ordningen hävdas att det är stötande att exempelvis en person som är 14 år och närmar sig 15 år, begår ett allvarligt brott men inte kan dömas till en påföljd. *Brå*, *Linköpings universitet (Bar-nafrid)* och *JO* lyfter att det kommer vara svårt för barn att förstå varför vissa brott, men inte andra, omfattas av den sänkta straffbarhetsåldern. Det är dock svårt att undvika den problematiken utan att genomföra en generell sänkning av straffbarhetsåldern, något som regeringen bedömer innebär fler nackdelar. *Sveriges advokatsamfund* anser att förslaget riskerar att bestraffa barn för handlingar som de ännu inte är fullt kapabla att förstå. *Socialstyrelsen* för fram att det straffrättsliga systemets legitimitet kan påverkas negativt om barn som inte uppfattas förstå sina handlingar på grund av omognad ändå döms för brott, inte minst när vuxna förmått dem att utföra brottet. Regeringen anser dock att när det är fråga om så allvarliga brott såsom t.ex. mord och grovt vapenbrott måste även ett barn i de yngre tonåren kunna räkna med att handlandet kan leda till både straffrättsliga åtgärder och andra konsekvenser från samhällets sida. Enligt regeringen utgör dessa synpunkter i sig därför inte tillräckliga skäl mot en differentierad sänkning av straffbarhetsåldern.

Utredningen överväger ett antal olika modeller för att avgränsa den differentierade straffbarhetsåldern, däribland en lösning där den sänkta straffbarhetsåldern kopplas till brott som ofta begås inom kriminella nätverk eller annan organiserad brottslighet. En nackdel med att sådan lösning är att det skulle vara svårt för den enskilde att på förhand veta vilka brott som omfattas. Regleringen skulle sannolikt även leda till tillämpnings-svårigheter. Ett annat alternativ är att knyta regleringen till straffvärdet för det enskilda brottet. En fördel med en sådan lösning är att straffvärdet på

ett tydligt sätt speglar det begångna brottets allvar och inte brottets abstrakta straffvärde. Det kan hävdas att en sådan reglering skulle leda till det mest rättvisa resultatet. Som utredningen påpekar skulle dock en betydande brist på förutsebarhet uppstå och varje beslut om förundersökning och åtal skulle vara beroende av åklagarens bedömning av brottets konkreta straffvärde. Regeringen anser därför inte att det är lämpligt att knyta regleringen till straffvärdet. Ett annat sätt att begränsa det straffbara området är att knyta den särskilda regleringen till en brottskatalog. En brottskatalog innebär att det är tydligt när regleringen är tillämplig, vilket främjar förutsebarheten. Om syftet med sänkningen är att möta allvarlig brottslighet kan brottskatalogen dock i praktiken förväntas komma att styras av brottens straffskala och katalogen riskerar att bli lång, vilket kan leda till att regleringen blir svår att överblicka. Dessutom blir den otymplig ur ett lagstiftningsperspektiv, eftersom katalogen måste övervägas ofta och ändras om lagstiftaren anser att ytterligare brott bör tas upp i katalogen. Mot bakgrund av de nackdelar dessa lösningar på ett eller annat sätt medför bedöms de enligt regeringen inte som lämpliga alternativ.

Utredningen stannar vid att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder bör knytas till straffskalan. Straffskalan är ett mått på hur allvarligt lagstiftaren ser på den aktuella brottstypen i förhållande till andra brott och det är inte ovanligt att straffskalan används för att avgränsa tillämpningsområdet för en viss reglering (jfr t.ex. reglerna om preskription i 35 kap. brottsbalken). Utredningen föreslår att den särskilda regleringen knyts till straffskalans nedre gräns. Det finns flera exempel på regleringar där straffskalans nedre gräns används som avgränsning, t.ex. regleringen om hemliga tvångsmedel under en förundersökning i 27 kap. 18 a § andra stycket 1 och 19 a § andra stycket 1 rättegångsbalken och regleringen om när en utredning enligt 31 § LUL som utgångspunkt ska inledas mot någon som är under 15 år och misstänks för brott. En sådan lösning innebär att det sker en förskjutning av tillämpningsområdet över tid om brottens straffskalor ändras. Eftersom straffskalan är ett mått på hur allvarligt lagstiftaren ser på ett brott kommer regleringen därför att följa en förändrad syn på brottet. Enligt regeringen talar detta för att använda straffskalan som avgränsning.

Bland andra *Linköpings tingsrätt* och Justitiekanslern lyfter att en sådan lösning innebär att straffbarhetsåldern är avhängig gärningens rubricering, vilket kan leda till mindre transparens och förutsebarhet. En differentierad sänkning av straffbarhetsåldern kommer, oavsett vilken avgränsning som väljs, vara mindre förutsebar än om straffbarhetsåldern sänks generellt. Av de alternativ som då står till buds bedöms en lösning där straffbarhetsåldern knyts till straffskalans nedre gräns leda till det mest förutsebara och transparenta resultatet. Några remissinstanser, bland andra *Malmö universitet* och *Sveriges Domareförbund*, lyfter att rubriceringen av en gärning kan vara en konsekvens av rent slumpartade händelser och innebära komplicerade bedömningar som slutligen avgörs i dom. Som remissinstanserna påpekar är rubriceringen av en gärning inte alltid självklar och rubriceringen kan komma att avgöra huruvida den sänkta straffbarhetsåldern ska tillämpas eller inte. Detta är dock inte någon nyhet i straffrätten. Det förekommer i andra sammanhang att rubriceringen kan ha stor betydelse i ett enskilt fall och att slutligt avgörande i ansvarsfrågan kan dröja till dess att saken prövats slutligt i domstol. Det gäller exempelvis straff-

rättslig preskription. De beskrivna nackdelarna utgör enligt regeringen inte tillräckliga skäl mot att välja en lösning som innebär att straffbarheten kopplas till straffskalans nedre gräns. Regeringen bedömer i stället att en sådan lösning är den lösning som leder till det mest förutsebara resultatet. Den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder bör därför knytas till den nedre gränsen för brottets straffskala. En enskilds möjligheter att begära överprövning av åklagarens beslut att lägga ner en förundersökning eller ett åtal i en situation där den enskilde inte delar åklagarens bedömning – en fråga som Justitiekanslern tar upp – bör avgöras utifrån befintliga regler (jfr. 20 kap. 9 § andra stycket rättegångsbalken).

Mot bakgrund av att sänkningen av straffbarhetsåldern sker som reaktion på den allvarliga samhällsutvecklingen som innebär att barn begår allvarliga brott bör det straffbara området för den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder begränsas till de brott som typiskt sett är en del av den allvarliga brottslighet som är kopplad till skjutningar och sprängningar. Dessa händelser är ofta en del av uppgörelser mellan olika kriminella grupper men drabbar även närstående till kriminella personer och andra oskyldiga brottsoffer. Det handlar bl.a. om mord, grovt vapenbrott, grovt narkotikabrott, människorov och grov allmänfarlig ödeläggelse. För att träffa denna brottslighet bedömer regeringen, liksom utredningen, att regleringen bör omfatta brott med minimistraff om fängelse i fyra år.

Som utredningen påpekar har även försök till sådana brott ett nära samband med den allvarliga brottslighet som motiverar en sänkning. Ett försöksbrott har samma straffmaximum som det fullbordade brottet och det förekommer försöksgärningar som är att anse som lika allvarliga som fullbordade brott. Även förberedelse och stämpling till de brott som har minimistraff om fängelse i fyra år har ett nära samband med den allvarliga brottslighet som motiverar en sänkning. Till skillnad från vad *Malmö tingsrätt* anser bör den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder enligt regeringen därför omfatta även försök, förberedelse och stämpling till sådana brott. Det kan nämnas att även medverkan till ett fullbordat brott, ett straffbart försök och en straffbar förberedelse eller stämpling till brott kommer att omfattas av den särskilda regleringen (se 23 kap. 4 § brottsbalken, se även 23 kap. 5 § brottsbalken om medverkan i mindre mån). Med tanke på att den särskilda regleringen föreslås omfatta allvarliga brott bedöms detta som rimligt trots att straffvärdet – som några remissinstanser påpekar – för sådana gärningar kan ha ett lägre straffvärde än fängelse fyra år. Såväl de osjälvständiga brotten som medverkan till dessa brott och till fullbordade brott utgör en betydande del av den allvarliga brottsligheten som föranleder behovet av en sänkt straffbarhetsålder.

Sveriges Domareförbund och Uppsala universitet ifrågasätter rimligheten i att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder inte ska omfatta fall då flera brott var för sig inte är så allvarliga att de omfattas av regleringen men tillsammans har ett samlat straffvärde som överstiger fängelse fyra år. Regeringen har övervägt om regleringen bör kombineras med någon form av straffvärdeventil likt den som i dag finns i 29 kap. 7 § tredje stycket 3 brottsbalken. En sådan ventil skulle kunna motverka risken för att det kan uppfattas som ologiskt eller orättvist att exempelvis en grov våldtäkt men inte flera våldtäkter av normalgraden ska omfattas av den särskilda regleringen. Även utredningen överväger om regleringen bör kombineras med en sådan straffvärdeventil. Utredningen överväger också

en närliggande lösning som innebär att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ska gälla även i fall då det finns synnerliga skäl att föra en bevisstalan enligt 38 § andra stycket LUL. Utredningen stannar dock för att inte lägga fram några sådana förslag. Regeringen bedömer att dessa lösningar har samma nackdelar som en lösning som utgår enbart från brottets straffvärde och riskerar att leda till brist på förutsebarhet och principen att lika fall behandlas olika. Någon sådan reglering bör därför inte införas.

Sammantaget bedömer regeringen att en särskild reglering med en differentierad sänkning av straffbarhetsåldern bör införas som omfattar brott med minimistraff om fängelse i fyra år eller mer samt försök, förberedelse och stämpling till sådana brott. Frågor som rör tillämpningen av regleringen behandlas närmare i avsnitt 6.3 och 6.4.

Den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder bör omfatta den som fyllt 13 år

Utredningen föreslår att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder för allvarliga brott ska gälla den som har fyllt 14 år när brottet begås. I utkastet till lagrådsremissen föreslås att den särskilda regleringen även ska gälla den som har fyllt 13 år.

Vid bedömningen av vad straffbarhetsåldern bör vara är det naturligt att, som utredningen gör, beakta straffbarhetsåldern i andra länder. Som några remissinstanser och utredningen påpekar är straffbarhetsåldern 15 år i de övriga nordiska länderna. Straffbarhetsåldern i EU-länderna och andra europeiska länder varierar, men den vanligaste straffbarhetsåldern är 14 år. Den lägsta straffbarhetsåldern finns i England, 10 år, och i Luxemburg finns den högsta straffbarhetsåldern, 18 år. De straffrättsliga systemen i de olika länderna skiljer sig åt. Exempelvis har England ett särskilt ungdomsrättssystem och bl.a. Skottland och Nederländerna har separata gränser för när fängelse får dömas ut. Även när det gäller de nordiska länderna skiljer sig de straffrättsliga systemen åt, t.ex. i fråga om vilka ungdomspåföljder som kan dömas ut. Det är enligt regeringen därför svårt att titta på straffbarhetsåldern isolerat och att göra meningsfulla jämförelser mellan länderna. Utvecklingen i Sverige skiljer sig dessutom avsevärt från övriga nordiska länder och från flera länder i Europa. Regeringen anser inte att det faktum att straffbarhetsåldern är 15 år i övriga nordiska länder är ett tillräckligt skäl mot att införa en lägre straffbarhetsålder i Sverige. Detsamma gäller den omständigheten att 14 år är den vanligaste straffbarhetsåldern och att den är internationellt accepterad. Bedömningen av vilken straffbarhetsålder bör vara måste avgöras av hur situationen ser ut i Sverige.

Som utredningen konstaterar finns det inte någon officiell kriminalstatistik om brottsligheten bland barn under 15 år. Det finns dock ett stort antal uppgifter och rapporter som visar att den allvarliga brottsligheten i allt högre utsträckning begås av allt yngre barn. Av Polismyndighetens lägesbild över misstänkta utförare av våldshandlingar i kriminella miljöer syns en kraftig ökning av våldshandlingar där barn är inblandade. Av Åklagarmyndighetens statistik framgår att det under de senaste åren har skett en markant ökning av antalet barn under 15 år som misstänks för inblandning i mord eller planering av mord. (Se avsnitt 4.) Av Brå:s rapport

Barn och unga i kriminella nätverk framgår vidare att det inom ramen för rekrytering av barn till kriminella nätverk framför allt är pojkar i övre tonåren som involverar yngre barn i åldern 12–15 år (Brå rapport 2023:13 s. 88).

De exempel från Polismyndigheten som utredningen redogör för illustrerar att allvarlig brottslighet förekommer bland barn under 15 år och då inte endast bland 14-åringar utan även bland 11- och 12-åringar, men framförallt bland 13-åringar. Även den genomgång av uppgifter om barn som förklarats skyldiga inom ramen för en bevisstalan illustrerar att det förekommer 14-åringar, men också 13-åringar, som begår allvarliga brott. Som utredningen lyfter har Säkerhetspolisen sett exempel på att så unga barn som 12-åringar kommunicerar med ideologiskt övertygade personer, tar del av instruktioner och manualer om vapen- eller sprängmedelstillverkning och uttrycker hat mot samhället eller grupper. Säkerhetspolisen har också sett exempel på barn som i chattar på sociala medier har uttryckt att de vill begå terrordåd. Mot denna bakgrund kan det enligt regeringen ifrågasättas om det är tillräckligt att sänka straffbarhetsåldern till 14 år.

Som framgår i föregående avsnitt invänder flera remissinstanser mot en sänkning av straffbarhetsåldern. De pekar bl.a. på den forskning som finns om barns utveckling och de konsekvenser det innebär för ett barn att bli föremål för ett straffrättsligt ingripande. Några remissinstanser för fram att detta gäller i än högre grad om straffbarhetsåldern sänks till 13 i stället för till 14 år och ifrågasätter skälen för att gå ett steg längre än vad utredningen föreslår. Utredningen överväger en sänkning till 13 år men anser inte att det finns skäl för att välja en så låg ålder. Utredningen anser även att en sådan reglering är utesluten med hänvisning till barnkonventionen och vad barnrättskommittén har uttalat om att straffbarhetsåldern bör vara minst 14 år (se avsnitt 6.6).

Regeringen ifrågasätter inte forskningen om att barn har sämre förmåga än vuxna att bedöma konsekvenserna av sitt handlande och att barn generellt är känsliga för bestraffning. Samtidigt är det tydligt att det i Sverige finns många barn i lägre tonåren som är kapabla att begå mycket allvarliga brott som ofta drabbar oskyldiga personer mycket hårt. Det är enligt regeringen inte rimligt att dessa personer helt kan undgå en straffrättslig påföljd. Den omläggning av kriminalpolitiken som regeringen nu genomför handlar bl.a. om att flytta fokus från gärningsmannen till brottsoffret och samhällets behov av skydd. Det handlar även om tidigare, tydligare och trovärdigare åtgärder för barn som begår eller riskerar att begå brott och för att hindra att barn utvecklar ett kriminellt beteende. En sänkt straffbarhetsålder innebär möjligheter att inom ramen för verkställighet av en straffrättslig påföljd tillgodose barnets rätt till träffsäker behandling och stöd som kan motverka att barnet återfaller i brott och främja dess återanpassning i samhället. Regeringen delar *Karlstads universitets* uppfattning att skälen mot att ålägga den unge skuld i straffrättslig mening blir starkare ju yngre lagöverträdaren är. Med hänsyn till vad som framgår ovan om att den allvarliga brottsligheten i hög grad sträcker sig längre ner i åldern än 14 år anser regeringen dock, till skillnad från remissinstanserna, att det finns skäl att gå längre än utredningen och sänka straffbarhetsåldern till 13 år.

Sammanfattningsvis bör den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder omfatta den som har fyllt 13 år och begår brott med minimistraff

om fängelse i fyra år eller mer samt försök, förberedelse och stämpling till sådana brott.

Beredningen av förslaget

Några remissinstanser för fram synpunkter på remissförfarandet och ifrågasätter att beredningskravet är uppfyllt. Bland andra *Malmö tingsrätt* påpekar att förslaget om att sänka straffbarhetsåldern till 13 år inte har varit föremål för samma breda analys som utredningens förslag och att förslaget har tagits fram på mycket kort tid. *Barnrättsbyrån* anser att remisstiden varit ovanligt kort.

Beredningskravet och remissförfarandet regleras i 7 kap. 2 § regeringsformen. Enligt den bestämmelsen ska behövliga upplysningar och yttranden inhämtas från berörda myndigheter vid beredningen av regeringsärenden. I den omfattning som behövs ska också upplysningar och yttranden från kommuner inhämtas. Även sammanslutningar och enskilda ska ges möjlighet att yttra sig i den omfattning som behövs. Beredningskravets faktiska innehåll bestäms av det aktuella regeringsärendets natur. I fråga om lagstiftningsärenden är det normala att ett förslag till lag med tillhörande motiv skickas på remiss till berörda myndigheter och organisationer. Remisstiden måste bestämmas så att remissinstanserna får tillräcklig tid för att sätta sig in i förslaget, bilda sig en uppfattning om det och avfatta ett remissvar. (Se bl.a. Lagrådets yttrande den 8 september 2017 över lagrådsremissen Skjutvapen och explosiva varor – skärpta straff för de grova brotten.)

Den 28 januari 2025 överlämnade utredningen sitt slutbetänkande med förslag om sänkt straffbarhetsålder. Den 13 februari 2025 remitterades betänkandet till 126 remissinstanser med en remisstid om ca tre månader. Den 24 september 2025, dvs. drygt fyra månader efter att remisstiden löpt ut, remitterades utkastet till lagrådsremiss till alla de remissinstanser som beretts tillfälle att yttra sig över slutbetänkandet och ytterligare ett antal. Remisstiden var sju veckor. Förslagen i utkastet till lagrådsremissen byggde på det förslag om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder som lämnats i slutbetänkandet med den ändringen att den sänkta straffbarhetsåldern i stället skulle omfatta den som fyllt 13 år. Utkastet innehöll även det förslag om bevistalan och några ändringar av lagtekniskt slag som behandlas i avsnitt 6.3 och 6.4. Ett mycket stort antal remissinstanser har inkommit med utförliga yttranden, däribland flera kommuner. Endast en remissinstans har invänt att remisstiden har varit för kort. Regeringen bedömer därför att remissinstanserna har haft tillräckligt med tid att sätta sig in i förslaget, bilda sig en uppfattning om det och avfatta ett remissvar.

Ett par remissinstanser pekar på att det är först genom utkastet till lagrådsremissen som frågan om att sänka straffbarhetsåldern till 13 år bereds och att förslaget därför inte varit föremål för samma breda analys som utredningens förslag. Som några remissinstanser för fram gör utredningen en bred analys av om straffbarhetsåldern bör sänkas och i så fall på vilket sätt en sänkning bör göras. Utredningen överväger en sänkning till 13 år men anser inte att det finns skäl för att välja en så låg ålder utan föreslår en sänkning till 14 år. Frågan om att sänka straffbarhetsåldern till 13 år behandlas alltså i slutbetänkandet. För att säkerställa att beredningskravet inte åsidosätts utarbetades ändå ett utkast till lagrådsremiss med förslag

om att införa en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder, men med förslag om att regleringen skulle omfatta den fyllt 13 år i stället för 14 år. Regeringen anser mot den bakgrunden att förslaget om att införa en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder för den som har fyllt 13 år har varit föremål för en bred analys.

Sammanfattningsvis bedöms beredningskravet i regeringsformen vara uppfyllt.

6.2 Vilka påföljder ska kunna dömas ut?

Regeringens bedömning

Den som har fyllt 13 år och döms för brott med stöd av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder bör kunna dömas till samma påföljder som andra lagöverträdare under 18 år.

Utredningens bedömning

Bedömningen från utredningen stämmer i huvudsak överens med regeringens. Utredningens bedömning avser den som har fyllt 14 år.

Remissinstanserna

En majoritet av remissinstanserna yttrar sig inte särskilt över utredningens bedömning i fråga om vilka påföljder som ska kunna tillämpas för den 14-åring som döms för brott som omfattas av den särskilda regleringen.

En antal remissinstanser ifrågasätter om Kriminalvården har förutsättningar att ansvara för verkställigheten av påföljder som 14-åringar dömts till. *Kriminalvården* lyfter att det kan vara stora skillnader i mognadsgrad mellan en 14-åring och någon som snart ska fylla 18 år, vilket behöver tas om hand i planeringsarbetet. Kriminalvården pekar vidare på att det kan finnas begränsad erfarenhet och andra särskilda förhållanden hos de allra yngsta barnen som gör att verkställighetsinnehållet måste anpassas särskilt till så unga klienter. Under en verkställighet i fängelse skulle det enligt Kriminalvården också kunna uppstå ett behov av att hålla de allra yngsta barnen separerade från de äldre barnen, vilket skulle kunna föranleda särskilda lokalbehov. Även *Statskontoret* lyfter behovet av lämpliga lokaler så att barn och unga inte blandas med vuxna som är dömda i fängelser eller i frivårdens lokaler. *Seko* påtalar att Kriminalvården redan befinner sig i en pressad situation och kommer ha svårt att få till en bra verksamhet för 15–17 åringarna. Att då även placera 14-åringar i fängelse innebär enligt *Seko* en stor risk för att barnens behov av behandling och vård inte kan tillgodoses. *Barnens rätt i samhället (Bris)* anser att Kriminalvården saknar tillräcklig erfarenhet och kompetens för att arbeta med barn och lyfter att de redan i dag befinner sig i ett mycket ansträngt läge, framför allt när det gäller platsbrist och personalresurser. Även *Civil Rights Defenders* och *Rädda Barnen* lyfter att Kriminalvården är en myndighet som inte tidigare arbetat med målgruppen barn och som saknar såväl erfarenhet som beredskap att ta emot och ge barn evidensbaserad vård av god kvalitet.

Malmö kommun påtalar att det inte finns något resonemang om skolplikt och barns rätt till utbildning eller analys om hur denna kan säkerställas för de barn som omfattas av förslagen. Även *Statens skolinspektion* pekar på detta och att det är viktigt att förslagen i betänkandet En översyn av regleringen om frihetsberövande påföljder för unga genomförs om straffbarhetsåldern sänks. *Specialpedagogiska skolmyndigheten* lyfter barns rätt till utbildning och bristen på utvecklade resonemang kring detta, men också att utbildning inom en fängelsemiljö kan vara särskilt problematisk för barn med en funktionsnedsättning. Statskontoret påpekar att om barn och ungas behov av såväl skolgång som behandling inte tillgodoses finns en risk för att det uppstår ännu större problem med kriminalitet när de har avtjänat fängelsestraffen.

Förvaltningsrätten i Stockholm påpekar att personer under 15 år som huvudregel saknar processbehörighet inom förvaltningsrättens område. Särskilda överväganden kan enligt förvaltningsrätten behöva göras ur ett barnperspektiv när det gäller överklagade förvaltningsbeslut som rör ett barns verkställighet av en frihetsberövande, eller frihetsbegränsande, påföljd.

Bedömningen i utkastet till lagrådsremiss

Bedömningen i utkastet till lagrådsremiss stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

En majoritet av remissinstanserna yttrar sig inte särskilt över fråga om vilka påföljder som ska kunna dömas ut för den 13 eller 14-åring som döms för brott omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder.

Några remissinstanser har synpunkter på vilka påföljder som ska tillämpas, framför allt i fråga om att fängelse ska kunna dömas ut. *Kriminalvården* påtalar t.ex. att en frihetsberövande påföljd i ung ålder kan leda till negativa konsekvenser i ett längre perspektiv. *Åklagarmyndigheten* påpekar att de påföljder som i dag finns för unga lagöverträdare är anpassade till en straffbarhetsålder på 15 år. Åklagarmyndigheten saknar närmare vägledning kring hur dessa påföljder ska tillämpas i förhållande till 13- eller 14-åringar. Åklagarmyndigheten påpekar vidare att det är oklart vad som ska gälla för den nya påföljden utvidgad ungdomsovervakning. *Barnombudsmannen* anser att det är oklart hur påföljderna ska förhålla sig till andra insatser när det gäller de allra yngsta lagöverträdarna. *Malmö kommun* invänder mot att barn från 13 års ålder ska kunna dömas till samma påföljder som andra lagöverträdare under 18 år. *Hovrätten för Västra Sverige* avstyrker med hänsyn till barnkonventionen att den som är under 15 år ska kunna dömas till fängelse.

Några remissinstanser ifrågasätter att Kriminalvården har förutsättningar att ansvara för verkställigheten av påföljder för 13- eller 14-åringar. *Bris* anser att det finns anledning att känna djup oro över att Kriminalvården inte kommer att kunna ge frihetsberövade barn det stöd, den utbildning och den vård som de har behov av och rätt till. *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor* för fram att Kriminalvården saknar tillräcklig

erfarenhet och kompetens för att arbeta med barn och unga. *Socialstyrelsen* invänder mot att den som fyllt 13 år ska kunna dömas till samma påföljder som andra lagöverträdare under 18 år och påpekar att det även med det tilläggsuppdrag Kriminalvården fått är svårt att tro att de nya enheterna för barn, i synnerhet de som avser barn i åldersgruppen 13–15 år, kommer vara på plats till den 1 juli 2026.

Kriminalvården för fram att myndigheten i nuläget inte är fullt ut förberedd eller rustad för att ta hand om 13- eller 14-åringar, men arbetar intensivt med de regeringsuppdrag som getts myndigheten. Kriminalvården påtalar att påverkan bedöms vara stor för anstaltsverksamheten även om antalet barn under 15 år inte bedöms vara stort. Placeringen av de yngsta barnen kommer enligt Kriminalvården att vara komplicerad och kräva individuella bedömningar utifrån barnets bästa. Avdelningarnas storlek behöver minskas och bemanningstätheten öka. Kriminalvården påpekar att även frivårdsverksamheten kommer att påverkas i stor utsträckning, bl.a. då det bedöms bli aktuellt att handlägga ärenden med villkorligt frigivna barn som ställs under övervakning, vilket ställer krav på ökad samverkan med andra aktörer. Det kommer enligt Kriminalvården finnas ett behov av att förstärka personalens kompetens med kunskap om barns utveckling, rättssäkerhet för minderåriga, särskilda psykosociala behov, skola, omsorg m.m. Även frivårdens lokaler kan behöva anpassas eftersom det kan diskuteras om det är lämpligt att barn vistas i samma utrymmen som dömda vuxna.

Skolinspektionen betonar barns rätt till utbildning med hänsyn till att det föreslås att fängelse ska kunna dömas ut som påföljd. Skolinspektionen påtalar att forskning visar att goda skolresultat är en mycket viktig skyddsfaktor för barn och unga i samhällsvård och betonar vikten av att Kriminalvården får möjlighet att som huvudman först bygga upp de förutsättningar som krävs för att kunna tillgodose skolpliktiga elever deras rätt till utbildning och möjlighet att fullgöra sin skolplikt, innan förslaget eventuellt genomförs. Malmö kommun anser att frågan om barns utbildning är allt för viktig för att överlåtas till en verkställande myndighet. Kriminalvården för fram att en sänkt straffbarhetsålder innebär att antalet skolpliktiga barn ökar. Barnen behöver enligt myndigheten säkerställas en god skolgång som tillgodoser varje elevs specifika behov och barn med funktionsnedsättning behöver få det stöd de har rätt till och undervisningen anpassas utifrån de pedagogiska konsekvenser som funktionsnedsättningen kan innebära.

Rättsmedicinalverket för fram att barn under 15 år inte bör tas in på de rättspsykiatriska undersökningsenheterna med hänsyn till svårigheterna att kunna tillgodose barnens behov och rättigheter. Därtill kommer t.ex. de begränsade möjligheterna att tillgodose barnens skolgång under tiden för den rättspsykiatriska undersökningen. För det fall att förslaget ändå genomförs på så sätt att så unga barn som 13-åringar kan bli föremål för t.ex. läkarundersökningar enligt 7 § lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål m.m. och rättspsykiatriska undersökningar kommer detta medföra ett ytterligare behov av kompetens inom t.ex. barn- och ungdomspsykiatri inom myndighetens rättspsykiatriska undersökningsverksamhet. *Region Jönköping* för fram liknande synpunkter och anser att regeringen bör ge ett uppdrag till t.ex. Socialstyrelsen att se över de prak-

tiska och regelmässiga förutsättningarna för hur psykiatrisk tvångsvård bör och ska bedrivas till målgruppen under den tid lagen gäller.

Skälen för regeringens bedömning

Särbehandlingen av unga lagöverträdare kommer påverka påföljden

En del av särbehandlingen av unga lagöverträdare innebär att påföljdssystemet innehåller påföljder som är särskilt anpassade efter de behov och förutsättningar som gäller för barn och unga och som därför om möjligt ska väljas för unga lagöverträdare. De särskilda ungdomspåföljderna är i dag ungdomsvård, ungdomstjänst, ungdomsovervakning och slutna ungdomsvård. Utöver dessa påföljder kan i undantagsfall de påföljder som används för vuxna lagöverträdare användas även för den som begått brott före 18 års ålder. Böter kan dömas ut för unga lagöverträdare men med hänsyn till den särskilda regleringens tillämpningsområde lär böter i praktiken inte komma i fråga. Av samma skäl delar regeringen utredningens bedömning att det inte bör bli aktuellt att meddela straffvarning i ett sådant fall.

Den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder föreslås omfatta brott med fängelse fyra år eller mer i straffskalan samt försök, förberedelse och stämpling till sådana brott. Vid bedömningen av vilka påföljder som skulle kunna bli aktuella för en 13- eller 14-åring som döms för sådana brott behöver hänsyn tas till ungdomsreduktionen. Som framgår av avsnitt 9 föreslår regeringen att ungdomsreduktionen för gärningar som begåtts före 18 års ålder ska minska på så sätt att den tilltalades ungdom vid straffmätningen ska beaktas i skälig omfattning i stället för att beaktas särskilt. Utgångspunkten ska dock alltjämt vara att ungdomsreduktionen görs utifrån schabloniserade avdrag, men det ska finnas större möjligheter att frångå dessa i syfte att åstadkomma en mer differentierad straffmätning. De schabloniserade avdragen innebär att strafflängden för en 14-åring som begått brott som omfattas av den sänkta straffbarhetsåldern motsvarar omkring en femtedel (20 procent) av ett tänkt straff för en vuxen lagöverträdare och att strafflängden för en 13-åring som begått brott som omfattas av den sänkta straffbarhetsåldern motsvarar en tiondel (tio procent) av ett tänkt straff för en vuxen lagöverträdare. Utifrån de angivna schablonerna kan man utgå från att de straffmätningensvärden som kan aktualiseras innebär att samtliga påföljder kommer kunna komma i fråga för den 13- eller 14-åring som döms för brott som omfattas av den särskilda regleringen om ingen av påföljderna uttryckligen undantas. Som anges i avsnitt 4 pågår ett stort reformarbete på kriminalpolitikens område. Flera av förslagen innebär en ökad repressionsgrad som påverkar även de barn som döms för brott med stöd av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. I lagrådsremissen Dubbla straff för brott i kriminella nätverk och skärpta straffskalor föreslår regeringen t.ex. att det ska införas en ny straffskärpningsregel för brott i kriminella nätverk. Straffskärpningsgrunden kommer att kunna omfatta de barn som döms för brott enligt den särskilda regleringen och kommer därför att kunna påverka påföljdsvalet.

I det följande behandlas förutsättningarna för att bestämma påföljden för den som omfattas av den särskilda regleringen.

Ungdomsvård, ungdomstjänst och ungdomsövervakning

Förutsättningarna för att bestämma påföljden till ungdomsvård framgår av 32 kap. 1 § brottsbalken. I korthet får ungdomsvård dömas ut om den dömden har ett särskilt behov av vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen (2025:400) eller enligt LVU. Beroende på vilket brottslighet som den unge döms för och hur behovet av insatser ser ut kan ungdomsvård komma i fråga för brott som omfattas av den särskilda regleringen. I promemorian En lag om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas (Ds 2024:30) föreslås bl.a. att en ny lag införs som ger socialnämnden möjlighet att besluta om insatser i öppna former till barn och unga även när samtycke saknas. Det föreslås också att tillämpningsområdet för ungdomsvård ska utvidgas på så sätt att påföljden ska kunna omfatta insatser enligt den föreslagna nya lagen, med konsekvensen att ungdomsvård skulle kunna väljas som påföljd i fler fall än i dag. Förslagen bereds för närvarande inom Regeringskansliet (se avsnitt 4 och 10.2).

Ungdomstjänst får dömas ut för brott som begåtts före 18 års ålder om påföljden är lämplig med hänsyn till lagöverträdarens person och övriga omständigheter (32 kap. 2 § brottsbalken). Ungdomstjänst kommer i fråga främst vid straffmättningsvärden som inte överstiger sex månader (se t.ex. NJA 2007 s. 636). Med hänsyn till att det inte är lämpligt att bestämma påföljden till ungdomstjänst om den unges personliga förhållanden är sådana att det är mindre troligt att han eller hon kommer att kunna klara av att fullgöra ungdomstjänsten och att den särskilda regleringen föreslås omfatta allvarlig brottslighet kommer ungdomstjänst bli aktuellt endast i undantagsfall.

Förutsättningarna för att bestämma påföljden till ungdomsövervakning framgår av 32 kap. 3 a § brottsbalken. Kortfattat ska påföljden dömas ut om varken ungdomsvård eller ungdomstjänst utgör en tillräckligt ingripande straffrättslig reaktion med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art och den unges tidigare brottslighet. Ungdomsövervakningens längd bestäms till minst sex månader och högst ett år och i regel motsvarar längden straffmättningsvärdet (se prop. 2019/20:118 s. 130). Som framgår av avsnitt 10.1 föreslår regeringen att påföljden skärps. Däremot föreslås inte att den av utredningen föreslagna nya påföljden utvidgad ungdomsövervakning ska införas. Regeringen föreslår vidare i avsnitt 10.2 att ungdomsvård inte längre ska kunna förenas med ungdomstjänst eller böter, vilket i förlängningen kommer att innebära att ungdomsövervakning döms ut i fler fall. Ungdomsövervakning bör kunna aktualiseras i många fall när någon döms för brott i enlighet med den särskilda regleringen.

Åklagarmyndigheten påpekar att påföljderna ungdomsvård, ungdomstjänst och ungdomsövervakning är anpassade efter en straffbarhetsålder om 15 år. Det är i och för sig riktigt att straffbarhetsåldern var 15 år när påföljderna infördes och att de alltså kan sägas vara utformade med främst lagöverträdare i åldern 15–17 år i åtanke. Regeringen anser dock inte att detta hindrar att påföljderna döms ut för den som är 13 eller 14 år och döms för brott med stöd av den särskilda regleringen. Som anges i utkastet kan innehållet i och verkställigheten av en viss påföljd behöva anpassas med hänsyn till lagöverträdarens ringa ålder. Lagöverträdarens ålder kan även innebära att en viss påföljd inte bedöms som lämplig i det enskilda fallet.

Enligt regeringens bedömning bör socialnämnderna och Kriminalvården kunna göra sådana anpassningar inom ramen för de aktuella ungdomspåföljderna. (Jfr 32 kap. 2 § brottsbalken och bl.a. 10–12 §§ lagen [2020:616] om verkställighet av ungdomsövervakning.)

Barnombudsmannen anser att det är oklart hur påföljderna är avsedda att förhålla sig till andra insatser när det gäller de allra yngsta lagöverträdarna. Som framgår av avsnitt 8.2 finns det inget som hindrar att socialrättsliga insatser sätts in vid sidan av påföljdssystemet. Att ett barn som döms för ett brott, särskilt ett allvarligt brott, även är föremål för insatser enligt den socialrättsliga lagstiftningen, t.ex. LVU, bör inte vara ovanligt och utgör inget hinder mot att en påföljd döms ut.

Regeringen har förståelse för Kriminalvårdens påpekande om att frivårdsverksamheten kommer att påverkas i stor utsträckning, detta gäller i än högre grad med anledning av regeringens förslag i avsnitt 10.2 som innebär att ungdomsövervakning kommer dömas ut i fler fall. Regeringen instämmer också i att det kan finnas ett behov av att förstärka personalens kompetens. Som framgår av avsnitt 13.1 har Kriminalvården i budgetpropositionen för 2026 tillfört medel för att finansiera de kostnader som uppstår med anledning av förslagen om sänkt straffbarhetsålder och ungdomsövervakning i fler fall. Det kan här också nämnas att regeringen delar utredningens bedömning att det inte finns skäl att ändra regleringen om personutredning avseende lagöverträdare under 18 år (jfr 10 § LUL och 1 § lagen om särskild personutredning i brottmål, m.m.).

Sammantaget anser regeringen att påföljderna ungdomsvård, ungdomstjänst och ungdomsövervakning ska kunna dömas ut för den som döms för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder.

Fängelse

När barn begår mycket allvarliga brott måste samhället genom sin reaktion tydligt kunna markera grundläggande gränser genom att i de allvarligaste fallen tillgripa en frihetsberövande påföljd. Detta är viktigt bl.a. för att det straffrättsliga systemet ska uppfylla berättigade krav på rättvisa. Med hänsyn till den särskilda regleringens tillämpningsområde kommer det bli aktuellt att döma ut även en frihetsberövande påföljd för brott som omfattas av den särskilda regleringen i de fall straffmättningsvärdet för brottsligheten utesluter en icke frihetsberövande påföljd.

I lagrådsremissen Frihetsberövande påföljder för barn och unga föreslås att påföljden sluten ungdomsvård ska utmönstras och att lagöverträdare under 18 år, i de fall en frihetsberövande påföljd inte kan undvikas, ska dömas till fängelse i stället för sluten ungdomsvård. Förslaget innebär att Kriminalvården blir ansvarig för verkställigheten av fängelsepåföljder för lagöverträdare under 18 år. Reformen föreslås i huvudsak träda i kraft den 1 juli 2026, dvs. strax innan lagändringarna i denna lagrådsremiss föreslås träda i kraft. I lagrådsremissen Frihetsberövande påföljder för barn och unga bedömer regeringen att det inte bör införas någon möjlighet att avtjäna ett fängelsestraff vid särskilda ungdomshem. Enligt regeringen är det inte aktuellt att göra någon annan bedömning med anledning av de förslag som nu lämnas om sänkt straffbarhetsålder.

I sammanhanget bör de skärpta regler om villkorlig frigivning som trädde i kraft den 1 januari 2026 nämnas (prop. 2025/26:34). Lagändringarna innebär bl.a. att den andel av strafftiden som måste avtjänas innan villkorlig frigivning kan ske höjs från två tredjedelar till tre fjärdedelar. Detta sker stegvis med de längsta fängelsestraffen – fängelsestraff som uppgår till sex år eller mer – först. Ändringarna innebär vidare att alla fängelsestraff ska omfattas av systemet med villkorlig frigivning, att prövotiden efter villkorlig frigivning förlängs till minst två år och att den villkorligt frigivne som huvudregel ska ställas under övervakning. Genom lagändringarna utökas även möjligheterna att skjuta upp villkorlig frigivning genom att det vid bedömningen av om uppskjutande kan ske är tillräckligt att det finns skäl mot den villkorliga frigivningen. I vissa fall är det också möjligt att skjuta upp den villkorliga frigivningen vid risk för att den dömda återfaller i allvarlig brottslighet. I lagrådsremissen Frihetsberövande påföljder för unga föreslår regeringen bl.a. att det ska krävas synnerliga skäl för att den villkorliga frigivningen ska få skjutas upp på grund av den intagnes misskötsamhet om den intagne är under 18 år. I övrigt kommer reglerna om villkorlig frigivning gälla även för intagna som inte fyllt 18 år. Dessa ändringar i fråga om villkorlig frigivning kommer att påverka repressionsgraden i ett fall då ett barn som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder döms till fängelse.

Några remissinstanser invänder mot att den som är 13 eller 14 år ska kunna dömas till fängelse, däribland *Malmö kommun* och *Hovrätten för Västra Sverige*, och några remissinstanser ifrågasätter att Kriminalvården ens har förutsättningar att ansvara för verkställigheten av påföljder för 13- och 14-åringar. Bland dessa finns *Bris*, *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor* och *Socialstyrelsen*. Även *Kriminalvården* lyfter i sina remissyttranden att de ser utmaningar med att ta hand om såväl 13- som 14-åringar. Som *Bris* påpekar lyfter Utredningen om frihetsberövande påföljder för unga möjligheten att behålla påföljden slutna ungdomsvård för det fall straffbarhetsåldern sänks (SOU 2023:44 s. 281). Detta noteras av utredningen som ligger till grund för detta lagstiftningsprojekt. Utredningen bedömer dock att det inte ska införas något undantag från möjligheten att döma den som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder till fängelse.

Som *Kriminalvården* påpekar kan det vara stora skillnader mellan en 14-åring och en person som snart ska fylla 18 år. Skillnaderna är desto större mellan en 13-åring och den som snart är 18 år. Om fängelse ska kunna dömas ut för de 13- och 14-åringar som döms för brott enligt den särskilda regleringen är det enligt regeringen en förutsättning att lokalerna, som *Kriminalvården* och *Statskontoret* lyfter, kan anpassas för att möta de allra yngsta barnens förutsättningar och behov och tillgodose deras rättigheter. *Kriminalvården* påtalar att placeringen av de yngsta barnen kommer att vara komplicerad och kräva individuella bedömningar utifrån barnets bästa. Som nämns i avsnitt 4 har *Kriminalvården* med anledning av reformen om frihetsberövande påföljder för barn och unga sedan september 2023 i uppdrag att förbereda inrättandet av särskilda enheter för unga i åldern 15–17 år. I oktober 2025 fick *Kriminalvården* i uppdrag att även förbereda för mottagandet av 13- och 14-åringar. Av huvuduppdraget framgår bl.a. att *Kriminalvården* ska redovisa hur myndigheten har anpassat sitt verksamhetsinnehåll och sina lokaler till de särskilda behov och

rättigheter den nya målgruppen har, hur Kriminalvården har anpassat vård och behandling för att på bästa sätt bryta ett kriminellt beteende och hur skolverksamheten ska bedrivas vid ungdomsenheterna. Enligt kompletteringsuppdraget ska överväganden även göras kring särskilda anpassningar för den nya målgruppen. I detta ingår enligt uppdraget att, på det sätt Kriminalvården bedömer lämpligt, anpassa lokalerna så att de yngsta lagöverträdarna, i synnerhet 13- och 14-åringarna, kan hållas åtskilda från de äldre barnen bl.a. utifrån individuella bedömningar av förutsättningar och behov. Anpassningarna bör göras utifrån barnets bästa och uppfylla bestämmelserna i FN:s konvention om barnets rättigheter. Detta omfattar även att identifiera behoven hos hela målgruppen för de särskilda enheterna för barn och unga. Uppdraget ska slutredovisas i dess helhet den 1 april 2026. Som framgår av avsnitt 3 har Justitiedepartementet under beredningen av ärendet haft kontakt med Kriminalvården om förslagens påverkan på myndighetens verksamhet.

Som bl.a. Bris och Rädda Barnen påtalar, har Kriminalvården inte tidigare hanterat verkställighet av frihetsberövande påföljder för lagöverträdare under 18 år. Det centrala vid verkställighet av påföljd är dock villkoren för och förhållandena under den frihetsberövande påföljden, inte vilken huvudman som verkställer den. Genom reformen om frihetsberövande påföljder för barn och unga och förberedelseuppdragen är utgångspunkten att Kriminalvården ska utgöra en organisation med kunskap och kompetens att möta barn och unga. Det kommer vara centralt att Kriminalvården kan erbjuda en trygg miljö som är anpassad efter barns behov och som bidrar till att ge barnet goda förutsättningar att bryta en kriminell bana.

Kriminalvården pekar på att yrkesrollen som kriminalvårdare i praktiken blir differentierad utifrån behovet av att adekvat bemöta den yngsta målgruppen. Detta kan enligt myndigheten innebära utmaningar när personal ska rekryteras till häkten, anstalt och frivård. Som Kriminalvården anför innebär det större utmaningar att möta behovet hos en 13- eller 14-åring än hos t.ex. en 17-åring. En 13-åring kan vidare förväntas ha andra svårigheter och ett större behov av vård och behandling än en 17-åring. Som bl.a. *Rädda Barnen* påpekar är det därför viktigt att de allra yngsta barnens behov av vård och behandling kan tillgodoses inom ramen för verkställigheten. Regeringen har förståelse för de utmaningar Kriminalvården pekar på. Som nyss påpekats är en utgångspunkt för reformen om frihetsberövande påföljder för barn och unga dock att Kriminalvården har och kommer att vidareutveckla den kunskap och kompetens som krävs för att möta barn med olika behov. Enligt regeringen finns det inte anledning att anlägga ett annat synsätt i förhållande till 13- och 14-åringar. Som anges i lagrådsremissen Frihetsberövande påföljder för barn och unga och som Socialstyrelsen påpekar har många barn som begår brott och som döms till en frihetsberövande påföljd någon form av neuropsykiatrisk diagnos såsom t.ex. adhd eller intellektuell funktionsnedsättning. För ett ändamålsenligt omhändertagande av bl.a. dessa barn bedöms kunskap om olika typer av psykiatriska tillstånd och funktionsnedsättningar vara av särskild vikt.

Det finns anledning att särskilt behandla de kontroll- och tvångsåtgärder som är förenade med verkställighet av fängelsestraffet. Kriminalvårdens rätt att vidta sådana åtgärder regleras i 8 kap. fängelselagen (2010:610). Myndigheten får bl.a. vidta åtgärder i form av kontroll av den intagnes

bostadsrum (8 kap. 2 § fängelselagen), kroppsvisitation och kroppsbesiktning (8 kap. 3–7 §§ fängelselagen) samt omhändertagande av otilåtna föremål (8 kap. 8 och 9 §§ fängelselagen). Kriminalvården får även belägga en intagen med fängsel (8 kap. 10 § fängelselagen). Fängsel får enligt 8 kap. 10 § första stycket fängelselagen användas i två typsituationer. Den första är vid förflyttning inom anstalt och vid transport eller annan vistelse utanför anstalt, om det är nödvändigt av säkerhetsskäl. Det kan enligt förarbetena t.ex. avse situationer där det föreligger risk för att den intagne under en vistelse utanför anstalt rymmer eller fritas (propositionen En ny fängelse- och häkteslagstiftning, prop. 2009/10:135 s. 155). Den andra typsituationen är om den intagne uppträder våldsam och det är absolut nödvändigt med hänsyn till den intagnes egen eller någon annans säkerhet till liv eller hälsa. Av 8 kap. 10 § andra stycket fängelselagen framgår att i den andra situationen ska en läkare så snart som möjligt undersöka en intagen som belagts med fängsel. En grundläggande regel i fängelselagen är att en kontroll- eller tvångsåtgärd endast får användas om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden, och om en mindre ingripande åtgärd är tillräcklig ska den användas (1 kap. 6 § fängelselagen). Möjligheten för Kriminalvården att vidta kontroll- och tvångsåtgärder bidrar till att uppfylla myndighetens uppgift att upprätthålla ordningen och säkerheten i anstalt (jfr prop. 2009/10:135 s. 65 och s. 150–155). Här förtjänar att framhållas att en trygg och säker miljö under frihetsberövandet är av grundläggande betydelse för att försäkra barn, oavsett ålder, deras rätt till skydd och stöd. En trygg och säker miljö är också nödvändig för att Kriminalvården ska kunna bedriva en ändamålsenlig behandling och vård som säkerställer att barnet får sina rättigheter tillgodosedda.

För den som har dömts till fängelse är friheten alltså begränsad i flera avseenden. Det förhållandet att den som är intagen i fängelse lagligen har frihetsberövats medför emellertid inte att ytterligare inskränkningar i dennes fri- och rättigheter utan vidare kan tillåtas. Även sådana begränsningar som inte oundvikligen följer av frihetsberövandets natur behöver därför vara proportionerliga och tydligt regleras genom lag. I lagrådsremissen Frihetsberövande påföljder för barn och unga (s. 173) behandlas frågan om Kriminalvårdens möjlighet att använda sig av kontroll- och tvångsåtgärder behöver inskränkas när barn i åldern 15–17 år ska avtjäna fängelsestraff. Med hänsyn till ungdomsbrottslighetens utveckling och att det bland de barn som döms till frihetsberövande påföljder finns individer som utvecklat tydliga kriminella identiteter kommer regeringen i den nämnda lagrådsremissen till slutsatsen att det måste finnas möjlighet att vidta kontroll- och tvångsåtgärder för att upprätthålla säkerheten under verkställigheten. I regeringsformen och Europakonventionen föreskrivs skydd mot intrång i den enskilda fri- och rättigheter, t.ex. rörelsefriheten och skydd mot kroppsvisitation, och för barn finns sådana skydd även i barnkonventionen (se avsnitt 5 och 6.6). Vid alla åtgärder som rör barn, inklusive verkställighet av påföljder, följer också av artikel 3.1 i barnkonventionen att det i första hand ska beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. Även om yngre barn får anses mer känsliga mot ingrepp i den personliga integriteten än äldre barn bedömer regeringen att det står klart att det ändamål som talar för att låta fängelselagens regler om särskilda kontroll- och tvångsåtgärder tillämpas även avseende intagna barn

som är 13 eller 14 år – dvs. att upprätthålla säkerheten för såväl intagna som för Kriminalvårdens personal – är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. I lagrådsremissen Frihetsberövande påföljder för barn och unga lämnas vidare förslag om att det i fängelselagen ska införas en bestämmelse om att det vid alla åtgärder som rör intagna som inte har fyllt 18 år i första hand ska beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. En intagen som inte har fyllt 18 år ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne och vid bedömningen av barnets bästa ska hänsyn tas till barnets åsikter (se förslag i avsnitt 6.3.2 om att motsvarande bestämmelse föreslås införas i häkteslagen [2010:611]). Det föreslås i den nämnda lagrådsremissen även att verkställigheten, för en intagen som inte har fyllt 18 år, i den mån det är möjligt ska planeras och utformas efter samråd med den intagnes vårdnadshavare och att en intagen som inte har fyllt 18 år, om det inte är uppenbart obehövt, ska erbjudas ett uppföljande samtal efter att ett beslut bl.a. vissa kontroll- och tvångsåtgärder har verkställts. I samma lagrådsremiss föreslås att det ska införas ett förbud i fängelselagen mot att belägga en intagen som inte har fyllt 18 år med fängsel som innebär att den intagne fixeras i en bältessäng eller på annat liknande sätt. En grundläggande förutsättning enligt fängelselagen är därtill att verkställigheten av fängelsestraffet utformas så att den intagnes anpassning i samhället underlättas och så att negativa följder av frihetsberövandet motverkas (1 kap. 4 §). Varje intagen ska också bemötas med respekt för sitt människovärde och med förståelse för de särskilda svårigheter som är förenade med frihetsberövandet (1 kap. 5 §). I den nämnda lagrådsremissen betonas också att en tillämpning av portalparagrafen om barnets bästa och proportionalitetsprincipen i 1 kap. 6 § andra stycket kan ge olika utfall beroende på barnets ålder. Ju yngre barnet är desto större restriktivitet bör iakttas när det kommer till användning av ingripande kontroll- och tvångsåtgärder. Även andra individuella attribut än ålder hos barnet, såsom att det finns en påtaglig risk att en viss kontroll- eller tvångsåtgärd skulle skada barnets hälsa eller utveckling, behöver vägas in i bedömningen av barnets bästa. Det handlar exempelvis om att förhindra självskador och allvarliga psykiska konsekvenser för barnet eller den unge. Om det finns en klar, konkret och inte ringa risk för en skada av allvarligare slag när det gäller barnets eller den unges fysiska eller psykiska hälsa eller sociala utveckling bör alltså mycket stor restriktivitet iakttas vid användningen av ingripande kontroll- och tvångsåtgärder.

Regelverket som gäller vid verkställighet av fängelsestraffet – inklusive de nya bestämmelser som föreslås införas genom reformen om frihetsberövande påföljder för barn och unga – kommer att omfatta även de 13- och 14-åringar som döms till fängelse. Generellt sett är 13- och 14-åringar mindre utvecklade både kognitivt och emotionellt än den som har fyllt 15 år. Det innebär att det kan ställas ytterligare krav på anpassningar i den praktiska verksamheten. Som nyss påpekats kan bedömningar av när och hur kontroll- och tvångsåtgärder bör användas vidare falla ut på ett annat sätt än när det gäller äldre barn. Regeringen bedömer dock att regelverket är tillräckligt robust för att möjliggöra avvägningar mellan behovet av kontroll- och tvångsåtgärder och barnets rättigheter. Utifrån dessa utgångspunkter anser regeringen att det befintliga regelverket avseende kontroll- och tvångsåtgärder i 8 kap. fängelselagen bör gälla även intagna barn som har dömts för brott som omfattas av den särskilda regleringen

om sänkt straffbarhetsålder. Regeringen återkommer i avsnitt 5.7 till bedömningen av förslagets förenlighet med de fri- och rättigheter som följer av regeringsformen, Europakonventionen och barnkonventionen.

I lagrådsremissen Frihetsberövande påföljder för barn och unga görs bedömningen att det inte finns skäl att införa några särregler beträffande överförande av verkställighet av fängelsestraff för barn (s. 215–219). Om barn som är 13 eller 14 år nu kommer att kunna dömas till fängelsestraff, kommer verkställigheten av fängelsestraff som avser sådana barn även att kunna föras över till och från Sverige med stöd av lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen och lagen (2025:520) om internationell verkställighet i brottmål. Detsamma gäller enligt lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m. Förslagen i lagrådsremissen Nordisk verkställighet i brottmål som beslutades den 11 december 2025, där det föreslås att lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m. ersätts med en ny lag om nordisk verkställighet i brottmål som föreslås träda i kraft den 1 juli 2026, innebär inte någon skillnad i detta hänseende.

Några remissinstanser lyfter frågan om barns rätt till utbildning. Bland dessa finns *Malmö kommun*, *Specialpedagogiska skolmyndigheten*, Skolinspektionen och Statskontoret. Skolinspektionen påtalar för forskning visar att goda skolresultat är en mycket viktig skyddsfaktor för barn och unga i samhällsvård. Skolinspektionen betonar därför vikten av att Kriminalvården får möjlighet att bygga upp de förutsättningar som krävs för att kunna tillgodose skolpliktiga elever deras rätt till utbildning och möjlighet att fullgöra sin skolplikt, innan förslaget genomförs. Som remissinstanserna påpekar har alla barn rätt till utbildning enligt 2 kap. 18 § regeringsformen och artikel 28 i barnkonventionen och skolplikt gäller i princip för alla barn från sex till 16 år (7 kap. 2, 10 och 12 §§ skollagen [2010:800]). Rätten till utbildning och skolplikten gäller även för barn som avtjänar fängelsestraff. Som Statskontoret och Skolinspektionen påtalar är utbildning en mycket viktig skyddsfaktor för barns och ungas framtida möjligheter till ett liv utan kriminalitet och den kan bidra till att minska de negativa konsekvenser som ett frihetsberövande innebär. Skolan är vidare en viktig arena för att påverka barns och ungas normer och moralbildning. Regeringen delar inte Malmö kommuns uppfattning att frågan om barns utbildning inte bör överlåtas till Kriminalvården. Kriminalvårdens möjlighet att anordna skolundervisning begränsas dock i dag till sådan utbildning som motsvarar den kommunala vuxenutbildningen. I lagrådsremissen Frihetsberövande påföljder för barn och unga föreslås att det ska införas nya bestämmelser i skollagen som innebär att Kriminalvården får ansvar för att bedriva utbildning som motsvarar grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan, gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan för barn som avtjänar fängelsestraff. För att de närmare förutsättningarna för Kriminalvårdens skolverksamhet skulle kunna utredas ytterligare fick en utredare den 14 mars 2025 i uppdrag att ta fram förslag på nödvändiga författningsändringar för att barn och unga som döms till fängelse ska kunna tillgodoses sin rätt till utbildning samtidigt som Kriminalvården får förutsättningar att bedriva en ändamålsenlig skolverksamhet (Ju 2025/00631). Uppdraget redovisades i december 2025 i promemorian

Kriminalvårdens skolverksamhet för barn och unga (U2025/02404). I promemorian föreslås ett nytt regelverk för Kriminalvårdens utbildning för barn och unga som är intagna i kriminalvårdsanstalt. Det förslagna regelverket innebär att utbildningen för barn och unga intagna i kriminalvårdsanstalt ska motsvara den utbildning som ges till barn och ungdomar inom skolväsendet med de nödvändiga avvikelser som följer av att utbildningen anordnas i kriminalvårdsanstalt. Promemorian har remitterats. Regeringen delar Kriminalvårdens bedömning att myndigheten behöver tillgodose rätten till utbildning och säkerställa en god skolgång som tillgodoser varje elevs specifika behov och att barn med funktionsnedsättning behöver få det stöd de har rätt till och anpassad undervisning. Detta gäller såväl 13- och 14-åringar som barn i åldern 15–17 år. Som anges ovan föreslås att Kriminalvården ska ges ansvar för att bedriva utbildning som motsvarar anpassade grundskolan. Anpassade grundskolan är avsedd för barn som har en intellektuell funktionsnedsättning eller en förvärvad hjärnskada. I anpassade grundskolan är utbildningen anpassad efter varje elevs förutsättningar och behov. Det kan här också nämnas att Kriminalvården enligt regleringsbrevet för 2026 ska redovisa myndighetens arbete med barn i häkte, anstalt och frivård. Myndigheten ska redovisa vidtagna och planerade åtgärder för att möta de olika behov som finns hos barn. Av redovisningen ska särskilt framgå åtgärder för barn med neuropsykiatriska eller intellektuella funktionsnedsättningar. Sammantaget tas frågor som rör intagna barns rätt till utbildning och deras skolplikt om hand genom reformen om frihetsberövande påföljder för barn och unga, inklusive förslagen i promemorian Kriminalvårdens skolverksamhet för barn och unga, och pågående uppdrag. Det finns därmed inte anledning att, som Skolinspektionen föreslår, avvakta med förslaget om sänkt straffbarhetsålder.

Som utvecklas närmare i avsnitt 6.6 är det inte, som Hovrätten för Västra Sverige menar, oförenligt med barnkonventionen att ett barn döms till en frihetsberövande påföljd. Det kan också framhållas att varken förslagen i lagrådsremissen Frihetsberövande påföljder för barn och unga eller förslagen i denna lagrådsremiss innebär att förutsättningarna för att döma ut en frihetsberövande påföljd som gäller vid påföljdsvalet ändras. Enligt 30 kap. 5 § brottsbalken kommer fortfarande gälla att för brott som någon har begått innan han eller hon fyllt 18 år får rätten döma till fängelse endast om det finns synnerliga skäl. Fängelsestraffet kommer alltså i fråga först som en sista utväg.

Mot bakgrund av det anförda bedömer regeringen att fängelse ska kunna dömas ut för den 13- eller 14-åring som döms för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder.

Utredningen konstaterar att rättspsykiatrisk vård skulle kunna aktualiseras i undantagsfall för den som döms enligt den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Det finns inga hinder mot att en lagöverträdare under 18 år överlämnas till rättspsykiatrisk vård (jfr 31 kap. 3 § brottsbalken). Det är dock ytterst ovanligt att så sker. Av statistik från Brå avseende antalet personer under 18 år som överlämnats till rättspsykiatrisk vård framgår att det under 2021 skedde i ett fall. Både 2022 och 2023 skedde det i två fall och under 2024 skedde det inte i något fall. Det bör vara än mer ovanligt att det finns skäl att överlämna en 13- eller 14-åring till rättspsykiatrisk vård. *Rättsmedicinalverket* anför att barn under 15 år inte bör tas in på de rättspsykiatriska undersökningsenheterna med hänsyn

till svårigheterna att tillgodose dessa barns behov och rättigheter och de begränsade möjligheterna att tillgodose barnens skolgång under tiden för den rättspsykiatriska undersökningen. Regeringen har förståelse för de synpunkter som Rättsmedicinalverket för fram. Något underlag för att i detta lagstiftningsärende ändra regleringen om rättspsykiatrisk vård finns inte. Med beaktande av att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder föreslås vara tidsbegränsad till fem år och att det endast mycket sällan kan bli aktuellt med rättspsykiatrisk undersökning och rättspsykiatrisk vård bedöms det inte finnas skäl att överväga några ändringar i regleringen. Det ska dock framhållas att barn som vårdas på en rättspsykiatrisk enhet – på samma sätt som barn som avtjänar ett fängelsestraff har rättigheter – bl.a. rätt till utbildning – enligt såväl barnkonventionen som regeringsformen (se ovan). Dessa rättigheter behöver tillgodoses utifrån barnets behov. I de få fall rättspsykiatrisk vård kommer i fråga för en 13- eller 14-åring bör samma överväganden gälla som i dag gäller för de 15–17 åringar som döms till rättspsykiatrisk vård i frågan om hur tvångsvård av dessa barn bör ske. Det finns i detta lagstiftningsärende inte förutsättningar att, som efterfrågas av *Region Jönköping*, lämna några bredare ställningstaganden om hur barn och vuxna ska tvångsvårdas tillsammans eller anledning att ge ett sådant uppdrag som regionen efterfrågar. Regeringen avser dock att följa frågan (se avsnitt 6.5).

Förvaltningsrätten i Stockholm anför att särskilda överväganden kan behöva göras ur ett barnperspektiv när det gäller möjligheten att överklaga beslut som rör ett barns verkställighet av en frihetsberövande, eller frihetsbegränsande, påföljd. Som förvaltningsrätten påpekar saknar barn under 15 år som huvudregel processbehörighet inom förvaltningsrättens område. Detsamma gäller dock i regel även barn i åldersgruppen 15–17 år (jfr dock 3 kap. 4 § socialtjänstlagen och 36 § andra stycket LVU). Den som är under 18 år och har dömts till ungdomsövervakning eller slutna ungdomsvård har alltså inte processbehörighet att själv överklaga beslut som meddelas under verkställigheten. I dessa fall är det i stället vårdnadshavare eller ställföreträdare som företräder barnet. Detsamma kommer att gälla för barn som avtjänar ett fängelsestraff. Det finns inte underlag för att inom ramen för detta lagstiftningsärende närmare överväga frågan om barns processbehörighet inom förvaltningsrättens område.

Utvisning på grund av brott

Utvisning på grund av brott utgör en särskild rättsverkan av brott. Den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder för allvarliga brott innebär att frågan om utvisning kan aktualiseras i mål som rör brott som begåtts av någon vid 13 eller 14 års ålder. För att utvisning ska bli aktuellt behöver dock ett antal förutsättningar vara uppfyllda. En grundläggande förutsättning är att den tilltalade är utlänning, dvs. inte är svensk medborgare. I 8 a kap. utlänningslagen (2005:716) regleras frågor om utvisning på grund av brott. Enligt 8 a kap. 1 § får en utlänning utvisas om han eller hon döms för brott till en strängare påföljd än böter eller om en domstol undanröjer en villkorlig dom eller skyddstillsyn som utlänningen har dömts till och dömer till en annan påföljd. Därutöver krävs att gärningen är av sådant slag och övriga omständigheter är sådana att det kan antas att utlänningen kommer att göra sig skyldig till fortsatt brottslighet här i landet, eller att

brottet har ett straffvärde som motsvarar fängelse i minst sex månader eller som annars är av sådan karaktär att utlänningsen inte bör få stanna kvar i Sverige. Av 8 a kap. 2 § följer vidare att det ska göras en intresseavvägning inför varje beslut om utvisning och att domstolen vid bedömningen ska ta hänsyn till utlänningsens anknytning till Sverige. Härutöver finns särskilda bestämmelser för vissa personkategorier. I 8 a kap. 5 § ställs t.ex. särskilda krav för att en utlänningsen som kom till Sverige innan han eller hon hade fyllt 15 år och som, när åtal väcks, har vistats här sedan minst fem år ska kunna utvisas. Utöver bestämmelserna i 8 a kap. utlänningslagen gäller vidare att vid alla bedömningar som rör ett barn ska särskilt beaktas vad hänsynen till barnets hälsa och utveckling och barnets bästa i övrigt kräver (1 kap. 10 §). Utredningen om skärpt regelverk om utvisning på grund av brott har lämnat förslag till ändringar i 8 a kap. utlänningslagen (SOU 2025:54). Förslagen bereds i Regeringskansliet. Det finns inte skäl att göra några ändringar i regelverket med anledning av förslagen i det här lagstiftningsärendet.

6.3 Utredning av brott enligt den särskilda regleringen

6.3.1 Misstankar ska utredas vid en förundersökning

Regeringens förslag

Vid utredning av brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ska de regler som gäller för en misstänkt som har fyllt 15 år tillämpas.

Vid förhör under en § 31-utredning med den som kan misstänkas för brott ska den misstänkte informeras om sin rätt att inte behöva yttra sig över misstanken och inte heller i övrigt behöva medverka till utredningen av sin egen skuld.

En § 31-utredning ska få inledas om det behövs för att klarlägga om en annan person som har fyllt 13 eller 14 år har tagit del i brottet och det är fråga om brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder.

Utredningens förslag

Förslaget från utredningen stämmer i huvudsak överens med regeringens. Utredningens förslag utgår dock från att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder omfattar endast brott som begåtts vid 14 års ålder och har delvis en annan lagteknisk utformning. Utredningen tar inte ställning till om 23 kap. 10 § sjunde stycket och 27 kap. 11 c § andra stycket rättegångsbalken ska tillämpas för personer som misstänks för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder.

Remissinstanserna

Få remissinstanser yttrar sig särskilt över utredningens förslag.

Åklagarmyndigheten, Polismyndigheten och Uppsala universitet bedömer att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder kan komma att leda till tillämpningssvårigheter vid utredning av brott. Polismyndigheten och Uppsala universitet tar upp exemplet att en 14-åring vid en händelse begår flera brott och denne är straffbar för vissa men inte andra. Polismyndigheten pekar på att separata förhör då kan behöva hållas om samma händelse. Åklagarmyndigheten anser att det framstår som olyckligt ur ett brottsofferperspektiv om en 14-åring begår två brott samtidigt och en förundersökning bara inleds avseende det brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder samtidigt som det andra brottet begåtts mot en målsägande men inte föranleder en § 31-utredning. Polismyndigheten och *Linköpings universitet (Barnafrid)* påpekar vidare att en utredning kan komma att behöva ändras från att föras inom ramen för en förundersökning till att föras inom ramen för en § 31-utredning. Polismyndigheten menar också att det är oklart om uppgifter som en misstänkt lämnar i en § 31-utredning kan användas i en efterföljande förundersökning om samma gärning som rubricerats om eller om det skulle strida mot dennes rätt till en rättvis rättegång. Detta kommer enligt Polismyndigheten aktualiseras bl.a. i de situationer då barnets uppgifter i en § 31-utredning i sig leder till att brottsmisstanken ska rubriceras upp så att gärningen blir straffbar. Liknande synpunkter tas upp av Uppsala universitet.

Åklagarmyndigheten tillstyrker förslaget om att den misstänkte vid förhör under en § 31-utredning ska underrättas om sin rätt att inte behöva yttra sig över misstanken och inte heller i övrigt behöva medverka till utredningen av sin egen skuld.

Förslaget i utkastet till lagrådsremiss

Förslaget i utkastet till lagrådsremiss stämmer överens med regeringens men har delvis en annan lagteknisk utformning.

Remissinstanserna

När det gäller de delar av förslaget om utredning av brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder som inte gäller anhängande och häktning är remissutfallet blandat.

Tullverket tillstyrker dessa delar av förslaget. Det gör även *Ecpat Sverige* och *Rädda Barnen*, under förutsättning att förslaget om sänkt straffbarhetsålder genomförs. *Malmö kommun* avstyrker däremot förslaget i dessa delar. *Polismyndigheten* anser att det kvarstår tillämpningssvårigheter när det gäller parallella förhör med en 13- eller 14-åring som misstänks för både brott som barnet kan dömas till påföljd för och andra brott och efterfrågar tydligare ställningstaganden i frågan. Det gäller exempelvis hanteringen av innehållet i förhöret vid åtal och huvudförhandling. Vidare anser myndigheten att förslaget leder till oförutsebarhet för de misstänkta barnen men även vårdnadshavare samt minderåriga eller vuxna målsägande, t.ex. då den information som en person fått av en polisanställd i ett senare skede inte längre gäller om gärningen rubriceras om.

Åklagarmyndigheten framför att det finns risk för betydande tillämpningsproblem vid parallella utredningar om dels brott som den misstänkte kan dömas till påföljd för, dels andra brott. Det gäller enligt Åklagarmyndigheten exempelvis hur bedömningen ska göras när den tilltalade ska dömas till ansvar för ett brott men händelseförloppet också innefattar andra typer av brott som den misstänkte inte får dömas till påföljd för, men som ändå har betydelse för svårhetsbedömningen av huvudbrottet. Vidare påpekar myndigheten att förslaget kan förväntas leda till att det blir betydligt vanligare än i dag att utredningsformen växlar mellan en förundersökning och en § 31-utredning.

Skälen för regeringens förslag

De regler som gäller för den som har fyllt 15 år bör tillämpas

I rättegångsbalken finns den generella regleringen om förundersökning, åtal och handläggning vid domstol. I LUL finns särskilda bestämmelser om handläggning hos Polismyndigheten, åklagare och domstol av mål och ärenden om brott där den misstänkte inte har fyllt 21 år (1 § första stycket). I avsnitt 8.3 föreslås att tillämpningsområdet för LUL ändras så att den avser enbart misstänkta personer som inte har fyllt 18 år. När LUL är tillämplig ersätter den och fyller ut bestämmelserna i rättegångsbalken. I den mån LUL inte innehåller särregler tillämpas rättegångsbalkens regler och andra bestämmelser (1 § andra stycket).

En förundersökning ska inledas så snart det finns anledning att anta att ett brott som hör under allmänt åtal har förövats (23 kap. 1 § första stycket rättegångsbalken). Under förundersökningen ska det bl.a. utredas vem som skäligen kan misstänkas för brottet och om tillräckliga skäl föreligger för åtal (23 kap. 2 § rättegångsbalken). Av detta följer att utredningen av ett brott som har begåtts av någon som inte uppnått straffbarhetsåldern inte kan bedrivas i form av en förundersökning. Om någon kan misstänkas för att före 15 års ålder ha begått ett brott kan i stället en utredning inledas enligt 31 § LUL. En sådan utredning kallas för § 31-utredning och ska inledas bl.a. om misstanken avser ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år och särskilda skäl inte talar emot att en utredning inleds. En skillnad mellan en förundersökning och en § 31-utredning är att en förundersökning har brottet som utgångspunkt medan en § 31-utredning alltid avser en viss misstänkt person.

Utredningens förslag innebär att brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ska utredas inom ramen för en förundersökning i stället för en § 31-utredning. Det betyder att reglerna om förundersökning i rättegångsbalken kommer att tillämpas, vilket bl.a. omfattar möjligheten att använda tvångsmedel enligt 24–28 kap. rättegångsbalken mot ett barn som misstänks för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen. Som utredningen anför är det nödvändigt att en förundersökning som avser brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder kan bedrivas på samma villkor som en förundersökning som avser brott där den misstänkta personen har fyllt 15 år. Detta gäller även om regleringen omfattar 13-åringar. Den av utredningen föreslagna ordningen bör därför införas. Regeringen övergår nu till att bedöma hur en sådan ordning bör utformas. Frågan om användningen av tvångsmedel behandlas särskilt i avsnitt 6.3.2.

En tydligare lagteknisk lösning

För att de regler som gäller under en förundersökning när den misstänkte har fyllt 15 år ska gälla den som är 13 eller 14 år och misstänks för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder bör – som utredningen föreslår – ändringar göras i LUL. Utredningen föreslår att tillägg görs i LUL som förtydligar vad som gäller i fråga om tvångsmedel. Regeringen anser att det – i linje med vad som föreslås i utkastet till lagrådsremiss – i stället bör införas en ny uttrycklig bestämmelse i LUL (38 e §) som anger vilka bestämmelser som ska tillämpas. Paragrafen bör ange att de bestämmelser om handläggning av mål och ärenden om brott som gäller för personer som har fyllt 15 år ska tillämpas i de fall den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder är tillämplig. Det innebär att bestämmelser i LUL och rättegångsbalken, men även andra bestämmelser som gäller handläggning av mål och ärenden om brott, ska tillämpas (se 1 § andra stycket LUL). Som exempel på sådana andra bestämmelser kan nämnas bestämmelser om hemlig dataavläsning under en förundersökning enligt lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning och överlämnande till Sverige enligt en europeisk arresteringsorder enligt förordningen (2003:1178) om överlämnande till Sverige enligt en europeisk arresteringsorder. Vidare finns det anledning att i inledningen av LUL införa en paragraf (1 a §) som tydliggör vilka bestämmelser som tillämpas i fall som avser den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder och vilka bestämmelser som tillämpas i andra fall då någon misstänks för att ha begått brott före 15 års ålder. Den nya paragrafen (38 e § LUL) omfattar inte bestämmelser i lagar utanför tillämpningsområdet för LUL och rättegångsbalken. Här kan nämnas bestämmelser om upprätthållande av allmän ordning och säkerhet enligt polislagen (1984:387) och bestämmelser om utfärdande av tillträdesförbud enligt lagen (2005:321) om tillträdesförbud vid idrottsarrangemang och lagen (2024:7) om preventiva vistelseförbud.

Den valda lagtekniska lösningen leder till att vissa av utredningens förslag till lagändringar i LUL inte behöver genomföras. Utredningen föreslår att det ska förtydligas i 31 § första stycket LUL att en § 31-utredning inte ska inledas för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Vidare föreslår utredningen att 38 § första stycket 1 LUL ska ändras på så sätt att det förtydligas att en bevistalan bara blir aktuell om den särskilda regleringen i 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken inte är tillämplig. Den lagtekniska lösning som nu föreslås innebär att 31 § LUL inte ska tillämpas mot den som misstänks för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder och att 38 § första stycket LUL uttryckligen undantas vid misstanke om ett sådant brott. Det innebär att det inte finns behov av att genomföra utredningens förslag (se även nedan om utredningens förslag att ändra 31 § tredje stycket 1 LUL).

Den lagtekniska lösning som nu föreslås för även med sig att vissa följder av utredningens förslag som kan framstå som inkonsekventa undviks. Det handlar om att barn som är 13 eller 14 år och misstänks för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder med utredningens förslag i vissa avseenden inte behandlas på samma sätt som personer som har fyllt 15 år.

Utredningen gör bedömningen att bestämmelserna om underrättelser och kallelser till vårdnadshavare, annan person med fostrande roll och socialnämnden och bestämmelserna om socialnämndens medverkan vid förhör enligt 33 och 34 §§ LUL inte bör ändras till följd av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Med den lagtekniska lösning som nu föreslås kommer dessa bestämmelser inte tillämpas mot en person som har fyllt 13 år och misstänks för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen. I stället kommer 5, 6 och 7 §§ LUL om underrättelser och kallelser till vårdnadshavare m.fl. och socialnämndens medverkan vid förhör att tillämpas, dvs. motsvarande regler som i dag gäller för den som har fyllt 15 år och misstänks för brott. Dessa bestämmelser motsvarar i huvudsak vad som gäller enligt 33 och 34 §§ LUL vid allvarlig brottslighet. Att bestämmelserna i 5, 6 och 7 §§ LUL gäller i de fall den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder är tillämplig är rimligt och bedöms endast leda till mindre förändringar för Polismyndigheten, socialnämnden, den misstänkte och övriga berörda personer (jfr propositionen Barn under 15 år som misstänks för brott, prop. 2009/10:105 s. 38 och 39).

Med utredningens förslag ska 13 § LUL om anmodan att avhjälpa och begränsa skada inte tillämpas i fall som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Bestämmelsen innebär att en polisman eller annan anställd vid Polismyndigheten får uppmana den som har eller kan antas ha fyllt 15 men inte 18 år att så snart som möjligt vidta åtgärder för att avhjälpa eller begränsa skada på grund av brott. Det gäller om den unge har erkänt brottet eller det annars med hänsyn till omständigheterna är uppenbart att han eller hon har begått brottet. En sådan uppmaning får bara ges om det är lämpligt med hänsyn till omständigheterna. Som utgångspunkt ska målsägandens samtycke inhämtas innan uppmaningen ges. Utredningen anser att det inte finns behov av att tillämpa bestämmelsen mot personer som har begått brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Det har att göra med att utredningen bedömer att sådana enklare och frivilliga åtgärder för att bistå målsäganden som regleras i 13 § LUL knappast kommer i fråga när det gäller så allvarliga brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder och att den föreslås vara tidsbegränsad. Även om så är fallet framstår det som lämpligt att de regler som tillämpas mot personer som har fyllt 15 år också ska gälla personer som är 13 eller 14 år och har begått brott som omfattas av den särskilda regleringen. En sådan ordning framstår också som enhetlig och konsekvent. Med den lagtekniska lösning som nu föreslås åstadkoms detta utan ytterligare ändringar.

I rättegångsbalken finns två bestämmelser som gäller personer under 15 år som inte berörs av utredningen. Av 23 kap. 10 § sjunde stycket rättegångsbalken framgår att när den som hörs är under 15 år bör den som har vårdnaden om honom eller henne vara närvarande vid förhöret, om det kan ske utan men för utredningen. Av 27 kap. 11 c § andra stycket rättegångsbalken framgår att om den som drabbas av genomsökning av handlingar i en beslagtagn elektronisk kommunikationsutrustning eller av genomsökning av en kopia av sådana handlingar är under 15 år, bör den som har vårdnaden om honom eller henne vara närvarande vid genomsökningen, om det kan ske utan men för utredningen. Av utredningens förslag följer att dessa bestämmelser ska tillämpas mot den som är under 15 år och kan dömas till påföljd. Eftersom personer som är 13 eller 14 år och misstänks

för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder enligt regeringen bör behandlas på samma sätt som personer som har fyllt 15 år bör dessa särregler inte tillämpas mot barn som är 13 eller 14 år och misstänkta för ett sådant brott. Med den lagtekniska lösning som föreslås åstadkoms detta utan att någon ändring behöver göras i rättegångsbalken. När det gäller vårdnadshavares närvaro vid förhör med den som är misstänkt för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ska dock vårdnadshavare eller någon annan som svarar för den unges vård och fostran och någon annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge som utgångspunkt underrättas och kallas till förhör med den unge enligt 5 § LUL.

Barn bör informeras om sina rättigheter i samband med förhör i en § 31-utredning

Förslaget om sänkt straffbarhetsålder innebär att en förundersökning ska inledas vid misstanke om brott som omfattas av den särskilda regleringen. Om en person som är 13 eller 14 år misstänks för brott som inte omfattas av den särskilda regleringen ska en förundersökning däremot inte inledas. I vissa sådana fall ska i stället en § 31-utredning enligt LUL inledas. Som *Polismyndigheten* och *Linköpings universitet (Barnafrid)* påpekar kommer det att uppstå situationer då en utredning om brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder behöver ändras från att föras inom ramen för en förundersökning till att föras inom ramen för en § 31-utredning, om brottsmisstanken ändras till att avse ett brott med lägre minimistraff. I så fall ska, som utredningen redogör för, förundersökningen enligt 23 kap. 4 § andra stycket rättegångsbalken läggas ned. Det finns då möjlighet att inleda eller återuppta en § 31-utredning. Som utredningen konstaterar krävs det ingen särskild reglering om det.

Enligt 12 § första stycket förundersökningskungörelsen ska den misstänkte i samband med att han eller hon underrättas om misstanken också underrättas om bl.a. sin rätt att inte behöva yttra sig över misstanken och inte heller i övrigt behöva medverka till utredningen av sin egen skuld. Den delen av bestämmelsen genomför artikel 3.1.e i Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/13/EU av den 22 maj 2012 om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden som föreskriver att den misstänkte ska underrättas om sin rätt att tiga (se promemorian Genomförande av Europaparlamentets och rådets direktiv om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden, Ds 2013:18, s. 57 och 58 och propositionen Misstänkta rätt till insyn vid frihetsberövanden, prop. 2013/14:157 s. 17). Rätten att inte behöva yttra sig ("the right to remain silent") anses också vara en del av Europakonventionens princip om rätten till en rättvis rättegång i artikel 6.1 (jfr NJA 2001 s. 563). Av artikel 40.2 b (iv) i barnkonventionen följer bl.a. att barn som misstänks och åtalas för brott inte ska tvingas att avge vittnesmål eller erkänna sig skyldigt.

Bestämmelsen i 12 § förundersökningskungörelsen är inte formellt tillämplig vid förhör med den misstänkte i en § 31-utredning. Det finns dock inget hinder mot att ändå informera ett misstänkt barn under 15 år om sina rättigheter under förfarandet i samband med förhöret. Regeringen konstaterade i samband med genomförandet av det s.k. barnrättsdirektivet att direktivet inte är tillämpligt vid § 31-utredningar och att det är viktigt

att genomförandet av direktivet inte innebär att det sker en förskjutning mot det straffrättsliga området när det gäller den här typen av förfaranden. Någon underrättelseskyldighet motsvarande det som gäller enligt 12 § förundersökningskungörelsen infördes därför inte. Regeringen konstaterade dock att barns rättigheter under en brottsutredning bör vara likartade oavsett om de har uppnått straffbar ålder eller inte. En person som inte uppnått straffbarhetsåldern bör alltså garanteras samma rättigheter vid t.ex. ett förhör som hålls av polis som en person som har fyllt 15 år och som hörs som misstänkt eller tilltalad. Dagens system är uppbyggt på ett sätt som ska garantera en sådan likabehandling, framför allt genom hänvisningarna i 31–37 §§ LUL till rättegångsbalkens bestämmelser. Hänvisningarna innebär t.ex. att objektivitetsprincipen gäller även vid en § 31-utredning. (Propositionen Genomförande av barnrättsdirektivet och några andra straffprocessuella frågor, prop. 2018/19:71 s. 14 och 15.)

Förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder innebär att en utredning av ett brott kan inledas som en § 31-utredning och, om brottet rubriceras om så att minimistraffet uppgår till fängelse fyra år eller mer, kan utredningen fortsätta som en förundersökning. Som utredningen anför kan det inte uteslutas att brottet rubriceras om på grund av omständigheter som framkommit under förhöret med det misstänkta barnet. För att säkerställa att barnets rättssäkerhet tillgodoses vid förhör under en § 31-utredning, som kan komma att ändra utredningsform till en förundersökning, bör skyldigheten att informera det misstänkta barnet om sin rätt att inte behöva yttra sig om misstanken och inte heller i övrigt behöva medverka i utredningen av egen skuld uttryckligen anges i LUL. Informationen bör ges på ett sätt som är anpassat efter barnets ålder, mognad och funktionsförmåga. Den som lämnar informationen ska så långt det är möjligt försäkra sig om att barnet har förstått informationen. Även vid förhör i § 31-utredningar som avser barn som inte har fyllt 13 år finns det skäl att särskilt föreskriva en sådan skyldighet. Det primära syftet med en § 31-utredning är visserligen att kartlägga barnets behov av sociala insatser. Samtidigt innebär en dom om bevisstalan att domstolen tar ställning till om det misstänkta barnet har gjort sig skyldig till ett allvarligt brott. Det föreslås också i avsnitt 7 att uppgifter om en fällande dom i ett mål om bevisstalan ska få registreras i belastningsregistret. Även vid förhör i en § 31-utredning avseende ett barn som inte har fyllt 13 år bör barnet därför informeras om sin rätt att inte behöva yttra sig om misstanken och inte heller i övrigt behöva medverka i utredningen av sin egen skuld. Regleringen bedöms vara förenlig med barnkonventionen och bör, som utredningen föreslår, införas i 32 § LUL.

Förhållandet mellan en förundersökning och en § 31-utredning

Både utredningen och flera remissinstanser tar upp frågor om förhållandet mellan en förundersökning och en § 31-utredning som kan aktualiseras när en differentierad sänkning av straffbarhetsåldern införs. Bland andra *Åklagarmyndigheten*, *Polismyndigheten* och *Uppsala universitet* anser att förslaget kommer att leda till tillämpningssvårigheter.

Om ett barn har begått flera brott av varierande allvarlighetsgrad, kan det komma att pågå både en förundersökning och en § 31-utredning parallellt mot barnet. Redan i dag kan det inträffa att sådana utredningar

pågår parallellt, t.ex. om ett barn har begått ett brott strax innan han eller hon fyllt 15 år och ett annat brott strax efter det att han eller hon fyllt 15 år. Vidare kan parallella utredningar pågå om flera personer misstänks för att ha deltagit i ett brott och en förundersökning pågår avseende misstänkta personer som uppnått straffbar ålder och § 31-utredningar pågår avseende misstänkta personer under 15 år. Då kan förhör behöva hållas med samma personer i båda utredningarna.

Polismyndigheten pekar på att det kan leda till oförutsebarhet för den misstänkte och andra involverade i utredningen om utredningsformen växlar, t.ex. då den information som en person fått av en polisanställd vid ett tillfälle i ett senare skede inte längre gäller om gärningen rubriceras om. Att ett brott rubriceras om under utredningen är vanligt förekommande och brottets rubricering har påverkan på hur utredningen bedrivs, bl.a. vilka tvångsmedel som kan bli aktuella att använda mot den misstänkte. Redan i dag förekommer det att utredningens form växlar mellan å ena sidan en förundersökning och å andra sidan en § 31-utredning, exempelvis om det framkommer att den misstänktes verkliga ålder är högre eller lägre än vad som först har antagits. På motsvarande sätt kan det förekomma att en misstanke om brott som inte omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder utreds inom ramen för en § 31-utredning och att det under utredningen framkommer omständigheter som leder till att misstanken rubriceras som ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. I så fall bör § 31-utredningen läggas ned och en förundersökning inledas eller återupptas. Som Åklagarmyndigheten anför kan förslaget om sänkt straffbarhetsålder förväntas leda till att det blir vanligare att utredningsformen växlar. Den oförutsebarhet som kan finnas när utredningsformen växlar bör kunna hanteras i den praktiska tillämpningen, t.ex. genom att information om den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder lämnas till den som misstänks, till målsäganden och till andra personer som involveras i brottsutredningar som kan komma att växla form. Svårigheterna att hantera oförutsebarheten bör inte heller överdrivas.

En särskild fråga, som Polismyndigheten tar upp, är om den misstänktes uppgifter i en § 31-utredning får användas i en efterföljande förundersökning som avser samma gärning. Frågan tas även upp i det särskilda yttrandet som lämnats av Åklagarmyndighetens expert i utredningen. Det framstår som en naturlig följd av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder att Polismyndigheten i samband med förhör informerar den som vid 13 eller 14 års ålder misstänks för ett brott om innebörden av regleringen, även om brottet inte omfattas av den regleringen. Mot den bakgrunden och med beaktande av att det föreslås att det införs en formell skyldighet att informera det misstänkta barnet vid förhör i en § 31-utredning om barnets rätt att inte behöva yttra sig om misstanken och inte heller i övrigt behöva medverka i utredningen av sin egen skuld (se ovan), bör det inte finnas något hinder mot att använda uppgifter som den misstänkte lämnat inom ramen för en § 31-utredning i en efterföljande förundersökning om samma gärning. Frågor om möjligheten att åberopa tidigare inspelade förhör vid en huvudförhandling och andra frågor om bevisning får prövas utifrån befintliga regler.

Om någon som är 13 eller 14 år kan misstänkas för att vid samma tillfälle ha begått två olika brott – ett som omfattas av den särskilda regle-

ringen om sänkt straffbarhetsålder och ett som inte omfattas av den – uppstår frågan om det mindre allvarliga brottet ändå ska utredas enligt 31 § LUL. Åklagarmyndigheten anför att det kan framstå som olyckligt ur ett brottsofferperspektiv, om ett mindre allvarligt brott som riktas mot en målsägande inte utreds på grund av att ett annat allvarligare brott – som kanske inte riktats mot en målsägande – ska utredas i stället. Som den föreslagna regleringen i LUL är utformad finns det inget hinder mot att inleda en § 31-utredning om en brottsmisstanke som inte omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder, under förutsättning att övriga villkor i 31 § LUL är uppfyllda. Om en förundersökning och en § 31-utredning pågår om samma händelseförlopp, men om olika brott, finns det – som Åklagarmyndigheten, Polismyndigheten och Uppsala universitet tar upp – viss risk för att det uppstår tillämpningssvårigheter. Polismyndigheten efterfrågar tydligare ställningstaganden i sådana situationer. Det kan handla om att förhör behöver hållas dels inom ramen för förundersökningsförfarandet, dels inom ramen för § 31-utredningen. Det finns då t.ex. mindre skillnader i regelverken när det gäller vårdnadshavares och socialnämndens närvaro vid förhör (jfr 23 kap. 10 § sjunde stycket rättegångsbalken samt 7 § och 34 § andra stycket LUL). I sådana situationer bör det inte vara uteslutet att hålla ett och samma förhör om både brottsmisstanken som utreds inom ramen för en förundersökning och brottsmisstanken som utreds inom ramen för en § 31-utredning. Det förutsätter att kraven enligt LUL för att få hålla förhör med den unge är uppfyllda. När det gäller hur innehållet i förhören ska hanteras vid åtal och huvudförhandling – en fråga som Polismyndigheten tar upp – konstaterar regeringen att det redan i dag kan förekomma att omständigheter som utgör brott, men som den tilltalade inte är åtalad för, behöver beröras under förhör i domstol. Hur sådana frågor lämpligen hanteras bör enligt regeringen överlämnas till rättstillämpningen. Åklagarmyndigheten anser att det är oklart hur bedömningen ska göras när den tilltalade kan dömas till påföljd för ett brott men händelseförloppet också innefattar andra brott som den misstänkte inte får dömas till påföljd för, men som ändå har betydelse för svårhetsbedömningen av huvudbrottet. Även detta är ytterst en fråga för rättstillämpningen men situationen bör kunna lösas på samma sätt som om ett händelseförlopp omfattar även omständigheter som utgör ett preskriberat brott.

I enlighet med utredningens bedömning finns det inte skäl att ändra bestämmelserna om juridiska biträden enligt 32 a § LUL till följd av förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder för allvarliga brott. Den som misstänks för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder kommer att kunna få en offentlig försvarare förordnad enligt rättegångsbalken. Gäller misstanken ett brott som inte omfattas av den särskilda regleringen och det inleds eller återupptas en § 31-utredning kommer den misstänkte att få ett juridiskt biträde förordnat om förutsättningarna i 32 a § första stycket LUL är uppfyllda. I den mån utredningsformen växlar mellan en förundersökning och en § 31-utredning finns det inget hinder mot att förordnandet för ombudet först avser ett uppdrag som offentlig försvarare och därefter ett uppdrag som juridiskt biträde, och vice versa, avseende samma misstanke.

Sammanfattningsvis bör de tillämpningssvårigheter som remissinstanserna lyfter inte överdrivas. Som utredningen konstaterar kommer den sär-

skilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder dock ställa krav på bra rutiner hos de myndigheter som ska handlägga brottsutredningarna.

Författningsändring om § 31-utredningar som gäller personer under 13 år

En § 31-utredning ska enligt 31 § första stycket LUL som utgångspunkt inledas bl.a. om någon före 15 års ålder misstänks för ett brott med minimistraff om fängelse i ett år eller mer. En sådan utredning får enligt 31 § tredje stycket 1 LUL också inledas mot någon som inte har fyllt 15 år, om det behövs för att klarlägga om någon annan som har fyllt 15 år har deltagit i brottet. Utredningen föreslår att den bestämmelsen ska anpassas till den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder på så sätt att det bör framgå att en § 31-utredning får inledas mot någon som är under 15 år, om det behövs för att klarlägga om någon som får dömas till påföljd har deltagit i brottet. En följd av den nya bestämmelse som nu föreslås (38 e § LUL) är att 31 § tredje stycket 1 LUL inte kommer att vara tillämplig mot en person som är 13 eller 14 år och misstänkt för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen. Det finns dock ett behov av att klargöra att en § 31-utredning får inledas om den som misstänks för brottet är under 13 år om utredningen behövs för att klarlägga om någon annan som får dömas till påföljd har tagit del i brottet. På så sätt kommer även brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder att omfattas av bestämmelsen. Utredningens förslag till ändring i 31 § tredje stycket 1 LUL bör därför genomföras.

6.3.2 Särskilt om tvångsmedel

Anhållande, häktning och andra tvångsmedel under förundersökningen

Regeringens förslag

Vid utredning av brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ska de regler om tvångsmedel som gäller för en misstänkt som har fyllt 15 år tillämpas.

Det ska införas en bestämmelse i häkteslagen om att det vid alla åtgärder som rör intagna som inte har fyllt 18 år i första hand ska beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. En intagen som inte har fyllt 18 år ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne och vid bedömningen av barnets bästa ska hänsyn tas till barnets åsikter.

Utredningens förslag

Förslaget från utredningen stämmer i huvudsak överens med regeringens. Utredningens förslag utgår dock från att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder omfattar endast brott som begåtts vid 14 års ålder. Utredningens förslag innebär vidare att särregleringen om kvarhållande för förhör av personer under 15 år som finns i rättegångsbalken ska gälla även för personer som misstänks för brott som omfattas av den särskilda

regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Utredningen lämnar inget förslag om en bestämmelse om barnets bästa i häkteslagen (2010:611).

Remissinstanserna

Civil Rights Defenders och *Unicef Sverige* är de enda remissinstanserna som yttrar sig särskilt över förslaget om att samma tvångsmedel som under en förundersökning får användas mot personer som har fyllt 15 år ska få användas mot personer som misstänks för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. De avstyrker förslaget. *Civil Rights Defenders* framför att förslaget inte är proportionerligt eftersom tvångsmedel mot barn under 15 år utgör ett synnerligen allvarligt intrång i barnets personliga integritet och för att barn är särskilt sårbara för det integritetsintrång som användning av tvångsmedel medför.

Sveriges Domareförbund, som i och för sig inte har synpunkter på förslagen, lyfter att en differentierad sänkning av straffbarhetsåldern kan leda till problem i förhållande till reglerna om envarsgripande eftersom regleringen i princip skulle kräva att allmänheten gör en insatt bedömning av hur allvarligt brottet är innan de kan gripa en person.

Civil Rights Defenders, *Justitiekanslern*, *Malmö tingsrätt* och *Åklagarmyndigheten* lyfter att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder medför en högre risk för felaktiga frihetsberövanden eftersom rubriceringen av ett brott ofta kan komma att ändras i ett senare skede. Även *Barnens rätt i samhället (Bris)* lyfter detta och pekar på att detta, utöver att det medför stora negativa konsekvenser för det enskilda barnet, riskerar att exponera Sverige för internationell kritik från såväl Europadomstolen som FN:s övervakningskommittéer. Justitiekanslern påpekar att en följd kan bli fler ansökningar om ersättning enligt lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder. Justitiekanslern påpekar också att utredningen inte överväger hur man vid en omrubricering som innebär att den särskilda regleringen inte är tillämplig bör se på andra tvångsmedel som vidtagits mot den misstänkte. Det kan enligt Justitiekanslern inte heller uteslutas att det inom ramen för den frivilliga skaderegleringen kan komma att framställas krav på skadestånd av staten med anledning av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder.

Förslaget i utkastet till lagrådsremiss

Förslaget i utkastet till lagrådsremiss stämmer överens med regeringens, men har delvis en annan lagteknisk utformning. Det lämnas inte heller något förslag om en bestämmelse om barnets bästa i häkteslagen.

Remissinstanserna

Majoriteten av de remissinstanser som yttrar sig över förslaget om att barn som är misstänkta för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ska kunna anhållas och häktas avstyrker förslaget.

Bland dessa finns *Barnombudsmannen*, *Brottsförebyggande rådet (Brå)*, *Hovrätten för Västra Sverige* och *Rädda Barnen*. Barnombudsmannen anför att frihetsberövande och isolering är skadligt för barn och att behovet av effektiva brottsutredningar avseende misstänkta som är 13 eller 14 år inte kan bedömas väga tyngre än barnets bästa enligt barn-

konventionen. Bl.a. Brå, Rädda Barnen och *Socialstyrelsen* framför liknande synpunkter och vissa av remissinstanserna pekar särskilt på att de negativa effekterna förvärras om förslaget i SOU 2024:93 om att utsträcka den sammanhängande tid som ett barn som utgångspunkt får vara häktat från tre till fem månader genomförs. Rädda Barnen anser att alternativ till häktning för de yngsta barnen bör ses över för att säkerställa att dessa barn inte far illa under utredningstiden. Barnombudsmannen pekar även på att risken för felaktiga frihetsberövanden är en allvarlig effekt av förslaget. Vidare lyfter Barnombudsmannen att presumtionsregeln i 24 kap. 1 § andra stycket rättegångsbalken gäller för de brott som kommer att omfattas av den sänkta straffbarhetsåldern och att utrymmet för att undgå häktning då är begränsat, särskilt då det sällan bedöms vara uppenbart att betryggande övervakning kan ordnas på andra sätt än genom häktning. *Hovrätten för Västra Sverige* efterfrågar närmare vägledning om när det kan anses föreligga mycket starka skäl för att någon som misstänks för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ska frihetsberövas. *Åklagarmyndigheten* framför liknande synpunkter. Barnombudsmannen anser att de rättssäkerhetsmekanismer som finns vid häktning av barn till stor del utgör en falsk trygghet. *Kriminalvården* menar att möjligheten att häkta barn som är 13 eller 14 år kommer att få en märkbar påverkan på myndighetens beläggning och resursutnyttjande, bl.a. genom att häktesverksamheten kommer att behöva anpassas ytterligare för yngre barn med större fokus på isoleringsbrytande åtgärder, verksamhetsinnehåll och bättre samverkan med socialtjänst, skola m.fl. Även Malmö kommun och Rädda Barnen pekar på behovet av att häktade barns rätt till utbildning behöver säkerställas. Barnombudsmannen och Rädda Barnen pekar vidare på att Kriminalvården i dag inte lever upp till kravet om att häktade barn har rätt till fyra timmars isoleringsbrytande tid. Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare och Åklagarmyndigheten framför att lämpligheten av att placera 13- och 14-åringar i häktes- och arrestceller bör ses över. *Örebro kommun* anser att det är viktigt att den tid som barnen är häktade används omdömesfullt för att förbättra barnens förutsättningar för ett liv utan kriminalitet.

Skälen för regeringens förslag

Tvångsmedel vid en förundersökning

Under en förundersökning får de straffprocessuella tvångsmedel som anges i 24–28 kap. rättegångsbalken användas. Det rör sig om exempelvis anhållande, häktning, beslag, kroppsvisitation, husrannsakan och hemliga tvångsmedel. De tvångsåtgärder som regleras i 23 kap. rättegångsbalken, t.ex. medtagande till förhör och kvarstannande för förhör, räknas formellt inte som straffprocessuella tvångsmedel, men i praktiken betraktas de som sådana tvångsmedel (SOU 1985:67, s. 68). Straffprocessuella tvångsmedel får användas mot personer i åldern 15–17 år på samma sätt som mot vuxna, om inga särregler finns. Sådana särregler finns avseende anhållande och häktning i både LUL och rättegångsbalken (se nedan).

Med hemliga tvångsmedel avses traditionellt sett de tvångsmedel som kategoriseras som hemliga i 27 kap. rättegångsbalken, dvs. hemlig avlyssning och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning. Hemlig avlyssning av

elektronisk kommunikation innebär att meddelanden, som i ett elektroniskt kommunikationsnät överförs eller har överförts till eller från ett telefonnummer eller en annan adress, i hemlighet avlyssnas eller tas upp genom ett tekniskt hjälpmedel för återgivning av innehållet i meddelandet (27 kap. 18 § rättegångsbalken). Med hemlig övervakning av elektronisk kommunikation avses enligt 27 kap. 19 § rättegångsbalken att uppgifter i hemlighet hämtas in om bl.a. meddelanden som överförs i ett elektroniskt kommunikationsnät eller som har överförts till eller från ett telefonnummer, eller i vilket geografiskt område en viss elektronisk kommunikationsutrustning finns eller har funnits. Hemlig kameraövervakning innebär att de brottsbekämpande myndigheterna med t.ex. fjärrstyrda tv-kameror utför optisk personövervakning utan att upplysning om övervakningen lämnas (27 kap. 20 a § första stycket rättegångsbalken). Med hemlig rumsavlyssning avses avlyssning eller upptagning av ett samtal som görs i hemlighet och med ett tekniskt hjälpmedel som är avsett att återge ljud. Avlyssningen eller upptagningen ska avse tal i enrum, samtal mellan andra personer eller förhandlingar vid sammanträden eller andra sammankomster som allmänheten inte har tillträde till (27 kap. 20 d § rättegångsbalken).

Till de hemliga tvångsmedlen hör också hemlig dataavläsning enligt lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning. Hemlig dataavläsning är en metod för de brottsbekämpande myndigheterna att med någon form av tekniskt hjälpmedel i hemlighet bereda sig tillgång till en dator eller annan teknisk utrustning som kan användas för kommunikation och därmed få besked om hur utrustningen används eller har använts och vilken information som finns i den (se propositionen Hemlig dataavläsning, prop. 2019/20:64, och propositionen Hemlig dataavläsning mot allvarliga brott, prop. 2024/25:51). Den hemliga dataavläsningen kan avse flera olika uppgiftstyper, bl.a. kommunikationsavlyssningsuppgifter, kommunikationsövervakningsuppgifter, kameraövervakningsuppgifter och rumsavlyssningsuppgifter. Uppgiftstyperna motsvarar i huvudsak, men inte uteslutande, den information som kan inhämtas med övriga hemliga tvångsmedel.

Även kvarhållande av försändelse (s.k. postkontroll) som regleras i 27 kap. 9 § rättegångsbalken räknas till de hemliga tvångsmedlen. Postkontroll innebär att de brottsbekämpande myndigheterna i hemlighet tar enskilda försändelser under befordran till eller från en person i beslag.

Tvångsmedel vid en § 31-utredning

I 35 a § LUL finns en uppräkningslista av de straffprocessuella tvångsmedel som får användas i en § 31-utredning mot någon som före 15 års ålder misstänks ha begått brott. De tillåtna tvångsmedlen är de som regleras i LUL, vissa tvångsmedel som regleras i rättegångsbalken och tvångsmedel som enligt uttrycklig reglering i en annan författning får användas mot den som är under 15 år. Exempel på tvångsmedel som får användas vid en § 31-utredning är beslag, husrannsakan, kroppsvisitation och upptagning av fotografi och fingeravtryck. För att de nämnda tvångsmedlen ska få användas mot en person under 15 år krävs att det finns särskilda skäl. I lagrådsremissen Bättre möjligheter att utreda brott av unga lagöverträdare och några andra processrättsliga frågor föreslås att det kravet ska tas bort

för bl.a. beslag, husrannsakan och kroppsvisitation. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2026. Den som misstänks för brott före 15 års ålder får inte anhållas eller häktas.

Den 1 oktober 2025 trädde nya regler i kraft som innebär att hemliga tvångsmedel får användas i § 31-utredningar som avser viss allvarlig brottslighet (se prop. 2024/25:175). Hemlig avlyssning och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning, hemlig dataavläsning som inte gäller rumsavlyssningsuppgifter och postkontroll får då användas mot någon som är skäligen misstänkt för att före 15 års ålder ha begått ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år, vissa allvarliga brott som räknas upp i en brottskatalog, försök, förberedelse eller stämpling till sådana brott, eller ett annat brott, om det kan antas att brottets straffvärde överstiger fängelse i fyra år (36 f LUL och 4 a § lagen om hemlig dataavläsning). Hemlig rumsavlyssning och hemlig dataavläsning som gäller rumsavlyssningsuppgifter får vidare användas mot någon som är skäligen misstänkt för att före 15 års ålder ha begått ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fem år, vissa allvarliga brott som räknas upp i en brottskatalog, försök, förberedelse eller stämpling till sådana brott, eller ett annat brott, om det kan antas att brottets straffvärde överstiger fängelse i fem år (36 g § LUL och 6 a § lagen om hemlig dataavläsning). Eftersom den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder träffar brott med minimistraff om fängelse i fyra år eller mer och försök, förberedelse och stämpling till sådana brott, innebär den nya regleringen att hemliga tvångsmedel i många fall redan får användas i en § 31-utredning om sådana brott. Reglerna är tidsbegränsade och gäller till utgången av september 2030.

Tvångsmedel bör få användas på samma villkor som mot andra personer som kan dömas till påföljd

Som anges i avsnitt 6.3.1 är det nödvändigt att en förundersökning som avser brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder kan bedrivas på samma villkor som en förundersökning som avser brott där den misstänkta personen har fyllt 15 år. Detta gäller inte minst i fråga om möjligheten att använda tvångsmedel. Om inte tvångsmedel kan användas riskerar verkan av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder att utebli. Det straffrättsliga systemet kan också ifrågasättas ur ett legitimitets- och trovärdighetsperspektiv om det är möjligt att döma en 13- eller 14-åring till påföljd, men inte att utreda misstankarna effektivt.

Som *Civil Rights Defenders* anför, innebär tvångsmedelsanvändning mot barn ett intrång i barnets personliga integritet. Barns rätt till skydd mot sådana intrång föreskrivs i regeringsformen, Europakonventionen och barnkonventionen (se avsnitt 5). Utredningens förslag går ut på att brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ska utredas inom ramen för en förundersökning i stället för en § 31-utredning. Det betyder att reglerna om tvångsmedel i rättegångsbalken och lagen om hemlig dataavläsning ska tillämpas i stället för reglerna om tvångsmedel i en § 31-utredning i LUL. Som framgår ovan kommer möjligheterna att använda tvångsmedel mot den som inte fyllt 15 år, med de lagändringarna

om hemliga tvångsmedel mot barn som trädde i kraft den 1 oktober 2025, i princip att motsvara vad som gäller med utredningens förslag. Förslagen i lagrådsremissen Bättre möjligheter att utreda brott av unga lagöverträdare och några andra processrättsliga frågor innebär också att kraven för att använda andra tvångsmedel än hemliga tvångsmedel mot brottsmisstänkta barn under 15 år och kraven för att använda sådana tvångsmedel mot personer som fyllt 15 år kommer att överensstämma såvitt gäller flera sådana tvångsmedel, t.ex. beslag, husrannsakan och kroppsvisitation. Mot den bakgrunden anser regeringen att det är proportionerligt att samma tvångsmedel som får användas mot personer som fyllt 15 år ska få användas mot barn som är 13 eller 14 år och som misstänks för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsåldern. Detta åstadkoms med den nya bestämmelsen i 38 e § LUL som föreslås (se avsnitt 6.3.1). Med den lagtekniska lösningen behöver inte de ändringar som utredningen föreslår i lagen om hemlig dataavläsning genomföras, eftersom 38 e § LUL träffar även de regler om hemlig dataavläsning som gäller under en förundersökning. Det bör dock tydliggöras att reglerna om användning av hemlig dataavläsning mot barn under 15 år som trädde i kraft den 1 oktober 2025 (4 a § och 6 a §) endast gäller vid en § 31-utredning. Särskilda överväganden görs avseende anhållande och häktning (se nedan).

När det gäller bestämmelserna i 24 kap. 7 § andra stycket rättegångsbalken om envarsgripande och 14 § LUL om kvarhållande och förvar krävs det, som utredningen konstaterar, inte några lagändringar för att bestämmelserna ska omfatta även personer under 15 år som misstänks för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Med den lagtekniska lösning som nu föreslås tydliggörs dock att de bestämmelser som gäller för misstänkta personer som har fyllt 15 år ska gälla för personer som misstänks för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Det innebär, i likhet med utredningens förslag, att 35 § LUL om envarsgripande, kvarhållande och förvar beträffande barn under 15 år inte ska tillämpas om den särskilda regleringen är tillämplig. Eftersom de grundläggande förutsättningarna för envarsgripande i rättegångsbalken och LUL i huvudsak är desamma redan i dag när det gäller barn över respektive under 15 år kommer det emellertid i praktiken inte vara någon skillnad mellan vad som gäller när en 13- eller 14-åring begått ett brott som han eller hon inte kan dömas till påföljd för och vad som gäller om brottet omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Det bör därför inte uppstå någon risk för sådana praktiska tillämpningsproblem som *Sveriges Domareförbund* lyfter. En annan följd av att 35 § LUL inte ska tillämpas om en 13- eller 14-åring misstänks för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder är att den misstänkte får tas i förvar enligt 14 § tredje stycket LUL, om det är nödvändigt med hänsyn till ordning och säkerhet. Det är en skillnad från dagens reglering som innebär att barn som misstänks för brott före 15 års ålder inte får tas i förvar (35 § LUL). Med anledning av att *Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare* och *Åklagarmyndigheten* anser att lämpligheten av arrestceller kan behöva ses över, påminner regeringen om att barn som är gripna, anhållna, hålls kvar enligt 14 § LUL eller är skyldiga att stanna kvar för förhör enligt 23 kap. 9 § rättegångsbalken får tas i förvar i polisarrest endast om det är absolut

nödvändigt (6 a § LUL). Sådana frihetsberövanden av barn får bara ske under begränsad och under så kort tid som möjligt (jämför t.ex. 14 § tredje stycket LUL och skyndsamhetskravet i 4 § LUL). Vidare kommer den bestämmelse om barnets bästa och barnets rätt att komma till tals som föreslås i häkteslagen (se nedan) gälla även för 13- och 14-åringar som är placerade i polisarrest som anhållna, gripna eller häktade på grund av misstanke om brott eller väntar på att förpassas till ett särskilt ungdomshem (1 kap. 2 § första stycket 1 och 3 häkteslagen).

Utredningens förslag innebär att den som misstänks för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder i ett avseende inte ska likställas med misstänkta som har fyllt 15 år. Det gäller hur länge en person får hållas kvar för förhör enligt 23 kap. 9 § rättegångsbalken. Utredningen föreslår att den som misstänks för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder vid tillämpning av denna bestämmelse ska behandlas som andra barn som inte har fyllt 15 år, t.ex. vittnen. Utredningen motiverar förslaget med att den särskilda regleringen föreslås vara tidsbegränsad och att det därför inte bör göras fler ändringar än vad som är nödvändigt. Regeringen anser dock att personer som har fyllt 13 år och misstänks för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder bör kunna hållas kvar för förhör under samma förutsättningar som brottsmisstänkta personer som har fyllt 15 år. Med den lagtekniska lösning som nu föreslås åstadkoms detta utan att någon ändring behöver göras i rättegångsbalken.

Justitiekanslern väcker frågan hur man bör se på tvångsmedel som vidtagits mot en misstänkt när åklagaren under förundersökningen kommer fram till att gärningen inte längre bör rubriceras som ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder utan som ett brott med ett längre straffminimum. Att en brottsrubricering ändras på så sätt att ett visst tvångsmedel som har vidtagits mot den misstänkte inte längre får användas kan förekomma i förundersökningar redan i dag. Även om situationen skiljer sig åt på så sätt att förundersökningen vid en omrubricering kan behöva läggas ned helt, bör situationen i övrigt kunna hanteras på samma sätt som när en brottsmisstanke avseende någon som har fyllt 15 år rubriceras om och tvångsmedel har vidtagits mot den misstänkte utifrån den ursprungliga rubriceringen. Som Justitiekanslern påpekar kan det inte uteslutas att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder kan komma att leda till krav på skadestånd av staten inom ramen för den frivilliga skaderegleringen.

Anhållande och häktning behöver kunna ske

Regeringens slutsats att de tvångsmedel som får användas mot personer som fyllt 15 år bör få användas mot barn som är 13 eller 14 år och som misstänks för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsåldern innebär att även barn som är 13 eller 14 år och som misstänks för sådana brott kommer att kunna anhållas och häktas. Flera remissinstanser invänder mot detta. Skälen för att även en 13- eller 14-åring som misstänks för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen ska kunna häktas är dock enligt regeringen starka. Häktning är inte sällan en förutsättning för att de brottsbekämpande myndigheterna effektivt ska kunna utreda och lagföra misstänkta för brott. Att allvarliga

brott kan utredas effektivt är även mycket angeläget ur ett brottsofferperspektiv. Samtidigt behöver det beaktas att ett frihetsberövande av en 13- eller 14-åring genom anhållande eller häktning är en ingripande straffprocessuell åtgärd som innebär ett intrång i privatlivet. Som bl.a. *Barnombudsmannen* påpekar anses barn vara särskilt känsliga för de konsekvenser som anhållande och häktning kan leda till och isolering har ansetts särskilt påfrestande för barn (se propositionen Effektivare hantering av häktningar och minskad isolering, prop. 2019/20:129 s. 40 och 41).

Enligt artikel 3.1 i barnkonventionen ska vid alla åtgärder som rör barn i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. Av artikel 16 i barnkonventionen framgår att inget barn får utsättas för godtyckliga eller olagliga ingripanden i sitt privat- och familjeliv, sitt hem eller sin korrespondens och att barnet har rätt till lagens skydd mot sådana ingripanden eller angrepp. Vidare följer av artikel 37 (b) barnkonventionen att barn bara får frihetsberövas som en sista utväg och för kortast lämpliga tid (se även avsnitt 5). Det finns särskilda bestämmelser i rättegångsbalken och LUL om anhållande och häktning som tillämpas avseende den som inte har fyllt 18 år – vilka i dag träffar barn i åldern 15–17 år – som kommer att bli tillämpliga i de fall då någon som är 13 eller 14 år misstänks för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Om det på grund av den misstänktes ålder kan befaras att häktning skulle komma att medföra allvarligt men för den misstänkte, får häktning ske endast om det är uppenbart att betryggande övervakning inte kan ordnas (24 kap. 4 § rättegångsbalken). Bestämmelsen anses vara generellt tillämplig när den misstänkte är under 18 år (NJA 2017 s. 701). Det ankommer på åklagaren att grundligt pröva möjligheten att ersätta frihetsberövande med någon annan åtgärd innan barnet begärs häktat (26 § förundersökningskungörelsen). Betryggande övervakning kan exempelvis innebära att ett misstänkt barn placeras på ett särskilt ungdomshem enligt 12 § LVU. I NJA 2017 s. 701 uttalade Högsta domstolen att placering av ett misstänkt barn på ett särskilt ungdomshem med särskilt noggrann tillsyn enligt 12 § LVU många gånger inte kan neutralisera risken för att den misstänkte försvårar utredningen eftersom en sådan placering inte garanterar att den misstänkte inte tar kontakt med omvärlden i syfte att utöva otillbörlig påverkan. Den 15 maj 2024 infördes dock regler om begränsningar och kontroll i fråga om elektroniska kommunikationstjänster och besök på SiS särskilda ungdomshem (se propositionen Begränsningar och kontroll i fråga om elektroniska kommunikationstjänster och besök på särskilda ungdomshem, prop. 2023/24:81), som bl.a. ger SiS möjlighet att besluta om ytterligare begränsningar och kontroller av barns och ungas användning av elektroniska kommunikationstjänster, t.ex. i fråga om mobiltelefoner, och om begränsningar och kontroll av besök. Även om SiS möjligheter att begränsa och kontrollera barns möjligheter att kommunicera med andra personer utanför de särskilda ungdomshemmen har utökats kan det – som Barnombudsmannen är inne på – många gånger ändå bedömas vara uppenbart att en betryggande övervakning inte kan anordnas om risken för att den misstänkte försvårar utredningen är påtaglig. Det finns i det här lagstiftningsprojektet inte beredningsunderlag för att, som *Rädda Barnen* efterfrågar, se över ytterligare alternativ till häktning av barn i åldern 13 eller 14 år.

För att anhållande och häktning av den som inte har fyllt 18 år ska få ske krävs också att det finns synnerliga skäl (23 § LUL). Den prövningen ska göras främst utifrån den misstänktes ålder och brottslighetens allvar, men även styrkan i de särskilda häktningsskälerna är av betydelse (NJA 2015 s. 649). Barnombudsmannen påpekar att presumptionsregeln i 24 kap. 1 § andra stycket rättegångsbalken gäller för de brott som kommer att omfattas av den sänkta straffbarhetsåldern. *Hovrätten för Västra Sverige* och *Åklagarmyndighetens* efterfrågar mer detaljerad vägledning om när häktning av barn som misstänks för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder kan bli aktuellt. Eftersom barnets ålder ska beaktas innebär en tillämpning av dessa regler tillsammans med ungdomsreduktionen att häktning inte kan bli aktuellt i lika stor utsträckning när det är fråga om en person som är 13 eller 14 år som när det gäller en person som är några år äldre. Ju yngre det misstänkta barnet är, desto mer kommer det alltså att krävas i fråga om brottslighetens allvar och styrkan i de särskilda häktningsskälerna för att barnet ska kunna anhållas och häktas. Vid prövning av om häktning får ske ska det dessutom alltid göras en proportionalitetsbedömning, varvid skälerna för ett frihetsberövande ska ställas mot de olägenheter som frihetsberövandet innebär för den dömda (jfr 24 kap. 1 § tredje stycket rättegångsbalken). Barn som är 13 eller 14 år bör därför kunna anhållas och häktas endast i absoluta undantagsfall och ett eventuellt frihetsberövande bör bestå under kortast möjliga tid. Ytterst blir det en bedömning av samtliga omständigheter i det enskilda fallet.

Samtidigt som rätten beslutar att häkta någon ska den enligt 24 kap. 5 a § första stycket rättegångsbalken på begäran av åklagaren pröva om och i så fall på vilket sätt den häktades kontakter med omvärlden ska få inskränkas enligt 6 kap. 2 § häkteslagen. Sådana restriktioner får avse inskränkningar i rätten att exempelvis placeras tillsammans med andra intagna, ta emot besök, stå i förbindelse med annan genom elektronisk kommunikation och sända och ta emot försändelser. Tillstånd till restriktioner får meddelas endast om det finns risk för att den misstänkte undanröjer bevis eller på annat sätt försvårar sakens utredning och om åtgärden är proportionerlig. Vid proportionalitetsbedömningen ska intresset av att förundersökningen inte motverkas vägas mot det intrång eller men i övrigt som restriktioner av visst slag innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse. Vid utredningar av t.ex. misstanke om grov organiserad brottslighet är behovet av restriktioner ofta uppenbart och de enskilda restriktionsformerna behöver då mera sällan någon ingående motivering (prop. 2019/20:129 s. 56). Om barn som är 13 eller 14 år och misstänkta för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder får häktas kommer även regleringen om restriktioner att kunna tillämpas avseende barn i den åldern. Det framstår som rimligt utifrån att brott som omfattas av den regleringen behöver kunna utredas effektivt (se även nedan om att barnets bästa ska beaktas vid alla åtgärder som rör barn).

Möjligheten att häkta barn som är 13 eller 14 år innebär, som *Kriminalvården* påpekar, att myndighetens häktesverksamhet kommer att behöva anpassas till den nya målgruppen. Barns behov och rättigheter behöver beaktas vid verkställighet av ett beslut om anhållande eller häktning. Som *Örebro kommun* anför är det viktigt att den tid som barnen är häktade används på ett så ändamålsenligt sätt som möjligt. Barnombudsmannen anser

att de rättssäkerhetsmekanismer som finns vid häktning av barn till stor del utgör en falsk trygghet. Regeringen delar inte den bedömningen. Det regelverk som gäller för anhållande och häktning av personer under 18 år bedöms vara tillräckligt för att på ett lämpligt sätt begränsa möjligheten att frihetsberöva de barn som misstänks för brott som omfattas av den särskilda regleringen.

I häkteslagen finns bestämmelser om verkställighet av beslut om häktning och vissa andra tillfälliga frihetsberövanden i häkte eller i annan förvaringslokal, t.ex. polisarrest. Med andra tillfälliga frihetsberövanden avses den som bl.a. är anhållen eller gripen på grund av misstanke om brott eller är intagen i häkte eller polisarrest i avvaktan på att han eller hon ska förpassas till en kriminalvårdsanstalt eller ett särskilt ungdomshem. (Se 1 kap. 1 och 2 §§ häkteslagen och propositionen En ny fängelse- och häkteslagstiftning). Det finns särreglering i häkteslagen som avser personer som är under 18 år. Enligt 2 kap. 5 a § den lagen har en person under 18 år som är anhållen eller häktad och intagen i häkte rätt att vistas med personal eller någon annan minst fyra timmar varje dag. Förutom kontakter med kriminalvårdare kan det vara fråga om kontakter med t.ex. familjemedlemmar, skola, socialtjänst, frivilligaktörer och andra intagna (prop. 2019/20:129 s. 64). Vidare får en intagen som är under 18 år enligt 2 kap. 3 § första stycket häkteslagen inte placeras så att han eller hon vistas tillsammans med intagna över 18 år, om det inte kan anses vara till hans eller hennes bästa.

I 4 kap. häkteslagen föreskrivs de kontroll- och tvångsåtgärder som Kriminalvården får vidta. Möjligheten för Kriminalvården att vidta kontroll- och tvångsåtgärder i häktesverksamheten bidrar, på samma sätt som i anstalt, till att uppfylla myndighetens uppgift att upprätthålla ordningen och säkerheten (jfr prop. 2009/10:135 s. 65, 150–155 och 195–198). Det finns inga särskilda bestämmelser om kontroll- och tvångsåtgärder som gäller intagna under 18 år, utan samma åtgärder får vidtas mot barn som mot vuxna.

De kontroll- och tvångsåtgärder som får vidtas enligt 4 kap. är bl.a. kontroll av en intagens bostadsrum och hans eller hennes tillhörigheter (1 §), kroppsvisitation och kroppsbesiktning (2–7 §§), omhändertagande av otillåtna föremål (8–9 §§) och fängsel (10 §). Fängsel får användas i två typsituationer. Den första är vid förflyttning inom förvaringslokalen och vid transport eller annan vistelse utanför lokalen, om det är nödvändigt av säkerhetsskäl (4 kap. 10 § första stycket 1). Den andra typsituationen är om den intagne uppträder våldsamt och det är absolut nödvändigt med hänsyn till den intagnes egen eller någon annans säkerhet till liv eller hälsa (4 kap. 10 § första stycket 2). Begreppet fängsel i 4 kap. 10 § möjliggör inte endast användningen av handfängsel, fotfängsel eller midjefängsel utan även bl.a. användningen av spännbälte, en åtgärd som ibland också kallas för bältesläggning. Åtgärden kan beskrivas som att den intagne ligger på rygg på en brits och får sina armar, ben och bål fixerade. En grundläggande regel i häktelagen är att en kontroll- eller tvångsåtgärd får användas endast om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden och om en mindre ingripande åtgärd är tillräcklig ska den användas (1 kap. 6 §). I likhet med vad som anförs i avsnitt 6.2 om barn i fängelse är en trygg och säker miljö under frihetsberövandet av grundläggande betydelse för att försäkra barn, oavsett ålder, deras rätt till skydd och stöd. En trygg

och säker miljö är också nödvändig för att Kriminalvården ska kunna bedriva en ändamålsenlig verksamhet som säkerställer att barnet får sina rättigheter tillgodosedda.

För den som är anhållen eller häktad är friheten alltså begränsad i flera avseenden. Det förhållandet att den som är intagen i häkte lagligen har frihetsberövats medför emellertid inte att ytterligare inskränkningar i dennes fri- och rättigheter utan vidare kan tillåtas. Även sådana begränsningar som inte oundvikligen följer av frihetsberövandets natur behöver därför vara proportionerliga och tydligt regleras genom lag.

I regeringsformen och Europakonventionen föreskrivs skydd mot intrång i den enskildes fri- och rättigheter, t.ex. rörelsefriheten och skydd mot kroppsvissitation, och för barn finns sådana skydd även i barnkonventionen (se avsnitt 5). Vid alla åtgärder som rör barn följer också av artikel 3.1 i barnkonventionen att det i första hand ska beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. Även om yngre barn får anses mer känsliga mot ingrepp i den personliga integriteten än äldre barn bedömer regeringen att det står klart att det ändamål som talar för att låta häkteslagens regler om särskilda kontroll- och tvångsåtgärder tillämpas även avseende intagna barn som är 13 eller 14 år – dvs. att upprätthålla säkerheten för såväl intagna som för Kriminalvårdens personal – är godtagbart i ett demokratiskt samhälle. Det får även anses vara proportionerligt att sådana åtgärder vidtas mot barn som är 13 eller 14 år och misstänks för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder.

När det gäller användning av fängsel (4 kap. 10 § häkteslagen) föreslås i lagrådsremissen Frihetsberövande påföljder för barn och unga att det avseende fängselagens motsvarande bestämmelse (8 kap. 10 §) ska införas ett förbud mot att använda bältesläggning gentemot intagna barn. Bakgrunden till förslaget är bl.a. den kritik som barnrättskommittén (Barnrättskommitténs sammanfattande slutsatser och rekommendationer om Sveriges kombinerade sjätte och sjunde periodiska rapport, p. 23), Europarådets kommitté mot tortyr (CPT/Inf (2016) 1, p. 90–91) och JO (JO 2021/22 s. 241, dnr 279-2018) framfört mot såväl förekomsten av bältesläggning som regleringens utformning. Förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder innebär att barn som är 13 eller 14 år kommer att kunna häktas och förslaget om minskad ungdomsreduktion (se avsnitt 9) innebär att häktning av barn kan bli aktuellt i större utsträckning än vad som är fallet i dag. Det finns därför anledning att överväga om det inom ramen för det här lagstiftningsprojektet finns anledning att införa ett motsvarande förbud mot bältesläggning i häkteslagen. Frågan kompliceras emellertid av att häkteslagens bestämmelse om fängsel inte bara gäller när Kriminalvården verkställer ett häktningsbeslut enligt häkteslagen. Genom hänvisning i ett antal andra lagar gäller bestämmelsen om fängsel i 4 kap. 10 § häkteslagen även när Kriminalvården utför transporter åt bl.a. Polismyndigheten och Säkerhetspolisen, när Kriminalvården utför transporter enligt vissa lagar om tvångsvård samt när Kriminalvården utför transporter inom ramen för det internationella straffrättsliga samarbetet (se exempelvis 29 a § polislagen [1984:387], 45 a § lagen [1988:870] om vård av missbrukare i vissa fall, 43 a § LVU, 47 a § lagen [1991:1128] om psykiatrisk tvångsvård, 2 kap. 10 § och 3 kap. 19 § lagen [2025:520] om internationell verkställighet i brottmål, 2 kap. 12 § och 3 kap. 20 § lagen [2015:96] om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder

inom Europeiska unionen och 12 a § lagen [1994:569] om Sveriges samarbete med de internationella tribunalerna för brott mot internationell humanitär rätt). Det saknas därför i det här lagstiftningsärendet underlag för överväganden kring om ett förbud mot bältesläggning av intagna barn bör införas i häkteslagen och i de lagar som hänvisar till häkteslagens bestämmelse om fängselanvändning. Något sådant förslag lämnas därför inte nu.

Det sagda ska dock inte förstås som att spännbälte eller andra kontroll- och tvångsåtgärder utan vidare bör användas mot häktade barn som är 13 eller 14 år. Enligt häkteslagen ska varje intagen bemötas med respekt för sitt människovärde och med förståelse för de särskilda svårigheter som är förenade med frihetsberövandet (1 kap. 4 §). Verkställigheten ska utformas så att negativa följder av frihetsberövandet motverkas (1 kap. 5 §). Även om regelverket om kontroll- och tvångsåtgärder föreslås vara detsamma för intagna barn som är i åldern 15–17 år och barn som är 13 eller 14 år följer samtidigt av förslaget till paragraf i häkteslagen om barnets bästa (se nedan) att vid användningen av sådana åtgärder ska det som bedöms vara barnets bästa – precis som vid alla åtgärder som rör barn – beaktas i första hand. Enligt den föreslagna paragrafen ska ett intaget barn vidare ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne och vid bedömningen av barnets bästa ska hänsyn tas till barnets åsikter. Det innebär inte att det är uteslutet att använda kontroll- eller tvångsåtgärder mot intagna barn som är 13 eller 14 år när så är nödvändigt, men att det krävs noggranna överväganden kring barnets bästa. Det ska också framhållas att en generell förutsättning för att en kontroll- eller tvångsåtgärd enligt häkteslagen ska få användas är att den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden och om en mindre ingripande åtgärd är tillräcklig ska den användas (se 1 kap. 6 § andra stycket). Denna proportionalitetsprincip och tillämpning av portalparagrafen om barnets bästa kan ge olika utfall beroende på den intagnes ålder. Det gäller både i fråga om ett beslut om den aktuella kontroll- och tvångsåtgärden i sig är proportionerligt och i fråga om hur den genomförs. Ju yngre barnet är desto större restriktivitet bör iakttas när det kommer till användning av ingripande kontroll- och tvångsåtgärder. Även andra individuella attribut än ålder hos barnet, såsom att det finns en påtaglig risk att en viss kontroll- eller tvångsåtgärd skulle skada barnets hälsa eller utveckling, behöver vägas in i bedömningen av barnets bästa. Det handlar exempelvis om att förhindra självskador och allvarliga psykiska konsekvenser för barnet eller den unge. Om det finns en klar, konkret och inte ringa risk för en skada av allvarligare slag när det gäller barnets eller den unges fysiska eller psykiska hälsa eller sociala utveckling bör mycket stor restriktivitet iakttas vid användningen av ingripande kontroll- och tvångsåtgärder.

Även om Kriminalvården redan i dag har erfarenhet av att möta häktade barn kommer det alltså framöver att ställas såväl utökade som nya krav på myndigheten när det gäller barn som är 13 eller 14 år. I likhet med vad bl.a. *Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare* och Åklagarmyndigheten anför, kan Kriminalvården därför behöva göra vissa anpassningar för den nya målgruppen i häktesverksamheten, exempelvis i fråga om verksamhetsinnehåll, häkteslokaler och samverkan med socialtjänst och skola. I sammanhanget bör det noteras att den bestämmelse som föreslås i häkteslagen barnets bästa (se nedan) kan ha ett normerande och

pedagogiskt värde och påverka tillämpningen på ett sätt som ligger i linje med konventionen.

En särskild fråga, som *Malmö kommun* och *Rädda Barnen* pekar på, är häktade barns rätt till utbildning. Enligt artikel 28 barnkonventionen har alla barn rätt till utbildning. I Sverige gäller i princip skolplikt för alla barn i åldern 6 till 16 år (se 7 kap. 2, 10 och 12 §§ skollagen [2010:800]). Skolplikten gäller alltså för häktade barn som är 13 eller 14 år. Redan i dag kan det förekomma att barn i åldern 15–17 år som är häktade har skolplikt. Den 14 mars 2025 gav regeringen en utredare i uppdrag att ta fram förslag på nödvändiga författningsändringar för att barn och unga som döms till fängelse ska kunna tillgodose sin rätt till utbildning samtidigt som Kriminalvården får förutsättningar att bedriva en ändamålsenlig skolverksamhet. Utredarens förslag lämnades den 16 december 2025. I promemorian *Kriminalvårdens skolverksamhet för barn och unga* (dnr U2025/02404) föreslås att det ska tydliggöras i skollagen att Kriminalvården får anordna utbildning som motsvarar bl.a. grundskolan och anpassade grundskolan för intagna i häkte. Det föreslås även att en ny särskild utbildningsform, utbildning för intagna i häkte, ska införas i 24 kap. skollagen. I promemorian görs även bedömningen att barns rätt till utbildning i häkte behöver stärkas och att det därför bör tillsättas en utredning som får i uppdrag att se över möjligheten att ge Kriminalvården ett tydligt ansvar för att elever i bl.a. grundskolan och anpassade grundskolan som är intagna i häkte erbjuds särskild undervisning. Promemorian har remitterats och remisstiden går ut den 13 februari 2026.

Kriminalvården anför att anpassningar till den yngre målgruppen kommer få märkbar påverkan på myndighetens beläggning och resursutnyttjande. Barnombudsmannen och *Rädda Barnen* påpekar att Kriminalvården befinner sig i ett ansträngt läge och att Kriminalvården i dag inte lever upp till kravet om att häktade barn har rätt till fyra timmars isoleringsbrytande tid. Regeringen konstaterar att det som en följd av regeringens omläggning av kriminalpolitiken pågår ett intensivt reformarbete som förväntas leda till både att fler frihetsberövas och att frihetsberövande påföljder pågår under längre tid (jfr exempelvis avsnitt 9). Parallellt med en kraftig utbyggnad av Kriminalvården är det angeläget att säkerheten inom myndigheten kan upprätthållas och att det kan bedrivas en kvalitativ, återfallsförebyggande verksamhet. I syfte att ge myndigheten förutsättningar för detta har Kriminalvården på senare år tillförts ökade resurser. Genom att i september 2023 respektive oktober 2025 uppdras åt Kriminalvården att förbereda inrättandet av särskilda enheter för barn och unga har regeringen också gett myndigheten möjlighet att på ett relativt tidigt stadium i lagstiftningsprojektet påbörja de processer som är nödvändiga för att verksamheten ska anpassas till barn på ett sätt som är förenligt med barnkonventionen. Även om uppdraget gäller barn och unga som dömts till fängelse bör de lärdomar som Kriminalvården dragit av det arbetet kunna användas även i häktesverksamheten för barn som är 13 eller 14 år. Enligt regeringen är därför Kriminalvården, även med beaktande av de utmaningar som myndigheten står inför, väl lämpad att genomföra nödvändiga anpassningar i häktesverksamheten för barn som är 13 eller 14 år.

Sammantaget bedöms behovet av att effektivt kunna utreda allvarliga brott som barn i åldern 13 eller 14 år begår väga tyngre än det ingrepp i

barns personliga integritet och rörelsefrihet som anhållande och häktning innebär. Det framstår alltså som en proportionerlig åtgärd att personer som är 13 eller 14 år och som misstänks för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ska kunna anhållas och häktas. Detsamma gäller rättens möjlighet att besluta om tillstånd till restriktioner mot barn i den åldern. Regeringen delar inte *Brås*, *Rädda Barnens* och *Socialstyrelsens* bedömning att den föreslagna ordningen är oförenlig med barnkonventionen. Vid den bedömningen beaktar regeringen att principen i barnkonventionen om att barnets bästa ska sättas i främsta rummet inte alltid ska vara utslagsgivande, utan även andra intressen kan ha samma eller större betydelse (se SOU 2020:63 s. 190 och 191). Regeringen tar även hänsyn till att det i häkteslagen föreslås en bestämmelse som tydliggör att det vid alla åtgärder som rör intagna som inte har fyllt 18 år i första hand ska beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. Eftersom häkteslagen även omfattar den som är anhållen och placerad i polisarrest, kommer de ändringar som görs i den lagen även att träffa barn som är 13 eller 14 år i sådana situationer (jfr 24 kap. 22 § första stycket rättegångsbalken, 1 kap. 1 och 2 §§ häkteslagen och prop. 2009/10:135 s. 181).

Enligt 23 a § LUL får den som inte har fyllt 18 år som utgångspunkt inte vara häktad i mer än tre månader. I lagrådsremissen Bättre möjligheter att utreda brott av unga lagöverträdare och några andra processrättsliga frågor föreslås att den tidsfristen ska förlängas så att utgångspunkten är att den som är under 18 år får vara häktad i högst fem månader. I lagrådsremissen anförs att det finns ett tydligt behov av att förlänga tidsgränsen för hur länge ett barn under 18 år får vara häktad. Vid en avvägning mellan å ena sidan behovet av att förhindra de allra längsta häktningstiderna och å andra sidan vikten av att inte försämra vare sig förutsättningarna för utredningsarbetet eller möjligheten till lagföring kommer regeringen till slutsatsen att en tidsgräns om fem månader är väl avvägd. Som *Brå*, *Rädda Barnen* och *Socialstyrelsen* framför kan förslaget leda till att de negativa effekterna av häktning förvärras, i de fall då häktningen pågår under längre tid. De skäl som förs fram i lagrådsremissen om barn i åldersgruppen 15–17 år bedöms dock väga tungt även i fråga om barn som är 13 eller 14 år som misstänks för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Dessutom innebär förslaget ingen ändring i de andra bestämmelser som ska säkerställa att barn är anhållna och häktade under kortast möjliga tid, t.ex. skyndsamhetskraven i 4 § LUL och 24 kap. 18 § tredje stycket rättegångsbalken. Förslaget påverkar inte heller rättspraxis enligt vilken skälen för fortsatt häktning måste vara starkare ju längre ett frihetsberövande av någon under 18 år har pågått (NJA 2017 s. 701). Även med denna lagändring bedöms det därför vara proportionerligt och inte oförenligt med barnkonventionen att möjligheten till häktning ska finnas även när personen är 13 eller 14 år och brottsmisstanken omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder.

Bland andra *Justitiekanslern* och *Malmö tingsrätt* lyfter att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder innebär en risk för felaktiga frihetsberövanden eftersom en rubricering som anges vid beslut om häktning ofta ändras senare. Barnombudsmannen pekar på att den risken innebär en allvarlig konsekvens för barn. Justitiekanslern lyfter också att detta kan leda till fler ansökningar om ersättning. Det kan visserligen inte uteslutas att den föreslagna regleringen kan innebära en viss ökad risk för att en

person blir frihetsberövad och sedan släpps, bl.a. i ett fall då gärningen rubriceras om. Med hänsyn till den restriktivitet som råder vid häktning av personer under 18 år bör denna risk dock inte överdrivas.

Sammanfattningsvis bör bestämmelserna om anhållande och häktning kunna tillämpas mot barn som vid 13 eller 14 års ålder misstänks för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder.

En bestämmelse om barnets bästa införs i häkteslagen

Av artikel 3.1 i barnkonventionen följer att vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. Enligt artikel 3.2 åtar sig konventionsstaterna att tillförsäkra barnet sådant skydd och sådan omvårdnad som behövs för dess välfärd, med hänsyn tagen till de rättigheter och skyldigheter som tillkommer dess föräldrar, vårdnadshavare eller andra personer som har juridiskt ansvar för barnet, och ska för detta ändamål vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder och administrativa åtgärder. Av artikel 3.3 framgår att konventionsstaterna ska säkerställa att institutioner, tjänster och inrättningar som ansvarar för omvårdnad eller skydd av barn uppfyller av behöriga myndigheter fastställda normer, särskilt vad gäller säkerhet, hälsa, personalens antal och lämplighet samt berättigad tillsyn.

Häkteslagen innehåller bestämmelser om verkställighet av beslut om häktning och vissa andra tillfälliga frihetsberövanden i häkte eller i annan förvaringslokal. Bestämmelserna avser bl.a. särskilda kontroll- och tvångsåtgärder och besök och andra kontakter (1 kap. 1 § häkteslagen). Förutom att lagen gäller den som är häktad gäller den även bl.a. den som är anhållen eller gripen på grund av misstanke om brott och den som är intagen i ett häkte eller en polisarrest i avvaktan på att han eller hon ska förpassas till en kriminalvårdsanstalt eller ett särskilt ungdomshem (1 kap. 2 § häkteslagen).

Häkteslagen innehåller inte någon bestämmelse om barnets bästa. För Kriminalvårdens del framgår det emellertid av 1 kap. 2 a § Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om häkte (KVFS 2011:2; FARK Häkte) att i frågor som berör barn ska barnets bästa särskilt beaktas. Vidare framgår att bedömningar som rör barnets bästa ska ta sin utgångspunkt i det enskilda barnets situation och att överväganden avseende barnets bästa ska dokumenteras. I motiveringen till beslut ska det redogöras på vilket sätt barnets bästa har vägts in i den bedömning som ligger till grund för beslutet. Av de allmänna råd som lämnats till den nämnda paragrafen följer att barnets åsikter och inställning bör tillmätas betydelse i förhållande till hans eller hennes ålder och mognad. För att utreda vad som är till ett barns bästa bör barnet, i de fall det bedöms lämpligt, ges möjlighet att komma till tals och få ge sin åsikt i frågan. Om barnet inte självt framför sina åsikter, bör hans eller hennes inställning så långt det är möjligt klarläggas på annat sätt.

Sedan 2020 gäller barnkonventionen som lag i Sverige. Regeringen har i lagrådsremissen Frihetsberövande påföljder för barn och unga nyligen föreslagit att det trots detta bör införas en portalbestämmelse om barnets

bästa i fängelselagen (2010:610). I lagrådsremissen framhåller regeringen bl.a. att det i vissa lagar finns uttryckliga portalbestämmelser om att barnets bästa ska beaktas eller vara avgörande, medan andra lagar inte har någon liknande bestämmelse men innehåller särskilda bestämmelser utformade utifrån principen om barnets bästa. Utifrån att artikel 3.1 gäller som lag i Sverige resonerar regeringen i den nämnda lagrådsremissen vidare om att behovet av en portalparagraf i fängelselagen, ur ett rent juridiskt perspektiv, kan ifrågasättas. Samtidigt framhålls att det framgår av propositionen med förslag om inkorporering av barnkonventionen att eftersom förarbetena till den lagen inte anger hur konventionens artiklar bör tolkas är det betydelsefullt att t.ex. principen om barnets bästa är tydlig i andra förarbeten (prop. 2017/18:186 s. 94). Det är mot denna bakgrund, och då barn utgör en helt ny målgrupp i anstaltsmiljön, som regeringen i den nämnda lagrådsremissen föreslår att en bestämmelse om barnets bästa ska införas i fängelselagen.

Det förekommer redan i dag att barn som är misstänkta för allvarliga brott häktas. Antalet häktade barn har ökat markant de senaste åren (se avsnitt 4). En följd av regeringens omläggning av kriminalpolitiken är att olika straffskalor ses över och skärps. Skärpta straffskalor påverkar även barn som misstänks för brott på så sätt att förutsättningarna för häktning kan vara uppfyllda i fler fall. Som konstateras ovan kommer förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder innebära att barn som är 13 eller 14 år – som hittills inte alls förekommit i häktesverksamheten – kommer att kunna häktas. Även förslaget om att minska ungdomsreduktionen för lagöverträdare under 18 år kommer att leda till att personer under 18 år häktas i större utsträckning (avsnitt 9). Även om Kriminalvården redan i dag har erfarenhet av att möta häktade barn kommer det framöver alltså ställas så väl utökade som nya krav på myndigheten i det här avseendet. Speciellt för de yngsta barnen är det viktigt att Kriminalvården i den dagliga verksamheten och vid beslutsfattande på alla nivåer anpassar verkställigheten av häktningen utifrån barns särskilda behov och rättigheter. I likhet med vad som framhölls i lagrådsremissen Frihetsberövande påföljder för barn och unga, såvitt avser verkställigheten av fängelsestraffet, anser regeringen att en bestämmelse som tydliggör att barnets bästa alltid ska beaktas kan antas bidra till att synliggöra barnets bästa och betydelsen av principen för de barn som är häktade. Regeringen anser mot denna bakgrund att en sådan uttrycklig bestämmelse i häkteslagen kan ha ett normerande och pedagogiskt värde och påverka tillämpningen på ett sätt som ligger i linje med barnkonventionen.

När det gäller bestämmelsens utformning anser regeringen att den bör formuleras på samma sätt som den nyligen föreslagna bestämmelsen om barnets bästa i fängelselagen. Genom den utformningen framhålls också vikten av att barnet, i enlighet med artikel 12 i barnkonventionen, har rätt att uttrycka sina åsikter. Eftersom barnets åsikt är en del av bedömningen av barnets bästa måste Kriminalvården utveckla en struktur och metod för att barn ska komma till tals som också är anpassad efter barnets funktionsförmåga. I det arbetet behöver det beaktas att barn som häktas kan ha olika typer av funktionsnedsättningar vilket kan påverka hur deras åsikter kommer till uttryck. Barnets åsikter ska, i enlighet med artikel 12 i barnkonventionen, tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. Det är också viktigt att Kriminalvården ger barnet information

som är anpassad efter ålder, mognad och funktionsförmåga för att barnet ska få förutsättningar att vara delaktigt och ge uttryck för sina åsikter. Den som lämnar informationen ska så långt det är möjligt försäkra sig om att barnet har förstått informationen.

Enligt barnrättskommittén består begreppet barnets bästa av tre delar: en materiell rättighet, en rättslig tolkningsprincip och ett tillvägagångssätt i beslutsprocesser (Allmän kommentar nr 14 [2013] om barnets rätt att i första hand få beaktat vad som bedöms vara barnets bästa, p. 6). Regeringens uttalanden i samband med att barnkonventionen inkorporerades i svensk rätt kan sammanfattas på följande sätt. Rätten att få barnets bästa bedömt i beslut som gäller barnet är en materiell rättighet. Barnets bästa ska i denna bedömning, när olika intressen vägs mot varandra, väga tungt men inte ensamt vara utslagsgivande. I det enskilda fallet kan således andra samhällsintressen väga tyngre. Barnets bästa som en grundläggande rättslig tolkningsprincip innebär att om en rättsregel är öppen för fler än en tolkning, ska den tolkning som mest verkningfullt tillgodoser barnets bästa ha företräde. Principen som ett tillvägagångssätt i beslutsprocesser innebär att när ett enskilt barn eller en grupp barn kommer att påverkas av ett beslut, måste beslutsprocessen innehålla en utvärdering av eventuella positiva eller negativa konsekvenser för barnet eller barnen. I beslutet ska beslutsfattaren dessutom motivera på vilket sätt hänsyn har tagits till barnets bästa, dvs. vad som beslutsfattaren ansett vara barnets bästa, vilka kriterier detta grundas på och hur barnets intressen vägs mot andra intressen, vare sig dessa handlar om övergripande policyfrågor eller enskilda fall. Myndigheter på olika nivåer som fattar beslut som rör barn måste bedöma och fastställa barnets bästa genom barnanpassade förfaranden (se prop. 2017/18:186 s. 96). Kriminalvården ska också ge anpassad och lättförståelig information till intagna barn kring de regler som gäller under verkställigheten och de rättigheter som barn har.

Regeringen återkommer i författningskommentaren till frågan om några av de bedömningar av barnets bästa som kan aktualiseras vid verkställigheten av ett beslut om häktning. Det finns emellertid redan nu anledning att påpeka att behovet av samhällsskydd eller upprätthållandet av ordning och säkerhet i häktena kan väga tungt, vilket innebär att ett annat samhällsintresse väger tyngre än barnets bästa.

Preventiva tvångsmedel

Regeringens förslag

Preventiva tvångsmedel i form av hemlig avlyssning och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning, hemlig rumsavlyssning, hemlig dataavläsning, husrannsakan, undersökning på annat ställe, genomsökning på distans och postkontroll ska få användas mot personer som har fyllt 13 men inte 15 år under samma förutsättningar som mot personer som har fyllt 15 år, om den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Detsamma ska gälla inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation enligt inhämtningslagen.

Utredningens förslag

Förslaget från utredningen stämmer i huvudsak överens med regeringens. Utredningens förslag utgår dock från att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder omfattar den som fyllt 14 år och tar inte hänsyn till de lagändringar om preventiva tvångsmedel mot barn under 15 år som trädde i kraft den 1 oktober 2025. Utredningens förslag har även en annan lagteknisk utformning.

Remissinstanserna

Civil Rights Defenders, som är den enda remissinstansen som yttrar sig särskilt över förslaget, avstyrker förslaget. *Civil Rights Defenders* anför att användning av preventiva tvångsmedel innebär ett ingrepp i barns rätt till privatliv och att utredningens förslag förskjuter gränserna mellan samhällets behov av en effektiv brottsbekämpning och skyddet för grundläggande fri- och rättigheter utan att visa på ett faktiskt behov. Vidare påpekas att flera lagändringar om hemliga och preventiva tvångsmedel nyligen har införts, utan att någon utvärdering har gjorts, och att det därför saknas ett tillräckligt underlag för att bedöma om ytterligare tvångsmedel mot barn är motiverade. Att rättsläget avseende både preventiva och hemliga tvångsmedel är under snabb förändring leder enligt *Civil Rights Defenders* till att en korrekt proportionalitetsbedömning inte kan göras.

Förslaget i utkastet till lagrådsremiss

Förslaget i utkastet till lagrådsremiss stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

Få remissinstanser yttrar sig över förslaget om preventiva tvångsmedel i utkastet till lagrådsremiss. Om straffbarhetsåldern sänks, tillstyrker *Ecpat Sverige* förslaget. *Hovrätten för Västra Sverige* och *Tullverket*, som också yttrar sig, är positiva till förslaget.

Skälen för regeringens förslag

Nya bestämmelser om användning av preventiva tvångsmedel mot personer under 15 år

Det finns ett särskilt regelverk som ger brottsbekämpande myndigheter möjlighet att i underrättelseverksamhet använda hemliga tvångsmedel i syfte att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet (s.k. preventiva tvångsmedel). Med hemliga tvångsmedel avses hemlig avlysning och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning, hemlig rumsavlyssning, postkontroll och hemlig dataavläsning. Sedan den 1 september 2024 kan även husrannsakan, undersökning på annat ställe och genomsökning på distans beslutas och verkställas i hemlighet när de används i preventivt syfte. Användningen av preventiva tvångsmedel regleras i lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott (preventivlagen), lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet (inhämtnings-

lagen) och lagen om hemlig dataavläsning (de s.k. preventivlagsfallen respektive inhämtningslagsfallen).

Inhämtning enligt inhämtningslagen och lagen om hemlig dataavläsning i inhämtningslagsfallen gör det möjligt att hämta in uppgifter om meddelanden som överförs eller har överförts i ett elektroniskt kommunikationsnät och lokaliseringssuppgifter för elektronisk kommunikationsutrustning. I inhämtningslagen uppställs inte något krav på misstanke om brott utan uppgifter får hämtas in om åtgärden är av särskild vikt för att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet som innefattar vissa särskilt angivna brott. Preventiva tvångsmedel enligt preventivlagen och hemlig dataavläsning i preventivlagsfallen kräver inte heller någon misstanke om brott, utan i stället uppställs krav på att det finns en påtaglig risk för att en person kommer att utöva viss brottslig verksamhet som innefattar vissa särskilt allvarliga brott, alternativt att det finns en påtaglig risk för att det inom en organisation eller grupp kommer att utövas sådan brottslig verksamhet och det kan befaras att en person som tillhör eller verkar för organisationen eller gruppen medvetet kommer att främja denna verksamhet.

Under de senaste åren har flera reformer som tar sikte på att utöka och förbättra möjligheterna att använda preventiva tvångsmedel genomförts. I oktober 2023 blev det exempelvis möjligt att med stöd av preventivlagen och lagen om hemlig dataavläsning använda preventiva tvångsmedel för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott som förekommer inom kriminella nätverk (propositionen Hemliga tvångsmedel – effektiva verktyg för att förhindra och utreda allvarliga brott, prop. 2022/23:126). Ett annat exempel är att det i september 2024 blev möjligt att med stöd av inhämtningslagen och lagen om hemlig dataavläsning inhämta vissa uppgifter om elektronisk kommunikation i fråga om fler typer av brott. Samtidigt utökades den preventiva tvångsmedelskatalogen i preventivlagen och lagen om hemlig dataavläsning. Det blev alltså möjligt att använda fler tvångsmedel, t.ex. hemlig rumsavlyssning och husrannsakan, och att använda vissa verkställighetsåtgärder i preventivt syfte. Därtill infördes regler i syfte att förbättra rättssäkerheten, t.ex. utökade förbud mot avlyssning och övervakning. (Propositionen Preventiva tvångsmedel för att förebygga och förhindra allvarliga brott, prop. 2023/24:117). Av integritetsskäl tidsbegränsades de utökade möjligheterna att använda preventiva tvångsmedel att gälla till utgången av september 2028.

Tidigare har det inte uttryckligen angetts i någon av lagarna om preventiva tvångsmedel får eller inte får användas mot barn under 15 år (prop. 2024/25:175 s. 73). Den 1 oktober 2025 trädde dock nya bestämmelser i kraft som innebär att preventiva tvångsmedel får användas mot barn som inte uppnått straffbar ålder för att förebygga, förhindra eller upptäcka viss särskilt allvarlig brottslighet (prop. 2024/25:175).

Enligt de nya bestämmelserna får inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation enligt inhämtningslagen och hemlig dataavläsning som gäller motsvarande uppgifter användas mot någon som inte har fyllt 15 år vid brottslig verksamhet som innefattar ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år och vissa brott som anges i en brottskatalog, bl.a. sabotage och vissa brott enligt terroristbrottslagen (2022:666) (2 b § inhämtningslagen och 10 a § lagen om hemlig dataavläsning). Vidare får preventiva tvångsmedel enligt preventivlagen, för-

utom hemlig rumsavlyssning, och hemlig dataavläsning som inte avser rumsavlyssningsuppgifter, användas avseende någon som inte har fyllt 15 år om det finns en påtaglig risk för att den unge kommer att utöva brottslig verksamhet som innefattar vissa brott som anges i en brottskatalog, bl.a. sabotage och vissa brott enligt terroristbrottslagen. Vid sådan brottslig verksamhet får tvångsmedlen också användas om det finns en påtaglig risk för att det inom en organisation eller grupp kommer att utövas sådan verksamhet och det kan befaras att någon som inte har fyllt 15 år som tillhör eller verkar för organisationen eller gruppen medvetet kommer att främja den verksamheten. De uppräknade preventiva tvångsmedlen får därutöver användas avseende någon som inte har fyllt 15 år om det finns en påtaglig risk för att det inom en organisation eller grupp kommer att utövas brottslig verksamhet som innefattar vissa brott som anges i en brottskatalog, bl.a. mord, människorov, grov allmänfarlig ödeläggelse, synnerligen grovt narkotikabrott och grovt eller synnerligen grovt vapenbrott, och det kan befaras att den unge som tillhör eller verkar för organisationen eller gruppen medvetet kommer att främja verksamheten. (1 d och 1 e §§ preventivlagen och 7 a § första stycket lagen om hemlig dataavläsning.)

Enligt de nya bestämmelserna får vidare hemlig rumsavlyssning och hemlig dataavläsning som gäller rumsavlyssningsuppgifter användas avseende någon som inte har fyllt 15 år om det finns en påtaglig risk för att den unge kommer att utöva brottslig verksamhet som innefattar grov mordbrand eller grov allmänfarlig ödeläggelse, om brottet innefattar sabotage eller terroristbrott. Vid sådan brottslig verksamhet får tvångsmedlen också användas om det finns en påtaglig risk för att det inom en organisation eller grupp kommer att utövas sådan verksamhet och det kan befaras att någon som inte har fyllt 15 år som tillhör eller verkar för organisationen eller gruppen medvetet kommer att främja den verksamheten. Hemlig rumsavlyssning och hemlig dataavläsning som gäller rumsavlyssningsuppgifter får därutöver användas avseende någon som inte har fyllt 15 år om det finns en påtaglig risk för att det inom en organisation eller grupp kommer att utövas brottslig verksamhet som innefattar vissa brott som anges i en brottskatalog, bl.a. mord, grov allmänfarlig ödeläggelse, synnerligen grovt narkotikabrott och synnerligen grovt vapenbrott, och det kan befaras att den unge som tillhör eller verkar för organisationen eller gruppen medvetet kommer att främja verksamheten. (1 f och 1 g §§ preventivlagen och 7 a § andra stycket lagen om hemlig dataavläsning.)

Det bör noteras att även om de nya bestämmelserna gör det möjligt för de brottsbekämpande myndigheterna att använda preventiva tvångsmedel mot personer under 15 år, kommer sådana tvångsmedel inte att kunna användas i lika stor utsträckning mot personer under 15 år som mot personer som har fyllt 15 år, bl.a. eftersom regleringen gäller endast viss särskilt allvarlig brottslighet. Regleringen är tidsbegränsad.

Preventiva tvångsmedel bör få användas i samma utsträckning som mot personer som fyllt 15 år

Om en person som har fyllt 13 år kan dömas till påföljd för allvarliga brott är det, som utredningen anför i fråga om 14-åringar, också rimligt att de brottsbekämpande myndigheterna har möjlighet att förebygga, förhindra

eller upptäcka sådana brott som personer i den åldern är involverade i. Utredningen föreslår att preventiva tvångsmedel enligt preventivlagen, inhämtningslagen och lagen om hemlig dataavläsning ska kunna användas mot personer som är 14 år som är involverade i brottslig verksamhet som omfattar brott enligt den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Regeringen anser att samma sak bör gälla personer som är 13 år. Som *Civil Rights Defenders* påpekar, utgör en utökad användning av preventiva tvångsmedel ett intrång i den personliga integriteten hos barn i den åldern. Civil Rights Defenders anför att utredningen inte har visat på ett faktiskt behov av att använda preventiva tvångsmedel mot personer under 15 år som kan dömas till påföljd och att det saknas tillräckligt med underlag för att utöka användningen av sådana tvångsmedel mot personer i den åldern. I avsnitt 6.1 bedömer regeringen att samhällsutvecklingen som innebär allt fler barn under 15 år begår mycket allvarliga brott innebär att det finns tillräckliga skäl för att sänka straffbarhetsåldern till 13 år såvitt gäller allvarliga brott. Av prop. 2024/25:175 framgår att Polismyndigheten anser att det finns ett konkret och påtagligt behov av att kunna använda preventiva tvångsmedel mot barn under 15 år – en bild som delvis bekräftas av Åklagarmyndigheten – och myndigheterna lämnar ett antal exempel på sådana situationer (s. 75). Även Tullverket har påpekat att möjligheten att ingripa mot ett allvarligt brott innan det är begånget är av särskild vikt när det är barn som är inblandade i brottsplaneringen för att kunna förhindra att barn dras in i allvarlig brottslighet och kriminella nätverk (prop. 2024/25:175 s. 75). Regeringen framhåller vidare i samma proposition att det bör beaktas att för de potentiella brottsoffren är det av avgörande betydelse att de brottsbekämpande myndigheterna har rätt verktyg för att förhindra att de utsätts för allvarliga brott och kommer till slutsatsen att det finns ett konkret och påtagligt behov av att tidigt kunna ingripa mot barn under 15 år som står i begrepp att begå allvarliga brott och på så sätt kunna förebygga, förhindra och upptäcka att barn dras in i kriminella nätverk eller radikaliserar (prop. 2024/25:175 s. 75 f.). Det har också visat sig att användningen av preventiva tvångsmedel varit till stor nytta för att förhindra allvarlig brottslighet (jfr t.ex. skr. 2024/25:64). Det finns där-med, till skillnad från vad Civil Rights Defenders anför, tillräckligt underlag för att konstatera att det finns ett klart behov av att använda preventiva tvångsmedel mot personer i straffbar ålder. Även om en utökad användning av preventiva tvångsmedel mot personer som är 13 eller 14 år leder till ingrepp i deras personliga integritet, bedömer regeringen det som en proportionerlig åtgärd. I den bedömningen ligger även att regleringen föreslås vara tidsbegränsad (se avsnitt 6.5).

Sammanfattningsvis anser regeringen att det – i likhet med vad utredningen föreslår i fråga om 14-åringar – bör vara möjligt att förebygga, förhindra och upptäcka brottslig verksamhet som innefattar brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder genom användning av preventiva tvångsmedel mot en person som är 13 eller 14 år på samma villkor som mot personer som har fyllt 15 år.

För att möjliggöra tvångsmedelsanvändningen föreslår utredningen ändringar i preventivlagen, inhämtningslagen och lagen om hemlig dataavläsning. Utredningens förslag utgår dock från förslagen om användning av preventiva tvångsmedel mot personer under 15 år som lämnades i SOU 2024:93. Regeringen har i prop. 2024/25:175 gått längre än vad som

föreslogs i betänkandet och de nya bestämmelserna som trädde i kraft den 1 oktober 2025 innebär att preventiva tvångsmedel får användas i större utsträckning mot personer under 15 år än vad som föreslogs i SOU 2024:93. De nya bestämmelserna innebär att de flesta preventiva tvångsmedel får användas mot personer som inte har fyllt 15 år i samma utsträckning som mot personer som har fyllt 15 år när det gäller brottslig verksamhet som innefattar brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder, dvs. brott med minimistraff om fängelse i fyra år eller mer. Detta gäller dock inte hemlig rumsavlyssning och hemlig dataavläsning som gäller rumsavlyssningsuppgifter. Högre krav ställs för att dessa tvångsmedel ska få användas mot personer under 15 år.

Mot bakgrund av att preventiva tvångsmedel sedan den 1 oktober 2025 får användas mot personer under 15 år vid viss särskilt allvarlig brottslighet kan det ifrågasättas om det verkligen finns behov av att införa särskilda regler i preventivlagen, inhämtningslagen och lagen om hemlig dataavläsning om användningen av sådana tvångsmedel mot personer som är 13 eller 14 år och kan dömas till påföljd enligt den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. De nya bestämmelserna om preventiva tvångsmedel mot barn under 15 år är dock tidsbegränsade. Vissa av bestämmelserna i preventivlagen och lagen om hemlig dataavläsning gäller till utgången av september 2028, medan övriga bestämmelser gäller till utgången av september 2030, dvs. nio månader innan den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder föreslås upphöra. Med hänsyn till att det finns ett konkret och påtagligt behov av att kunna använda preventiva tvångsmedel mot personer under 15 år talar tidsbegränsningen av de nya bestämmelserna tydligt för att det finns behov av att införa särskilda regler för personer som är 13 eller 14 år som kan dömas till påföljd. Att särskilda regler gäller för användning av hemlig rumsavlyssning och hemlig dataavläsning som gäller rumsavlyssningsuppgifter talar i samma riktning. Regeringen anser därför att det bör införas bestämmelser i preventivlagen, inhämtningslagen och lagen om hemlig dataavläsning som gör det möjligt att använda preventiva tvångsmedel mot personer som är 13 eller 14 år och som är involverade i brottslig verksamhet som avser brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder i samma utsträckning som gäller för personer som har fyllt 15 år. Utredningens förslag till lagändringar behöver anpassas till vad som följer av de nya bestämmelserna om preventiva tvångsmedel mot barn under 15 år. Även i övrigt anser regeringen att andra lagtekniska lösningar bör väljas.

När det gäller inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation enligt inhämtningslagen och hemlig dataavläsning av motsvarande uppgifter enligt lagen om hemlig dataavläsning finns det anledning att införa regler som träffar brottslig verksamhet som innefattar brott enligt den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder först 2030. Anledningen till detta är att de nya bestämmelser som trädde i kraft den 1 oktober 2025 innebär att dessa tvångsmedel får användas avseende någon som inte har fyllt 15 år när det gäller brottslig verksamhet som innefattar brott med minimistraff om fängelse i fyra år, dvs. de brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Så länge de nya bestämmelserna gäller behövs därför inte någon ändring i inhämtningslagen eller lagen om hemlig dataavläsning i inhämtningslagsfallen. Ändringarna i

dessa delar bör införas först den 1 oktober 2030 då de nuvarande bestämmelserna upphör att gälla.

Som angetts tidigare är kraven för att använda hemlig rumsavlyssning och hemlig dataavläsning som gäller rumsavlyssningsuppgifter mot barn under 15 år högre ställda enligt de nya lagändringarna än vad som gäller för personer som har fyllt 15 år. För att åstadkomma att alla preventiva tvångsmedel enligt preventivlagen och hemlig dataavläsning i preventivlagsfallen enligt lagen om hemlig dataavläsning som får användas mot personer som har fyllt 15 år ska få användas mot personer som är 13 eller 14 år och kan dömas till påföljd enligt den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder behöver det därför införas nya bestämmelser i preventivlagen och i lagen om hemlig dataavläsning.

Det bör tydliggöras att regleringen endast tar sikte på brottslig verksamhet som innefattar brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder, dvs. brott med minimistraff om fängelse i fyra år. På så sätt innebär förslaget att möjligheterna att använda preventiva tvångsmedel mot personer som är 13 eller 14 år är mer begränsade än vad som gäller i förhållande till personer som har fyllt 15 år.

Som framgår ovan är vissa av reglerna om preventiva tvångsmedel som gäller i förhållande till personer som har fyllt 15 år tidsbegränsade och gäller endast till utgången av september 2028 (se prop. 2022/23:126 och prop. 2023/24:117). Regleringen bör därför enligt regeringen utformas så att den följer vad som gäller i förhållande till den som har fyllt 15 år. På så sätt kommer möjligheten att använda preventiva tvångsmedel mot den som är involverad i brottslig verksamhet som innefattar brott enligt den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder aldrig kunna vara mer omfattande än vad som gäller i förhållande till den som har fyllt 15 år.

6.4 Prövningen av brott enligt den särskilda regleringen

6.4.1 Handläggning av mål

Regeringens förslag

Vid handläggningen i domstol av mål och ärenden om brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ska de regler som gäller för en person som har fyllt 15 år tillämpas.

Utredningens förslag

Förslaget från utredningen stämmer i huvudsak överens med regeringens. Utredningens förslag utgår dock från att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder omfattar endast den som fyllt 14 år och har en annan lagteknisk utformning.

Remissinstanserna

Få remissinstanser yttrar sig särskilt över utredningens förslag om ändringar som avser handläggning i domstol. *Rädda Barnen* och *Malmö*

universitet avstyrker alla förslag om följdändringar som en konsekvens av att förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder avstyrks.

Åklagarmyndigheten lyfter att bestämmelserna om åberopande av vittne i 36 kap. 4 § rättegångsbalken och om avläggande av ed i 36 kap. 13 § rättegångsbalken bör övervägas särskilt om straffbarhetsåldern sänks. Åklagarmyndigheten framhåller att bestämmelsen om avläggande av ed har sin grund i att barn under 15 år inte kan straffas för falsk utsaga och att den därmed har en tydlig koppling till straffbarhetsåldern.

Förslaget i utkastet till lagrådsremiss

Förslaget i utkastet till lagrådsremiss stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

Få remissinstanser yttrar sig över förslaget i utkastet. *Rädda Barnen* framför att det är viktigt att rättegången är anpassad till de misstänkta barnens mognad och utveckling så att barnen förstår vad de är anklagade för och rättegången. Särskilda anpassningar behöver enligt *Rädda Barnen* troligen göras, särskilt när det gäller barn med funktionsnedsättningar, bl.a. genom anpassningar av domstolslokaler och genom särskilda krav på kunskap om barn för polis, åklagare, advokater och domare. *Hovrätten för Västra Sverige* anser att det bör klarläggas vilka handläggningsregler som ska gälla vid rättegången, t.ex. i fråga om förhandlingsoffentlighet. Hovrätten påtalar att utgångspunkten är att offentlighet vid en förhandling i domstol kan vara till skada för barn som är yngre än 15 år och anser att det inte har presenterats några övertygande skäl att ändra den ordningen, särskilt inte när det gäller en 13-åring som åtalas för allvarlig brottslighet. Förhör med dessa personer bör enligt hovrätten hållas inom stängda dörrar med stöd av 5 kap. 1 § rättegångsbalken. Även *Åklagarmyndigheten* efterfrågar mer vägledning om hur förhören och huvudförhandlingarna i praktiken ska genomföras när de tilltalade är 13 eller 14 år, särskilt när det gäller de skäl som talar för att hålla förhandlingarna inom stängda dörrar.

Skälen för regeringens förslag

Som utredningen anför är det rimligt att den som är under 15 år men som enligt den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder kan dömas till påföljd behandlas på samma sätt som en tilltalad som har fyllt 15 år. Detta gäller även om regleringen omfattar brott begångna av 13-åringar.

I rättegångsbalken finns vissa särskilda bestämmelser som gäller för den som inte har fyllt 15 år. Enligt 5 kap. 1 § tredje stycket rättegångsbalken får förhör med den som är under 15 år eller lider av en psykisk störning hållas inom stängda dörrar. Utredningen föreslår att bestämmelsen ändras så att den inte ska tillämpas på den som är åtalad för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Till skillnad från *Hovrätten för Västra Sverige* anser regeringen att utredningens bedömning är rimlig. Det gäller särskilt med beaktande av att rätten enligt 27 § LUL får besluta att målet ska handläggas inom stängda dörrar, om offentlighet vid förhandlingen är till uppenbar olägenhet på grund av den uppmärksamhet den tilltalade kan antas bli föremål för. Bestämmelsen tillkom för att skydda unga lagöverträdare mot de olägenheter som kan vara förenade

med själva förhandlingen (propositionen En modernare rättegång – reformering av processen i allmän domstol, prop. 2004/05:131 s. 117). Hovrätten för Västra Sverige och *Åklagarmyndigheten* efterfrågar vägledning om när förhör med tilltalade som är 13 eller 14 år bör hållas inom stängda dörrar. Regeringen anser dock att det är en fråga som bör avgöras i rättstillämpningen i varje enskilt fall efter en avvägning mellan offentlighetsintresset och den tilltalades intresse av skydd mot insyn i enskilda angelägenheter (jfr Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om införande av brottsbalken m.m., prop. 1964:10 s. 126). I 9 kap. 9 § rättegångsbalken finns bestämmelser om föreläggande av vite mot den som inte har fyllt 18 år. Som utredningen föreslår bör den som är åtalad för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder vid tillämpning av denna paragraf behandlas som om han eller hon hade fyllt 15 år. Med den lagtekniska lösning som nu föreslås (se avsnitt 6.3.1) behövs inga ändringar i rättegångsbalken för att bestämmelser som gäller för personer som fyllt 15 år ska tillämpas om personen är åtalad för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. De av utredningen föreslagna ändringarna i rättegångsbalken bör därför inte genomföras.

Om den som åberopas som vittne är under 15 år ska rätten enligt 36 kap. 4 § rättegångsbalken med hänsyn till omständigheterna pröva om han eller hon får höras som vittne. Enligt 36 kap. 13 § första stycket 1 rättegångsbalken får den som är under 15 år inte avlägga ed. *Åklagarmyndigheten* anser att dessa bestämmelser, som inte övervägs av utredningen, bör övervägas särskilt om straffbarhetsåldern sänks. Den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder innebär att det kan uppstå en situation där en 13-åring åtalas för ett brott och en jämnårig person antingen inte får avlägga vittnesed – vilket innebär att han eller hon inte avlägger sitt vittnesmål under straffansvar – eller inte kan höras som vittne över huvud taget. Detta kan ifrågasättas. Frågorna om vem som kan höras som vittne och vem som ska avlägga vittnesed är dock större och kräver andra överväganden än vad som är möjligt inom ramen för detta lagstiftningsärende. Det finns vidare inte anledning att göra sådana överväganden när den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ska gälla endast under en begränsad tid (se avsnitt 6.5). När det gäller frågan om vittnesed finns det även anledning att notera att minimistraffet för grov mened är fängelse i två år. Det finns inget brott med högre minimistraff som någon kan dömas för efter att ha lämnat en osann utsaga i domstol. Det innebär att sådana brott inte kommer att omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder, vilket betyder att en person under 15 år inte hade kunnat dömas för mened med stöd av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder även om åldersgränsen för vittnesed hade sänkts.

Som *Rädda Barnen* framför, är det viktigt att det vid handläggning av mål och ärenden som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder beaktas att den tilltalade är ett barn. Barnrättskommittén har bl.a. uttalat att ett barn bör få hjälp av alla yrkesverksamma att förstå anklagelserna och möjliga konsekvenser, att ett barnvänligt språk bör användas i alla skeden och att förfaranden i övrigt bör anpassas efter barn, även barn med funktionsnedsättningar (Allmän kommentar nr 24 [2019] om barnets rättigheter i det straffrättsliga systemet p. 46). Vidare efterfrågar *Åklagarmyndigheten* mer vägledning om hur huvudförhandlingarna

i praktiken ska genomföras när de tilltalade är 13 eller 14 år. I samband med att det infördes ändringar i LUL som bl.a. syftade till att en bevistalan skulle få väckas i fler fall bedömde regeringen att åtgärder för att anpassa domstolsprocessen för barn vid en bevistalan är möjliga med det regelverk som finns i dag, exempelvis genom tätare pauser och kortare förhandlingsdagar. Huvudförhandlingen kan även i övrigt anpassas till barnet, exempelvis genom att ordföranden utifrån barnets ålder och mognad förklarar processen. Det kan också handla om att utifrån barnet anpassa miljön, procedurer, den språkliga nivån och bemötandet i domstolen. (Propositionen Förbättrade åtgärder när barn misstänks för brott, prop. 2022/23:78 s. 39.) De åtgärder för att anpassa förfarandet till barn vid en bevistalan kan användas även vid en huvudförhandling avseende en tilltalad som är 13 eller 14 år, och även i de fall barnet har en funktionsnedsättning. Det ställer dock, som Rädda Barnen påpekar, höga krav på alla aktörer som är involverade i handläggningen av mål mot barn i den åldern.

6.4.2 Den rättsliga prövningen

Regeringens förslag

Åklagaren ska kunna begära att rätten prövar om den unge har begått den åtalade gärningen genom en bevistalan, om rätten finner att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder inte är tillämplig. Bevistalan ska då handläggas i samma rättegång som åtalet.

Utredningens förslag

Förslaget från utredningen stämmer inte överens med regeringens. Utredningen föreslår en ändring som innebär att bevistalan inte får väckas om åtal väcks för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder.

Remissinstanserna

Ett flertal remissinstanser framför synpunkter som tar sikte på de svårigheter som kan uppkomma vid den rättsliga prövningen av brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Bland dessa finns *Barnrättsbyrån*, *Domstolsverket*, *Göta hovrätt*, *Göteborgs tingsrätt*, *Hovrätten för Västra Sverige*, *Justitiekanslern*, *Linköpings tingsrätt*, *Polismyndigheten*, *Riksdagens ombudsmän (JO)*, *Sveriges advokatsamfund*, *Sveriges Domareförbund*, *Åklagarmyndigheten* och *Östersunds tingsrätt*.

Domstolsverket, Göteborgs tingsrätt, Justitiekanslern, *Statens institutionsstyrelse (SiS)*, Sveriges Domareförbund, *Tullverket* och Åklagarmyndigheten framför exempelvis att tillämpningen av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder riskerar att leda till otillfredsställande och stötande resultat för målsäganden, men även för den tilltalade. Sveriges Domareförbund exemplifierar detta med en situation där åklagaren åtalat en 14-åring för grov våldtäkt, men där gärningen i domstol

bedöms som en våldtäkt av normalgraden. Detta kommer enligt förbundet innebära att brottet inte är straffbart och att åtalet ska ogillas, vilket lär uppfattas som stötande av målsäganden och även i övrigt kan påverka förtroendet för systemet i dess helhet. Åklagarmyndigheten, som hänvisar till det särskilda yttrande som lämnats av den åklagare som var expert i utredningen, lyfter samma problematik och pekar på att åklagaren i sådana fall med utredningens förslag är förhindrad att väcka bevistalan för brottet i stället. *Civil Rights Defenders*, som hänvisar till det yttrande som lämnats av den rådman som var expert i utredningen, påpekar att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder därmed riskerar att innebära att målsägandens ställning försämras jämfört med dagens reglering. *Ecpat Sverige* lyfter i detta sammanhang att en målsägande som utsatts för en våldtäkt i samband med ett människorov t.ex. inte skulle kunna få skadestandsfrågan prövad inom ramen för brottmålsprocessen med hjälp av ett målsägandebiträde. Åklagarmyndigheten och *Malmö tingsrätt* påpekar också att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder innebär att domstolen i de fall ett brott rubriceras ned på ett sådant sätt att brottet inte omfattas av regleringen i sina domskäl ändå kommer göra uttalanden som tar sikte på att den tilltalade är skyldig utan att denne kan överklaga domen.

Göta hovrätt pekar på att regleringen kan leda till tillämpningssvårigheter i påföljdshänseende för barn som begår brott både före och efter att de uppnått den generella straffbarhetsåldern. Domstolsverket anser att frågan om hur domstolen vid bedömningen av brottslighetens straffvärde ska beakta sådan brottslighet som den tilltalade med anledning av sin ålder inte kan åtalas för bör belysas ytterligare.

Förslaget i utkastet till lagrådsremiss

Förslaget i utkastet till lagrådsremiss stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

De flesta remissinstanser yttrar sig inte om förslaget att åklagaren ska kunna begära att rätten, om den finner att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder inte är tillämplig, prövar om den unge har begått den åtalade gärningen genom en bevistalan. De remissinstanser som yttrar sig är i huvudsak positiva till förslaget. Till exempel *Tullverket* pekar på att förslaget förhindrar att brottsoffer drabbas negativt för det fall en domstol rubricerar om ett väckt åtal. *Sveriges Domareförbund* anser att förslaget om att åklagaren ska kunna väcka en bevistalan parallellt med ett åtal för brott kan förväntas hantera en del av de invändningar som framförts mot utredningens förslag. *Domstolsverket* påtalar att förslaget bör innebära att praktiska tillämpningsproblem aktualiseras i något mindre utsträckning. Domstolsverket anser dock att det framstår som märkligt att varken parterna eller rätten under förhandlingen kommer att veta om gärningen ska prövas genom ett åtal eller en bevistalan. *Hovrätten för Västra Sverige* har ingen invändning mot att en bevistalan handläggs i samma rättegång som ett åtal enligt den särskilda regleringen, men efterfrågar närmare ledning för när förutsättningar föreligger för åklagaren att väcka en bevistalan under den pågående handläggningen i tingsrätten eller i högre

rätt. Hovrätten för Västra Sverige har även synpunkter på lagtextens utformning.

Några remissinstanser pekar på att vissa tillämpningsproblem och nackdelar för såväl tilltalad som målsägande kvarstår trots förslaget. Domstolsverket anser t.ex. att kravet på synnerliga skäl kommer att innebära tillämpningsproblem i de fall åklagaren saknar utrymme för en sådan begäran. *Åklagarmyndigheten* ser positivt på förslaget men anser att det fortfarande finns situationer där ett brottsoffer kommer att hamna i en sämre ställning än om gärningsmannen varit 15 år. Myndigheten anför att det till exempel inte är ovanligt att ett åtal för försök till mord i stället bedöms som grov misshandel och menar att det inte är troligt att det i samtliga dessa fall kommer finnas synnerliga skäl för att väcka bevistalan för grov misshandel. *Åklagarmyndigheten* anser vidare att det fortfarande är oklart hur bedömningen ska göras när den tilltalade ska dömas till ansvar för en brottstyp men händelseförloppet också innefattar andra typer av brott som det inte får dömas till påföljd för enligt den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. *Justitiekanslern* anser att det fortfarande finns betänkligheter kring konsekvenserna och den praktiska tillämpningen av den föreslagna ordningen.

Skälen för regeringens förslag

Som flera remissinstanser påpekar får utredningens förslag vissa oönskade konsekvenser. Det handlar framför allt om konsekvenserna av att åtalet ogillas om domstolen anser att den tilltalade visserligen har begått gärningen men att gärningen ska rubriceras som ett mindre allvarligt brott som inte omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Detta kan framstå som otillfredsställande både ur ett samhällsperspektiv och för eventuella brottsoffer.

Regleringen om bevistalan infördes ursprungligen med syftet att dåvarande barnavårdsorgan skulle få ett bättre underlag för att kunna sätta in åtgärder för barn under 15 år som misstänktes ha begått brott. Avsikten var att bevistalan skulle tillämpas mycket restriktivt (prop. 1964:10). Den 1 juli 2023 ändrades bestämmelserna om bevistalan så att skuldfrågan prövas i domstol i fler fall när ett barn under 15 år misstänks för brott. Bland annat gavs åklagaren en självständig initiativrätt och ska numera som utgångspunkt väcka bevistalan om det är fråga om brott med fem års fängelse eller mer som minimistraff. Om det är föreskrivet lindrigare straff får en bevistalan väckas om det finns synnerliga skäl. (38 § första och andra stycket LUL). Bakgrunden till 2023 års lagändring var bl.a. att det ansågs prioriterat att klarlägga den misstänktes skuld eftersom det från samhällets sida finns ett berättigat intresse av att omständigheterna kring ett allvarligt brott utreds och att tillräckligt ingripande åtgärder vidtas mot den som ligger bakom brottet (prop. 2022/23:78 s. 33–35). En bevistalan ansågs också kunna tillgodose målsägandens berättigade intresse av upprättelse och möjlighet att bearbeta det inträffade. Utredningen föreslår att gränsen för presumptionsregeln ska sänkas och omfatta brott med fyra års fängelse i straffskalan. Det förslaget behandlas i avsnitt 7.

Utredningen föreslår ett tillägg i 38 § tredje stycket LUL som innebär att bevistalan inte får väckas om åtal väcks för brottet. Utredningens förslag syftar till att hindra att bevistalan och åtal väcks för samma brott, men

innebär, som flera remissinstanserna påpekar, att en åklagare som väcker åtal är förhindrad att alternativt få till stånd en prövning genom en bevistalan. Det bör här noteras att bestämmelserna om bevistalan tillämpas på så sätt att domstolen begränsar sin prövning till det brott som åklagaren begär prövning av men att åklagaren kan åstadkomma en vidare prövning genom att framställa ett alternativt yrkande avseende ett mindre allvarligt brott, men då med stöd av undantaget om synnerliga skäl (38 § andra stycket LUL). Som anges i utkastet till lagrådsremiss betyder detta att utredningens förslag innebär att prövningen av ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder riskerar att bli mer begränsad än vad den hade kunnat bli vid en bevistalan. Med hänsyn till vad som låg bakom 2023 års lagändring – dels intresset av att klarlägga den misstänktes skuld och att tillräckligt ingripande åtgärder vidtas mot den som ligger bakom brottet, dels målsägandens berättigade intresse av upprättelse – anser regeringen att detta inte är ändamålsenligt. Som föreslås i utkastet bör det därför införas en möjlighet för åklagaren att begära att rätten prövar om den unge har begått den åtalade gärningen genom en bevistalan om rätten finner att 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken inte är tillämplig. En sådan bevistalan bör handläggas i samma rättegång som åtalet.

Hovrätten för Västra Sverige efterfrågar närmare vägledning om när förutsättningar för att väcka en sådan bevistalan i tingsrätten eller i högre rätt föreligger. Med hänsyn till syftet med förslaget bör möjligheterna vara förhållandevis vidsträckt så länge talan väcks inom ramen för samma rättegång och inte i strid med principen om ne bis in idem (dubbelprövningsförbudet). Huruvida det föreligger förutsättningar för åklagaren att begära att den åtalade gärningen ska prövas genom en bevistalan under en pågående rättegång och i högre rätt måste dock avgöras i rättstillämpningen och utifrån befintliga processrättsliga regler. *Domstolsverket* anser att det framstår som märkligt att varken parterna eller rätten under förhandlingen kommer att veta om gärningen ska prövas genom ett åtal eller en bevistalan. Regeringen har viss förståelse för synpunkten men bedömer inte att den eventuella ovisshet detta kan innebära utgör tillräckliga skäl mot att införa en sådan möjlighet för åklagaren. Redan i dag kan det i ett brottmål förekomma alternativa yrkanden, t.ex. beträffande olika brottsrubriceringar, som parterna behöver ta höjd för.

Som föreslås i utkastet till lagrådsremiss bör kraven för att begära att domstolen i andra hand prövar gärningen som en bevistalan överensstämma med vad som gäller för att väcka en bevistalan. Till att börja med bör det krävas att det föreligger synnerliga skäl (jfr 38 § andra stycket LUL). Förarbetsuttalanden till 38 § andra stycket LUL kan ge vägledning för bedömningen. Synnerliga skäl kan t.ex. finnas om det är fråga om flera allvarliga brott som sammantaget har ett mycket högt straffvärde eller om det är fråga om ett enstaka brott som har ett påtagligt högt straffvärde. Synnerliga skäl kan också finnas om det förekommer särskilt försvårande omständigheter som exempelvis svåra kränkningar av målsägandens integritet, t.ex. vid s.k. ungdomsrån, eller om brottet har utgjort ett led i brottslighet som utövats i organiserad form. *Domstolsverket* anser att kravet på synnerliga skäl kommer att innebära tillämpningsproblem i de fall åklagaren saknar utrymme för en sådan begäran. Regeringen ser inte att det bör leda fler tillämpningsproblem än vad som är fallet i dag när bevistalan

väcks och åklagaren begär att domstolen alternativt prövar gärningen med hänvisning till att det föreligger synnerliga skäl. Åklagarmyndigheten påpekar att det inte är ovanligt att ett åtal för försök till mord i stället bedöms som grov misshandel och att det inte är troligt att det i samtliga dessa fall kommer finnas synnerliga skäl för att väcka bevis talan för grov misshandel. I sådana fall kommer brottsoffret enligt Åklagarmyndigheten att hamna i en sämre ställning än om gärningsmannen varit 15 år. Det är i och för sig riktigt att brottsoffret i den av Åklagarmyndigheten beskrivna situationen hamnar i ett sämre läge än om gärningsmannen varit 15 år om det inte bedöms föreligga synnerliga skäl. Med utgångspunkten att gärningsmannen är 13 eller 14 år hamnar brottsoffret dock i ett avsevärt bättre läge i jämförelse med dagens reglering. Den problematik Åklagarmyndigheten lyfter går att lösa endast med en generell sänkning av straffbarhetsåldern. Som framgår av avsnitt 6.1 anser regeringen inte att det är en lämplig åtgärd.

Åklagaren bör ha möjlighet att begära att domstolen alternativt prövar gärningen i en bevis talan endast om det inte finns särskilda skäl som talar emot en bevis talan (jfr 38 § tredje stycket LUL). Även här kan förarbetsuttalanden som gjorts beträffande 38 § tredje stycket LUL ge vägledning för bedömningen. Av dessa framgår att omständigheter som talar mot en bevis talan t.ex. kan vara att det inte är förenligt med barnets bästa att en bevis talan väcks, vilket kan vara fallet om det misstänkta barnet har svåra intellektuella eller neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Utrymmet för att avstå från att väcka bevis talan vid förekomsten av särskilda omständigheter är dock mindre ju allvarligare brottslighet det är fråga om. (Se prop. 2022/23:78 s. 73–74).

Prövningen av den unges skuld inom ramen för en bevis talan bör i regel kunna göras på samma underlag och prövningen ska göras i samma dom som behandlar åtalet. När domstolen prövar en bevis talan i dessa fall kommer det alltså ske efter att en förundersökning genomförts i stället för en § 31-utredning. Enligt regeringen bör detta inte föranleda några väsentliga tillämpningsproblem.

Åklagarmyndigheten och *Malmö tingsrätt* påpekar att domstolen, i de fall en gärning rubriceras på ett sådant sätt att den inte utgör ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder och därför inte är straffbar, ändå kan komma att göra uttalanden i domskälen om den tilltalades skuld. Som remissinstanserna lyfter kommer domen i den situationen inte kunna överklagas av den tilltalade eftersom åtalet då ska ogillas och inte kan anses gå den tilltalade emot. Denna situation är inte unik. Motsvarande situation kan uppkomma i de fall då rubriceringen av gärningen innebär att åtalet ska ogillas eftersom brottet är preskriberat. En liknande situation kan uppkomma i ett fall då domstolen inte ska döma till ansvar på grund av att gärningen med hänsyn till omständigheterna är mindre allvarlig (se t.ex. 6 kap. 1 a § andra stycket brottsbalken). Domstolen bör i sådana fall, så långt det är möjligt, uttala sig mer hypotetiskt och undvika uttalanden som kan uppfattas som kränkande för den tilltalade (jfr NJA 1998 s. 693). Förslaget om att det ska vara möjligt för åklagaren att begära att domstolen alternativt prövar den åtalade gärningen genom en bevis talan bör vidare innebära att problemet aktualiseras i mindre utsträckning än med utredningens förslag.

Ecpat Sverige lyfter att en målsägande som utsatts för en våldtäkt i samband med ett människorov med utredningens förslag inte kan få skadestandsfrågan prövad inom ramen för brottmålsprocessen med hjälp av ett målsägandebiträde. Detta är en situation som kan uppkomma redan i dag om åklagaren för en bevistalan för ett allvarligare brott men det saknas förutsättningar att pröva det mindre allvarliga brottet genom en bevistalan. Avsikten med de lagändringar som nu föreslås är inte att minska möjligheterna att föra en talan, tvärtom. Med den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder som nu föreslås ökar enligt regeringen förutsättningarna för en prövning eftersom den lägre straffbarhetsåldern föreslås gälla för brott med minimistraff fyra år. Genom att införa en möjlighet för åklagaren att samtidigt begära att den åtalade gärningen prövas genom en bevistalan ökar möjligheterna till prövning ytterligare.

Hur ramen för domstolens prövning bestäms, vad som utgör en och samma gärning och hur frågor om brottskonkurrens avgörs är frågor som alltid kan aktualiseras vid straffrättsliga prövningar. Så länge de regler som styr dessa frågor inte hindrar det, kan åklagaren föra en bevistalan avseende ett brott parallellt med ett åtal som avser ett annat brott. Som utredningen påpekar förekommer redan i dag att åtal och bevistalan handläggs i samma mål mot samma person, t.ex. om ett barn har begått brott både före och efter sin 15-årsdag. *Göta hovrätt* påtalar att det kan uppstå tillämpningssvårigheter i påföljdshänseende i denna situation och Domstolsverket anser att frågan om hur domstolen vid bedömningen av brottslighetens straffvärde ska beakta brottslighet som den tilltalade inte kan åtalas för bör belysas ytterligare. Även Åklagarmyndigheten anser att det är oklart hur bedömningen ska göras när den tilltalade ska dömas till ansvar för en brottstyp men händelseförloppet också innefattar andra typer av brott som det inte får dömas till påföljd för enligt den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Som utredningen pekar på kan det vid val av påföljd, t.ex. beträffande frågan om det finns särskilt behov av vård, ha betydelse att barnet har varit involverad i annan brottslighet även om det inte är möjligt att åtala barnet för den brottsligheten. Detta gäller oavsett om bevistalan för de brotten har handlagts i samma rättegång som ett åtal enligt den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder eller om det framkommit på något annat sätt, t.ex. genom en § 31-utredning. En differentierad sänkning av straffbarhetsåldern kan innebära att antalet fall där åtal och bevistalan förs parallellt blir fler än vid en generell sänkning av straffbarhetsåldern. En differentierad sänkning kan också, som Åklagarmyndigheten är inne på, innebära fler fall där händelseförloppet innefattar såväl brott som omfattas av den särskilda regleringen som andra typer av brott som inte omfattas och som det heller inte kan väckas en bevistalan för. Även med beaktande av detta kan regeringen konstatera att domstolen redan i dag ställs inför denna typ av situationer. Principerna som gäller för bestämmande av straff och val av påföljd ändras inte genom de förslag som nu lämnas och ska även fortsättningsvis utgå från brottet eller brottsligheten som är föremål för åtal (jfr 29 kap. 1 § och 30 kap. 3 § brottsbalken).

Som bland andra *Tullverket* och *Sveriges Domareförbund* anför kan förslaget förväntas minska de negativa konsekvenser utredningens förslag kan innebära för bl.a. ett brottsoffer. Även om det som *Justitiekanslern* påpekar fortfarande kan finnas frågor som rör den praktiska tillämpningen

av den föreslagna ordningen bedömer regeringen att detta bör kunna hanteras inom i rättstillämpningen.

Sammantaget anser regeringen att det bör införas en möjlighet för åklagaren att begära att rätten prövar om den unge har begått den åtalade gärningen genom en bevisalan, om rätten finner att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder inte är tillämplig.

6.5 Den särskilda regleringen bör tidsbegränsas

Regeringens förslag

Den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder och de ändringar som föreslås med anledning av den särskilda regleringen ska tidsbegränsas och gälla i fem år.

Utredningens förslag

Förslaget från utredningen stämmer i huvudsak överens med regeringens. Utredningen föreslår dock inte att ändringen i 5 kap. 4 § andra stycket lagen (2018:1693) om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalogens område (polisens brottsdatalog) ska vara tidsbegränsad.

Remissinstanserna

En majoritet av remissinstanserna yttrar sig inte särskilt över utredningens förslag om att den särskilda regleringen ska tidsbegränsas.

Ecpat Sverige, Länsstyrelsen i Västra Götalands län och *Seko* pekar, med hänsyn till barnkonventionen och barnrättskommitténs uttalanden, på vikten av att regleringen tidsbegränsas om förslaget genomförs. *Göteborgs tingsrätt* och *Åklagarmyndigheten* anser däremot att en så ingripande och principiell förändring inte bör tidsbegränsas. Göteborgs tingsrätt påtalar att det kan ifrågasättas om det är rimligt, skäligt och legitimt att genomföra en sådan tidsbegränsad ändring med grund i en förhoppning om att ett samhällsproblem ska förändras. *Karlstads universitet* konstaterar att det utifrån ett legitimitetsperspektiv inger betänkligheter att en 14-åring under tiden som den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder gäller kan dömas till upp till 18 års fängelse för ett brott som en 14-åring inte kan dömas till straffrättslig påföljd för överhuvudtaget efter att regleringen upphört att gälla.

Förslaget i utkastet till lagrådsremiss

Förslaget i utkastet till lagrådsremiss stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

En majoritet av remissinstanserna yttrar sig inte särskilt över förslaget i utkastet till lagrådsremissen om att den särskilda regleringen ska tidsbegränsas.

Hovrätten för Västra Sverige anför att lagar som utgångspunkt ska vara långsiktigt förutsebara och att straffrättsliga regler ska bidra till att beivra brott, inte lösa kortsiktiga samhällsproblem som Sverige enligt vad som sägs i utkastet befinner sig. *Åklagarmyndigheten* upprepar att förändringar i en så principiell fråga som straffbarhetsåldern inte bör tidsbegränsas. *Rädda Barnen* anser att en kontinuerlig uppföljning av effekterna kan leda till att negativa konsekvenser av sänkningen kan upptäckas i god tid och att en återgång till tidigare straffbarhetsålder i den situationen bör genomföras innan tidsbegränsningen löper ut. *Rädda Barnen* anser även att tre år bör räcka för att se om sänkningen har den effekt som regeringen eftersträvar.

Skälen för regeringens förslag

Förändringar på straffrättens område görs normalt permanenta. Syftet är som *Hovrätten för Västra Sverige* anför att det straffrättsliga systemet ska vara långsiktigt förutsebart. Även med beaktande av detta föreslås det av utredningen och i utkastet till lagrådsremiss att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ska tidsbegränsas och gälla under fem år. Regeringen bedömer att flera omständigheter talar för att den särskilda regleringen bör tidsbegränsas. Att införa en lägre straffbarhetsålder är till att börja med en mycket ingripande åtgärd och regleringen bör inte göras mer långtgående än vad som är nödvändigt. Även om den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder bottnar i uppfattningen att den som är 13 eller 14 år och kapabel att begå mycket allvarliga brott i större utsträckning bör ta ansvar för sina handlingar går det inte att komma ifrån att regleringen införs som ett svar på en exceptionell situation i samhället där väldigt unga personer rekryteras till kriminella gäng samtidigt som samhällets reaktion och de verktyg som finns att tillgå inte framstår som tillräckliga för att värna intresset av samhällsskydd och brottsoffers behov av upprättelse. Den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder är endast en del i arbetet för att komma till rätta med detta och vända den negativa utvecklingen. Det är därför nödvändigt att sätta in reformen i ett större sammanhang.

Som framgår av avsnitt 4 pågår ett stort reformarbete på det kriminalpolitiska området. För att bekämpa den organiserade brottsligheten och de kriminella nätverken har regeringen genomfört lagändringar om bl.a. utökade möjligheter till informationsdelning mellan myndigheter och bättre utredningsmöjligheter för de brottsbekämpande myndigheterna. Även det förebyggande arbetet stärks med hjälp av lagstiftning, myndighetsuppdrag och andra åtgärder. Av avsnitt 4 framgår att ett minst lika stort reformarbete pågår på det socialrättsliga området. Det handlar bl.a. om en ny förebyggande socialtjänstlag, en översyn av LVU och av den statliga barn- och ungdomsvårdens uppdrag och organisation. Av särskilt intresse är de lagstiftningsprojekt som pågår för att reformera och förstärka den sociala barn- och ungdomsvården. Som framgår i bl.a. avsnitt 4 bereds för närvarande inom Regeringskansliet förslagen i Ds 2024:30 om bl.a. en ny lag om insatser i öppna former och särskilda föreskrifter till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas. Regeringen bedömer att en sådan reform skulle ha stor betydelse för att i ett tidigt skede kunna stödja och skydda barn och unga, och därmed förebygga en ogynnsam utveckling

hos barnet eller den unge. När det gäller möjligheten att besluta om tvångsvård konstaterar Utredningen om stärkt barnrättsperspektiv i LVU att det finns barn som växer upp i hem med en nära koppling till organiserad brottslighet eller annan allvarlig kriminalitet som riskerar att involveras i brottslig verksamhet och som har behov av vård med stöd av LVU, men som inte i tid eller i tillräcklig utsträckning får sådan vård. Genom att föreslå ändringar i förutsättningarna för att besluta om vård enligt LVU vill den särskilda utredaren fånga upp bl.a. den situationen (SOU 2025:38). Som anges i avsnitt 4 har förslaget inarbetats i det utkast till lagrådsremiss om att ersätta LVU med en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga som remitterats av Socialdepartementet. Även när det gäller vård på HVB-hem eller på SiS särskilda ungdomshem har regeringen vidtagit flera åtgärder för att stärka regleringen för en mer ändamålsenlig, god och rättssäker vård. Utredningen om HVB för barn och unga (S 2024:03) har bl.a. föreslagit en ny placeringsform för barn och unga upp till 20 år – Hem för barn och unga (HBU) – som är en del av en reform av den privata och kommunala institutionsvården för barn och unga som föreslås i syfte att säkerställa en ändamålsenlig och meningsfull vård i en trygg och säker vårdmiljö men också för att stärka arbetet med att förebygga brott (SOU 2025:84). När det gäller arbetet med den statliga barn- och ungdomsvården finns det anledning att även lyfta de lagändringar som redan har trätt i kraft och som syftar till att öka tryggheten och säkerheten på de särskilda ungdomshem som SiS ansvarar för. Här kan nämnas krav på att hemmen ska vara indelade i säkerhetsnivåer och nya befogenheter för SiS att t.ex. begränsa användningen av elektroniska kommunikationstjänster och att kontrollera besök (prop. 2023/24:81) samt möjligheten att i vissa fall hålla barn och unga i avskildhet i anslutning till dygnsvilan (propositionen Avskildhet i anslutning till dygnsvilan, prop. 2024/25:41). Förslag om ytterligare befogenheter för SiS, bl.a. utökade möjligheter att genomföra kropps- och rumsvisitationer, att hålla barn och unga tillfälligt avskilda av ordnings- och säkerhetsskäl, att använda elektronisk övervakning och att införa allmän inpasseringskontroll föreslås av den s.k. Befogenhetsutredningen i syfte att säkerställa en trygg och säker miljö på SiS särskilda ungdomshem. (Ds 2024:26). Den s.k. SiS-utredningens uppdrag att överväga behovet av ytterligare differentiering inom den statliga ungdomsvården inbegriper bl.a. att utredningen ska föreslå hur en mer ändamålsenlig differentiering när det gäller t.ex. boendemiljö, vårdinnehåll, gruppstorlekar, säkerhet och ålder kan uppnås (dir. 2024:13, dir. 2025:39 och dir. 2025: 95).

Regeringens ambition och förhoppning är att samtliga dessa åtgärder såväl som flera andra åtgärder som regeringen vidtar, när de fått fullt genomslag ska bidra till vända den negativa utvecklingen och trycka tillbaka kriminaliteten som föranleder behovet av en sänkning av straffbarhetsåldern. När utvecklingen vänder gör sig behovet av en lägre straffbarhetsålder inte lika starkt gällande. Detta, tillsammans med det faktum att regleringen gäller yngre barn, talar enligt regeringen starkt för att tidsbegränsa regleringen. Även det faktum att en differentierad sänkning väljs i stället för en generell sänkning av straffbarhetsåldern talar för att regleringen bör tidsbegränsas.

Regeringen delar inte Hovrätten för Västra Sveriges synpunkt att det är fråga om ett kortsiktigt samhällsproblem. Det är ett allvarligt samhällspro-

blem som behöver bemötas med såväl långsiktiga som kortsiktiga åtgärder, vilket nu görs med full kraft. Det kan även tilläggas att det inom andra rättsområden, framför allt inom straffprocessrätten, förekommer tidsbegränsad lagstiftning (jfr prop. 2024/2025:175).

Som *Karlstads universitet* anför finns det vissa nackdelar med en tidsbegränsad reglering, inte minst att det kan framstå som svårmotiverat att en person som begått ett brott under den period då den tillfälliga regleringen gällde och som då var under 15 år kan ådömas en påföljd för brottet, trots att en 14-åring som begår samma brott efter att den tidsbegränsade regleringen upphört att gälla inte kan dömas för brottet. Att sådana effekter kan uppkomma när en reglering tidsbegränsas är dock ofrånkomligt och måste enligt regeringen vägas mot de nackdelar som finns med att införa en permanent reglering. Regeringen anser inte att dessa nackdelar i tillräcklig utsträckning talar mot att regleringen bör tidsbegränsas.

När det gäller *Rädda Barnens* synpunkt om att en uppföljning bör ske ligger det i sakens natur att en tillfällig lagstiftning bör utvärderas. En utvärdering av reformen om sänkt straffbarhetsålder kommer alltså att behöva göras och i detta ligger att följa upp konsekvenserna av den tillfälliga lagstiftningen.

Sammantaget bedömer regeringen att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder bör tidsbegränsas. En tidsperiod om fem år framstår som lämpligt med hänsyn till det pågående arbetet med att vända den negativa utvecklingen. Regleringen bör därför, i likhet med vad som föreslås av utredningen och i utkastet till lagrådsremiss, tidsbegränsas och gälla under fem år. Samma tidsbegränsning bör gälla för de lagändringar som hör samman med den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Det gäller ändringar i LUL, lagen (1998:621) om misstankeregister, lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott och lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning. Eftersom regeringen väljer en annan lagteknisk lösning i 5 kap. 4 § andra stycket polisens brottsdatalog behöver även den lagändringen, till skillnad mot vad utredningen föreslår, tidsbegränsas. I avsnitt 12 behandlas frågan om ikraftträdande och övergångsbestämmelser med anledning av tidsbegränsningen.

6.6 Att sänka straffbarhetsåldern är inte oförenligt med de fri- och rättigheter som följer av barnkonventionen, regeringsformen eller Europakonventionen

Regeringens bedömning

Att införa en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder är inte oförenligt med bestämmelserna i barnkonventionen. Förslagen bedöms vidare vara förenliga med de krav som följer av regeringsformen och Europakonventionen.

Utredningens bedömning

Bedömningen från utredningen stämmer i huvudsak överens med regeringens. Utredningens bedömning utgår dock från att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder omfattar den som fyllt 14 år.

Remissinstanserna

Ett stort antal remissinstanser anser att utredningens förslag om att sänka straffbarhetsåldern inte är förenligt med barnkonventionen och barnrättskommitténs rekommendationer. Bland dessa finns *Barnombudsmannen*, *Barnrättsbyrån*, *Barnens rätt i samhället (Bris)*, *Brottsförebyggande rådet (Brå)*, *Buff*, *Civil Rights Defenders*, *Diskrimineringsombudsmannen*, *Ecpat Sverige*, *Fryshuset*, *Göta hovrätt*, *Hovrätten för Västra Sverige*, *Institutet för mänskliga rättigheter*, *Juristkommissionen*, *Linköpings universitet (Barnafrid)*, *Länsstyrelsen i Östergötlands län*, *Myndigheten för delaktighet*, *Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare*, *Saco genom Akademikerförbundet SSR*, *Stiftelsen Allmänna Barnhuset*, *Åklagarmyndigheten* och *Östersunds tingsrätt*. Institutet för mänskliga rättigheter anser att förslaget innebär ett brott mot hur Sverige ser på betydelsen av att respektera den internationella barnrätten och att det riskerar att bidra till att underminera barnrättskommittén och försvaga det internationella människorättssystemets legitimitet på detta område. Även *Unicef Sverige* pekar på detta samt att förslaget går emot den grundläggande synen på barn som rättighetsbärare enligt barnkonventionen där vad som är barnets bästa i första hand ska beaktas. *Socialstyrelsen* anser inte att utredningen i tillräcklig grad har beaktat barns rättigheter enligt barnkonventionen. *Socialstyrelsen* anser också att det saknas en utförlig analys över hur den föreslagna regleringen påverkar de berörda barnens möjligheter att få sina rättigheter enligt barnkonventionen förverkligade. *Polismyndigheten* noterar att förslaget går emot barnrättskommitténs uppmaningar och anser att det kan ifrågasättas om utredningens förslag är förenligt med Sveriges internationella åtaganden. *Rädda Barnen* anser att barnrättskommitténs uppmaning till Sverige om att inte sänka straffbarhetsåldern borde vara starkt vägledande och nästintill bindande. *Juristkommissionen* anser att eftersom Sverige har inkorporerat barnkonventionen borde rekommendationerna inte endast vara vägledande, utan även juridiskt styrande. *Malmö kommun* pekar på den oro barnrättskommittén uttryckt beträffande de steg Sverige tar för att sänka straffbarhetsåldern och att Sverige uppmanats att utveckla en strategi för att förebygga att barn begår brott med utgångspunkt i forskning och en analys av de grundläggande orsakerna till barns engagemang i brottslighet, särskilt organiserad brottslighet. *Barnrättsbyrån* påtalar att förslaget innebär att en 14-åring kan bli föremål för ett frihetsberövande i häkte för ett brott som det senare visar sig att barnet inte har uppnått straffbarhetsåldern för, vilket strider mot artikel 37 i barnkonventionen. *Unicef Sverige* pekar på att förslaget om att samma straffprocessuella tvångsmedel ska få användas mot personer som har fyllt 14 år och misstänks för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder som mot misstänkta personer som har fyllt 15 år innebär att barns rättigheter enligt barnkonventionen, bl.a. artikel 16 om barns rätt till skydd för sitt privat- och familjeliv, kränks. *Civil Rights Defenders* framför liknande synpunkter. *Statskontoret* anser att det behövs

klarlägganden om och i vilken utsträckning barnkonventionen har beaktats.

Funktionsrätt Sverige anser att förslaget om att sänka straffbarhetsåldern strider mot FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och pekar på att utredningen inte nämner artikel 7, 12, 13 och 14 i konventionen.

Bedömningen i utkastet till lagrådsremiss

Bedömningen i utkastet till lagrådsremiss stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

Flera av remissinstanserna yttrar sig inte särskilt över bedömningen om förslagets förenlighet med barnkonventionen, regeringsformen och Europakonventionen i utkastet till lagrådsremissen.

Ett antal remissinstanser, bland andra *Brå*, *Bris*, *Civil Rights Defenders*, *Idéburna skolors riksförbund* och *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor* konstaterar att en sänkning av straffbarhetsåldern till 13 år innebär att Sverige i ytterligare utsträckning frångår barnrättskommitténs rekommendationer om att inte sänka straffbarhetsåldern. *Bris* bedömer att en sänkning av straffbarhetsåldern till 13 år sträcker sig bortom det utrymme för självbestämmande som barnrättskommittén menar att medlemsstaterna har i frågan. Förslaget om att sänka straffbarhetsåldern till 13 år för vissa brott står därför enligt *Bris* i strid med Sveriges åtaganden enligt barnkonventionen och förslaget är därför inte förenligt med svensk rätt. Även *Funktionsrätt Sverige* anser att en sänkning av straffbarhetsåldern strider mot barnkonventionen, men även mot FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. *Länsstyrelsen i Västra Götalands län* bedömer att det inte finns tillräckliga skäl att gå emot barnrättskommitténs rekommendationer. *Unicef Sverige* påtalar att barnkonventionen och barnrättskommitténs rekommendationer är utformade för att följas oavsett hur allvarlig eller komplex samhällssituationen bedöms vara. *Unicef Sverige* påtalar också att Sveriges nuvarande ordning med en straffbarhetsålder om 15 år inte bara uppfyller kommitténs miniminivå, utan även utgör ett gott exempel på lagstiftning som utgår från barns rättigheter. Att sänka till 13 år skulle därför enligt *Unicef Sverige* vara ett tydligt avsteg från Sveriges internationella åtaganden och innebära en försvagning av barns rättsliga ställning. Även *Ecpat Sverige* för fram att det är mycket allvarligt att Sverige, som har varit och i många avseenden fortfarande är ett föregångsland när det kommer till barns rättigheter, väljer att inskränka rättigheterna för barn som begår brott.

Institutet för mänskliga rättigheter anser att bedömningen av förslagets förenlighet med barnkonventionen inte sker i enlighet med Wienkonventionen om att en tolkning ska ske ärligt. Institutet för mänskliga rättigheter ifrågasätter också den tolkning som görs av artikel 41 i barnkonventionen och anser att den utgör en missuppfattning av vad som anges i Barnkonventionsutredningens betänkande Barnkonventionen och svensk rätt (SOU 2020:63). Institutet bedömer att det är bekymmersamt att hänvisa till att förändringar i lagstiftningen inte sker med grund i konventionen av

två skäl, dels med hänsyn till vad som anges om felaktig tolkning, dels att konventionen då inte beaktas i lagstiftningsarbetet. *Karlstads universitet* påtalar att det beträffande barnrättskommitténs uttalanden måste beaktas i vilket sammanhang uttalandet eller rekommendationen gjorts, hur tydliga de är och om uttalandet riktar sig till Sverige, mot ett annat land eller om det är ett generellt uttalande. *Karlstads universitet* påtalar att barnrättskommitténs uttalande om att konventionsstaterna under inga omständigheter bör sänka straffbarhetsåldern under 14 år är ett generellt uttalande, men en ytterst tydlig och kategorisk uppmaning till konventionsstaterna. Till detta kommer enligt *Karlstads universitet* de uttalanden barnrättskommittén riktat mot Sverige specifikt. *Linköpings universitet (Barnafrid)* påtalar att barnrättskommittén betonar att denna typ av lagstiftning ofta motiveras av ett behov att visa handlingskraft i frågor som rör unga lagöverträdare, snarare än att utgå från evidens för hur brottsligheten kan minskas och kanske än viktigare barnperspektivet i rättssystemet. *Uppsala universitet (Nationellt centrum för kvinnofrid)* påpekar att även om kommitténs rekommendationer inte är juridiskt bindande för staterna är de vägledande för hur konventionsstater ska tolka och implementera barnkonventionen och bör ges större tyngd i bedömningen

Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden påpekar att förslag som för med sig ökade risker för integritetsintrång för barn endast bör genomföras om det finns tungt vägande skäl för dem och att sådan reglering måste vara väl avvägd vad gäller nyttan med åtgärderna i förhållande till vilket integritetsintrång som åtgärderna medför.

Socialstyrelsen anser inte det är tillräckligt belyst och barnrättsligt prövat i lagrådsremissen att de effekter som utredningens konsekvensanalys belyser också kan gälla för 13-åringar. Socialstyrelsen påpekar med anledning av detta att ett år innebär en stor skillnad i ett barns liv och utveckling.

Karlstads universitet anser inte att förslaget är förenligt med proportionalitetsprincipen i regeringsformen. Ecpat Sverige ifrågasätter om ett barn som är 13 eller 14 år har den mognad och förståelse som krävs för att tillvarata sina rättigheter fullt ut och mot den bakgrunden om kravet på en rättvis rättegång enligt artikel 6 i Europakonventionen kan anses uppfyllt.

Skälen för regeringens bedömning

Barnkonventionen och barnrättskommittén

Barnkonventionen gäller sedan 2020 som svensk lag. Barnkonventionens rättigheter gäller för alla barn, oavsett var de befinner sig under uppväxten. En sänkning av straffbarhetsåldern aktualiserar frågan om åtgärden är oförenlig med barnkonventionen.

Av särskild betydelse för förslaget om sänkt straffbarhetsålder är artikel 40.3 a i barnkonventionen där det anges att en lägsta straffbarhetsålder ska fastställas. Det framgår inte vilken straffbarhetsålder bör vara, men som flera remissinstanser påpekar, däribland *Barnombudsmannen*, *Barnrättsbyrån* och *Institutet för mänskliga rättigheter*, har barnrättskommittén berömt de konventionsstater som har en högre lägsta straffbarhetsålder och uppmanat de stater som har en lägre straffbarhetsålder än 14 år att höja den till 14 år. Kommittén har vidare med hänvisning till artikel 41 uppmanat de stater som har en straffbarhetsålder som är högre än så att

under inga omständigheter sänka den. Kommittén pekar härvid på att dokumenterade belägg i fråga om barns utveckling och neurovetenskap visar att mognad och förmåga till abstrakta resonemang fortfarande utvecklas hos barn i åldern 12–13 år, eftersom deras frontallöber fortfarande utvecklas. Därför är det inte sannolikt att de kan förstå konsekvenserna av sitt agerande eller förstå straffrättsliga förfaranden. Kommittén pekar också på att unga hjärnor fortsätter att utvecklas även efter tonåren, vilket påverkar beslutsfattandet. (Allmän kommentar nr 24 [2019] om barnets rättigheter i det straffrättsliga systemet, p. 22). Kommittén har slutligen i sina senaste sammanfattande slutsatser och rekommendationer till Sverige från 2023 särskilt uttalat sig om straffbarhetsåldern och uppmanat Sverige att låta straffmyndighetsåldern ligga kvar på 15 år. Kommittén har vidare i sina senaste slutsatser och rekommendationer till Sverige påmint om sin allmänna kommentar nr 24 (2019) om barnets rättigheter i det straffrättsliga systemet och gett uttryck för en djup oro över de steg som för närvarande tas för att bl.a. sänka straffmyndighetsåldern. (Barnrättskommitténs sammanfattande slutsatser och rekommendationer om Sveriges kombinerade sjätte och sjunde periodiska rapport, p. 44 och 45 a).

Uttalanden från FN:s konventionskommittéer har med tiden fått en relativt stark ställning som tolkningsmedel för bl.a. nationella och internationella domstolar. Rekommendationer och allmänna kommentarer från konventionskommittéerna kan, beroende på omständigheterna i det enskilda fallet, utgöra ett viktigt stöd och ge viss vägledning vid tolkning och tillämpning av konventionsåtaganden i Sverige. Som *Karlstads universitet* påtalar har det vidare betydelse i vilket sammanhang rekommendationen eller uttalandet har gjorts. Att barnrättskommittén som *Karlstads universitet* för fram har riktat ett specifikt uttalande mot Sverige om straffbarhetsåldern har sin grund i att det tillsattes en utredning för att se över frågan. Med hänsyn till barnrättskommitténs standpunkt i frågan om straffbarhetsåldern framstår det inte som anmärkningsvärt.

Regeringen anser i likhet med vad som framgår i utkastet till lagrådsremiss att barnrättskommitténs uttalanden ska tas på allvar. Kommittéernas rekommendationer och allmänna kommentarer har dock ingen folkrättslig status som rättskälla och är inte heller juridiskt bindande för konventionsstaterna (prop. 2017/18:186 s. 84 och 91). *Uppsala universitet (Nationellt centrum för kvinnofrid)* påpekar att även om kommitténs rekommendationer inte är juridiskt bindande för staterna är de vägledande för hur konventionsstater ska tolka och implementera barnkonventionen och bör ges större tyngd i bedömningen. Regeringen har förståelse för detta. Samtidigt måste de intressen som ligger bakom barnrättskommitténs uttalanden vägas mot de skäl som talar för förslaget om en sänkt straffbarhetsålder för allvarliga brott. Bland dessa finns framför allt samhällets behov av skydd och intresset av att brottsoffer får upprättelse, men även det straffrättsliga systemets legitimitet och trovärdighet. Som framgår bl.a. av avsnitt 6.1 befinner sig Sverige i ett exceptionellt allvarligt läge där allt fler yngre barn begår mycket allvarliga brott som påverkar det omgivande samhället i stor utsträckning. Den pågående utvecklingen innebär att ingripande åtgärder behöver vidtas, bl.a. för att skydda de barn som utsätts för den allvarliga brottsligheten och dagligen lever i en miljö med hot och våld. Till skillnad från vad *Linköpings universitet (Barnafrid)* antyder motiveras dessa åtgärder inte av ett behov att visa handlingskraft.

Flera remissinstanser påtalar att förslaget om att gå ett steg längre än utredningens förslag och sänka straffbarhetsåldern till 13 år innebär att Sverige i högre utsträckning frångår barnrättskommitténs rekommendationer och uttalanden. *Unicef Sverige* påtalar att Sveriges nuvarande ordning med en straffbarhetsålder om 15 år inte bara uppfyller kommitténs miniminivå, utan även utgör ett gott exempel på lagstiftning som utgår från barns rättigheter. Att sänka straffbarhetsåldern till 13 år skulle enligt *Unicef Sverige* vara ett tydligt avsteg från Sveriges internationella åtaganden och innebära en försvagning av barns rättsliga ställning. Även *Ecpat Sverige* pekar på Sveriges status som ett föregångsland i dessa frågor. Regeringen delar inte remissinstansernas synpunkter. Några av regeringens mest prioriterade frågor är barnets rätt till frihet från alla former av våld, och att skydda barn och unga från att utnyttjas av kriminella. Regeringen vidtar, som framgår i bl.a. avsnitt 4 och 6.5, flera åtgärder i syfte att uppnå det. Regeringen anser inte, som *Unicef Sverige* också anför, att den grundläggande synen på barn som rättighetsbärare förändras i och med förslaget. Inte heller är avsikten att underminera eller försvaga barnrättskommittén. Mot bakgrund av vad som framgår ovan om status och bundenhet när det gäller barnrättskommitténs rekommendationer och allmänna kommentarer har regeringen dock svårt att, som *Bris* för fram, se att förslaget om att sänka straffbarhetsåldern till 13 år för allvarliga brott sträcker sig bortom det utrymme för självbestämmande som medlemsstaterna har. Sammantaget bedömer regeringen inte att förslaget om att sänka straffbarhetsåldern är oförenligt med artikel 40.3.

Av artikel 41 i barnkonventionen framgår bl.a. att barnkonventionen inte ska inverka på bestämmelser som är mer långtgående vad gäller att förverkliga barnets rättigheter och som kan finnas i konventionsstatens lagstiftning. Om svensk rätt ger ett starkare skydd för barnets rättigheter än konventionen föreligger alltså inte någon normkonflikt (se Vägledning vid tolkning och tillämpning av FN:s konvention om barnets rättigheter, Ds. 2019:23 s. 69). I detta ligger dock även att en konventionsstat inte får försämra barnets rättigheter med hänvisning till konventionen. I utkastet till lagrådsremissen görs bedömningen att förslaget inte är oförenligt med artikel 41. Institutet för mänskliga rättigheter ifrågasätter den tolkning som görs av artikeln och anser den utgör en missuppfattning av vad som anges i Barnkonventionsutredningens betänkande. Institutet anser heller inte att tolkningen sker i enlighet med Wienkonventionen. Av Barnkonventionsutredningens betänkande framgår att det strider mot artikel 41 om svenska bestämmelser, som är mer långtgående än barnkonventionens bestämmelser, försämras med hänvisning till barnkonventionen. Däremot är det enligt betänkandet inte oförenligt med konventionen om en stat beslutar om åtgärder som försämrar för barn av andra anledningar än att anpassa lagstiftningen till lägre ställda krav i konventionen. (SOU 2020:63 s. 1631–1633, jfr dock barnrättskommitténs resonemang om en sänkning av straffbarhetsåldern Allmän kommentar nr 24 [2019] om barnets rättigheter i det straffrättsliga systemet, p. 22). Regeringen delar inte den tolkning Institutet för mänskliga rättigheter gör av Barnkonventionsutredningens analys. Som Barnkonventionsutredningen anger tar artikel 41 sikte på om svenska bestämmelser, som är mer långtgående än barnkonventionens bestämmelser, försämras med hänvisning till barnkonventionen. Barnkonventionen anger inte vad straffbarhetsåldern bör vara, det

kan alltså ifrågasättas om det ens går att påstå att Sveriges nuvarande reglering om straffbarhetsåldern är mer långtgående än vad som anges i barnkonventionen. Förslaget om sänkt straffbarhetsålder genomförs vidare inte i syfte att anpassa lagstiftningen till lägre ställda krav i barnkonventionen utan med hänsyn till samhällsutvecklingen som innebär att allt fler yngre barn begår allvarliga brott. Enligt regeringens bedömning är förslaget därmed inte oförenligt med artikel 41. Regeringen delar inte heller den uppfattning som Institutet för mänskliga rättigheter framför om att tolkningen inte ligger i linje med Wienkonventionens allmänna regel om att ett avtal ska tolkas ärligt.

Barnrättskommittén har uttryckt oro över nationella system med två olika straffbarhetsåldrar beroende på brottets allvar eftersom sådana system enligt kommittén vanligen införs som svar på påtryckningar från allmänheten och inte baseras på en rationell kunskap om barns utveckling (Allmän kommentar nr 24 [2019] om barnets rättigheter i det straffrättsliga systemet, p. 26 och 27.). Det förslag om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder som nu föreslås innebär att den sänkta straffbarhetsåldern ska omfatta endast brott med minimistraff om fängelse fyra år eller mer och försök, förberedelse och stämpling till sådana brott. Förslaget är en direkt konsekvens av det allvarliga läge Sverige befinner sig i där ett fåtal barn begår mycket allvarliga brott. Som utredningen lyfter utgör principen om barnets bästa både en individuell och en kollektiv rättighet och den gäller alltså både åtgärder som rör ett enskilt barn och åtgärder som rör grupper av barn. Eftersom förslaget ges för att möta problemet med ett litet antal barn som begår allvarliga brott framstår förslaget som en lämpligare och en mindre ingripande åtgärd i stället för att genomföra en generell sänkning av straffbarhetsåldern. Mot denna bakgrund bedömer regeringen att det, trots barnrättskommitténs uttalanden, inte är oförenligt med barnkonventionen att införa en differentierad sänkning av straffbarhetsåldern. Eftersom regleringen införs som ett svar på den exceptionella situation som nu råder och då det genomförs stora förändringar med avsikten att vända den allvarliga brottsutvecklingen ska den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder som framgår i avsnitt 6.5 tidsbegränsas till att gälla under fem år. Som utredningen lyfter är detta motiverat särskilt mot bakgrund av att förslaget berör barn.

När det gäller utredningens förslag om att samma straffprocessuella tvångsmedel ska få användas mot personer som har fyllt 14 år och misstänks för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder som mot misstänkta personer som har fyllt 15 år har Civil Rights Defenders och Unicef Sverige lyft att sådan tvångsmedelsanvändning innebär att barns rättigheter enligt barnkonventionen kränks. Av artikel 16 i barnkonventionen framgår att inget barn får utsättas för godtyckliga eller olagliga ingripanden i sitt privat- och familjeliv, sitt hem eller sin korrespondens och inte heller för olagliga angrepp på sin heder eller sitt anseende. Det anges också att barnet har rätt till lagens skydd mot sådana ingripanden eller angrepp. Som framgår av avsnitt 6.3.1 bedöms det nödvändigt att brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder kan utredas effektivt. En förundersökning bör därför få bedrivas på samma villkor mot den som är 13 eller 14 år och som misstänks för ett sådant brott som mot en person som har fyllt 15 år, inte minst ur ett legitimitets- och trovärdighetsperspektiv. Även om tvångs-

medelsanvändning under en förundersökning mot personer som är 13 eller 14 år innebär ett intrång i barns integritet, bedömer regeringen därför att sådana åtgärder är proportionerliga och inte oförenliga med artikel 16. (Jfr prop. 2024/25:175 s. 68 och s. 95.)

Barnrättsbyrån bedömer att det strider mot artikel 37 i barnkonventionen att en 14-åring kan bli föremål för ett frihetsberövande i häkte för ett brott som det senare visar sig att den inte har uppnått straffbarhetsåldern för. Barnkonventionen uppställer inget absolut förbud mot att frihetsberöva barn. Däremot följer det av artikel 37 (b) att frihetsberövande av ett barn endast får användas som en sista utväg och för kortast lämpliga tid. Som framgår av avsnitt 6.3.2 gäller en särskild mer restriktiv reglering vid anhållande och häktning av personer under 18 år. Dessa regler föreslås tillämpas på de barn som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Den situation som Barnrättsbyrån beskriver kan vidare uppkomma även med dagens reglering i de fall en person exempelvis häktas för ett brott som är häktningsgrundande, men som senare rubriceras om på ett sådant sätt att personen inte längre ska vara häktad. Med dagens reglering förekommer även att en person är häktad för ett brott som han eller hon frikänns från ansvar för. Den enskilde kan i sådana situationer ha rätt till ersättning i enligt lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder. De möjligheter till anhållande och häktning som förslaget innebär bedöms inte strida mot artikel 37 (b).

Av artikel 37 (b) i barnkonventionen läst tillsammans med bestämmelserna i artikel 40 följer att påföljdssystemet ska innehålla alternativ som inte innebär frihetsberövande av barnet och att påföljderna ska vara inriktade mot åtgärder som främjar barnets återanpassning i samhället. Som framgår i avsnitt 6.2 ska samtliga påföljder som kan tillämpas på lagöverträdare under 18 år kunna tillämpas på de barn som fyllt 13 år och döms för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Dessa påföljder innefattar icke frihetsberövande alternativ som är särskilt anpassade efter de behov och förutsättningar som gäller för barn och unga. I de allvarligaste fallen behöver samhället dock tydligt kunna markera grundläggande gränser genom att tillgripa en frihetsberövande påföljd. Även fängelse ska därför kunna dömas ut för den 13- eller 14-åring som döms för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Från den 1 juli 2026 kommer det att finnas särskilda barn- och ungdomsavdelningar inom Kriminalvården där barn som dömts till fängelse kan avtjäna sina straff. Kriminalvården har fått i uppdrag att förbereda inrättandet av särskilda enheter för barn och unga i åldrarna 13–17 år (Ju2023/02157 och Ju2025/02195). Uppdraget ska slutredovisas i dess helhet den 1 april 2026. Regeringen bedömer därför att den särskilda regleringen om straffbarhetsåldern uppfyller de krav som ställs enligt artikel 37 (b) och artikel 40.

Barnrättskommittén har, som *Malmö kommun* påpekar, uppmanat Sverige att utarbeta en strategi för att förebygga ungdomsbrottslighet baserad på forskning om och analys av de bakomliggande orsakerna till barns inblandning i brottslighet, särskilt organiserad brottslighet (barnrättskommitténs sammanfattande slutsatser och rekommendationer om Sveriges kombinerade sjätte och sjunde periodiska rapport, p. 45 c). Ett framgångsrikt brottsförebyggande arbete förutsätter kunskap om den brottslighet som ska förebyggas och en analys av vilka orsakssamband som finns kring

brottsligheten. Det gäller oavsett om det är barn eller vuxna som begår brott. Som framgår av avsnitt 4 har regeringen antagit strategin Barriärer mot brott – en socialpreventiv strategi mot kriminella nätverk och annan brottslighet. Av strategin framgår bl.a. att det brottsförebyggande arbetet på alla nivåer i så stor utsträckning som möjligt ska utgå från evidens och att kunskap om fungerande metoder fortsätter att utvecklas (se Barriärer mot brott – en socialpreventiv strategi mot kriminella nätverk och annan brottslighet, skr. 2023/24:68 s. 8–11).

Funktionsrätt Sverige anser att en sänkning av straffbarhetsåldern strider mot FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Regeringen delar inte den bedömningen. Av särskild betydelse för förslaget om sänkt straffbarhetsåldern är artikel 14 i konventionen. Av artikeln framgår bl.a. att konventionsstaterna ska säkerställa att personer med funktionsnedsättning på samma villkor som andra inte berövas sin frihet olagligen eller godtyckligt och att varje frihetsberövande sker i enlighet med lagen samt att förekomst av funktionsnedsättning inte i något fall ska rättfärdiga frihetsberövande. Regeringen anser inte att förslaget om sänkt straffbarhetsålder strider mot denna eller någon annan artikel i konventionen. Däremot delar regeringen den oro Funktionsrätt Sverige för fram om att allt fler barn med funktionsnedsättning rekryteras till kriminella nätverk. Regeringen tar denna utveckling på största allvar och vidtar och kommer fortsätta vidta åtgärder för att motverka detta (se bl.a. avsnitt 4).

Sammanfattningsvis bedömer regeringen inte att förslaget om att införa en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder eller förslagen som innebär att samma straffprocessuella tvångsmedel ska få användas mot dem som omfattas av regleringen är oförenligt med bestämmelserna i barnkonventionen.

Regeringsformen och Europakonventionen

Som anges i avsnitt 5 finns föreskrifter om grundläggande fri- och rättigheter för såväl vuxna som barn i regeringsformen och Europakonventionen. De grundläggande fri- och rättigheter i regeringsformen får bara begränsas genom lag och endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Begränsningen får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den (2 kap. 20 och 21 §§ regeringsformen). Av särskild betydelse för förslaget om sänkt straffbarhetsålder är bestämmelserna 2 kap. 6 § första och andra styckena (skydd mot bl.a. hemlig avlyssning och skydd gentemot det allmänna mot betydande intrång i den personliga integriteten) och 2 kap. 8 § i regeringsformen (skydd mot frihetsberövanden). I Europakonventionen återfinns de särskilt relevanta bestämmelserna i artikel 3 som anger att ingen får utsättas för tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, i artikel 5 som bl.a. anger att ingen får berövas friheten utom i särskilt angivna fall och i artikel 8 som bl.a. anger att var och en har rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv. Artikel 8 ger inte bara upphov till negativa förpliktelser, utan även positiva skyldigheter att se till att enskilda tillförsäkras skydd för sina rättigheter gentemot andra enskilda. Det innebär t.ex. att staten i vissa fall kan vara skyldig att införa straffrättslig reglering för att skydda enskilda mot intrång i deras rättig-

heter från andra enskilda. Offentliga myndigheter får inte inskränka dessa rättigheter annat än med stöd av lag och det får ske endast under förutsättning att det är nödvändigt i ett demokratiskt samhälle med hänsyn till vissa intressen, bl.a. statens säkerhet och den allmänna säkerheten, till förebyggande av oordning och brott eller till skydd för andra personers fri- och rättigheter.

Regeringen konstaterar inledningsvis att ett fängelsestraff i sig innebär en begränsning av den dömdes rörelsefrihet, en frihet som återfinns i såväl regeringsformen som i Europakonventionen. Avseende vuxna intagna utgör fängelsestraffet redan en godtagbar inskränkning i de grundläggande fri- och rättigheterna. Att barn och unga som har begått allvarliga brott döms till en frihetsberövande påföljd har också ansetts som en godtagbar inskränkning i dessa rättigheter. Användningen av tvångsmedel innebär vidare en inskränkning i den enskildes fri- och rättigheter, i bl.a. den enskildes privat och familjeliv och skydd gentemot det allmänna mot betydande intrång. Som framgår ovan och i avsnitt 6.3.1 bedöms det dock nödvändigt att en förundersökning kan bedrivas på samma villkor mot den som är 13 eller 14 år och misstänks för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder som mot den som har fyllt 15 år. Förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder ska endast omfatta allvarliga brott och föreslås vara tillfällig under fem år. Förslaget lämnas som en direkt konsekvens av det läge Sverige befinner sig i med allt fler yngre barn som begår allvarliga brott som påverkar det omgivande samhället. Som framgår ovan kan staten i vissa fall vara skyldig att införa straffrättslig reglering för att skydda enskilda mot intrång i deras rättigheter från andra enskilda.

När det gäller Ecpat Sverige synpunkt om artikel 6 och rätten till en rättvis rättegång kan nämnas att en 13- eller 14-åring redan i dag kan bli föremål för rättegång vid en bevistalan. Som framgår av avsnitt 6.3.1 och 6.4.1 ska vidare vid handläggningen av brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder de regler som gäller för en person som har fyllt 15 år tillämpas. Såväl LUL som rättegångsbalkens regler och allmänna principer tillgodoser kravet på en rättvis rättegång. Regeringen delar därför inte i Ecpat Sveriges synpunkt.

Med hänsyn till den allvarliga samhällsutvecklingen som föranleder förslaget om en sänkning av straffbarhetsåldern och förslagen om användningen av straffprocessuella tvångsmedel, bedömer regeringen att de begränsningar förslagen innebär vidtas för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle och inte går utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har motiverat begränsningen. Förslagen bedöms alltså, till skillnad från vad Karlstads universitet anser, proportionerliga och förenliga med de krav som följer av Europakonventionen och regeringsformen.

6.7 Övriga ändringar med anledning av att straffbarhetsåldern sänks

6.7.1 Personuppgiftsbehandling

Regeringens förslag

Uppgifter om den som har fyllt 13 år och som enligt förundersökningsledarens bedömning är skäligen misstänkt för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ska registreras i misstankeregistret. Regeringens föreskriftsrätt ska omfatta även sådana uppgifter.

Polisens biometriregister över dömda ska få innehålla uppgifter om den som dömts för brott i en annan medlemsstat inom Europeiska unionen och vars fingeravtrycks- eller signalementsuppgifter har överförts hit, om han eller hon fyllt 13 år vid tidpunkten för gärningen och motsvarande gärning i Sverige utgör ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder.

Regeringens bedömning

Uppgifter om den som döms för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ska få registreras i belastningsregistret.

Bestämmelsen om att uppgifter i belastningsregistret avseende en dom eller ett beslut som har meddelats i en annan medlemsstat i Europeiska unionen och som avser en gärning som någon begått före 15 års ålder inte får lämnas ut annat än till vissa granskningsmyndigheter bör inte ändras.

Samma regler om gallring i belastningsregistret ska gälla för uppgifter om den som dömts för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder som för uppgifter om den som hade fyllt 15 år vid brottet. Detsamma ska gälla för uppgifter om misstankar om brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder i misstankeregistret.

Uppgifter om den som har fyllt 13 år och misstänks för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder eller har lagförts för ett sådant brott ska få behandlas i biometriregistret över misstänkta respektive biometriregistret över dömda.

Utredningens förslag och bedömning

Förslagen och bedömningen från utredningen stämmer i huvudsak överens med regeringens. Utredningens förslag och bedömning utgår dock från att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder omfattar endast 14-åringar. Utredningen föreslår ingen föreskriftsrätt för regeringens om att registrering av uppgifter om misstankar som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder i misstankeregistret ska begränsas på visst sätt. Utredningens förslag skiljer sig vidare från regeringens på så sätt att utredningen föreslår att uppgifter om personer som har misstänkts för ett brott enligt den särskilda regleringen och som avlidit inte ska få

behandlas i biometriregistret över misstänkta. Utredningen gör ingen bedömning om hur länge uppgifter om personer som har dömts för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ska få behandlas i biometriregistret över dömda.

Remissinstanserna

Få remissinstanser yttrar sig särskilt över utredningens förslag och bedömning om personuppgiftsbehandling rörande den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. *Rädda Barnen* och *Malmö universitet* avstyrker alla följdändringar som en konsekvens av att förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder avstyrks.

Bedömning i utkastet till lagrådsremiss

Bedömningen i utkastet till lagrådsremiss stämmer i huvudsak överens med regeringens förslag och bedömning. I utkastet görs endast bedömningar av de lagändringar som bör genomföras men anpassas till att straffbarhetsåldern sänks till 13 år. I utkastet tas inte ställning till vilka gallringsregler som bör gälla för uppgifter om brottsmisstankar och brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder i belastningsregistret och misstankeregistret. I utkastet föreslås ingen föreskriftsrätt för regeringen om att registrering av uppgifter om misstankar som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder i misstankeregistret ska begränsas på visst sätt.

Remissinstanserna

Få remissinstanser yttrar sig över bedömningen om personuppgiftsbehandling i utkastet till lagrådsremiss. De som yttrar sig, *Idéburna skolors riksförbund* och *Umeå kommun*, avstyrker alla ändringar till följd av förslaget om sänkt straffbarhetsålder.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Misstankar om brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder bör få registreras

Misstankeregistret regleras i lagen (1998:621) om misstankeregister och syftar till att underlätta tillgången till uppgifter om skäligen misstanke om brott som behövs i verksamhet hos bl.a. Polismyndigheten, Säkerhetspolisen och Åklagarmyndigheten. Dessa myndigheter är i behov av att på ett enkelt sätt få tillgång till de uppgifter som krävs för att olika förundersökningar mot samma person ska kunna samordnas på ett effektivt sätt. Syftet är även att uppgifterna i registret ska kunna utnyttjas på annat sätt i dessa myndigheters brottsförebyggande och brottsbekämpande verksamhet. (Propositionen Polisens register, prop. 1997/98:97 s. 91.) Misstankeregistret ska enligt 3 § lagen om misstankeregister innehålla uppgifter om den som har fyllt 15 år och som enligt förundersökningsledarens bedömning är skäligen misstänkt för bl.a. brott enligt brottsbalken eller annat brott för vilket är föreskrivet svårare straff än böter. Enligt 4 § samma lag meddelar regeringen närmare föreskrifter om vilka uppgifter registret ska innehålla om den som ska registreras. Som utredningen anför i fråga om

14-åringar är det av stor vikt att de brottsbekämpande myndigheterna som har tillgång till uppgifter i misstankeregistret även har tillgång till sådana uppgifter avseende personer som har fyllt 13 år och som misstänks för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder.

Utredningen föreslår att det ska införas en ny bestämmelse i lagen om misstankeregister som föreskriver att misstankeregistret ska innehålla uppgifter om den som har fyllt 14 år och som enligt förundersökningsledarens bedömning är skäligen misstänkt för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Regeringen anser att en sådan bestämmelse bör införas. I enlighet med vad som framgår av utkastet till lagrådsremiss bör den anpassas till att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder omfattar även den som har fyllt 13 år. I enlighet med vad utredningen föreslår bör bestämmelsen om att regeringen meddelar närmare föreskrifter om vilka uppgifter misstankeregistret ska innehålla ändras så att den omfattar även registreringar som görs med anledning av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Det är även rimligt att regeringen, eller den myndighet regeringen bestämmer, ska få meddela föreskrifter om att registreringen ska begränsas på visst sätt. En sådan ordning föreslås inte av utredningen. Det gäller dock för uppgifter om misstankar avseende personer som har fyllt 15 år enligt 3 § tredje stycket lagen om misstankeregister. Lagändringarna bör, i likhet med den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder, tidsbegränsas att gälla i fem år (se avsnitt 6.5).

Utredningen bedömer att de uppgifter avseende 14-åringar som registreras enligt den nya bestämmelsen i 3 a § bör gallras enligt samma förutsättningar som gäller för personer som har fyllt 15 år. Det innebär att uppgifter ska gallras bl.a. om en förundersökning har avslutats utan att åtal väckts med anledning av misstanken (13 § lagen om misstankeregister). Regeringen gör samma bedömning som utredningen i fråga om gallring och anser att det även bör omfatta 13-åringar. Det krävs ingen lagändring för att det ska gälla.

Behandling av uppgifter i polisens biometriregister över misstänkta och dömda

Den 1 juli 2025 trädde omfattande polisens brottsdatalog i kraft (propositionen Biometri i brottsbekämpningen, prop. 2024/25:37). Lagändringarna innebär bl.a. att polisens register över dna-profiler, fingeravtryck och signalement ersattes av nya biometriregister (5 kap. polisens brottsdatalog), bl.a. biometriregistret över misstänkta och biometriregistret över dömda. När den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder införs uppkommer frågan vad som ska gälla för behandling i dessa register av uppgifter som rör personer som misstänks eller döms för brott som omfattas av regleringen.

En första fråga är vad som ska gälla för upptagning och registrering av uppgifter om personer som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder.

En följd av den bestämmelse i LUL som nu föreslås (38 e §) – som innebär att de bestämmelser som gäller personer som har fyllt 15 år ska gälla även barn som har fyllt 13 år och misstänks för brott som omfattas

av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder (se avsnitt 7.3.1) – är att biometriska underlag från personer som vid 13 eller 14 års ålder misstänks för ett sådant brott kommer att få tas upp i syfte att registrera uppgifterna i ett biometriregister enligt 28 kap. 12 a § första stycket 3 och 14 § första stycket 2 rättegångsbalken. Enligt 5 kap. 3 § första stycket polisens brottsdatalog får uppgifter som anges i 2 § samma kapitel och lag (bl.a. dna profiler, fingeravtryck och fotografier) om en misstänkt person registreras i biometriregistret över misstänkta, om den misstänkte varit föremål för en åtgärd enligt de nämnda bestämmelserna i 28 kap. 12 a eller 14 § rättegångsbalken. Vidare får sådana uppgifter registreras i biometriregistret över dömda, om den som varit föremål för en åtgärd enligt 28 kap. 12 a eller 14 § rättegångsbalken därefter dömts för ett brott för vilket fängelse ingår i straffskalan eller godkänt ett strafföreläggande avseende ett sådant brott (5 kap. 4 § första stycket 1 polisens brottsdatalog). Vidare får biometriregistret över dömda enligt 5 kap. 4 § första stycket 2 polisens brottsdatalog innehålla uppgifter som anges i 2 § samma kapitel och lag om en person som varit föremål för en åtgärd enligt bl.a. 8 kap. 7 a § fängelselagen. Av bestämmelsen i fängelselagen följer att Kriminalvården under vissa förutsättningar ska ta upp fingeravtryck, salivprov för dna-analys och fotografi av ansikte av en intagen vid verkställighet av en dom eller ett beslut på fängelse. Det innebär att biometriska uppgifter om personer som är misstänkta för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder, eller som har lagförts för ett sådant brott kommer få registreras i biometriregistret över misstänkta och biometriregistret över dömda under samma förutsättningar som uppgifter om personer som var 15 år vid ett motsvarande brott. Detta är i enlighet med vad utredningen föreslår för 14-åringar och stämmer överens med att barn som är 13 eller 14 år och som misstänks eller dömts för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ska behandlas på samma sätt som en person som har fyllt 15 år (jfr avsnitt 6.3 och 6.4.1).

Nästa fråga är hur länge uppgifter om personer som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ska få behandlas i registren.

Enligt 5 kap. 10 och 11 §§ polisens brottsdatalog får uppgifter i biometriregistret över misstänkta och biometriregistret över dömda inte behandlas längre än tre månader efter det att uppgifterna som ligger till grund för registreringen har gallrats ur misstankeregistret enligt lagen om misstankeregister eller uppgifterna om den dom, det beslut eller det strafföreläggande som ligger till grund för registreringen har gallrats ur belastningsregistret enligt lagen om belastningsregister. Av dessa paragrafer framgår att uppgifter om en registrerad person som har avlidit får behandlas som längst tio år efter dödsfallet. I lagrådsremissen Bättre möjligheter att utreda brott av unga lagöverträdare och några andra processrättsliga frågor föreslås att biometriska uppgifter från personer som misstänks för att före 15 års ålder ha begått ett brott med minimistraff om fängelse i fyra år eller mer och försök, förberedelse och stämpling till sådana brott ska få registreras i biometriregistret över misstänkta. Uppgifterna ska få behandlas i registret som längst tre månader efter att § 31-utredningen har avslutats utan att en bevisalan har väckts eller, om åklagaren väcker en bevisalan, domen eller beslutet om bevisalan har fått laga kraft (förslag till ändring i 5 kap. 10 § polisens brottsdatalog). I lagrådsremissen föreslås

också att biometriska uppgifter från den som vid en bevistalan har förklarats ha begått ett brott enligt 38 § första stycket LUL, dvs. brott med minimistraff om fängelse i fem år eller mer, eller försök, förberedelse eller stämpling till ett sådant brott, ska få registreras i biometriregistret över dömda, om domen har fått laga kraft. Förslaget i avsnitt 7 om att gränsen i 38 § första stycket LUL sänks från fem till fyra år innebär att biometriska uppgifter från för den som vid en bevistalan har förklarats ha begått ett brott med minimistraff om fängelse i fyra år eller mer, eller försök, förberedelse eller stämpling till ett sådant brott, kommer att få registreras i biometriregistret över dömda, om domen har fått laga kraft. Uppgifterna ska få behandlas i registret som längst fem år efter att domen om bevistalan har fått laga kraft (förslag till ändring i 5 kap. 11 § polisens brottsdatalog). Vidare föreslås att uppgifter om en avliden person som före 15 års ålder misstänks för ett brott eller har förklarats skyldig till ett sådant brott vid en bevistalan ska, på samma sätt som gäller för personer som har fyllt 15 år, få behandlas i biometriregistret över misstänkta och biometriregistret över dömda i tio år efter dödsfallet.

Utgångspunkten bör vara att uppgifter om någon som misstänks för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder eller har dömts för ett sådant brott ska få behandlas i biometriregistren lika länge som uppgifter om personer som har fyllt 15 år. Utredningen föreslår att den längsta tid för behandling av uppgifter om personer som i 14 års ålder misstänks för brott i biometriregistret över misstänkta ska vara lika lång som för uppgifter om personer som har fyllt 15 år. Regeringen bedömer att detta är rimligt även om den särskilda regleringen ska omfatta 13-åringar. Det behövs inte någon lagändring för att åstadkomma det (jfr 5 kap. 10 § polisens brottsdatalog). Utredningen behandlar inte frågan om längsta tid för behandling av uppgifter om personer som har dömts för brott som omfattas av den särskilda regleringen i biometriregistret över dömda. I likhet med vad som föreslås gälla för uppgifter i biometriregistret över misstänkta, bör motsvarande reglering som gäller för uppgifter om personer som hade fyllt 15 år vid brottet gälla för behandling av sådana uppgifter i biometriregistret över dömda. Det behövs inga lagändringar för att åstadkomma detta (jfr 5 kap. 11 § polisens brottsdatalog).

Utredningen föreslår att det införs ett förbud mot att behandla uppgifter om en avliden person som varit misstänkt för ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder i biometriregistret över misstänkta. Utredningen berör inte frågan om behandling av uppgifter om avlidna i biometriregistret över dömda. Regeringen bedömer att det är rimligt att uppgifter om barn som misstänks ha begått ett brott som omfattas av den särskilda regleringen vid 13 eller 14 års ålder eller döms för ett sådant brott och som har avlidit ska få behandlas i biometriregistret över misstänkta eller dömda under samma förutsättningar som gäller för avlidna personer som fyllt 15 år vid brottet. Uppgifter om en registrerad person som har avlidit ska alltså få behandlas som längst tio år efter dödsfallet. Bedömningen överensstämmer med vad som i lagrådsremissen Bättre möjligheter att utreda brott av unga lagöverträdare och några andra processrättsliga frågor föreslås gälla för behandling av uppgifter i biometriregistren över misstänkta och över dömda om avlidna personer som misstänks för att ha begått ett allvarligt brott före 15 års ålder eller som vid

en bevisstalan har förklarats skyldig till ett sådant brott. Det bör noteras att dessa förslag inte hade lämnats när utredningen redovisade sitt uppdrag. Utredningens förslag till ny bestämmelse i 5 kap. 10 a § polisens brottsdatalog bör därför inte genomföras.

Det finns även bestämmelser om registrering och behandling av uppgifter om misstänkta och dömda som hänger samman med internationellt rättsligt samarbete. Enligt 5 kap. 4 § första stycket 3 och andra stycket polisens brottsdatalog är det möjligt att i biometriregistret över dömda registrera uppgifter om den som har dömts för ett brott i en annan medlemsstat inom Europeiska unionen och vars fingeravtrycks- eller signalementsuppgifter har överförts till Sverige. Det gäller dock enbart om motsvarande gärning i Sverige har fängelse i ett år eller mer i straffskalan och den som uppgifterna avser vid tidpunkten för gärningen hade fyllt 15 år. Utredningen föreslår att regleringen bör omfatta även den som var 14 år vid gärningen om motsvarande gärning i Sverige utgör ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Regeringen bedömer att det även i detta avseende finns skäl att behandla barn som är 13 eller 14 år och som har begått brott i en annan medlemsstat i Europeiska unionen på samma sätt som personer som har fyllt 15 år. Utredningens bedömning är därför rimlig och förslaget bör genomföras. Det bör dock anpassas till att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder omfattar även 13-åringar och en annan lagteknisk lösning bör väljas. Som en följd av att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder är tidsbegränsad att gälla i fem år och med beaktande av att regeringen väljer en annan lagteknisk lösning än utredningens förslag, bör även ändringen i 5 kap. 4 § andra stycket polisens brottsdatalog tidsbegränsas på samma sätt (se avsnitt 6.5).

Det behövs inte några ändringar i lagen om belastningsregister

Belastningsregistret regleras i lagen (1998:620) om belastningsregister och innehåller uppgifter bl.a. om den som genom dom, beslut, strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot har ålagts påföljd för brott (3 §). Även uppgifter om domar och beslut som har meddelats utomlands ska i vissa fall föras in i registret (4 och 4 a §§). Uppgifter i registret ska enligt 17 § gallras bl.a. om den registrerade har avlidit eller, om uppgifterna avser ett fängelsestraff, tio år efter frigivningen. Om uppgifterna avser ungdomsvård, ungdomstjänst eller ungdomsövervakning, ska de gallras tio år efter domen eller beslutet eller fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten. Den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder innebär att uppgifter om den som lagförts till följd av den regleringen kommer att registreras i belastningsregistret. En sådan ordning framstår enligt regeringen som ändamålsenlig med hänsyn till att uppgifter om att en person har gjort sig skyldig till brott fyller en viktig funktion i de brottsbekämpande myndigheternas verksamhet, hos de allmänna domstolarna och för Kriminalvården vid verkställighet. Det gäller avseende såväl 13- som 14-åringar. Vidare anser regeringen att det är rimligt att samma gallringsregler gäller för uppgifter om brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder som för uppgifter om brott som

begåtts av någon som hade fyllt 15 år vid brottet. Det krävs inte några ändringar i lagen om belastningsregister för att den ordningen ska gälla.

Uppgifter om en dom eller ett beslut som har meddelats i en annan medlemsstat i EU ska under vissa förutsättningar föras in i belastningsregistret (4 a § lagen om belastningsregister). Enligt 6 § tredje stycket ska uppgifter om sådana domar och beslut dock som huvudregel inte lämnas ut till andra myndigheter om uppgifterna avser en gärning som någon har begått innan han eller hon har fyllt 15 år. Sådana uppgifter får endast lämnas ut till vissa granskningsmyndigheter om de behövs vid deras tillsyn över Polismyndighetens personuppgiftsbehandling. Även om regleringen är kopplad till att straffbarhetsåldern är 15 år föreslår utredningen ingen ändring i den. Enligt utredningen är det nämligen mycket osannolikt att någon under 15 år som åtalas och döms för ett brott i Sverige som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder redan tidigare har dömts för motsvarande brott i ett annat EU-land som tillämpar en lägre straffbarhetsålder än 15 år. Som ytterligare skäl för att avstå från att ändra bestämmelsen anför utredningen att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder föreslås vara tidsbegränsad.

Om 6 § tredje stycket inte ändras innebär det att uppgifter om brott som en svensk medborgare begått före 15 års ålder och döms för i en annan medlemsstat inte heller fortsättningsvis kommer kunna lämnas ut till exempelvis allmänna domstolar. Däremot kommer uppgifter om en dom eller ett beslut om den som vid 13 eller 14 års ålder begått ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder som meddelats i Sverige kunna lämnas ut. En sådan ordning innebär att svenska medborgare som vid 13 eller 14 års ålder döms i andra medlemsstater i EU för brott som motsvarar brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder i detta avseende inte kommer att behandlas på samma sätt som jämnåriga personer som döms för sådana brott i Sverige. Regeringen bedömer dock att ett mycket litet antal svenska medborgare kan komma att beröras. Det har inte heller framkommit att den nuvarande ordningen leder till problem för svenska myndigheter. Mot den bakgrunden och med beaktande av att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder är tidsbegränsad anser regeringen, i enlighet med utredningens bedömning, att bestämmelsen inte bör ändras.

Jämförelser i register som inte förs i brottsutredande syfte

Det förekommer att biometriska uppgifter registerförs för annat än brottsutredande syfte. Ett exempel på det är Migrationsverkets register över fingeravtryck och fotografier. Enligt bestämmelser i 9 kap. utlänningslagen (2005:716) får Migrationsverket eller Polismyndigheten i vissa fall ta en utlännings fingeravtryck och fotografi. Sedan den 1 juli 2025 är det, vid förundersökning om vissa allvarliga brott, tillåtet att använda automatiserad ansikts- och fingeravtrycksjämförelse i Migrationsverkets register (prop. 2024/25:37 s. 207 och 208). Jämförelser av uppgifter i registret om fingeravtryck och ansiktusbilder får dock göras endast beträffande den som har fyllt 15 år. Brottsutvecklingen talar för att de brottsbekämpande myndigheterna behöver fler effektiva verktyg för att utreda brott. En möjlighet att jämföra spår i brottsutredningar med biometriska uppgifter från barn under 15 år som finns lagrade i Migrationsverkets register skulle kun-

na bidra till att okända gärningsmän kan identifieras i fler fall. Utredningen bedömer emellertid att det i nuläget inte finns skäl att göra någon ändring i den regleringen såvitt gäller uppgifter om personer som förekommer i registren och som inte har fyllt 15 år och lämnar inget förslag. Mot den bakgrunden saknas det tillräckligt underlag för att i detta lagstiftnings- ärende överväga en sådan reglering.

6.7.2 Följdändringar

Regeringens förslag Med anledning av förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder för allvarliga brott ska följdändringar göras i lagar som rör internationellt rättsligt samarbete. Regeringens bedömning Hemliga tvångsmedel i syfte att verkställa frihetsberövande påföljder bör få användas mot personer som har dömts till sådana påföljder med stöd av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder föranleder inte några ändringar i andra regleringar som har 15-årsgränser. Den sänkta straffbarhetsåldern medför vidare ingen ändring när det gäller gränsen för sexuellt självbestämmande.

Utredningens förslag och bedömning

Förslagen och bedömningen från utredningen stämmer delvis överens med regeringens förslag och bedömning. Utredningen överväger inte om lagen (2024:326) om hemliga tvångsmedel i syfte att verkställa frihetsberövande påföljder ska få användas mot personer som dömts för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Utredningens förslag och bedömning utgår vidare från att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ska omfatta den som har fyllt 14 år.

Remissinstanserna

Få remissinstanser yttrar sig särskilt över utredningens förslag och bedömning om övriga författningsändringar till följd av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. *Rädda Barnen* och *Malmö universitet* avstyrker alla följdändringar som en konsekvens av att förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder avstyrks. *Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden* för fram att frågan om hemliga tvångsmedel ska kunna användas enligt lagen om hemliga tvångsmedel i syfte att verkställa frihetsberövande påföljder även mot personer som har dömts till påföljder med stöd av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder behöver belysas. *Ecpat Sverige* understryker vikten av att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder inte leder till att barn bestraffas för frivilligt sex mellan jämnåriga. *Åklagarmyndigheten* anför att det kan bli svårt för allmänheten, och i synnerhet för de barn som berörs, att förstå varför grän-

sen för sexuellt självbestämmande är 15 år, när barn förväntas ta straffrättsligt ansvar för vissa allvarliga brott när de är 14 år.

Bedömning i utkastet till lagrådsremiss

Bedömningen i utkastet till lagrådsremiss stämmer överens med regeringens förslag och bedömning. I utkastet görs endast bedömningar av de lagändringar som bör genomföras men anpassas till att straffbarhetsåldern sänks till 13 år.

Remissinstanserna

Remissinstanserna yttrar sig inte över bedömningen i fråga om följdändringar i utkastet till lagrådsremiss.

Skälen för regeringens bedömning

Följdändringar i lagar om internationellt rättsligt samarbete

Utredningen föreslår att ett antal bestämmelser i lagar som rör internationellt rättsligt samarbete ska anpassas till förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder.

Sverige har inom ramen för såväl det EU-rättsliga samarbetet som andra delar av det internationella rättsliga samarbetet infört lagar som innehåller bestämmelser som reglerar t.ex. överlämnande och utlämning för brott till andra länder och överförande av verkställighet av brottmålsdomar. Det straffrättsliga samarbetet inom EU bygger på principen om ömsesidigt erkännande av domar och beslut i brottmål. Detta innebär att medlemsstaterna som utgångspunkt inte ska ifrågasätta varandras domar och beslut utan i stället verkställa dem, trots eventuella olikheter i medlemsstaternas materiella och processuella regleringar. I några av lagarna finns det dock en möjlighet att vägra att verkställa, överlämna eller vidta andra åtgärder om den person som framställan rör var under 15 år när brottet begicks, s.k. vägransgrunder. Vägransgrunderna kan vara fakultativa (icke-tvingande) eller obligatoriska (tvingande).

I lagarna som rör internationellt rättsligt samarbete finns ett antal bestämmelser som utgår från en straffbarhetsålder om 15 år. Detta gäller t.ex. 2 kap. 4 § 1 lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder och 2 kap. 5 § 1 lagen (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder. Nämnda paragrafer innehåller bestämmelser med obligatoriska vägransgrunder som innebär att ett överlämnande från Sverige ska vägras om gärningen ägde rum innan den eftersökte hade fyllt 15 år. Som framgår av avsnitt 6.1 varierar straffbarhetsåldern inom EU. Det finns länder som har såväl högre som lägre straffbarhetsålder än Sverige. Förslaget om att straffbarhetsåldern ska sänkas till 13 år för vissa brott innebär att Sverige kan ställas inför en situation där Sverige med stöd av 15-årsgränsen i lagen om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder ska vägra ett utlämnande av t.ex. en 14-åring som dömts för mord, trots att personen enligt regeringens förslag skulle kunna dömas för mord i Sverige. Eftersom en medlemsstat inte får vägra att överlämna för en gärning som den eftersökte skulle ha dömts för i det verkställande landet, finns det

därför skäl att ändra 2 kap. 4 § 1 lagen om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder så att regleringen överensstämmer med det som föreslås gälla i fråga om straffbarhetsålder. När det gäller lagen om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder uppkommer visserligen inte samma problem, eftersom de övriga nordiska länderna har 15 år som straffbarhetsålder. Regelverken bör dock vara konsekvent utformade. Även 2 kap. 5 § 1 lagen om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder bör därför ändras.

I lagen om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen och i lagen (2015:650) om erkännande och verkställighet av frivårdspåföljder inom Europeiska unionen finns bestämmelser som utgår från en straffbarhetsålder om 15 år. I lagen om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen finns bestämmelser med obligatoriska vägransgrunder som innebär att en utländsk dom inte får erkännas och verkställas om den dömdes vid tidpunkten för brottet inte fyllt 15 år. I lagen finns även bestämmelser som rör frågor om tvångsmedel när den berörda personen inte fyllt 15 år. I lagen om erkännande och verkställighet av frivårdspåföljder inom Europeiska unionen finns det vidare en bestämmelse med en obligatorisk vägransgrund, som innebär att en dom på frivårdspåföljd inte får erkännas och verkställas om den dömdes vid tidpunkten för brottet inte hade fyllt 15 år. (3 kap. 4 § 5, 15 § andra stycket och 19 § andra stycket i den förstnämnda lagen och 3 kap. 4 § 5 i den andra). Samtliga bestämmelser innebär att Sverige, med anledning av förslaget om sänkt straffbarhetsålder, kan försättas i en situation där verkställighet kan vägras eller tvångsmedel inte får användas trots att det hade varit möjligt enligt svensk lagstiftning. Bestämmelserna ska därför ändras så att regleringen överensstämmer med det som föreslås gälla i fråga om straffbarhetsålder. Även om det är osannolikt att något av de allvarliga brott som i Sverige har ett minimistraff om fyra års fängelse eller mer, och därmed kan leda till en straffrättslig påföljd för en 13-åring, enbart skulle leda till bötesstraff i ett annat land, bör även regleringen i lagen (2009:1427) om erkännande och verkställighet av bötesstraff inom Europeiska unionen, anpassas med anledning av den ändrade straffbarhetsåldern för vissa brott (3 kap. 11 § 3).

Även i lagen om internationell verkställighet i brottmål (3 kap. 4 § 6, 14 § andra stycket, 18 § andra stycket och 5 kap. 2 § 5) och i lagen (1978:801) om internationellt samarbete rörande kriminalvård i frihet finns bestämmelser som utgår från en straffbarhetsålder om 15 år (5 § 3). Den förstnämnda lagen innehåller bestämmelser med såväl obligatoriska vägransgrunder som frågor om tvångsmedel. I den andra lagen finns en bestämmelse med en fakultativ vägransgrund. I likhet med ovan nämnda bestämmelser innebär den nuvarande regleringen att Sverige kan komma att vägra verkställighet av en påföljd eller t.ex. en begäran om häktning trots att motsvarande åtgärder hade varit möjliga med stöd av förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder. Det är inte ändamålsenligt. Bestämmelserna bör därför ändras så att regleringen överensstämmer med det som föreslås gälla i fråga om straffbarhetsålder.

Slutligen finns i lagen (2015:485) om erkännande och uppföljning av beslut om övervakningsåtgärder inom Europeiska unionen en bestämmelse med en obligatorisk vägransgrund som innebär att ett beslut om

övervakningsåtgärder inte får erkännas och följas upp i Sverige om brottet som beslutet avser ägde rum innan den misstänkte hade fyllt 15 år (3 kap. 4 § 4). Även denna reglering kan leda till att ett utländskt beslut om övervakningsåtgärder från en annan medlemsstat inte får erkännas och följas upp trots att motsvarande åtgärder hade varit tillåtna i Sverige för en person som fyllt 13 år med stöd av den särskilda regleringen om straffbarhetsåldern. Bestämmelsen bör därför anpassas med anledning av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder.

Den 11 december 2025 beslutade regeringen lagrådsremissen Nordisk verkställighet i brottmål där det föreslås att lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m. ersätts med en ny lag om nordisk verkställighet i brottmål. Förslaget är utformat så att det inte behöver göras någon ändring av lagen med anledning av förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder. Dessa lagändringar föreslås träda i kraft den 1 juli 2026.

Ändringarna i lagarna om internationellt rättsligt samarbete innebär att 13- eller 14-åringar som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder kommer att kunna överlämnas och utlämnas för brott till andra länder: Förslagen innebär också att 13- eller 14-åringar kan få verkställigheten av en påföljd de dömts till enligt den regleringen överförd från Sverige. De innebär även att 13- eller 14-åringar som dömts till en påföljd utomlands kan få påföljden överförd till Sverige. Såvitt känt förekommer överlämning och utlämning av t.ex. 15-åringar inte i någon större utsträckning i dag. Inte heller överförande av verkställighet som avser så unga personer torde förekomma i någon större omfattning.

Sammantaget bör ett antal ändringar göras i lagar om internationellt rättsligt samarbete så att de är anpassade till vad som föreslås gälla enligt förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder till 13 år.

Hemliga tvångsmedel i syfte att verkställa frihetsberövade påföljder bör få användas mot personer som har dömts till sådana påföljder

Den 1 juli 2024 infördes lagen om hemliga tvångsmedel i syfte att verkställa frihetsberövande påföljder (propositionen Bättre möjligheter att verkställa frihetsberövanden, prop. 2023/24:108). Enligt 3 och 4 §§ i den lagen får hemlig övervakning av elektronisk information och hemlig dataavläsning som gäller kommunikationsövervaknings- eller platsuppgifter under vissa förutsättningar användas för att lokalisera en person som är dömd till fängelse, rättspsykiatrisk vård eller sluten ungdomsvård i syfte att möjliggöra verkställighet av påföljden. Samtidigt infördes en möjlighet att enligt 27 kap. 19 c § rättegångsbalken och 6 b § lagen om hemlig dataavläsning använda sådana tvångsmedel mot någon som är anhållen eller häktad för vissa brott i syfte att möjliggöra verkställighet av frihetsberövandet.

Som anges i avsnitt 6.3.2 bedömer regeringen att det är rimligt att hemliga och preventiva tvångsmedel ska kunna användas på ett likvärdigt sätt mot alla personer som kan dömas till påföljd. Detsamma bör enligt regeringen gälla hemliga tvångsmedel som används för att verkställa frihetsberövanden och frihetsberövande påföljder avseende den 13- eller 14-åring som döms för brott med stöd av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Som framgår av avsnitt 6.3.1 föreslår regeringen att det

ska införas en ny bestämmelse i LUL (38 e §) som innebär att de bestämmelser som gäller för misstänkta som har fyllt 15 år ska gälla för den som misstänks för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. En följd av den bestämmelsen är att även anhållna och häktade barn som vid 13 eller 14 års ålder misstänks för sådana brott som omfattas av regleringen kommer att kunna bli föremål för vissa hemliga tvångsmedel i syfte att frihetsberövandet ska kunna verkställas enligt 27 kap. 19 c § rättegångsbalken. Någon ytterligare reglering behövs inte. Utformningen av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder och bestämmelserna i 3 och 4 §§ lagen om hemliga tvångsmedel i syfte att verkställa frihetsberövande påföljder innebär vidare att personer som har dömts till fängelse eller rättspsykiatrisk vård till följd av ett begånget brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder kommer att kunna utsättas för vissa hemliga tvångsmedel i syfte att påföljden ska kunna verkställas. Det behöver inte införas någon särskild bestämmelse om detta i lagen om hemliga tvångsmedel i syfte att verkställa frihetsberövande påföljder.

Gränsen för sexuellt självbestämmande ändras inte

Ett par remissinstanser påpekar att förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder väcker frågor om åldern för sexuellt självbestämmande. Åldern för sexuellt självbestämmande är 15 år, dvs. samma som straffbarhetsåldern. Det anges inte uttryckligen i lag utan följer av utformningen av sexualbrotten mot barn i 6 kap. brottsbalken. När det gäller sexualbrotten är det bara brotten grov våldtäkt (6 kap. 1 § tredje stycket brottsbalken) och grov våldtäkt mot barn (6 kap. 4 § tredje stycket brottsbalken) som har så pass höga minimistraff att de kommer att omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Övriga sexualbrott har lägre minimistraff än fängelse fyra år. Minimistraffet för våldtäkt och våldtäkt mot barn av normalgraden är t.ex. tre år. Den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder kommer alltså inte att leda till att personer som är 13 eller 14 år och har frivilligt sexuellt umgänge med varandra, kommer att kunna dömas för våldtäkt mot barn, även om de objektiva förutsättningarna för brottet är uppfyllda för var och en av dem. I sammanhanget kan dessutom nämnas att det följer av 6 kap. 5 § brottsbalken att om brottet våldtäkt mot barn anses som mindre grovt med hänsyn till omständigheterna vid brottet, döms i stället för sexuellt utnyttjande av barn. Bestämmelsen ska tillämpas restriktivt, men omfattar typiskt sett fall där två personer, varav den ena är strax under 15 år, frivilligt har samlag med varandra (se propositionen En ny sexualbrottslagstiftning, prop. 2004/05:45 s. 144). I 6 kap. 14 § första stycket brottsbalken finns vidare en ansvarsfrihetsregel som innebär att det bl.a. avseende sexuellt utnyttjande av barn inte ska dömas till ansvar om det är uppenbart att gärningen inte inneburit något övergrepp mot barnet med hänsyn till den ringa skillnaden i ålder och utveckling mellan den som har begått gärningen och barnet samt omständigheterna i övrigt. Som *Ecpat Sverige* betonar, innebär detta att frivilligt sexuellt umgänge mellan jämnåriga personer under 15 år som har kommit i allt väsentligt lika långt i sin mognad alldeles oavsett minimistraff inte kommer att vara straffbart. När det gäller *Åklagarmyndighetens* synpunkt om att det kan bli svårt för

allmänheten att förstå varför gränsen för sexuellt självbestämmande och straffbarhetsåldern för vissa allvarliga brott inte överensstämmer kan det konstateras att den som i dag misstänks för att före 15 års ålder ha begått våldtäkt eller våldtäkt mot barn kan bli föremål för en bevistalan om synnerliga skäl föreligger (38 § andra stycket LUL). Mot den bakgrunden, och med beaktande av att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder föreslås vara tidsbegränsad (se avsnitt 6.5), finns det enligt regeringen inte anledning att inom ramen för det här lagstiftningsprojektet överväga en ändring av åldern för sexuellt självbestämmande.

Inga ändringar bör göras i andra regleringar som har 15-årsgränser

Som utredningen påpekar finns det många andra bestämmelser med en 15-årsgräns som saknar eller endast har en viss koppling till straffbarhetsåldern. Nämnas kan t.ex. 17 § polislagen (1984:387) om att den som är under 15 år och har omhändertagits enligt polislagen inte får tas i förvar och bestämmelsen i 43 c § LVU om att den som inte har fyllt 15 år inte får tas i förvar i samband med transport. Det finns även en bestämmelse i 5 kap. 8 § kustbevakningslagen (2019:32), som rör den ordningshållande verksamheten, om att den som är under 15 år inte får tas i förvar. Regeringen bedömer i likhet med utredningen att dessa bestämmelser inte bör ändras till följd av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder.

En tulltjänsteman får med stöd av 7 kap. 1 och 2 §§ tullbefogenhetslagen (2024:710) under vissa förutsättningar bl.a. göra en ytlig kroppsbesiktning av en person som inte har fyllt 15 år som i direkt samband med inresa till Sverige respektive utresa från Sverige uppehåller sig i trakterna vid Sveriges landgräns eller kuster eller i närheten av eller inom en flygplats, eller något annat område som har direkt förbindelse med utlandet, om det finns särskilda skäl. Det krävs inte någon konkret misstanke om brott för att bestämmelsen ska kunna tillämpas. Kravet på särskilda skäl innebär som utredningen påpekar att möjlighet till kroppsbesiktning i praktiken kommer att finnas i de fall som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Regeringen instämmer i utredningens bedömning att det inte finns skäl att ändra regleringen med anledning av förslaget om en särskild regleringen om sänkt straffbarhetsålder.

I lagen (2024:782) om förfarandet vid förverkande av egendom och åläggande av företagsbot finns ett par bestämmelser med 15-årsgräns (se 6 kap. 4 och 5 §§). Bestämmelserna gäller när förverkandefrågan rör någon som inte är misstänkt eller tilltalad för brott med koppling till frågan om förverkande. Det finns inte anledning att ändra dessa bestämmelser med anledning av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder.

Inte heller i övrigt finns anledning att göra några ändringar i regleringar med 15-årsgräns.

7 Regleringen om bevistalan ska ändras

Regeringens förslag

Gränsen för när åklagaren ska väcka en bevistalan enligt presumptionsregeln ska sänkas till fängelse i fyra år.

En dom i vilken domstolen funnit det utrett att barnet har begått brottet ska registreras i belastningsregistret. Uppgifterna ska gallras ur registret fem år efter domen. Uppgifterna ska även gallras om högre rätt funnit att den registrerade inte har begått det brott bevistalan avser.

Utredningens förslag

Förslaget från utredningen stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

En majoritet av remissinstanserna yttrar sig inte eller har inte några invändningar mot utredningens förslag. Bland dessa finns *Brottsförebyggande rådet (Brå)*, *Brottsofferjouren*, *Hovrätten för Västra Sverige* och *Länsstyrelsen i Kalmar län*. Länsstyrelsen i Kalmar län pekar på att förslaget skulle innebära att fler mål om bevistalan initieras, vilket utgör en tydlig reaktion från samhället och kan ha en brottsförebyggande effekt, eftersom fler barn kan förväntas få sociala åtgärder. *Ecpat Sverige* avstyrker förslaget om att sänka gränsen för presumptionsregeln, men anser att det är bättre än att sänka straffbarhetsåldern. *Rädda Barnen* bedömer att en ändring av regelverket för bevistalan är mer träffsäker för att stärka brottsoffrets ställning, jämfört med att sänka straffbarhetsåldern. *Skövde kommun* anser inte att förslaget skulle ha någon positiv påverkan på barn med kriminellt beteende i behov av socialt stöd utan snarare det motsatta då barnet tidigt skulle utsättas för en situation som starkt kan prägla den unges och omgivningens bild av den unge negativt. *Åklagarmyndigheten* anser att det saknas skäl för att sänka nivån för presumptionsregeln och pekar bl.a. på att regelverket är förhållandevis nytt och ännu inte utvärderats. Åklagarmyndigheten för även fram att utredningen inte gör några överväganden om huruvida den föreslagna ändringen får någon betydelse för bedömningen av om synnerliga skäl föreligger.

Ett fåtal remissinstanser yttrar sig i fråga om utredningens förslag att en fällande dom i mål om bevistalan ska registreras i belastningsregistret. *Borås tingsrätt* tillstyrker förslaget. *Civil Rights Defenders*, som avstyrker förslaget, för fram att en registrering i belastningsregistret generellt sett har negativa konsekvenser för individen och allvarligt kan hämma återanpassningen till samhället, bl.a. genom att begränsa möjligheterna till utbildning och arbete. Även *Unicef* påpekar detta. *Integritetsskyddsmyndigheten* anser att det kan finnas ett behov av att föra register över de fall där bevistalan förts mot barn som har begått allvarliga gärningar, men konstaterar att det är fråga om särskilt integritetskänsliga personuppgifter och att en registrering av uppgifterna kan få betydelse för barnet i framtiden. Myndigheten anser därför att det i den fortsatta beredningen är nödvändigt att säkerställa att uppgifterna om bevistalan mot barn inte sprids i större utsträckning än vad som är strikt nödvändigt och att det bör över-

vågas om det bör införas bestämmelser som begränsar rätten att få ut de aktuella uppgifterna. *Åklagarmyndigheten* tillstyrker utredningens förslag och pekar på att fördelarna med att snabbt kunna göra en slagning i belastningsregistret för att få fram sådan information överväger eventuella nackdelar med sådan registrering.

Civil Rights Defenders bedömer att förslaget om registrering står i direkt motsättning till rekommendationer från barnrättskommittén som uttryckligen avrått stater från att vidta sådana åtgärder. Kommittén har även rekommenderat att uppgifter om barn automatiskt ska raderas ur brottsregistret när barnet fyller 18 år.

Skälen för regeringens förslag

Gränsen för presumtionsregeln ska sänkas

Som framgår av avsnitt 6.4 finns regleringen om bevistalan i 38 § LUL. Åklagaren ska enligt presumtionsregeln i första stycket väcka bevistalan om det är fråga om brott med minimistraff om fängelse i fem år eller mer eller om det är fråga om försök, förberedelse eller stämpling till ett sådant brott. Även om det är föreskrivet lindrigare straff får enligt andra stycket en bevistalan väckas om det finns synnerliga skäl. Synnerliga skäl kan finnas om det är fråga om flera allvarliga brott som sammantaget har ett mycket högt straffvärde eller om det är fråga om ett enstaka brott som har ett påtagligt högt straffvärde. Synnerliga skäl kan också finnas om brottet har utgjort ett led i brottslighet som utövats i organiserad form. I begreppet synnerliga skäl ligger att bestämmelsen bör tillämpas restriktivt. (prop. 2022/23:78 s. 73–74). När regleringen om bevistalan ändrades 2023 och åklagaren gavs en självständig initiativrätt bedömdes att en presumtionsregel knuten till minimistraffet fängelse fem år var väl avvägd. Genom det minimistraffet skulle de allra allvarligaste brotten, som mord, synnerligen grov misshandel, grov våldtäkt, grovt rån och grov mordbrand, omfattas av presumtionsregeln (prop. 2022/23:78 s. 36).

Av Åklagarmyndighetens statistik över antal väckta bevistalan under 2025 framgår att bevistalan i allt större uträkning väcks avseende brott med lägre minimistraff än fem års fängelse. Det handlar i dessa fall om bl.a. grov misshandel, rån, grovt vapenbrott och allmänfarlig ödeläggelse. Talan väcks då med stöd av undantagsbestämmelsen om synnerliga skäl. Att bevistalan numera i allt större uträkning väcks för brott med lägre minimistraff än vad som omfattas av presumtionsregeln, trots att undantagsbestämmelsen är avsedd att tillämpas restriktivt, talar för att det bör övervägas om gränsen för presumtionsregeln bör sänkas. Även den allvarliga brottsutvecklingen där allt fler yngre barn begår allvarliga brott talar i den riktningen. I likhet med *Länsstyrelsen i Kalmar län* anser regeringen att tidiga och tydliga reaktioner är viktiga för att markera att samhället inte accepterar brottslighet, inte heller hos unga, och för att bidra till att återföra den unge till ett socialt välfungerande liv. Att möjligheten att väcka bevistalan, som *Åklagarmyndigheten* för fram, är förhållandevis nytt och inte har utvärderats ännu utgör inget starkt skäl mot att sänka gränsen för presumtionsregeln och därmed anpassa regleringen till hur den tillämpas i praktiken. En sänkning av gränsen i presumtionsregeln innebär inte att bedömningen av om synnerliga skäl finns förändras, utan de uttalanden

som gjorts i förarbetena till 38 § tredje stycket LUL ska alltså ge vägledning för den bedömningen.

Som framgår av avsnitt 6.1 föreslås att straffbarhetsåldern ska sänkas för brott med minimistraff om fängelse fyra år. Regeringen delar inte *Ecpat Sveriges* och *Rädda Barnens* uppfattning att förändringen av presumptionsregeln för bevistalan bör ske som ett alternativ till att sänka straffbarhetsåldern utan anser att det finns goda skäl för att genomföra utredningens förslag samtidigt som den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder införs. Som utredningen anför är det lämpligt att presumptionsregeln motsvarar tillämpningsområdet för den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder.

Sammantaget anser regeringen liksom utredningen att gränsen för presumptionsregeln i 38 § första stycket LUL bör sänkas till att omfatta brott som har ett minimistraff om fängelse i fyra år eller mer. Liksom med nuvarande regleringen ska även försök, förberedelse eller stämpling till sådana brott omfattas.

En fällande dom i en bevistalan ska registreras i belastningsregistret

Som framgår av avsnitt 6.7.1 regleras frågor om belastningsregistret i lagen (1998:620) om belastningsregister. Ett av ändamålen för belastningsregistret är att de brottsbekämpande och rättsvårdande myndigheterna ska få tillgång till de uppgifter som behövs i verksamheten (2 §). Belastningsregistret innehåller uppgifter om den som genom dom, beslut, strafföreläggande eller föreläggande om ordningsbot har ålagts påföljd för brott, ålagts förvandlingsstraff för böter, fått påföljdseftergift vid allvarlig psykisk störning, meddelats åtalsunderlåtelse eller meddelats vissa kontaktförbud eller tillträdesförbud (3 §). Närmare reglering om vilka uppgifter belastningsregistret ska innehålla om den som registreras finns i 2–9 §§ förordningen (1999:1134) om belastningsregister. Vem som har rätt att få uppgifter från registret regleras i 6–14 §§ lagen om belastningsregister och utgår från tre kategorier: svenska myndigheter, enskilda och utländska myndigheter. Vad gäller svenska myndigheter har vissa myndigheter rätt att få del av fullständiga uppgifter. Andra myndigheter har rätt att få uppgifter om vissa kategorier av påföljder eller brott. För samtliga myndigheter som har rätt att få uppgifter ur registren gäller en behovs- och proportionalitetsprincip (7 § lagen om belastningsregister). Gallring av uppgifter i belastningsregistret regleras i 16–18 §§ lagen om belastningsregister. Uppgifter om fängelse gallras som utgångspunkt tio år efter frigivning. Om den dömda var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten gallras uppgifter om domar på ungdomsövervakning, ungdomsvård, ungdomstjänst, villkorlig dom och skyddstillsyn som utgångspunkt fem år efter domen eller beslutet. Uppgifter om den som lagförts med stöd av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder kommer att registreras i belastningsregistret (se avsnitt 6.7.1).

Enligt gällande regelverk registreras inte uppgifter i belastningsregistret om en dom genom vilken domstolen efter en bevistalan funnit att någon har gjort sig skyldig till ett brott. Utredningen föreslår att denna ordning ändras. Frågan om registrering av minderåriga övervägdes i samband med införandet av bl.a. belastningsregistret då ett antal remissinstanser förordade att så skulle ske, i vart fall vid allvarlig brottslighet. Eftersom den

brottslighet ett barn misstänks för registreras i socialtjänstens akt ansågs behovet av sådan registrering tveksamt. Det beaktades också att en polisutredning inte ledde fram till något slutligt avgörande i skuldfrågan. Någon reglering om registrering av minderåriga infördes därför inte. (propositionen Polisens register, prop. 1997/98:97 s. 78–79). Sedan frågan övervägdes har den allvarliga brottsligheten bland barn under 15 år ökat markant och regleringen om bevistalan tillämpas i allt högre utsträckning. Som utredningen anför fyller uppgifterna om att en person har gjort sig skyldig till ett brott en viktig funktion inom rättsväsendets myndigheter, t.ex. hos Åklagarmyndigheten för beslut om förundersökning, åtal och utfärdande av strafföreläggande och vid allmänna domstolar för straffmätning och val av påföljd. I de fall ett barn har funnits skyldig till ett brott genom en bevistalan handlar det i regel om ett allvarligt brott, eller i de fall bevistalan väckts med stöd av synnerliga skäl, om flera brott med högt straffvärde eller t.ex. att brottet begåtts inom ramen för organiserad brottslighet. Detta talar med styrka för att utredningens förslag bör genomföras.

Integritetsskyddsmyndigheten anser att det i och för sig kan finnas ett behov av sådan registrering som utredningen föreslår, men pekar på att det bör övervägas om det ska införas bestämmelser som begränsar rätten att få ut de aktuella uppgifterna. Rätten att få uppgifter ur belastningsregistret är som framgår ovan reglerat i lag och förordning. Endast vissa myndigheter har i dag tillgång till fullständiga uppgifter ur registret. Andra aktörer har endast rätt till uppgifter ur registret om en viss påföljd har dömts ut. En fällande dom i ett mål om bevistalan kommer till skillnad från en fällande dom i ett brottmål inte att leda till någon påföljd. Rätten att få uppgifter om en dom om bevistalan ur belastningsregistret kommer alltså redan därigenom att vara begränsad. De närmare formerna för tillgång till uppgifter ur registret regleras som utgångspunkt på förordningsnivå.

Utredningen föreslår att uppgifter om en dom i ett mål om bevistalan ska gallras efter fem år. Detta ligger i linje med vad som gäller för ungdomspåföljderna och framstår som rimligt. Förslaget om att uppgifterna ska gallras efter fem år kommer, förutsatt att barnet inte begår nya brott under tiden, innebära att uppgifterna gallras när den som uppgifterna avser är i övre tonåren. Som utredningen föreslår ska uppgifterna också gallras om högre rätt funnit att den registrerade inte har begått det brott bevistalan avser.

Civil Rights Defenders menar att barnets möjligheter till utbildning och arbete kan hämmas till följd av registreringen och anser att förslaget står i motsättning till barnrättskommitténs uttalanden. Regeringen delar inte denna bedömning. Barnrättskommittén har rekommenderat att konventionsstaterna bör avstå från att föra in uppgifter om ett barn, eller om en person som var ett barn när brottet begicks, i offentliga brottsregister. Kommittén har även anført att införandet av sådana uppgifter i register som inte är offentliga men som försvårar möjligheter till återanpassning bör undvikas. (Allmän kommentar nr 24 [2019] om barnets rättigheter i det straffrättsliga systemet, p. 69 och 71.) Belastningsregistret är inte något offentligt brottsregister och med hänsyn till att uppgifterna enligt förslaget ska gallras efter fem år bedömer regeringen att risken för att barnets möjligheter till återanpassning påverkas negativt av registreringen inte bör överdrivas.

Regeringen anser sammantaget att förslaget att registrera fällande domar i mål om bevistalan i belastningsregistret är proportionerligt och att intresset av en sådan registrering väger tyngre än barnets intresse av att undgå registrering. Uppgifterna bör liksom utredningen föreslår gallras efter fem år.

8 Unga myndiga ska inte särbehandlas

8.1 Ingen ungdomsreduktion för unga myndiga

Regeringens förslag

När det gäller lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år ska den tilltalades ungdom inte längre beaktas särskilt vid straffmätningen.

Regeringens bedömning

Att ungdomsreduktionen för unga myndiga avskaffas påverkar såväl straffmätning som påföljdsval vid brott som i dag inte är undantagna från ungdomsreduktionen.

Utredningens förslag och bedömning

Förslaget och bedömningen från utredningen stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

Flera av remissinstanserna tillstyrker eller har inte några invändningar i fråga om utredningens förslag om att avskaffa ungdomsreduktionen för unga myndiga. Bland dessa finns Arbetsgivarverket, Arbetsmiljöverket, Brottsofferjouren, Brottsoffermyndigheten, Ekobrottsmyndigheten, Göta hovrätt, Linköpings tingsrätt, Luleå tingsrätt, länsstyrelserna i Kalmar, Västerbottens och Västra Götalands län, Malmö tingsrätt, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Polismyndigheten, Skatteverket, Skövde kommun, Sveriges Domareförbund, Säkerhetspolisen, Södertörns tingsrätt, Umeå kommun, Åklagarmyndigheten och Östersunds tingsrätt. Borås tingsrätt anser att förslaget medför en enklare och mer konsekvent rättstillämpning jämfört med i dag.

Domstolsverket och Justitiekanslern varken tillstyrker eller avstyrker men pekar på att regeringen i propositionen Slopade straffrabatt för unga myndiga bedömde att skälen för särbehandling vid straffmätningen fortfarande vägde över när det gäller brottslighet av mindre allvarligt slag och att man då ville undvika onödiga repressionsökningar. Justitiekanslern för fram att det inte har anförts några övertygande skäl för varför denna bedömning inte längre gör sig gällande. Även Södertörns tingsrätt lyfter att frågorna nyligen behandlats respektive analyserats, men har inte några synpunkter på förslaget.

Ett antal remissinstanser anser att ungdomsreduktionen inte ska avskaffas. Bland dessa finns *Civil Rights Defenders*, *Barnombudsmannen*, *Brottsförebyggande rådet (Brå)*, *Knivsta kommun*, *Socialstyrelsen*, *Sveriges advokatsamfund* och *Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare*. Några remissinstanser, exempelvis *Linköpings Universitet (Barnafrid)* och *Socialstyrelsen*, pekar på den psykologiska och neurologiska forskningen som visar att barn och unga har sämre förmåga att bedöma konsekvenser av sitt beteende och sämre utvecklad förmåga till impulskontroll. *Civil Rights Defenders* påpekar även att personer i åldersgruppen 18–20 år är särskilt känsliga för frihetsberövanden. Bland andra *Barnombudsmannen* och *Brå* anför att det saknas skäl för en generellt ökad straffrättslig repression för åldersgruppen och att förslagen riskerar att få kontraproduktiva effekter för det återfallsförebyggande arbetet. *Sveriges advokatsamfund* påtalar att forskning visar att unga vuxna, på grund av sin ålder och mognadsgrad, är särskilt mottagliga för rehabiliterande insatser och att strängare straff ofta riskerar att motverka deras återanpassning till samhället. Även *Knivsta kommun* anför att förslaget riskerar att genom ett alltför generellt grepp försvåra många ungas återanpassning i samhället. *Institutet för mänskliga rättigheter* framför att förslaget innebär ett stort avsteg från behandlingen av unga vuxna i straffprocessen och från rehabiliteringssyftet i svensk straffrätt.

Stockholms universitet (Juridiska fakultetsnämnden) anför att förslaget har ett tillämpningsområde som är alltför vidsträckt i relation till vad man enligt utredningen vill åstadkomma och att en regel som tar sikte på brott i kriminella nätverk hade varit att föredra framför en förändring av hela systemet. Även *Kriminologiska institutionen* på *Stockholms universitet* ifrågasätter rimligheten i att lägga fram förslaget då det inte tillkommit några forskningsrön som ger stöd för skärpta påföljder. *Fackförbundet ST* anser att det saknas en genomgång av för- och nackdelarna med förslaget och en bedömning av vilken faktisk effekt förslaget kan förväntas medföra på lång sikt. *Malmö kommun* påpekar att man bör följa upp eventuella effekter av strängare straff på nationell nivå innan det blir aktuellt att helt avskaffa ungdomsreduktionen för åldersgruppen 18–20 år. *Hovrätten för Västra Sverige* anför på ett mer generellt plan att underlaget för utredningens förslag inte är tillräckligt för att ligga till grund för så ingripande förändringar.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Ungdomsreduktionen avskaffas för unga myndiga

Som framgår av avsnitt 4 ska den tilltalades ungdom beaktas särskilt vid straffmätningen om han eller hon inte har fyllt 21 år (29 kap. 7 § brottsbalken). Ungdomsreduktionen bestäms som utgångspunkt i kvotdelar av straffvärdet för en vuxen. Enligt den ordningen har strafflängden efter ungdomsreduktion för en lagöverträdare som har fyllt 18 år motsvarat omkring hälften av ett tänkt straff för en vuxen (ca 50 procent) och för en lagöverträdare som fyllt 19 år respektive 20 år har strafflängden ansetts motsvara omkring två tredjedelar (ca 65 procent) respektive fyra femtedelar (80 procent) av ett tänkt straff för en vuxen. (Se bl.a. NJA 2025 s. 233.) Ungdomsreduktionen är sedan januari 2022 avskaffad för unga myndiga vid allvarlig brottslighet (prop. 2021/22:17). Enligt nuvarande

lagstiftning ska den som är 18–20 år behandlas som andra myndiga lagöverträdare vid straffmätningen om det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år, om det är fråga om försök, förberedelse, stämpling till eller underlåtenhet att avslöja eller förhindra ett sådant brott, eller om brottets straffvärde uppgår till fängelse i ett år eller mer (29 kap. 7 § tredje stycket brottsbalken).

Som bland andra *Linköpings Universitet (Barnafrid)* och *Socialstyrelsen* påpekar har särbehandlingen av unga lagöverträdare sin grund i att unga personer anses ha en mindre utvecklad ansvarsförmåga och därmed sämre möjligheter att fatta korrekta beslut och förstå de fulla konsekvenserna av sitt handlande. Det finns dock inte någon generell och allmänt giltig gräns för när en person nått erforderlig mognadsgrad och i flera avseenden anses den tillräckligt utvecklad i anslutning till myndighetsåldern, vilken i Sverige är 18 år. Myndighetsåldern har betydelse på flera olika områden, både för vilket ansvar en person har för sina handlingar och för hans eller hennes rättigheter och skyldigheter. I flera länder som kan jämföras med Sverige är åldern 18 år allmänt vedertagen för att skilja mellan barn och vuxna i straffrättsligt hänseende. Det är också vid den åldern en person enligt barnkonventionen ska betraktas som vuxen (jfr artikel 1). Vid en jämförelse med övriga nordiska länder kan den svenska regleringen om särbehandling av lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år vidare anses förhållandevis långtgående. Någon motsvarighet till det svenska systemet med ungdomsreduktion vid straffmätningen för denna åldersgrupp finns inte i något annat nordiskt land, även om det i vissa av dem finns särskilda regler om villkorlig frigivning för lagöverträdare under 21 år (se avsnitt 4). Som *Domstolsverket* och *Justitiekanslern* påpekar gjordes i prop. 2021/22:17 bedömningen att det fortfarande fanns skäl att särbehandla unga myndiga när det gäller brottslighet som är mindre allvarlig. Sedan dess har inriktningen för kriminalpolitiken förändrats, bl.a. i fråga om att utdömda straff på ett bättre sätt måste återspegla brottslighetens allvar och då inte bara avseende brott i kriminella nätverk. Det finns alltså anledning att omvärdera ställningstagandet.

Att myndiga personer kan begå brott och få sina straff kraftigt nedsatta riskerar enligt regeringen att undergräva straffsystemets trovärdighet och legitimitet. Ordningen kan även innebära att behovet av samhällsskydd inte tillgodoses och leda till stötande resultat från ett brottsofferperspektiv. Detta gäller även vid sådana brott som i dag inte omfattas av undantaget om allvarlig brottslighet. Regeringen delar därför inte *Barnombudsmannens* och *Brås* uppfattning att det saknas skäl för en ökad straffrättslig repression avseende denna åldersgrupp. I linje med vad som konstateras i avsnitt 4 bedömer regeringen inte heller att det finns skäl att, som *Malmö kommun* för fram, följa upp eventuella effekter av strängare straff innan ungdomsreduktionen för unga myndiga avskaffas.

Regeringen bedömer att utredningen gjort en utförlig genomgång av regelverket som avser unga lagöverträdare. Till skillnad från *Hovrätten för Västra Sverige* anser regeringen att underlaget för att lägga fram förslaget är tillräckligt. Vad bland andra *Sveriges advokatsamfund* anför om unga lagöverträdare mottaglighet för rehabiliterande insatser och återanpassning till samhället utgör inte tillräckliga skäl mot att avskaffa ungdomsreduktionen i åldersgruppen 18–20 år. Detsamma gäller *Civil Rights Defenders* påpekande om att personer i den åldersgruppen är särskilt

känsliga för frihetsberövanden. Att ungdomsreduktionen avskaffas för lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år innebär inte att icke frihetsberövande påföljder med rehabiliterande inslag utesluts. Sådana påföljder kommer kunna dömas ut i samma utsträckning som för andra myndiga lagöverträdare. Sedan den 1 januari 2026 har vidare möjligheterna att verkställa fängelsestraff med elektronisk övervakning utökats (prop. 2024/25:202). Inom ramen för en sådan verkställighet har Kriminalvården en allmän skyldighet att under verkställigheten utöva noggrann tillsyn över den dömda och fortlöpande hålla sig informerad om hans eller hennes personliga förhållanden. Verktälligheten ska utformas så att den dömdes anpassning i samhället främjas och särskilt inriktas på åtgärder som är ägnade att förebygga återfall i brott.

Sammantaget anser regeringen att ungdomsreduktionen för lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år helt bör avskaffas i enlighet med utredningens förslag.

Straffmätning och påföljdsval för lagöverträdare i åldern 18–20 år påverkas

Att unga myndiga inte ska tillgodoräknas någon ungdomsreduktion innebär att alla personer som begått ett brott efter 18 års ålder ska behandlas som vuxna vid straffmätningen. Eftersom ungdomsreduktionen redan har avskaffats för unga myndiga vid allvarlig brottslighet kommer förslaget att få betydelse endast vid sådan mindre allvarlig brottslighet som inte redan omfattas av 29 kap. 7 § tredje stycket brottsbalken.

Såvitt avser brott som bestraffas med böter påverkar förslaget endast fall där straffvärdet överstiger 30 dagsböter eftersom ungdomsreduktion inte görs i dag om straffvärdet är 30 dagsböter eller ligger på penningbotsnivå (se NJA 2014 s. 658). När det gäller bötesbrott med ett högre straffvärde än 30 dagsböter kommer förslaget innebära att antalet dagsböter ska bestämmas på samma sätt som för andra myndiga lagöverträdare.

När det gäller fall då straffvärdet ligger på fängelsenivå kommer dagens modell med kvotdelar och procentuell reduktion inte längre att tillämpas. Utgångspunkten för valet av påföljd blir därför, som för andra myndiga lagöverträdare, brottslighetens straffvärde eller, i den mån någon av straffmätningsgrunderna är tillämpliga, straffmättningsvärdet (29 kap. 4–5 a §§ brottsbalken).

Sedan januari 2022 krävs inte längre särskilda skäl för att välja fängelse som påföljd för brott som någon begått efter det att han eller hon fyllt 18 men inte 21 år (prop. 2021/22:17). Det betyder att fängelse ska väljas som påföljd i fler fall än som gällde tidigare. När ungdomsreduktionen avskaffas helt för unga myndiga kommer förutsättningarna för att bestämma påföljden till fängelse öka ytterligare. Som skäl för att bestämma påföljden till fängelse får domstolen beakta brottslighetens straffvärde, brottslighetens art och om det rör sig om återfall (30 kap. 4 § andra stycket brottsbalken). Eftersom det inte ska ske någon reduktion för åldersgruppen 18–20 år kommer straffvärdet i fler fall tala för att fängelse ska väljas som påföljd. I de fall det är aktuellt att döma ut ett fängelsestraff innebär förslaget även att fängelsestraffet blir längre än med nuvarande ordning. När skäl för fängelse föreligger (30 kap. 4 § andra stycket brottsbalken) kommer ett fängelsestraff, på samma sätt som i dag och på samma sätt som

för övriga myndiga lagöverträdare, att kunna ersättas med en icke frihetsberövande påföljd såsom villkorlig dom eller skyddstillsyn i de fall förut-sättningarna finns (30 kap. 7 och 9 §§ brottsbalken).

Straffreformutredningen lämnar flera förslag som påverkar ordningen för straffmätning och påföljdsval i grunden (SOU 2025:66). Utredningen föreslår bl.a. att 30 kap. brottsbalken ersätts med ett nytt kapitel där frågor om straffets bestämmande ska regleras. Straffreformutredningen föreslår även att ett system med villkorligt fängelse införs och att samtliga icke frihetsberövande alternativ till fängelse inordnas under det villkorliga fängelsestraffet, med följden att villkorlig dom och skyddstillsyn ut-mönstras. Om förslagen genomförs kommer de träffa även lagöverträdare i åldern 18–20 år. Förslagen bereds i Regeringskansliet.

De särskilda ungdomspåföljderna är som utgångspunkt förbehållna per-soner som inte fyllt 18 år vid tidpunkten för brottet. Det finns inte längre någon möjlighet att bestämma påföljden till ungdomstjänst eller ungdoms-övervakning för brott som har begåtts efter att personen fyllt 18 år. Den som har fyllt 18 år vid tidpunkten för domen får dömas till ungdomstjänst eller ungdomsövervakning endast om det finns särskilda skäl för det (32 kap. 2 och 3 a §§ brottsbalken). Förutsättningarna för att döma ut ung-domsvård för unga myndiga behandlas i nästa avsnitt.

8.2 Ingen ungdomsvård för unga myndiga

Regeringens förslag

Det ska inte längre vara möjligt att döma någon till ungdomsvård för brott som begåtts efter det att han eller hon fyllt 18 år. Den som döms för brott som begåtts före 18 års ålder men som fyllt 18 år när domen meddelas ska kunna dömas till ungdomsvård endast om det finns sär-skilda skäl för det. Den som har fyllt 21 år ska liksom tidigare inte kunna dömas till ungdomsvård.

Utredningens förslag

Förslaget från utredningen stämmer överens med regeringens. Utred-ningens förslag har delvis en annan lagteknisk utformning.

Remissinstanserna

En majoritet av de remissinstanser som yttrar sig tillstyrker eller har inga invändningar mot utredningens förslag. Bland dessa finns *Brottsföre-byggande rådet (Brå)*, *Kriminalvården*, *Polismyndigheten*, *Statens institu-tionsstyrelse (SiS)*, *Hovrätten för Västra Sverige*, *Borås tingsrätt*, *Göte-borgs tingsrätt*, *Linköpings tingsrätt*, *Luleå tingsrätt*, *Södertörns tingsrätt*, *Östersunds tingsrätt*, *länsstyrelserna i Dalarnas, Hallands, Kalmar och Västra Götalands län*.

Åklagarmyndigheten ställer sig tveksam till utredningens förslag och framhåller att det är viktigt att påföljdssystemet ger utrymme för att välja påföljder som är väl avvägda i förhållande till bl.a. den enskildes behov. Myndigheten anser att det förhållandet att det är möjligt att besluta om

vård enligt LVU för den som har fyllt 18 år men inte 20 år, och att sådan vård kan användas som grund för påföljden ungdomsvård, talar för att behålla möjligheten att använda denna påföljd för lagöverträdare som är över 18 år.

Några remissinstanser avstyrker utredningens förslag. Bland dessa finns *Socialstyrelsen*, *Sveriges Kommuner och Regioner*, *Sveriges advokatsamfund*, *Civil Rights Defenders* och *Idéburna Skolors Riksförbund*. Socialstyrelsen anser att alternativet att döma ut ungdomsvård till unga myndiga bör behållas, eftersom det är av stor vikt att den vård som socialtjänsten bedriver enligt LVU för denna grupp kan fullföljas. Sveriges Kommuner och Regioner framhåller att det redan i dagens bestämmelser finns en begränsning för när ungdomsvård kan dömas ut för personer över 18 år. Sveriges advokatsamfund påpekar att socialtjänsten har ansvar för unga personer fram till dess att de fyller 21 år och att en person som begår brott efter det att denne har fyllt 18 år, men innan denne har fyllt 21 år, kan ha behov av en samlad vårdinsats för att komma till rätta med sin problematik och för att inte begå nya brott. Advokatsamfundet framhåller vidare att genom att ta bort möjligheten till att erhålla insatser av socialtjänsten och i stället döma den unge till en annan påföljd, kan den unge bli utan vård, och pågående insatser för den unge kan brytas upp.

Botkyrka kommun och *Civil Rights Defenders* påpekar att förslaget främst motiveras av andra reformer där man frångår principen om att särbehandla unga lagöverträdare. *Civil Rights Defenders* framhåller att den typen av argument tenderar att bli cirkulära då varje tidigare steg i en mer repressiv ordning kan användas för att legitimera steg i samma riktning utan att det görs någon djupare analys av konsekvenser för barns och ungas rättigheter.

Enligt Sveriges Kommuner och Regioner framstår det som rättsosäkert ur den enskildes perspektiv att det ska krävas särskilda skäl för att döma till ungdomsvård då brottet begicks före 18-årsdagen, men där domstolens handläggningstid innebär att domen meddelas därefter. *Civil Rights Defenders* påpekar att barnrättskommittén har rekommenderat att de konventionsstater som genom undantag tillåter att vissa barn behandlas som vuxna lagöverträdare ändrar sina lagar för att säkerställa att deras rättsskipningssystem för barn tillämpas fullt ut på ett icke-diskriminerande sätt för alla som vid tidpunkten då brottet begås ännu inte har fyllt 18 år. Mot bakgrund av barnrättskommitténs rekommendationer anser *Civil Rights Defenders* att det inte bör krävas särskilda skäl för att döma en person som var under 18 år när brottet begicks till ungdomsvård, oavsett om han eller hon hunnit fylla 18 år vid tidpunkten för domen.

Skälen för regeringens förslag

De särskilda ungdomspåföljderna är som utgångspunkt förbehållna personer som inte fyllt 18 år vid tidpunkten för brottet. Till skillnad från vad som gäller för ungdomstjänst och ungdomsovervakning är det dock möjligt att döma någon till ungdomsvård för brott som begåtts efter det att han eller hon fyllt 18 år om det finns särskilda skäl för det. Det finns vidare inget hinder mot att bestämma påföljden till ungdomsvård för brott som begåtts före 18 års ålder trots att domen meddelas efter att personen fyllt 18 år, så länge domen meddelas före 21 års ålder (32 kap. 1 § första

stycket brottsbalken). Mot bakgrund av att lagöverträdare som fyllt 18 år vid tidpunkten för brottet som utgångspunkt bör behandlas som andra myndiga lagöverträdare, föreslår utredningen att ungdomsvård inte ska kunna dömas ut när en lagöverträdare har begått brott efter det att han eller hon har fyllt 18 år. Utredningens förslag är i linje med regeringens uppfattning att unga myndiga lagöverträdare inte längre ska särbehandlas i det straffrättsliga systemet (se avsnitt 8.1).

Som några remissinstanser påpekar, bland andra *Socialstyrelsen* och *Sveriges advokatsamfund*, förekommer det att personer som har fyllt 18 år är föremål för vård eller åtgärder enligt socialtjänstlagen (2025:400) eller LVU. Det är också av den anledningen som det finns en möjlighet att döma den som har begått brott efter det att han eller hon fyllt 18 år till ungdomsvård (se prop. 2021/22:17 s. 47 och 62). *Åklagarmyndigheten* framhåller att det förhållandet att det är möjligt att besluta om vård enligt den socialrättsliga lagstiftningen för den som har fyllt 18 år men inte 20 år talar för att behålla möjligheten att välja ungdomsvård som påföljd för den som är över 18 år. Även *Socialstyrelsen* och *Sveriges advokatsamfund* anser att det är av stor vikt att vårdinsatserna för lagöverträdare som har fyllt 18 år kan fortsätta. Att sådana socialrättsliga insatser inte längre kan ges inom ramen för en påföljd för den som har begått brott efter det att han eller hon fyllt 18 år utgör inte något hinder mot att de vid behov sätts in vid sidan av påföljdssystemet. Mot denna bakgrund, och med beaktande av att lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år framöver kommer att behandlas som andra myndiga lagöverträdare vid straffmätningen, finns det inte längre några sakliga skäl att behålla möjligheten att kunna döma unga myndiga lagöverträdare till ungdomsvård.

Ibland förekommer det att någon har begått brott före 18 års ålder men har hunnit fylla 18 år när han eller hon döms. I den situationen får påföljden bestämmas till ungdomstjänst eller ungdomsovervakning endast om det finns särskilda skäl för det (se 32 kap. 2 § andra stycket och 3 a § andra stycket brottsbalken). Som utredningen föreslår bör detta gälla även för ungdomsvård. *Sveriges Kommuner och Regioner* anser att en ordning där det ska krävas särskilda skäl för att döma till ungdomsvård kan framstå som rättsosäker ur den enskildes perspektiv i de fall där domstolens handläggningstid innebär att domen meddelas efter 18-årsdagen. *Civil Rights Defenders* framhåller vidare, med hänvisning till vad barnrättskommittén rekommenderar, att det inte bör krävas särskilda skäl för att döma en person som var under 18 år när brottet begicks till ungdomsvård, oaktat att denne hunnit fylla 18 år vid tidpunkten för domen. Enligt barnrättskommitténs rekommendationer bör de konventionsstater som genom undantag tillåter att vissa barn behandlas som vuxna lagöverträdare ändra sina lagar för att säkerställa att deras rättsskipningssystem för barn tillämpas fullt ut på ett icke-diskriminerande sätt för alla som vid tidpunkten då brottet begås ännu inte har fyllt 18 år (Allmän kommentar nr 24 [2019] om barnets rättigheter i det straffrättsliga systemet, p. 30). Förslaget innebär inte att det är uteslutet att döma den som vid domstillfället fyllt 18 år till ungdomsvård, men förutsätter att det finns särskilda skäl för det. Sådana särskilda skäl kan exempelvis vara att brottet begåtts före 18 års ålder och det blir aktuellt att bestämma påföljden kort efter det att den unge har fyllt 18 år. Ett annat exempel kan vara att det framstår som lämpligast att låta pågående vårdinsatser mot den unge enligt socialtjänstlagen eller LVU

fortgå under förutsättning att åtgärderna framstår som tillräckligt ingripande. (Jfr prop. 2021/22:17 s. 62 och 63.) I det här sammanhanget kan även nämnas att det i Ds 2024:30 föreslås att det ska införas en ny lag enligt vilken socialnämnden ska få besluta om insatser i öppna former till barn och unga när samtycke saknas och att tillämpningsområdet för ungdomsvård utvidgas till att omfatta insatser enligt den i promemorian föreslagna nya lagen (se bl.a. avsnitt 10.2). Om de förslagen genomförs kan det inte uteslutas att pågående insatser enligt den föreslagna nya lagen i ett enskilt fall kommer anses så pass ingripande att även det skulle kunna utgöra särskilda skäl för att döma en person som har fyllt 18 år vid domstillfället till ungdomsvård.

Motsvarande reglering finns redan för ungdomstjänst och ungdomsövervakning, och den bedöms vara tillräcklig för att tillgodose behovet av särbehandling för unga lagöverträdare som har uppnått myndighetsålder vid domstillfället. Regeringen anser inte att kravet på särskilda skäl är oförenligt med barnrättskommitténs rekommendationer. Även fortsättningsvis bör den som har fyllt 21 år när domen meddelas inte kunna dömas till ungdomsvård.

Sammantaget anser regeringen att det inte längre ska vara möjligt att döma någon till ungdomsvård för brott som begåtts efter 18 års ålder. Den som döms för brott som begåtts före 18 års ålder men som fyllt 18 men inte 21 år när domen meddelas ska kunna dömas till ungdomsvård endast om det finns särskilda skäl för det. Med anledning av att denna ändring görs i 32 kap. 1 § brottsbalken bör bestämmelserna i nuvarande tredje femte styckena i den paragrafen placeras i två nya paragrafer för att underlätta tillämpningen.

8.3 Unga myndiga ska inte särbehandlas i domstol

Regeringens förslag

Lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år ska inte längre särbehandlas vid handläggningen i domstol.

Följdändringar ska göras i tullbefogenhetslagen och lagen om förfarandet vid förverkande av egendom och åläggande av företagsbot.

Utredningens förslag

Förslaget från utredningen stämmer i huvudsak överens med regeringens. Utredningen tar dock inte ställning till tullbefogenhetslagen (2024:710) eller lagen (2024:782) om förfarandet vid förverkande av egendom och åläggande av företagsbot.

Remissinstanserna

En majoritet av remissinstanserna yttrar sig inte över förslaget. *Borås tingsrätt* är positiv till förslaget och anför dels att det är en rimlig följdändring, dels att det bättre stämmer överens med dagens rättstillämpning. Även *Göta hovrätt* anför att förslaget framstår som rimligt och att det kan medföra viss lättnad för domstolarna, även om den inte bör överskattas.

Göteborgs tingsrätt pekar på att en konsekvens av förslaget är att också skyndsamhetskravet för denna åldersgrupp tas bort, vilket är problematiskt eftersom det rör sig om förhållandevis unga personer. Även *Hovrätten för Västra Sverige* pekar på frågan om skyndsamhet och anför att ungdomar generellt befinner sig i ett sådant skede i livet där det är av särskild vikt att samhällets reaktion på brottet sker snabbt och att en prövning i domstol inte dröjer. *Justitiekanslern* anser inte att det framstår som självklart att reglerna behöver ändras som en konsekvens av att ungdomsreduktionen avskaffas och påpekar att det finns anledning att närmare analysera behovet och konsekvenserna av förslaget.

Skälen för regeringens förslag

I LUL finns särskilda bestämmelser om rättegången för lagöverträdare som inte fyllt 21 år. Lagen innehåller bestämmelser om handläggningen hos Polismyndigheten, åklagare och domstol och kompletterar rättegångsbalkens bestämmelser (1 § LUL). Bestämmelserna om särbehandlingen av unga lagöverträdare i LUL utgår från den tilltalades ålder vid tidpunkten för rättegången medan bestämmelserna om särbehandlingen av unga lagöverträdare i 29 kap. 7 § brottsbalken utgår från den tilltalades ålder vid tidpunkten för brottet. Bestämmelserna har dock ett nära samband med varandra.

Av LUL framgår bl.a. att mål i tingsrätt och hovrätt mot den som inte har fyllt 21 år ska handläggas av lagfarna domare som särskilt har utsetts av domstolen att handlägga sådana mål, om detta inte möter hinder. Det samma gäller i fråga om nämndemän. Undantag görs för mål som rör brott på vilket endast böter kan följa (25 § LUL). Mål mot den som inte har fyllt 21 år ska vidare om möjligt sättas ut till handläggning på ett sådant sätt att målet inte drar till sig uppmärksamhet, om målet avser brott på vilket fängelse kan följa, och dessa mål får handläggas inom stängda dörrar, om offentlighet vid förhandlingen är till uppenbar olägenhet till följd av den uppmärksamhet den tilltalade kan antas bli föremål för (27 § LUL). Mål mot den som inte har fyllt 21 år ska alltid behandlas skyndsamt (29 § LUL) och domen ska avkunnas muntligen vid huvudförhandlingen, om det inte möter synnerliga hinder (30 § LUL). Även en ansökan om resning som avser den som inte har fyllt 21 år ska handläggas skyndsamt (41 § LUL).

Ovan nämnda bestämmelser har tillkommit vid olika tillfällen och mot olika bakgrund. Kravet på skyndsamhet har motiverats med att det inte bör gå för lång tid mellan brott och reaktion när brottet har begåtts av en ung person (prop. 1964:10 s. 162 och propositionen Handläggning av ungdomsmål, prop. 1994/95:12 s. 87). Regleringen om att särskilt utsedda domare ska handlägga ungdomsmål motiverades bl.a. med att det ansågs värdefullt att en domare får särskild kunskap och stor erfarenhet av ungdomsmål och att dessa domare kunde förväntas vara väl insatta i kriminella ungdomars särskilda problem för att finna den adekvata påföljden (prop. 1994/95:12 s. 83). Att domen bör avkunnas i ungdomsmål handlar om att domen kan förväntas göra ett starkare intryck på den unge om han eller hon får ta del av domen muntligt och med rättegången i färskt minne. Det ansågs vidare viktigt att rättens ordförande närmare kunde förklara domens innebörd och framhålla betydelsen av att denne iakttar vad som är föreskrivet i domen (prop. 1994/95:12 s. 90).

Regeringens förslag om att 29 kap. 7 § brottsbalken ska ändras och att ungdomsreduktionen för lagöverträdare i åldern 18–20 år helt ska avskaffas innebär att denna åldersgrupp fortsättningsvis kommer att behandlas som andra vuxna när det gäller straffmätning. Även om den som har fyllt 18 år i undantagsfall kan dömas till en ungdomspåföljd kommer åldersgruppen som utgångspunkt behandlas som vuxna även vid påföljdsvalet (se närmare i avsnitt 8.2). I likhet med *Borås tingsrätt* och *Göta hovrätt* anser regeringen att en naturlig följd av detta är att även den särreglering som finns i LUL ändras till att omfatta endast lagöverträdare under 18 år.

Det kan visserligen argumenteras för att det i vissa enskilda fall kan finnas anledning att särbehandla en myndig lagöverträdare, t.ex. om personen nyligen fyllt 18 år. Detta gäller som *Göteborgs tingsrätt* och *Hovrätten för Västra Sverige* påpekar framför allt i fråga om skyndsamhetskravet. Samtidigt framstår det enligt regeringen inte som rimligt eller ändamålsenligt att fortsatt särbehandla alla som har fyllt 18 men inte 21 år när personen i alla andra straffrättsliga och processuella avseenden inte ska särbehandlas. Skyndsamhetskravet under förundersökningen gäller exempelvis endast personer upp till 18 år (4 § LUL). En konsekvens av de förslag regeringen lämnar i avsnitt 8.2 är att det inte kommer bli aktuellt att bestämma påföljden till ungdomsvård för en lagöverträdare som har fyllt 18 år när domen ska meddelas annat än i undantagsfall. Behovet av skyndsamhet i straffprocessen för att minska tiden mellan att brottet begås och att socialrättsliga insatser sätts in minskar alltså ytterligare för unga myndiga. Det bör även beaktas att ett generellt krav på skyndsamhet för vissa måltyper kan innebära att andra mål får prioriteras ned.

Sammanfattningsvis bör bestämmelserna i LUL om särbehandlingen av unga vid handläggningen i domstol ändras i enlighet med utredningens förslag så att de omfattar endast lagöverträdare som inte fyllt 18 år. Ändringarna i LUL innebär att en följdändring bör göras i tullbefogenhetslagen. I lagen om förfarandet vid förverkande av egendom och åläggande av företagsbot bör en ändring göras i 6 kap. 4 § så att bestämmelser i LUL inte längre ska tillämpas om förfarandet rör någon som har fyllt 18 men inte 21 år. Det innebär att den som har fyllt 18 år inte längre kommer att särbehandlas i ett ärende om förverkande som omfattas av den regleringen.

8.4 Andra ändringar kopplade till unga myndiga

Regeringens förslag

Skatteverkets rätt att i vissa fall genomföra brottsutredningar på eget initiativ ska ändras till att avse brott där den misstänkte har fyllt 18 år.

Regeringens bedömning

Socialtjänsten bör även fortsättningsvis kunna lämna sekretessbelagda uppgifter som rör personer i åldersgruppen 18–20 år till Polismyndigheten, Säkerhetspolisen och Tullverket i brottsförebyggande syfte.

Utredningens förslag och bedömning

Förslaget och bedömningen från utredningen stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

Sveriges advokatsamfund är den enda remissinstans som yttrar sig särskilt i frågan och har inte några synpunkter på utredningens förslag och bedömning.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Reglerna om Skatteverkets brottsbekämpande verksamhet ska ändras

Av 5 § första stycket lagen (1997:1024) om Skatteverkets brottsbekämpande verksamhet framgår att Skatteverket får genomföra brottsutredning på eget initiativ – utan att behöva vända sig till åklagare – i de fall där det inte krävs någon förundersökning enligt bestämmelserna om förundersökning i rättegångsbalken (23 kap. 22 § rättegångsbalken), en s.k. förenklad brottsutredning. Av 17 § skattebrottslagen (1971:69) framgår att detta aktualiseras om det inte finns skäl att anta att brottet föranleder annan påföljd än böter och den misstänkte kan antas komma att erkänna gärningen. Det handlar om fall där det normalt blir aktuellt med lagföring genom ett strafföreläggande i stället för åtal (jfr 48 kap. rättegångsbalken). Enligt 17 § skattebrottslagen kan förvaltningsmyndigheter som handlägger frågor om skatter eller avgifter i sådana fall anmäla brottet till en skattebrottsenhet i stället för till åklagare. Möjligheten att anmäla fallet till skattebrottsenheten gäller dock endast om den misstänkte har fyllt 21 år. Denna åldersgräns stämmer överens med den åldersgräns som finns i LUL (jfr Almgren och Leidhammar, Skatteförfarandelagen m.m. [8 april 2025, version 22 JUNO], kommentaren till 5 § lagen om Skatteverkets brottsbekämpande verksamhet).

Förslaget om att ungdomsreduktionen för unga myndiga ska avskaffas helt innebär att personer i åldern 18–20 år som utgångspunkt ska behandlas som andra myndiga vid straffmätning och påföljdsval. Åldersgruppen ska enligt regeringens förslag inte heller särbehandlas i domstol med stöd av LUL. Det finns mot den bakgrunden inte längre skäl att särbehandla unga myndiga inom Skatteverkets brottsbekämpande verksamhet. Bestämmelsen i 5 § lagen om Skatteverkets brottsbekämpande verksamhet bör därför i enlighet med utredningens förslag ändras så att enbart misstänkta som inte har fyllt 18 år undantas. Detta föranleder också följdändringar i 17 § skattebrottslagen.

Socialtjänstens verksamhet

Som framgår bl.a. av avsnitt 4 är en viktig del i arbetet för att förebygga och motverka brottslighet att berörda myndigheter har möjlighet att dela information i tillräcklig utsträckning. Inom socialtjänsten gäller sekretess för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men (26 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen [2009:400] [förkortad OSL]). Sekretessen hindrar inte att en uppgift som rör en

enskild som inte fyllt 21 år lämnas till Polismyndigheten, Säkerhetspolisen eller Tullverket, om det på grund av konkreta omständigheter finns risk för att den unge kommer att utöva brottslig verksamhet, och det med hänsyn till planerade eller pågående insatser för den unge eller av andra särskilda skäl inte är olämpligt att uppgiften lämnas ut (10 kap. 18 a § OSL). Bestämmelsen tillkom mot bakgrund av att det ansågs viktigt att myndigheter som samverkar i brottsbekämpande syfte kan utbyta information med varandra, inte minst vid samverkan som rör ungdomar (propositionen Samverkan för att förebygga ungdomsbrottslighet, prop. 2011/12:171). I april 2025 utvidgades bestämmelsen bl.a. på så sätt att det numera inte krävs en bedömning av om en uppgift kan antas bidra till att förhindra brott för att den ska få lämnas ut (prop. 2024/25:65 s. 136). En ny bredare sekretessbestämmelse infördes vidare den 1 december 2025 som ytterligare förbättrar myndigheters möjligheter att utbyta uppgifter som omfattas av sekretess (10 kap. 15 a § OSL). Regeringen bedömde i samband med att denna bestämmelse infördes att det saknades skäl att göra några andra ändringar i 10 kap. OSL. Utredningen gör bedömningen att det inte finns skäl att ändra bestämmelsen i 10 kap. 18 a § OSL med anledning av att lagöverträdare i åldern 18–20 år i fortsättningen inte ska särbehandlas straffrättsligt.

Av förarbetena till 10 kap. 18 a § OSL framgår att den straffrättsliga särbehandlingen av personer som ännu inte fyllt 21 år var ett av flera skäl till att samma åldersgräns valdes för den sekretessbrytande bestämmelsen. Ett annat skäl var att vård enligt LVU kan pågå som långt till dess att personen fyller 21 år (prop. 2011/12:171 s. 29 och 30). Detta talar för att bestämmelsen bör lämnas oförändrad. Det kan också konstateras att även om lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år kommer att omfattas av samma regler som andra myndiga lagöverträdare vid straffmätningen kommer det fortfarande finnas ett visst utrymme att i undantagsfall döma lagöverträdare som fyllt 18 år när domen ska meddelas till någon av de särskilda ungdomspåföljderna (se avsnitt 8.2). De särskilda ungdomspåföljderna innebär att den unge under verkställigheten på olika sätt har kontakt med socialtjänsten och behovet av att även i fortsättningen kunna bryta sekretessen i de fall som anges ovan finns därför kvar. Mot denna bakgrund delar regeringen utredningens bedömning att bestämmelsen inte bör ändras. Detta gäller även med beaktande av övriga lagändringar som genomförts under senare tid för att utöka myndigheternas möjligheter att utbyta information. Bestämmelsen i 10 kap. 18 a § OSL bör därför inte ändras. Det innebär att socialtjänsten även fortsättningsvis kommer kunna lämna sekretessbelagda uppgifter som rör personer i åldersgruppen 18–20 år till Polismyndigheten, Säkerhetspolisen och Tullverket i brottsförebyggande syfte.

Regeringen delar utredningens bedömning att ändringar inte heller bör göras beträffande socialnämndens möjlighet att utse en särskilt kvalificerad kontaktperson för en person som inte fyllt 21 år om denne begär eller samtycker till det eller beträffande den kommunala skyldigheten att tillhandahålla möjlighet till medling vid brott där gärningsmannen är i åldern 18–20 år (13 kap. 7 § andra stycket och 18 kap. 9 § socialtjänstlagen [2025:400]).

9 Skärpta straff för lagöverträdare under 18 år

9.1 Ungdomsreduktionen bör minska

Regeringens bedömning

Ungdomsreduktionen för lagöverträdare under 18 år bör minska.

Utredningens bedömning

Bedömningen från utredningen stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

Remissutfallet är blandat när det gäller utredningens bedömning att ungdomsreduktionen för lagöverträdare under 18 år bör minska. Ett stort antal remissinstanser tillstyrker eller har inte några invändningar mot bedömningen. Bland dessa finns *Borås tingsrätt*, *Brottsofferjouren*, *Brottsoffermyndigheten*, *Ekobrottsmyndigheten*, *Göta hovrätt*, *Göteborgs tingsrätt*, *Kriminalvården*, *Linköpings tingsrätt*, *Luleå tingsrätt*, *länsstyrelserna i Hallands och Västerbottens län*, *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor*, *Polismyndigheten*, *Sveriges Domareförbund*, *Säkerhetspolisen*, *Södertörns tingsrätt* och *Åklagarmyndigheten*. *Borås tingsrätt* framhåller att en minskad ungdomsreduktion framstår som en naturlig följd av att ungdomsreduktionen för unga myndiga avskaffas. Flera remissinstanser instämmer i att ungdomsreduktionen inte bör avskaffas helt vid allvarlig brottslighet. Bland dessa finns *Barnombudsmannen*, *länsstyrelserna i Dalarnas, Kalmar, Skåne, Västra Götalands och Östergötlands län*, *Malmö kommun*, *Sveriges advokatsamfund*, *Sveriges Kommuner och Regioner* och *Umeå kommun*.

Domstolsverket och *Hovrätten för Västra Sverige* anser att beredningsunderlaget inte är tillräckligt för att ligga till grund för så ingripande förändringar och påpekar särskilt att det saknas en redogörelse för forskning på området. Bland andra *Justitiekanslern* och *Tullverket*, ifrågasätter om en minskad ungdomsreduktion är ändamålsenligt och proportionerligt sett till det i direktivet angivna syftet att minska gängbrottslighet. *Justitiekanslern* framhåller att brott som unga lagöverträdare gör sig skyldiga till ofta är ett uttryck för ungdomligt oförstånd och bristande mognad, så som butiksstölder, skadegörelse, misshandel utan försvårande inslag och mindre allvarliga narkotikabrott. *Tullverket* påpekar att en minskad ungdomsreduktion kommer att leda till höjda straff även för barn utan koppling till gängrelaterad brottslighet. *Stockholms universitet (Juridiska fakultetsnämnden)* och *Jämställdhetsmyndigheten* föreslår att den minskade ungdomsreduktionen bör begränsas till viss typ av brottslighet. *Stockholms universitet (Juridiska fakultetsnämnden)* framhåller att om det problem som ska adresseras är allvarlig brottslighet inom kriminella nätverk, vore det att föredra att införa en regel som specifikt riktar in sig på sådana fall, snarare än att genomföra en förändring av hela systemet.

Jämställdhetsmyndigheten anser att den minskade ungdomsreduktionen bör begränsas till vålds- och sexualbrott.

Flera remissinstanser påtar att det med anledning av pågående reformer på straffrättens område är svårt att överblicka effekterna av en minskad ungdomsreduktion. Bland dessa finns Borås tingsrätt, *Brottsförebyggande rådet (Brå)*, Institutet för mänskliga rättigheter, *Malmö tingsrätt*, Statskontoret, Åklagarmyndigheten och *Östersunds tingsrätt*. Bland andra Brå och Östersunds tingsrätt framhåller att det inte går att förutse var repressionsnivån kommer att hamna med anledning av Straffreformutredningens förslag.

Ett antal remissinstanser invänder mot utredningens bedömning med hänvisning till att repressionshöjningar inte är rätt väg att gå. Bland dessa finns Barnombudsmannen, Brå, *Civil Rights Defenders*, *Ecpat Sverige*, *Fackförbundet ST*, Institutet för mänskliga rättigheter, *Linköpings universitet (Barnafrid)*, *Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare*, *Socialstyrelsen*, *Statens institutionsstyrelse (SiS)*, *Stockholms universitet (Kriminologiska institutionen)* och Sveriges advokatsamfund. Stockholms universitet (Kriminologiska institutionen) påtar att det sedan Ungdomsreduktionsutredningens betänkande (SOU 2018:85) inte har kommit någon ny forskning som innebär att de slutsatser som tidigare dragits i denna fråga inte längre gäller. Även Sveriges advokatsamfund och Ecpat Sverige påpekar att det inte finns något empiriskt eller erfarenhetsbaserat stöd för skärpta påföljder för unga lagöverträdare. Brå påpekar att forskning tydligt visar att en stor majoritet av de unga lagöverträdare som kommer i kontakt med rättsväsendet är lågfrekventa lågrisklagöverträdare, som oftast slutar att begå brott under övergången till livet som vuxen och att repressionshöjningar riskerar att få kontraproduktiva effekter på det återfallsförebyggande arbetet. Enligt Brå tjänar det nuvarande systemet ett viktigt syfte genom att det håller repressionsgraden för unga lagöverträdare på en nivå som minskar risken för störningar i den naturliga mognadsrelaterade upphörandeprocessen. Socialstyrelsen och Ecpat Sverige är inne på samma spår och påpekar att barn i åldersgruppen 15–17 år befinner sig i en formbar period i livet och att det därför finns en påtaglig risk för att strängare påföljder bidrar till en ogynnsam utveckling. Socialstyrelsen framhåller även att gruppen barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) är överrepresenterade bland barn som begår brott. Några remissinstanser, däribland Fackförbundet ST och Linköpings universitet (Barnafrid), framhåller att andra förebyggande åtgärder bör vidtas, t.ex. inom skola och socialtjänst.

Flera remissinstanser, bland andra Barnombudsmannen, Civil Rights Defenders, Institutet för mänskliga rättigheter och *Unicef Sverige*, anser att en minskad ungdomsreduktion inte är förenligt med barnkonventionen och pekar särskilt på artiklarna 3, 40 och 41. Sveriges advokatsamfund framhåller att det ska noteras att strängare påföljder för unga lagöverträdare kommer att medföra en ökad tillämpning av anhållande, häktning och andra processuella tvångsmedel i denna åldersgrupp. Samfundet påpekar vidare att Sverige sedan länge har kritiserats från internationella organ, såsom FN:s tortyrkommitté och Europarådets antitortyrkommitté för långa häktningstider för barn och unga.

Några remissinstanser, däribland Jämställdhetsmyndigheten, Karlstads universitet och Stockholms universitet (Juridiska fakultetsnämnden och

Kriminologiska institutionen), pekar på att tre av utredningens nio experter i särskilda yttranden framfört synpunkter som går ut på att ungdomsreduktionen för lagöverträdare under 18 år inte bör ändras.

Åklagarmyndigheten efterfrågar vägledning om och i så fall hur synen på straffvarning bör ändras. Enligt Åklagarmyndigheten kan en påtagligt minskad ungdomsreduktion ge anledning till en förändrad syn på tillämpningsområdet för straffvarning.

Skälen för regeringens bedömning

Regleringen i 29 kap. 7 § brottsbalken har funnits sedan 1989 års påföljdsreform och bygger bl.a. på tanken att barn och unga är mer sanktionskänsliga och inte har en fullt utvecklad ansvarsförmåga och därför bör behandlas lindrigare än vuxna från straffrättslig synpunkt. Även om Högsta domstolen har avstått från att uttryckligen slå fast några schematiska regler för procentuell nedsättning utifrån ålder har det i praxis utvecklats en linje där ungdomsreduktionen getts ett schablonmässigt genomslag (jfr NJA 2000 s. 421). Strafflängden för den som begått brott före 18 års ålder bestäms som utgångspunkt i kvotdelar i relation till ett tänkt straff för en vuxen, motsvarande ungefär en femtedel (20 procent) för en 15-åring, en fjärdedel för en 16-åring (25 procent) och en tredjedel för en 17-åring (ca 30 procent). (Se bl.a. NJA 2025 s. 233.) Utredningen anser att det finns skäl att ändra denna ordning så att ungdomsreduktionen för lagöverträdare under 18 år minskar. Denna bedömning har goda skäl för sig.

I avsnitt 8.1 föreslår regeringen att den som begått brott efter det att han eller hon fyllt 18 år aldrig ska tillgodoräknas någon ungdomsreduktion. Om ungdomsreduktionen skulle kvarstå oförändrad för lagöverträdare under 18 år skulle det medföra att det uppkommer tröskeeffekter mellan 17 och 18 års ålder. Redan av den här anledningen finns det som *Borås tingsrätt* är inne på skäl att förändra ungdomsreduktionen för lagöverträdare som är under 18 år. Även utan beaktande av intresset av att undvika obefogade tröskeeffekter finns det skäl att överväga lagstiftning som innebär förändringar i dagens nivåer av ungdomsreduktionen.

Den befintliga regleringen om ungdomsreduktion tar enligt regeringen för stor hänsyn till unga lagöverträdares bristande mognad och känslighet för ingripanden på bekostnad av andra intressen. Det har med dagens reglering förekommit att unga personer som begått synnerligen allvarliga brott har dömts till påföljder som uppfattas som mycket lindriga. I dessa fall kan ungdomsreduktionens schablonmässiga genomslag framstå som stötande. En ordning som innebär att unga lagöverträdare kan få sina straff kraftigt nedsatta, riskerar att i förlängningen undergräva straffsystemets trovärdighet. Som framgår av avsnitt 4 pågår ett stort reformarbete på kriminalpolitikens område. Den 1 januari 2026 trädde skärpta regler för villkorlig frigivning i kraft (prop. 2025/26:34). Lagändringarna innebär bl.a. att den andel av strafftiden som måste avtjänas innan villkorlig frigivning kan ske höjs från två tredjedelar till tre fjärdedelar och att denna höjning genomförs stegvis med de längsta fängelsestraffen först. Vidare har möjligheterna att skjuta upp villkorlig frigivning utökats genom att det vid bedömningen av om uppskjutande kan ske är tillräckligt att det finns skäl mot den villkorliga frigivningen. I vissa fall ska det också vara möjligt att skjuta upp den villkorliga frigivningen vid risk för att den dömda åter-

faller i allvarlig brottslighet. I lagrådsremissen Frihetsberövande påföljder för unga föreslår regeringen bl.a. att det ska krävas synnerliga skäl för att den villkorliga frigivningen ska få skjutas upp på grund av den intagnes misskötsamhet. I övrigt kommer reglerna om villkorlig frigivning i 26 kap. brottsbalken gälla även för intagna som inte fyllt 18 år. I lagrådsremissen Dubbla straff för brott i kriminella nätverk och skärpta straffskalor föreslår regeringen bl.a. att ett stort antal straffskalor ska skärpas, att den gemensamma straffskalan vid flerfaldig brottslighet ska skärpas och att det ska införas en ny straffskärpningsregel för brott i kriminella nätverk. Förslagen kommer att leda till skärpta straff generellt. Detta gäller särskilt när det är fråga om brott som har samband med kriminella nätverk. Även med beaktande av detta anser regeringen att det finns skäl för att överväga förändringar som syftar till att minska ungdomsreduktionen.

Särskilt vid allvarlig brottslighet är det rimligt att tillmäta straffsystemets krav på en tillräckligt ingripande reaktion stor tyngd. Samhället har rätt till skydd mot brottslighet och måste därför kunna reagera med adekvata sanktioner. Även ur ett brottsofferperspektiv är det av stor vikt att den påföljd som döms ut för allvarliga brott som riktar sig mot en annan person framstår som rimlig och rättvis. Mot bakgrund av samhällsutvecklingen där allt fler yngre barn begår allvarliga brott (se bl.a. avsnitt 4) kan det övervägas om ungdomsreduktionen för lagöverträdare under 18 år inte endast borde minska utan avskaffas vid allvarlig brottslighet. Utredningen bedömer att en sådan ordning skulle innebära ett alltför stort steg bort från tanken att unga lagöverträdare ska särbehandlas i straffrättsligt hänseende. Utredningen konstaterar vidare att avskaffad ungdomsreduktion vid allvarlig brottslighet skulle medföra en mycket kraftig tröskeffekt, särskilt för de allra yngsta lagöverträdarna. Flera remissinstanser instämmer i utredningens bedömning. Även om behovet av samhällsskydd och brottsofferperspektivet väger tungt vid allvarlig brottslighet anser regeringen – av de skäl som utredningen anför – att ungdomsreduktionen inte bör avskaffas vid allvarlig brottslighet.

Stockholms universitet (Juridiska fakultetsnämnden) och *Jämställdhetsmyndigheten* föreslår att den minskade ungdomsreduktionen begränsas till vissa brottstyper. När det gäller den frågan vill regeringen särskilt framhålla behovet av att unga lagöverträdare möts av konsekventa och trovärdiga reaktioner. Det är viktigt för att tidigt bryta en kriminell bana, men också för att det bidrar till brottsoffrens upprättelse. Samhällets reaktioner på barns och ungas brottslighet har under lång tid varit alltför begränsad. Det är inte rimligt att en 16-åring som gjort sig skyldig till en misshandel av normalgraden döms till en påföljd som motsvarar ett bötesstraff, eller att en 17-åring som gjort sig skyldig till en inbrottsstöld döms till en påföljd som motsvarar en tredjedel av ett tänkt straff för en vuxen lagöverträdare. Mot denna bakgrund finns det enligt regeringens mening starka skäl för att minska ungdomsreduktionen generellt. Regeringen anser vidare, till skillnad från *Domstolsverket* och *Hovrätten för Västra Sverige*, att utredningen ger ett tillräckligt underlag för regeringen att såväl bedöma behovet av som att lämna förslag som innebär en generellt minskad ungdomsreduktion.

Ett antal remissinstanser, däribland *Brå*, *Ecpat Sverige* och *Socialstyrelsen*, framhåller att samhället bör visa en tolerans för barns mognadsprocess och att repressionshöjningar kan leda till en ogynnsam utveckling

hos unga lagöverträdare. Socialstyrelsen pekar också på att gruppen barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar är överrepresenterade bland barn som begår brott. Regeringen instämmer i att det fortfarande finns goda skäl för att särbehandla barn i det straffrättsliga systemet. Samtidigt måste det som framgår ovan säkerställas att den straffrättsliga lagstiftningen leder till en rimlig reaktion på den begångna brottsligheten. Unga lagöverträdarens bristande mognad och känslighet för ingripanden tillmäts i dag alltför stor vikt i rättstillämpningen jämfört med andra intressen. Det faktum att många unga lagöverträdare har neuropsykiatriska funktionsnedsättningar förändrar inte den bedömningen. En sådan funktionsnedsättning kan dock få betydelse vid påföljdsbestämningen på andra sätt (se bl.a. avsnitt 9.2).

Flera remissinstanser för fram att det inte finns något empiriskt eller erfarenhetsbaserat stöd för att skärpta påföljder för unga lagöverträdare minskar brottsligheten och att en minskad ungdomsreduktion riskerar att få kontraproduktiva effekter för det återfallsförebyggande arbetet. Bland dessa finns *Barnombudsmannen*, Brå, *Stockholms universitet (Kriminologiska institutionen)*, *Sveriges advokatsamfund* och Ecpat Sverige. Kriminalpolitikens övergripande mål är att förebygga brott och att öka människors trygghet. Men kriminalpolitiken fyller även andra syften. En viktig uppgift är att se till att den påföljd som bestäms för en lagöverträdare framstår som rättvis och tydligt markerar att den dömda har överträtt grundläggande gränser. Syftet med att minska ungdomsreduktionen är att i större utsträckning än i dag möjliggöra att den påföljd som väljs för en ung lagöverträdare uppfyller dessa krav.

Flera remissinstanser som invänder mot att ungdomsreduktionen minskas hänvisar till barnkonventionen.

Det är inte oförenligt med regeringsformen, Europakonventionen eller barnkonventionen att barn döms till en frihetsberövande påföljd. Däremot följer det av artikel 37 i barnkonventionen att frihetsberövande av ett barn endast får användas som en sista utväg och för kortast lämpliga tid. Av artikel 37(b) läst tillsammans med bestämmelserna i artikel 40 följer att påföljdssystemet ska innehålla alternativ som inte innebär frihetsberövande av barnet och att påföljderna ska vara inriktade mot åtgärder som främjar barnets återanpassning i samhället. Det bör även noteras att artikel 41 innebär att konventionen i sig inte ska inverka på bestämmelser i nationell lagstiftning som är mer långtgående än vad som följer av barnkonventionen, men detta innebär inte att Sverige är förhindrad att förändra straffrätten på ett sätt som innebär att barn som begår brott får mer ingripande påföljder.

För att möta den oroande brottsutvecklingen är det nödvändigt att genomföra förändringar som leder till skärpta straffrättsliga reaktioner för unga lagöverträdare. Även om en minskad ungdomsreduktion kommer att leda till högre straffmätningssvården än i dag kommer unga lagöverträdare fortsatt att särbehandlas i det straffrättsliga systemet. Särbehandlingen sker under förundersökningen, under förhandlingen i domstol, vid straffmätningen och vid valet av påföljd. De särskilda ungdomspåföljderna kommer fortfarande att övervägas i första hand och längden på ett eventuellt frihetsberövande kommer att begränsas.

I lagrådsremissen Frihetsberövande påföljder för barn och unga föreslår regeringen att barn och unga, i de fall en frihetsberövande påföljd inte kan

undvikas, ska dömas till fängelse i stället för sluten ungdomsvård (se avsnitt 4). En tydlig följd av att påföljden sluten ungdomsvård utmönstras är att även fyraårsgränsen – som är den maximala tid som sluten ungdomsvård kan dömas ut – försvinner. Förslaget innebär dock ingen förändring av förutsättningarna att döma ut en frihetsberövande påföljd. Fängelse får alltså även fortsättningsvis väljas som påföljd för brott som någon har begått innan han eller hon fyllt 18 år endast om det finns synnerliga skäl (30 kap. 5 § brottsbalken). Fängelse kommer därmed, liksom sluten ungdomsvård, fortsatt att vara en sista utväg. En minskad hänsyn till den tilltalades ungdom vid straffmätningen ändrar inte formellt sett förutsättningarna för att döma ut fängelse för unga lagöverträdare. Eftersom straffmätningens värdena kommer att bli högre kommer det dock föreligga synnerliga skäl för att välja fängelse som påföljd i fler fall. Den minskade ungdomsreduktionen kommer vidare att medföra längre strafftider. Även anhållande och häktning kommer sannolikt användas för unga lagöverträdare i fler fall än i dag. Enligt förslag i lagrådsremissen Frihetsberövande påföljder för barn och unga ska det från och med den 1 juli 2026 av fängelselagen framgå att barnets bästa ska beaktas i första hand vid alla åtgärder som rör intagna som inte har fyllt 18 år och att barnet har rätt att komma till tals (se lagrådsremissen Frihetsberövande påföljder för barn och unga s. 108–112). Som framgår av avsnitt 6.3.2 föreslår regeringen att det införs en motsvarande bestämmelse i häkteslagen. *Sveriges advokatsamfund* påpekar att Sverige har fått kritik från internationella organ för långa häktningstider för personer under 18 år. Utöver den särreglering som gäller anhållande och häktning för personer under 18 år bör framhållas att rätten enligt huvudregeln ska hålla en förhandling i häktningsfrågan med högst två veckors mellanrum. Vid sin prövning av om fortsatt häktning är proportionerlig ska rätten särskilt se till att utredningen bedrivs så skyndsamt som möjligt (24 kap. 18 § tredje stycket rättegångsbalken). Förundersökningsledaren har dessutom ett allmänt ansvar för att förundersökningen bedrivs så skyndsamt som omständigheterna medger (23 kap. 4 § andra stycket rättegångsbalken). När det särskilt gäller en förundersökning mot den som inte har fyllt 18 år och som gäller brott som kan följas av fängelse gäller dessutom att en sådan utredning ska bedrivas med särskild skyndsamhet (4 § LUL). Sammanfattningsvis delar regeringen inte bedömningen som några remissinstanser gör att det inte är förenligt med barnkonventionen att minska ungdomsreduktionen.

Åklagarmyndigheten efterfrågar vägledning kring hur en minskad ungdomsreduktion påverkar möjligheten att meddela straffvarning. Det föreslås ingen ändring av bestämmelserna om straffvarning med anledning av förslaget om en minskad ungdomsreduktion (se bl.a. 17 § LUL). Frågan om straffvarning ska meddelas får avgöras i rättstillämpningen utifrån det gällande regelverket.

Flera remissinstanser framhåller att det med anledning av pågående reformer på straffrättens område är svårt att överblicka effekterna av en minskad ungdomsreduktion. Som redovisas ovan och som framgår av avsnitt 4 pågår ett stort reformarbete på det kriminalpolitiska området. Regeringen anser att förändringarna av den straffrättsliga regleringen för unga lagöverträdare inte kan anstå, men att det behövs också andra tidiga och tydliga insatser för att förebygga att barn och unga utnyttjas och dras in i kriminalitet. Som *Fackförbundet ST* och *Linköpings universitet*

(*Barnafriad*) påpekar finns det ett sådant behov inom t.ex. skola och socialtjänst.

Sammanfattningsvis anser regeringen, i likhet med utredningen, att ungdomsreduktionen för lagöverträdare under 18 år bör minska.

9.2 Ungdomsreduktion i skälig omfattning

Regeringens förslag

Ungdomsreduktionen ska begränsas på så sätt att den tilltalades ungdom vid straffmätningen beaktas i skälig omfattning i stället för att beaktas särskilt.

Utredningens förslag

Förslaget från utredningen stämmer överens med regeringens.

Remissinstanserna

En majoritet av remissinstanserna yttrar sig inte särskilt i fråga om utredningens förslag om hur ungdomsreduktionen ska begränsas. Av de remissinstanser som yttrar sig är de flesta negativa till förslaget.

Några remissinstanser, däribland *Göta hovrätt*, *Sveriges advokatsamfund* och *Östersunds tingsrätt*, instämmer i utredningens bedömning att det i lagtexten inte bör införas en schematisk regel för hur den tilltalades ungdom ska beaktas vid straffmätningen, medan *Barnombudsmannen* anser att ramarna för ungdomsreduktionen bör lagfästas.

Borås tingsrätt framhåller att den föreslagna schematiska modellen medför minskade tröskeleffekter. *Karlstads universitet* instämmer i utredningens uppfattning att det kan finnas skäl att domstolarna gör en mer nyanserad bedömning och att det i syfte att främja en enhetlig rättstillämpning kan finnas anledning att utgå från en schematisk modell baserad på lagöverträdarens ålder. Universitetet anser dock att de argument som utredningen anför till stöd för ökningen av straffmätningens värde inte övertygar. Även *Barnombudsmannen* framhåller att förslaget innebär en avsevärd straffskärpning och att intresset av att utjämna tröskeleffekter inte kan motivera repressionshöjningar för unga lagöverträdare på det sätt som föreslås. *Malmö tingsrätt* ifrågasätter lämpligheten i att ändra regleringen på grund av att det i ett fåtal fall kan finnas skäl att frångå en mer schematisk tillämpning av ungdomsreduktionen. Tingsrätten påpekar att domstolarna redan med nuvarande reglering kan beakta sådana omständigheter som utredningen framhåller och därigenom frångå en mer schematisk tillämpning. *Göteborgs tingsrätt*, *Institutet för mänskliga rättigheter* och *Sveriges Kommuner och Regioner* framhåller att det finns risk för godtycke och att bedömningarna kan komma att skilja sig åt vid rättstillämpningen. *Tullverket* anser att förslaget är förenat med tillämpningssvårigheter, framför allt när det gäller bedömningen av i vilken omfattning den unges ålder ska ges betydelse.

Flera remissinstanser har synpunkter på formuleringen ”i skälig omfattning” och vad som enligt utredningen ska kunna beaktas vid prövningen.

Domstolsverket ifrågasätter om förslaget i realiteten kommer att föranleda de förändringar i rättstillämpningen som avses och om lagtexten ger tillräckligt stöd för vad utredningen vill uppnå. *Sveriges Domareförbund* och *Malmö tingsrätt* framhåller att det föreslagna begreppet antyder att straffnedsättningen är förhållandevis begränsad samtidigt som nedsättningen för de som är 15 eller 16 år fortsatt ska vara betydande. Borås tingsrätt är inne på samma spår och anser att det finns risk för att domstolarna inte kommer att beakta den tilltalades ungdom i tillräcklig utsträckning. Tingsrätten påpekar att formuleringen ”i skälig omfattning” används i regleringen om de s.k. billighetsskälens tillämpning, till skillnad från ungdomsreduktionen, präglas av försiktighet och restriktivitet (se NJA 2010 s. 592 och NJA 2021 s. 687).

Sveriges advokatsamfund, som i och för sig motsätter sig skärpta straff för unga lagöverträdare, ser positivt på förslaget att det vid straffmätningen ska göras en mer nyanserad bedömning av den unges situation, omständigheterna kring brottet och potentialen för återfallsprevention och rehabilitering. Samfundet menar att en flexibel tillämpning innebär att straffen för unga kan utformas på ett sätt som bättre speglar de omständigheter som är relevanta för varje fall, vilket gynnar en rättssäker och rättvis behandling. *Socialstyrelsen* ställer sig däremot tveksam till utredningens resonemang om att det går att göra skillnad på ungdomars konsekvenstänkande utifrån brottets allvarlighetsgrad och att det kan innebära svårigheter för domstolen att göra en sådan bedömning, vilket i sin tur kan innebära en risk för att barn inte bedöms på ett likartat sätt. Göta hovrätt, Malmö tingsrätt och *Åklagarmyndigheten* påpekar att de omständigheter som utredningen anser att domstolarna ska beakta för att frångå en mer schematisk tillämpning av ungdomsreduktionen är sådana som ofta tas i beaktande redan vid bedömningen av straffvärdet. Konsekvenserna av detta är att omständigheter av det aktuella slaget kommer att få dubbelt genomslag. Göta hovrätt framhåller att utredningen inte ger någon ledning när det gäller hur stor påverkan dessa omständigheter ska få på ungdomsreduktionen. Åklagarmyndigheten anser att regeln framstår som svårtillämpad utifrån de olika situationer som omnämns som exempel och förordar att en annan lagteknisk lösning övervägs.

Skälen för regeringens förslag

Utredningen föreslår att 29 kap. 7 § första stycket brottsbalken ändras så att den tilltalades ungdom inte längre ska beaktas särskilt, utan i skälig omfattning vid straffmätningen. Utgångspunkten ska dock alltjämt vara att reduktionen görs utifrån schabloniserade avdrag. Dessa ska dock vara mindre än i dag. Det ska vidare finnas större möjligheter att frångå de schabloniserade avdragen.

Utredningens förslag innebär ingen ändring när det gäller att reduktionens storlek inte uttryckligen framgår i lagtext. Som *Sveriges advokatsamfund* framhåller är det viktigt att regeln om ungdomsreduktionen möjliggör en mer nyanserad bedömning jämfört med i dag. En regel som uttryckligen anger vilken reduktion som ska göras vid olika åldrar, något som *Barnombudsmannen* verkar förordar, riskerar att leda till en alltför mekanisk tillämpning. Den skulle behöva förses med så många undantag att den i praktiken inte skulle ge någon verklig vägledning (jfr NJA 2000

s. 421). Regeringen delar därför utredningens bedömning att ungdomsreduktionens storlek inte bör regleras i lag.

Några remissinstanser ifrågasätter om den föreslagna lagtexten kommer att leda till de förändringar som utredningen vill uppnå. *Borås tingsrätt* påpekar att uttrycket ”i skälig omfattning” redan förekommer i bestämmelsen om de s.k. billighetsskälerna i 29 kap. 5 § brottsbalken, som tillämpas restriktivt. Enligt tingsrätten finns det därför risk för att domstolarna inte kommer att beakta den tilltalades ungdom i tillräcklig utsträckning. Som framgår i det följande är avsikten att åstadkomma en relativt stor förändring av ungdomsreduktionen. Mot den bakgrunden framstår den valda lagtexten som lämplig. Vidare kan det noteras att de s.k. billighetsskälerna, som främst avser omständigheter hänförliga till den tilltalades person eller som har inträffat efter brottet, bör vara av viss tyngd för att en strafflindring ska ske, medan ungdomsreduktionen som utgångspunkt är avsedd att tillämpas generellt för alla lagöverträdare under 18 år (jfr prop. 1987/88:120 s. 90, 97 och 98). Regeringen delar därför inte *Borås tingsrätts* uppfattning att den föreslagna lagtexten leder till en alltför begränsad ungdomsreduktion. Syftet med ändringen är att tydligt markera att särbehandlingen vid straffmätningen av unga lagöverträdare inte ska vara så omfattande som i dag och samtidigt möjliggöra en mer differentierad straffmätning. Även om det i dag finns möjlighet att avvika från de i praxis etablerade schablonerna anser regeringen, till skillnad från *Malmö tingsrätt*, att en förändring av regleringen är nödvändig för att åstadkomma en generell minskning av ungdomsreduktionen.

Vad som utgör ungdomsreduktion i skälig omfattning bör ytterst vara en fråga för rättstillämpningen. Som flera remissinstanser efterfrågar bör dock vissa allmänna utgångspunkter anges. Bedömningen av ungdomsreduktionens storlek bör, liksom i dag, ta sin utgångspunkt i den tilltalades ålder vid tidpunkten för gärningen. Straffnedsättningen bör normalt bli större för den som vid tidpunkten för brottet var väsentligt yngre än 18 år än för den som nästan uppnått denna ålder.

I många fall – speciellt i fall som rör brottslighet som unga lagöverträdare ofta gör sig skyldiga till – finns det goda skäl för att bestämma strafflängden i kvotdelar i relation till ett tänkt straff för en vuxen lagöverträdare. Regeringen instämmer i utredningens bedömning att kravet på att den tilltalades ungdom ska beaktas i skälig omfattning i dessa fall kan uppnås om ungdomsreduktionen för åldersgruppen 15–17 år ökar med en femtedel varje år från 18 år och nedåt i åldern. Med den utgångspunkten kommer intresset av straffrättslig särbehandling av unga lagöverträdare beaktas samtidigt som straffsystemets krav på en tillräckligt ingripande reaktion tillmäts stor betydelse. Det innebär att strafflängden för en lagöverträdare som är 17 år bör motsvara omkring fyra femtedelar (80 procent) av ett tänkt straff för en vuxen lagöverträdare, att strafflängden för en lagöverträdare som är 16 år bör motsvara omkring tre femtedelar (60 procent) av ett tänkt straff för en vuxen lagöverträdare och att strafflängden för en lagöverträdare som är 15 år bör motsvara omkring två femtedelar (40 procent) av ett tänkt straff för en vuxen lagöverträdare. Även när det gäller de lagöverträdare som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder anser regeringen att bedömningen av ungdomsreduktionen bör ta sin utgångspunkt i schabloner. Som utredningen anför kan en rimlig och rättvis ordning åstadkommas om straff-

längden för en 14-åring som begått brott som omfattas av den sänkta straffbarhetsåldern motsvarar omkring en femtedel (20 procent) av ett tänkt straff för en vuxen lagöverträdare. Som anförs i utkastet kan en rimlig utgångspunkt vara att strafflängden för 13-åring som begått brott som omfattas av den sänkta straffbarhetsåldern motsvarar en tiondel (tio procent) av ett tänkt straff för en vuxen lagöverträdare. Att straffvärdet är högt bör inte leda till en större procentuell reduktion än vad som annars hade gjorts med beaktande av schablonerna (jfr NJA 2000 s. 421). För en lagöverträdare som är 15 år innebär schablonerna att strafflängden, efter att ungdomsreduktion tillämpats, blir ungefär dubbelt så lång jämfört med dagens ordning. För lagöverträdare som är 16 eller 17 år blir förändringen ännu större. För att uppnå rättvisa resultat bör sådana schabloner – liksom i dag – tillämpas så att övergången mellan olika åldrar blir flytande. En 15-åring som begått brott strax före sin 16-årsdag bör alltså behandlas närmast som en 16-åring. På så sätt minskar också tröskeleffekterna. Som utredningen och bland andra *Karlstads universitet* framhåller främjar ett sådant synsätt enhetlighet i rättstillämpningen. Bestämmelsen om ungdomsreduktionen tillämpas även vid bestämmandet av antalet dagsböter (se t.ex. NJA 2012 s. 16). Vad som utgör ungdomsreduktion i skälighetsfattning vid bötesstraff bör liksom i dag utvecklas i rättstillämpningen.

Som konstateras i avsnitt 9.1 finns det vid allvarlig brottslighet särskild anledning att tillmäta straffsystemets krav på en tillräckligt ingripande reaktion stor vikt. I många fall vore det inte rättvist om en lagöverträdare som begått ett mycket allvarligt brott tillgodoräknas ungdomsreduktion enligt samma schablon som en lagöverträdare som begått ett mindre allvarligt brott. I dessa fall kan det vara rimligt att låta även andra faktorer än åldern påverka hur stor straffnedsättningen ska bli. Om gärningsmannen t.ex. har visat brottsoffret särskild hänsynslöshet kan en ungdomsreduktion i enlighet med schablonerna leda till ett stötande resultat.

Utredningen gör vissa uttalanden kring hur domstolen kan resonera för att i vissa fall kunna frångå schablonerna. Enligt utredningen bör schablonerna kunna frångås när det rör sig om allvarliga brott med stora konsekvenser för enskilda eller för samhället i stort, där gärningsmannen med full insikt om brottets följder har handlat enligt en tydlig brottsplan. Omvänt finns det enligt utredningen också fall där det är tydligt att den tilltalades bristande ansvarsförmåga och omdöme är en bidragande faktor som inte tillräckligt beaktats med tillämpning av schablonerna. Några remissinstanser, däribland *Göta hovrätt* och *Åklagarmyndigheten*, påpekar att de omständigheter som enligt utredningen bör beaktas i dessa fall, är sådana som ofta tas i beaktande redan vid bedömningen av straffvärdet och att konsekvensen kan bli att omständigheter av det aktuella slaget får dubbel genomslag. Regeringen ser liksom Åklagarmyndigheten en risk för att den av utredningen beskrivna ordningen kan leda till att påföljdssystemet blir svårtillämpat och svåröverskådligt. Enligt den ordning som gäller i dag krävs inte för bestämmelsens tillämpning att gärningsmannens låga ålder eller bristande mognad på något sätt har påverkat hans eller hennes handlande (jfr prop. 1987/88:120 s. 97). I likhet med vad *Socialstyrelsen* anför kan det också vara svårt för domstolen att – som utredningen beskriver – göra en bedömning av den unga lagöverträdarens mognadsgrad utifrån omständigheterna vid gärningen, vilket kan leda till oönskade skillnader i straffmätningen. Dessutom föreskrivs i 29 kap. 3 § första stycket 3

brottsbalken att en omständighet som särskilt ska beaktas som förmildrande vid bedömningen av straffvärdet är om den tilltalades handlande stått i samband med hans eller hennes bristande utveckling, erfarenhet eller omdömesförmåga. Tillämpningsområdet för den bestämmelsen bör inte ändras. I vissa fall kan även den tilltalades nedsatta förmåga att kontrollera sitt handlande på grund av en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning få betydelse i mildrande riktning vid bedömningen av straffvärdet (se 29 kap. 3 § första stycket 2 brottsbalken och Högsta domstolens dom den 9 december 2025 i mål nr B 1462–25 och däri gjorda hänvisningar).

Mot denna bakgrund anser regeringen att omständigheterna vid gärningen, liksom i dag, i första hand bör få genomslag vid rubriceringen eller gradindelningen av brottet och vid straffvärdebedömningen. Frågan om det finns skäl att frångå schablonerna och begränsa ungdomsreduktionen ytterligare bör i stället utgå från att ungdomsreduktionen är tänkt att tillämpas utan hänsyn till den enskilda individens mognad. Behovet av att vid allvarlig brottslighet tillmäta straffsystemets krav på en tillräckligt ingripande reaktion stor tyngd bör tillgodoses genom att lagstiftarens syn på den aktuella brottstypen i förhållande till andra brott vägs in. Vid jämförelsen bör utgångspunkt kunna tas i straffmaximum för det enskilda brottet och avsteg i skärpande riktning bör göras framför allt vid brott som har särskilt högt straffmaximum. Framför allt vid brott som är så allvarliga att straffmaximum för brottet är fängelse i tolv år eller mer bör ett beaktande av den tilltalades ålder i skälighetsomfattning innebära att det kan finnas anledning att frångå schablonerna och begränsa ungdomsreduktionen ytterligare. Detsamma gäller medverkan, försök, förberedelse eller stämpling till ett sådant brott, eller medverkan till någon av de nu angivna osjälvständiga brottsformerna. Som exempel kan nämnas mord, terroristbrott, grov allmänfarlig ödeläggelse och människorov (det kan noteras att regeringen i lagrådsremissen Dubbla straff för brott i kriminella nätverk och skärpta straffskalor föreslår att maximistraffet för synnerligen grov misshandel, grov våldtäkt och grov våldtäkt mot barn ska vara fängelse i tolv år). Hur mycket reduktionen ska begränsas i det enskilda fallet bör vara en fråga för rättstillämpningen. Vid den bedömningen bör intresset av en differentierad straffmätning beaktas. Det avgörande är att den påföljd som bestäms – med beaktande av både lagöverträdarens ungdom och de ramar i övrigt som lagstiftningen ger – blir en tillräckligt ingripande reaktion på brottsligheten. Nedan behandlas frågan om det särskilda maximum som gäller för unga lagöverträdare. Där tas även upp frågan om ungdomsreduktionen när straffvärdet för brottet motsvarar fängelse på livstid.

Sammanfattningsvis bör utredningens förslag till ändring av 29 kap. 7 § första stycket brottsbalken genomföras.

9.3 Straffmaximum höjs till fängelse 18 år

Regeringens förslag

Straffmaximum för brott som någon har begått innan han eller hon fyllt 18 år ska höjas till fängelse i 18 år.

Utredningens förslag

Förslaget från utredningen stämmer överens med regeringens. Utredningen väljer dock en annan lagteknisk lösning och föreslår att det införs ett förbud mot att bestämma påföljden till livstids fängelse.

Remissinstanserna

När det gäller förslaget om att ändra det särskilda straffmaximum som gäller för unga lagöverträdare är remissutfallet blandat.

Flera av de remissinstanser som yttrar sig i fråga om utredningens förslag om höjt straffmaximum tillstyrker eller har inga invändningar mot förslaget. Bland dessa finns *Borås tingsrätt*, *Brottsoffermyndigheten*, *Förvaltningsrätten i Karlstad*, *Göteborgs tingsrätt*, *Justitiekanslern*, *Kammarrätten i Stockholm*, *Kriminalvården*, *Luleå tingsrätt*, *Länsstyrelsen i Hallands län*, *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor*, *Polismyndigheten*, *Säkerhetspolisen*, *Södertörns tingsrätt*, *Åklagarmyndigheten* och *Östersunds tingsrätt*. Åklagarmyndigheten anser att det mot bakgrund av de straffskärpningar som föreslagits och att unga lagöverträdare i större omfattning än tidigare deltar i allvarlig brottslighet är rimligt att straffmaximum för unga lagöverträdare ska vara samma som för vuxna lagöverträdare, undantaget livstidsstraff. Göteborgs tingsrätt ifrågasätter nyttan med förslaget utöver det signalvärde som det kan medföra. *Uppsala universitet (Juridiska institutionen)* anser att förslaget i och för sig kan genomföras, men bedömer inte att behovet i tillräcklig grad har motiverats.

Ett flertal remissinstanser avstyrker förslaget. Bland dessa finns *Barnombudsmannen*, *Barnens rätt i samhället (Bris)*, *Brottsförebyggande rådet (Brå)*, *Civil Rights Defenders*, *Ecpat Sverige*, *Fackförbundet ST*, *Funktionsrätt Sverige*, *Hovrätten för Västra Sverige*, *länsstyrelserna i Kalmar och Västra Götalands län*, *Malmö tingsrätt*, *Malmö universitet (Institutionen för kriminologi)*, *Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare*, *Rädda Barnen*, *Skövde kommun*, *Socialstyrelsen*, *Statens institutionsstyrelse (SiS)*, *Statskontoret*, *Stiftelsen Allmänna Barnhuset*, *Stockholms universitet (Institutionen för socialt arbete och Kriminologiska institutionen)*, *Sveriges advokatsamfund* och *Unicef Sverige*. Barnombudsmannen och Fackförbundet ST framhåller att förslaget innebär en förskjutning i den straffrättsliga synen på barn och ser inte att det är motiverat. Brå anser att det inte finns tillräckligt starka skäl för att ta bort den nuvarande regeln om straffmaximum eftersom tiden i anstalt för lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år kommer att bli längre mot bakgrund av Högsta domstolens dom ”Mordet i Hagalund” och framtida begränsningar när det gäller villkorlig frigivning. Sveriges advokatsamfund är inne på samma spår och påpekar att det redan med nuvarande straffmaximum finns utrymme att döma ut mycket stränga straff. Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare ifrågasätter vad som händer om barn ska jämföras med vuxna och för fram att straff är dyrt och inte fungerar. Socialstyrelsen framhåller att internationella studier visar på tydliga samband mellan frihetsberövanden under ungdomsåren och fysiska och psykiska hälsoproblem senare i livet. Stockholms universitet (Kriminologiska institutionen) ifrågasätter utredningens slutsats att skälen för att ta bort regleringen om straffmaximum

för de lagöverträdare som var under 18 år när brottet begicks väger tyngre än skälen mot.

Flera remissinstanser ifrågasätter förslagets förenlighet med barnkonventionen. Barnombudsmannen pekar särskilt på artiklarna 3 och 40 i barnkonventionen. Bland andra Hovrätten för Västra Sverige, Rädda Barnen, SiS, Socialstyrelsen och Unicef hänvisar till artikel 37 i barnkonventionen och framhåller att ett frihetsberövande endast får ske som en sista utväg och under så kort tid som möjligt. Några av remissinstanserna påpekar att barnrättskommittén rekommenderar alla medlemsstater att införa ett straffmaximum som speglar principen om kortast möjliga strafftid. Bris framhåller även att förslaget, mot bakgrund av Kriminalvårdens förutsättningar, står i strid med FN:s Havannaregler som framhåller att staten har en särskild skyldighet att tillgodose frihetsberövade barns möjlighet till utbildning, vård och rehabilitering. Civil Rights Defenders ifrågasätter förslaget med utgångspunkt i att frihetsberövande utgör en inskränkning av artikel 8 i Europakonventionen.

Några remissinstanser lyfter att två av utredningens experter i särskilda yttranden valt att avstyrka utredningens förslag om att höja straffmaximum.

Skälen för regeringens förslag

I 29 kap. 7 § andra stycket brottsbalken regleras det särskilda straffmaximum som gäller för unga lagöverträdare. Det strängaste straff som kan komma i fråga för brott som begåtts av någon under 18 år är tio eller, i de mest allvarliga fallen, 14 år. I den ursprungliga lydelsen av bestämmelsen om särskilt straffmaximum för unga lagöverträdare angavs att ingen fick dömas till fängelse på livstid för brott som han eller hon begått före 21 års ålder. Eftersom det högsta tillåtna tidsbestämda straffet då var tio år innebar regleringen att unga lagöverträdare kunde dömas till fängelse i maximalt tio år för ett enskilt brott och maximalt 14 år för flerfaldig brottslighet. När straffskalan för mord ändrades 2009 fick bestämmelsen en ny lydelse som innebar att det högsta tillåtna straffet för den som begått brott innan han eller hon fyllt 21 år blev 14 års fängelse oavsett om fråga var om ett eller flera brott under förutsättning att fängelse på mer än tio år och på livstid var föreskrivet för brottet (se propositionen Straffet för mord m.m., prop. 2008/09:118 s. 52 och 53). I samband med den slopade ungdomsreduktionen för unga myndiga vid allvarlig brottslighet inskränktes de straffskalebegränsningar som gäller enligt 29 kap. 7 § andra stycket brottsbalken till att gälla endast lagöverträdare under 18 år (se prop. 2021/22:17 s. 60). För unga myndiga lagöverträdare tillämpas sedan dess de straffskalor som gäller för andra vuxna – även när de innehåller livstids fängelse – utan någon begränsning.

Utredningen föreslår att bestämmelsen i 29 kap. 7 § andra stycket brottsbalken ska ändras på så sätt att det i stället för ett uttryckligt straffmaximum införs ett förbud mot att döma den som har begått brott innan han eller hon har fyllt 18 år till fängelse på livstid. Det finns flera skäl att genomföra denna förändring. Som framgår i det följande anser regeringen dock att en annan lagteknisk lösning bör väljas.

Det pågår för närvarande ett stort reformarbete på kriminalpolitikens område (se avsnitt 4). I lagrådsremissen Dubbla straff för brott i kriminella

nätverk och skärpta straffskalar föreslår regeringen bl.a. att ett stort antal straffskalar ska skärpas, att den gemensamma straffskalan vid flerfaldig brottslighet skärps och att det införs en ny straffskärpningsbestämmelse. Förslagen kommer att leda till skärpta straff generellt. Till det kommer att förslaget om att begränsa ungdomsreduktionen kommer att leda till högre straffmätningssvården för brott som unga lagöverträdare gör sig skyldiga till. Om dagens särskilda straffmaximum för unga lagöverträdare skulle behållas, skulle det i vissa fall saknas utrymme för en tillräckligt sträng straffmätning. Det gäller framför allt när gärningsmannen är 17 år och gör sig skyldig till ett mycket allvarligt brott eller omfattande flerfaldig brottslighet av allvarligt slag. Redan av den anledningen finns det som *Åklagarmyndigheten* är inne på skäl att ändra straffmaximum för lagöverträdare under 18 år. Ett annat viktigt skäl är behovet av differentiering av fängelsestraffen. Med nuvarande reglering finns en betydande risk att straffen för unga lagöverträdare inte kommer kunna differentieras i tillräcklig grad när straffvärdet motsvarar fängelse i 18 år eller på livstid. Högsta domstolen har uttalat att utgångspunkten för beräkningen av ungdomsreduktionen ska vara 18 års fängelse om straffet skulle ha bestämts till livstids fängelse för en vuxen person, men att det i fall där påföljden annars skulle framstå som en klart otillräcklig reaktion på brottsligheten ska finnas ett utrymme för att genom olika typer av påslag markera att brottsligheten är allvarligare än vad enbart utgångspunkten i fängelse på 18 år skulle ge uttryck för (NJA 2025 s. 233). Regeringen bedömer att ett höjt straffmaximum för unga lagöverträdare inte förändrar möjligheterna till sådana påslag. Genom att höja straffmaximum för unga lagöverträdare ges domstolarna möjlighet att säkerställa att den påföljd som bestäms blir en rimlig reaktion på brottsligheten. Dessutom kan avsevärda skillnader i påföljdshänseende mellan å ena sidan den som har begått ett brott strax före 18-årsdagen och å andra sidan den som begår ett brott strax efter det att han eller hon fyllt 18 år – dvs. tröskeffekter – undvikas. Enligt förslagen i lagrådsremissen Dubbla straff för brott i kriminella nätverk och skärpta straffskalar ska fängelse dömas ut enligt vad som framgår av straffskalan för brottet eller annars vad som är särskilt föreskrivet. Eftersom det föreslås att den nuvarande ordningen där gränsen för tidsbestämda straff enligt 26 kap. 1 § andra stycket brottsbalken i vissa fall är tio år inte längre ska gälla saknas det skäl att fortsättningsvis ha olika straffmaximum beroende på brottets straffskala eller om det är fråga om ett eller flera brott.

Några remissinstanser, däribland *Brå* och *Sveriges advokatsamfund*, menar att det redan med nuvarande straffmaximum för unga lagöverträdare finns utrymme att döma ut mycket stränga straff. *Brå* pekar särskilt på förändrade regler om villkorlig frigivning och det avgörande från Högsta domstolen som nämns ovan. Regeringen instämmer i att 14 års fängelse är ett mycket strängt straff, men konstaterar samtidigt att den oroande brottsutvecklingen bland unga lagöverträdare måste mötas med tillräckligt ingripande reaktioner. Mot bakgrund av förslaget om en minskad ungdomsreduktion och andra föreslagna förändringar i straffsystemet kan nuvarande straffmaximum innebära att det inte är möjligt att döma ut ett straff som motsvarar brottets straffmätningssvärde. En sådan ordning innebär att behovet av att skydda samhället från allvarlig brottslighet inte tillgodoses i tillräcklig utsträckning. Det kan dessutom leda till

stötande resultat från ett brottsofferperspektiv. Vidare är det inte rimligt att en 17-åring som gör sig skyldig till flera brott med ett straffvärde som motsvarar livstids fängelse får samma straff som en 17-åring som gör sig skyldig till ett brott med ett straffvärde som motsvarar 18 års fängelse. När unga lagöverträdare begår synnerligen allvarlig brottslighet måste samhället tydligt kunna markera grundläggande gränser genom att i de allvarligaste fallen tillgripa en ingripande frihetsberövande påföljd. Ett höjt straffmaximum möjliggör detta.

Flera remissinstanser ifrågasätter förslagets förenlighet med barnkonventionen. Av särskild betydelse för denna fråga är artiklarna 37 och 40 i barnkonventionen. Av artikel 37 framgår bl.a. att frihetsberövande av barn endast får användas som en sista utväg för kortast lämpliga tid och att livstids fängelse utan möjlighet till frigivning inte får tillämpas för brott som begåtts av barn. Artikel 40 behandlar ett barns rätt till en värdig och barnanpassad straffrättslig process och kriminalvård. Enligt barnrättskommittén bör konventionsstaterna införa ett maxstraff för barn som anklagas för brott som speglar principen om kortast lämpliga tid (Allmän kommentar nr 24 [2019] om barnets rättigheter i det straffrättsliga systemet, p. 77). Även i FN:s regler om skydd av frihetsberövande ungdomar (de s.k. Havannareglerna) återfinns regler om hur frihetsberövade barn ska behandlas. Som *Civil Rights Defenders* påpekar aktualiserar en fängelsepåföljd den dömdes rätt till skydd för sitt privat- och familjeliv (artikel 8 i Europakonventionen). Även om ungdomsreduktionen minskar och straffmaximum för unga lagöverträdare höjs kommer det dock fortfarande att finnas en fastställd maximitid som innebär att även barn som begått de allvarligaste brotten inte kommer att kunna frihetsberövas lika lång tid som en vuxen lagöverträdare. Det ska också understrykas att fängelse även med nuvarande system kan användas som påföljd för den som begått brott före 18-årsdagen. Barn som avtjänar fängelsestraff ska – i likhet med vuxna intagna – behandlas human och med respekt för människans inneboende värdighet. Vidare ska ett barn som avtjänar fängelse behandlas på ett sätt som tillgodoser behoven och rättigheterna hos personer i dess ålder, vilka kan skilja sig från vuxna intagnas behov och rättigheter. Som tidigare påpekats föreslås i lagrådsremissen Frihetsberövande påföljder för barn och unga att det från och med den 1 juli 2026 ska framgå av fängelselagen att det vid alla åtgärder som rör barn ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. Intagna barn ska enligt förslaget ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör dem och vid bedömningen av barnets bästa ska hänsyn tas till barnets åsikter. Barn ska enligt förslagen i den nämnda lagrådsremissen också avtjäna fängelsestraffet på en avdelning som är särskilt anpassad för barn, om det inte anses vara till den intagnes bästa att placeras vid en annan avdelning (se lagrådsremissen Frihetsberövande påföljder för barn och unga s. 108–206). Regeringen bedömer att det står klart att det ändamål som talar för förslaget om att höja straffmaximum – dvs. att vid synnerligen allvarlig brottslighet kunna tillgripa en ingripande frihetsberövande påföljd i syfte att markera brottets allvar, men också för att skydda samhället och för att tillgodose målsägandens berättigade intresse till upprättelse – är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Åtgärden bedöms inte heller gå utöver vad som är nödvändigt. Mot denna bakgrund anser regeringen att det inte är oförenligt med Europakonventionen eller barnkonventionen att

höja straffmaximum för unga lagöverträdare. Av samma anledning bedömer regeringen att förslaget inte står i strid med regeringsformen.

Den av utredningen föreslagna lagtekniska utformningen innebär att det högsta tidsbestämda straffet för brott som begåtts före 18 års ålder får utläsas genom reglerna i 26 kap. 1–3 a §§ brottsbalken. I lagrådsremissen Dubbla straff för brott i kriminella nätverk och skärpta straffskalor föreslås omfattande förändringar i dessa bestämmelser och i straffskalorna för de enskilda brotten. Visserligen görs bedömningen att det högsta tidsbestämda straffet som kan komma i fråga för en vuxen lagöverträdare även fortsättningsvis ska vara fängelse i 18 år. Regeringen anser trots det att det av tydlighetsskäl bör anges i 29 kap. 7 § andra stycket brottsbalken att det högsta tillåtna straffet för brott som någon har begått innan han eller hon fyllt 18 år är fängelse i 18 år.

Sammantaget anser regeringen att det särskilda straffmaximum som gäller för unga lagöverträdare bör höjas till 18 år.

10 Ungdomsövervakning

10.1 Skärpt ungdomsövervakning

Regeringens förslag

Den befintliga påföljden ungdomsövervakning ska ändras på följande sätt:

- Hemarresten utökas med ytterligare en kväll och natt per vecka.
- Kriminalvården ska som tillägg till hemarresten kunna föreskriva att den dömda ska vara förbjuden att under vissa tider vistas på en särskilt angiven plats eller inom ett särskilt angivet område, om det behövs för att förebygga att den dömda återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt.
- Den obligatoriska prövningen av rörelseinskränkningarna ska göras först efter två tredjedelar av verkställighetstiden. Prövningen ska då avse om rörelseinskränkningarna bör minska eller upphöra helt.
- Kriminalvården ska ha möjlighet att förordna en eller flera biträdande koordinatörer för den dömda.
- Kriminalvården ska utöva noggrann tillsyn över den dömda och hålla sig informerad om hans eller hennes förhållanden. Vid behov ska Kriminalvården kunna förordna en eller flera personer att biträda vid tillsynen.

Regeringens bedömning

Utredningens förslag om en ny påföljd, utvidgad ungdomsövervakning, bör inte genomföras. Detsamma gäller de följdändringar som föreslås med anledning av förslaget om den nya påföljden. Inte heller utredningens förslag om Kriminalvårdens möjligheter att använda ansiktsigenkänning bör genomföras.

Utredningens förslag

Utredningens förslag stämmer delvis överens med regeringens förslag och bedömning.

När det gäller skärpningar av verkställighetsinnehållet i den befintliga påföljden ungdomsövervakning är utredningens förslag inte lika långtgående som regeringens. Utredningen föreslår inte att hemarresten utökas och inte heller att Kriminalvården som tillägg till hemarresten ska kunna föreskriva att den dömda ska vara förbjuden att under vissa tider vistas på en särskilt angiven plats eller inom ett särskilt angivet område.

Utredningen föreslår att det ska införas en ny påföljd, utvidgad ungdomsövervakning, som är avsedd att tillämpas vid allvarlig brottslighet. Tiden ska överstiga ett år och får bestämmas till högst tre år. Påföljden ska inledas med två månader i kriminalvårdsanstalt då verkställighetsplaneringen ska ske. Den dömda ska därefter vara förbjuden att vistas utanför bostaden annat än på särskilt angivna tider och för bestämda ändamål som t.ex. förvärvsarbete, utbildning eller organiserade fritidsaktiviteter. Rörelseinskränkningarna föreslås kontrolleras med hjälp av elektronisk övervakning. Utredningen lämnar även förslag om följdändringar med anledning av förslaget om den nya påföljden.

Utredningen föreslår att det införs bestämmelser om Kriminalvårdens möjligheter att använda ansiktigenkänning.

Remissinstanserna

När det gäller utredningens förslag om den nya påföljden utvidgad ungdomsövervakning är remissutfallet blandat.

Bland de remissinstanser som tillstyrker förslaget, däribland *länsstyrelserna i Västerbottens och Västra Götalands län*, *Socialstyrelsen* och *Sveriges advokatsamfund*, motiveras detta främst med att det är positivt med ett alternativ till fängelse vid allvarlig brottslighet. Socialstyrelsen pekar på att barn tar större skada än vuxna av ett frihetsberövande. Sveriges advokatsamfund anför att det är helt nödvändigt med en icke frihetsberövande påföljd som kan tjäna som alternativ till fängelse mot bakgrund av förslaget om skärpta straff för lagöverträdare under 18 år. Flera av dessa remissinstanser avstyrker dock förslaget om att påföljden ska inledas med verkställighetsplanering på anstalt.

Ett antal remissinstanser, bl.a. *Åklagarmyndigheten* och *Kriminalvården*, varken avstyrker eller tillstyrker förslaget men anser att förslaget kräver ytterligare överväganden för att kunna genomföras samt påtalar att någon utvärdering av effekterna av påföljden ungdomsövervakning ännu inte gjorts och att det bör övervägas om en sådan ska avvaktas innan utvidgad ungdomsövervakning införs.

Av de remissinstanser som yttrar sig särskilt avstyrker knappt hälften förslaget. Bland dessa finns *Barnombudsmannen*, *Civil Rights Defenders*, *Ecpat Sverige* och *Malmö tingsrätt*.

Några remissinstanser har synpunkter på att verkställighetstiden för påföljden föreslås kunna uppgå till tre år. *Brottsförebyggande rådet (Brå)* anför t.ex. dels att isolerande rörelseinskränkningar under så lång tid som tre år är psykiskt påfrestande för den dömda, dels att den dömda inte sällan kommer från dysfunktionella familjer och att påföljden får negativa konsekvenser för den övriga familjen. Liknande synpunkter framförs av Ecpat

Sverige. Åklagarmyndigheten anser att det är mycket tveksamt om det i praktiken kan fungera att ha en så ingripande övervakning under så lång tid som tre år. Liknande synpunkter framförs av Socialstyrelsen. Åklagarmyndigheten påtalar att det finns en risk att påföljden i många fall av längre utvidgad ungdomsövervakning kommer att misskötas och därför behöva undanröjas. Myndigheten lyfter även att det övre tillämpningsområdet skulle kunna avse mycket allvarliga brott och att det framstår som tveksamt att påföljden skulle vara ett trovärdigt alternativ till fängelse vid så allvarlig brottslighet.

Malmö tingsrätt har synpunkter på att påföljdens innehåll ska bestämmas efter att domstolen dömt personen, dvs. under verkställighetsplaneringen. Malmö tingsrätt påpekar att detta innebär att domstolen inte kommer kunna bedöma om påföljden är tillräckligt ingripande och ett tänkbart alternativ till fängelse, trots att påföljden ska tillämpas vid höga straffmätningssvården. *Borås tingsrätt* pekar på att domstolen inte kommer att ha utrymme att göra någon bedömning av om påföljden är lämplig i det enskilda fallet. Ett antal instanser, däribland *Knivsta kommun*, lyfter att den dömdes hemmiljö ofta är sådan att den dömde vid verkställighet av påföljden kan behöva omplaceras. *Göta hovrätt* pekar på vikten av att det kan kontrolleras att den dömde inte fortsätter begå brott under verkställigheten.

Vissa remissinstanser, däribland Åklagarmyndigheten och *Borås tingsrätt*, är tveksamma till förslaget om att tiden för eventuellt frihetsberövande ska avräknas från verkställighet av den nya påföljden och lyfter även de tröskeffekter som uppstår mellan ungdomsövervakning och utvidgad ungdomsövervakning.

Ecpat Sverige väcker frågan om den befintliga påföljden ungdomsövervakning i stället bör kunna dömas ut under längre tid än i dag och att den maximala tiden då skulle kunna uppgå till tre år. För att påföljden ska bli tillräckligt ingripande anför Ecpat Sverige att det borde kunna gå att förena ungdomsövervakning med ungdomstjänst.

Ett fåtal remissinstanser yttrar sig särskilt över förslagen om fler kontrollmöjligheter under verkställigheten av ungdomsövervakning. Av dem som yttrar sig är majoriteten positiva till förslagen, däribland *Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare*, *Stockholms universitet (Juridiska fakultetsnämnden)*, *Sveriges Kommuner och Regioner* och *Brå*.

Några remissinstanser yttrar sig särskilt över förslaget om att det inte längre ska vara obligatoriskt för Kriminalvården att pröva omfattningen av rörelseinskränkningarna efter halva verkställighetstiden och att den obligatoriska prövningen ska göras efter två tredjedelar av verkställighetstiden. Av de som yttrar sig, däribland *Barnombudsmannen*, *Civil Rights Defenders* och *Institutet för mänskliga rättigheter*, är majoriteten negativa till förslaget. *Barnombudsmannen* och *Institutet för mänskliga rättigheter* anser att barn bör ges rätt att begära en prövning av omfattningen av rörelseinskränkningarna efter halva verkställighetstiden. Med hänsyn till att möjligheten för personer under 18 år att överklaga myndighetsbeslut i flera fall är särreglerad inom förvaltningsprocessrätten, pekar *Förvaltningsrätten i Stockholm* på att det saknas närmare överväganden gällande klagorätten för unga lagöverträdare i den åldern.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Dagens ungdomsövervakning är inte tillräckligt ingripande

Påföljden ungdomsövervakning infördes 2021. Påföljden infördes i syfte att fylla luckan mellan å ena sidan ungdomsvård och ungdomstjänst och å andra sidan slutna ungdomsvård (prop. 2019/20:118 s. 41). Förutsättningarna för att bestämma påföljden till ungdomsövervakning framgår av 32 kap. 3 a § brottsbalken. Den som har begått brott före 18 års ålder får dömas till ungdomsövervakning om varken ungdomsvård eller ungdomstjänst utgör en tillräckligt ingripande straffrättslig reaktion med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art och den unges tidigare brottslighet. Den som har fyllt 18 men inte 21 år får dömas till ungdomsövervakning endast om det finns särskilda skäl för det (se avsnitt 6.2 om att påföljden kommer kunna dömas ut mot lagöverträdare som vid 13 eller 14 års ålder begått brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder). Rätten får bestämma tiden för ungdomsövervakning till lägst sex månader och högst ett år. Eftersom ungdomsövervakningens längd i regel ska överensstämma med straffmättningsvärdet är det främst vid dessa straffmättningsvärden som påföljden kommer i fråga (jfr prop. 2019/20:118 s. 130). Kriminalvården ansvarar för verkställigheten av ungdomsövervakning. Bestämmelser om verkställigheten finns i lagen (2020:616) och förordningen (2020:792) om verkställighet av ungdomsövervakning.

Enligt 32 kap. 3 a § fjärde stycket brottsbalken ska den som döms till ungdomsövervakning medverka i verkställighetsplanering och följa det som anges i en verkställighetsplan. Verkställighetsplanen är alltså tvingande för den dömden (prop. 2019/20:118 s. 61). Om den dömden missköter sin verkställighetsplanering kan ett antal åtgärder vidtas. Ytterst kan misskötsamheten leda till att påföljden undanröjs enligt 32 kap. 4 § brottsbalken. Beroende på vad den dömden har genomfört av påföljden kan den vid ett undanröjande ersättas av exempelvis böter, ungdomstjänst, ungdomsvård eller en annan påföljd (såsom skyddstillsyn). Verkställighetsplanen ska innehålla vissa obligatoriska inslag. En viktig del är föreskrifter om inskränkningar i den dömdes rörelsefrihet. Inskränkningarna innebär att den dömden under verkställigheten som utgångspunkt ska vara förbjuden att vistas utanför sin bostad under kvällar och nätter mot lördag, söndag och måndag (s.k. helghemarrest). Den som döms till ungdomsövervakning ska i verkställighetsplanen åläggas skyldighet att hålla kontakt med en särskilt förordnad koordinator. Det ska vidare finnas en föreskrift om att den dömden ska avhålla sig från droger och alkohol. Detta gäller även om den unge inte har något känt missbruk, eftersom användningen av alkohol och droger anses medföra förhöjd risk för brottslighet. Utöver de obligatoriska momenten är det möjligt att reglera andra föreskrifter i verkställighetsplanen som utgår från den enskildes tillvaro och särskilda behov. Det kan handla om boende, fritid, vård eller annan behandling och skolgång eller annan sysselsättning. (14 och 15 §§ lagen om verkställighet av ungdomsövervakning och prop. 2019/20:118 s. 48).

Även om helghemarresten utgör ett ingripande inslag i den dömdes rörelsefrihet kan den dömden under verkställighetstiden fortfarande röra sig fritt under stora delar av veckan. Den dömden har på så sätt relativt stora möjligheter att fortsätta begå brott under tiden som han eller hon verkställer påföljden (jfr Kriminalvårdens rapport *Två år med ungdoms-*

övervakning, dnr 2019–19240, s. 23). Regleringen erbjuder dessutom endast begränsade möjligheter att hindra den dömden från att ta kontakt med eller på annat sätt påverka ett eventuellt brottsoffer. Det finns därför – både utifrån intresset av samhällsskydd och ur ett brottsofferperspektiv – skäl att ifrågasätta om dagens reglering av ungdomsövervakning utgör ett tillräckligt trovärdigt och ingripande påföljdsalternativ i alla de situationer där påföljden är avsedd att tillämpas. Möjligheten att meddela fler eller mer ingripande föreskrifter och vidta fler kontrollåtgärder skulle bl.a. kunna bidra till att den dömden inte begår brott under verkställigheten och öka möjligheten att förmå den dömden att lämna sin kriminella livsstil. Det var mot den bakgrunden som utredningen gavs i uppdrag att föreslå en ny påföljd – utvidgad ungdomsövervakning – och att överväga om den befintliga påföljden ungdomsövervakning behöver stärkas.

Utredningens förslag om en ny påföljd bör inte genomföras

Utredningen föreslår att det införs en ny påföljd kallad utvidgad ungdomsövervakning. Påföljden ska kunna dömas ut för brott som begåtts före 18 års ålder i fall då ungdomsövervakning inte är en tillräckligt ingripande påföljd. Tiden för utvidgad ungdomsövervakning ska överstiga ett år och får bestämmas till högst tre år. Avsikten är att påföljdens längd – på samma sätt som den befintliga påföljden ungdomsövervakning – ska följa straffmättningsvärdet för brottsligheten. Det innebär att påföljden ska kunna dömas ut endast om den dömden har begått så allvarlig brottslighet att ingen av påföljderna ungdomstjänst, ungdomsvård eller ungdomsövervakning bedöms som tillräckligt ingripande. Den nya påföljden skulle alltså ersätta en fängelsepåföljd vid straffmättningsvärden som överstiger ett år men inte överstiger tre år.

Utredningen föreslår att utvidgad ungdomsövervakning ska ha samma uppbyggnad som den befintliga ungdomsövervakningen. Det innebär bl.a. att den dömden ska följa en verkställighetsplan och vara underkastad rörelseinskränkningar och hembesök. Påföljden ska dock vara mer ingripande, bl.a. genom att den inleds med två månader i kriminalvårdsanstalt då verkställighetsplaneringen ska ske och genom att förbudet att vistas utanför bostaden ska omfatta inte endast kvällar och nätter under helgerna utan under hela dygnet alla dagar i veckan. Förbudet ska brytas endast för bl.a. skolgång och delaktighet i vissa aktiviteter.

Även med beaktande av förslaget om minskad ungdomsreduktion i avsnitt 9.1 skulle utvidgad ungdomsövervakning kunna dömas ut vid mycket allvarlig brottslighet. Den skulle exempelvis kunna dömas ut för en 17-åring som dömts för ett brott med ett straffvärde som motsvarar fängelse i tre år för en vuxen lagöverträdare, t.ex. våldtäkt. För en lagöverträdare som är 16 år skulle påföljden kunna bestämmas till utvidgad ungdomsövervakning vid brott med ett straffvärde som motsvarar fängelse i fyra år för en vuxen lagöverträdare, t.ex. grovt vapenbrott eller människorov. För en lagöverträdare som är 15 år skulle den nya påföljden kunna dömas ut för ett brott med ett straffvärde som motsvarar fängelse i fem år för en vuxen lagöverträdare, exempelvis grov våldtäkt eller grovt rån. Påföljden skulle även kunna dömas ut för den som vid 13 eller 14 års ålder begår ett brott med ett straffvärde som motsvarar fängelse i 12 år för en

vuxen lagöverträdare, t.ex. mord. Påföljden skulle alltså i flera av dessa fall dömas ut i stället för ett fängelsestraff.

Utredningens förslag ligger i linje med principen att unga lagöverträdare endast i sällsynta undantagsfall ska dömas till en frihetsberövande påföljd. Några remissinstanser anser att detta är positivt. För att fängelse ska ersättas med en annan påföljd bör det dock krävas både att den alternativa påföljden är tillräckligt ingripande i förhållande till den brottslighet som den dömden gjort sig skyldig till, och att påföljden kan verkställas på ett ändamålsenligt sätt och förväntas bidra till att den dömden avhåller sig från fortsatt brottslighet. Som *Åklagarmyndigheten* anför är det tveksamt om utvidgad ungdomsövervakning kan anses som ett trovärdigt alternativ till fängelse med hänsyn till att påföljden skulle kunna tillämpas vid mycket allvarliga brott. Enligt regeringen måste allvarliga brott som begås av barn leda till en påföljd som tydligt markerar grundläggande gränser och dessutom motsvarar de krav som samhället ställer på rättvisa för att kriminalpolitiken ska kunna fullgöra sin huvuduppgift att motverka brott. Regeringen bedömer att utvidgad ungdomsövervakning inte utgör en sådan påföljd när barn begår allvarliga brott.

Utformningen av den nya påföljden har vidare fått omfattande kritik från remissinstanserna. Flera remissinstanser invänder mot att påföljden ska inledas med att den dömden placeras i kriminalvårdsanstalt under de första två månaderna i syfte att planera verkställigheten. *Kriminalvården* påpekar att detta bl.a. innebär att den dömden behöver avbryta sin skolgång och att myndighetens möjligheter att hinna ge den unge lämpliga verktyg för att lämna kriminella värderingar blir ytterst begränsade, vilket inte bedöms främja den unges utveckling och anpassning till ett liv utan kriminalitet. *Åklagarmyndigheten* anser att övervakning under så lång tid som upp till tre år innebär att risken för att ungdomar missköter påföljden är stor. Utredningen uppskattar att drygt 30 procent av påföljderna kommer att undanröjas. Det kan enligt regeringen ifrågasättas om en påföljd som riskerar att undanröjas i så stor utsträckning kan anses trovärdig eller ändamålsenlig. Vissa remissinstanser, däribland *Brå*, framhåller att unga lagöverträdare inte sällan har en problematisk hemmiljö och att det därför kan ifrågasättas om det är lämpligt att påföljden under lång tid ska verkställas i hemmet. Regeringen konstaterar att ju längre tid som förbudet att vistas utanför bostaden pågår, desto viktigare är det att den unges hemmiljö är stabil. Inom ramen för utvidgad ungdomsövervakning skulle den unge kunna ha hemarrest i upp till tre år, vilket skulle ställa betydligt högre krav på hemmiljön än vid ungdomsövervakning där det endast är fråga om förbud att vistas utanför bostaden under vissa veckodagar och under betydligt kortare tid.

Mot bakgrund av att påföljden i många fall inte skulle utgöra en tillräckligt ingripande påföljd och att påföljdens trovärdighet och lämplighet kan sättas i fråga anser regeringen att den nya påföljden utvidgad ungdomsövervakning inte bör införas. Vid denna bedömning finns det inte anledning att genomföra de följdändringar som utredningen föreslår.

Skärpningar av den befintliga påföljden bör övervägas

I stället för att införa en mer ingripande icke frihetsberövande ungdomspåföljd för allvarligare brott finns det enligt regeringen anledning att

skärpa den befintliga påföljden ungdomsövervakning. Utredningen föreslår att påföljdens verkställighetsinnehåll ska skäras i vissa avseenden. Regeringen välkomnar detta men anser att det finns anledning att överväga mer omfattande skärpningar. Det finns inom ramen för detta lagstiftningsärende inte utrymme att – som *Ecpat Sverige* föreslår – införa en möjlighet att förena ungdomsövervakning med ungdomstjänst. Däremot bör påföljden kunna skäras genom fler rörelseinskränkningar och utökad kontroll. Ett antal remissinstanser, bl.a. *Åklagarmyndigheten* och *Kriminalvården*, påtalar att någon utvärdering av effekterna av påföljden ungdomsövervakning ännu inte gjorts och att det bör övervägas om en sådan ska avvaktas innan ändringar görs. Mot bakgrund av ungdomsbrottslighetens utveckling anser regeringen att det finns ett påtagligt behov av skärpta åtgärder för att motverka att unga lagöverträdare fortsätter att begå brott. En utvärdering av den befintliga påföljden bör därför inte inväntas innan skärpningar görs.

Rörelseinskränkningarna bör vara mer ingripande

Rörelseinskränkningarna utgör det mest ingripande inslaget i en ungdomsövervakning och syftar till att ge påföljden förutsättningar att uppfattas som en trovärdig reaktion såväl vid allvarlig brottslighet som i graverande återfallssituationer (prop. 2019/20:118 s. 75). Under verkställigheten av ungdomsövervakning ska den dömda som utgångspunkt vara förbjuden att vistas utanför sin bostad under kvällar och nätter mot lördag, söndag och måndag, från klockan 18.00 på kvällen till klockan 07.00 på morgonen. Om ett sådant förbud inte bedöms vara lämpligt med hänsyn till den dömdes personliga förhållanden, eller om en annan inskränkning i rörelsefriheten anses vara mer ändamålsenlig, får förbudet ersättas med ett förbud att under vissa tider vistas på en särskilt angiven plats eller inom ett särskilt angivet område, ett förbud att under vissa tider lämna ett särskilt angivet område, eller en skyldighet att under vissa tider uppehålla sig på en särskilt angiven plats. En sådan inskränkning får inte vara mer ingripande än vad en helghemarrest skulle vara, men den ska inte heller vara mindre ingripande. Regleringen innebär att andra rörelseinskränkningar än helghemarrest får föreskrivas endast som ett alternativ till sådan arrest, aldrig som ett tillägg till den. Helghemarresten utgör såväl en måttstock som en övre gräns för hur ingripande rörelseinskränkningarna får vara. För att säkerställa att den dömda följer föreskrifterna om rörelseinskränkningar ska de kontrolleras genom elektronisk övervakning, om det inte finns särskilda skäl mot det. (18 och 19 §§ lagen om verkställighet av ungdomsövervakning och prop. 2019/20:118 s. 71.)

Utredningen föreslår inte någon utökning av rörelseinskränkningarna för den befintliga ungdomsövervakningen. Regeringen bedömer dock att det finns ett behov av en sådan förstärkning av påföljden. Det kan ytterligare minska risken för att den dömda begår brott under verkställigheten. Som konstateras ovan innebär helghemarresten att den dömda kan röra sig relativt fritt under resten av veckan. Detta kan vara ett problem av flera anledningar, exempelvis om den dömda begår nya brott under den tid då han eller hon inte behöver vara i hemmet. Vidare tillgodoser detta Kriminalvårdens önskemål med mer flexibilitet när det gäller rörelseinskränkningarna för att de ska kunna anpassas bättre till den dömdes

behov. Som exempel har Kriminalvården nämnt att det i vissa fall vore önskvärt att kunna kombinera en viss utformning av en hemarrest med ett förbud mot att vistas i vissa områden.

När ungdomsövervakningen infördes som påföljd uttalade lagstiftaren att rörelseinskränkningarna så långt som möjligt bör utformas på ett sätt som är ägnat att förebygga att den dömda återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt och på så sätt att de i möjligaste mån anpassas till vad som är lämpligast i det enskilda fallet (prop. 2019/20:118 s. 70 och 71). När rörelseinskränkningarna nu skärps bör dessa utgångspunkter fortfarande gälla. De rörelseinskränkningar som utredningen föreslår för den nya påföljden utvidgad ungdomsövervakning är för ingripande för att motsvara de straffmätningvärden som kommer i fråga för ungdomsövervakning och riskerar att inte fungera i praktiken. Det finns dock utrymme att skärpa rörelseinskränkningarna för ungdomsövervakning på ett sätt som innebär att påföljden både skärps och blir mer flexibel, utan att rörelseinskränkningarna blir oproportionerliga eller riskerar att bli så ingripande att den dömda inte klarar av att följa dem.

Hemarresten utökas till ytterligare en kväll och natt i veckan

Nuvarande helghemarrest gäller kvällarna och nätterna mot lördag, söndag och måndag. Eftersom helghemarresten är generellt tillämplig – och utgör såväl en måttstock som en övre gräns för hur ingripande rörelseinskränkningen är – bör det i första hand vara den som utökas för att åstadkomma en skärpning av rörelseinskränkningarna. En lämplig skärpning är att helghemarresten utökas med ytterligare en kväll och en natt per vecka. Som utgångspunkt bör det vara kvällen och natten mot fredag men Kriminalvården bör kunna välja kvällen och natten mot en annan dag om det är lämpligare för att förebygga att den dömda återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt. Eftersom förbudet att vistas utanför bostaden kommer att gälla även andra dagar i veckan än under helgen är en lämpligare benämning på rörelseinskränkningarna hemarrest. Hemarresten kan exempelvis utökas med kvällen och natten mot tisdag, om den dömda har en fritidsaktivitet på torsdagskvällen som bedöms bidra till att den unge inte återfaller i brott. Hemarrest skulle också under vissa veckor kunna gälla vid en högtid (t.ex. valborgsmässoafton eller midsommarafton) eller en kväll som sammanfaller med ett särskilt sportevenemang eller en större konsert då bruk av droger och alkohol är vanligt och då risken för återfall i brott kan vara stor. Vilken ytterligare kväll eller natt som hemarresten ska gälla bör avgöras utifrån hur riskerna för återfall i brott och ogynnsam utveckling ser ut för varje enskild ung lagöverträdare. Även barnets ålder bör ofta kunna få betydelse för bedömningen. På så sätt kan utökad hemarrest verka återfallsförebyggande.

När hemarresten utökas kan det, som *Brå* och *Ecpat Sverige* framhåller beträffande den av utredning föreslagna nya påföljden, upplevas mer psykiskt påfrestande för den dömda och få negativa konsekvenser för den övriga familjen. Som lagstiftaren uttalade vid införandet av ungdomsövervakning krävs det att den dömda har en bostad i vilken rörelseinskränkningarna kan fullgöras och kontrolleras för att hemarresten ska fungera. Övriga familjeförhållanden är också av stor betydelse för bedömningen av om hemarrest är lämpligt. Om familjeförhållandena

innebär att den ordinarie hemarresten inte bedöms som lämplig får Kriminalvården – på samma sätt som enligt gällande ordning – besluta om alternativa rörelseinskränkningar, vilka sammantaget inte får vara mer ingripande än en hemarrest skulle vara (se 18 § andra och tredje styckena lagen om verkställighet av ungdomsövervakning). Om det uppdragas mycket allvarliga problem i hemmiljön redan under verkställighetsplaneringen kan det bli aktuellt för socialnämnden att besluta om placering av den unge i ett annat boende med stöd av socialtjänstlagen (2025:400) eller LVU. Att den dömda placeras utanför det egna hemmet, i t.ex. ett familjehem eller ett särskilt ungdomshem, innebär inte i sig att helghemarrest är olämpligt, men påföljdens innehåll kan få anpassas till detta. (Prop. 2019/20:118 s. 71 och 72.) Förslaget om utökad hemarrest är inte avsett att innebära någon förändring i detta avseende.

Det bör vara möjligt att förbjuda den dömda att vistas på en särskild plats eller inom ett särskilt område som tillägg till hemarresten

I ett flertal rapporter och studier framhålls att vissa geografiska platser har betydelse för framväxten och upprätthållandet av normbrytande och kriminella beteenden (s.k. kriminella arenor). Inom dessa områden kan kriminella miljöer växa fram och individerna kan komma i kontakt med personer som redan är benägna att begå brott. Det kan också vara fråga om små, väl avgränsade platser där brottsaktiviteten är särskilt hög (s.k. hot spots), exempelvis platser i bostadsområden som kontrolleras av kriminella nätverk och som kännetecknas av att ett eller flera nätverk anser sig ha ensamrätt att styra över exempelvis narkotikaförsäljningen i området (se bl.a. Brå, Narkotikamarknader, rapport 2021:10 s. 66–71). Begränsningar i fråga om var en person får vistas kan därför vara ett effektivt verktyg för att förebygga att den dömda återfaller i brott, samtidigt som det kan bidra till att öka tryggheten i det offentliga rummet.

I dag kan en ung lagöverträdare som verkställer ungdomsövervakning vara förbjuden att under vissa tider vistas på en särskilt angiven plats eller inom ett särskilt angivet område enligt 18 § andra stycket 1 lagen om verkställighet av ungdomsövervakning. Ett sådant förbud kan dock gälla endast som alternativ till hemarresten. Denna begränsning är olycklig eftersom behovet av en sådan föreskrift kan föreligga även för en person som är underkastad hemarrest. Mot den bakgrunden bör Kriminalvården – som ett tillägg till hemarresten eller alternativa rörelseinskränkningar – kunna föreskriva att den dömda är förbjuden att under vissa tider vistas antingen på en särskilt angiven plats eller inom ett särskilt angivet område. Det kan exempelvis handla om en plats eller ett område där det ofta förekommer narkotikahandel eller alkoholmissbruk eller där den dömda annars kan antas komma i kontakt med personer i vars umgänge risken för återfall i brott bedöms vara särskilt stor (jfr prop. 2019/20:118 s. 147). Ett sådant förbud bör få föreskrivas endast om det finns ett konkret behov av det för att förebygga att den dömda återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt, t.ex. om den dömda ofta har involverats i brottslig verksamhet när han eller hon uppehållit sig på en viss plats eller inom ett visst område. Utöver att ett sådant förbud syftar till att förebygga att den dömda återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt, kan det ha ett tydligt brottsofferperspektiv om det avser exempelvis målsägandens

bostadsområde, skola eller arbete. En sådan ordning är i linje med Kriminalvårdens önskemål om att få mer flexibilitet i verkställighetsplaneringen. Liksom när det gäller övriga rörelseinskränkningar bör föreskriften enligt 19 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning kontrolleras med elektroniska hjälpmedel, om det inte finns särskilda skäl mot det.

Förslaget möjliggör att en ung lagöverträdare som verkställer ungdomsövervakning kan vara skyldig att följa föreskrifter om både hemarrest under fyra kvällar och nätter per vecka och ett förbud att under vissa tider vistas på en särskilt angiven plats eller inom ett särskilt angivet område. Det innebär en tydlig skärpning av ungdomsövervakningen. Förslaget innebär vidare att Kriminalvården får bättre möjligheter att anpassa rörelseinskränkningarna till den enskildes individuella behov för att motverka återfall i brott och annan ogynnsam utveckling. Vid beslut om föreskriften gäller, utöver att det ska finnas ett behov av den, enligt 6 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning att åtgärden får användas endast om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Om en mindre ingripande åtgärd är tillräcklig ska den användas. Det bör inte införas någon möjlighet att låta förbudet omfatta flera olika platser eller områden eftersom en sådan ordning skulle riskera att göra påföljden för ingripande och inte tillräckligt förutsebar.

Som *Malmö tingsrätt* påpekar avseende förslaget om utvidgad ungdomsövervakning, bestäms verkställighetsinnehållet först efter att domstolen har dömt den unge till påföljden, vilket kan leda till att det blir svårt för domstolen att bedöma om påföljden utgör en tillräckligt ingripande reaktion på brottsligheten. Behoven av likformighet och rättssäkerhet kommer enligt regeringen att tillgodoses genom att hemarresten fortfarande kommer att utgöra en måttstock och övre gräns för hur ingripande rörelseinskränkningarna enligt 18 § första och andra styckena lagen om verkställighet av ungdomsövervakning får vara. Förslaget om utökad hemarrest innebär ingen ändring i detta avseende. Däremot kommer domstolen eller den dömde vid domstillfället inte att känna till om den dömde – som tillägg till hemarresten eller alternativa rörelseinskränkningar – kommer att vara förbjuden att vistas på en särskilt angiven plats eller inom ett särskilt angivet område. En möjlighet för Kriminalvården att besluta om ett sådant förbud under verkställigheten av en icke frihetsberövande påföljd finns redan i dag för bl.a. personer som är dömda till skyddstillsyn och står under övervakning. En sådan föreskrift får även avse vistelseort eller andra anvisningar om på vilka platser eller inom vilka områden den dömde inte får vistas. Om det behövs får en sådan s.k. vistelseföreskrift kontrolleras genom elektronisk övervakning (26 kap. 16 § andra stycket 7 och 17 § och 28 kap. 6 § brottsbalken). I lagrådsremissen Ett förstärkt samhällsskydd och tydligare reaktioner vid återfall i brott föreslås att möjligheten att meddela vistelseföreskrifter utökas. Enligt förslaget ska en vistelseföreskrift beslutas om den dömde är involverad i, eller har koppling till, en grupp som utövar allvarlig brottslighet, och det finns risk för att den dömde kommer att begå allvarlig brottslighet på en viss plats eller ett visst område. Det föreslås även att föreskriften som utgångspunkt ska kontrolleras med elektronisk övervakning. Domstolen har vid domstillfället ingen information om och i vilken omfattning Kriminalvården kommer att besluta om en vistelseföreskrift under övervakningen av den dömde. Detta

är alltså inte något nytt. Vidare bestäms den övre gränsen för hur ingripande föreskrifterna under verkställigheten av ungdomsövervakning får vara både av vilka åtgärder som i varje enskilt fall behövs för att förebygga att den dömda återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt och av proportionalitetsprincipen (6 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning). Mot den bakgrunden bedömer regeringen att behoven av likformighet och rättssäkerhet kommer att vara tillgodosedda även med den möjlighet till utökade föreskrifter om rörelseinskränkningar som nu föreslås.

Förslaget om mer ingripande rörelseinskränkningar är förenligt med barnkonventionen och andra grundläggande fri- och rättigheter

Förslaget om mer ingripande rörelseinskränkningar innebär att de barn och unga som döms till ungdomsövervakning kommer att drabbas av ett större intrång i rörelsefriheten än enligt dagens reglering. Hur omfattande intrånget blir beror – precis som i dag – på längden av verkställighetstiden, om rörelseinskränkningarna minskas eller upphör under den tiden och hur de är utformade (t.ex. om den dömda har hemarest eller alternativa rörelseinskränkningar och om ett förbud att vistas på en särskilt angiven plats eller inom ett särskilt angivet område har meddelats). Alla barn påverkas av rörelseinskränkningar, elektronisk övervakning och andra föreskrifter som gäller under verkställigheten av en ungdomsövervakning. Yngre barn kan förväntas vara känsligare för intrång i rörelsefriheten än äldre barn och unga myndiga. Det gäller särskilt de barn som kommer att kunna dömas till påföljd enligt den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder som föreslås i avsnitt 6.1.

Enligt 2 kap. 8, 20 och 21 §§ regeringsformen har var och en rätt till rörelsefrihet. Begränsningar i den rätten får göras endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle och de får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett dem. I artikel 5 i Europakonventionen och artikel 2 i dess fjärde tilläggsprotokoll föreskrivs bl.a. var och en rätt till frihet och personlig säkerhet, rätt att röra sig fritt inom ett land och att lämna landet.

I barnkonventionen föreskrivs bl.a. att det vid alla åtgärder som rör barn ska beaktas vad som bedöms vara barnets bästa (artikel 3), att barn som har dömts för brott ska behandlas med värdighet och respekt som främjar barnets återanpassning i samhället (artikel 40.1) och att det för barn ska finnas alternativ till anstaltsvård, t.ex. övervakning, för att säkerställa att barn behandlas på ett sätt som är lämpligt för deras välmående och är rimligt både med hänsyn till deras personliga förhållanden och till brottet (artikel 40.4). Innehållet i barnkonventionen behandlas mer utförligt bl.a. i avsnitt 5.

Förslaget om mer ingripande rörelseinskränkningar syftar till att göra ungdomsövervakning till en mer trovärdig påföljd. Avsikten är dock även att minska risken för att den dömda återfaller i brott eller utvecklas ogynnsamt och förslaget är utformat på så sätt att föreskrifterna i verkställighetsplanen i huvudsak kan anpassas efter den dömdes personliga förhållanden. Därtill har hemarresten och de alternativa rörelseinskränkningarna en övre gräns för hur ingripande de får vara och de sammantagna rörelseinskränkningarna får aldrig vara mer ingripande än som vad som

står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. De intrång i rörelsefriheten som förslaget innebär bedöms därför vara godtagbara för att inskränka den rätten enligt regeringsformen och Europakonventionen. Av samma skäl bedöms förslaget vara förenligt med barnkonventionen.

Halvtidsprövningen av rörelseinskränkningarna ska inte vara obligatorisk

Enligt gällande ordning kan den dömdes rörelseinskränkningar trappas ned efter halva verkställighetstiden. Enligt 20 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning måste Kriminalvården alltid pröva om inskränkningarna i rörelsefriheten kan minskas när halva verkställighetstiden har gått. Efter två tredjedelar av verkställighetstiden ska Kriminalvården pröva om inskränkningarna i rörelsefriheten kan upphöra helt. Vid prövningarna ska det beaktas om den dömden har medverkat i verkställighetsplaneringen och därefter har följt verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt. Om den dömden inte följer verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt efter det att en nedtrappning av rörelseinskränkningarna har beslutats eller helt har upphört, får Kriminalvården enligt 21 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning besluta om att de ska trappas upp på nytt eller återupptas. Om det finns skäl för det får Kriminalvården besluta att inskränkningarna på nytt ska minskas eller upphöra. Utredningen föreslår att det inte längre ska finnas ett krav på att en prövning görs redan efter halva tiden. Vidare föreslår utredningen att prövningen som ska göras efter två tredjedelar av verkställighetstiden breddas till att avse om rörelseinskränkningarna ska minskas eller upphöra helt.

Rörelseinskränkningar är en del av de åtgärder som syftar till att bryta den dömdes kriminella bana, såväl under verkställigheten som på längre sikt. Om rörelseinskränkningarna pågår alltför kort tid finns det risk för att Kriminalvården inte får tillräckliga möjligheter att motivera den dömden att förändra sin livsstil. Som utredningen framhåller är det därför viktigt att rörelseinskränkningarna ges viss varaktighet. Vid en ungdomsövervakning som ska pågå i sex månader görs den obligatoriska prövningen av om rörelseinskränkningarna ska minska redan efter tre månader. Om den som döms till ungdomsövervakning har varit häktad innan dom meddelas, kan ungdomsövervakningen pågå kortare tid än sex månader (jfr 3 § andra stycket lagen [2018:1250] om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande). I de fallen sker prövningen av om rörelseinskränkningarna ska minska ännu tidigare.

I många fall – särskilt då den dömden vid upprepade tillfällen har misskött rörelseinskränkningarna – är det uppenbart att det inte finns skäl att minska rörelseinskränkningarna efter halva tiden. I de fallen innebär den obligatoriska prövningen en onödig belastning på Kriminalvården. I de fallen bör myndigheten inte behöva pröva frågan efter halva tiden. En sådan reglering ger Kriminalvården flexibilitet kring när frågan om minskningar i rörelseinskränkningarna ska prövas. Samtidigt kvarstår incitamentet för den dömden att sköta rörelseinskränkningarna på ett godtagbart sätt. Det finns därför, som utredningen föreslår, skäl att ta bort kravet på att rörelseinskränkningarna prövas efter halva verkställighetstiden. Som utredningen påpekar finns det fall då Kriminalvården redan efter en kortare tid kan se att den dömden skulle gagnas av viss minskning av rörelseinskränk-

ningarna. Därför bör det finnas möjlighet för Kriminalvården att redan efter halva verkställighetstiden pröva omfattningen av rörelseinskränkningarna, men den möjligheten bör vara fakultativ.

Genom den obligatoriska prövningen av rörelseinskränkningarna som ska ske efter två tredjedelar av verkställighetstiden är den som har dömts till ungdomsövervakning fortsatt garanterad en prövning av rörelseinskränkningarna. Denna prövning bör avse om inskränkningarna i rörelsefriheten bör minska eller upphöra helt.

Sammanfattningsvis bör utredningens förslag genomföras.

Barnombudsmannen och *Institutet för mänskliga rättigheter* anser att barn bör ges rätt att begära en prövning av omfattningen av rörelseinskränkningarna efter halva verkställighetstiden. Barnombudsmannen pekar på att det i artikel 40.2 (b) (v) i barnkonventionen bl.a. framgår att barn har rätt till omprövning av åtgärder som beslutats till följd av att barnet har befunnits skyldigt till brott. Som utredningen framhåller har den dömde alltid möjlighet att vända sig till Kriminalvården och begära att rörelseinskränkningarna minskas efter halva verkställighetstiden, även om myndigheten inte har någon skyldighet att ta upp frågan tidigare än vad lagstiftningen föreskriver. Om den dömde väcker frågan behöver Kriminalvården enligt förvaltningsrättsliga principer underrätta den dömde om att något beslut inte kommer att fattas. Som utredningen anför, bör den dömde med hänsyn till de täta kontakter som han eller hon har med sin koordinator och kravet på att verkställighetsplanen ska ses över var åttonde vecka löpande hållas underrättad om hur möjligheterna ser ut att få till stånd minskningar i rörelseinskränkningarna. Mot den bakgrunden och eftersom förslaget innefattar en rätt för alla dömda att få rörelseinskränkningarna prövade efter två tredjedelar av verkställighetstiden bedömer regeringen att förslaget är förenligt med barnkonventionen. Det finns enligt regeringen inte anledning att införa en rätt för ungdomar att begära en prövning av omfattningen av rörelseinskränkningarna efter halva verkställighetstiden.

Som framgår i avsnitt 6.2 saknar barn som huvudregel processbehörighet inom förvaltningsrättens område. Som *Förvaltningsrätten i Stockholm* påpekar är möjligheten för barn att överklaga myndighetsbeslut i flera fall särreglerad inom förvaltningsprocessrätten. Det gäller dock inte för barn som avtjänar ungdomsövervakning. Det innebär att ett barn som vill överklaga exempelvis ett beslut om rörelseinskränkingar inte har behörighet att själv överklaga det beslutet. I dessa fall är det vårdnadshavare eller ställföreträdare som företräder barnet. Det finns i detta lagstiftningsärende inget beredningsunderlag för att se över frågan om processbehörighet. Det bör dock påpekas att förslagen om ändring av prövningen av rörelseinskränkningarna inte innebär någon förändring av möjligheten att överklaga beslut enligt lagen om verkställighet av ungdomsövervakning.

Fler kontrollmöjligheter införs

Regeringen delar utredningens bedömning att det finns anledning att förbättra Kriminalvårdens möjligheter att kontrollera den dömde under verkställighetens gång.

Ett led i skärpningen av påföljden bör, som utredningen föreslår, vara att förstärka tillsynen över den dömde och på så sätt bl.a. ge Kriminalvården

möjlighet att göra hembesök hos den dömde, utöver de besök som görs för att kontrollera att drog- och alkoholförbudet följs. En möjlighet för Kriminalvården att göra fler hembesök kan leda till att myndigheten håller sig bättre underrättad om den dömdes förhållanden och ger myndigheten bättre förutsättningar att upptäcka om den dömde kan misstänkas för att begå nya brott under verkställigheten. Möjligheten att göra fler hembesök kan därmed, som utredningen anför, bidra ytterligare till att den dömde följer verkställighetsplanen och motverka att den dömde återfaller i brott. Som utredningen anför kan utökade kontrollmöjligheter även utgöra ett viktigt stöd för den dömde, exempelvis genom att den dömde ges tillfälle att ta upp olika problem och utmaningar som han eller hon ställs inför i sin vardag. Detta kan vara av särskild vikt för de yngsta lagöverträdarna som har dömts till påföljden till följd av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Kriminalvården har vidare till utredningen framfört önskemål om att kunna göra fler hembesök hos den dömde. En sådan möjlighet bör därför införas. Det bör, som utredningen föreslår, göras genom en ny bestämmelse i lagen om verkställighet av ungdomsövervakning som föreskriver att Kriminalvården ska utöva noggrann tillsyn över den dömde och att myndigheten vid behov kan förordna en eller flera personer att biträda vid tillsynen. Förslaget stämmer överens med vad som gäller för personer som avtjänar fängelsestraff med elektronisk övervakning enligt 2 kap. 4 § första stycket lagen (2025:1053) om verkställighet av fängelsestraff med elektronisk övervakning. Vidare bör det, i enlighet med utredningens förslag och i likhet med vad som gäller för dömda som avtjänar fängelsestraff med elektronisk övervakning i sin bostad, vara möjligt för Kriminalvården att vid behov förordna en eller flera personer att biträda vid tillsynen (jfr 3 kap. 1 § andra stycket lagen om verkställighet av fängelsestraff med elektronisk övervakning). Ett biträde kan t.ex. behövas om den dömde bor på en plats som ligger långt från en ort där Kriminalvården finns (jfr propositionen *Försöksverksamhet med intensivövervakning med elektronisk kontroll*, prop. 1993/94:184 s. 37).

Under verkställigheten av ungdomsövervakning ska en koordinator förordnas för den dömde. Koordinatorn ska hålla regelbunden kontakt med den dömde och träffa honom eller henne under verkställigheten samt genom kontroll, stöd och hjälp verka för att verkställighetsplanen följs (8 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning). För att ytterligare förstärka kontrollen över den dömde bör, som utredningen föreslår, Kriminalvården ges möjlighet att – i de fall det finns ett sådant behov – förordna en eller flera personer att biträda koordinatorn i syfte att motverka att den dömde återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt (biträdande koordinator). Flera remissinstanser är positiva till förslaget, däribland *Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare*. Förslaget motsvarar den möjlighet som finns att under övervakningen i samband med villkorlig frigivning förordna en eller flera biträdande övervakare enligt 26 kap. 13 § andra stycket brottsbalken. Det kan vara motiverat att förordna en biträdande övervakare med hänsyn till den övervakades arbets- eller bostadsförhållanden. Det kan också vara aktuellt beträffande dömda som är särskilt krävande. (Regeringens proposition om ändring i brottsbalken m.m. [villkorlig frigivning och kriminalvård i frihet m.m.], prop. 1982/83:85 s. 127.) En biträdande koordinator bör kunna utses av liknande skäl. Uppdraget bör vara att stödja, vägleda och uppmuntra den dömde i

dennes ansträngningar att inte återfalla i brott. Den biträdande koordinatören bör också kunna få ett mer specifikt uppdrag utifrån den dömdes behov, exempelvis att hjälpa den dömden att ta sig närmare arbetsmarknaden eller att hjälpa den dömden att komma in i en fritidssysselsättning som innebär fler sociala kontakter. Det kan även vara lämpligt att förordna en biträdande koordinator i fall där den dömden måste företa längre resor för att träffa koordinatören eller i fall där det mot slutet av ungdomsövervakningen konstateras att ytterligare stöd kan behövas. En biträdande koordinators uppdrag kommer alltså att vara stödjande och kommer normalt utföras av samma person under hela verkställighetstiden. På så sätt skiljer sig den biträdande koordinatören från ett biträde som ska hjälpa till med tillsynen över den dömden och ha ett renodlat kontrollerande uppdrag. I likhet med vad som gäller för en biträdande övervakare för någon som är villkorligt frigiven bör en biträdande koordinator kunna vara en anställd inom Kriminalvården eller en lekman (jfr Bäcklund m.fl., Brottsbalken [2 september 2025, JUNO], kommentaren till 26 kap. 13 §).

Förslagen om att Kriminalvården ska utöva noggrann tillsyn över den dömden och hålla sig informerad om den dömdes förhållanden, möjligheten att förordna en eller flera personer att biträda tillsynen och möjligheten att förordna en eller flera biträdande koordinatörer syftar till att utöka kontrollen över den dömden och ge honom eller henne bättre stöd och vägledning. Ytterst handlar det om att inom ramen för en icke frihetsberövande påföljd förebygga att den dömden återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt. Regeringen bedömer att förslagen är väl förenliga med barnkonventionen.

Tillämpningsområdet bör inte utvidgas

När den befintliga påföljden ungdomsövervakning skärps finns det anledning att överväga om tillämpningsområdet för påföljden samtidigt bör utvidgas. *Ecpat Sverige* föreslår att tillämpningsområdet för den befintliga ungdomsövervakningen utvidgas så att den kan bestämmas till maximalt tre år. Det kan å ena sidan hävdas att det skarpade verkställighetsinnehåll som nu föreslås motiverar att påföljden kan tillämpas vid brottslighet med ett straffmättningsvärde som överstiger fängelse i ett år. Å andra sidan föreslås skärpningarna med utgångspunkt i att den befintliga påföljden i dag inte utgör ett tillräckligt trovärdigt påföljdsalternativ för brottslighet med ett straffmättningsvärde som motsvarar fängelse mellan sex månader och ett år. Vid allvarlig brottslighet väger också samhällets berättigade intresse av skydd och brottsoffrens behov av upprättelse tungt. Om ungdomsövervakningens tillämpningsområde skulle utvidgas till mer än ett år skulle fler barn som begår brott dömas till ungdomsövervakning i stället för fängelse, i vissa fall för mycket allvarlig brottslighet (se ovan angående tillämpningsområdet för den nya påföljden som utredningen föreslår). Tillämpningsområdet för ungdomsövervakning bör därför inte utvidgas.

Frågor om ansiktsgenkänning hanteras i ett annat lagstiftningsärende

Utredningen lämnar förslag om nya paragrafer i lagen om verkställighet av ungdomsövervakning som gör det möjligt för Kriminalvården att vid verkställighet av ungdomsövervakning ta en digital ansiktsbild av den dömden i syfte att underlätta identifiering och om behandling av sådana

bilder. Utredningen föreslår också att det görs ett tillägg i 2 kap. 3 § lagen (2018:1699) om Kriminalvårdens behandling av personuppgifter inom brottsdatalogens område om behandling av biometriska uppgifter genom biometrisk autentisering i Kriminalvårdens verksamhet.

Regeringen beslutade den 7 februari 2025 att ge en utredare i uppdrag att föreslå utökade möjligheter att använda biometriska uppgifter för att effektivisera och öka säkerheten i Kriminalvårdens verksamhet (Ju2025/00324). Uppdraget redovisades den 9 januari 2026. I promemorian Utökade möjligheter för Kriminalvården att använda biometri m.m. (Ds 2025:31) lämnas förslag om utökad användning av biometri, bl.a. ansiktsgenkänning, i Kriminalvårdens verksamhet. Frågorna om Kriminalvårdens möjlighet att använda ansiktsgenkänning och myndighetens behandling av biometriska uppgifter bör hanteras i ett sammanhang. Utredningens förslag bör därför inte genomföras.

10.2 Ungdomsvård ska inte längre få förenas med ungdomstjänst eller böter

Regeringens förslag Möjligheten att förena ungdomsvård med ungdomstjänst eller dagsböter ska tas bort.
Regeringens bedömning Utredningens förslag om att återfall ska utgöra ett särskilt skäl att bestämma påföljden till ungdomsövervakning bör inte genomföras.

Utredningens förslag

Förslagen från utredningen stämmer delvis överens med regeringens förslag och bedömning. Utredningen föreslår att återfall ska beaktas särskilt som skäl för ungdomsövervakning.

Remissinstanserna

Få remissinstanser yttrar sig över förslagen.

Av de remissinstanser som yttrar sig särskilt över förslaget att ta bort möjligheten att förena ungdomsvård med böter eller ungdomstjänst är majoriteten negativ. Bland dessa finns *Göta hovrätt, Hovrätten för Västra Sverige, Malmö tingsrätt* och *Åklagarmyndigheten*. Göta hovrätt, Hovrätten för Västra Sverige och Åklagarmyndigheten anser att det finns behov av att kunna välja de påföljdskombinationer som utredningen vill ta bort. Åklagarmyndigheten anför att det vid straffmättningsvärden i spannet tre till fem månader är många vårdinsatser som socialtjänsten erbjuder som inte bedöms tillräckligt ingripande för att motsvara brottets allvar. Även Malmö tingsrätt anser att det finns behov av att kunna förena ungdomsvård med ungdomstjänst för att ge påföljden tillräcklig skärpa, men tillstyrker förslaget om att ta bort möjligheten att kunna förena ungdomsvård med böter. *Umeå kommun* är tveksam till förslaget och anför att socialtjänstens

erfarenhet är att ungdomsvård har god effekt då endast ett fåtal av lagöverträdarna som dömts till ungdomsvård i Umeå återfaller i brott. Umeå kommun vill också lyfta fram vikten av att Kriminalvården säkerställer en effektiv samverkan med socialtjänsten och andra aktörer för att ge unga lagöverträdare det psykosociala stöd och den rehabilitering de behöver för att förhindra återfall.

Av de remissinstanser som yttrar sig över förslaget om att ungdomsövervakning ska dömas ut i fler återfallssituationer är majoriteten positiva till förslaget, däribland *Borås tingsrätt*, *Knivsta kommun* och Umeå kommun. Borås tingsrätt anser att det bör övervägas om även brottslighetens art ska kunna utgöra ett skäl för ungdomsövervakning vid lägre straffmättningsvärden. Några remissinstanser är dock negativa till förslaget. Malmö tingsrätt framför att det inte framstår som proportionerligt att döma en ung tilltalad till sex månaders ungdomsövervakning om straffmättningsvärdet motsvarar bara några månaders fängelse. Åklagarmyndigheten, som anser att förslaget framstår som illa underbyggt, anser att den skärpta reaktion som föreslås när en ungdom återfaller i brott med straffmättningsvärden om ett par månaders fängelse skulle bli påtaglig och ifrågasätter om förslaget stämmer överens med systematiken i påföljdssystemet. Som exempel nämner myndigheten att en ungdom som på nytt gjort sig skyldig till ett mindre allvarligt brott, såsom skadegörelse genom klotter eller en lindrig misshandel, skulle kunna dömas till en påföljd som är tänkt för ungdomar som begår allvarliga brott som rån och grov misshandel.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Möjligheten att förena ungdomsvård med ungdomstjänst eller böter tas bort

Ungdomsvård får enligt 32 kap. 1 § första stycket brottsbalken dömas ut om den som har begått brott innan han eller hon fyllt 18 år har ett särskilt behov av vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen (2025:400) eller LVU och sådan vård eller åtgärd kan beredas den unge. Vården och åtgärderna ska syfta till att motverka att den unge utvecklas ogynnsamt. Den möjlighet som finns i dag att döma någon till ungdomsvård för brott som begåtts efter 18 års ålder föreslås tas bort (avsnitt 8.2). Ungdomsvård får enligt 32 kap. 3 § brottsbalken förenas med antingen ungdomstjänst eller dagsböter, om det behövs med hänsyn till brottslighetens straffvärde eller art eller den tilltalades tidigare brottslighet. I 32 kap. 1 § andra stycket brottsbalken föreskrivs att ungdomsvård får dömas ut endast om socialtjänstens planerade åtgärder, i förekommande fall i förening med ungdomstjänst eller böter, kan anses tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art samt den unges tidigare brottslighet. Möjligheten att förena ungdomsvård med antingen ungdomstjänst eller böter utvidgar förutsättningarna att döma till en vårdpåföljd och på så sätt även möjligheterna att undvika en frihetsberövande påföljd för unga lagöverträdare (prop. 2005/06:165 s. 83).

Lagstiftaren har tidigare framhållit att unga lagöverträdare inte sällan har sociala problem och att det därför kan antas att vissa av dem som döms till ungdomsvård i förening med böter har särskilda svårigheter att betala böterna. Böter kan vidare medföra långtgående konsekvenser ur eko-

nomisk och social synpunkt. Lagstiftaren har därför uttalat att det framstår som ändamålsenligt att minska användningen av böter och i stället döma till ungdomstjänst. Vidare har det framhållits att bötesstraffet saknar rehabiliterande inslag och inte medför några möjligheter att motivera den dömde att leva laglydigt (prop. 2005/06:165 s. 84). Regeringen anser att dessa uttalanden fortfarande har skäl för sig och att det finns starka skäl för att minska användningen av bötesstraff för unga lagöverträdare. Det gäller även i de fall böterna döms ut i förening med ungdomsvård. Ytterligare skäl för att minska användningen av bötesstraff är, som utredningen framhåller, att böterna inte sällan betalas av vårdnadshavarna och då inte utgör någon egentlig påföljd för den unge. Det finns därför skäl att ta bort möjligheten att förena ungdomsvård med böter.

När det gäller möjligheten att förena ungdomsvård med ungdomstjänst är bedömningen inte lika given. Flera omständigheter talar dock för utredningens förslag.

Den som döms till ungdomsvård har ofta missbruksproblem och sociala problem. Som utredningen framhåller kan det för dem vara svårt att utföra ungdomstjänst på det sätt som förväntas. Det medför en ökad risk för att påföljden undanröjs, vilket talar för att påföljdscombinationen ungdomsvård och ungdomstjänst i många fall är mindre lämplig. Det bör vidare påpekas att möjligheten att förena ungdomsvård med ungdomstjänst infördes innan påföljden ungdomsövervakning infördes. Ungdomsövervakning får enligt 32 kap. 3 a § första stycket brottsbalken dömas ut i de fall då varken ungdomsvård eller ungdomstjänst utgör en tillräckligt ingripande straffrättslig reaktion med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art och den unges tidigare brottslighet. Som utredningen konstaterar blir ungdomsvård i förening med ungdomstjänst främst aktuellt vid straffmättningsvärden om sex månaders fängelse eller mer, dvs. vid relativt allvarlig brottslighet (se NJA 2009 s. 121). De som i dag döms för så allvarlig brottslighet får, som utredningen anför, antas ha behov av såväl den struktur som de kontrollerande inslag som en ungdomsövervakning innebär. Ungdomsövervakning erbjuder större möjligheter till återfallsförebyggande åtgärder i form av t.ex. regelbunden kontakt med en koordinator, möjlighet för Kriminalvården att göra hembesök, drog- och alkoholförbud och rörelseinskränkningar med elektronisk övervakning än vad ungdomsvård gör (se även avsnitt 10.1).

Flera remissinstanser anser att det fortfarande finns behov av att i vissa fall kunna förena ungdomsvård med ungdomstjänst, t.ex. vid något lägre straffmättningsvärden än sex månader. Regeringen delar inte den bedömningen, särskilt med beaktande av det arbete som för närvarande pågår på det socialrättsliga området. I de undantagsfall då ungdomsvård i dag döms ut i förening med ungdomstjänst vid lägre straffmättningsvärden än sex månaders fängelse bör påföljden många gånger i stället kunna bestämmas till enbart ungdomsvård. I promemorian En lag om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas (Ds 2014:30) föreslås att ungdomsvårdens tillämpningsområde ska utvidgas. Det görs mot bakgrund av att utredningen föreslår att det ska införas en ny lag enligt vilken socialnämnden ska få besluta om insatser i öppna former till barn och unga när samtycke saknas. Socialnämnden föreslås även få besluta att barnet eller den unge ska följa en eller flera särskilda föreskrifter, t.ex. om skolgång, fritidsaktiviteter och skyldighet

att under vissa tider uppehålla sig i bostaden eller annan anvisad plats som kan likställas med bostad. Det lämnas även förslag om möjlighet att, under vissa förutsättningar, besluta om elektronisk övervakning för kontroll av skyldigheten att under vissa tider uppehålla sig i bostaden. I promemorian föreslås vidare att påföljden ungdomsvård ska kunna omfatta åtgärder enligt den i promemorian föreslagna lagen. Förslagen bereds för närvarande i Regeringskansliet. Om förslagen i promemorian genomförs innebär det enligt regeringens bedömning att en ungdomsvård som inte innebär vård enligt LVU kommer att kunna vara betydligt mer ingripande än i dag och därmed utgöra en trovärdig påföljd i de fall då påföljden i dag bestäms till ungdomsvård i förening med ungdomstjänst eller böter.

Sammantaget föreslår regeringen att möjligheten att döma ut ungdomsvård i förening med böter eller ungdomstjänst tas bort. Utifrån hur lagstiftningen ser ut i dag innebär det att ungdomsövervakning kommer att dömas ut i fler fall. Om förslagen i den nämnda promemorian om att utvidga tillämpningsområdet för ungdomsvård genomförs kan den effekten dock komma att dämpas eftersom en ungdomsvård som inte innebär vård enligt LVU i fler fall kommer kunna vara mer ingripande än i dag och utgöra en tillräckligt ingripande påföljd.

Utredningens förslag om att ungdomsövervakning ska dömas ut i fler återfallssituationer genomförs inte

Rätten får enligt 32 kap. 3 a § första stycket brottsbalken döma den som har begått brott innan han eller hon fyllt 18 år till ungdomsövervakning om varken ungdomsvård eller ungdomstjänst är tillräckligt ingripande påföljder med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art samt den unges tidigare brottslighet. Av förarbetena framgår att det kan bli aktuellt att döma till ungdomsövervakning i graverande återfallssituationer, t.ex. brottslighet med ett straffmättningsvärde som något understiger sex månaders fängelse där även den unges tidigare brottslighet ska beaktas vid straffmätningen. Så skulle kunna vara fallet om det är fråga om ett flertal återfall och övriga alternativ bland ungdomspåföljderna bedöms vara uttömda eller om det är fråga om återfall i allvarlig brottslighet som t.ex. rån eller grov misshandel. (Prop. 2019/20:118 s. 42.)

Utredningen anser att möjligheten att bestämma påföljden till ungdomsövervakning på grund av återfall i brott ska utökas. Utredningen föreslår därför att rätten som skäl för ungdomsövervakning särskilt ska beakta om den unge tidigare har dömts till ungdomstjänst eller ungdomsvård. Enligt utredningen talar det faktum att någon, trots en tidigare lagföring, begår nya brott för att den unge har behov av den typ av åtgärder som en ungdomsövervakning erbjuder. Enligt utredningen kan det även ifrågasättas om de övriga ungdomspåföljderna är tillräckligt ingripande i de fall en ung lagöverträdare, som tidigare har begått brott, gör sig skyldig till ett nytt brott.

Utredningens förslag skulle leda till att den som tidigare har dömts till ungdomstjänst eller ungdomsvård och återfaller i brott som motsvarar några månaders straffmättningsvärde som utgångspunkt skulle dömas till ungdomsövervakning som löper under minst sex månader. Detta skulle – som *Åklagarmyndigheten* påpekar – innebära en påtaglig skärpning av reaktionen mot unga lagöverträdare som återfaller i brott. Som *Malmö*

tingsrätt anför kan det ifrågasättas om ungdomsövervakning är en proportionerlig påföljd i sådana situationer. Detta gör sig gällande i ännu större utsträckning med beaktande av förslagen om att verkställighetsinnehållet i påföljden ungdomsövervakning ska skärpas (se avsnitt 10.1). Som Åklagarmyndigheten anför kan det även ifrågasättas om utredningens förslag stämmer överens med systematiken i påföljdssystemet med hänsyn till att sex månaders ungdomsövervakning skulle kunna dömas ut när straffmättningsvärdet uppgår till endast några månaders fängelse, trots att påföljdens längd i regel ska motsvara straffmättningsvärdet.

Regeringen delar utredningens bedömning att en ungdomsvård eller ungdomstjänst inte alltid utgör en tillräckligt ingripande påföljd när den unge har återfallit i brott. Som redovisas ovan föreslås det dock i Ds 2024:30 att tillämpningsområdet för påföljden ungdomsvård ska utvidgas. Med en sådan reglering som föreslås i promemorian kommer ett barn som återfaller i brott kunna ådömas en ungdomsvård som innebär att den dömd ska följa liknande föreskrifter som en ungdomsövervakning innehåller. Det skulle t.ex. kunna handla om en skyldighet att under kvällar och nätter befinna sig hemma i bostaden, en föreskrift som under vissa förutsättningar kan få kontrolleras genom elektronisk övervakning. Det kan även handla om särskilda föreskrifter om skolgång, fritidsaktiviteter samt nykterhet och drogfrihet. Ett genomförande av förslagen i promemorian skulle enligt regeringens mening innebära utökade möjligheter att döma ut ännu en tillräckligt ingripande påföljd som alternativ till ungdomsövervakning i de fall ett barn, efter att ha dömts till ungdomsvård eller ungdomstjänst, återfaller i brottslighet med ett straffmättningsvärde som understiger sex månaders fängelse. Förslagen i promemorian bereds för närvarande i Regeringskansliet.

Sammantaget bedömer regeringen att utredningens förslag inte bör genomföras. Vid denna bedömning finns det inte anledning att ta upp *Borås tingsrätts* fråga om även brottslighetens art ska kunna utgöra ett skäl för ungdomsövervakning vid lägre straffmättningsvärden (jfr prop. 2019/20:118 s. 43).

11 En skärpt reglering vid misskötsamhet

Regeringens förslag

Reglerna om misskötsamhet när någon har dömts till ungdomsvård med ungdomskontrakt eller ungdomstjänst ska skärpas så att åklagaren kan besluta om varning så snart personen bryter mot vad som gäller för honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst.

Åklagaren ska få meddela beslut om varning vid ett möte genom ljud- och bildöverföring, om det finns skäl för det och det inte är olämpligt.

Regeringens bedömning

Utredningens förslag att ändra förutsättningarna i sak för att undanröja påföljden ungdomsvård med ungdomskontrakt och påföljden ungdomstjänst bör inte genomföras. Bestämmelsen bör dock ändras språkligt.

Utredningens förslag

Förslagen från utredningen överensstämmer delvis med regeringens förslag och bedömning. Utredningen föreslår att det inte längre ska krävas att den dömd i väsentlig grad underlåter att fullgöra sina åligganden enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst för att påföljden ska kunna undanröjas eller för att varning ska kunna meddelas. Utredningens förslag om åklagarens möjlighet att meddela beslut om varning vid ett möte med ljud- och bildöverföring skiljer sig vidare något från regeringens förslag på så sätt att det krävs att det är lämpligt.

Remissinstanserna

En majoritet av remissinstanserna tillstyrker eller har inga invändningar mot utredningens förslag om ett sänkt krav för undanröjande och varning vid misskötsamhet. Till de remissinstanser som uttryckligen är positiva hör *Botkyrka kommun*, *länsstyrelserna i Dalarnas, Hallands, Kalmar och Västra Götalands län*, *Sveriges Kommuner och Regioner* och *Stenungsunds kommun*.

Några remissinstanser ställer sig frågande till om det finns ett behov av att se över reglerna vid misskötsamhet av ungdomspåföljder. *Åklagarmyndigheten* anser att det kan diskuteras om det finns ett reellt behov av att se över regelverket om undanröjande av ungdomspåföljder. Enligt myndigheten framgår det inte att dagens reglering skulle ha för högt ställda krav. Även *Malmö kommun* pekar på att socialtjänsten redan i dag har en skyldighet att följa upp och utvärdera insatserna regelbundet och att det finns en risk för att en skärpning leder till en förskjutning i synen på ungdomsvård. *Umeå kommun* anser att andra socialpolitiska åtgärder bör få verka först.

Ett antal remissinstanser avstyrker förslaget att det inte längre ska krävas att den dömd i väsentlig grad underlåter att fullgöra sina åligganden vid ungdomstjänst eller ungdomsvård med ungdomskontrakt för att påföljden ska kunna undanröjas. Bland dessa finns *Borås tingsrätt*, *Civil Rights Defenders*, *Ecpat Sverige*, *Länsstyrelsen i Östergötlands län*, *Socialstyrelsen*, *Stiftelsen Allmänna Barnhuset* och *Sveriges advokatsamfund*. *Civil Rights Defenders* anser att förslaget riskerar att bli alltför repressivt och inte tar tillräcklig hänsyn till de bakomliggande orsaker som ofta ligger till grund för ett barns misskötsamhet. *Borås tingsrätt* och *Sveriges advokatsamfund* påpekar att förslaget innebär att det ställs högre krav på en ungdom som är dömd till ungdomsvård med ungdomskontrakt eller ungdomstjänst jämfört med en vuxen som är dömd till skyddstillsyn. *Ecpat Sverige* understryker att böter kan komma att dömas ut i något större utsträckning och att det kan drabba barnets familj mycket hårt. *Socialstyrelsen* påpekar att genom utredningens förslag riskerar fler ungdomar

att dömas till mer ingripande påföljder med inslag av rörelseinskränkningar, vilket i sin tur innebär en risk för återfall och ogynnsam utveckling.

Några remissinstanser framför synpunkter som tar sikte på förslagets lagtekniska utformning. Sveriges advokatsamfund anser att det finns risk för att lagtexten tolkas alltför lättvindigt. Borås tingsrätt påpekar att det som utredningen exemplifierar som enbart misskötsamhet redan torde omfattas av den nuvarande regleringen. Tingsrätten ser ingen anledning att göra en ändring till misskötsamhet, utan en ändring kan i sådana fall göras till allvarlig misskötsamhet, vilket gäller för undanröjande av skyddstillsyn. *Linköpings tingsrätt* är inne på samma spår och framhåller att det finns en risk för att ändringen endast blir språklig. Botkyrka kommun och *Göteborgs tingsrätt* anser att det krävs förtydliganden beträffande graden och arten av misskötsamhet som ska vara för handen för att undanröjande ska ske.

Sveriges Kommuner och Regioner framhåller att det framstår som viktigt för att upprätthålla systemets legitimitet att socialtjänsten kan anmäla misskötsamhet till åklagare i ett tidigare skede än i dag, samt att det då också ska vara möjligt att besluta om en varning eller annan påföljd.

Endast Åklagarmyndigheten yttrar sig särskilt över förslaget om att åklagaren ska kunna besluta att det personliga mötet med den unge lagöverträdaren ska få genomföras digitalt. Myndigheten välkomnar förslaget.

Malmö tingsrätt uttalar sig i frågan om att det vid undanröjande av en ungdomsövervakning inte är möjligt att beakta vad den dömde verkställer efter beslutet om undanröjande fram till att beslutet får laga kraft. Tingsrätten delar utredningens slutsats att det för närvarande inte finns skäl att ändra den nuvarande regleringen eftersom de tänkbara lösningar som diskuteras är förknippade med andra problem. *Hovrätten för Västra Sverige* för fram att det vid ungdomsövervakning finns ett behov av att kunna avbryta verkställigheten i fall där den unge misskött verkställigheten i sådan grad att ungdomsövervakningen ska undanröjas. Hovrätten förespråkar därför att en sådan ordning övervägs i den fortsatta beredningen.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Åklagarens möjligheter att meddela varning utökas

När fler barn begår allvarliga brott och rekryteras till kriminella nätverk är det avgörande för påföljdernas trovärdighet att misskötsamhet under verkställigheten möts av tidiga och tydliga reaktioner. I 32 kap. 4 § första stycket brottsbalken regleras vilka konsekvenserna kan bli om den dömde i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att han eller hon ska följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst eller ungdomsövervakning. Enligt bestämmelsen kan endast allvarlig misskötsamhet leda till att rätten undanröjer den påföljd som dömts ut för brottet och bestämmer en ny påföljd för detta (se prop. 2005/06:165 s. 134). Om det anses tillräckligt får rätten meddela den dömde en varning i stället för att undanröja påföljden. Åklagaren kan inte ansöka hos domstol om att varning ska meddelas utan är i stället hänvisad till att ansöka om att påföljden ska undanröjas. Åklagaren har dock enligt 30 b § LUL en själv-

ständig möjlighet att besluta om varning. Förutsättningarna för åklagaren att meddela varning korresponderar med rättens möjligheter att besluta om undanröjande av påföljden eller varning.

Utredningen föreslår att det inte längre ska krävas att den dömda i väsentlig grad underlåter att fullgöra sina åligganden vid ungdomstjänst eller ungdomsvård med ungdomskontrakt för att påföljden ska kunna undanröjas. I stället anser utredningen att det ska räcka med misskötsamhet. Utredningen föreslår även att åklagarens respektive rättens möjlighet att meddela den dömda en varning ska anpassas till det lägre kravet. När det gäller misskötsamhet av en dom på ungdomsövervakning bedömer utredningen att det nuvarande kravet för undanröjande och varning bör gälla även fortsättningsvis.

I samband med att ungdomsövervakning infördes gjordes överväganden om vad som skulle gälla vid den dömdes misskötsamhet av påföljden. Av propositionen framgår att den dömdes misskötsamhet så långt som möjligt ska hanteras genom åtgärder inom ramen för påföljden. Först när samtliga möjliga åtgärder är uttömda bör åklagaren underrättas (prop. 2019/20:118 s. 90, 155 och 156). Kriminalvården har möjlighet att reagera på den dömdes misskötsamhet genom att t.ex. besluta om att utöka antalet möten med koordinatoren, begära hjälp med polishämtning till mötena eller ändra de rörelsesinskränkande inslagen. Som framgår av avsnitt 10.1 föreslår regeringen omfattande skärpningar av påföljden ungdomsövervakning. Förslagen innebär att det kommer ställas högre krav på den dömda och att Kriminalvården kommer ges fler kontrollmöjligheter. Det saknas därför skäl för att göra förändringar i reglerna om undanröjande och varning när det gäller misskötsamhet av en dom på ungdomsövervakning. Mot denna bakgrund bedömer regeringen, i likhet med utredningen, att reglerna om varning och undanröjande i fråga om misskötsamhet av en dom på ungdomsövervakning inte bör ändras.

När det gäller utredningens förslag om ett sänkt krav för undanröjande och varning vid misskötsamhet av påföljderna ungdomstjänst och ungdomsvård med ungdomskontrakt instämmer regeringen i utredningens bedömning att det finns brister i dagens regelverk som i vissa fall kan medföra att reaktioner på den dömdes misskötsamhet sker för sent. Socialnämnden, som ansvarar för verkställigheten av ungdomsvård och ungdomstjänst, har till skillnad från Kriminalvården inga möjligheter att reagera på den dömdes misskötsamhet genom åtgärder inom ramen för påföljden. Det innebär att den som dömts till någon av dessa påföljder kan ha visat prov på upprepade misskötsamhet innan det kan antas att misskötsamheten är sådan att det finns förutsättningar att meddela varning eller undanröja påföljden. Det är först när ett sådant antagande kan göras som socialnämnden enligt 15 kap. 5 § socialtjänstlagen (2025:400) är skyldig att underrätta åklagaren.

Enligt regeringens mening ska det inte vara möjligt att missköta en påföljd under en längre tid utan någon konsekvens. Det är av väsentlig betydelse att den dömda medverkar vid genomförandet av de vårdåtgärder som socialnämnden planerat. Underlåtenhet att reagera vid den dömdes bristande medverkan kan leda till att påföljdens rehabiliterande effekt går förlorad, vilket i förlängningen kan få negativa följder för den dömdes möjligheter att anpassa sig till ett liv utan kriminalitet. Det är också avgörande att uppföljningen av vad som sker med den unge efter en dom

på ungdomstjänst fungerar tillfredsställande eftersom även den påföljden förutsätter den unges medverkan.

Flera remissinstanser ställer sig tveksamma till utredningens förslag om ett sänkt krav för undanröjande och varning. De remissinstanser som avstyrker förslaget framhåller bl.a. att utredningens exempel på misskötsamhet redan omfattas av den nuvarande regleringen och att den föreslagna lagtexten innebär att det kommer att ställas högre krav på en ungdom som är dömd till en ungdomspåföljd än på en vuxen som är dömd till skyddstillsyn. Regeringen har förståelse för dessa synpunkter och noterar att även utredningen anser att det är svårt att bilda sig en uppfattning om vilka problem som finns med dagens reglering. Mot denna bakgrund bedömer regeringen att det saknas tillräckliga skäl för att sänka det nuvarande kravet för undanröjande vid misskötsamhet. Däremot bör det göras vissa språkliga ändringar i 32 kap. 4 § första stycket brottsbalken, bl.a. på så sätt att formuleringen ”i väsentlig grad bryter mot vad som gäller” återinförs (jfr prop. 1997/98:96 s. 201 och prop. 2005/06:165 s. 134). Ändringarna görs i syfte att modernisera bestämmelsen (jfr 28 kap. 7 och 8 §§ brottsbalken). Någon ändring i sak avses inte.

Regeringen anser, i likhet med vad *Sveriges Kommuner och Regioner* framhåller, att socialnämnden bör vara skyldig att underrätta åklagaren om den unges misskötsamhet även i de fall då misskötsamheten inte är så allvarlig att den kan ligga till grund för ett undanröjande. Det bör i dessa fall också vara möjligt för åklagaren att besluta om varning. De brister som utredningen identifierat borde kunna avhjälpas genom att åklagaren ges möjlighet att meddela varning redan när den dömde har brutit mot vad som gäller för honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst. En sådan ordning innebär att Socialnämnden blir skyldig att underrätta åklagaren även vid misskötsamhet av mindre allvarligt slag (jfr 15 kap. 5 § socialtjänstlagen). På så sätt kan reaktionen på den unges misskötsamhet i de flesta fall ske tidigare och trappas upp på ett tydligare sätt, vilket också kan innebära att frågan om undanröjande kan aktualiseras i ett tidigare skede. Vidare kan utvecklingen av rutiner för samverkan mellan socialnämnderna och Åklagarmyndigheten främjas. Att en varning meddelas innebär dock inte att de omständigheter som föranlett varningen inte kan läggas till grund för beslut om undanröjande vid fortsatt misskötsamhet (jfr prop. 2005/06:165 s. 134).

All form av bristande medverkan eller aktivt handlande i strid med vad som gäller enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst bör innebära att den dömde har brutit mot vad som gäller för honom eller henne. Vid ungdomsvård kan misskötsamheten bestå i att den dömde inte deltar i eller uteblir från ett möte som anges i ungdomskontraktet. När det gäller ungdomstjänst kan exempel på sådan misskötsamhet vara att den dömde är försenad till eller uteblir från ett arbetspass. Andra liknande avvikelser vid enstaka tillfällen bör nå upp till kravet.

Regeringen bedömer att en sådan skärpning av regelverket är förenlig med Regeringsformen, Europakonventionen och barnkonventionen.

Sammantaget bör åklagarens möjlighet att meddela varning utökas till att också omfatta fall där den dömde har brutit mot vad som gäller för honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att följa ett

ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst. Den av utredningen föreslagna lagtekniska utformningen bygger på förslaget om ett sänkt krav för undanröjande. Eftersom det förslaget inte bör genomföras, föreslås i stället att det införs en ny bestämmelse i 30 b § LUL som utökar åklagarens möjlighet att meddela den som dömts till ungdomsvård eller ungdomstjänst en varning. Detta innebär ingen ändring när det gäller åklagarens möjlighet att väcka talan om undanröjande eller besluta om varning vid allvarlig misskötsamhet.

Varning ska kunna meddelas vid ett digitalt möte

I 30 b § andra och tredje styckena LUL finns bestämmelser om förfarandet när åklagaren meddelar en varning. Om åklagaren anser att det finns skäl att meddela den dömde en varning, ska åklagaren så snart som möjligt meddela beslut om detta vid ett personligt möte. Den unges vårdnadshavare eller någon annan som svarar för den unges vård och fostran och annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge ska kallas till mötet, om det inte möter hinder eller annars finns särskilda skäl mot det. Även företrädare för socialtjänsten bör ges tillfälle att närvara. Om frågan om varning gäller ungdomsövervakning bör i stället företrädare för Kriminalvården ges tillfälle att närvara. Kan ett personligt möte inte genomföras, ska den unge underrättas skriftligen om beslutet. Vid det personliga mötet ska åklagaren särskilt förklara innebörden av beslutet och klargöra vilka följderna kan bli vid fortsatt misskötsamhet.

Enligt den nuvarande regleringen saknas det förutsättningar att meddela beslut om varning vid ett möte genom ljud- och bildöverföring, dvs. ett digitalt möte. Utredningen föreslår att åklagaren ska kunna meddela beslut om varning vid ett sådant möte om det är lämpligt.

Ett beslut om varning innebär ett konstaterande om att den dömde har brutit mot vad som gäller för honom eller henne enligt en utdömd påföljd. Det är därför viktigt att den unge får del av beslutet på ett sådant sätt att det framgår att det rör sig om en allvarligt menad varning från samhällets sida. Samtidigt är det angeläget att beslutsförfarandet i fråga om unga lagöverträdare är effektivt och att möjligheten att använda modern teknik tas till vara. I det avseendet bör framhållas att det enligt 5 kap. 10 § rättegångsbalken i vissa fall är möjligt att delta vid ett sammanträde i domstol genom ljud- och bildöverföring. En möjlighet att meddela beslut om varning vid ett digitalt möte skulle underlätta för den unge och vårdnadshavare att kunna närvara vid sådana möten i fler fall. Exempel på situationer då det kan finnas behov av att hålla mötet digitalt kan vara om den unge har särskilt lång färdväg eller om personlig inställelse av andra skäl vållar stora praktiska problem. En möjlighet till digitala möten kan också antas bidra till att åklagarnas handläggning av ärenden som rör varning effektiviseras, t.ex. i en situation där det är motiverat att meddela beslut om varning med särskild skyndsamhet. Sammantaget anser därför regeringen, i likhet med utredningen, att det finns skäl att införa en möjlighet att meddela beslut om varning vid ett digitalt möte.

Ett personligt sammanträffande med åklagaren har en viktig pedagogisk funktion och kan bidra till att inskräpa situationens allvar. Bestämmelsen bör därför ge tydligt uttryck för att ett personligt möte alltså är huvudregel. I det avseendet finns det skäl att jämföra med förutsättningarna för

att delta vid ett sammanträde i domstol via ljud- och bildöverföring. Enligt 5 kap. 10 § rättegångsbalken sker rättens prövning av ett sådant deltagande i två steg. För det första krävs att det finns skäl för deltagande genom ljud- och bildöverföring. För det andra krävs att ett sådant deltagande inte är olämpligt med hänsyn till ändamålet med personens inställelse och övriga omständigheter. Det skulle kunna inträffa att det i ett ärende om varning i och för sig finns skäl för att meddela beslutet vid ett digitalt möte men att det av något skäl är olämpligt. Så kan vara fallet om den unge inte har tillräckliga förutsättningar för att delta ostört vid ett digitalt möte eller om mötets pedagogiska funktion av andra anledningar inte skulle kunna uppfyllas om mötet hålls digitalt. Mot den bakgrunden finns det inte anledning att införa en annan ordning än den som gäller för att delta genom ljud- och bildöverföring vid ett sammanträde i domstol. En sådan ordning bidrar även till tydlighet i fråga om att personlig närvaro är huvudregel. Den nya regleringen bör därför utformas med förebild i 5 kap. 10 § rättegångsbalken.

Sammantaget anser regeringen att åklagaren ska få meddela beslut om varning vid ett möte genom ljud- och bildöverföring, om det finns skäl för det och det inte är olämpligt.

Fortsatt verkställighet efter beslut om undanröjande

Om rätten beslutar om att undanröja en ungdomspåföljd ska den, när den nya påföljden bestäms, ta skälig hänsyn till vad den dömde har undergått till följd av den undanröjda påföljden (se 32 kap. 4 § fjärde stycket brottsbalken). Verkställigheten av den undanröjda påföljden upphör inte förrän beslutet har fått laga kraft. Utredningen analyserar vilka problem som kan vara förknippade med fortsatt verkställighet av en ungdomspåföljd efter det att beslut om undanröjande av påföljden har meddelats. Enligt utredningen saknas det skäl att föreslå ändringar i regleringen om verkställighet efter beslut om undanröjande av ungdomstjänst eller ungdomsvård eftersom det i dessa fall finns rimliga möjligheter för de verkställande myndigheterna att anpassa påföljden under den tid som det råder osäkerhet om vilken påföljd den dömde ska avtjäna. När det gäller undanröjande av ungdomsövervakning konstaterar utredningen att det kan uppstå situationer där den dömde har ingripande rörelseinskränkningar under en tid som han eller hon inte kommer att få tillgodoräkna sig. Utredningen presenterar olika alternativ för att komma till rätta med den problematiken. Det handlar bl.a. om att ge rätten möjlighet att förordna om omedelbar verkställighet av den nya påföljden, eller att förordna om att den undanröjda påföljden tills vidare inte får verkställas. Utredningen bedömer dock att det inte finns tillräckliga skäl att ändra regleringen. *Hovrätten för Västra Sverige* är den enda remissinstansen som invänder mot utredningens bedömning. Hovrätten för fram att det särskilt vid ungdomsövervakning finns ett behov av att kunna avbryta verkställigheten i fall där den unge misskött påföljden i sådan grad att den ska undanröjas och anser att en sådan ordning bör övervägas i den fortsatta beredningen. Mot bakgrund av att övriga remissinstanser inte har några invändningar mot utredningens bedömning anser regeringen att det saknas anledning att gå vidare i frågan.

12 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag

Lagändringarna ska träda i kraft den 3 juli 2026. Lagändringarna om att inhämtning och hemlig dataavläsning i inhämtningslagsfallen ska få användas mot personer som är 13 eller 14 år och som kan dömas till påföljd enligt den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ska dock träda i kraft den 1 oktober 2030.

Lagändringarna som upphäver den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder och de bestämmelser som införs och ändras som en följd av den ska träda i kraft den 3 juli 2031.

När lagändringen i brottsbalken som upphäver den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder träder i kraft, ska äldre föreskrifter tillämpas i fråga om brott som begåtts före ikraftträdandet. Detsamma gäller för de lagändringar som föreslås som en följd av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder och som upphävs i anslutning till att regleringen upphävs.

Bestämmelsen om undanröjande av en ungdomspåföljd i den äldre lydelsen ska fortfarande gälla för ungdomsvård som dömts ut i förening med böter. Äldre föreskrifter ska fortfarande gälla för ungdomsövervakning som har dömts ut före ikraftträdandet. Vidare ska bestämmelsen om varning vid misshandling i lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare i den äldre lydelsen tillämpas i fråga om förhållanden som har inträffat före ikraftträdandet.

Regeringens bedömning

I övrigt behövs inga särskilda övergångsbestämmelser.

Utredningens förslag och bedömning

Förslagen och bedömningen från utredningen stämmer i huvudsak överens med regeringens. När det gäller förslagen som är kopplade till förslaget om att sänka straffbarhetsåldern har utredningen dock inte tagit hänsyn till de nya bestämmelserna om hemliga och preventiva tvångsmedel som trädde i kraft den 1 oktober 2025 (prop. 2024/25:175). På grund av den lagtekniska utformning som utredningen valt i fråga om vissa av förslagen som lämnas med anledning av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder föreslår utredningen vidare ikraftträdande- och övergångsbestämmelser i fråga om vissa bestämmelser i rättegångsbalken. Utredningen föreslår inga övergångsbestämmelser beträffande ändringarna i 32 kap. 4 § brottsbalken och 30 b § första stycket LUL.

Remissinstanserna

De flesta remissinstanser yttrar sig inte över förslagen och bedömningen om ikraftträdande- och övergångsbestämmelser.

När det gäller frågan om övergångsbestämmelser med anledning av det tidsbegränsade förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder anser *Sveriges Domareförbund* att utredningens hänvisning till 5 § andra stycket andra meningen andra ledet lagen (1964:163) om införande av brottsbalken (promulgationslagen) inte är övertygande. Även *Malmö tingsrätt* ställer sig tveksamma till den föreslagna övergångsbestämmelsens tillämplighet och pekar på Högsta domstolens avgörande NJA 2001 s. 409.

Förslaget och bedömningen i utkastet till lagrådsremiss

Förslaget och bedömningen i utkastet till lagrådsremiss stämmer i huvudsak överens med regeringens. I utkastet till lagrådsremiss föreslås att lagändringarna som behandlas där ska träda i kraft den 1 juli 2026.

Remissinstanserna

Ett fåtal remissinstanser yttrar sig över förslaget och bedömningen i utkastet till lagrådsremiss. *Polismyndigheten* påtalar att myndigheten kommer behöva ta fram nya utbildningar samt uppdatera rutiner och system inför att förslaget om straffbarhetsåldern träder i kraft. *Polismyndigheten* påpekar att det fortsatt finns praktiska frågor som lämnas obesvarade i utkastet till lagrådsremiss som behöver lösas internt och myndighetsgemensamt. *Polismyndigheten* ser mot denna bakgrund svårigheter med att hinna anpassa verksamheten till det föreslagna ikraftträdandedatumet för förslaget om sänkt straffbarhetsålder. Även *Åklagarmyndigheten* för fram att de förändringar som föreslås kommer att kräva omfattande uppdateringar av myndighetens interna styrdokument och it-system samt informations- och utbildningsinsatser för att säkerställa en rättssäker och enhetlig hantering. *Åklagarmyndigheten* ser därför avsevärda svårigheter att anpassa myndighetens verksamhet till de föreslagna lagändringarna med så kort varsel och motsätter sig under alla förhållanden att lagändringarna träder i kraft redan den 1 juli 2026. *Domstolsverket* påtalar att även den s.k. konkursreformen som innebär stora förändringar för domstolarna träder i kraft den 1 juli 2026. *Domstolsverket* förespråkar mot bakgrund av detta ett senare ikraftträdande. Även *Rättsmedicinalverket* anser att förslaget ikraftträdande innebär betydande svårigheter att hinna anpassa verksamheten.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Ikraftträdande

Regeringens omläggning av kriminalpolitiken och den allvarliga brottsutvecklingen där allt yngre gärningsmän begår allvarliga brott innebär att det är angeläget att lagändringarna träder i kraft så snart som möjligt. Regeringen har förståelse för de synpunkter som bl.a. *Polismyndigheten* och *Åklagarmyndigheten* för fram om den omställning som behöver göras med anledning av förslaget om sänkt straffbarhetsålder, t.ex. i form av nya rutiner och anpassningar. Som framgår av avsnitt 4 är utvecklingen när det gäller unga lagöverträdare som begår allvarliga brott dock mycket oroande och regeringen anser att det snabbt behövs en skärpning av den straff-

rättsliga regleringen som rör unga lagöverträdare, inte minst när det gäller frågan om straffbarhetsåldern. Eftersom lagändringarna i huvudsak berör lagöverträdare under 18 år är det lämpligt att lagändringarna träder i kraft i samband med lagändringarna som föreslås i lagrådsremissen Frihetsberövande påföljder för barn och unga (se avsnitt 4 och avsnitt 6.2). Regeringen har i prop. 2025/26:95 och i lagrådsremissen Frihetsberövande påföljder för barn och unga föreslagit ändringar i 17 § lagen (1998:620) om belastningsregister som träder i kraft den 15 april 2026 respektive, i allt väsentligt, den 1 juli 2026. Förslagen i lagrådsremissen Dubbla straff för brott i kriminella nätverk och skärpta straffskalor som får betydelse för förslagen i denna lagrådsremiss föreslås vidare träda i kraft den 3 juli 2026. De föreslagna ändringarna bör därför av författningstekniska skäl träda i kraft de 3 juli 2026.

När det gäller de nya bestämmelserna i 2 c § inhämtningslagen och 10 b § lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning bör dessa träda i kraft den 1 oktober 2030. Det har att göra med att de nya bestämmelserna om preventiva tvångsmedel mot barn under 15 år som trädde i kraft den 1 oktober 2025 (2 b § inhämtningslagen och 10 a § lagen om hemlig dataavläsning) möjliggör inhämtning av uppgifter enligt inhämtningslagen och hemlig dataavläsning i inhämtningslagsfallen fram till det föreslagna ikraftträdandet (se prop. 2024/25:175).

Den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder bör tidsbegränsas och upphävas efter fem år från ikraftträdandet (se avsnitt 6.5). De lagändringarna som upphäver de bestämmelser som införts och ändras i brottsbalken, LUL, lagen (1998:621) om misstankeregister, preventivlagen, inhämtningslagen, lagen (2018:1693) om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalogens område och lagen om hemlig dataavläsning bör därför träda i kraft den 3 juli 2031.

Övergångsbestämmelser

Av 2 kap. 10 § regeringsformen och 5 § promulgationslagen följer bl.a. att straffbestämmelser inte får ges retroaktiv verkan till den tilltalades nackdel. En bestämmelse med samma innebörd finns i artikel 7 i Europakonventionen. Regleringen i regeringsformen och promulgationslagen innebär att nya bestämmelser, om de leder till mer ingripande resultat, inte ska tillämpas på gärningar som begåtts innan de nya reglerna har trätt i kraft. Det får alltså inte dömas ut en strängare påföljd än vad som var möjligt vid tidpunkten för gärningen.

Flera av de lagändringar som nu föreslås är av sådan karaktär att dessa regler behöver beaktas. Förslagen om avskaffad ungdomsreduktion för unga myndiga (avsnitt 8.1), minskad ungdomsreduktion för lagöverträdare under 18 år (avsnitt 9.1 och 9.2) och förslaget om att höja straffmaximum för lagöverträdare under 18 år (avsnitt 9.3) innebär skärpta påföljder för unga myndiga respektive lagöverträdare under 18 år. Förslaget som innebär en begränsning av möjligheten att döma ut påföljden ungdomsvård för en person som fyllt 18 år (avsnitt 8.2) kan beroende på omständigheterna i det enskilda fallet leda till att såväl en lindrigare som strängare påföljd döms ut i stället för ungdomsvård. I en situation där det är aktuellt att döma ut en påföljd för brott som begåtts före ikraftträdandet av ändringen i 32 kap. 1 § brottsbalken, men som lagförs efter den tidpunkten, behöver

domstolen ta ställning till om den nya lagstiftningen leder till ett lindrigare straff eller inte. Om domstolen i en sådan situation konstaterar att påföljden hade bestämts till ungdomsvård enligt de regler som gällde vid tidpunkten för brottet, men till böter enligt de regler som gäller efter ikraftträdande, får reaktionen antas vara lindrigare. Om påföljden med en tillämpning av de regler som gäller efter ikraftträdandet i stället hade bestämts till skyddstillsyn kan den reaktionen som regel anses vara strängare. När det gäller förslaget om att ungdomsvård inte ska kunna förenas med ungdomstjänst eller böter (avsnitt 10.2) kan förslaget beroende på omständigheterna i det enskilda fallet leda till att såväl en lindrigare som strängare påföljd döms ut i stället för en sådan kombinationspåföljd. Förslaget bör dock som utgångspunkt leda till att ungdomsövervakning i stället döms ut, vilket är att anse som en strängare påföljd. Dessa bedömningar blir ytterst en fråga för rättstillämpningen. Med undantag för förslaget att begränsa möjligheterna till ungdomsvård efter 18 års ålder där en bedömning behöver göras i det enskilda fallet, får den nya lagstiftningen alltså som utgångspunkt anses leda till ett mer ingripande resultat. I dessa fall ska tidigare lagstiftning gälla i fråga om gärningar som begåtts innan de nya reglerna har trätt i kraft. Några särskilda övergångsbestämmelser behövs inte.

De ovan beskrivna principerna som gäller för straffbestämmelser får betydelse även när den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder upphör att gälla. Det föreslås att detta ska ske fem år efter ikraftträdandet, dvs. den 3 juli 2031. Tidigare bestämmelser ska då åter gälla. Frågan är vad som ska gälla för brott som begåtts medan den särskilda regleringen var i kraft men som lagförs först därefter och om det behövs någon särskild övergångsbestämmelse för dessa fall. Utredningen föreslår en övergångsbestämmelse som innebär att den särskilda regleringen ska tillämpas även efter upphörandet, om gärningen har begåtts medan regleringen var i kraft. Huvudregeln som beskrivs ovan, dvs. att lindrigare lagstiftning ska tillämpas även beträffande begångna gärningar före lagändringen, är avsedd för de fall där lagstiftaren ändrat mening angående gärningarnas straffvärdhet. Den nya uppfattningen ska i sådana fall slå igenom i rättskipningen så snart det kan ske. Att en kriminalisering upphävs kan dock även bero på att kriminaliseringen inte längre behövs, men utan att lagstiftaren ändrat mening om straffvärdheten av gärningar som begåtts före lagändringen. (Se Bäcklund och Johansson m.fl. Brottsbalken En kommentar [1 juli 2024, Version 25, JUNO] kommentaren till 5 § promulgationslagen). För dessa fall finns en särskild bestämmelse i 5 § andra stycket andra ledet i promulgationslagen enligt vilken huvudregeln inte gäller om det är fråga om en gärning som varit straffbelagd under viss tid på grund av då rådande särskilda förhållanden. Förslaget om att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ska upphöra att gälla efter fem år innebär inte en avkriminalisering eller mildare syn på de gärningar som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Att tillämpa huvudregeln i promulgationslagen om frihet från straff på gärningar som har begåtts innan den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder upphör att gälla, riskerar att leda till stötande resultat, exempelvis i fall där åtal redan har väckts eller tingsrätten har meddelat en dom som har överklagats till hovrätten när regleringen upphör att gälla. Det framstår därför inte som rimligt att tillämpa huvudregeln. Regeringen delar inte de tveksamheter

Sveriges Domareförbund framfört om styrkan i denna argumentation. I det avgörande från Högsta domstolen som *Malmö tingsrätt* hänvisar till anges dels att undantaget från huvudregeln regelmässigt bör markeras genom en uttrycklig övergångsregel, dels att det inte föreligger något formellt hinder för att i även andra fall föreskriva undantag från huvudregeln (NJA 2001 s. 409). Rättsfallet bedöms alltså inte tala emot att införa en sådan övergångsbestämmelse som utredningen föreslår. En övergångsbestämmelse bör därför införas i enlighet med utredningens förslag. Även för de lagändringar som föreslås som en följd av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder och som också ska gälla under endast fem år bör sådana övergångsbestämmelser införas. Detta gäller vissa bestämmelser i LUL (1 a, 38 e och 38 f §§), lagen om misstankeregistret (3 a och 4 §§) och lagen om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalogens område (5 kap. 4 §).

För bestämmelser om straffverkställighet är de ovan angivna principerna som gäller för straffbestämmelser inte tillämpliga, vilket innebär att retroaktiv tillämpning inte är förbjuden även om det är till den tilltalades nackdel. Det kan dock finnas anledning att införa särskilda övergångsbestämmelse även i sådana fall (se t.ex. prop. 1992/93:4, prop. 1997/98:96, prop. 2021/22:17 och prop. 2025/26:34). Regeringen bedömer att det finns behov av ett par sådana övergångsbestämmelser. Det gäller lagändringarna om att skärpa påföljden ungdomsövervakning, tillgodoräkning av böter vid undanröjande av ungdomspåföljder och ändringarna som rör varning vid misskötsamhet.

När det gäller förslagen om att skärpa påföljden ungdomsövervakning (avsnitt 10.1) framstår det inte som lämpligt att knyta tillämpligheten av lagändringarna till tidpunkten för brotten, givet de praktiska problem som kan följa av en sådan ordning. Det framstår i stället som en rimlig ordning att de nya bestämmelserna ska gälla endast för påföljder som har dömts ut efter ikraftträdandet.

Med anledning av förslaget om att ta bort möjligheten att förena ungdomsvård med ungdomstjänst eller böter föreslås ändringar i bestämmelsen i 32 kap. 4 § brottsbalken som innebär att föreskriften om att böter inte kan undanröjas utgår och att rätten inte längre ska ta skäligen hänsyn till böter som har dömts ut som en tilläggsåtgärd. För att böter som har dömts ut som en tilläggsåtgärd inte ska kunna undanröjas och att sådana böter ska kunna beaktas när rätten undanröjer en ungdomsvård och bestämmer ny påföljd bör en övergångsbestämmelse införas som anger att för ungdomsvård som dömts ut i förening med böter gäller 32 kap. 4 § brottsbalken i den äldre lydelsen.

När det gäller förslaget om att utöka åklagarens möjligheter att besluta om varning (30 b § första stycket LUL) är det inte rimligt att omständigheter som inträffat före ikraftträdandet kan läggas till grund för varning enligt den nya skärpta regleringen. Det bör därför framgå av en övergångsbestämmelse att åklagarens beslut om varning enligt den nya bestämmelsen endast får grundas på omständigheter som har inträffat efter ikraftträdandet.

Den nya bestämmelsen i hädelslagen (2010:611) om att det vid alla åtgärder som rör intagna som inte har fyllt 18 år i första hand ska beaktas vad som bedöms vara barnets bästa bör tillämpas omedelbart och omfatta

de eventuella barn som är intagna när bestämmelsen träder i kraft. Någon övergångsbestämmelse behövs inte.

För processrättslig lagstiftning är huvudregeln att nya bestämmelser blir tillämpliga omedelbart. Det innebär att de ska tillämpas på varje processuell företeelse som inträffar efter det att regleringen har trätt i kraft. De lagändringar i LUL som föreslås med anledning av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder (1 a, 31, 38 e och 38 f §§) är processrättsliga och blir tillämpliga direkt vid ikraftträdandet. Även förslaget om att sänka gränsen för presumtionsregeln i regleringen om bevistalan (38 § LUL) är som utredningen påpekar processrättslig till sin natur och bör därför tillämpas genast efter ikraftträdande. Detsamma gäller förslaget om att varning ska kunna meddelas den unge vid ett möte via ljud- och bildöverföring (30 b § LUL) och förslaget om skyldigheten att informera en misstänkt person i en § 31-utredning om rätten att inte behöva yttra sig över misstanken och inte heller i övrigt behöva medverka till utredningen av sin egen skuld (32 § LUL). Detsamma gäller samtliga lagändringar som föreslås i LUL med anledning av att unga myndiga inte längre ska särbehandlas (1, 25, 27, 29, 30 och 41 §§ LUL) och de i skattebrottslagen (1971:69) och lagen (1997:1024) om Skatteverkets brottsbekämpande verksamhet. Slutligen gäller detta också lagändringarna om preventiva tvångsmedel i preventivlagen och inhämtningslagen samt vissa bestämmelser i lagen om hemlig dataavläsning (7 b och 10 b §§). Några övergångsbestämmelser för dessa lagändringar behövs inte.

När det gäller förslaget om registrering i belastningsregistret av en dom genom vilken någon har förklarats ha begått brott i ett mål om bevistalan uppkommer frågan vilken tidpunkt som bör avgöra om registrering ska ske eller inte. Som framgår av avsnitt 7 motiveras förslaget främst av att uppgifter om att en person har gjort sig skyldig till ett brott fyller en viktig funktion inom rättsväsendets myndigheter. Det är därför angeläget att registrering av sådana domar kan ske så snart som möjligt. Avgörande för om en dom ska registreras ska därför vara tidpunkten för domstillfället. Det innebär att en fällande dom i ett mål om bevistalan som meddelats före ikraftträdandet inte ska registreras och att en fällande dom som meddelats efter ikraftträdandet ska registreras i belastningsregistret, även om gärningen har begåtts före ikraftträdandet. Med fällande dom avses den först meddelade domen som är fällande. Någon övergångsbestämmelse behövs inte för att uppnå detta.

13 Konsekvenser av förslagen

13.1 Ekonomiska konsekvenser

Regeringens bedömning

Förslagen om skärpta regler för unga lagöverträdare kommer att leda till ökade kostnader för staten.

De ökade kostnaderna kommer främst att belasta anslaget Kriminalvården och anslaget Rättsliga biträden m.m. I budgetpropositionen för

2026 föreslår regeringen att medel tillförs anslagen för att finansiera dessa kostnader. Förslagen beräknas få fullt genomslag vid olika tidpunkter.

De kostnader som uppstår för Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Tullverket, Åklagarmyndigheten och Sveriges Domstolar är sådana att de ryms inom respektive myndighets befintliga ekonomiska ramar.

Förslagen bedöms ha ingen eller marginell påverkan på kommuner och regioners kostnader.

Utredningens förslag och bedömning

Bedömningen från utredningen stämmer delvis överens med regeringens bedömning. Utredningens bedömning i fråga om förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder utgår från att regleringen ska omfatta den som fyllt 14 år. Utredningens bedömning utgår också från att en ny påföljd ska införas och från en delvis annorlunda reglering när det gäller misskötsamhet av ungdomspåföljder.

Remissinstanserna

En majoritet av remissinstanserna yttrar sig inte eller har inte några invändningar i fråga om utredningens bedömning av de ekonomiska konsekvenserna av förslagen.

Sveriges Domstolar anser när det gäller förslagen i delbetänkandet att det saknas en närmare analys av förslagets påverkan för domstolarna. När det gäller förslagen som lämnas i slutbetänkandet anser *Sveriges Domstolar* preliminärt att dessa kan hanteras inom ram för myndighetens befintliga anslag. *Sveriges Domstolar* pekar dock på att det har och kommer att genomföras många förändringar inom straffrätten vilket föranleder ett behov av att framöver följa upp de samlade kostnadseffekterna av lagändringarna för bl.a. *Sveriges Domstolar*. Även *Åklagarmyndigheten* anser att det bör göras en fördjupad analys av de ekonomiska konsekvenserna av förslagen och en bedömning av de samlade ekonomiska konsekvenserna av samtliga förslag som har bäring på unga lagöverträdare. *Kammarrätten i Stockholm* och *Förvaltningsrätten i Karlstad* anser att det saknas en analys av konsekvenserna för de allmänna förvaltningsdomstolarna. *Kriminalvården* framför att det är mycket svårt att uppskatta framtida kostnader i ett läge där många förändringar avseende hantering av unga lagöverträdare kommer att påverka kostnadsbilden på olika sätt. *Kriminalvården* anser därför att det är av största vikt att göra en samlad utvärdering av de ekonomiska konsekvenser som olika straffskärpningar för unga lagöverträdare i denna och andra utredningar medför. Även *Södertörns tingsrätt* anser att de ekonomiska konsekvenserna behöver belysas ytterligare.

Sveriges Kommuner och Regioner anser inte att det går att bedöma rimligheten i den ekonomiska analys utredningen har gjort inom ramen för delbetänkandet eftersom det saknas beräkningar. När det gäller förslagen i slutbetänkandet instämmer *Sveriges Kommuner och regioner* i utredningens bedömning om att förslagen inte leder till några nämnvärda förändringar när det gäller enskilda kommuners kostnader. *Sveriges Kommuner och Regioner* för fram att kostnaderna för verkställighet av påföljder kan

öka för vissa berörda kommuner samtidigt som behovet av sociala insatser minskar. *Botkyrka kommun* instämmer i bedömningen att förslagen i slutbetänkandet inte leder till några mer omfattande ekonomiska konsekvenser för kommunerna.

Ett flertal remissinstanser yttrar sig särskilt avseende de ekonomiska konsekvenserna av förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder. Kriminalvården påtalar att det är svårt att beräkna effekterna av förslaget, men att det är högst tveksamt om det finns praktiska förutsättningar att tillskapa ytterligare platser för 14-åringar, oavsett finansiella tillskott. Redan i dag finns det enligt Kriminalvården osäkerhet gällande klientvolymen för barn i åldern 15–17 år. Södertörns tingsrätt bedömer att förslaget om sänkt straffbarhetsålder kommer att leda till fler förtursmål i domstolarna, och att utredningen har underskattat den ökade arbetsbelastning som förslaget medför för domstolarna. *Polismyndigheten* anför att förslaget om sänkt straffbarhetsålder kan leda till ett ökat behov av förvaringsutrymmen under den tid då barn är gripna eller anhållna, vilket kommer att leda till kostnader som är svåra att förutse. *Statens institutionsstyrelse (SiS)* avstyrker förslaget om att myndighetens anslag med anledning av förslaget om sänkt straffbarhetsålder ska minskas med 25,7 miljoner kronor per år. En sänkning av straffbarhetsåldern kommer sannolikt inte att påverka antalet placerade vid myndigheten. En eventuell minskning av antalet placerade skulle dessutom sannolikt ske med enstaka platser på olika ungdomshem vilket i sig gör det svårt att sänka myndighetens kostnader. Om en minskning av SiS anslag ska göras, bör minskningen oavsett halveras från 25,7 miljoner kronor till 12,9 miljoner kronor.

Stenungsunds kommun anför att förslaget om sänkt straffbarhetsålder kan leda till en eventuell lättnad av ansvar för kommunerna eftersom barn som är 14 år och har dömts för allvarlig brottslighet inte längre kommer att falla inom kommunens ansvar. *Malmö kommun* delar däremot inte denna bedömning utan anför att ett ökat antal elever som blir aktuella för polisiär utredning kan medföra administrativ hantering, exempelvis i form av utlämnande av uppgifter, och administrativa kostnader för skolans verksamhet. *Malmö kommun* lyfter också att förslaget innebär att skolan får ytterligare en part att samverka med för att säkerställa elevers rätt till en sammanhållen skolgång.

Statens beredning för medicinsk och social utvärdering lyfter att det saknas beräkningar av hur förslaget om sänkt straffbarhetsålder kan påverka andra sektorer, såsom socialtjänst, hälso- och sjukvård och skola om sänkt straffbarhetsålder införs och detta medför negativa konsekvenser för individen och samhället. Dessa verksamheter riskerar att belastas ytterligare till följd av ökad ärendehantering, utredningsbehov och stödinsatser men sådana effekter beskrivs inte över en längre tidsperiod och beaktas inte heller i konsekvensanalysen.

När det gäller de ekonomiska konsekvenserna av övriga förslag yttrar sig ett fåtal remissinstanser särskilt. När det t.ex. gäller förslaget om sänkt gräns för presumtionsregeln i bestämmelsen om bevistalan påpekar Åklagarmyndigheten att antalet processer med bevistalan kan förväntas öka både för 14-åringar och yngre barn. Kriminalvården för fram att det inte går att bedöma utredningens kostnadsberäkning avseende förslagen om avskaffad ungdomsreduktion för unga myndiga och minskad ungdomsreduktion för lagöverträdare under 18 år eftersom det inte anges några

volymer. Detta behöver enligt Kriminalvården därför utredas närmare. Stenungsunds kommun önskar en analys över hur kostnaderna för kommunerna med anledning av förslagen om ungdomsövervakning och minskad ungdomsreduktion kan påverkas över tid. *Knivsta kommun* anser inte att de ekonomiska konsekvenserna avseende förslaget om fler fall av ungdomsövervakning utretts tillräckligt. Malmö kommun pekar på att förslaget om skärpning av reglerna för undanröjande av ungdomspåföljder innebär ytterligare krav på dokumentation och bedömningar från socialtjänstens sida, vilket kan påverka både arbetsbelastning och resursbehov.

Bedömningen i utkastet till lagrådsremiss

Bedömningen i utkastet till lagrådsremiss i fråga om ekonomiska konsekvenser med anledning av förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder stämmer överens med regeringens bedömning.

Remissinstanserna

En majoritet av remissinstanserna yttrar sig inte över bedömningen i utkastet till lagrådsremiss i fråga om de ekonomiska konsekvenserna av förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder.

Arbetsgivarverket anser att de ekonomiska konsekvenserna av en sänkning till 13 år behöver fördjupas och pekar bl.a. på att det kräver särskilda kunskaper för att hantera 13- och 14-åringar inom ramen för förundersökningar, domstolsprocesser och verkställighet av påföljd. *Arbetsgivarverket* påtalar att detta förutsätter kompetenshöjande åtgärder inom samtliga berörda myndigheter. *Domstolsverket* delar preliminärt den bedömning som görs i utkastet men framhåller igen att det genomförs många förändringar på straffrättens område och de samlade effekterna för bl.a. Sveriges Domstolar behöver därför följas upp. Malmö kommun bedömer att förslaget om straffbarhetsåldern kan medföra betydande kostnader för kommunerna eftersom de barn som återvänder från verkställighet av ett fängelsestraff kommer behöva omfattande stödinsatser och anpassa undervisning. *Kriminalvården* för på nytt fram att det är svårt att beräkna effekterna av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsåldern, men att det framför allt är fysiska anpassningar av lokaler liksom ökad personaltäthet som är kostnadsdrivande. *SiS* påtalar att förslaget om sänkt straffbarhetsålder sannolikt inte kommer att enbart leda till kostnadsbesparingar för myndigheten. Förslaget kan enligt *SiS* i stället komma att innebära att ännu yngre barn än vad som nu är fallet placeras vid *SiS*, vilket medföra behov av förändringar i personalbemanning samt behandlingsinnehåll. *Sveriges Kommuner och Regioner* påtalar att en konsekvens av att samtliga påföljder ska kunna dömas ut för den som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder är att även rättspsykiatrisk vård kan bli aktuell för de 13–14 åringar som döms enligt regleringen, vilket innebär ett ökat ansvar och kostnader för regionerna.

Skälen för regeringens bedömning

Kriminalvården

När det gäller förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder (avsnitt 6) uppskattar utredningen att kostnaden för förslaget uppgår till 548 miljoner kronor per år för Kriminalvården. Uppskattningen bygger på att straffbarhetsåldern bestäms till 14 år och baseras på uppgifter om antalet väckta bevistalan föregående år. Som framgår av avsnitt 6.2 ska samtliga påföljder kunna dömas ut för de som döms för brott som omfattas av den särskilda regleringen. Eftersom regleringen föreslås omfatta brott med minimistraff om fängelse i fyra år eller mer, samt försök, förberedelse och stämpling till sådana brott kommer påföljderna ungdomsövervakning och fängelse vara aktuella i något högre uträkning än övriga ungdomspåföljder, dvs. påföljder som Kriminalvården ansvarar för. Som *Kriminalvården* konstaterar är utredningens beräkningar behäftade med osäkerhetsmoment, särskilt när det gäller hur många barn som kommer att dömas enligt den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Eftersom barn under 15 år inte kan dömas till påföljd i dag finns ingen lagföringsstatistik avseende dessa. Det bedöms inte tillförlitligt att som utredningen utgå från statistiken avseende bevistalan eftersom den statistiken kan avse brott med såväl högre som lägre minimistraff samt då en väckt bevistalan inte behöver ha lett till en fällande dom. Kostnaderna bör i stället beräknas utifrån antagandet att 14-åringar kommer dömas i ungefär samma utsträckning som 15-åringar och 13-åringar i något mindre utsträckning. Med utgångspunkt i statistik avseende detta uppskattas de ökade kostnaderna med anledning av förslaget sänkt straffbarhetsålder till 13 år uppgå till 434 miljoner kronor per år. De ökade kostnaderna avser i huvudsak kostnader för tillkommande fängelseår, men även för verkställighet av påföljden ungdomsövervakning och för övervakning efter villkorlig frigivning. Förslaget om sänkt straffbarhetsåldern kan även förväntas innebära vissa kostnader för förberedelsearbete vid Kriminalvården. Med hänsyn till att de ökade kostnaderna för Kriminalvården avser verkställighet av påföljder kommer det dock dröja ett antal år innan förslaget får fullt genomslag. Med utgångspunkt i de beräkningar som gjorts bedöms kostnaderna uppgå till 11 miljoner kronor år 2026, 159 miljoner kronor år 2027, 347 miljoner kronor år 2028 och 423 miljoner kronor år 2029. Fullt genomslag beräknas uppkomma år 2030 med 434 miljoner kronor. Med anledning av de ökade kostnaderna har regeringen i budgetpropositionen för 2026 föreslagit att anslaget till Kriminalvården ökas med 11 miljoner kronor år 2026, med 159 miljoner kronor år 2027 och med 347 miljoner kronor år 2028 (prop. 2025/26:1 utg.omr. 4 avsnitt 3.9.6 s. 83–84). Den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder föreslås tidsbegränsas till fem år och regleringen alltså upphöra att gälla den 1 juli 2031. De ökade kostnaderna för Kriminalvården kommer dock att kvarstå även efter den tidpunkten med anledning av att de som begår brott under tiden regleringen gäller kommer att avtjäna sina straff därefter (se avsnitt 12 om ikraftträdande- och övergångsbestämmelser). Kostnaderna för Kriminalvården kommer därefter att minska och således trappas ner t.o.m. 2035. Förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder bedöms leda till ett behov av ytterligare ca 97 anstaltsplatser per år på en barn- och ungdomsavdelning på anstalt från och med år 2029. Under

åren dessförinnan bedöms det behövas uppskattningsvis ca 43 anstaltsplatser år 2027 och ca 75 anstaltsplatser år 2028. Regeringen delar Kriminalvårdens uppfattning att beräkningarna avseende förslaget om sänkt straffbarhetsålder är behäftade med osäkerhetsmoment oavsett hur de görs, de påverkas t.ex. av hur brottsligheten utvecklas och vilka effekter pågående satsningar på rättsväsendet och nya verktyg för brottsbekämpningen får. Som framgår av avsnitt 6.2 är det en klar utgångspunkt att Kriminalvården ska utgöra en organisation med kunskap och kompetens att möta barn och unga. Regeringen har förtroende för att myndigheten kommer att vara det, men som *Arbetsgivarverket* för fram kan detta innebära ett behov av kompetenshöjande åtgärder.

När det gäller förslaget om att ungdomsreduktionen ska avskaffas för unga myndiga (avsnitt 8.1) uppskattar utredningen att kostnaderna för detta förslag tillsammans med förslaget om minskad ungdomsreduktion för lagöverträdare under 18 år uppgår till 25 miljoner kronor per år för Kriminalvården. Som Kriminalvården pekar på finns inga uppgifter om på vilket sätt kostnaden har beräknats. Regeringen bedömer att uppskattningen är kraftigt underskattad. Förslaget om avskaffad ungdomsreduktion innebär dels att fängelsestraffen för åldersgruppen kommer att bli längre, dels att det kommer ske en förskjutning av påföljder på så sätt att påföljder som tidigare ansetts vara tillräckligt ingripande inte längre kommer vara det. Med utgångspunkt i statistik för 18–20 åringar i fråga om fängelsepåföljder med strafftider upp till ett år och övriga påföljder uppskattas den ökade kostnaden för Kriminalvården till 173 miljoner kronor per år. De ökade kostnaderna avser verkställighet till följd av fler fängelseår. Eftersom kostnaden avser verkställighet av påföljder kommer det dröja innan förslaget får fullt genomslag. Med utgångspunkt i de beräkningar som gjorts bedöms kostnaderna uppgå till 6 miljoner kronor år 2026, 94 miljoner kronor år 2027, 165 miljoner kronor år 2028 och 173 miljoner kronor år 2029 då fullt genomslag beräknas uppkomma. Med anledning av de ökade kostnaderna har regeringen i budgetpropositionen för 2026 föreslagit att anslaget till Kriminalvården ökas med motsvarande belopp (prop. 2025/26:1 utg.omr. 4 avsnitt 3.9.6 s. 83–84). Förslaget bedöms leda till ett behov av ytterligare ca 40 platser per år på anstalt från och med år 2027. År 2026 bedöms behovet uppgå till ca fem anstaltsplatser.

När det gäller förslaget om att ungdomsvård inte längre ska kunna dömas ut för den som fyllt 18 år vid tidpunkten för brottet (avsnitt 8.2) bedömer utredningen att det rör sig om sådana kostnader som ryms inom Kriminalvårdens befintliga ekonomiska anslag. Redan i dag är möjligheten att döma till ungdomsvård efter att någon fyllt 18 år begränsad. Följden av förslaget blir dock att fler kommer att dömas till en annan påföljd. Eftersom en påföljd på ungdomsvård normalt avsett brottslighet med förhållandevis lågt straffmättningsvärde kommer det sannolikt, när det gäller de påföljder Kriminalvården ansvarar för, framför allt vara aktuellt att döma till skyddstillsyn. Med utgångspunkt i statistik avseende de personer i åldern 18–20 år som dömts till ungdomsvård och att övervakningen beträffande en skyddstillsyn pågår under ett år uppskattas den ökade kostnaden för Kriminalvården med anledning av förslaget till sju miljoner kronor per år från och med år 2028. För år 2026 och 2027 beräknas kostnaden uppgå till två respektive fem miljoner kronor. Med anledning av de

ökade kostnaderna har regeringen i budgetpropositionen för 2026 föreslagit att anslaget till Kriminalvården ökas med motsvarande belopp (prop. 2025/26:1 utg.omr. 4 avsnitt 3.9.6 s. 83–84).

Som framgår ovan uppskattar utredningen att kostnaderna av förslaget om att minska ungdomsreduktionen för lagöverträdare under 18 år (avsnitt 9.1 och 9.2) tillsammans med förslaget om avskaffad ungdomsreduktion för unga myndiga uppgår till 25 miljoner kronor per år för Kriminalvården. När det gäller förslaget om att höja straffmaximum från 14 till 18 år (avsnitt 9.3) uppskattar utredningen kostnaderna ryms inom Kriminalvårdens befintliga ekonomiska anslag. Som nämns ovan bedöms utredningens uppskattning av dessa kostnader vara kraftigt underskattad. Förslaget om att minska ungdomsreduktionen för lagöverträdare under 18 år innebär att straffmättningsvärdet efter ungdomsreduktion i princip kommer att uppgå till det dubbla jämfört med dagens ordning. Detta innebär såväl längre fängelsestraff för åldersgruppen som en förskjutning av påföljder på så sätt att de påföljder som med dagens ungdomsreduktion ansetts vara tillräckligt ingripande inte längre kommer anses vara det. Framför allt ungdomsövervakning och fängelse kommer i högre utsträckning än i dag att dömas ut i stället för ungdomsvård och ungdomstjänst. Liksom med förslaget om avskaffad ungdomsreduktion för unga myndiga bör beräkningen av kostnaderna ske med utgångspunkt i statistik för lagöverträdare under 18 år. Beräkningen har gjorts med utgångspunkt i statistiken för antalet påföljder på sluten ungdomsvård och strafftiden för dessa samt ytterligare ett antal påföljder på fängelse. En omräkning har därefter gjorts med utgångspunkt i den ungdomsreduktion som ska göras enligt förslaget i avsnitt 9.2. Det har också beaktats att vissa av lagöverträdarna under 18 år i flera fall kommer hinna fylla 18 år och alltså överflyttas till vuxenanstalt med en lägre vårddygnskostnad. Med hänsyn till den förskjutning av påföljder som förslaget innebär har uppskattningar även gjorts med utgångspunkt i föregående års statistik över ungdomspåföljderna ungdomsvård, ungdomstjänst och ungdomsövervakning för åldersgruppen. Sammantaget uppskattas den ökade kostnaden för Kriminalvården med anledning av förslaget om minskad ungdomsreduktion till 1 478 miljoner kronor per år fr.o.m. 2030. Eftersom kostnaden avser verkställighet av påföljder kommer det dröja innan förslaget får fullt genomslag. Med utgångspunkt i de beräkningar som gjorts bedöms kostnaderna uppgå till 34 miljoner kronor år 2026, 528 miljoner kronor år 2027, 855 miljoner kronor år 2028. Fullt genomslag beräknas uppkomma år 2030 och då med 1 478 miljoner kronor. De ökade kostnaderna avser i huvudsak kostnader till följd av fler fängelseår, men också ökade kostnader för verkställighet av fler påföljder på ungdomsövervakning och för övervakning efter villkorlig frigivning. I dessa beräkningar har även effekterna med anledning av förslaget om att höja straffmaximum beaktats. Med anledning av de ökade kostnaderna har regeringen i budgetpropositionen för 2026 föreslagit att anslaget till Kriminalvården ökas med motsvarande belopp (prop. 2025/26:1 utg.omr. 4 avsnitt 3.9.6 s. 83–84). Förslaget om minskad ungdomsreduktion bedöms leda till ett behov av ytterligare ca 98 platser per år på en barn- och ungdomsavdelning på anstalt från och med år 2029. Under åren dessförinnan bedöms det behövas uppskattningsvis ca 74 platser år 2027 och ca 92 platser år 2028. Vidare bedöms förslaget leda till ett behov av ytterligare ca 392 platser per år på

en vuxenanstalt från och med år 2030. Under åren dessförinnan bedöms det behövas ca 20 platser år 2027, 41 platser år 2028 och 295 platser år 2029. År 2026 bedöms det inte behövas några platser med anledning av förslaget.

När det gäller förslaget om att skärpa påföljden ungdomsövervakning (avsnitt 10.1) uppskattar utredningen att kostnaderna uppgår till 25 000 kronor per år för fler hembesök och särskilda koordinatörer. Utredningen föreslår inte några andra skärpningar av påföljden utan i stället att en ny påföljd, utvidgad ungdomsövervakning, ska införas. Utredningen lämnar ingen uppskattning av kostnaderna med anledning av förslaget som innebär att ungdomsövervakning kommer att dömas ut i fler fall. Förslaget om att skärpa påföljden ungdomsövervakning innebär en ökad tillsyn av den dömde genom möjlighet till fler hembesök och fler koordinatörer. Det innebär även mer omfattande rörelseinskränkningar för den dömde och en möjlighet för Kriminalvården att i högre utsträckning förordna om att den dömde inte får vistas på vissa platser eller inom vissa områden. Samtliga skärpningar bedöms leda till ökade kostnader med ca 62 000 kronor per ungdomsövervakning, vilket innebär att kostnaden för en ungdomsövervakning i genomsnitt uppgår till 381 150 kronor. Den ökade kostnaden med anledning av skärpningarna har inkluderats i beräkningen av de förslag som innebär att ungdomsövervakning kommer dömas ut i högre utsträckning; dvs. sänkt straffbarhetsålder och minskad ungdomsreduktion. Regeringen har i budgetpropositionen för 2026 därför inte föreslagit att anslaget till Kriminalvården ökas med anledning av detta förslag i sig. Förslaget om att möjligheten att döma ut ungdomsvård i förening med ungdomstjänst eller böter ska tas bort (avsnitt 10.2) innebär att ungdomsövervakning kommer dömas ut i fler fall. Med utgångspunkt i statistik avseende antalet utdömda ungdomsvård i förening med ungdomstjänst eller böter bedöms kostnaden med anledning av förslaget uppgå till 57 miljoner kronor per år. Regeringen har då utgått från att en ungdomsövervakning i snitt pågår under sju månader till en styckkostnad om 381 150 kronor. Fullt genomslag beräknas uppkomma år 2027. År 2026 beräknas kostnaden uppgå till 29 miljoner kronor. Med anledning av de ökade kostnaderna har regeringen i budgetpropositionen för 2026 föreslagit att anslaget till Kriminalvården ökas med motsvarande belopp (prop. 2025/26:1 utg.omr. 4 avsnitt 3.9.6 s. 83–84).

Förslagen som innebär en skärpt reglering vid misskötsamhet av påföljderna ungdomsvård och ungdomstjänst innebär att en ungdomsvård eller ungdomstjänst som missköts kan komma att undanröjas i ett tidigare skede jämfört med dagens reglering. När en påföljd undanröjs ska en ny bestämmas, vilken det blir beror på omständigheterna i det enskilda fallet men det kan antas att ungdomsövervakning och skyddstillsyn kan komma att dömas ut i något högre utsträckning med anledning av förslagen. Uppskattningsvis rör det sig om ca 15 stycken utdömda ungdomsövervakning och 15 stycken utdömda skyddstillsyn per år. Kostnaden uppskattas till 7,9 miljoner kronor per år och utgår från en styckkostnad för en ungdomsövervakning om 381 150 kronor och 146 000 kronor för en skyddstillsyn. Fullt genomslag beräknas uppkomma år 2030. För år 2029 beräknas kostnaden uppgå till 4 miljoner kronor. Förslaget bedöms inte innebära några kostnader för åren dessförinnan och regeringen har därför inte läm-

nat förslag om att anslaget till Kriminalvården ska ökas med anledning av detta förslag i budgetpropositionen för 2026.

Slutligen kan nämnas att beträffande samtliga förslag har regeringen beaktat sådana samverkande effekter som kan uppkomma med anledning av de förslag och lagändringar som görs inom ramen för den straffrättsliga reform som nu genomförs (se avsnitt 4).

Rättsväsendets övriga myndigheter

Utredningen bedömer att förslagen om skärpta regler för unga lagöverträdare kommer att leda till något ökade kostnader för Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Tullverket, Åklagarmyndigheten och Sveriges Domstolar, men att dessa ryms inom befintliga ekonomiska ramar för respektive myndighet.

När det gäller förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder kommer, som *Polismyndigheten* anför, myndighetens kostnader främst att avse kostnader för att förvara gripna och anhållna personer under 15 år som misstänks för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. De ökade kostnaderna för detta är, som *Polismyndigheten* påpekar, svåra att beräkna. Mot bakgrund av lagföringsstatistik avseende personer som var 15 år vid brottet bedöms det totala antalet personer som vid 13 eller 14 års ålder kommer att gripas och anhållas misstänkta för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder dock vara förhållandevis litet. När det gäller *Åklagarmyndighetens* kostnader bör det vidare beaktas att det enligt dagens reglering finns en möjlighet att väcka en bevistalan med stöd av presumptionsbestämmelsen i 38 § första stycket LUL men också i vissa andra fall enligt 38 § andra stycket LUL. Att det med den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder i stället kommer väckas åtal för dessa brott bedöms innebära en något ökad kostnad i fråga om antalet domstolsprocesser. Förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder kan vidare förväntas innebära något fler frihetsberövanden av personer under 15 år. Med hänsyn till den restriktivitet som gäller vid häktning av personer under 18 år bör det dock vara fråga om ett mindre antal. Vidare kan, som *Åklagarmyndigheten* påpekar, förslaget leda till ökade kostnader för utbildningsinsatser, uppdatering av styrdokument och it-stöd. Även för Sveriges Domstolar bedöms förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder medföra något ökade kostnader. Antalet åtal som avser brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder bedöms dock överstiga det antal bevistalan som i dag kan väckas endast med ett fåtal. För såväl bevistalan som åtal mot personer under 18 år gäller snävare tidsfrister för att hålla huvudförhandling än vad som gäller vid åtal mot personer som har fyllt 18 år. Till skillnad från vad *Södertörns tingsrätt* anför innebär detta att förtursmålen hos de allmänna domstolarna inte kommer att öka annat än marginellt. Förslaget kan innebära en ökning av arbetsuppgifter i fråga om t.ex. häktningsförhandlingar. Som framgår ovan bedöms det dock i sammanhanget inte vara fråga om särskilt många barn som begärs häktade. Dessa kommer dessutom att spridas ut på ett stort antal domstolar. Förslaget kan därmed inte anses leda till annat än mindre kostnadsökningar för Sveriges Domstolar, vilka kan hanteras inom befintliga ekonomiska.

Förslaget om att sänka gränsen för presumtionsregeln i regleringen om bevistalan från fängelse i fem år till fängelse i fyra år kan som utredningen pekar på leda till ökade kostnader för Åklagarmyndigheten och Sveriges Domstolar med anledning av att det kommer bli fråga om ett något högre antal bevistaleprocesser. Samtidigt visar Åklagarmyndighetens statistik (se avsnitt 7) att bevistalan redan i dag i stor uträkning väcks för brott med lägre minimistraff än fem år. Kostnaderna med anledning av förslaget bedöms därför vara begränsade.

Arbetsgivarverket påtalar att det kräver särskilda kunskaper att hantera 13- och 14-åringar inom ramen för förundersökningar där olika tvångsmedel är vanligt förekommande och domstolsprocesser. Det är i och för sig riktigt det att det kan finnas skillnader i hanteringen mellan en 13-åring och en 15-åring. Samtidigt bör dessa skillnader inte överdrivas med hänsyn till att barn under 15 år redan i dag kan bli föremål för en bevistalan och således en domstolsprocess samt för en § 31-utredning och vissa tvångsmedel i enlighet med den lagstiftning som trädde i kraft den 1 oktober 2025. Det utesluter dock inte som *Arbetsgivarverket* också anför att det kan finnas behov av kompetenshöjande åtgärder inom rättsväsendets myndigheter, vilket kan innebära något ökade kostnader.

Sammantaget bedömer regeringen att förslagen om skärpta regler för unga lagöverträdare kommer leda till något ökade kostnader för Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Tullverket, Åklagarmyndigheten och Sveriges Domstolar. Kostnaderna rymms dock inom befintliga ekonomiska ramar för respektive anslag.

Rättsliga biträden

Utredningen bedömer att förslagen om skärpta regler för unga lagöverträdare kommer leda till något ökade kostnader för rättsliga biträden men att de rymms inom ram för anslaget.

Förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder kommer innebära att offentliga försvarare och målsägandebiträden utses i något större utsträckning. Förslaget kommer vidare att leda till fler mål i domstol och fler häktningsförhandlingar. Regeringen uppskattar att de ökade kostnaderna med anledning av förslaget uppgår till 2,7 miljoner kronor per år. Regeringen har därför i budgetpropositionen för 2026 föreslagit att anslaget Rättsliga biträden m.m. med anledning av förslaget om sänkt straffbarhetsålder ökas med 1,35 miljoner kronor år 2026 samt med 2,7 miljoner kronor fr.o.m. 2027.

När det gäller förslaget om minskad ungdomsreduktion för lagöverträdare under 18 år kommer detta att leda till fler häktningsförhandlingar för personer under 18 år eftersom straffmättningsvärdet efter ungdomsreduktionen kommer vara högre än med dagens reglering. Regeringen uppskattar att de ökade kostnaderna med anledning av förslagen uppgår till 2,3 miljoner kronor per år. Regeringen har därför i budgetpropositionen för 2026 föreslagit att anslaget Rättsliga biträden m.m. med anledning av förslaget ökas med 1,2 miljoner kronor år 2026 samt med 2,3 miljoner kronor år fr.o.m. 2027.

Förslaget om att avskaffa ungdomsreduktionen för unga myndiga kommer innebära att fler mål behöver överlämnas till domstol. Regeringen uppskattar att de ökade kostnaderna med anledning av förslaget uppgår till

800 000 kronor per år. Regeringen har därför i budgetpropositionen för 2026 föreslagit att anslaget Rättsliga biträden m.m. med anledning av förslaget ökas med 400 000 kronor år 2026 samt med 800 000 kronor fr.o.m. 2027.

Slutligen bedöms förslaget om en skärpt reglering vid misskötsamhet av en ungdomspåföljd innebära en viss ökning av antalet undanröjandeprocesser. Regeringen uppskattar att de ökade kostnaderna uppgår till 600 000 kronor per år. Regeringen har därför i budgetpropositionen för 2026 föreslagit att anslaget Rättsliga biträden m.m. med anledning av förslaget ökas med 300 000 kronor år 2026 och med 600 000 kronor fr.o.m. 2027.

Sammanfattningsvis bedömer regeringen, liksom utredningen, att förslagen om skärpta regler för unga lagöverträdare leder till ökade kostnader för rättsliga biträden. Regeringen har i budgetpropositionen för 2026 föreslagit att anslaget Rättsliga biträden m.m. med anledning av förslagen tillförs sammanlagt 3,25 miljoner kronor år 2026 samt med 6,4 miljoner kronor fr.o.m. 2027 (prop. 2025/26:1 utg.omr. 4 avsnitt 3.9.11 s. 92–93).

Kommuner och regioner

Utredningen bedömer att förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder kommer att leda till något ökade kostnader för kommunerna. Detsamma gäller förslagen som innebär en skärpning av påföljden ungdomsövervakning. Utredningen bedömer inte att övriga förslag som regeringen går fram med kommer att leda till några ökade kostnader för kommunerna.

När det gäller förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder framgår av avsnitt 6.2 att samtliga ungdomspåföljder ska kunna väljas för den som dömts för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Med hänsyn till att den särskilda regleringen ska omfatta allvariga brott kommer det dock vara aktuellt att döma till påföljderna ungdomsvård eller ungdomstjänst, vilka kommunerna ansvarar för, i förhållandevis begränsad utsträckning. När det gäller påföljden ungdomsövervakning bör det, som utredningen påpekar, beaktas att socialnämnden inom ramen för verkställigheten av ungdomsövervakning ska samverka med Kriminalvården och utse en särskild handläggare för den dömde (9 § lagen [2020:616] om verkställighet av ungdomsövervakning). Förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder kan vidare leda till något ökade kostnader för kommunerna när det gäller samverkan med brottsutredande myndigheter under en förundersökning. Redan i dag ska dock allvariga brott utredas enligt 31 § första stycket LUL. De eventuella kostnader som följer av detta bedöms därför vara begränsade. Den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder kommer vidare leda till att barn som är 13 eller 14 år eller något äldre kommer att vara frihetsberövade såsom häktade och inom ramen för verkställighet av ett fängelsestraff. Som *Sveriges Kommuner och Regioner* samt *Stenungsunds kommun* påpekar, innebär det att kommunernas ansvar för sociala insatser för dessa personer under den tiden kommer att vara begränsat.

När det gäller förslaget om minskad ungdomsreduktion för lagöverträdare under 18 år och förslaget om att möjligheten att förena ungdomsvård med ungdomstjänst eller böter tas bort kommer dessa förslag att leda till en förändring i fråga om vilka ungdomspåföljder som döms ut. Förslagen

kommer innebära att ungdomspåföljder som Kriminalvården ansvarar för döms ut i högre uträkning i stället för de påföljder kommunerna ansvarar för. När det gäller ungdomsövervakning kan dock den effekten komma att dämpas om förslagen i promemorian En lag om insatser inom socialtjänsten till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas (Ds 2024:30) om att utvidga tillämpningsområdet för ungdomsvård genomförs eftersom en ungdomsvård i fler fall kommer att kunna vara mer ingripande än i dag och utgöra en tillräckligt ingripande påföljd (se avsnitt 10.2). Även förslaget om att ytterligare begränsa möjligheten att döma till ungdomsvård efter att någon fyllt 18 år innebär att en påföljd som kommunerna ansvarar för kommer att dömas ut i något mindre utsträckning.

Det kan här nämnas att regeringen i lagrådsremissen Frihetsberövande påföljder för barn och unga föreslår att det ska införas en ny bestämmelse i fängelselagen (2010:610) som innebär att socialnämnden i den kommun som enligt socialtjänstlagen (2025:400) har ansvar för en intagen som inte har fyllt 18 år ska utse en särskild handläggare för honom eller henne. I lagrådsremissen anges bl.a. att den särskilda handläggaren under verkställigheten ska vara Kriminalvårdens kontaktperson i frågor som berör socialtjänsten. Vidare ska handläggaren medverka vid uppföljning och ändring av verkställighetsplanen. Kommunerna har med anledning av bl.a. detta förslag tillförts medel i budgetpropositionerna för 2025 och 2026.

Sammantaget bedöms förslagen alltså i vissa avseenden kunna leda till minskade kostnader och i vissa avseenden ökade kostnader för kommunerna. Överlag handlar det dock inte om annat än marginella kostnadsökningar för kommunerna och regeringen delar således inte Malmö kommuns uppfattning att det rör sig om betydande kostnader. Den kommunala finansieringsprincipen aktualiseras inte.

När det gäller det som Sveriges Kommuner och Regioner tar upp om tillämpningen av rättspsykiatrisk vård för de 13–14 åringar som döms för brott med stöd av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder är det, som anges i avsnitt 6.2, ytterst ovanligt att en lagöverträdare under 18 år döms till rättspsykiatrisk vård och det bör vara än mer ovanligt att det finns skäl att överlämna en 13- eller 14-åring till rättspsykiatrisk vård. Till skillnad från vad Sveriges Kommuner och Regioner anför anser regeringen därför inte att förslaget i denna del medför ökat ansvar eller ökade kostnader för regionerna.

Övriga sektorer

Statens beredning för medicinsk och social utvärdering lyfter att det saknas beräkningar av hur förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder kan komma att påverka andra sektorer, exempelvis hälso- och sjukvård. De verksamheterna riskerar enligt Statens beredning för medicinsk och social utvärdering att belastas ytterligare till följd av ökad ärendehantering, utredningsbehov och stödsatser. Regeringen instämmer i att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder kan komma att leda till något ökade kostnader för andra sektorer, däribland hälso- och sjukvården. Det handlar dock inte om någon nämnvärd kostnadsökning. I sammanhanget bör det också noteras att förslaget om sänkt straffbarhetsålder föreslås vara tidsbegränsat. Det innebär att en utvär-

dering av reformen kommer att behöva göras. Inom ramen för en sådan utvärdering är det naturligt att kostnader till följd av förslaget analyseras.

Statens institutionsstyrelse

Utredningen bedömer att förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder till 14 år innebär en kostnadsbesparing för SiS om 25,7 miljoner kronor per år utifrån antagandet att omkring 2000–6000 vård dygn kommer att belasta Kriminalvården i stället för SiS. Mot bakgrund av att förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder föreslås träda i kraft den 1 juli 2026, dvs. samtidigt som reformen om frihetsberövande påföljder för barn och unga föreslås träda i kraft, kommer förslaget, som utredningen påpekar, inte att leda till att påföljden slutna ungdomsvård döms ut. Förslaget kommer inte heller i övrigt att leda till kostnader för SiS. Förslaget kommer däremot leda till att ett antal 13 eller 14-åringar som misstänks för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder kommer att vara frihetsberövade såsom häktade eller inom ramen för att de avtjänar ett fängelsestraff, i stället för att vara placerade på ett ungdomshem inom SiS-verksamhet med stöd av LVU. Det kommer alltså innebära en kostnadsbesparing för SiS. SiS har över utredningens förslag om att sänka straffbarhetsåldern till 14 år anført att kostnadsbesparingen av att sänka straffbarhetsåldern till 14 år inte uppgår till mer än 12,9 miljoner kronor per år. Eftersom regeringen nu föreslår att straffbarhetsåldern ska sänkas till 13 år bedöms kostnadsbesparingen sannolikt uppgå till mer än 12,9 miljoner kronor per år. Även om förslaget som SiS påtalar inte nödvändigtvis enbart leder till kostnadsbesparingar för myndigheten kommer besparingen under alla förhållanden vara högre än kostnaderna. Som *Arbetsgivarverket* anför föreslås den särskilda regleringen vidare vara tillfällig och när den upphör kommer SiS åter att hantera de 13- och 14-åringar som omfattats av regleringen. Övriga förslag innebär varken några kostnader eller besparingar för SiS.

13.2 Konsekvenser för barn

Regeringens bedömning

Förslagen kommer att påverka barn som misstänks och döms för brott. Förslagen kommer också påverka barn som är syskon eller på annat sätt nära anhöriga till barn som misstänks och döms för brott.

Utredningens bedömning

Bedömningen från utredningen stämmer i huvudsak överens med regeringens.

Remissinstanserna

Några remissinstanser, bland andra *Barnrättsbyrån*, *Barnens rätt i samhället (Bris)*, *Länsstyrelsen i Skåne län*, *Stiftelsen Allmänna Barnhuset* och *Unicef Sverige* påtalar att det saknas en barnkonsekvensanalys i linje med

regeringens strategi för barnets rättigheter. Även *Barnombudsmannen* anser att det saknas en mer utförlig redogörelse för eller resonemang kring vilka konsekvenser de föreslagna ändringarna kan komma att få för de barn som berörs, t.ex. när det gäller barns utveckling och risken för återfall. *Diskrimineringsombudsmannen* för fram att en uppföljning av konsekvenserna och effekterna av förslagen bör göras i närtid om regeringen väljer att gå vidare med dessa. *Institutet för mänskliga rättigheter* anser att utredningens konsekvensanalys vad gäller barns rättigheter är otillräcklig. Även *Länsstyrelsen i Västerbottens län* menar att konsekvenserna för barn och unga inte är tydligt utredda. Bland andra Unicef Sverige anser att barn inte i tillräcklig utsträckning givits möjlighet att delta och ge sina synpunkter på lagstiftningsarbetet. *Malmö kommun* anser att det saknas en analys av intressekonflikten mellan barnets bästa och intresset av repres-sionshöjning.

Institutet för mänskliga rättigheter, Jämställdhetsmyndigheten och Myndigheten för delaktighet anför att det saknas analyser av konsekvenserna för barn med funktionsnedsättning.

Socialstyrelsen framhåller att det finns tydliga samband mellan frihetsberövanden under ungdomsåren och fysiska och psykiska hälsoproblem senare i livet. *Socialstyrelsen* anser även att de förslag som läggs fram lägger ett större ansvar på det enskilda barnet, i stället för att rikta ljus mot samhällets och vuxnas ansvar.

Stenungsunds kommun pekar på att förslaget om sänkt straffbarhetsålder kan leda till att de barn som begår allvarliga brott får det adekvata stöd och den hjälp de behöver.

Bedömningen i utkastet till lagrådsremiss

Bedömningen i utkastet till lagrådsremiss i fråga om konsekvenserna för barn med anledning av förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder stämmer överens med regeringens bedömning.

Remissinstanserna

De remissinstanser som yttrar sig i fråga om konsekvenserna för barn med anledning av förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder anför i huvudsak samma sak som över utredningens förslag. Några remissinstanser framför på nytt att konsekvenserna för barn inte är tillräckligt utredda. *Ecpat Sverige* påpekar att konsekvenserna för de syskon till barn som kommer att hamna i fängelse behöver beaktas, inte minst utifrån hur rätten till skydd för privat- och familjeliv kan påverkas. *Malmö kommun* påtalar att skolpliktiga barn vid ett frihetsberövande riskerar att gå miste om undervisning, vilket kan få långsiktiga konsekvenser för deras skolgång, framtida möjligheter och sociala utveckling. *Malmö kommun* påpekar också att det inte finns någon plan för hur konsekvenserna av reformen om sänkt straffbarhetsålder ska följas upp. *Myndigheten för delaktighet* för fram att de konstaterade negativa konsekvenser för barn, däribland barn med funktionsnedsättningar, fortfarande överstiger de skäl som talar för förslaget och den eventuella avsedda effekt som förslaget kan förväntas ha.

Skälen för regeringens bedömning

Barnkonventionen är svensk lag. Vid alla åtgärder som rör barn ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa enligt artikel 3 i barnkonventionen. Det inkluderar att identifiera behoven inom och mellan olika grupper, t.ex. flickor och pojkar.

Regeringen konstaterar inledningsvis att utredningen under utredningstiden har träffat Barnombudsmannen vid två tillfällen, Jämställdhetsmyndigheten, Bris, Institutet för mänskliga rättigheter och Rädda Barnen. Utredningen har också deltagit vid ett möte med Barnrättsdelegationen, dvs. regeringens forum för dialog med civilsamhällesorganisationer i Sverige som arbetar med barnets rättigheter nationellt och internationellt. Vid mötet presenterades uppdraget och mötesdeltagarna lämnade synpunkter. Utredningen har vidare träffat flera klasser i årskurs 6 och 7 i syfte att lyssna på barnens synpunkter. Utredningen har också besökt SiS ungdomshem för att informera sig om verksamheten och samtala med ungdomar som avtjänar sluten ungdomsvård för allvarliga brott. Regeringen anser mot den bakgrunden, till skillnad från vad bl.a. *Unicef Sverige* anför, att utredningen i tillräcklig utsträckning har inhämtat relevant information bl.a. genom samtal med barn och med företrädare för relevanta myndigheter och organisationer. Utredningens analys bedöms vidare ge ett bra underlag för vidare överväganden i frågan om förslagets konsekvenser för barn. När det gäller förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder kan påpekas att utredningens konsekvensanalys avser 14-åringar. Regeringen bedömer dock att de effekter som blir belysta även är relevanta för 13-åringar.

De förslag som lämnas kommer att påverka barn som begår brott på flera sätt, bl.a. genom att det i högre utsträckning kommer bli aktuellt med mer ingripande påföljder för barn. Förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder innebär vidare att 13- och 14-åringar till skillnad från i dag kommer att kunna dömas till en straffrättslig påföljd samt i högre utsträckning bli föremål för straffprocessuella tvångsmedel.

Som framgår av bl.a. avsnitt 6.1 för några remissinstanser fram att barn är känsliga för bestraffning och att det är vedertaget att straffrättsliga påföljder kan vara negativa för barns utveckling. *Socialstyrelsen* för fram att det finns tydliga samband mellan frihetsberövanden under ungdomsåren och fysiska och psykiska hälsoproblem senare i livet. Som framgår av avsnitt 4 ska skälen för särbehandling av barn även i fortsättningen vara bärande. Det innebär att barnets ålder fortsatt ska beaktas vid straffmätningen av ett brott och att barn som utgångspunkt ska dömas till någon av de särskilda ungdomspåföljderna som är särskilt anpassade för lagöverträdare under 18 år. Om fängelse väljs som påföljd följer av förslagen i lagradsremissen Frihetsberövande påföljder för barn och unga att det föreslås finnas särskilda barn- och ungdomsavdelningar på Kriminalvårdens anstalter där intagna barn ska placeras. Som *Stenungsunds kommun* lyfter, kan en påföljd leda till att ett barn får det stöd och de insatser som han eller hon är i behov av för att motverka återfall i brott eller annan ogynnsam utveckling. De barn som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder kommer att utsättas för straffprocessuella tvångsmedel i något större utsträckning än vad som är tillåtet i en § 31-utredning, exempelvis i form av anhållande och häktning. Det

blir också möjligt att ta dessa barn i förvar vid ett kvarhållande enligt 14 § LUL och i samband med förhör enligt 23 kap. 9 § rättegångsbalken. Barn som är häktade och barn som avtjänar fängelsestraff kommer att påverkas negativt av förslagen, bl.a. på så sätt att de inte kommer kunna gå i sin vanliga skola, inte delta i sina vanliga fritidsaktiviteter eller få begränsad tillgång till fritidsaktiviteter eller umgås med familj och vänner i vardagen. Detta kan förväntas leda till en ökad psykisk påfrestning för frihetsberövade barn. De barn som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder kommer också kunna bli föremål för preventiva tvångsmedel. Sådan tvångsmedelsanvändning innebär ett intrång i den personliga integriteten och kan alltså påverka barnet negativt. Samtidigt kan preventiva tvångsmedel även bidra till att skydda barn från att utnyttjas och involveras i kriminalitet av äldre kriminella och till att skydda barn som utsätts för brott. Även den omständigheten att de barn som omfattas av regleringen kommer att bli föremål för något fler domstolsprocesser kan påverka barnet negativt.

Förslaget om en särskild reglering om straffbarhetsåldern och förslaget att en fällande dom i ett mål om bevistalan ska registreras i belastningsregistret kommer innebära att fler yngre barn kommer att förekomma i belastningsregistret. Förslaget om sänkt straffbarhetsåldern innebär också att fler yngre barn kommer att förekomma i misstankeregistret. Som framgår av avsnitt 7 bedömer regeringen inte att risken för att barnets möjligheter till återanpassning till samhället påverkas negativt bör överdrivas. Det kan dock inte uteslutas att en registrering i framför allt belastningsregistret kan få vissa negativa konsekvenser, t.ex. i form av stigmatisering i samhället, för barnet i fråga.

Som framgår av avsnitt 6.1 för ett antal remissinstanser fram att barn med en funktionsnedsättning oftare lever med flera riskfaktorer som kan göra dem mer sårbara för att bli utnyttjade och för tidig rekrytering till kriminalitet än andra barn. Förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder kan därför leda till att barn med funktionsnedsättning utnyttjas och involveras i brottslighet inom kriminella nätverk i större utsträckning än andra barn (se också Brottsförebyggande rådets rapport 2023:13 s. 34 samt Myndigheten för delaktighets rapport Brottsförebyggande arbete för barn och unga med funktionsnedsättning En kunskapssammanställning om normbrytande beteende och kriminell rekrytering av barn och unga med funktionsnedsättning 2025:7). *Jämställdhetsmyndigheten* och *Myndigheten för delaktighet* anser att det saknas en konsekvensanalys för dessa barn. Enligt regeringen är det synnerligen allvarligt att barn med funktionsnedsättning utnyttjas i kriminella sammanhang och det kan inte uteslutas att en sänkning av straffbarhetsåldern kan öka risken för att dessa barn utnyttjas i högre utsträckning. Enligt artikel 23 i barnkonventionen har barn med funktionsnedsättning rätt till ett fullvärdigt och anständigt liv under förhållanden som säkerställer värdighet, främjar tilltron till den egna förmågan och möjliggör barnets aktiva del i samhället. Åtgärder för att motverka utnyttjande och sådan rekrytering har vidtagits, men behöver fortsatt vidtas. Till exempel har Myndigheten för delaktighet fått i uppdrag att ta fram stödmaterial för arbetet mot kriminellas rekrytering av barn och unga med funktionsnedsättning. Brottsförebyggande rådet (Brå) och Totalförsvarets forskningsinstitut har vidare fått i uppdrag att öka kunskapen om hur kriminella nätverk rekryterar och

påverkar barn och unga i digitala miljöer. Myndigheterna ska också föreslå åtgärder mot sådan rekrytering och påverkan. Socialstyrelsen har också i uppdrag att kartlägga förekomsten av rekrytering bland personer med stöd enligt LSS. (Se avsnitt 4 och 6.1.)

De förslag som lämnas kan leda till vissa negativa konsekvenser när det gäller syskon till de barn som berörs, t.ex. eftersom en frihetsberövande påföljd kan leda till begränsad kontakt syskon emellan. Det kan här dock nämnas att regeringen i lagrådsremissen Frihetsberövande påföljder för barn och unga föreslår att det ska införas en bestämmelse i 7 kap. fängelselagen om att det i frågor som rör besök och andra kontakter särskilt ska beaktas den rätt som intagna som inte har fyllt 18 år har att hålla kontakt med sin familj i enlighet med artikel 37 (c) i barnkonventionen. Denna bestämmelse kan antas gynna även syskon till det intagna barnet.

Sammantaget leder de förslag som lämnas i lagrådsremissen till negativa konsekvenser för de barn som direkt berörs av förslagen eller indirekt i egenskap av syskon eller nära anhörig. Förslagen lämnas dock med hänsyn till den mycket allvarliga samhällsutveckling där allt fler barn begår allvarliga brott och de konsekvenser detta får för det omgivande samhället. Förslagen lämnas även med hänsyn till den omläggning av kriminalpolitiken som regeringen genomför och som bl.a. går ut på att flytta fokus från gärningsmannen till brottsoffret samt att upprätthålla det straffrättsliga systemets trovärdighet och legitimitet. Repressionshöjningar samt tidiga, tydliga och trovärdiga åtgärder är en viktig del för att uppnå detta. De negativa konsekvenser förslagen kan innebära för barn får därför anses godtagbara då bl.a. intresset av att motverka den allvarliga samhällsutvecklingen och att i högre grad bidra till brottsoffrets upprättelse har bedömts väga tyngre. Som Socialstyrelsen påpekar har samhället och vuxna också ett ansvar och regeringen vidtar ett stort antal åtgärder för att förhindra att barn utnyttjas och dras in i kriminalitet bl.a. på det socialrättsliga området (se avsnitt 4).

Som framgår av avsnitt 6.5 föreslås förslaget om en särskilda reglering om sänkt straffbarhetsålder att vara tidsbegränsat. En utvärdering av den reformen kommer alltså att göras. I detta ligger att följa upp konsekvenserna av den tillfälliga lagstiftningen, särskilt för barn. Det kan dock inte uteslutas att det – som *Diskrimineringsombudsmannen* förordar – kan finnas anledning att följa upp de samlade konsekvenserna för barn även i fråga om övriga förslag som lämnas.

13.3 Övriga konsekvenser

Regeringens bedömning

Förslagen om skärpta regler för unga lagöverträdare kan förväntas bidra till att upprätthålla straffsystemets allmänpreventiva syfte och i viss mån till det brottsförebyggande arbetet. Förslagen bedöms inte få några omfattande konsekvenser för jämställdheten. Förslagen bedöms inte medföra några konsekvenser för miljön, det kommunala självstyret, sysselsättningen och offentlig service i olika delar av landet, små företags förutsättningar eller för möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen. Förslagen bedöms vidare inte få konsekvenser för hur

Sverige uppfyller sina internationella åtaganden om mänskliga rättigheter.

Utredningens bedömning

Bedömningen från utredningen stämmer delvis överens med regeringens.

Remissinstanser

Ett fåtal remissinstanser yttrar sig i fråga om övriga konsekvenser av förslagen. *Länsstyrelsen i Hallands län* för fram att det finns skäl till straffskärpningar utifrån ett brottsofferperspektiv och utifrån ett behov av samhällsskydd, men att förslagen kan väntas få brottsförebyggande effekter är inte tydligt nog i resonemangen. *Länsstyrelsen i Skåne län* delar inte bedömningen att förslagen kan förväntas få positiva effekter i arbetet med att motverka ungas brottslighet och i det brottsförebyggande arbetet.

Sveriges Kommuner och Regioner anför att det finns en risk att förslagen inte kommer att verka brottsförebyggande, utan i stället leda till ökad risk för att ungdomar återfaller i brott.

Statskontoret delar inte utredningens bedömning att förslagen inte får några konsekvenser för jämställdheten. De ser att det finns en risk för att flickor och unga kvinnor inte uppmärksammas eftersom pojkar och unga män för närvarande utgör en majoritet av den målgrupp som kommer att bli dömda. Statskontoret anser därför att det är viktigt att flickornas behov synliggörs och tillgodoses inom det nya påföljdssystemet så att relevanta åtgärder kan vidtas för att förebygga återfall bland flickor.

Bedömningen i utkastet till lagrådsremiss

Bedömningen i utkastet till lagrådsremiss i fråga om övriga konsekvenserna med anledning av förslaget om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder stämmer överens med regeringens bedömning.

Remissinstanserna

Sveriges Kvinnoorganisationer anser att jämställdhetsanalysen brister och att slutsatsen av den är otillräcklig. *Sveriges Kvinnoorganisationer* för fram att flickors och pojkars livsvillkor är olika, vilket innebär att konsekvenserna av kriminalisering, rättsprocesser och tvångsåtgärder skiljer sig väsentligt åt mellan flickor och pojkar. *Rädda Barnen* pekar på att en sänkning är i klar strid med barnkonventionen, vilket innebär konsekvenser för hur Sverige uppfyller sina internationella åtaganden.

Skälen för regeringens bedömning

Konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet

Ett av kriminalpolitikens främsta syften är att förebygga brott. Flera av förslagen, däribland förslaget om avskaffad ungdomsreduktion för unga myndiga och minskad ungdomsreduktion för lagöverträdare under 18 år, lämnas i syfte att åstadkomma skärpta straffrättsliga reaktioner. Genom att döma ut tillräckligt ingripande påföljder kan samhället markera ett tydligt

avståndstagande mot brott. Straffsystemet fyller dessutom flera andra viktiga funktioner, bl.a. intresset av samhällsskydd. Förslagen om avskaffad och minskad ungdomsreduktion – i den utsträckning förslagen medför att ett fängelsestraff döms ut – och förslaget om att skärpa påföljden ungdomsövervakning kan bidra till att skydda samhället från de som dömts för brott under den tid som han eller hon avtjänar sin påföljd. Som en del av verkställigheten av påföljderna ungdomsvård, ungdomsövervakning och fängelse ingår vidare stöd och behandlingsinsatser. Om verkställighetstiden för de barn och unga som har dömts för brott tas tillvara på ett meningsfullt sätt kan förslagen bidra till att motverka att dessa återfaller i brott. Förslagen kan alltså i viss mån sägas bidra till att förebygga brott. Att uppgifter om brottsmisstankar, domar och beslut till följd av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder registreras i misstanke- och belastningsregistret kan vidare vara av stor vikt för brottsbekämpningen och bidra till att fler brott klaras upp. Detsamma gäller registrering av biometriska uppgifter om personer som misstänks eller har dömts för brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Förslagen kan därmed få vissa positiva konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet, även om det är svårt att uttala sig om hur stora dessa konsekvenser blir.

Det kan också nämnas att förslaget i avsnitt 8.4 innebär att Skatteverket i något högre utsträckning får genomföra brottsutredningar på eget initiativ i stället för att anmäla brottet till åklagare (5 § första stycket lagen [1997:1024] om Skatteverkets brottsbekämpande verksamhet och 17 § skattebrottslagen [1971:69]). Eftersom ändringen endast rör åldersgruppen 18–20 åringar och då denna åldersgrupp mer sällan är föremål för sådana utredningar får konsekvenserna för Skatteverkets brottsbekämpande verksamhet dock anses vara begränsade.

Konsekvenser för jämställdheten

Det övergripande målet för jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Det finns också delmål om jämställd utbildning, ekonomisk jämställdhet, jämställd hälsa och mäns våld mot kvinnor. Flickor och pojkar har vidare samma rättigheter enligt barnkonventionen (artikel 2) och därmed samma rätt att behandlas på ett sätt som tar hänsyn till barnets ålder och det önskvärda i att främja att barnet återanpassas till och tar på sig en konstruktiv roll i samhället (artikel 40).

Förslagen om att sänka straffbarhetsåldern, att avskaffa ungdomsreduktionen för unga myndiga och att minska den för lagöverträdare under 18 år kommer innebära fler och längre frihetsberövanden för såväl lagöverträdare under 18 år som unga myndiga. Förslagen innebär också att mer ingripande påföljder, t.ex. ungdomsövervakning, kommer att kunna dömas ut i högre utsträckning än i dag. Samtliga förslag som lämnas i lagrådsremissen är könsneutrala. Även en reglering som gäller lika för alla kan dock påverka olika grupper i olika utsträckning. *Sveriges kvinnoorganisationer* påtalar att en könsneutral lagstiftning inte innebär att konsekvenserna av förslaget är könsneutrala. En jämställdhetsanalys behöver enligt *Sveriges kvinnoorganisationer* belysa flickors dubbla utsatthet som bl.a. består av att många flickor själva är offer för olika

former av våld eller exploatering. Enligt kriminalstatistiken misstänks och lagförs fler pojkar och unga män än flickor och unga kvinnor för brottslighet. Flickor och unga kvinnors roll i allvarlig brottslighet har inte synliggjorts på samma sätt som pojkar och unga mäns, men det finns indikationer på att även flickor involveras i sådan brottslighet i större utsträckning än tidigare. Av en nyligen publicerad rapport från Brå framgår att även om tjejer har ett begränsat inflytande i de kriminella nätverken så är de av väsentlig betydelse för de brottsliga verksamheterna. Deras vanligaste uppgift är att transportera, förvara och packa narkotika (Flickor och kvinnor i kriminella nätverk – En studie av vägar in, delaktighet, brott och vägar ut, Brå rapport 2025:13). Även med det i beaktande är det sannolikt att fler pojkar och män än flickor och kvinnor kommer att beröras av de förslag som lämnas i lagrådsremissen. Frihetsberövanden i ung ålder kan påverka hälsan och förslagen kan alltså härigenom påverka det jämställdhetspolitiska delmålet om jämställd hälsa. Det kan även påverka deras utbildningsmöjligheter och arbetsmarknadsanknytning, vilket har bäring på de jämställdhetspolitiska delmålen jämställd utbildning och ekonomisk jämställdhet.

Regeringen bedömer mot den bakgrunden att förslagen kan få vissa konsekvenser för jämställdheten. Regeringen anser dock inte att förslagen har någon omfattande påverkan på jämställdheten, även om flickor och unga kvinnor respektive pojkar och unga män berörs av förslagen i olika utsträckning.

Konsekvenser för Sveriges internationella åtaganden

Barnkonventionen och Europakonventionen gäller som svensk lag. Förslagets betydelse för Sveriges internationella åtaganden enligt Europakonventionen och barnkonventionen behandlas, där det bedöms relevant, i anslutning till respektive förslag. Regeringen gör inte bedömningen att något av förslagen är oförenligt med Europakonventionen och barnkonventionen. Inte heller sedda tillsammans bedöms förslagen stå i strid med dessa konventioner. Mot denna bakgrund bedöms förslagen inte få konsekvenser för hur Sverige uppfyller sina internationella åtaganden om mänskliga rättigheter.

Övriga konsekvenser

Förslagen bedöms inte få några konsekvenser för miljön, det kommunala självstyret, sysselsättningen och offentlig service i olika delar av landet, små företags förutsättningar eller för möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen.

14 Författningskommentar

14.1 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

1 kap.

6 § För brott som någon *har* begått innan han *eller hon* fyllt femton år får *det* inte dömas till påföljd.

För brott som någon har begått när han eller hon fyllt tretton men inte femton år får det dock dömas till påföljd om

1. *det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år, eller*
2. *det är fråga om försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott som avses i 1.*

I paragrafen regleras straffbarhetsåldern. Övervägandena finns i avsnitt 6.1.

Ändringen i *första stycket* är språklig.

Genom *andra stycket*, som är nytt, införs en bestämmelse som innebär att straffbarhetsåldern för vissa brott är 13 år. Det gäller brott som ett barn begår efter det att han eller hon fyllt 13 år men innan han eller hon fyllt 15 år, om det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år, eller om det är fråga om försök, förberedelse eller stämpling till ett sådant brott. Även medverkan till fullbordat brott och medverkan till försök, förberedelse eller stämpling omfattas.

Om åtal väcks med utgångspunkten att gärningen omfattas av den särskilda regleringen enligt *andra stycket* och domstolens rubricering av gärningen innebär att den inte utgör ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ska åtalet ogillas. Åklagaren har dock en möjlighet att begära att rätten i andra hand prövar om den unge har begått den åtalade gärningen genom en bevistalan enligt 38 f § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (se kommentaren till den paragrafen).

29 kap.

7 § Om *någon har* begått brott innan han eller hon fyllt *arton* år ska hans eller hennes ungdom beaktas *i skälig omfattning* vid straffmätningen. Rätten får då döma till lindrigare straff än vad som är föreskrivet för brottet.

För brott som någon har begått innan han eller hon fyllt arton år får *det* inte dömas till svårare straff än fängelse i *arton* år.

Paragrafen innehåller bestämmelser om straffmätning för brott som har begåtts av unga lagöverträdare, den s.k. ungdomsreduktionen. Paragrafen innehåller även en bestämmelse om straffmaximum för brott som har begåtts av unga lagöverträdare. Övervägandena finns i avsnitt 8.1 och 9.

I *första stycket* görs två ändringar.

För det första ändras *stycket* så att det gäller den som inte har fyllt 18 år i stället för – som enligt hittillsvarande ordning – 21 år. Ändringen innebär, i förening med att tredje *stycket* utgår, att den tilltalades ungdom inte längre ska beaktas särskilt vid straffmätningen för brott som har begåtts av någon efter det att han eller hon har fyllt 18 år. När den tilltalade har fyllt 18 år ska det alltså inte göras någon ungdomsreduktion, utan han eller hon

ska behandlas som andra myndiga vid straffmätningen. I och med detta gäller paragrafen endast för brott som begåtts före 18 års ålder.

För det andra ändras rekvisitet för ungdomsreduktionen. När det gäller brott som någon har begått innan han eller hon fyllt 18 år ska den tilltalades ungdom beaktas ”i skäligen omfattning” vid straffmätningen, i stället för att den som hittills ”beaktas särskilt”.

Liksom hittills krävs inte för bestämmelsens tillämpning att den tilltalades handlande har stått i samband med hans eller hennes låga ålder (jfr 29 kap. 3 § första stycket 3). Syftet med ändringen är att tydligt markera att den reduktion som görs vid straffmätningen inte ska vara så omfattande som hittills, samtidigt som bestämmelsen ska ge domstolarna utrymme för en mer differentierad bedömning. Att den tilltalades ungdom ska beaktas i skäligen omfattning vid straffmätningen innebär att en bedömning måste göras i varje enskilt fall. Rekvisitet ”i skäligen omfattning” ska bedömas utifrån gärningsmannens ålder och brottet. I regel är det skäligt att göra en betydlig reduktion för den som är mycket ung medan utrymmet för reduktion för den som snart fyller 18 år i regel är mycket begränsat. Bestämmelsen bör även tillämpas på ett sätt som undviker tröskeeffekter.

I många fall – speciellt i fall som rör brottslighet som unga lagöverträdare ofta gör sig skyldiga till – bör den tilltalades ungdom anses ha beaktats i skäligen omfattning om strafflängden bestäms i kvotdelar i relation till ett tänkt fängelsestraff för en vuxen lagöverträdare på så sätt att reduktionen för åldersgruppen 15–17 år ökar med en femtedel varje år från 18 år och nedåt i åldern. Det innebär att strafflängden för en lagöverträdare som är 17 år bör motsvara omkring fyra femtedelar (80 procent) av ett tänkt straff för en vuxen lagöverträdare, att strafflängden för en lagöverträdare som är 16 år bör motsvara omkring tre femtedelar (60 procent) av ett tänkt straff för en vuxen lagöverträdare och att strafflängden för en lagöverträdare som är 15 år bör motsvara omkring två femtedelar (40 procent) av ett tänkt straff för en vuxen lagöverträdare. För lagöverträdare som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder (se 1 kap. 6 § andra stycket) bör strafflängden för en 14-åring motsvara omkring en femtedel (20 procent) av ett tänkt straff för en vuxen lagöverträdare och för en 13-åring omkring en tiondel (tio procent) av ett tänkt straff för en vuxen lagöverträdare. Schablonerna bör tillämpas så att övergången mellan olika åldrar blir flytande. En 15-åring som begått brott strax före sin 16-årsdag bör t.ex. behandlas närmast som en 16-åring. Att straffvärdet är högt bör inte leda till en större procentuell reduktion än vad som annars hade gjorts med beaktande av schablonerna.

Vid mycket allvarlig brottslighet bör straffsystemets krav på en tillräckligt ingripande reaktion tillmätas stor betydelse vid bedömningen av ungdomsreduktionens storlek. I sådana fall kan ett beaktande av den tilltalades ungdom i skäligen omfattning innebära att reduktionen inte blir så stor som en tillämpning av de ovan redovisade schablonerna hade inneburit. Så bör framför allt vara fallet om det rör sig om ett brott som är så allvarligt att straffmaximum för brottet är fängelse i tolv år eller mer. Som exempel kan nämnas mord, terroristbrott, grov allmänfarlig ödeläggelse, människorov och grov våldtäkt (jfr lagrådsremissen Dubbla straff för brott i kriminella nätverk och skärpta straffskalor där regeringen föreslår att maximistraffet för bl.a. grov våldtäkt ska vara fängelse i 12 år). Detsamma gäller medverkan, försök, förberedelse eller stämpling till ett sådant brott,

eller medverkan till någon av de nu angivna osjälvständiga brottsformerna. Hur stort avsteg som görs från schablonen får avgöras i varje enskilt fall, men även i sådana fall bör den tilltalades ålder ha betydelse. Det avgörande är att den påföljd som bestäms blir en tillräckligt ingripande reaktion på brottsligheten.

Liksom hittills är bestämmelsen tillämplig även vid bestämmande av antal dagsböter.

Ändringarna i *andra stycket* innebär att bestämmelsen om särskilt straffmaximum för unga lagöverträdare höjs. Det högsta tillåtna tidsbestämda straffet som får dömas ut för brott som någon har begått innan han eller hon har fyllt 18 år är fängelse i 18 år. Det gäller oavsett om det är fråga om ett enskilt brott eller flerfaldig brottslighet. Genom höjningen till 18 år finns utrymme för en mer nyanserad straffmätning och förutsättningar för att undvika tröskeeffekter i förhållande till den som har begått brott vid 18 års ålder. Höjningen är inte avsedd att påverka ordningen att fängelse i 18 år bör vara utgångspunkt för beräkningen av ungdomsreduktionen i de fall straffet för en vuxen skulle ha bestämts till fängelse på livstid (se NJA 2025 s. 233).

32 kap.

1 § Den som har begått brott innan han eller hon fyllt arton år får dömas till ungdomsvård om han eller hon har ett särskilt behov av vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen (2025:400) eller lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga och sådan vård eller åtgärd kan beredas den unge. Vården och åtgärderna ska syfta till att motverka att den unge utvecklas ogynnsamt.

Den som har fyllt arton år när dom meddelas får dömas till ungdomsvård endast om det finns särskilda skäl för det. Den som har fyllt tjuogoett år vid denna tidpunkt får inte dömas till ungdomsvård.

Ungdomsvård får dömas ut endast om socialtjänstens planerade åtgärder kan anses tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art samt den unges tidigare brottslighet.

Paragrafen innehåller bestämmelser om ungdomsvård. Övervägandena finns i avsnitt 8.2.

Första stycket ändras på så sätt att möjligheten att bestämma påföljden till ungdomsvård för brott som begåtts efter 18 års ålder tas bort. Det innebär att påföljden ungdomsvård är förbehållen personer som inte har fyllt 18 år vid tidpunkten för brottet. Bestämmelsen om den som har fyllt 21 år flyttas till *andra stycket*.

Innehållet i *andra stycket* förs delvis över från första stycket. I enlighet med hittillsvarande ordning får den som är 21 år när dom meddelas inte dömas till ungdomsvård. Till skillnad från hittillsvarande ordning får den som har fyllt 18 år när dom meddelas dömas till ungdomsvård endast om det finns särskilda skäl för det. Särskilda skäl kan exempelvis vara att det blir aktuellt att bestämma påföljden kort efter att den unge fyllt 18 år. Ett annat exempel kan vara att det pågår insatser mot den unge enligt 3 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. I sådana fall kan det finnas särskilda skäl att döma till ungdomsvård om de insatser som framgår av vårdplanen är tillräckligt ingripande. Även i de fall insatser pågår enligt socialtjänstlagen (2025:400) och den unge ska följa ett in-

gripande ungdomskontrakt kan det undantagsvis finnas särskilda skäl att döma till ungdomsvård (jfr prop. 2021/22:17 s. 62).

I *tredje stycket*, som motsvarar hittillsvarande andra stycket, tas hänvisningen till ungdomstjänst och böter bort med anledning av att ungdomsvård inte längre kan förenas med dessa påföljder.

Hittillsvarande tredje och fjärde styckena förs över till 1 a § och hittillsvarande femte stycket förs över till 1 b §.

1 a § När påföljden bestäms till ungdomsvård gäller följande.

1. Om åtgärderna ska vidtas med stöd av socialtjänstlagen (2025:400), ska rätten besluta en föreskrift om att den unge ska följa det ungdomskontrakt som upprättats av socialnämnden. Innehållet i kontraktet ska framgå av domen.

2. Om åtgärderna ska vidtas med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, ska den vårdplan som upprättats av socialnämnden fogas till domen.

I paragrafen, som är ny, anges vad som gäller när påföljden bestäms till ungdomsvård. Övervägandena finns i avsnitt 8.2.

Innehållet i paragrafen motsvarar efter enbart språkliga och redaktionella ändringar hittillsvarande 1 § tredje och fjärde styckena (jfr prop. 2005/06:165 s. 130 och 131).

1 b § Om det genom brottet har uppkommit skada på egendom får rätten, i samband med att den dömer till ungdomsvård, föreskriva att den unge på tid och sätt som anges i domen ska biträda den skadelidande med visst arbete. Föreskriften ska avse arbete som syftar till att avhjälpa eller begränsa skadan eller annars framstår som lämpligt med hänsyn till brottets och skadans art. En sådan föreskrift får beslutas endast med den skadelidandes samtycke och under förutsättning att det bedöms vara ägnat att främja den unges anpassning i samhället.

I paragrafen, som är ny, regleras rättens möjlighet att i vissa fall föreskriva att den dömda ska biträda den skadelidande med visst arbete. Övervägandena finns i avsnitt 8.2.

Innehållet i paragrafen motsvarar efter enbart språkliga och redaktionella ändringar hittillsvarande 1 § femte stycket (jfr prop. 1987/88:135 s. 38 och 39).

4 § Om den dömda i väsentlig grad bryter mot vad som gäller för honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att han eller hon ska följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst eller ungdomsovervakning, får rätten på talan av åklagare undanröja den påföljd som dömts ut för brottet och bestämma en ny påföljd för detta. I stället för att undanröja påföljden får dock rätten meddela den dömda en varning, om det är en tillräcklig åtgärd.

Om, av annat skäl än som anges i första stycket, den planerade vården eller de planerade åtgärderna enligt ett ungdomskontrakt eller en vårdplan inte kommer till stånd eller vården eller åtgärderna kommit att i väsentlig grad avvika från vad som planerats i kontraktet eller vårdplanen, får rätten på talan av åklagare undanröja den påföljd som dömts ut för brottet och bestämma en ny påföljd för detta. Det samma gäller om, av annat skäl än som anges i första stycket, en dom på ungdomstjänst inte till väsentlig del kan fullgöras inom skälig tid eller, beträffande ungdomsovervakning, de föreskrivna åtgärderna enligt en verkställighetsplan inte kommer till stånd eller åtgärderna kommit att i väsentlig grad avvika från vad som föreskrivits i verkställighetsplanen.

Om mer än en påföljd undanröjs får rätten bestämma en gemensam påföljd för den samlade brottsligheten.

Om rätten beslutar om undanröjande enligt första eller andra stycket ska den, när den nya påföljden bestäms, ta skälighänsyn till vad den dömden har undergått till följd av den undanröjda påföljden eller de undanröjda påföljderna.

Paragrafen innehåller bl.a. bestämmelser om reaktioner på misskötsamhet vid ungdomsvård, ungdomstjänst och ungdomsovervakning. Övervägandena finns i avsnitt 11.

Ändringarna i *första, andra och fjärde styckena* föranleds av att kombinationspåföljden ungdomsvård och böter inte längre kan dömas ut (genom att tidigare 32 kap. 3 § upphävs). Första stycket ändras även på det sättet att ”i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne” ersätts med ”i väsentlig grad bryter mot vad som gäller för honom eller henne”. Ingen ändring i sak är avsedd.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 3 juli 2026.
2. För ungdomsvård som dömts ut i förening med böter gäller 32 kap. 4 § i den äldre lydelsen.

Övervägandena finns i avsnitt 12.

Enligt *första punkten* träder lagen i kraft den 3 juli 2026. Övergångsbestämmelsen i *andra punkten* innebär att hittillsvarande bestämmelser om reaktioner vid misskötsamhet ska tillämpas om en ungdomsvård i enlighet med hittillsvarande ordning har förenats med böter. Det innebär att böter som har dömts ut som tilläggsåtgärd till en ungdomsvård inte kan undanröjas och att rätten vid ett undanröjande av en ungdomsvård ska beakta de böter som har dömts ut som en tilläggsåtgärd när en ny påföljd bestäms.

14.2 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

1 kap.

6 § För brott som någon har begått innan han eller hon fyllt femton år får det inte dömas till påföljd.

I paragrafen regleras straffbarhetsåldern. Övervägandena finns i avsnitt 6.5.

Ändringen innebär att *andra stycket* upphävs. Det innebär att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder för allvarliga brott inte längre gäller.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 3 juli 2031.
2. Den upphävda bestämmelsen gäller fortfarande för brott som har begåtts före ikraftträdandet.

Övervägandena finns i avsnitt 12.

Enligt *första punkten* träder lagen i kraft den 3 juli 2031.

Övergångsbestämmelsen i *andra punkten* innebär att den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder för allvarliga brott i hittillsvarande andra stycket kommer att gälla för brott som begåtts under den tid den särskilda regleringen gällde, även om lagföringen sker efter ikraftträdande.

14.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

1 § I denna lag finns särskilda bestämmelser om handläggning hos Polismyndigheten, åklagare och domstol av mål och ärenden om brott där den misstänkte inte har fyllt *arton* år.

I övrigt gäller rättegångsbalkens regler och andra bestämmelser.

Paragrafen reglerar lagens tillämpningsområde och hur den förhåller sig till bl.a. rättegångsbalkens bestämmelser. Övervägandena finns i avsnitt 8.3.

Paragrafen ändras på så sätt att det av *första stycket* framgår att lagen innehåller bestämmelser om handläggning hos Polismyndigheten, åklagare och domstol av mål och ärenden om brott där den misstänkte inte har fyllt 18 år i stället för – som enligt hittillsvarande ordning – 21 år.

1 a § *131–38 d §§ finns bestämmelser om handläggning av mål och ärenden som avser brott begångna av den som inte har fyllt femton år. I fall som avses i 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken tillämpas dock i stället 38 e och 38 f §§.*

Paragrafen, som är ny, anger vilka bestämmelser i lagen som tillämpas när någon kan misstänkas för att ha begått ett brott före femton års ålder. Övervägandena finns i avsnitt 6.3.

Av första meningen framgår att det finns bestämmelser i 31–38 b §§ som gäller handläggning av mål och ärenden som avser brott begångna av den som inte har fyllt 15 år. Andra meningen innebär att 31–38 d §§ inte tillämpas i fall som gäller den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder.

25 § Mål i tingsrätt och hovrätt mot den som inte har fyllt *arton* år *ska*, om det inte möter hinder, handläggas av lagfarna domare som särskilt har utsetts av domstolen att handlägga sådana mål. Detsamma *ska* gälla i fråga om nämndemän som anlitas för tjänstgöring i sådana mål.

I mål som rör brott på vilket endast böter kan följa får andra än dem som avses i första stycket anlitas.

Paragrafen innehåller krav på att mål i tingsrätt och hovrätt ska handläggas av lagfarna domare och nämndemän som särskilt har utsetts av domstolen. Övervägandena finns i avsnitt 8.3.

Paragrafen ändras på så sätt att det av *första stycket* framgår att bestämmelserna gäller mål mot den som inte har fyllt 18 år i stället för – som enligt hittillsvarande ordning – 21 år. Övriga ändringar är språkliga.

27 § Mål mot den som inte har fyllt *arton* år ska, om målet avser brott på vilket fängelse kan följa, om möjligt sättas ut till handläggning på ett sådant sätt att målet inte drar till sig uppmärksamhet.

Rätten får i mål mot den som inte har fyllt *arton* år besluta att målet ska handläggas inom stängda dörrar, om offentlighet vid förhandlingen är till uppenbar olägenhet på grund av den uppmärksamhet den tilltalade kan antas bli föremål för. Om rätten anser att ett sådant beslut bör meddelas och om någon som har fyllt *arton* år också är tilltalad i målet, ska rätten handlägga åtalet mot den som är under *arton* år som ett särskilt mål, om det kan ske utan att utredningen avsevärt försvåras.

Även om beslut meddelas enligt andra stycket får rättens ordförande tillåta att den tilltalades anhöriga och andra vars närvaro kan väntas bli till nytta får närvara vid handläggningen.

I mål mot den som inte har fyllt *arton* år ska tingsrätten hålla huvudförhandling även om det inte finns anledning att döma till någon annan påföljd än böter eller villkorlig dom eller sådana påföljder i förening.

Paragrafen innehåller bestämmelser om huvudförhandlingen. Övervägandena finns i avsnitt 8.3.

Paragrafen ändras på så sätt att det av *första* och *andra styckena* framgår att bestämmelserna gäller mål mot den som inte fyllt 18 år i stället för – som enligt hittillsvarande ordning – 21 år.

29 § Mål mot den som inte har fyllt *arton* år ska alltid behandlas skyndsamt.

Om det väcks allmänt åtal mot den som inte har fyllt *arton* år för ett brott för vilket det är föreskrivet fängelse i mer än sex månader, ska de tidsfrister iakttas som är föreskrivna för åtgärder i mål där den tilltalade är häktad. Den förlängda tidsfrist som anges i 45 kap. 14 § andra stycket andra meningen rättegångsbalken ska dock inte tillämpas.

Om rätten begär ett yttrande från socialnämnden enligt 28 §, ska nämnden yttra sig inom sådan tid att rätten kan hålla huvudförhandling enligt reglerna i andra stycket. Om ärendets beskaffenhet motiverar det, får yttrandet med rättens medgivande lämnas senare.

Paragrafen innehåller bestämmelser om skyndsamhetskrav och tidsfrister. Övervägandena finns i avsnitt 8.3.

Paragrafen ändras på så sätt att det av *första stycket* framgår att bestämmelserna gäller mål mot den som inte har fyllt 18 år i stället för – som enligt hittillsvarande ordning – 21 år.

30 § I mål mot den som inte har fyllt *arton* år ska, om det inte möter synnerliga hinder, domen avkunnas muntligen vid huvudförhandlingen. I övrigt gäller 30 kap. 7 § rättegångsbalken.

Paragrafen innehåller en bestämmelse om att dom under vissa förutsättningar ska avkunnas muntligen vid huvudförhandlingen. Övervägandena finns i avsnitt 8.3.

Paragrafen ändras på så sätt att bestämmelsen gäller i mål mot den som inte har fyllt 18 år i stället för – som enligt hittillsvarande ordning – 21 år. Det görs även en språklig ändring.

30 b § Om någon som dömts till ungdomsvård eller ungdomstjänst bryter mot vad som gäller för honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst får åklagaren besluta om att varning ska meddelas den unge.

Åklagaren får också, i stället för att väcka talan enligt 32 kap. 4 § brottsbalken, besluta om varning om någon som dömts till ungdomsvård, ungdomstjänst eller ungdomsövervakning i väsentlig grad bryter mot vad som gäller för honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst eller ungdomsövervakning, om detta bedöms vara en tillräcklig åtgärd.

Varning ska så snart det kan ske meddelas den unge vid ett personligt möte eller, om det finns skäl för det och det inte är olämpligt, vid ett möte genom ljud- och bildöverföring. Den unges vårdnadshavare eller någon annan som svarar för den unges vård och fostran samt annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge ska kallas till mötet, om det inte möter hinder eller annars finns särskilda skäl mot det. Även företrädare för socialtjänsten bör ges tillfälle att närvara. Om frågan om varning gäller ungdomsövervakning bör i stället företrädare för Kriminalvården ges tillfälle att närvara. Kan ett möte inte genomföras, ska den unge underrättas skriftligen om beslutet.

Vid mötet ska åklagaren särskilt förklara innebörden av beslutet och klargöra vad följderna kan bli vid fortsatt misskötsamhet.

Paragrafen reglerar åklagarens möjlighet att meddela den som dömts till ungdomsvård, ungdomstjänst eller ungdomsövervakning en varning vid misskötsamhet. Övervägandena finns i avsnitt 11.

Innehållet i hittillsvarande *första stycket* förs över till andra stycket. I första stycket införs i stället en ny bestämmelse som utökar åklagarens möjlighet att meddela den som dömts till ungdomsvård eller ungdomstjänst en varning vid misskötsamhet. Den nya bestämmelsen innebär att varning får beslutas så snart den dömde bryter mot vad som gäller för honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst. Det krävs inte att misskötsamheten når upp till en viss nivå, utan det är tillräckligt att den dömde inte följer vad som gäller för honom eller henne enligt den utdömda påföljden. Exempel på misskötsamhet kan vara att den dömde uteblir från ett möte som följer av ungdomskontraktet. När det gäller ungdomstjänst kan det vara fråga om att den dömde kommer för sent till eller uteblir från ett arbetspass. Att en varning meddelas innebär inte att de omständigheter som föranlett varningen inte kan läggas till grund för ett beslut om undanröjande vid fortsatt misskötsamhet (jfr prop. 2005/06:165 s. 134). Den nya möjligheten till varning innebär ingen förändring när det gäller åklagarens möjlighet att väcka talan om undanröjande eller besluta om varning vid allvarlig misskötsamhet (se nedan om andra stycket). Den kan dock innebära att frågan om undanröjande aktualiseras i ett tidigare skede.

Innehållet i *andra stycket* förs över från första stycket. I enlighet med hittillsvarande ordning får åklagaren, i stället för att väcka talan om undanröjande, besluta om varning om den som har dömts till ungdomsvård med ungdomskontrakt, ungdomstjänst eller ungdomsövervakning allvarligt missköter vad som gäller för honom eller henne enligt den utdömda påföljden och en varning bedöms vara en tillräcklig åtgärd (jfr prop. 2005/06:165 s. 142 och prop. 2019/20:118 s. 157).

I *tredje stycket*, som motsvarar hittillsvarande andra stycket, görs ett tillägg som innebär att beslut om varning i vissa fall får meddelas vid ett

möte genom ljud- och bildöverföring, dvs. ett digitalt möte. Detta förutsätter att det finns skäl för det och att det inte är olämpligt.

Bedömningen av om det finns skäl att hålla ett digitalt möte får göras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Exempel på sådana skäl kan vara att den dömde har en särskilt lång färdväg till den plats där varningen ska meddelas eller att den dömde eller vårdnadshavaren bor på en plats där de allmänna kommunikationerna gör att en personlig inställelse är praktiskt svår att ordna. På samma sätt kan det finnas skäl för att hålla mötet digitalt om den dömde inte kan inställa sig på grund av sjukdom eller funktionshinder. Det kan även förekomma situationer när det är motiverat att meddela beslut om varning med särskild skyndsamhet och att det kan utgöra skäl för att tillåta att den dömde närvarar vid mötet digitalt. Vid bedömningen av om ett digitalt deltagande är olämpligt bör bestämmelsens pedagogiska funktion stå i förgrunden. Den omständigheten att det inte kan säkerställas att den dömde har tillräckliga förutsättningar för att delta ostört vid ett digitalt möte kan medföra att ett sådant deltagande är olämpligt. Även den dömdes individuella förutsättningar kan vägas in i bedömningen.

I sista meningen i tredje stycket görs en ändring med anledning av att det införs en möjlighet att meddela beslut om varning vid ett digitalt möte. Ändringen innebär att uttrycket personligt möte ändras till möte.

Ändringarna innebär även att det hittillsvarande tredje stycket nu utgör det fjärde stycket. Paragrafen ändras även språkligt.

31 § Om någon kan misstänkas för att före femton års ålder ha begått ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år eller ett straffbelagt försök, en straffbelagd förberedelse eller en straffbelagd stämpling till ett sådant brott ska en utredning om brottet inledas, om inte särskilda skäl talar *mot* det.

På begäran av socialnämnden får en utredning om brott även inledas i andra fall avseende någon som inte har fyllt femton år, om socialnämnden bedömer att utredningen kan antas ha betydelse för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser för den unge. Vid denna bedömning ska det särskilt beaktas om det är fråga om ett brott som innebär att den unge äventyrar sin hälsa eller utveckling eller om brottet kan antas utgöra ett led i en upprepad brottslighet begången av den unge.

I andra fall än som avses i första och andra styckena får en utredning om brott inledas avseende någon som inte har fyllt femton år

1. om det behövs för att klarlägga om någon som *enligt 1 kap. 6 § brottsbalken får dömas till påföljd* har tagit del i brottet,

2. om det behövs för att efterforska gods som har kommits åt genom brottet eller som kan bli föremål för förverkande, eller

3. om det av andra skäl är påkallat med hänsyn till allmänna eller enskilda intressen.

Har den unge inte fyllt tolv år får en utredning enligt andra eller tredje stycket inledas endast om det finns synnerliga skäl.

Paragrafen reglerar förutsättningarna för att inleda en utredning om brott när någon kan misstänkas för att ha begått brott före 15 års ålder, en s.k. § 31-utredning. Övervägandena finns i avsnitt 6.3.

Ändringarna i *första stycket* är språkliga.

Tredje stycket första punkten formuleras om med anledning av att den lägsta straffbarhetsåldern är 13 år för brott som avses i 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken.

Paragrafen tillämpas för brott som enligt 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder (se författningskommentarerna till 1 a och 38 e §§).

32 § Bestämmelserna om förundersökning i 23 kap. 3, 4, 6–14, 18 b–19, 21, 21 b–21 d och 24 §§ rättegångsbalken ska i tillämpliga delar gälla för en sådan utredning som avses i 31 §. *I samband med förhör med den unge ska han eller hon informeras om sin rätt att inte behöva yttra sig över misstanken och inte heller i övrigt behöva medverka till utredningen av sin egen skuld.* Efter att förhör hållits med den unge ska bestämmelserna om insyn i 23 kap. 18 § samma balk gälla i tillämpliga delar för en sådan utredning. När utredningen är slutförd ska bestämmelserna om insyn i 23 kap. 18 a § samma balk tillämpas. Det som sägs om förundersökning och åtal i den paragrafen ska i stället avse utredning enligt 31 § respektive bevistalan enligt 38 §. Rätten att få en kopia i 23 kap. 21 a § samma balk gäller i de fall då en bevistalan väcks.

En utredning som avses i 31 § ska bedrivas med särskild skyndsamhet och avslutas så snart det är möjligt. Utredningen får inte pågå längre tid än tre månader, om det inte är nödvändigt med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller andra särskilda omständigheter.

Utredningen ska ledas av en åklagare eller en anställd vid Polismyndigheten som myndigheten har förordnat. Undersökningsledaren ska, om det inte möter något hinder, genom intresse och fallenhet för arbete med unga lagöverträdare vara särskilt lämpad för uppgiften.

Har den unge tidigare varit föremål för utredning enligt 31 §, ska om möjligt samma åklagare och samma anställda vid Polismyndigheten anlitas för att leda och genomföra den nya utredningen.

I tullbefogenhetslagen (2024:710) finns bestämmelser om att åklagare får begära biträde av Tullverket eller en tulltjänsteman vid en utredning enligt 31 §.

Paragrafen reglerar vilka bestämmelser i 23 kap. rättegångsbalken som är tillämpliga vid en § 31-utredning, vem som ska leda en sådan utredning och vilka skyndsamhetskrav som gäller. Övervägandena finns i avsnitt 6.3.

I *första stycket* införs ett tillägg som innebär att den som kan misstänkas för brott i samband med förhöret ska informeras om sin rätt att inte behöva yttra sig över misstanken och inte heller i övrigt behöva medverka till utredningen av sin egen skuld. Skyldigheten motsvarar det som gäller vid en förundersökning i samband med att någon underrättas om att han eller hon är skäligen misstänkt för ett brott enligt 12 § första stycket femte strecksatsen förundersökningskungörelsen (1947:948).

38 § Åklagaren ska begära prövning i domstol av om den unge har begått ett brott (bevistalan) om

1. brottet har begåtts innan den unge har fyllt femton år,
2. det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i *fyra* år för brottet, eller det är fråga om ett straffbelagt försök, en straffbelagd förberedelse eller en straffbelagd stämpling till ett sådant brott,
3. en utredning enligt 31 § har slutförts om brottet, och
4. det skulle ha funnits tillräckliga skäl för åtal om brottet hade begåtts efter att den unge har fyllt femton år.

Även om det är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i *fyra* år för brottet får en bevistalan väckas om det finns synnerliga skäl för det.

Bevistalan får inte väckas om det finns särskilda omständigheter som talar mot det.

Paragrafen innehåller bestämmelser om bevistalan. Övervägandena finns i avsnitt 7.

I *första stycket andra punkten* anges för vilka brott det finns en presumtion för att åklagaren ska väcka en bevistalan om någon under 15 år misstänks för att ha begått brottet. Punkten ändras på så sätt att presumptionen sänks till att avse brott för vilka det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år, eller ett straffbelagt försök, en straffbar förberedelse eller en straffbar stämpling till ett sådant brott.

Ändringen i *andra stycket* är en anpassning till att presumptionen i första stycket andra punkten ändras.

Allvarliga brott begångna av den som har fyllt tretton men inte femton år

38 e § *I fall som avses i 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken tillämpas de bestämmelser om handläggning av mål och ärenden om brott som gäller för en person som har fyllt femton år.*

Paragrafen, som är ny, anger vilka bestämmelser som gäller vid handläggningen av mål och ärenden om brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Övervägandena finns i avsnitt 6.3 och 6.4.

Enligt 1 a § ska denna paragraf och 38 f § tillämpas i fall som avses i 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken. Enligt förevarande paragraf ska de bestämmelser om handläggning av mål och ärenden om brott som gäller för personer som har fyllt 15 år tillämpas i dessa fall. De bestämmelser som avses är de som omfattas av lagens tillämpningsområde, dvs. bestämmelser i denna lag och rättegångsbalkens regler men även andra bestämmelser som rör handläggning av mål och ärenden om brott (jfr 1 §). Det innebär bl.a. att bestämmelser om hemlig dataavläsning under en förundersökning enligt lagen om hemlig dataavläsning (2020:62) och bestämmelser om överlämnande till Sverige enligt en europeisk arresteringsorder enligt förordningen (2003:1178) om överlämnande till Sverige enligt en europeisk arresteringsorder är tillämpliga. Bestämmelser som inte gäller handläggning av mål och ärenden om brott faller utanför tillämpningsområdet.

Paragrafen innebär att en person som misstänks för att vid 13 eller 14 års ålder ha begått ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder under utredningen och i domstolsförfarandet ska behandlas på samma sätt som en person som har fyllt 15 år och misstänks för brott. De särskilda bestämmelser i denna lag och rättegångsbalken och annan reglering om handläggning av mål och ärenden om brott som gäller för personer som misstänks för att ha begått brott före 15 års ålder och generellt för barn under 15 år ska inte tillämpas i förhållande till den som misstänks. 31–38 b §§ gäller alltså inte och ett brott som omfattas av den särskilda regleringen ska inte utredas genom en s.k. § 31-utredning enligt 31 §. I stället ska utredning av brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder ske inom ramen för en förundersökning.

Vid en förundersökning får de åtgärder vidtas som får vidtas under en förundersökning mot en misstänkt person som har fyllt 15 år. Det gäller t.ex. tvångsmedel enligt 24–28 kap. rättegångsbalken och hemlig data-

avläsning enligt lagen om hemlig dataavläsning. Detta betyder bl.a. att personer som är 13 eller 14 år får anhållas och häktas, om förutsättningarna för sådana frihetsberövanden är uppfyllda. När åtal har väckts tillämpas de bestämmelser som gäller för den som har fyllt 15 år vid handläggningen av målet. Om misstanken inledningsvis avser ett brott som omfattas av 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken, men under förundersökningen rubriceras om till ett brott med lägre minimistraff än fyra års fängelse, är förevarande paragraf inte längre tillämplig. Förundersökningen ska då läggas ned (se 23 kap. 4 § andra stycket rättegångsbalken). En utredning om brottet kan då inledas enligt 31 §, om förutsättningarna för det är uppfyllda. Av paragrafen följer också att en bevistalan enligt 38 § inte ska väckas avseende ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Att rätten i vissa fall ändå får pröva den åtalade gärningen genom en bevistalan framgår av 38 f § (se författningskommentaren till den paragrafen).

Paragrafen innebär att de högre krav för tvångsmedelsanvändning som annars gäller avseende barn som före 15 års ålder misstänks för brott inte ska tillämpas om den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder är tillämplig. I stället tillämpas de bestämmelser om tvångsmedel som gäller när den misstänkte har fyllt 15 år. Enligt 23 § ställs exempelvis krav på synnerliga skäl för anhållande och häktning av personer som inte har fyllt 18 år. Vid bedömningen av vilka åtgärder som ska vidtas mot ett barn ska alltid prövas om åtgärden är förenlig med de rättigheter som tillförsäkras ett barn enligt barnkonventionen. Det betyder att hänsyn ska tas till barnets bästa och att barnets rätt till sin integritet måste beaktas vid avvägningen mot det behov som finns av åtgärden. Inom ramen för den proportionalitetsbedömning som ska göras vid varje enskilt beslut om tvångsmedel ska dessutom t.ex. barnets ålder, mognad och utveckling vägas in i bedömningen. Ju yngre barnet är desto större anledning finns det till återhållsamhet med att använda tvångsmedel.

Inte heller andra bestämmelser som utgör särregler för personer under 15 år ska tillämpas vid handläggning av mål och ärenden om brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Det gäller exempelvis 23 kap. 9 § andra stycket rättegångsbalken om kvarhållande av den misstänkte för förhör och 23 kap. 10 § sjunde stycket rättegångsbalken om vårdnadshavares närvaro vid förhör. I domstol ska t.ex. 5 kap. 1 § tredje stycket rättegångsbalken om förhör inom stängda dörrar och 9 kap. 9 § första stycket rättegångsbalken om vite inte tillämpas i förhållande till den misstänkte om åtalet avser ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder.

38 f § Om åtal väcks i ett fall som avses i 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken får åklagaren begära att rätten, för det fall rätten finner att 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken inte är tillämplig, ändå ska pröva om den unge har begått ett brott. Vid bedömningen av om sådan en bevistalan ska väckas tillämpas 38 § andra och tredje styckena.

En bevistalan enligt första stycket ska handläggas i samma rättegång som åtalet.

Paragrafen, som är ny, anger att åklagaren får begära att domstolen i andra hand prövar en gärning som åklagaren väckt åtal för genom en bevistalan. Övervägandena finns i avsnitt 6.4.

När den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder i 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken är tillämplig ska åklagaren väcka åtal för att få gärningen prövad i domstol. *Första stycket* i förevarande bestämmelse innebär dock att åklagaren i dessa fall kan begära att rätten i andra hand genom en bevistalan prövar om den unge har begått ett brott som inte omfattas av 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken. Bestämmelsen är avsedd att omhänderta situationen att rätten finner att den åtalade visserligen har begått hela eller delar av den åtalade gärningen men att detta inte kan bedömas som ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder och att åtalet därför ska ogillas. Av hänvisningen till 38 § andra och tredje styckena följer att det krävs att det finns synnerliga skäl för att en prövning genom bevistalan ska få begäras och att begäran inte får göras om det finns särskilda omständigheter som talar mot bevistalan. Vid dessa bedömningar kan ledning hämtas i tidigare förarbetsuttalanden (jfr prop. 2022/23:78 s. 73 och 74).

I *andra stycket* anges att en sådan bevistalan ska handläggas i samma rättegång som åtalet. Åklagaren kan göra begäran enligt paragrafen antingen i stämningsansökan eller under målets handläggning i domstol. Som utgångspunkt bör en sådan framställan göras i samband med att ett åtal väcks. Frågor om de mer övergripande förutsättningarna för åklagaren att framställa begäran under en pågående rättegång och i högre rätt avgörs utifrån befintliga processrättsliga regler. Åklagaren kan inte begära prövning enligt förevarande paragraf efter att dom som fått laga kraft meddelats utan en sådan prövning ska göras i samma rättegång som åtalet. När rätten prövar gärningen genom en bevistalan enligt förevarande paragraf kommer det ske efter att en förundersökning genomförts i stället för en § 31-utredning.

41 § En ansökan om resning som avser en tilltalad som inte har fyllt *arton* år ska handläggas skyndsamt.

Paragrafen innehåller en bestämmelse om skyndsamhetskrav för handläggning av en ansökan om resning. Övervägandena finns i avsnitt 8.3.

Paragrafen ändras på så sätt att skyndsamhetskravet gäller mål och ärenden med en tilltalad som inte har fyllt 18 år i stället för – som enligt hittillsvarande ordning – 21 år.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 3 juli 2026.
2. För förhållanden som inträffat före ikraftträdandet gäller 30 b § första stycket i den äldre lydelsen.

Övervägandena finns i avsnitt 12.

Enligt *första punkten* träder lagen i kraft den 3 juli 2026.

Övergångsbestämmelsen i *andra punkten* innebär att omständigheter som inträffat före ikraftträdandet inte kan läggas till grund för en varning i enlighet med den nya utökade möjligheten för åklagaren att besluta om varning vid misshandelsakt.

14.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 3 juli 2031.
2. De upphävda paragraferna gäller fortfarande för brott som har begåtts före ikraftträdandet.

Övervägandena finns i avsnitt 12.

Enligt *första punkten* träder lagen i kraft den 3 juli 2031. Det innebär att 1 a, 38 e och 38 f §§ som införts med anledning av den tidsbegränsade särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder för allvarliga brott upphör att gälla vid den tidpunkten.

Övergångsbestämmelsen i *andra punkten* innebär att bestämmelserna fortfarande gäller för brott som begåtts under den tid den särskilda regleringen gällde, även om handläggning sker efter ikraftträdandet.

14.5 Förslaget till lag om ändring i skattebrottslagen (1971:69)

17 § Förvaltningsmyndigheter som handlägger frågor om skatter eller avgifter ska göra anmälan till åklagaren så snart det finns anledning att anta att brott enligt denna lag har begåtts. Detta gäller dock inte om det kan antas att brottet inte kommer att medföra påföljd enligt denna lag eller om anmälan av annat skäl inte behövs. Skatteverket får fullgöra anmälningsskyldigheten till enhet inom verket som ska medverka vid brottsutredning, om det inte finns skäl att anta att brottet föranleder annan påföljd än böter och den misstänkte kan antas erkänna gärningen. Detta gäller dock endast om den misstänkte fyllt *arton* år.

Har i lag eller förordning meddelats bestämmelse som avviker från föreskrifterna i första stycket gäller den bestämmelsen.

Paragrafen innehåller bestämmelser om förvaltningsmyndigheters skyldighet att göra anmälan till åklagare och om att Skatteverket i vissa fall får fullgöra anmälningsskyldigheten till en brottsutredande enhet inom Skatteverket. Övervägandena finns i avsnitt 8.4.

Paragrafens *första stycke* ändras på så sätt att möjligheten för Skatteverket att fullgöra anmälningsskyldigheten inom Skatteverket gäller om den misstänkte har fyllt 18 år, i stället för – som enligt hittillsvarande ordning – 21 år. Övriga ändringar i stycket är språkliga.

14.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1978:801) om internationellt samarbete rörande kriminalvård i frihet

5 § Framställningen kan avslås

1. om *den* gärning som påföljden avser omfattas av *ett* här i landet väckt åtal, utfärdat strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot eller meddelat beslut att åtal *inte ska* väckas eller fullföljas,

2. om domen har meddelats utan att den dömde har varit personligen närvarande vid förhandling i saken inför domstol,

3. om den dömde *enligt 1 kap. 6 § brottsbalken inte hade kunnat dömas till påföljd för den aktuella gärningen*,

4. om domen av annat skäl än som förut har angivits måste anses oförenlig med principerna för tillämpning av svensk strafflag,

5. om det med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet är lämpligast att verkställighet här i landet anordnas enligt annan än i 3 § angiven samarbetsform än som avses i framställningen.

Paragrafen innehåller bestämmelser om när en framställan om verkställighet i Sverige av en utländsk brottmålsdom kan avslås. Övervägandena finns i avsnitt 6.7.2.

Ändringarna i *första punkten* är språkliga.

Bestämmelsen i *tredje punkten* har enligt den hittillsvarande ordningen inneburit att en framställning kan avslås om den dömde vid tiden för brottet inte hade fyllt 15 år. Bestämmelsen ändras så att en framställning kan avslås om den dömde enligt 1 kap. 6 § brottsbalken inte hade kunnat dömas till påföljd för den aktuella gärningen. Ändringen är en anpassning till att straffbarhetsåldern för vissa brott är 13 år.

14.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (1997:1024) om Skatteverkets brottsbekämpande verksamhet

5 § Skatteverket får, utan att biträde begärs av åklagare, i fall som avses i 23 kap. 22 § rättegångsbalken utreda sådan brottslighet som anges i 1 § första stycket, om den misstänkte kan antas erkänna gärningen.

Första stycket gäller endast om den misstänkte fyllt arton år.

Paragrafen innehåller bestämmelser om Skatteverkets förutsättningar att i vissa fall genomföra en förenklad brottsutredning på eget initiativ. Övervägandena finns i avsnitt 8.4.

Paragrafens *andra stycke* ändras på så sätt att möjligheten för Skatteverket att genomföra en förenklad brottsutredning på eget initiativ gäller om den misstänkte har fyllt 18 år, i stället för – som enligt hittillsvarande ordning – 21 år.

14.8 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:620) om belastningsregister

3 § Registret ska innehålla uppgifter om den som

1. genom dom, beslut, strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot har ålagts påföljd för brott,
2. har ålagts förvandlingsstraff för böter,
3. med tillämpning av 30 kap. 6 § brottsbalken har förklarats fri från påföljd,
4. på grund av åklagares beslut enligt 20 kap. 7 § rättegångsbalken, 9 eller 17 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare eller 46 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall inte har åtalats för brott,
5. har meddelats
 - a) kontaktförbud enligt lagen (1988:688) om kontaktförbud,
 - b) tillträdesförbud enligt lagen (2005:321) om tillträdesförbud vid idrottsarrangemang, dock inte tillträdesförbud enligt 9 a § i den lagen,
 - c) förbud enligt 3 kap. 5 § lagen (2015:642) om europeisk skyddsorder,
 - d) tillträdesförbud enligt lagen (2021:34) om tillträdesförbud till butiker, badanläggningar och bibliotek,
 - e) vistelseförbud enligt lagen (2024:7) om preventiva vistelseförbud, *eller*
6. genom dom i mål om bevistalan enligt lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare har förklarats ha begått brott.

Paragrafen anger vilka uppgifter som belastningsregistret ska innehålla. Övervägandena finns i avsnitt 7.

I paragrafen införs en ny punkt, *sjätte punkten*, som innebär att belastningsregistret ska innehålla uppgifter om den som genom en dom i ett mål om bevistalan har förklarats ha begått brott. Bestämmelser om bevistalan finns i 38–38 d §§ och 38 f § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Övriga ändringar är redaktionella.

16 § En uppgift i registret ska gallras

1. om en överrätt genom dom eller beslut frikännt den registrerade för den åtalade gärningen *eller har förklarat att den registrerade inte begått det brott som en bevistalan avser*,
2. om en domstol efter resning har meddelat dom eller beslut som avses i 1,
3. om dom, beslut, strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot har undanröjts,
4. om överrätt har upphävt ett beslut om förvandlingsstraff för böter,
5. om åklagares beslut att meddela åtalsunderlåtelse eller straffvarning har återkallats,
6. om kontaktförbud enligt lagen (1988:688) om kontaktförbud, förbud enligt 3 kap. 5 § lagen (2015:642) om europeisk skyddsorder, tillträdesförbud enligt lagen (2005:321) om tillträdesförbud vid idrottsarrangemang och lagen (2021:34) om tillträdesförbud till butiker, badanläggningar och bibliotek, eller vistelseförbud enligt lagen (2024:7) om preventiva vistelseförbud har upphävts, eller
7. när den registrerade har avlidit.

Paragrafen innehåller bestämmelser om när uppgifter ska gallras ur belastningsregistret. Övervägandena finns i avsnitt 7.

Tillägget i *första punkten* innebär att en uppgift i registret ska gallras om en överrätt förklarat att den registrerade inte begått det brott som en bevistalan avser.

17 § Utöver vad som följer av 16 § ska uppgifter om

1. fängelse- eller förvandlingsstraff för böter gallras tio år efter frigivningen,
2. fängelsestraff som ska anses helt verkställt genom tidigare frihetsberövande eller från vilket någon genom beslut om nåd helt har befriats gallras tio år efter domen eller beslutet,

3. förvandlingsstraff för böter som har fallit bort enligt 18 § bötesverkställighetslagen (1979:189) gallras fem år efter det att straffet föll bort,

4. säkerhetsförvaring gallras tio år efter det att påföljden är helt verkställd,

5. skyddstillsyn eller villkorlig dom gallras

a) tio år efter domen eller beslutet, eller

b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,

6. ungdomsvård, ungdomstjänst eller ungdomsovervakning gallras

a) tio år efter domen eller beslutet, eller

b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,

7. överlämnande till vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall gallras

a) tio år efter domen eller beslutet, eller

b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,

8. överlämnande till rättspsykiatrisk vård gallras tio år efter utskrivningen,

9. böter gallras fem år efter domen, beslutet eller godkännandet av strafföreläggandet eller föreläggandet av ordningsbot,

10. att någon enligt 30 kap. 6 § brottsbalken har förklarats fri från påföljd gallras

a) tio år efter domen eller beslutet, eller

b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,

11. åklagares beslut att inte åtala för brott gallras

a) tio år efter beslutet, eller

b) tre år efter beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet,

12. beslut om kontaktförbud enligt lagen (1988:688) om kontaktförbud och förbud enligt 3 kap. 5 § lagen (2015:642) om europeisk skyddsorder gallras tio år efter beslutet,

13. beslut om tillträdesförbud enligt lagen (2005:321) om tillträdesförbud vid idrottsarrangemang och lagen (2021:34) om tillträdesförbud till butiker, badanläggningar och bibliotek gallras fem år efter beslutet,

14. beslut om vistelseförbud enligt lagen (2024:7) om preventiva vistelseförbud gallras

a) tio år efter beslutet,

b) fem år efter beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för beslutet, och

15. att någon genom dom i mål om bevistalan har förklarats ha begått brott gallras fem år efter domen.

Paragrafen innehåller bestämmelser om när uppgifter ska gallras ur belastningsregistret utöver vad som följer av 16 §. Övervägandena finns i avsnitt 7.

I paragrafen införs en ny punkt, *femtonde punkten*, som innebär att uppgifter om att någon genom en dom i mål om bevistalan har förklarats ha begått brott ska gallras fem år efter domen. Övriga ändringar är redaktionella.

14.9 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:621) om misstankeregister

3 a § Utöver vad som föreskrivs i 3 § ska registret innehålla uppgifter om den som har fyllt tretton år och som enligt förundersökningsledarens bedömning är skäligen misstänkt för brott som avses i 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken.

Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om att registreringer ska begränsas på visst sätt.

Paragrafen, som är ny, reglerar registrering av uppgifter i misstankeregistret. Övervägandena finns i avsnitt 6.7.

I första stycket föreskrivs, med anledning av att en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder införs genom 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken, att misstankeregistret, utöver de uppgifter som ska registreras enligt 3 §, ska innehålla uppgifter om den som har fyllt 13 år och som enligt förundersökningsledarens bedömning är skäligen misstänkt för ett brott med minimistraff om fängelse i fyra år eller mer eller försök, förberedelse eller stämpling till ett sådant brott.

Andra stycket innehåller ett bemyndigande för regeringen, eller den myndighet regeringen bestämmer, att meddela föreskrifter om att registreringer ska begränsas på visst sätt. Det motsvarar vad som gäller enligt 3 § tredje stycket.

4 § Regeringen meddelar närmare föreskrifter om vilka uppgifter registret ska innehålla om den som ska registreras enligt 3 eller 3 a §.

Paragrafen anger att regeringen meddelar föreskrifter om vilka uppgifter misstankeregistret ska innehålla om den som ska registreras. Övervägandena finns i avsnitt 6.7.

Paragrafen ändras på så sätt att regeringen meddelar närmare föreskrifter även i fråga om uppgifter som registreras enligt 3 a §. Övriga ändringar är språkliga.

14.10 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:621) om misstankeregister

4 § Regeringen meddelar närmare föreskrifter om vilka uppgifter registret ska innehålla om den som ska registreras enligt 3 §.

Paragrafen anger att regeringen meddelar föreskrifter om vilka uppgifter misstankeregistret ska innehålla om den som ska registreras. Hänvisningen ändras med anledning av att 3 a § upphör att gälla. Övervägandena finns i avsnitt 6.5.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 3 juli 2031.
2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för uppgifter om misstankar om brott som har begåtts före ikraftträdandet.

Övervägandena finns i avsnitt 6.5 och 12.

Enligt *första punkten* träder lagen i kraft den 3 juli 2031. Det innebär att 3 a § upphör att gälla och att 4 § får en annan lydelse vid den tidpunkten, vilket är den tidpunkt då den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder för allvarliga brott upphör att gälla.

Övergångsbestämmelsen i *andra punkten* innebär att registrering av uppgifter och den föreskriftsrätt som gäller under den tid då den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder för allvarliga brott är i kraft gäller även efter ikraftträdandet såvitt avser uppgifter om misstankar om brott som begåtts under den tidsperioden.

14.11 Förslaget till lag om ändring i lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder

2 kap.

4 § Överlämnande ska vägras om

1. den eftersökte *enligt 1 kap. 6 § brottsbalken inte hade kunnat dömas till påföljd för den aktuella gärningen*,

2. det skulle strida mot den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna eller de tilläggsprotokoll till konventionen som gäller som lag i Sverige,

3. gärningen omfattas av nåd eller ett annat beslut enligt 12 kap. 9 § regeringsformen, eller

4. gärningen har prövats genom en dom som fått laga kraft i en medlemsstat i Europeiska unionen, Island eller Norge och, vid en fällande dom, påföljden har avtjänats eller är under verkställighet eller inte längre kan verkställas enligt lagstiftningen i domslandet.

Paragrafen innehåller bestämmelser om när ett överlämnande enligt en europeisk arresteringsorder ska vägras. Övervägandena finns i avsnitt 6.7.2.

Bestämmelsen i *första punkten* har enligt den hittillsvarande ordningen inneburit ett förbud mot att överlämna den eftersökte för en gärning begången innan han eller hon har fyllt 15 år. Bestämmelsen ändras så att förbud mot att överlämna gäller om den eftersökte enligt 1 kap. 6 § brottsbalken inte hade kunnat dömas till påföljd för den aktuella gärningen. Ändringen är en anpassning till att straffbarhetsåldern för vissa brott är 13 år.

14.12 Förslaget till lag om ändring i lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott

1 h § Om den som tvångsmedlet riktas mot har fyllt 13 men inte 15 år tillämpas de bestämmelser som gäller avseende någon som har fyllt 15 år, om den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som avses i 1 kap. 6 § andra stycket 1 brottsbalken.

Paragrafen, som är ny, reglerar förutsättningarna för att bevilja ett tillstånd till preventiva tvångsmedel enligt lagen när den som åtgärden riktas mot är 13 eller 14 år och den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Övervägandena finns i avsnitt 6.3.

Av paragrafen följer att tillstånd till tvångsmedel enligt lagen får beviljas mot personer som är 13 eller 14 år under samma förutsättningar som mot personer som har fyllt 15 år, om den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder i 1 kap. 6 § andra stycket 1 brottsbalken. Paragrafen är en särreglering i förhållande till vad som annars gäller enligt lagen för tvångsmedelsanvändning mot en person som inte har fyllt 15 år.

Med bestämmelser som gäller avseende någon som har fyllt 15 år avses de bestämmelser i lagen som inte uttryckligen anger att de ska tillämpas mot personer som inte har fyllt 15 år. Det gäller såväl bestämmelser om under vilka förutsättningar ett tillstånd får beviljas som allmänna bestämmelser om t.ex. tillståndsprövning och underrättelser. Den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder omfattar enligt 1 kap. 6 § andra stycket 1 brottsbalken brott med minimistraff om fängelse fyra år eller mer. Det innebär att tillstånd till tvångsmedel får beviljas endast om den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som både räknas upp i den tillämpliga tillståndsbestämmelsen och har ett minimistraff om fängelse i fyra år eller mer. Situationer då den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som räknas upp i den tillämpliga tillståndsbestämmelsen men som har ett lägre minimistraff faller utanför tillämpningsområdet. I sådana situationer finns det dock inget hinder mot att i stället tillämpa de bestämmelser om tillstånd till tvångsmedel som gäller för någon som inte har fyllt 15 år, om förutsättningarna för det är uppfyllda.

Vid bedömningen av vilka åtgärder som ska vidtas mot ett barn ska alltid prövas om åtgärden är förenlig med de rättigheter som tillförsäkras ett barn enligt barnkonventionen. Det betyder att hänsyn ska tas till barnets bästa och att barnets rätt till sin integritet måste beaktas vid avvägningen mot det behov som finns av åtgärden.

14.13 Förslaget till lag om ändring i lagen (2009:1427) om erkännande och verkställighet av bötesstraff inom Europeiska unionen

3 kap.

11 § En verkställbarhetsförklaring får inte meddelas

1. om det för samma gärning meddelats dom eller beslut i Sverige eller i en annan stat och domen eller beslutet i den andra staten, vid ett fällande avgörande, har verkställts,

2. om gärningen helt eller delvis begåtts i Sverige och den inte motsvarar brott enligt svensk lag eller om en tillämpning av 35 kap. 7 § brottsbalken innebär att preskription inträtt,

3. om den dömda enligt 1 kap. 6 § brottsbalken inte hade kunnat dömas till påföljd för den aktuella gärningen,

4. om en sådan förklaring inte skulle vara förenlig med bestämmelser om immunitet,

5. om bötesstraffet har beslutats efter ett skriftligt förfarande och det inte har bekräftats i intyget att den dömde personligen eller genom behörigt ombud underrättats om sin rätt att bestrida samt om tidsfristen för detta, eller

6. om bötesstraffet har meddelats efter en förhandling där den dömde inte var personligen närvarande och om det inte har bekräftats i intyget att något av villkoren i artikel 7.2 i–j i rambeslutet är uppfyllt.

Paragrafen innehåller bestämmelser om när en verkställbarhetsförklaring avseende böter inte får meddelas. Övervägandena finns i avsnitt 6.7.2.

Bestämmelsen i *tredje punkten* har enligt den hittillsvarande ordningen inneburit ett förbud mot att meddela en verkställbarhetsförklaring om den dömde inte hade fyllt 15 år när brottet begicks. Bestämmelsen ändras så att en verkställbarhetsförklaring inte får meddelas om den dömde enligt 1 kap. 6 § brottsbalken inte hade kunnat dömas till påföljd för den aktuella gärningen. Ändringen är en anpassning till att straffbarhetsåldern för vissa brott är 13 år.

14.14 Förslaget till lag om ändring i häkteslagen (2010:611)

1 kap.

4 a § *Vid alla åtgärder som rör intagna som inte har fyllt arton år ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. En intagen som inte har fyllt arton år ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne och vid bedömningen av barnets bästa ska hänsyn tas till barnets åsikter.*

Paragrafen, som är ny, innehåller grundläggande bestämmelser om att barnets bästa ska beaktas vid alla åtgärder som rör intagna barn. Övervägandena finns i avsnitt 6.3.

Av paragrafen, som bygger på artikel 3.1 i den reviderade svenska översättningen av Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen), framgår att vid alla åtgärder som rör intagna som inte har fyllt 18 år ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. I enlighet med artikel 12.1 i barnkonventionen framgår också att en intagen som inte har fyllt 18 år ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör honom eller henne och att vid bedömningen av barnets bästa ska hänsyn tas till barnets åsikter. Paragrafen är tillämplig bl.a. när någon är häktad, anhållen eller gripen på grund av misstanke om brott (1 kap. 2 §).

Barnets bästa kan inte fastställas en gång för alla, utan måste bedömas vid alla åtgärder som rör barnet. Det betyder att barnets bästa ska beaktas t.ex. vid placering av barnet och vid den fortsatta verkställigheten av häkteningen. Ett annat exempel är att den sysselsättning som bereds ett intaget barn behöver utformas på ett annat sätt än motsvarande sysselsättning för vuxna. Barnets bästa ska även genomsyra det dagliga omvårdnadsarbetet. Principen om barnets bästa ska vidare tillämpas vid användning av särskilda kontroll- och tvångsåtgärder. Det gäller såväl vid beslutet om viss åtgärd, exempelvis en kroppsvisitation, som vid dess genomförande. Vid användningen och genomförandet av särskilda kontroll- och tvångsåtgärder kan en tillämpning av principen om barnets bästa vidare ge olika utfall beroende på barnets ålder. Ju yngre barnet är desto större restriktioner

tivitet bör iakttas när det kommer till användning av ingripande kontroll- och tvångsåtgärder. Även andra individuella attribut än ålder hos barnet, såsom att det finns en påtaglig risk för att en viss kontroll- eller tvångsåtgärd skulle skada barnets hälsa eller utveckling, behöver vägas in i bedömningen av barnets bästa.

Att alla intagna – dvs. såväl vuxna som barn – ska bemötas med respekt för sitt människovärde och med förståelse för de särskilda svårigheter som är förenade med frihetsberövandet följer av 1 kap. 4 §. När det kommer till intagna barn är det emellertid angeläget att personalen därutöver har ett barnanpassat förhållningssätt och kompetens att möta barn och särskild kompetens om barnets rättigheter och barns behov. Det gäller inte minst eftersom intagna barn ofta har ett stort vårdbehov. Regleringen ställer krav på förståelse hos personalen för att intagna barns behov kan skilja sig från vuxna intagnas samt kunskap om barnets rättigheter och dessutom variera stort beroende på barnets ålder och mognad.

En del av bedömningen av barnets bästa är att ta hänsyn till barnets åsikter. En förutsättning för detta är att barnet ges möjlighet att uttrycka sina åsikter på ett sätt som är lämpligt utifrån barnets funktionsförmåga. Barnets åsikter ska därefter tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. Det är också viktigt att barnet får information som är anpassad efter ålder, mognad och funktionsförmåga för att barnet ska få förutsättningar att vara delaktigt och ge uttryck för sina åsikter. Den som lämnar informationen ska så långt det är möjligt försäkra sig om att barnet har förstått informationen.

Vad som är bäst för barnet ska undersökas och vägas mot andra intressen. Vid denna avvägning ska barnets bästa – vilket följer av uttrycket i första hand beaktas – ha hög prioritet och inte bara vara ett bland flera överväganden. Det betyder emellertid inte att barnets bästa alltid ska vara utslagsgivande; andra intressen kan ha samma eller större betydelse. Om barnets bästa står i konflikt med ett annat intresse, t.ex. behovet av samhällsskydd eller upprätthållandet av ordning och säkerhet i häktet, måste en avvägning göras i varje enskilt fall.

14.15 Förslaget till lag om ändring i lagen (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder

2 kap.

5 § Överlämnande ska vägras om

1. den eftersökte enligt 1 kap. 6 § brottsbalken inte hade kunnat dömas till påföljd för den aktuella gärningen,

2. gärningen omfattas av nåd eller annat beslut enligt 12 kap. 9 § regeringsformen,

3. gärningen har prövats genom en dom som fått laga kraft i en nordisk stat eller i en medlemsstat i Europeiska unionen och, vid en fällande dom, påföljden har avtjänats eller är under verkställighet eller inte längre kan verkställas enligt lagstiftningen i domslandet, eller

4. det skulle strida mot den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna eller de tilläggsprotokoll till konventionen som gäller som lag i Sverige.

Paragrafen innehåller bestämmelser om när ett överlämnande enligt en nordisk arresteringsorder ska vägras. Övervägandena finns i avsnitt 6.7.2.

Bestämmelsen i *första punkten* har enligt den hittillsvarande ordningen inneburit ett förbud mot att överlämna den eftersökte för en gärning begången innan han eller hon har fyllt 15 år. Bestämmelsen ändras så att förbudet gäller mot att överlämna den eftersökte om denne enligt 1 kap. 6 § brottsbalken inte hade kunnat dömas till påföljd för den aktuella gärningen. Ändringen är en anpassning till att straffbarhetsåldern för vissa brott är 13 år.

14.16 Förslaget till lag om ändring i lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet

2 c § För uppgifter enligt 1 § första stycket 1 och 3 som rör ett telefonnummer, en annan adress eller en elektronisk kommunikationsutrustning som innehas eller används eller har innehafts eller har använts av någon som har fyllt 13 men inte 15 år tillämpas de bestämmelser som gäller avseende någon som har fyllt 15 år, om den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som avses i 1 kap. 6 § andra stycket 1 brottsbalken.

Paragrafen, som är ny, anger förutsättningarna för inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i vissa fall när den som åtgärden riktas mot är 13 eller 14 år. Övervägandena finns i avsnitt 6.3.

Enligt paragrafen får uppgifter om elektronisk kommunikation enligt 1 § första stycket 1 och 3 som rör ett telefonnummer, en annan adress eller en elektronisk kommunikationsutrustning som innehas eller används eller har innehafts eller har använts av någon som har fyllt 13 men inte 15 år inhämtas under samma förutsättningar som avseende personer som har fyllt 15 år, om den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Hänvisningen till 1 § första stycket 1 och 3 innebär att inhämtning endast får avse uppgifter om meddelanden som i ett elektroniskt kommunikationsnät överförs eller har överförts till eller från ett telefonnummer eller annan adress och uppgifter om i vilket geografiskt område en viss elektronisk kommunikationsutrustning finns eller har funnits. Angående de uppgifter som får inhämtas, se närmare prop. 2011/12:55 s. 120, 128 och 129 och prop. 2023/24:117 s. 202. Paragrafen möjliggör inte inhämtning av uppgifter om vilka elektroniska kommunikationsutrustningar som har funnits inom ett visst geografiskt område enligt 1 § första stycket 2.

Möjligheten till inhämtning är begränsad till uppgifter som rör ett telefonnummer, en annan adress eller en elektronisk kommunikationsutrustning som innehas eller används eller har innehafts eller har använts av någon som har fyllt 13 men inte 15 år. Begreppen syftar på barnets faktiska tillgång till telefonnumret, adressen eller den elektroniska kommunikationsutrustningen. Med bestämmelser som tillämpas avseende någon som har fyllt 15 år avses de bestämmelser i lagen som inte uttryckligen anger att de ska tillämpas mot personer som inte har fyllt 15 år. Det gäller såväl

bestämmelser om under vilka förutsättningar ett tillstånd får beviljas som allmänna bestämmelser om t.ex. tillståndsprövning och underrättelser.

Den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder omfattar brott med minimistraff om fängelse fyra år eller mer. Det innebär att uppgifter som avses i 1 § första stycket 1 och 3 får hämtas in endast om den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som både räknas upp i en annan tillståndsbestämmelse, t.ex. 2 §, och har ett minimistraff om fängelse i fyra år eller mer. Situationer då den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som räknas upp i en annan tillståndsbestämmelse men som har ett lägre minimistraff än fyra år faller utanför tillämpningsområdet.

Vid bedömningen av om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation enligt paragrafen ska få användas ska det alltid prövas om åtgärden är förenlig med de rättigheter som tillförsäkras ett barn enligt barnkonventionen. Det betyder att hänsyn ska tas till barnets bästa och att barnets rätt till sin integritet måste beaktas vid avvägningen mot det behov som finns av åtgärden.

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2030.

Övervägandena finns i avsnitt 12.

Att paragrafen träder i kraft den 1 oktober 2030 innebär att paragrafen träder i kraft samma dag som 2 b § som anger förutsättningarna för inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i vissa fall när den som åtgärden riktas mot inte har fyllt 15 år, upphör att gälla (se prop. 2024/25:175).

14.17 Förslaget till lag om ändring i lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen

3 kap.

4 § En utländsk dom på frihetsberövande påföljd får inte erkännas och verkställas i Sverige

1. om mindre än sex månader av påföljden återstår att avtjäna när domen tas emot av Kriminalvården,

2. om den gärning som påföljden avser inte motsvarar brott enligt svensk lag och det inte är fråga om en sådan gärning som finns angiven i bilagan till denna lag och för vilken det i den andra statens lagstiftning är föreskrivet en frihetsberövande påföljd i tre år eller mer,

3. om den gärning som påföljden avser helt eller delvis har begåtts i Sverige och inte motsvarar brott enligt svensk lag,

4. om det för samma gärning som påföljden avser har meddelats en dom i Sverige eller i en annan stat och domen fått laga kraft och påföljden vid en fällande dom har avtjänats, är under verkställighet eller inte längre kan verkställas enligt lagen i den stat som meddelat domen,

5. om den dömdes enligt 1 kap. 6 § brottsbalken inte hade kunnat dömas till påföljd för den aktuella gärningen,

6. om verkställighet i Sverige inte skulle vara förenlig med bestämmelser om immunitet,

7. om domen har meddelats efter en förhandling där den dömde inte var personligen närvarande och det inte har bekräftats i intyget som avses i 6 § att något av rambeslutets villkor i artikel 9.1 i är uppfyllt,

8. om påföljden omfattar en åtgärd som innebär psykiatrisk vård eller hälso- och sjukvård eller annan frihetsberövande åtgärd som inte kan verkställas här, eller

9. om den andra staten inte har lämnat Sverige tillstånd till att åtala, döma eller på annat sätt beröva den dömde friheten för annan gärning än den som avses i domen och som begicks före översändandet av domen.

Paragrafen innehåller bestämmelser om när en utländsk dom på frihetsberövande påföljd inte får erkännas och verkställas i Sverige. Övervägandena finns i avsnitt 6.7.2.

Bestämmelsen i *femte punkten* har enligt den hittillsvarande ordningen inneburit ett förbud mot att erkänna och verkställa en dom om den dömde vid tidpunkten för brottet inte hade fyllt 15 år. Bestämmelsen ändras så att en utländsk dom på frihetsberövande påföljd inte får erkännas och verkställas i Sverige om den dömde enligt 1 kap. 6 § brottsbalken inte hade kunnat dömas till påföljd för den aktuella gärningen. Ändringen är en anpassning till att straffbarhetsåldern för vissa brott är 13 år.

15 § En dömd person får på begäran av en behörig myndighet i den andra staten anhållas av åklagare om det finns risk att han eller hon avviker eller på annat sätt undandrar sig verkställighet i Sverige enligt denna lag.

Den som enligt 1 kap. 6 § brottsbalken inte hade kunnat dömas till påföljd för den aktuella gärningen får inte anhållas. Den som inte har fyllt arton år får anhållas endast om det finns synnerliga skäl.

Om det finns skäl för anhållande enligt första stycket men det är tillräckligt att den dömde meddelas reseförbud eller att det beslutas om anmälningsskyldighet, ska en sådan åtgärd beslutas i stället för anhållande. I fall som avses i 24 kap. 4 § rättegångsbalken ska övervakning ersätta ett anhållande.

Paragrafen innehåller bestämmelser som rör åklagarens möjlighet att i vissa fall anhålla en dömd person på begäran av behörig myndighet i en annan stat. Övervägandena finns i avsnitt 6.7.2.

Bestämmelsen i *andra stycket* har enligt den hittillsvarande ordningen inneburit att den som inte har fyllt 15 år inte får anhållas. Bestämmelsen ändras så att den som enligt 1 kap. 6 § brottsbalken inte hade kunnat dömas till påföljd för den aktuella gärningen inte får anhållas. Ändringen är en anpassning till att straffbarhetsåldern för vissa brott är 13 år och att tvångsmedel då får användas.

19 § Vid bestämmande av ny frihetsberövande påföljd enligt 12 § första stycket 2 får 24 och 25 kap. rättegångsbalken tillämpas.

Den som enligt 1 kap. 6 § brottsbalken inte hade kunnat dömas till påföljd för den aktuella gärningen får inte anhållas. Den som inte har fyllt arton år får anhållas endast om det finns synnerliga skäl.

Paragrafen reglerar tillämpningen av bestämmelser i rättegångsbalken när en frihetsberövande påföljd i en utländsk dom behöver anpassas för att kunna verkställas i Sverige. Övervägandena finns i avsnitt 6.7.2.

Bestämmelsen i *andra stycket* har enligt hittillsvarande ordning inneburit att den som inte har fyllt 15 år inte får anhållas. Bestämmelsen ändras så att den som enligt 1 kap. 6 § brottsbalken inte hade kunnat dömas till påföljd för den aktuella gärningen inte får anhållas. Ändringen är en anpassning till att straffbarhetsåldern för vissa brott är 13 år och att tvångsmedel då får användas.

14.18 Förslaget till lag om ändring i lagen (2015:485) om erkännande och uppföljning av beslut om övervakningsåtgärder inom Europeiska unionen

3 kap.

4 § Ett beslut om övervakningsåtgärder får inte erkännas och följas upp i Sverige om

1. den gärning som beslutet avser inte motsvarar brott enligt svensk lag och det inte är fråga om en sådan gärning som finns angiven i bilagan till denna lag och för vilken det i den andra statens lagstiftning är föreskrivet en frihetsberövande påföljd i tre år eller mer,

2. det för samma gärning som beslutet avser har meddelats en dom i Sverige eller i en annan stat och domen fått laga kraft och påföljden vid en fällande dom har avtjänats, är under verkställighet eller inte längre kan verkställas enligt lagen i den stat som meddelat domen,

3. det skulle strida mot bestämmelser om immunitet och privilegier, eller

4. den som beslutet avser *enligt 1 kap. 6 § brottsbalken inte hade kunnat dömas till påföljd för den aktuella gärningen.*

Paragrafen innehåller bestämmelser om när övervakningsåtgärder inte får erkännas och följas upp i Sverige. Övervägandena finns i avsnitt 6.7.2.

Bestämmelsen i *fjärde punkten* har enligt hittillsvarande ordning inneburit ett förbud mot att erkänna och följa upp ett beslut om övervakningsåtgärder om den gärning som beslutet avser ägde rum innan den misstänkte hade fyllt 15 år. Bestämmelsen ändras så att ett beslut om övervakningsåtgärder inte får erkännas och följas upp i Sverige om den som beslutet avser enligt 1 kap. 6 § brottsbalken inte hade kunnat dömas till påföljd för gärningen. Ändringen är en anpassning till att straffbarhetsåldern för vissa brott är 13 år.

14.19 Förslaget till lag om ändring i lagen (2015:650) om erkännande och verkställighet av frivårdspåföljder inom Europeiska unionen

3 kap.

4 § En dom på frivårdspåföljd får inte erkännas eller verkställas i Sverige

1. om det återstår mindre än sex månader av den tid som den dömda ska iakttä skyldighet som avses i 3 §,

2. om den gärning som påföljden avser inte motsvarar brott enligt svensk lag och det inte är fråga om en sådan gärning som finns angiven i bilagan till denna lag och för vilken det i den andra statens lagstiftning är föreskrivet en frihetsberövande påföljd i tre år eller mer,

3. om den gärning som påföljden avser helt eller delvis har begåtts i Sverige och inte motsvarar brott enligt svensk lag,

4. om det för samma gärning som påföljden avser har meddelats en dom i Sverige eller i en annan stat och domen fått laga kraft och påföljden vid en fällande dom har avtjänats, är under verkställighet eller inte längre kan verkställas enligt lagen i den stat som meddelat domen,

5. om den dömden enligt 1 kap. 6 § brottsbalken inte hade kunnat dömas till påföljd för den aktuella gärningen,

6. om verkställighet i Sverige inte skulle vara förenlig med bestämmelser om immunitet,

7. om domen har meddelats efter en förhandling där den dömden inte var personligen närvarande och det inte har bekräftats i intyget som avses i 6 § att något av de villkor som anges i artikel 11.1 h i rådets rambeslut 2008/947/RIF är uppfyllt, eller

8. om påföljden innefattar en medicinsk eller terapeutisk behandling som inte kan verkställas här.

Paragrafen innehåller bestämmelser om när en dom på frivårdspåföljd inte ska erkännas eller verkställas i Sverige. Övervägandena finns i avsnitt 6.7.2.

Bestämmelsen i *femte punkten* har enligt hittillsvarande ordning inneburit ett förbud mot att erkänna och verkställa en dom på frivårdspåföljd i Sverige om den dömden vid tidpunkten för brottet inte hade fyllt 15 år. Bestämmelsen ändras så att en dom på frivårdspåföljd inte får erkännas eller verkställas i Sverige om den dömden enligt 1 kap. 6 § brottsbalken inte hade kunnat dömas till påföljd för den aktuella gärningen. Ändringen är en anpassning till att straffbarhetsåldern för vissa brott är 13 år.

14.20 Förslaget till lag om ändring i lagen (2018:1693) om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalogens område

5 kap.

4 § Biometriregistret över dömda får innehålla uppgifter som anges i 2 § om en person som har

1. varit föremål för en åtgärd enligt 28 kap. 12 a eller 14 § rättegångsbalken och som därefter genom en dom som fått laga kraft har dömts för ett brott för vilket fängelse ingår i straffskalan, eller har godkänt ett strafföreläggande avseende ett sådant brott,

2. varit föremål för en åtgärd enligt 8 kap. 7 a § fängelselagen (2010:610) eller 2 kap. 6 § lagen (2025:1053) om verkställighet av fängelsestraff med elektronisk övervakning, eller

3. dömts för brott i en annan medlemsstat inom Europeiska unionen och vars fingeravtrycks- eller signalementsuppgifter har överförts hit med stöd av artikel 4.2 i rådets rambeslut 2009/315/RIF av den 26 februari 2009 om organisationen av medlemsstaternas utbyte av uppgifter ur kriminalregistret och uppgifternas innehåll.

Sådana uppgifter som avses i första stycket 3 får dock endast behandlas om motsvarande gärning i Sverige har fängelse i ett år eller mer i straffskalan. *Uppgifter om den som vid tidpunkten för gärningen inte hade fyllt 15 år får behandlas endast om han eller hon enligt 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken hade kunnat dömas till påföljd för motsvarande gärning i Sverige.*

Registret får också innehålla uppgifter som anges i 2 §, om uppgifterna härrör från en upptagning enligt 36 l § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare eller från en sådan tidigare upptagning som avses i andra stycket den paragrafen.

Paragrafen reglerar förutsättningarna för att registrera uppgifter i biometri-registret över dömda. Övervägandena finns i avsnitt 6.7.

Andra stycket har enligt hittillsvarande ordning inneburit att uppgifter som avses i första stycket 3 inte får behandlas om de rör någon som inte hade fyllt 15 år vid tidpunkten för gärningen. Bestämmelsen ändras så att uppgifter får behandlas om de rör någon som enligt 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken hade kunnat dömas till påföljd för motsvarande gärning i Sverige. Ändringen görs till följd av att straffbarhetsåldern för vissa brott är 13 år.

14.21 Förslaget till lag om ändring i lagen (2018:1693) om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalogens område

5 kap.

4 § Biometriregistret över dömda får innehålla uppgifter som anges i 2 § om en person som har

1. varit föremål för en åtgärd enligt 28 kap. 12 a eller 14 § rättegångsbalken och som därefter genom en dom som fått laga kraft har dömts för ett brott för vilket fängelse ingår i straffskalan, eller har godkänt ett strafföreläggande avseende ett sådant brott,

2. varit föremål för en åtgärd enligt 8 kap. 7 a § fängelselagen (2010:610) eller 2 kap. 6 § lagen (2025:1053) om verkställighet av fängelsestraff med elektronisk övervakning, eller

3. dömts för brott i en annan medlemsstat inom Europeiska unionen och vars fingeravtrycks- eller signalementsuppgifter har överförts hit med stöd av artikel 4.2 i rådets rambeslut 2009/315/RIF av den 26 februari 2009 om organisationen av medlemsstaternas utbyte av uppgifter ur kriminalregistret och uppgifternas innehåll.

Sådana uppgifter som avses i första stycket 3 får dock endast behandlas om motsvarande gärning i Sverige har fängelse i ett år eller mer i straffskalan *och den som uppgifterna avser* vid tidpunkten för gärningen hade fyllt 15 år.

Registret får också innehålla uppgifter som anges i 2 §, om uppgifterna härrör från en upptagning enligt 36 l § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare eller från en sådan tidigare upptagning som avses i andra stycket den paragrafen.

Paragrafen reglerar förutsättningarna för att registrera uppgifter i biometri-registret över dömda. Övervägandena finns i avsnitt 6.7.

Andra stycket återställs till vad som gällde innan den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder infördes.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 3 juli 2031.

2. För uppgifter om den som har dömts för ett brott som har begåtts före ikraftträdandet gäller 5 kap. 4 § i den äldre lydelsen.

Övervägandena finns i avsnitt 6.5 och 12.

Enligt *första punkten* träder lagen i kraft den 3 juli 2031. Det innebär att lagändringen träder i kraft vid tidpunkten då den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder upphör att gälla.

Övergångsbestämmelsen i *andra punkten* innebär att den utökade möjlighet till registrering som finns under den tid då den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder är i kraft gäller även efter ikraftträdandet såvitt avser uppgifter om den som har dömts för ett brott som har begåtts under den tidsperioden.

14.22 Förslaget till lag om ändring i lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning

4 a § Ett tillstånd till hemlig dataavläsning som inte gäller rumsavlyssningsuppgifter får även beviljas i en utredning *enligt 31 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare om brott som avses i 36 f § andra stycket den lagen*, om någon är skäligen misstänkt för att före 15 års ålder ha begått brottet och åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen.

Vid tillämpningen av denna paragraf ska de bestämmelser i denna lag som avser ett tillstånd enligt 4 § och som avser hemlig dataavläsning under en förundersökning tillämpas. Det som sägs om förundersökning och åtal ska i stället avse utredning enligt 31 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare och bevistalan enligt 38 § den lagen.

Paragrafen reglerar förutsättningarna för att använda hemlig dataavläsning som inte gäller rumsavlyssningsuppgifter i en utredning enligt 31 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Övervägandena finns i avsnitt 6.3.

I *första stycket* tydliggörs att paragrafen endast är tillämplig i en utredning om brott som inletts enligt 31 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

6 a § Ett tillstånd till hemlig dataavläsning som gäller rumsavlyssningsuppgifter får även beviljas i en utredning *enligt 31 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare om brott som avses i 36 g § andra stycket den lagen*, om någon är skäligen misstänkt för att före 15 års ålder ha begått brottet och åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen.

Vid tillämpningen av denna paragraf ska de bestämmelser i denna lag som avser ett tillstånd enligt 6 § och som avser hemlig dataavläsning under en förundersökning tillämpas. Det som sägs om förundersökning och åtal ska i stället avse utredning enligt 31 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare och bevistalan enligt 38 § den lagen.

Paragrafen reglerar förutsättningarna för att använda hemlig dataavläsning som gäller rumsavlyssningsuppgifter i en utredning om brott enligt 31 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Övervägandena finns i avsnitt 6.3.

I *första stycket* tydliggörs att paragrafen endast är tillämplig i en utredning om brott som inletts enligt 31 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

7 b § I fråga om någon som har fyllt 13 men inte 15 år tillämpas de bestämmelser om hemlig dataavläsning för förhindrande av vissa särskilt allvarliga brott som gäller avseende någon som har fyllt 15 år, om den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som avses i 1 kap. 6 § andra stycket 1 brottsbalken.

Paragrafen, som är ny, reglerar förutsättningarna för att använda hemlig dataavläsning vid sådana förhållanden som kan ligga till grund för tillstånd till tvångsmedel enligt lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott, de s.k. preventivlagsfallen, när den person som åtgärden avser är 13 eller 14 år och den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder i 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken. Övervägandena finns i avsnitt 6.3.

Av paragrafen följer att tillstånd till hemlig dataavläsning i preventivlagsfallen får beviljas mot personer som är 13 eller 14 år under samma förutsättningar som gäller för personer som har fyllt 15 år, om den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Paragrafen är en särreglering i förhållande till vad som annars gäller enligt lagen för tvångsmedelsanvändning i preventivlagsfallen mot en person som inte har fyllt 15 år.

Med bestämmelser om hemlig dataavläsning för förhindrande av vissa särskilt allvarliga brott som tillämpas avseende någon som har fyllt 15 år avses de bestämmelser i lagen om tillstånd till hemlig dataavläsning i preventivlagsfallen som inte uttryckligen anger att de ska tillämpas mot personer som inte har fyllt 15 år. Det gäller såväl bestämmelser om under vilka förutsättningar ett tillstånd får beviljas som allmänna bestämmelser om t.ex. tillståndsprövning och genomförande av hemlig dataavläsning.

Den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder avser brott med minimistraff om fängelse i fyra år eller mer. Paragrafen innebär att tillstånd till hemlig dataavläsning i preventivlagsfallen endast får beviljas om den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som både omfattas av den tillämpliga tillståndsbestämmelsen och har ett minimistraff om fängelse i fyra år eller mer. Situationer då den brottsliga verksamheten innefattar ett brott med lägre minimistraff än fyra år faller utanför tillämpningsområdet. I sådana situationer finns det dock inget hinder mot att i stället tillämpa de bestämmelser om tillstånd till hemlig dataavläsning i preventivlagsfallen som gäller för någon som inte har fyllt 15 år, om förutsättningarna för det är uppfyllda.

Vid bedömningen av om hemlig dataavläsning ska få användas ska det alltid prövas om åtgärden är förenlig med de rättigheter som tillförsäkras ett barn enligt barnkonventionen. Det betyder att hänsyn ska tas till barnets bästa och att barnets rätt till sin integritet måste beaktas vid avvägningen mot det behov som finns av åtgärden.

14.23 Förslaget till lag om ändring i lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning

10 b § I fråga om kommunikationsövervaknings- eller platsuppgifter som rör ett avläsningsbart informationssystem som används eller har använts av någon som har fyllt 13 men inte 15 år tillämpas de bestämmelser om hemlig dataavläsning för

förebyggande, förhindrande och upptäckande av brottslig verksamhet som gäller avseende någon som har fyllt 15 år, om den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som avses i 1 kap. 6 § andra stycket 1 brottsbalken.

Paragrafen, som är ny, reglerar förutsättningarna för att använda hemlig dataavläsning vid sådana förhållanden som kan ligga till grund för inhämtning enligt lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet, de s.k. inhämtningslagsfallen, när den som åtgärden avser är 13 eller 14 år och den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder i 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken. Övervägandena finns i avsnitt 6.3.

Av paragrafen framgår att tillstånd till hemlig dataavläsning i inhämtningslagsfallen får beviljas mot personer som är 13 eller 14 år under samma förutsättningar som gäller för personer som har fyllt 15 år, om den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som omfattas av den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder. Hemlig dataavläsning enligt paragrafen får endast avse kommunikationsövervaknings- eller platsuppgifter som rör ett avläsningsbart informationssystem som används eller har använts av någon som har fyllt 13 men inte 15 år. Begreppet syftar på barnets faktiska tillgång till informationssystemet. Med bestämmelser om hemlig dataavläsning för förebyggande, förhindrande och upptäckande av brottslig verksamhet som tillämpas avseende någon som har fyllt 15 år avses de bestämmelser i lagen om tillstånd till hemlig dataavläsning i inhämtningslagsfallen som inte uttryckligen anger att de ska tillämpas mot personer som inte har fyllt 15 år. Det gäller såväl bestämmelser om under vilka förutsättningar ett tillstånd får beviljas som allmänna bestämmelser om t.ex. tillståndsprövning och genomförande av hemlig dataavläsning. Den särskilda regleringen om sänkt straffbarhetsålder avser brott med minimistraff om fängelse i fyra år eller mer. Paragrafen innebär att tillstånd till hemlig dataavläsning i inhämtningslagsfallen endast får beviljas om den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som både omfattas av den tillämpliga tillståndsbestämmelsen och har ett minimistraff om fängelse i fyra år eller mer. Situationer då den brottsliga verksamheten innefattar ett brott med lägre minimistraff än fyra år faller utanför tillämpningsområdet.

Vid bedömningen av om hemlig dataavläsning ska få användas ska det alltid prövas om åtgärden är förenlig med de rättigheter som tillförsäkras ett barn enligt barnkonventionen. Det betyder att hänsyn ska tas till barnets bästa och att barnets rätt till sin integritet måste beaktas vid avvägningen mot det behov som finns av åtgärden.

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2030.

Övervägandena finns i avsnitt 12.

Att paragrafen träder i kraft den 1 oktober 2030 innebär att paragrafen träder i kraft samma dag som 10 a §, som gäller tillstånd till hemlig dataavläsning när den som åtgärden avser inte har fyllt 15 år, upphör att gälla (se prop. 2024/25:175).

14.24 Förslaget till lag om ändring i lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning

8 § Kriminalvården ska förordna en särskild koordinator för den dömd. Koordinator ska hålla regelbunden kontakt med den dömd och träffa honom eller henne under verkställigheten samt genom kontroll, stöd och hjälp verka för att verkställighetsplanen följs.

Kriminalvården får förordna en eller flera personer att biträda koordinatoren i syfte att motverka att den dömd återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt (biträdande koordinator).

Paragrafen reglerar koordinators vid ungdomsövervakning och anger en koordinators huvudsakliga uppgifter. Övervägandena finns i avsnitt 10.1.

Av *andra* stycket, som är nytt, framgår att Kriminalvården får förordna en eller flera biträdande koordinators i syfte att motverka att den dömd återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt. Det kan vara viktigt för den dömd att på ett strukturerat sätt möta fler personer än den särskilda koordinatoren som kan bidra med nya perspektiv och tankar kring hur den dömd kan utvecklas på ett positivt sätt. Den som förordnas kan vara såväl en anställd inom Kriminalvården som en lekman. I normalfallet – då den särskilda koordinatoren är anställd inom Kriminalvården – bör dock den biträdande koordinatoren vara en lekman. Den biträdande koordinatoren bör kunna få såväl ett bredare uppdrag att kontrollera, stödja och hjälpa den dömd som ett mer specifikt uppdrag, exempelvis att hjälpa den dömd att ta sig närmare arbetsmarknaden eller att komma in i en fritidssysselsättning som innebär fler sociala kontakter. Det är den dömds behov av åtgärder för att motverka återfall i brott eller annan ogynnsam utveckling som är avgörande för uppdragets utformning. En biträdande koordinator kan exempelvis förordnas om den dömd måste företa längre resor för att träffa den särskilda koordinatoren och ett sådant förordnade skulle leda till effektivare stöd och hjälp till den dömd. Det kan även vara aktuellt att förordna en biträdande koordinator vid längre verkställigheter då det i slutet av verkställigheten framkommer att den dömd behöver ytterligare stöd och hjälp. Bestämmelsen tillåter att flera biträdande koordinators förordnas för den dömd. Detta bör dock förekomma endast i undantagsfall, t.ex. om den dömd har ett särskilt behov av stöd och tillfälligt vistas på annan ort på grund av placering på behandlingshem.

18 § Under verkställigheten ska den dömd vara förbjuden att vistas utanför bostaden under kvällar och nätter mot *fredag*, *lördag*, *söndag* och *måndag*, från klockan arton på kvällen till klockan sju på morgonen. *Om det bedöms lämpligt, får förbudet att vistas utanför bostaden under kvällen och natten mot fredag i stället gälla kvällen och natten mot tisdag, onsdag eller torsdag.*

Om ett förbud enligt första stycket inte bedöms lämpligt med hänsyn till den dömds personliga förhållanden eller om en annan inskränkning i rörelsefriheten annars bedöms vara mer ändamålsenlig, får förbudet ersättas med

1. ett förbud att under vissa tider vistas på en särskilt angiven plats eller inom ett särskilt angivet område,
2. ett förbud att under vissa tider lämna ett särskilt angivet område, eller
3. en skyldighet att under vissa tider uppehålla sig på en särskilt angiven plats.

Inskränkningarna i rörelsefriheten enligt *andra* stycket ska i huvudsak vara lika ingripande som ett förbud enligt första stycket och får inte vara mer ingripande än

ett sådant förbud. Om det behövs för att inskränkningarna ska vara tillräckligt ingripande eller om det annars bedöms lämpligt, får flera inskränkningar som anges i andra stycket kombineras.

Utöver vad som gäller enligt första–tredje styckena får den dömde under verkställigheten förbjudas att under vissa tider vistas på en särskilt angiven plats eller inom ett särskilt angivet område, om det behövs för att förebygga att den dömde återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt.

Paragrafen reglerar inskränkningar i den dömdes rörelsefrihet under verkställighet av ungdomsövervakning. Övervägandena finns i avsnitt 10.1.

I *första stycket* utökas hemarresten till att omfatta även kvällen och natten mot fredag. Om det bedöms lämpligt, får förbudet i stället gälla kvällen och natten mot tisdag, onsdag eller torsdag. Vid bedömning av vad som är lämpligt är uppgifter som Kriminalvården får under verkställighetsplaneringen genom t.ex. utredning och dokumentation från socialtjänsten eller vid kontakt med den unge och hans eller hennes vårdnadshavare av betydelse. Lämplighetsbedömningen ska utgå från vilka åtgärder som kan vidtas för att förebygga att den dömde återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt (jfr 6 och 10 §§). Ett skäl att låta hemarresten gälla en annan kväll och natt än den mot torsdag kan t.ex. vara om den dömde har en fritidsaktivitet på torsdag kväll som bedöms bidra till att han eller hon kan lämna en destruktiv livsstil. Det finns ingenting som hindrar att den ytterligare kvällen och natten varierar från vecka till vecka. Det innebär att hemarresten kan gälla kvällar och nätter mot fredag–måndag under samtliga veckor med undantag för de veckor då vissa högtider (t.ex. valborgsmässoafton eller nyårsafton) infaller eller då ett särskilt sportevenemang eller en större konsert äger rum och då bruk av droger och alkohol är vanligt och risken för återfall i brott bedöms vara hög. Vid dessa veckor kan hemarresten i stället gälla kvällar och nätter mot lördag–måndag och under den kväll och natt då högtiden, sportevenemanget eller konserten infaller.

Att hemarresten utökas med ytterligare en kväll och natt i veckan innebär att den övre gränsen för hur ingripande de alternativa rörelseinskränkningar som får beslutas enligt andra stycket ska vara utökas. Bedömningen av ingripandegraden bör göras utifrån samma utgångspunkter som enligt hittillsvarande ordning (jfr prop. 2019/20:118 s. 149) men med beaktande av att hemarresten genom ändringen i första stycket utökas med ytterligare nio timmar per vecka.

Fjärde stycket, som är nytt, innebär att den dömde får förbjudas att under vissa tider vistas på en särskilt angiven plats eller inom ett särskilt angivet område som ett tillägg till hemarrest enligt första stycket eller alternativa rörelseinskränkningar enligt andra stycket.

Med att den dömde är förbjuden att under vissa tider vistas på en särskilt angiven plats eller inom ett särskilt angivet område avses detsamma som ett förbud enligt andra stycket första punkten (se prop. 2019/20:118 s. 147 och 148). Bestämmelsen innebär att den dömde får åläggas ett förbud att vistas antingen på en plats eller inom ett område. Det är inte möjligt att förbjuda den dömde att vistas på två eller fler olika platser enbart med stöd av fjärde stycket.

Till skillnad från hemarresten gäller den här typen av rörelseinskränkning inte alltid, utan endast om Kriminalvården bedömer att det

behövs för att förebygga att den dömda återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt. Möjligheten att meddela en föreskrift om en sådan rörelseinskränkning är alltså begränsad till fall då det finns ett konkret behov av ett förbud att vistas på en viss plats eller inom ett visst område. Det kan finnas ett sådant behov om det har framkommit att den dömda ofta har varit involverad i t.ex. narkotikaförsäljning eller hotfulla eller våldssamma situationer när han eller hon uppehållit sig på platsen eller inom området. Bedömningen bör grundas på vad som framkommit under verkställighetsplaneringen. Ett förbud att vistas på en viss plats eller inom ett visst område kan föreskrivas såväl vid upprättande av den ursprungliga verkställighetsplanen som senare under verkställigheten (se 16 § angående att verkställighetsplanen ska följas upp kontinuerligt och vid behov ändras). Hemarresten eller i förekommande fall alternativa rörelseinskränkningar enligt andra stycket ska fortfarande utgöra den mest ingripande delen av rörelseinskränkningarna. Hur ingripande ett förbud att vistas på en viss plats eller inom ett visst område får vara får bedömas utifrån vilket behov som finns av åtgärden i det enskilda fallet. Vid den bedömningen är platsens eller områdets geografiska avgränsning och de tider förbudet gäller av betydelse. Platsen eller området måste anges specifikt i föreskriften och avgränsas tydligt. Om den dömda exempelvis har hemarrest under kvällar och nätter mot fredag–måndag får Kriminalvården föreskriva att den dömda inte får vistas på det lokala torget under övriga kvällar och nätter under resten av veckan, om det finns ett behov av ett sådant förbud för att förebygga att den dömda återfaller i brott eller annars utvecklas ogynnsamt. Om det i stället finns ett behov av att förbjuda den dömda att vistas inom ett större område, t.ex. en kommun eller del av en kommun, bör förbudet gälla under kortare tider. Förbudet får inte vara mer omfattande än vad som krävs för att uppnå syftet med åtgärden och ska alltid prövas mot proportionalitetsprincipen (se 6 §). Om den dömda är under 18 år ska förbudet att vistas på en viss plats eller inom ett visst område också prövas mot de rättigheter som tillförsäkras ett barn enligt barnkonventionen.

20 § Efter halva verkställighetstiden får Kriminalvården pröva om inskränkningarna i rörelsefriheten ska minskas. Efter två tredjedelar av verkställighetstiden ska Kriminalvården pröva om inskränkningarna i rörelsefriheten ska *minskas eller upphöra*. Vid prövningen ska det beaktas om den dömda har medverkat i verkställighetsplaneringen och därefter följer verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt.

Paragrafen reglerar nedtrappning av inskränkningar i rörelsefriheten. Övervägandena finns i avsnitt 10.1.

Första meningen ändras på så sätt att Kriminalvårdens prövning efter halva verkställighetstiden av om rörelseinskränkningarna ska minskas görs fakultativ. Det innebär att det finns möjlighet för Kriminalvården att pröva om rörelseinskränkningarna ska minskas, men att det inte längre finns något krav på att en sådan prövning görs efter halva verkställighetstiden. Kriminalvården får utifrån omständigheterna i det enskilda fallet avgöra om en prövning bör ske eller inte. Vidare innebär ändringen i *andra meningen* att den prövning som Kriminalvården ska göra efter två tredjedelar av verkställighetstiden kan innebära en prövning av om rörelse-

inskränkningarna ska minskas, inte endast om de helt ska upphöra. När det gäller prövningen ska alljämt beaktas om den dömde har medverkat i verkställighetsplaneringen och därefter följer verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt. Ledning för bedömningen kan hämtas i tidigare förarbetsuttalanden (prop. 2019/20:118 s. 150 och 151).

Kontroll under verkställigheten

21 a § *Under den tid verkställigheten pågår ska Kriminalvården utöva noggrann tillsyn över den dömde och hålla sig informerad om hans eller hennes personliga förhållanden. Kriminalvården kan vid behov förordna en eller flera personer att biträda vid tillsynen.*

I paragrafen, som är ny, finns bestämmelser om Kriminalvårdens tillsyn över den dömde och om myndighetens möjlighet att förordna biträde för tillsynsuppgiften. Övervägandena finns i avsnitt 10.1.

Av paragrafen framgår att Kriminalvården ska utöva noggrann tillsyn över den dömde och hålla sig informerad om hans eller hennes personliga förhållanden. Det innebär bl.a. att Kriminalvården, utöver de besök som görs hemma hos den dömde för att kontrollera att förbudet mot alkohol- och droganvändning följs, får göra ytterligare hembesök för att utöva tillsyn över den dömde. Kriminalvården kan också vid behov förordna en eller flera personer att biträda vid tillsynen. Det kan exempelvis vara lämpligt om den dömde är bosatt långt från närmaste frivårds kontor. Paragrafen motsvarar vad som gäller enligt 2 kap. 4 § första stycket och 3 kap. 1 § andra stycket första meningen lagen (2025:1053) om verkställighet av fängelsestraff med elektronisk övervakning.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 3 juli 2026.
2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för ungdomsövervakning som har dömts ut före ikraftträdandet.

Övervägandena finns i avsnitt 12.

Enligt *första punkten* träder lagen i kraft den 3 juli 2026.

Andra punkten innebär att Kriminalvården ska tillämpa de nya bestämmelserna enbart vid verkställighet av domar på ungdomsövervakning som har meddelats efter ikraftträdandet.

14.25 Förslaget till lag om ändring i tullbefogenhetslagen (2024:710)

8 kap.

5 § En tulltjänsteman som Tullverket har förordnat får leda en förundersökning mot den som inte har fyllt arton år. Tulltjänstemannen ska genom intresse och fallenhet för arbete med unga lagöverträdare vara särskilt lämpad för uppgiften.

Har den unge tidigare varit föremål för förundersökning eller utredning enligt 31 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare ska om möjligt samma anställda vid Tullverket anlitas för att leda och genomföra den nya förundersökningen.

Särskilda bestämmelser om handläggning av mål och ärenden om brott där den misstänkte inte fyllt *arton* år finns i lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Vid tillämpningen av den lagen ska det som sägs i 14 § om Polismyndigheten även gälla för Tullverket. Vidare ska det som sägs i 6 a § även gälla vid förvar i Tullverkets arrestlokaler.

Paragrafen innehåller bestämmelser om behörighet för tulltjänstemän att leda förundersökningar mot unga lagöverträdare. Övervägandena finns i avsnitt 8.3.

Tredje stycket ändras på så sätt att det framgår att lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare innehåller bestämmelser om handläggning av mål och ärenden där den misstänkte inte har fyllt 18 år i stället för – som enligt hittillsvarande ordning – 21 år.

14.26 Förslaget till lag om ändring i lagen (2024:782) om förfarandet vid förverkande av egendom och åläggande av företagsbot

6 kap.

4 § I ett förfarande om förverkande som rör någon som inte är misstänkt eller tilltalad för brott med koppling till frågan om förverkande, ska följande bestämmelser i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare tillämpas:

– 2 §, 5 § första stycket första meningen och tredje stycket första meningen, 6 § första stycket första meningen, 7 §, 25 § *första stycket*, 26 § första stycket, 27 § *första–tredje styckena* och 29 § *första stycket* om frågan rör någon som inte har fyllt 18 år, och

– 32 § andra–fjärde styckena, 33 § första stycket 1 och andra stycket samt 34 § första stycket 1, andra stycket andra meningen och fjärde stycket om frågan rör någon som inte har fyllt 15 år.

Vid tillämpningen ska det som där sägs om

– brottsmisstanke avse anledning att anta att egendom kan komma att förverkas från den unge,

– åtal avse talan om förverkande,

– tilltalad avse svarande, och

– förundersökning och utredning avse utredning om förverkande om frågan rör förverkande enligt 36 kap. 5 eller 12 § brottsbalken.

I paragrafen finns grundläggande bestämmelser om hur ett förfarande, dvs. en utredning och en efterföljande handläggning i domstol, ska bedrivas när förverkandefrågan rör någon som är ung. Övervägandena finns i avsnitt 8.3.

Med anledning av att bestämmelserna i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) fortsättningsvis ska gälla den som inte fyllt 18 år i stället för – som enligt hittillsvarande ordning – 21 år, tas strecksatsen med föreskrifter om vilka bestämmelser i LUL som ska tillämpas om frågan rör någon som inte har fyllt 21 år bort. Streck-satsen som anger vilka bestämmelser i LUL som ska tillämpas om frågan rör någon som inte har fyllt 18 år kompletteras med de hänvisningar som fanns i den borttagna strecksatsen. Ändringen innebär att den som har fyllt 18 år inte längre kommer att särbehandlas i förfarandet.

14.27 Förslaget till lag om ändring i lagen (2025:520) om internationell verkställighet i brottmål

3 kap.

4 § Om inte något annat följer av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige får en utländsk dom på frihetsberövande påföljd inte verkställas i Sverige om

1. mindre än sex månader av frihetsberövandet återstod att avtjäna vid tidpunkten då framställningen om verkställighet togs emot,

2. den gärning som påföljden avser inte motsvarar brott enligt svensk lag,

3. det för samma gärning som påföljden avser har meddelats en dom i Sverige,

4. det för samma gärning som påföljden avser har meddelats en dom av någon annan domstol än svensk domstol, domen har fått laga kraft och hinder mot lagföring för gärningen till följd av domen skulle ha funnits enligt 2 kap. 9 § brottsbalken,

5. det inte finns hinder mot lagföring för gärningen enligt 2 kap. 9 § brottsbalken, och

a) den gärning som påföljden avser omfattas av i Sverige pågående förundersökning, väckt åtal, utfärdat strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot, eller

b) det har meddelats beslut om att åtal för gärningen inte ska väckas eller fullföljas,

6. den dömde enligt 1 kap. 6 § brottsbalken inte hade kunnat dömas till påföljd för den aktuella gärningen,

7. verkställighet i Sverige inte skulle vara förenlig med bestämmelser om immunitet,

8. påföljden omfattar en åtgärd som innebär rättspsykiatrisk vård eller hälso- och sjukvård eller någon annan frihetsberövande åtgärd som inte kan verkställas i Sverige,

9. den andra staten inte har lämnat Sverige tillstånd till att åtala, döma eller på annat sätt beröva den dömde friheten för en annan gärning än den som avses i domen och som begicks innan framställningen lämnades,

10. ett bifall till framställningen skulle kränka Sveriges suveränitet, medföra fara för Sveriges säkerhet eller strida mot svenska allmänna rättsprinciper eller andra väsentliga intressen, eller

11. gärningen som påföljden avser utgör ett politiskt eller militärt brott.

Paragrafen innehåller bestämmelser om när en utländsk dom på frihetsberövande påföljd inte får verkställas i Sverige. Övervägandena finns i avsnitt 6.7.2.

Bestämmelsen i *sjätte punkten* har enligt den hittillsvarande ordningen inneburit att en dom inte får verkställas om den dömde vid tidpunkten för brottet inte hade fyllt 15 år. Bestämmelsen ändras så att en utländsk dom på frihetsberövande påföljd inte får verkställas i Sverige om den dömde enligt 1 kap. 6 § brottsbalken inte hade kunnat dömas till påföljd för den aktuella gärningen. Ändringen är en anpassning till att straffbarhetsåldern för vissa brott är 13 år.

14 § En dömd person som befinner sig i Sverige får på begäran av en behörig myndighet i den andra staten häktas om det finns risk för att han eller hon avviker eller på annat sätt undandrar sig verkställighet i Sverige enligt denna lag. Häktning får även ske om det är fråga om en utländsk utevarodom som har begärts eller kommer att begäras verkställd i Sverige enligt brottmålsdomskonventionen och det

finns risk för att den dömd genom att undanröja bevis eller på annat sätt försvårar sakens utredning.

Den som enligt 1 kap. 6 § brottsbalken inte hade kunnat dömas till påföljd för den aktuella gärningen får inte häktas. Den som inte har fyllt arton år får häktas endast om det finns synnerliga skäl.

Om det finns skäl att häkta någon enligt första stycket får han eller hon anhållas i avvaktan på rättens prövning av häktningsfrågan. Om det är tillräckligt att den dömd meddelas reseförbud eller föreläggs anmälningsskyldighet, ska en sådan åtgärd beslutas i stället för anhållande eller häktning. I fall som avses i 24 kap. 4 § rättegångsbalken ska övervakning ersätta häktning.

Paragrafen innehåller bestämmelser som rör åklagarens möjlighet att på begäran av behörig myndighet i en annan stat häkta en dömd person, om det finns risk att han eller hon avviker eller undandrar sig verkställighet på annat sätt i Sverige. Övervägandena finns i avsnitt 6.7.2.

Bestämmelsen i *andra stycket* har enligt den hittillsvarande ordningen inneburit att den som inte har fyllt 15 år inte får häktas. Bestämmelsen ändras så att den som enligt 1 kap. 6 § brottsbalken inte hade kunnat dömas till påföljd för den aktuella gärningen inte får häktas. Ändringen är en anpassning till att straffbarhetsåldern för vissa brott är 13 år och att tvångsmedel då får användas.

18 § Vid bestämmande av en ny påföljd enligt 13 § får 24 och 25 kap. rättegångsbalken tillämpas.

Den som enligt 1 kap. 6 § brottsbalken inte hade kunnat dömas till påföljd för den aktuella gärningen får inte häktas. Den som inte har fyllt arton år får häktas endast om det finns synnerliga skäl.

Paragrafen innehåller bestämmelser om när 24 och 25 kap. rättegångsbalken ska tillämpas. Övervägandena finns i avsnitt 6.7.2.

Bestämmelsen i *andra stycket* har enligt hittillsvarande ordning inneburit att den som inte har fyllt 15 år inte får häktas. Bestämmelsen ändras så att den som enligt 1 kap. 6 § brottsbalken inte hade kunnat dömas till påföljd för den aktuella gärningen inte får häktas. Ändringen är en anpassning till att straffbarhetsåldern för vissa brott är 13 år och att tvångsmedel då får användas.

5 kap.

2 § Om inte något annat följer av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige får ett utländskt bötesstraff eller beslut om förverkande inte verkställas i Sverige om

1. den gärning som ligger till grund för bötesstraffet eller beslutet om förverkande inte motsvarar brott enligt svensk lag,

2. det för samma gärning som ligger till grund för bötesstraffet eller beslutet om förverkande har meddelats en dom eller ett beslut i Sverige,

3. det för samma gärning som ligger till grund för bötesstraffet eller beslutet om förverkande har meddelats en dom eller ett beslut av någon annan domstol än svensk domstol, den domen eller det beslutet har fått laga kraft och hinder mot lagföring för gärningen till följd av avgörandet skulle ha funnits enligt 2 kap. 9 § brottsbalken,

4. det inte finns hinder mot lagföring för gärningen enligt 2 kap. 9 § brottsbalken, och

a) den gärning som ligger till grund för bötesstraffet eller beslutet om förverkande omfattas av i Sverige pågående förundersökning, väckt åtal, utfärdat strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot, eller

b) det har meddelats beslut om att åtal för gärningen inte ska väckas eller fullföljas,

5. när det gäller bötesstraff, den dömda *enligt 1 kap. 6 § brottsbalken inte hade kunnat dömas till påföljd för den aktuella gärningen*,

6. en tillämpning av 35 kap. 7 § eller 36 kap. 31 § brottsbalken skulle innebära att bötesstraffet preskriberats eller beslutet om förverkande förfallit,

7. verkställighet i Sverige inte skulle vara förenlig med bestämmelser om immunitet,

8. ett bifall till framställningen skulle kränka Sveriges suveränitet, medföra fara för Sveriges säkerhet eller strida mot svenska allmänna rättsprinciper eller andra väsentliga intressen, eller

9. gärningen som ligger till grund för bötesstraffet eller beslutet om förverkande utgör ett politiskt eller militärt brott.

För ett utländskt beslut om förverkande enligt 1 kap. 4 § första stycket 6 c gäller utöver vad som anges i första stycket att beslutet inte får verkställas i Sverige om

1. beslutet gäller någon annan än de personer som anges i 36 kap. 7 och 13 §§ brottsbalken, eller

2. det är uppenbart oskäligt.

Vid tillämpning av första stycket 6 ska en i den andra staten vidtagen åtgärd, som enligt lagen i den staten medför att tiden för bortfallande av bötesstraffet eller beslutet om förverkande skjuts upp, ha samma verkan i Sverige.

Paragrafen innehåller bestämmelser om när en verkställighetsförklaring inte får meddelas i Sverige för ett utländskt bötesstraff eller beslut om förverkande. Övervägandena finns i avsnitt 6.7.2.

Bestämmelsen i *femte punkten* har enligt den hittillsvarande ordningen inneburit ett förbud mot att meddela en verkställbarhetsförklaring för ett bötesstraff om den dömda inte hade fyllt 15 år när brottet begicks. Bestämmelsen ändras så att en sådan verkställbarhetsförklaring inte får meddelas om den dömda inte hade kunnat dömas till påföljd enligt 1 kap. 6 § brottsbalken för den aktuella gärningen. Ändringen är en anpassning till att straffbarhetsåldern för vissa brott är 13 år.

Sammanfattning av delbetänkandet Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga (SOU 2024:39)

Uppdraget

Utredningen har i uppdrag (dir. 2023:112) att överväga och föreslå ändringar av den straffrättsliga särbehandlingen av unga lagöverträdare. Uppdraget i delbetänkandet har i huvudsak varit att överväga dels hur den nuvarande påföljden ungdomsövervakning bör förstärkas, dels att införa en ny påföljd, utvidgad ungdomsövervakning, som ska innehålla fler kontrollmöjligheter och andra verktyg än ungdomsövervakning (dir. 2023:156). I uppdraget, som ska redovisas slutligt senast den 10 januari 2025, ingår att lämna förslag som innebär att den s.k. ungdomsreduktionen för lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år ska avskaffas och att se över hur ungdomsreduktionen för unga lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år kan ges minskad betydelse. Utredningen anser att frågorna om ungdomsreduktionen, på grund av de förändringar som direktiven förutsätter, hänger så nära samman med påföljdsvalet att utredningen har valt att även hantera de frågorna redan i delbetänkandet.

Utredningens förslag om ungdomsreduktion

Ungdomsreduktionen för lagöverträdare i åldrarna 18–20 år avskaffas

Utredningens förslag

Den 2 januari 2022 avskaffades ungdomsreduktionen vid allvarlig brottslighet (brott med minimistraff ett års fängelse och brott med straffvärde om ett års fängelse eller mer) för de lagöverträdare som har fyllt 18 år vid brottet. Utredningen föreslår nu att 29 kap. 7 § brottsbalken ändras så att lagöverträdarens ungdom inte vid något tillfälle ska beaktas vid straffmätningen när det är fråga om lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år.

Eftersom ungdomsreduktionen sedan tidigare har avskaffats i den berörda åldersgruppen för allvarliga brott, får utredningens förslag enbart betydelse vid brott med lägre minimistraff eller lägre straffvärde än ett års fängelse. I sådana fall medför utredningens förslag att det fängelsestraff som döms ut blir längre än vad som hittills har varit fallet. Fängelsestraff kommer dock många gånger, på samma sätt som i dag, att kunna ersättas med de icke frihetsberövande påföljderna villkorlig dom och skyddstillsyn. De påföljderna kommer emellertid att förenas med fler dagsböter eller antal timmar samhällstjänst än i dag, motsvarande det antal dagsböter eller timmar samhällstjänst som enligt den nuvarande ordningen döms ut för lagöverträdare som har fyllt 21 år.

Särbehandlingen av unga myndiga lagöverträdare i domstol

I lagen (1964:167) om unga lagöverträdare finns det särskilda regler om rättegången för unga lagöverträdare. Lagen, som innehåller bestämmelser

om handläggningen hos Polismyndigheten, åklagare och domstolar av mål och ärenden om brott där den misstänkte inte har fyllt 21 år, ersätter och fyller ut regleringen i rättegångsbalken. Särregleringen av lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år är nära förknippad med ungdomsreduktionen. Eftersom lagöverträdare i den åldersgruppen fortsättningsvis ska behandlas som vuxna vid straffmätningen föreslår utredningen att särregleringen av domstolsprocessen i fortsättningen enbart ska gälla för barn under 18 år.

Ungdomsreduktionen för lagöverträdare i åldrarna 15–17 år förändras

Utredningens förslag

Uppdraget har varit att föreslå ändringar som innebär att ålder ges minskad betydelse vid straffmätningen för lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år och som begränsar tröskeleffekter i straffmätningen vid övergången mellan olika åldrar.

Unga lagöverträdare särbehandlas sedan länge i straffrättsligt hänseende. Det gäller särskilt lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år. Ett skäl för det är att barn typiskt sett inte anses ha nått sådan mognad och ansvarsförmåga att de i straffhänseende bör behandlas som vuxna. De anses också vara särskilt känsliga för de konsekvenser som straffrättsliga ingripanden kan leda till.

Även om det finns mycket som tyder på att allvarlig brottslighet har blivit vanligare i de yngre åldersgrupperna anser utredningen att det skulle innebära ett allt för stort steg bort från principen om att unga lagöverträdare ska särbehandlas att helt ta bort ungdomsreduktionen i åldersgruppen 15–17 år, ens för de allvarligaste brotten. En sådan ordning föreslås därför inte. Utredningen föreslår i stället att 29 kap. 7 § brottsbalken ska ändras på så sätt att ungdomsreduktion i fortsättningen ska göras i skälig omfattning.

Den nya ungdomsreduktionen

I rättspraxis görs ungdomsreduktionen enligt en schematisk modell som kvotdelar av straffvärdet enligt en fallande skala utifrån ålder. De brott som unga lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år i de flesta fall gör sig skyldiga till är många gånger ett tydligt uttryck för ungdomligt oförstånd och bristande mognad. Ofta handlar det om butiksstölder, skadegörelse, misshandel som inte har några försvårande inslag och mindre allvarliga narkotikabrott. I sådana fall leder det i allmänhet till en straffmätning som är väl avvägd och proportionerlig om rätten beräknar en ungdomsreduktion enligt en standardiserad schematisk modell. En sådan schematisk modell främjar också en enhetlig rättstillämpning. Utgångspunkten bör därför även i fortsättningen vara att ungdomsreduktionen i de flesta fall ska göras utifrån en schematisk modell, men med utgångspunkt i att ungdomsreduktionen generellt ska vara mindre än i dag och anpassad till att reduktionen ska fördelas på tre år, i stället för på sex år som hittills varit fallet.

Brottsutvecklingen bland vissa barn och unga innebär samtidigt att fler unga lagöverträdare döms för allvarliga brott som svårligen kan ses som impulshandlingar eller ett uttryck för ungdomligt oförstånd eller för-

hastande. Omvänt finns det också fall där det är tydligt att den tilltalades bristande ansvarsförmåga och omdöme är en bidragande faktor som inte beaktas tillräckligt vid en helt schematisk tillämpning av ungdomsreduktionen. Utredningens förslag om ungdomsreduktion i skälighetsomfattning kan därför kräva att rätten gör en mer nyanserad bedömning än vad som följer av enbart tillämpning av den schematiska modellen.

Effekterna för rättstillämpningen

Den förändring av ungdomsreduktionen som utredningen föreslår innebär inte att principerna för påföljdsvalet för unga lagöverträdare eller tillämpningen av de särskilda ungdomspåföljderna förändras. Däremot påverkas utrymmet för att tillämpa de olika påföljderna i förhållande till olika brott, eftersom straffmättningsvärdena generellt blir högre. En skärpning av reglerna om ungdomsövervakning och förslaget om en ny påföljd – utvidgad ungdomsövervakning – kan förväntas leda till att någon av de påföljderna många gånger kommer kunna väljas i stället för fängelse, särskilt för de yngsta lagöverträdarna. För de som gör sig skyldiga till de allra allvarligaste brotten innebär förslagen dock en tydlig skärpning i fråga om påföljdsvalet.

Utredningens förslag beträffande ungdomspåföljder

Skärpning av påföljden ungdomsövervakning

En ganska ny påföljd

Ungdomsövervakning infördes som påföljd i januari 2021 efter att det hade konstaterats i flera utredningar att det saknades en lämplig och trovärdig reaktion för unga lagöverträdare på allvarlig brottslighet. Även om bedömningsunderlaget hittills är begränsat anses ungdomsövervakning fungera väl. Påföljden har fyllt en lucka i påföljdssystemet mellan ungdomsvård och ungdomstjänst å ena sidan och slutna ungdomsvård å andra sidan. Utredningens uppdrag i den delen har bestått i att överväga om ungdomsövervakning ska kunna användas i fler fall än i dag och se över om påföljden bör förstärkas.

Ungdomsövervakning i fler fall

En effekt av utredningens förslag om förändrad ungdomsreduktion för lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år är att straffmättningsvärdena generellt kan förväntas bli högre. Redan utredningens förslag i den delen kan därför komma att leda till att ungdomsövervakning döms ut i fler fall där påföljden hittills har bestämts till ungdomstjänst eller ungdomsvård.

Ungdomsvård har hittills kunnat förenas med böter eller ungdomstjänst. De som är aktuella för ungdomsvård vid straffmättningsvärden om fängelse i sex månader eller mer, men där de av socialnämnden föreslagna åtgärderna inte är tillräckligt ingripande utan att också kombineras med böter eller ungdomstjänst, är ofta i behov av den struktur och de kontrollerande inslag som ungdomsövervakning innebär. De kan också ha missbruk eller andra sociala problem som innebär att det är svårt för dem att verkställa ungdomstjänst. Utredningen föreslår därför att det inte längre

ska gå att döma ut påföljdskombinationen ungdomsvård i förening med böter eller ungdomstjänst. Det kommer att leda till att ungdomsövervakning döms ut i fler fall där påföljden hittills blivit ungdomsvård i kombination med böter eller ungdomstjänst.

Vidare anser utredningen att det, särskilt i de fall där en ung lagöverträdare tidigare har dömts till ungdomstjänst eller ungdomsvård men ändå inte avstår från att begå nya brott, finns ett tydligt behov av att döma ut en påföljd med ett starkt inslag av kontroll. Utredningen föreslår därför att ungdomsövervakning ska dömas ut i fler återfallssituationer där den unge tidigare har dömts till ungdomstjänst eller ungdomsvård.

Ingen obligatorisk halvtidsprövning av rörelseinskränkningarna

Kriminalvården ska i dag efter halva verkställighetstiden pröva om inskränkningarna i rörelsefriheten kan minskas. Efter två tredjedelar av verkställighetstiden ska Kriminalvården pröva om inskränkningarna i rörelsefriheten kan upphöra helt. Utredningen anser att det är viktigt att rörelseinskränkningarna ges viss varaktighet och föreslår därför att det inte ska vara obligatoriskt för Kriminalvården att pröva omfattningen av rörelseinskränkningarna redan efter halva tiden. Först efter två tredjedelar, vilket motsvarar tidpunkten för villkorlig frigivning vid fängelse, ska det vara obligatoriskt för Kriminalvården att pröva om rörelseinskränkningarna ska minskas eller upphöra.

Fler kontrollmöjligheter

Utredningen föreslår att Kriminalvården ska utöva noggrann tillsyn över den dömde och hålla sig underrättad om hans eller hennes förhållanden, vilket innebär bl.a. att Kriminalvården ska kunna göra fler hembesök. Det ger bättre förutsättningar för myndigheten att upptäcka om den dömde kan misstänkas begå nya brott under verkställigheten eller om det krävs någon justering av verkställighetsplanen. Utredningen föreslår också att Kriminalvården ska få förordna någon att vara biträdande koordinator i syfte att motverka att den dömde återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt.

Den nya påföljden utvidgad ungdomsövervakning

Den nya påföljden

Den som har begått brott innan han eller hon har fyllt 18 år ska enligt utredningens förslag kunna dömas till utvidgad ungdomsövervakning om ungdomsövervakning inte är en tillräckligt ingripande påföljd med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art och den unges tidigare brottslighet. Den som är över 18 år när dom meddelas ska kunna dömas till utvidgad ungdomsövervakning endast om det finns särskilda skäl för det. Tiden för utvidgad ungdomsövervakning ska överstiga ett år och får bestämmas till högst tre år.

Utvidgad ungdomsövervakning ska förenas med rörelseinskränkningar som ska övervakas med elektronisk kontroll. Inskränkningarna ska gälla varje kväll och natt, liksom all annan dagtid än den tid som den dömde förvärvsarbetar, deltar i utbildning eller organiserade fritidsaktiviteter, gör vårdbesök eller ägnar sig åt inköp och liknande åtgärder. Därutöver ska

den dömden ha rätt att under viss tid kunna ägna sig åt aktiviteter som han eller hon själv framställer önskemål om.

En utvidgad ungdomsövervakning kommer att pågå under en längre tid och med största sannolikhet upplevas som mycket begränsande för den dömden. För att upprätthålla den dömdes motivation och göra det tydligt att det lönar sig att följa verkställighetsplanen föreslår utredningen att Kriminalvården efter sex månaders verkställighet ska ha en fakultativ möjlighet att pröva om rörelseinskränkningarna ska minskas något. En obligatorisk prövning av om inskränkningarna kan minskas ska därefter göras av Kriminalvården när halva verkställighetstiden har gått. Efter två tredjedelar av verkställighetstiden ska Kriminalvården pröva om rörelseinskränkningarna ska minskas eller om de ska upphöra helt.

Verkställighetsplanering på ungdomsavdelning i kriminalvårdsanstalt

Vid utvidgad ungdomsövervakning finns det ofta ett särskilt intresse av att den dömden inte återvänder till sin gamla miljö innan verkställighetsplanen är upprättad. Utredningen föreslår därför att verkställighetsplaneringen ska göras på ungdomsavdelning i kriminalvårdsanstalt under en tid av två månader. Det är också ett sätt att inskräpa allvaret i den brottslighet som den dömden har befunnits skyldig till och att åstadkomma en påföljd som utgör ett trovärdigt, proportionerligt och tillräckligt ingripande alternativ till fängelse.

Fler kontrollmöjligheter

Eftersom verkställigheten pågår under en längre tid behöver det finnas goda möjligheter för Kriminalvården att kontrollera att verkställigheten i hemmet fungerar på ett tillfredsställande sätt och att den dömden inte fortsätter med kriminella aktiviteter. Utredningen föreslår därför att Kriminalvården – på motsvarande sätt som föreslås vid ungdomsövervakning – ska utöva noggrann tillsyn över den dömden och hålla sig underrättad om hans eller hennes förhållanden. Det medför bättre förutsättningar för myndigheten att upptäcka om den dömden kan misstänkas begå nya brott under verkställigheten eller om det krävs någon justering i verkställighetsplanen. Utredningen föreslår också att Kriminalvården ska få förordna någon att vara biträdande koordinator i syfte att motverka att den dömden återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt.

Utredningens övriga förslag

Personuppgiftsbehandling

Vissa förordningsändringar behöver göras för att Kriminalvården ska kunna behandla nödvändiga personuppgifter om dem som har dömts till utvidgad ungdomsövervakning. Utredningen föreslår även att Kriminalvården, om det är absolut nödvändigt för verkställigheten, ska få behandla biometriska uppgifter genom biometrisk autentisering i syfte att bekräfta en dömd persons identitet om han eller hon verkställer ungdomsövervakning eller utvidgad ungdomsövervakning. Syftet med regleringen är att nykterhetskontroller ska kunna göras på annat sätt än genom hembesök.

Uppgifter om utvidgad ungdomsövervakning föreslås gallras ur belastningsregistret fem år efter det att påföljden helt har verkställts. Bilaga 1

Vissa frågor om pass

För den som verkställer bl.a. fängelsestraff gäller begränsningar i rätten att få och behålla pass. Utredningen föreslår att motsvarande bestämmelser om rätten att få och behålla pass ska gälla för den som döms till utvidgad ungdomsövervakning.

Delbetänkandets lagförslag

Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 30 kap. 6 § rättegångsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

30 kap.

6 §¹

Har den tilltalade erkänt gärningen och bestäms brottspåföljden till annat än fängelse eller sluten ungdomsvård eller till fängelse i högst sex månader, får domen utfärdas i förenklad form. Dom, varigenom högre rätt fastställer lägre rätts dom, får också utfärdas i förenklad form.

Har den tilltalade erkänt gärningen och bestäms brottspåföljden till annat än fängelse, sluten ungdomsvård eller *utvidgad ungdomsövervakning* eller till fängelse i högst sex månader, får domen utfärdas i förenklad form. Dom, varigenom högre rätt fastställer lägre rätts dom, får också utfärdas i förenklad form.

Förs i målet talan om enskilt anspråk i anledning av brott, gäller vad som sägs i första stycket första meningen endast om den tilltalade medger anspråket eller om rätten finner saken vara uppenbar.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken

dels att 32 kap. 3 §¹ ska utgå och att nuvarande 32 kap. 3 a § ska betecknas 32 kap. 3 §,

dels att 26 kap. 25 §, 29 kap. 7 §, den nya 32 kap. 3 § och 32 kap. 4 §, 34 kap. 1, 3 och 6 §§ och 38 kap. 1 och 3 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas två nya paragrafer, 32 kap. 3 a och b §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

26 kap.

25 §²

Förekommer till verkställighet på en gång dom på fängelse på livstid och dom på böter, förvandlingsstraff för böter, fängelse på viss tid, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsvård, ungdomstjänst, ungdomsövervakning eller sluten ungdomsvård, ska livstidsstraffet träda i stället för den andra påföljden.

Förekommer till verkställighet på en gång dom på fängelse på livstid och dom på böter, förvandlingsstraff för böter, fängelse på viss tid, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsvård, ungdomstjänst, ungdomsövervakning, *utvidgad ungdomsövervakning* eller sluten ungdomsvård, ska livstidsstraffet träda i stället för den andra påföljden.

Förekommer till verkställighet på en gång en dom på fängelse på viss tid i minst två år och en dom på böter eller förvandlingsstraff för böter som har meddelats innan den förstnämnda påföljden har börjat verkställas, ska fängelsestraffet träda i stället för den andra påföljden.

29 kap.

7 §³

Har någon begått brott innan han eller hon fyllt *tjuo*ett år, ska hans eller hennes ungdom beaktas *särskilt* vid straffmätningen. Rätten får då döma till lindrigare straff än vad som är föreskrivet för brottet.

Om någon har begått brott innan han eller hon fyllt *arton* år ska hans eller hennes ungdom *i skälig omfattning* beaktas vid straffmätningen. Rätten får då döma till lindrigare straff än vad som är föreskrivet för brottet.

För brott som någon har begått innan han eller hon fyllt arton år får det inte dömas till svårare straff än fängelse i tio år. Om fängelse på längre tid och på livstid är föreskrivet för brottet eller om det följer av 26 kap. 2 §, får det dock dömas till fängelse i högst fjorton år.

Första stycket gäller inte för brott som någon har begått efter det att han eller hon fyllt arton år, om

¹ Senaste lydelse av 32 kap. 3 § 2006:891.

² Senaste lydelse 2020:617.

³ Senaste lydelse 2021:1103. Ändringen innebär bl.a. att tredje stycket tas bort.

1. det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år,

2. det är fråga om försök, förberedelse eller stämpling till eller underlåtenhet att avslöja eller förhindra sådant brott som avses i 1, eller

3. brottets straffvärde uppgår till fängelse i ett år eller mer.

32 kap.

3 §⁴

Den som har begått brott innan han eller hon fyllt arton år får dömas till ungdomsövervakning om varken ungdomsvård eller ungdomstjänst är tillräckligt ingripande påföljder med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art samt den unges tidigare brottslighet.

Som skäl för ungdomsövervakning ska rätten särskilt beakta om den unge tidigare har dömts till ungdomstjänst eller ungdomsvård.

Den som har fyllt arton år när dom meddelas får dömas till ungdomsövervakning endast om det finns särskilda skäl för det. Den som har fyllt tjuogoett år vid denna tidpunkt får inte dömas till ungdomsövervakning.

Rätten får bestämma tiden för ungdomsövervakning till lägst sex månader och högst ett år.

Den som döms till ungdomsövervakning ska medverka i verkställighetsplanering och följa det som anges i verkställighetsplanen.

Bestämmelser om verkställighet finns i lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning.

3 a §

Den som har begått brott innan han eller hon fyllt arton år får dömas till utvidgad ungdomsövervakning om ungdomsövervakning inte är en tillräckligt ingripande påföljd med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art samt den unges tidigare brottslighet.

Den som har fyllt arton år när dom meddelas får dömas till utvidgad ungdomsövervakning en-

dast om det finns särskilda skäl för det. Den som har fyllt tjugoett år vid denna tidpunkt får inte dömas till utvidgad ungdomsövervakning.

Tiden för utvidgad ungdomsövervakning ska överstiga ett år och får bestämmas till högst tre år.

3 b §

Den som döms till ungdomsövervakning eller utvidgad ungdomsövervakning ska medverka i verkställighetsplanering och följa det som anges i verkställighetsplanen.

Bestämmelser om verkställighet finns i lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning.

4 §⁵

Om den dömde i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att han eller hon ska följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst eller ungdomsövervakning, får rätten på talan av åklagare undanröja en annan påföljd än böter som dömts ut för brottet och bestämma en ny påföljd för detta. I stället för att undanröja påföljden får dock rätten meddela den dömde en varning, om det är en tillräcklig åtgärd.

Om, av annat skäl än som anges i första stycket, den planerade vården eller de planerade åtgärderna enligt ett ungdomskontrakt eller en vårdplan inte kommer till stånd eller vården eller åtgärderna kommit att i väsentlig grad avvika från vad som planerats i kontraktet eller vårdplanen, får rätten på talan av åklagare

Om den dömde i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att han eller hon ska följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst, ungdomsövervakning eller utvidgad ungdomsövervakning, får rätten på talan av åklagare undanröja en annan påföljd än böter som dömts ut för brottet och bestämma en ny påföljd för detta. I stället för att undanröja påföljden får dock rätten meddela den dömde en varning, om det är en tillräcklig åtgärd.

Om, av annat skäl än som anges i första stycket, den planerade vården eller de planerade åtgärderna enligt ett ungdomskontrakt eller en vårdplan inte kommer till stånd eller vården eller åtgärderna kommit att i väsentlig grad avvika från vad som planerats i kontraktet eller vårdplanen, får rätten på talan av åklagare

⁵ Senaste lydelse 2020:617.

undanröja en annan påföljd än böter som dömts ut för brottet och bestämma en ny påföljd för detta. Detsamma gäller om, av annat skäl än som anges i första stycket, en dom på ungdomstjänst inte till väsentlig del kan fullgöras inom skälig tid eller, beträffande ungdomsövervakning, de föreskrivna åtgärderna enligt en verkställighetsplan inte kommer till stånd eller åtgärderna kommit att i väsentlig grad avvika från vad som föreskrivits i verkställighetsplanen.

Om mer än en påföljd undanröjs påföljd för den samlade brottsligheten.

Om rätten beslutar om undanröjande enligt första eller andra stycket ska den, när den nya påföljden bestäms, ta skälig hänsyn till vad den dömde har undergått till följd av den undanröjda påföljden eller de undanröjda påföljderna och till böter som har dömts ut enligt 3 § första stycket 2.

undanröja en annan påföljd än böter som dömts ut för brottet och bestämma en ny påföljd för detta. Detsamma gäller om, av annat skäl än som anges i första stycket, en dom på ungdomstjänst inte till väsentlig del kan fullgöras inom skälig tid eller, beträffande ungdomsövervakning eller utvidgad ungdomsövervakning, de föreskrivna åtgärderna enligt en verkställighetsplan inte kommer till stånd eller åtgärderna kommit att i väsentlig grad avvika från vad som föreskrivits i verkställighetsplanen.

får rätten bestämma en gemensam

Om rätten beslutar om undanröjande enligt första eller andra stycket ska den, när den nya påföljden bestäms, ta skälig hänsyn till vad den dömde har undergått till följd av den undanröjda påföljden eller de undanröjda påföljderna.

34 kap.

1 §⁶

Om den som har dömts till fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsvård, ungdomstjänst, ungdomsövervakning eller sluten ungdomsvård har begått ett annat brott före domen (nyupptäckt brott) eller om den dömde begår ett nytt brott efter domen men innan påföljden helt har verkställts eller annars upphört (nytt brott), ska rätten bestämma en ny påföljd för den tillkommande brottsligheten.

Om den som har dömts till fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsvård, ungdomstjänst, ungdomsövervakning, utvidgad ungdomsövervakning eller sluten ungdomsvård har begått ett annat brott före domen (nyupptäckt brott) eller om den dömde begår ett nytt brott efter domen men innan påföljden helt har verkställts eller annars upphört (nytt brott), ska rätten bestämma en ny påföljd för den tillkommande brottsligheten.

I stället för att bestämma en ny påföljd för den tillkommande brottsligheten får rätten, i de fall som avses i 3 och 4 §§, besluta att den tidigare utdömda påföljden ska avse också den brottsligheten, eller undanröja den utdömda påföljden och döma till gemensam påföljd för den samlade brottsligheten.

Undergår den dömda fängelse på livstid får rätten endast besluta att den tidigare utdömda påföljden ska avse också den tillkommande brottsligheten. Bilaga 2

3 §⁷

Rätten får besluta att en tidigare utdömd påföljd ska avse också tillkommande brottslighet. Ett sådant beslut får meddelas endast om det är fråga om nyupptäckt brottslighet som i jämförelse med den brottslighet som omfattas av den tidigare domen med hänsyn till påföljden är utan nämnvärd betydelse.

Är den tidigare påföljden ungdomsvård, ungdomstjänst, ungdomsövervakning eller sluten ungdomsvård, får rätten, om det finns särskilda skäl för det, även i andra fall besluta att den tidigare utdömda påföljden ska avse också den tillkommande brottsligheten.

Är den tidigare påföljden ungdomsvård, ungdomstjänst, ungdomsövervakning, *utvidgad ungdomsövervakning* eller sluten ungdomsvård, får rätten, om det finns särskilda skäl för det, även i andra fall besluta att den tidigare utdömda påföljden ska avse också den tillkommande brottsligheten.

6 §⁸

Om rätten med tillämpning av 3 § genom dom som fått laga kraft har beslutat att fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsvård, ungdomstjänst, ungdomsövervakning eller sluten ungdomsvård som dömts ut i tidigare mål ska avse ytterligare brott, och om den tidigare påföljden ändras av högre rätt genom dom som får laga kraft, ska frågan om påföljd för den tillkommande brottsligheten efter anmälan av åklagare prövas på nytt. Detsamma ska gälla, när påföljd avseende fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn eller sluten ungdomsvård bestämts med tillämpning av 2 § och den tidigare påföljden ändras.

Om rätten med tillämpning av 3 § genom dom som fått laga kraft har beslutat att fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsvård, ungdomstjänst, ungdomsövervakning, *utvidgad ungdomsövervakning* eller sluten ungdomsvård som dömts ut i tidigare mål ska avse ytterligare brott, och om den tidigare påföljden ändras av högre rätt genom dom som får laga kraft, ska frågan om påföljd för den tillkommande brottsligheten efter anmälan av åklagare prövas på nytt. Detsamma ska gälla, när påföljd avseende fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn eller sluten ungdomsvård bestämts med tillämpning av 2 § och den tidigare påföljden ändras.

Visar det sig, när en dom på fängelse på viss tid eller sluten ungdomsvård ska verkställas, att den dömda begått brottet före det att en påföljd som han eller hon dömts till för något annat brott har dömts ut, och framgår det inte av domarna att den andra påföljden har beaktats, ska, sedan domarna fått laga kraft, rätten efter anmälan av åklagare med

⁷ Senaste lydelse 2020:617.

⁸ Senaste lydelse 2020:617.

tillämpning av 2 § bestämma vad den dömd ska undergå till följd av den dom som sist ska verkställas. En sådan prövning hindrar inte att domen får verkställas, om inte rätten beslutar något annat.

38 kap.

1 §⁹

Den som har dömts till villkorlig dom får före överklagandetidens utgång lämna en förklaring om att han eller hon är nöjd med domen när det gäller den utdömda påföljden. En sådan förklaring ska avse även böter, som dömts ut med stöd av 27 kap. 2 §. Förklaringen avges i den ordning regeringen föreskriver.

En förklaring som lämnats i föreskriven ordning får inte tas tillbaka. Om den dömd har överklagat domen, ska hans eller hennes talan när det gäller påföljden för brottet anses återkallad genom förklaringen.

Det finns särskilda bestämmelser om nöjdförklaring i fråga om dom på fängelse, *dom på ungdomsövervakning* och *dom på sluten ungdomsvård*.

Det finns särskilda bestämmelser om nöjdförklaring i fråga om dom på fängelse, *ungdomsövervakning*, *utvidgad ungdomsövervakning* och sluten ungdomsvård.

3 §¹⁰

Fråga om åtgärd enligt 27 kap. 2 a § tredje stycket, 5 § tredje stycket eller 6 § tas upp av den rätt som först avgjort det mål där villkorlig dom meddelats. Fråga om åtgärd enligt 32 kap. 4 § tas upp av den rätt som först avgjort det mål där ungdomsvård, ungdomstjänst *eller* ungdomsövervakning dömts ut.

Fråga om *en* åtgärd enligt 27 kap. 2 a § tredje stycket, 5 § tredje stycket eller 6 § tas upp av den rätt som först avgjort det mål där villkorlig dom meddelats. Fråga om *en* åtgärd enligt 32 kap. 4 § tas upp av den rätt som först avgjort det mål där ungdomsvård, ungdomstjänst, ungdomsövervakning *eller utvidgad ungdomsövervakning* dömts ut.

Talan enligt 28 kap. 8 § väcks vid den tingsrätt, inom vars område det frivårdskontor ligger där den skyddstillsynsdömde är inskriven, eller vid den rätt som först avgjort det mål där skyddstillsyn dömts ut.

Mål som avses i denna paragraf får också tas upp av den rätt, där brottmål mot den dömd är väckt eller där mål om åtgärd mot den dömd enligt 32 kap. 4 § redan tagits upp, eller av rätten i den ort där den dömd mera varaktigt uppehåller sig, om rätten med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner det lämpligt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

⁹ Senaste lydelse 2020:617.

¹⁰ Senaste lydelse 2021:249.

Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 1, 25, 27, 29, 30, 30 b och 41 §§ lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

I denna lag finns särskilda bestämmelser om handläggning hos Polismyndigheten, åklagare och domstol av mål och ärenden om brott där den misstänkte inte har fyllt *tjuogoett* år.

I övrigt gäller rättegångsbalkens regler och andra bestämmelser.

I denna lag finns särskilda bestämmelser om handläggning hos Polismyndigheten, åklagare och domstol av mål och ärenden om brott där den misstänkte inte har fyllt *arton* år.

25 §²

Mål i tingsrätt och hovrätt mot den som inte har fyllt *tjuogoett* år *skall*, om det inte möter hinder, handläggas av lagfarna domare som särskilt har utsetts av domstolen att handlägga sådana mål. Detsamma *skall* gälla i fråga om nämndemän som anlitas för tjänstgöring i sådana mål.

I mål som rör brott på vilket endast böter kan följa får andra än dem som avses i första stycket anlitas.

Mål i tingsrätt och hovrätt mot den som inte har fyllt *arton* år *ska*, om det inte möter hinder, handläggas av lagfarna domare som särskilt har utsetts av domstolen att handlägga sådana mål. Detsamma *ska* gälla i fråga om nämndemän som anlitas för tjänstgöring i sådana mål.

27 §³

Mål mot den som inte har fyllt *tjuogoett* år ska, om målet avser brott på vilket fängelse kan följa, om möjligt sättas ut till handläggning på ett sådant sätt att målet inte drar till sig uppmärksamhet.

Rätten får i mål mot den som inte har fyllt *tjuogoett* år besluta att målet ska handläggas inom stängda dörrar, om offentlighet vid förhandlingen är till uppenbar olägenhet på grund av den uppmärksamhet den tilltalade kan antas bli föremål för. Om rätten

Mål mot den som inte har fyllt *arton* år ska, om målet avser brott på vilket fängelse kan följa, om möjligt sättas ut till handläggning på ett sådant sätt att målet inte drar till sig uppmärksamhet.

Rätten får i mål mot den som inte har fyllt *arton* år besluta att målet ska handläggas inom stängda dörrar, om offentlighet vid förhandlingen är till uppenbar olägenhet på grund av den uppmärksamhet den tilltalade kan antas bli föremål för. Om rätten

¹ Senaste lydelse 2014:650.

² Senaste lydelse 2001:152.

³ Senaste lydelse 2021:1096.

anser att ett sådant beslut bör meddelas och om någon som har fyllt *tjuogoett* år också är tilltalad i målet, ska rätten handlägga åtalet mot den som är under *tjuogoett* år som ett särskilt mål, om det kan ske utan att utredningen avsevärt försvåras.

Även om beslut meddelas enligt andra stycket får rättens ordförande tillåta att den tilltalades anhöriga och andra vars närvaro kan väntas bli till nytta får närvara vid handläggningen.

I mål mot den som inte har fyllt arton år ska tingsrätten hålla huvudförhandling även om det inte finns anledning att döma till någon annan påföljd än böter eller villkorlig dom eller sådana påföljder i förening.

anser att ett sådant beslut bör meddelas och om någon som har fyllt *arton* år också är tilltalad i målet, ska rätten handlägga åtalet mot den som är under *arton* år som ett särskilt mål, om det kan ske utan att utredningen avsevärt försvåras.

29 §⁴

Mål mot den som inte har fyllt *tjuogoett* år ska alltid behandlas skyndsamt.

Mål mot den som inte har fyllt *arton* år ska alltid behandlas skyndsamt.

Om det väcks allmänt åtal mot den som inte har fyllt arton år för ett brott för vilket det är föreskrivet fängelse i mer än sex månader, ska de tidsfrister iakttas som är föreskrivna för åtgärder i mål där den tilltalade är häktad. Den förlängda tidsfrist som anges i 45 kap. 14 § andra stycket andra meningen rättegångsbalken ska dock inte tillämpas.

Om rätten begär ett yttrande från socialnämnden enligt 28 §, ska nämnden yttra sig inom sådan tid att rätten kan hålla huvudförhandling enligt reglerna i andra stycket. Om ärendets beskaffenhet motiverar det, får yttrandet med rättens medgivande lämnas senare.

30 §⁵

I mål mot den som inte har fyllt *tjuogoett* år *skall*, om det inte möter synnerliga hinder, domen avkunnas muntligen vid huvudförhandlingen. I övrigt gäller 30 kap. 7 § rättegångsbalken.

I mål mot den som inte har fyllt *arton* år *ska*, om det inte möter synnerliga hinder, domen avkunnas muntligen vid huvudförhandlingen. I övrigt gäller 30 kap. 7 § rättegångsbalken.

30 b §⁶

Om någon som dömts till ungdomsvård, ungdomstjänst *eller* ungdomsövervakning i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst

Om någon som dömts till ungdomsvård, ungdomstjänst, ungdomsövervakning *eller utvidgad ungdomsövervakning* i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att följa ett

⁴ Senaste lydelse 2014:321.

⁵ Senaste lydelse 1994:1760.

⁶ Senaste lydelse 2020:618.

eller ungdomsövervakning får åklagaren i stället för att väcka talan enligt 32 kap. 4 § brottsbalken besluta att varning ska meddelas den unge, om detta bedöms vara en tillräcklig åtgärd.

Varning ska så snart det kan ske meddelas den unge vid ett personligt möte. Den unges vårdnadshavare eller annan som svarar för den unges vård och fostran samt annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge ska kallas till mötet, om det inte möter hinder eller annars finns särskilda skäl mot det. Även företrädare för socialtjänsten bör ges tillfälle att närvara. Om frågan om varning gäller ungdomsövervakning bör i stället företrädare för Kriminalvården ges tillfälle att närvara. Kan ett personligt möte inte komma till stånd, ska den unge underrättas skriftligen om beslutet.

Vid mötet ska åklagaren särskilt förklara innebörden av beslutet och klargöra vad följderna kan bli vid fortsatt misskötsamhet.

41 §⁷

En ansökan om resning som avser en tilltalad som inte har fyllt *tjugott* år ska handläggas skyndsamt.

ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst, ungdomsövervakning *eller utvidgad ungdomsövervakning*, får åklagaren, i stället för att väcka talan enligt 32 kap. 4 § brottsbalken, besluta att varning ska meddelas den unge, om detta bedöms vara en tillräcklig åtgärd.

Varning ska så snart det kan ske meddelas den unge vid ett personligt möte. Den unges vårdnadshavare eller annan som svarar för den unges vård och fostran samt annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge ska kallas till mötet, om det inte möter hinder eller annars finns särskilda skäl mot det. Även företrädare för socialtjänsten bör ges tillfälle att närvara. Om frågan om varning gäller ungdomsövervakning *eller utvidgad ungdomsövervakning* bör i stället företrädare för Kriminalvården ges tillfälle att närvara. Kan ett personligt möte inte komma till stånd, ska den unge underrättas skriftligen om beslutet.

En ansökan om resning som avser en tilltalad som inte har fyllt *arton* år ska handläggas skyndsamt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

⁷ Senaste lydelse 2022:1083.

Förslag till lag om ändring i skattebrottslagen (1971:69)

Härigenom föreskrivs att 17 § skattebrottslagen (1971:69) ska ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*17 §¹

Förvaltningsmyndigheter som handlägger frågor om skatter eller avgifter *skall* göra anmälan till åklagaren så snart det finns anledning att anta att brott enligt denna lag har begåtts. Detta gäller dock inte om det kan antas att brottet inte kommer att medföra påföljd enligt denna lag eller om anmälan av annat skäl inte behövs. Skatteverket får fullgöra anmälningsskyldigheten till enhet inom verket som *skall* medverka vid brottsutredning, om det inte finns skäl att anta att brottet föranleder annan påföljd än böter och den misstänkte kan antas erkänna gärningen. Detta gäller dock endast om den misstänkte fyllt *tjugoett* år.

Förvaltningsmyndigheter som handlägger frågor om skatter eller avgifter *ska* göra anmälan till åklagaren så snart det finns anledning att anta att brott enligt denna lag har begåtts. Detta gäller dock inte om det kan antas att brottet inte kommer att medföra påföljd enligt denna lag eller om anmälan av annat skäl inte behövs. Skatteverket får fullgöra anmälningsskyldigheten till enhet inom verket som *ska* medverka vid brottsutredning, om det inte finns skäl att anta att brottet föranleder annan påföljd än böter och den misstänkte kan antas erkänna gärningen. Detta gäller dock endast om den misstänkte fyllt 18 år.

Har i lag eller förordning meddelats bestämmelse som avviker från föreskrifterna i första stycket gäller den bestämmelsen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

Härigenom föreskrivs att 7, 12, 19, 21, 24, 26 och 28 §§ passlagen (1978:302) ska ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*7 §¹

Passansökan ska avslås, om

1. bestämmelserna i 6 § inte har iakttagits och sökanden inte har följt uppmaningen att avhjälpa bristen,

2. ansökan avser pass för barn under arton år och barnets vårdnadshavare inte har lämnat medgivande och det inte finns synnerliga skäl att ändå utfärda pass,

3. sökanden är anhållen, häktad eller underkastad övervakning enligt 24 kap. 4 § första stycket rättegångsbalken eller reseförbud eller anmälningsskyldighet enligt 25 kap. 1 § samma balk,

4. sökanden är föremål för ett beslut om övervakningsåtgärder enligt 2 kap. 1 § lagen (2015:485) om erkännande och uppföljning av beslut om övervakningsåtgärder inom Europeiska unionen och åklagare inte har lämnat medgivande,

5. sökanden är föremål för en uppföljningsförklaring som avser en övervakningsåtgärd enligt 3 kap. 3 § 3–5 lagen (2015:485) om erkännande och uppföljning av beslut om övervakningsåtgärder inom Europeiska unionen och åklagare inte har lämnat medgivande,

6. sökanden är efterlyst och ska omhändertas omedelbart vid anträffandet,

7. sökanden genom en dom som har fått laga kraft har dömts till frihetsberövande påföljd, som inte har börjat verkställas, och det finns sannolika skäl att anta att han eller hon har för avsikt att undandra sig verkställigheten,

8. sökanden avtjänar fängelsestraff och den sammanlagda tiden att avtjäna är fängelse i minst ett år och sökanden inte har villkorligt frigivits,

9. sökanden genomgår sluten ungdomsvård och den sammanlagda vårdtiden är minst ett år,

10. sökanden genom en dom som har fått laga kraft har dömts till utvidgad ungdomsövervakning, om verkställigheten är förenad med inskränkningar i rörelsefriheten,

10. sökanden genomgår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning enligt lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, eller

11. sökanden enligt 2 kap. 12 § eller 6 kap. 6 § konkurslagen (1987:672) är ålagd att lämna ifrån

11. sökanden genomgår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning enligt lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, eller

12. sökanden enligt 2 kap. 12 § eller 6 kap. 6 § konkurslagen (1987:672) är ålagd att lämna ifrån

¹ Senaste lydelse 2015:486. Ändring föreslås även i SOU 2023:44 s. 46 f.

sig sitt pass eller förbud att utfärda pass för sökanden har meddelats enligt samma bestämmelser.

sig sitt pass eller förbud att utfärda pass för sökanden har meddelats enligt samma bestämmelser.

12 §²

Passmyndigheten ska återkalla ett gällande pass, om

1. passinnehavaren har förlorat eller efter ansökan har befriats från sitt svenska medborgarskap,

2. passet avser barn under arton år och barnets vårdnadshavare eller, om barnet vistas här i landet och står under vårdnad av båda föräldrarna, en av dem begär att passet ska återkallas och det inte finns synnerliga skäl mot återkallelse,

3. en passinnehavare, som är efterlyst och ska omhändertas omedelbart vid anträffandet, uppehåller sig utomlands och det av särskilda skäl är motiverat att passet återkallas,

4. passinnehavaren genom en dom som har fått laga kraft har dömts till frihetsberövande påföljd, som inte har börjat verkställas, och det finns sannolika skäl att anta att han eller hon har för avsikt att undandra sig verkställigheten,

5. passinnehavaren avtjänar fängelsestraff och den sammanlagda tiden att avtjäna är fängelse i minst ett år och innehavaren inte har villkorligt frigetts,

6. passinnehavaren genomgår sluten ungdomsvård och den sammanlagda vårdtiden är minst ett år,

7. passinnehavaren genom en dom som har fått laga kraft har dömts till utvidgad ungdomsövervakning som ska verkställas eller verkställs,

7. passinnehavaren genomgår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning enligt lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård,

8. passinnehavaren genomgår rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning enligt lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård,

8. det fanns hinder mot att bevilja passansökan enligt 7 § vid tiden för passets utfärdande och hindret fortfarande består,

9. det fanns hinder mot att bevilja passansökan enligt 7 § vid tiden för passets utfärdande och hindret fortfarande består,

9. någon annan än den för vilken passet är utställt förfogar över passet, eller

10. någon annan än den för vilken passet är utställt förfogar över passet, eller

10. passinnehavaren är underkastad ett utreseförbud enligt 31 a § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga eller ett tillfälligt utreseförbud enligt 31 d § samma lag.

11. passinnehavaren är underkastad ett utreseförbud enligt 31 a § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga eller ett tillfälligt utreseförbud enligt 31 d § samma lag.

Ett särskilt pass ska dessutom återkallas, när de skäl som har föranlett passets utfärdande inte längre finns.

Vad som sägs i första stycket 2 ska inte gälla i det fall pass har utfärdats utan vårdnadshavares medgivande enligt 11 § andra stycket.

Vad som sägs i första stycket 10 ska inte gälla i det fall pass har utfärdats enligt 7 a § andra stycket eller 11 §.

Det som sägs i första stycket 11 ska inte gälla i det fall pass har utfärdats enligt 7 a § andra stycket eller 11 §.

19 §³

Passtillstånd fordras för den som

1. avtjänar fängelsestraff och inte är villkorligt frigiven, eller genomgår sluten ungdomsvård, utom när straffet eller vården är en månad eller kortare tid, *eller*

2. står under övervakning efter dom på skyddstillsyn eller efter villkorlig frigivning från fängelse.

1. avtjänar fängelsestraff och inte är villkorligt frigiven, eller genomgår sluten ungdomsvård, utom när straffet eller vården är en månad eller kortare tid,

2. står under övervakning efter dom på skyddstillsyn eller efter villkorlig frigivning från fängelse, *eller*

3. genom en dom som har fått laga kraft har dömts till utvidgad ungdomsövervakning som ska verkställas eller som verkställs.

21 §⁴

En fråga om passtillstånd för den som avtjänar fängelsestraff enligt 19 § 1 *eller* står under övervakning enligt 19 § 2 prövas av Kriminalvården. Myndigheten får hänskjuta *ärendet* till övervakningsnämnd för avgörande. Ärendet *skall* alltid hänskjutas, om Kriminalvården finner att tillstånd inte bör meddelas. Ärenden som gäller den som avtjänar fängelsestraff *skall* hänskjutas till den övervakningsnämnd inom vars verksamhetsområde den kriminalvårdsanstalt där den intagne är inskriven är belägen. Ärenden som gäller den som står under övervakning *skall* hänskjutas till den övervakningsnämnd inom vars verksamhetsområde det frivårdskontor där den övervakade

En fråga om passtillstånd för den som avtjänar fängelsestraff enligt 19 § 1, står under övervakning enligt 19 § 2 *eller som omfattas av* 19 § 3 prövas av Kriminalvården. Myndigheten får hänskjuta *ärenden som avses i 19 § 1 och 2* till övervakningsnämnd för avgörande. Ärendet *ska* alltid hänskjutas, om Kriminalvården finner att tillstånd inte bör meddelas. Ärenden som gäller den som avtjänar fängelsestraff *ska* hänskjutas till den övervakningsnämnd inom vars verksamhetsområde den kriminalvårdsanstalt där den intagne är inskriven är belägen. Ärenden som gäller den som står under övervakning *ska* hänskjutas till den övervakningsnämnd inom vars verksamhetsområde det

³ Senaste lydelse 2005:655. Ändring föreslås även i SOU 2023:44 s. 48.

⁴ Senaste lydelse 2005:974. Ändring föreslås även i SOU 2023:44 s. 48 f.

är inskriven är beläget. En fråga om passtillstånd för den som genomgår slutna ungdomsvård enligt 19 § 1 prövas av Statens institutionsstyrelse.

Passtillstånd *skall* vägras, om det skäligen kan antas att den dömda skulle ägna sig åt brottslig verksamhet i samband med en utlandsresa, att han eller hon genom att resa utomlands skulle söka undandra sig fortsatt verkställighet av den ådömda påföljden eller att resan annars skulle motverka hans eller hennes anpassning i samhället.

frivårdskontor där den övervakade är inskriven är beläget. En fråga om passtillstånd för den som genomgår slutna ungdomsvård enligt 19 § 1 prövas av Statens institutionsstyrelse.

Passtillstånd *ska* vägras, om det skäligen kan antas att den dömda skulle ägna sig åt brottslig verksamhet i samband med en utlandsresa, att han eller hon genom att resa utomlands skulle söka undandra sig fortsatt verkställighet av den ådömda påföljden eller att resan annars skulle motverka hans eller hennes anpassning i samhället.

24 §⁵

Om en passinnehavare avtjänar fängelsestraff som anges i 19 § 1, *eller* står under övervakning enligt 19 § 2 och skulle passtillstånd ha vägrats enligt 21 § andra stycket, kan övervakningsnämnden besluta att framställning *skall* göras hos passmyndigheten om att passet *skall* återkallas. Om en passinnehavare genomgår slutna ungdomsvård enligt 19 § 1 och skulle passtillstånd ha vägrats enligt 21 § andra stycket, kan Statens institutionsstyrelse göra en motsvarande framställning.

Om en passinnehavare bereds vård som anges i 20 § och om det med hänsyn till ändamålet med vården är olämpligt att han eller hon har pass, kan Socialstyrelsen besluta att en framställning *skall* göras hos passmyndigheten om att passet *skall* återkallas.

Om en passinnehavare avtjänar fängelsestraff som anges i 19 § 1, står under övervakning enligt 19 § 2 *eller omfattas av* 19 § 3 och skulle passtillstånd ha vägrats enligt 21 § andra stycket, kan övervakningsnämnden, *eller Kriminalvården om passinnehavaren omfattas av* 19 § 3, besluta att framställning *ska* göras hos passmyndigheten om att passet *ska* återkallas. Om en passinnehavare genomgår slutna ungdomsvård enligt 19 § 1 och skulle passtillstånd ha vägrats enligt 21 § andra stycket, kan Statens institutionsstyrelse göra en motsvarande framställning.

Om en passinnehavare bereds vård som anges i 20 § och om det med hänsyn till ändamålet med vården är olämpligt att han eller hon har pass, kan Socialstyrelsen besluta att en framställning *ska* göras hos passmyndigheten om att passet *ska* återkallas.

26 §⁶

Om en passmyndighet får kännedom om att ett pass har utfärdats i strid mot bestämmelserna om passtillstånd, *skall* den omedelbart anmäla detta till myndighet som anges i 24 §, om passinnehavaren fortfarande avtjänar fängelsestraff eller genomgår sluten ungdomsvård, står under övervakning eller bereds sjukvård som avses i nämnda paragraf.

Om en passmyndighet får kännedom om att ett pass har utfärdats i strid mot bestämmelserna om passtillstånd, *ska* den omedelbart anmäla detta till myndighet som anges i 24 §, om passinnehavaren fortfarande avtjänar fängelsestraff eller genomgår sluten ungdomsvård, står under övervakning, *omfattas av 19 § 3* eller bereds sjukvård som avses i nämnda paragraf.

28 §⁷

Beslut av en övervakningsnämnd enligt denna lag får överklagas till tingsrätten i den ort där övervakningsnämnden är belägen. Överklagandet ska ges in till övervakningsnämnden. Klagotiden räknas från den dag då den klagande fick del av beslutet. Vid överklagande gäller lagen (1996:242) om domstolsärenden. Övervakningsnämnden ska dock inte vara part i domstolen.

Beslut av Statens institutionsstyrelse enligt denna lag får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Beslut av Statens institutionsstyrelse *och Kriminalvården* enligt denna lag får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

En chefsöverläkares beslut om anmälan enligt 20 § 1 får inte överklagas. Socialstyrelsens beslut enligt denna lag får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

⁶ Senaste lydelse 2005:655. Ändring föreslås även i SOU 2023:44 s. 50.

⁷ Senaste lydelse 2010:618.

Förslag till lag om ändring i lagen (1997:1024) om Skatteverkets brottsbekämpande verksamhet

Härigenom föreskrivs att 5 § lagen (1997:1024) om Skatteverkets brottsbekämpande verksamhet ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §¹

Skatteverket får, utan att biträde begärs av åklagare, i fall som avses i 23 kap. 22 § rättegångsbalken utreda sådan brottslighet som anges i 1 § första stycket, om den misstänkte kan antas erkänna gärningen.

Första stycket gäller endast om
den misstänkte fyllt *tjugoett* år.

Första stycket gäller endast om
den misstänkte fyllt *18* år.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

Förslag till lag om ändring i lagen (1998:620) om belastningsregister

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 17 § lagen (1998:620) om belastningsregister ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

17 §¹

Utöver vad som följer av 16 § ska uppgifter om

1. fängelse- eller förvandlingsstraff för böter gallras tio år efter frigivningen,

2. fängelsestraff som ska anses helt verkställt genom tidigare frihetsberövande eller från vilket någon genom beslut om nåd helt har befriats gallras tio år efter domen eller beslutet,

3. fängelsestraff som har fallit bort enligt 35 kap. 8 eller 9 § brottsbalken eller förvandlingsstraff för böter som har fallit bort enligt 18 eller 21 § bötesverkställighetslagen (1979:189) gallras fem år efter det att straffet föll bort,

4. skyddstillsyn eller villkorlig dom gallras

a) tio år efter domen eller beslutet, eller

b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,

5. sluten ungdomsvård gallras tio år efter det att påföljden helt verkställts,

6. utvidgad ungdomsövervakning
gallras fem år efter det att påföljden
helt verkställts

6. ungdomsvård, ungdomstjänst
eller ungdomsövervakning gallras

a) tio år efter domen eller beslutet, eller

b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,

7. överlämnande till vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall gallras

a) tio år efter domen eller beslutet, eller

b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,

8. överlämnande till rättspsykiatrisk vård gallras tio år efter utskrivningen,

7. ungdomsvård, ungdomstjänst
eller ungdomsövervakning gallras

a) tio år efter domen eller beslutet, eller

b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,

8. överlämnande till vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall gallras

a) tio år efter domen eller beslutet, eller

b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,

9. överlämnande till rättspsykiatrisk vård gallras tio år efter utskrivningen,

¹ Senaste lydelse 2024:8. Ändring av paragrafen föreslås även i SOU 2023:44 s. 60 f.

9. böter gallras fem år efter domen, beslutet eller godkännandet av strafföreläggandet eller föreläggandet av ordningsbot,

10. att någon enligt 30 kap. 6 § brottsbalken har förklarats fri från påföljd gallras

a) tio år efter domen eller beslutet, eller

b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,

11. åklagares beslut att inte åtala för brott gallras

a) tio år efter beslutet, eller

b) tre år efter beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet,

12. beslut om kontaktförbud enligt lagen (1988:688) om kontaktförbud och förbud enligt 3 kap. 5 § lagen (2015:642) om europeisk skyddsorder gallras tio år efter beslutet,

13. beslut om tillträdesförbud enligt lagen (2005:321) om tillträdesförbud vid idrottsarrangemang och lagen (2021:34) om tillträdesförbud till butiker, badanläggningar och bibliotek gallras fem år efter beslutet, och

14. beslut om vistelseförbud enligt lagen (2024:7) om preventiva vistelseförbud gallras

a) tio år efter beslutet, eller

b) fem år efter beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för beslutet.

10. böter gallras fem år efter domen, beslutet eller godkännandet av strafföreläggandet eller föreläggandet av ordningsbot,

11. att någon enligt 30 kap. 6 § brottsbalken har förklarats fri från påföljd gallras

a) tio år efter domen eller beslutet, eller

b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,

12. åklagares beslut att inte åtala för brott gallras

a) tio år efter beslutet, eller

b) tre år efter beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet,

13. beslut om kontaktförbud enligt lagen (1988:688) om kontaktförbud och förbud enligt 3 kap. 5 § lagen (2015:642) om europeisk skyddsorder gallras tio år efter beslutet,

14. beslut om tillträdesförbud enligt lagen (2005:321) om tillträdesförbud vid idrottsarrangemang och lagen (2021:34) om tillträdesförbud till butiker, badanläggningar och bibliotek gallras fem år efter beslutet, och

15. beslut om vistelseförbud enligt lagen (2024:7) om preventiva vistelseförbud gallras

a) tio år efter beslutet, eller

b) fem år efter beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för beslutet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

Förslag till lag om ändring i lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 4 § lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §¹

Den som har avtjänat fängelsestraff, sluten ungdomsvård eller förvandlingsstraff för böter har rätt till ersättning, om det efter överklagande eller anlitande av särskilt rättsmedel meddelas frikännande dom eller döms ut en mindre ingripande påföljd eller om den dom som har legat till grund för verkställigheten undanröjs utan beslut om ny handläggning. Detsamma gäller den som efter beslut av domstol enligt 31 kap. 3 § brottsbalken har varit intagen för rättspsykiatrisk vård.

Den som har avtjänat fängelsestraff, sluten ungdomsvård eller förvandlingsstraff för böter *eller har verkställt utvidgad ungdomsövervakning* har rätt till ersättning, om det efter överklagande eller anlitande av särskilt rättsmedel meddelas frikännande dom eller döms ut en mindre ingripande påföljd eller om den dom som har legat till grund för verkställigheten undanröjs utan beslut om ny handläggning. Detsamma gäller den som efter beslut av domstol enligt 31 kap. 3 § brottsbalken har varit intagen för rättspsykiatrisk vård.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

¹ Ändring av paragrafen föreslås även i SOU 2023:44 s. 63.

Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs att 35 kap. 15 a § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

35 kap.

15 a §¹

Sekretessen enligt 15 § första stycket hindrar inte att uppgift om den vars dom på ungdomsövervakning verkställs enligt lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning lämnas av Kriminalvården till en enskild eller till en annan myndighet, om det behövs för att genomföra en verkställighetsplan enligt den lagen.

Sekretessen enligt 15 § första stycket hindrar inte att uppgift om den vars dom på ungdomsövervakning *eller utvidgad ungdomsövervakning* verkställs enligt lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning lämnas av Kriminalvården till en enskild eller till en annan myndighet, om det behövs för att genomföra en verkställighetsplan enligt den lagen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

Förslag till lag om ändring i lagen (2018:1250) om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 2 och 3 §§ lagen (2018:1250) om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §¹

Om någon har dömts till fängelse på viss tid *eller till* sluten ungdomsvård och den dömde med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser har varit frihetsberövad i Sverige eller utomlands under en sammanhängande tid av minst 24 timmar, ska tiden för frihetsberövandet tillgodoräknas den dömde som verkställighet av påföljden.

Om någon har dömts till fängelse på viss tid, sluten ungdomsvård *eller utvidgad ungdomsövervakning* och den dömde med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser har varit frihetsberövad i Sverige eller utomlands under en sammanhängande tid av minst 24 timmar, ska tiden för frihetsberövandet tillgodoräknas den dömde som verkställighet av påföljden.

Tillgodoräknande ska dock inte ske om

1. tiden för frihetsberövandet redan tillgodoräknats den dömde, eller
2. den dömde samtidigt avtjänat sådan frihetsberövande påföljd i annat mål.

Villkor som uppställts vid överförande av verkställighet från en annan stat till Sverige ska gälla vid tillämpning av denna paragraf.

3 §²

Om någon döms till fängelse på viss tid *eller till* sluten ungdomsvård och med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser har varit frihetsberövad på ett sätt som enligt 2 § ska tillgodoräknas som verkställighet av påföljd, får rätten besluta att påföljden ska anses helt verkställd genom frihetsberövandet. En förutsättning för ett sådant beslut är att den tid som den utdömda påföljden överstiger frihetsberövandet med är ringa.

Om någon döms till fängelse på viss tid, sluten ungdomsvård *eller utvidgad ungdomsövervakning* och med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser har varit frihetsberövad på ett sätt som enligt 2 § ska tillgodoräknas som verkställighet av påföljd, får rätten besluta att påföljden ska anses helt verkställd genom frihetsberövandet. En förutsättning för ett sådant beslut är att den tid som den utdömda påföljden överstiger frihetsberövandet med är ringa.

Om någon döms till böter, ungdomstjänst eller ungdomsövervakning och med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser har varit frihetsberövad på ett sätt som enligt 2 § ska tillgodoräknas

¹ Ändring av paragrafen föreslås även i SOU 2023:44 s. 77.

² Senaste lydelse 2020:621. Ändring av paragrafen föreslås även i SOU 2023:44 s. 77 f.

som verkställighet av påföljd, får rätten besluta att påföljden ska anses helt eller delvis verkställd genom frihetsberövandet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

Förslag till lag om ändring i lagen (2018:1699) om Kriminalvårdens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 3 § lagen (2018:1699) om Kriminalvårdens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

3 §

Kriminalvården får behandla biometriska uppgifter om det är absolut nödvändigt för ändamålet med behandlingen.

Kriminalvården får med hjälp av biometrisk autentisering bekräfta en persons identitet när han eller hon verkställer ett fängelsestraff, i eller utanför anstalt.¹ Detsamma gäller om en person verkställer ungdomsövervakning eller utvidgad ungdomsövervakning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

¹ Första meningen i andra stycket motsvarar förslaget i Ds 2023:21.

Förslag till lag om ändring i lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning

Häri genom föreskrivs i fråga om lagen (2020:616) om verkställighet av ungdomsövervakning

dels att nuvarande 19 § ska betecknas 20 b § och att rubriken före 22 § ska utgå,

dels att 1–5, 8, 13 och 18, 20 och den nya 20 b §§ ska ha följande lydelse, *dels* att det ska införas åtta nya paragrafer, 3 a, 4 a, 4 b §, 19, 20 a, 21 a, 22 a och 22 b §§, och före den nya 21 a § en ny rubrik av följande lydelse.

1 §

Denna lag innehåller bestämmelser om verkställighet av ungdomsövervakning enligt 32 kap. 3 a § brottsbalken.

Denna lag innehåller bestämmelser om verkställighet av ungdomsövervakning enligt 32 kap. 3 § *och utvidgad ungdomsövervakning enligt 32 kap. 3 a § brottsbalken.*

2 §

Kriminalvården ansvarar för verkställigheten av ungdomsövervakning.

Kriminalvården ansvarar för verkställigheten av ungdomsövervakning *och utvidgad ungdomsövervakning.*

3 §

Ungdomsövervakning får verkställas när en dom eller ett beslut i den del som avser ungdomsövervakning har fått laga kraft mot den dömde.

Ungdomsövervakning *och utvidgad ungdomsövervakning* får verkställas när en dom eller ett beslut i den del som avser ungdomsövervakning har fått laga kraft mot den dömde.

Verkställigheten ska påbörjas så snart som möjligt efter det att domen eller beslutet i den del som avser påföljden är verkställbar mot den dömde.

3 a §

Verkställigheten av utvidgad ungdomsövervakning inleds genom att den dömde tas in i kriminalvårdsanstalt under en tid om två månader.

4 §

En dömd får förklara att han eller hon avstår från att överklaga eller fullfölja ett överklagande av en dom eller ett beslut i den del som avser ungdomsövervakning (nöjdförklaring).

En dömd får förklara att han eller hon avstår från att överklaga eller fullfölja ett överklagande av en dom eller ett beslut i den del som avser ungdomsövervakning *eller utvidgad ungdomsövervakning* (nöjdförklaring).

En nöjdförklaring får lämnas inför den domstol som har meddelat domen eller beslutet eller inför Kriminalvården. En nöjdförklaring får inte tas emot utan att både den som tar emot förklaringen och den dömde har tillgång till domen, beslutet eller rättens bevis om utgången i målet som rör den dömde (domsbevis). Innan en nöjdförklaring lämnas ska den som tar emot förklaringen på lämpligt sätt ha klargjort innebörden och verkan av nöjdförklaringen för den dömde.

När en nöjdförklaring lämnas ska ett vittne närvara. En nöjdförklaring ska dokumenteras.

En nöjdförklaring får inte tas tillbaka. En nöjdförklaring innebär att domen eller beslutet i den del som avser ungdomsövervakning får laga kraft mot den dömde.

En nöjdförklaring får inte tas tillbaka. En nöjdförklaring innebär att domen eller beslutet i den del som avser ungdomsövervakning eller utvidgad ungdomsövervakning får laga kraft mot den dömde.

4 a §

Vid verkställighet i kriminalvårdsanstalt enligt 3 a § tillämpas fängelselagen (2010:610), med undantag för 1 kap. 3 och 5 §§ och 10–12 a kap. I stället för fängelselagen ska följande bestämmelser i fängelselagen för unga (2026:000)¹ tillämpas:

- 2 kap. 1 § första stycket,
- 2 kap. 2–5 §§,
- 2 kap. 6 §, och
- 5 kap. 1, 2 och 4 §§.

Vid tillämpning av fängelselagen för unga ska med den intagne i stället avses den som verkställer utvidgad ungdomsövervakning i kriminalvårdsanstalt.

4 b §

Vid utvidgad ungdomsövervakning tillämpas 4, 6, 8–10, 17 och 24 §§ strafftidslagen (2018:1251).

Vid tillämpning av strafftidslagen ska det som där sägs om fängelsestraff i stället avse utvidgad ungdomsövervakning och det som sägs om strafftiden i stället avse tiden för verkställighet i kriminalvårdsanstalt.

Kriminalvårdens beslut om inställelse till kriminalvårdsanstalt

¹ Fängelselagen för unga (2006:000) föreslås i SOU 2023:44.

enligt 6 § första stycket strafftidslagen får överklagas enligt 29 § denna lag.

5 §

Kriminalvården ska fastställa dagen för verkställighetens slut. Tiden för ungdomsövervakning ska räknas från och med den dag domen eller beslutet i den del som avser ungdomsövervakning har fått laga kraft mot den dömde. Tiden ska beräknas i dagar. Ungdomsövervakning i månader eller år ska omräknas till dagar. Med en månad ska avses trettio dagar och med ett år trehundrasextiofem dagar.

Kriminalvården ska fastställa dagen för verkställighetens slut. Tiden för ungdomsövervakning ska räknas från och med den dag domen eller beslutet i den del som avser ungdomsövervakning har fått laga kraft mot den dömde. *Tiden för utvidgad ungdomsövervakning ska räknas från och med den dag som enligt andra stycket fastställs som den första dagen för verkställighet i kriminalvårdsanstalt.* Tiden ska beräknas i dagar. Ungdomsövervakning och utvidgad ungdomsövervakning i månader eller år ska omräknas till dagar. Med en månad ska avses trettio dagar och med ett år trehundrasextiofem dagar.

Vid utvidgad ungdomsövervakning ska Kriminalvården fastställa antalet dagar som ska tillgodoräknas av tidigare frihetsberövande, tiden för verkställigheten i kriminalvårdsanstalt i dagar och den första och sista dagen för verkställigheten i kriminalvårdsanstalt.

8 §

Kriminalvården ska förordna en särskild koordinator för den dömde. Koordinatorn ska hålla regelbunden kontakt med den dömde och träffa honom eller henne under verkställigheten samt genom kontroll, stöd och hjälp verka för att verkställighetsplanen följs.

Kriminalvården får förordna en eller flera personer att biträda koordinatorn i syfte att motverka att den dömde återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt (biträdande koordinator).

13 §

Verkställighetsplanen ska vara upprättad senast fyra veckor efter det att domen eller beslutet i den del som avser ungdomsövervakning är verkställbar mot den dömde.

Verkställighetsplanen ska vara upprättad senast

1. fyra veckor efter det att domen eller beslutet i den del som avser ungdomsövervakning är verkställbar mot den dömde, eller

2. under verkställigheten i kriminalvårdsanstalt om domen eller beslutet avser utvidgad ungdomsövervakning.

18 §

Under verkställigheten ska den dömda vara förbjuden att vistas utanför bostaden under kvällar och nätter mot lördag, söndag och måndag, från klockan arton på kvällen till klockan sju på morgonen.

Om ett förbud enligt första stycket inte bedöms lämpligt med hänsyn till den dömdes personliga förhållanden eller om en annan inskränkning i rörelsefriheten annars bedöms vara mer ändamålsenlig, får förbudet ersättas med

1. ett förbud att under vissa tider vistas på en särskilt angiven plats eller inom ett särskilt angivet område,
2. ett förbud att under vissa tider lämna ett särskilt angivet område, eller
3. en skyldighet att under vissa tider uppehålla sig på en särskilt angiven plats.

Inskränkningarna i rörelsefriheten enligt andra stycket ska i huvudsak vara lika ingripande som ett förbud enligt första stycket och får inte vara mer ingripande än ett sådant förbud. Om det behövs för att inskränkningarna ska vara tillräckligt ingripande eller om det annars bedöms lämpligt, får flera inskränkningar som anges i andra stycket kombineras.

19 §

Under verkställigheten av utvidgad ungdomsövervakning ska den dömda vara förbjuden att vistas utanför bostaden annat än på särskilt angivna tider och för bestämda ändamål såsom förvärvsarbete, utbildning, vård, organiserade fritidsaktiviteter, nödvändiga inköp och liknande (hemarrest). Under hemarresten ska den dömda under tio timmar per vecka få vistas utanför hemmet för att delta i annan aktivitet. Efter att verkställigheten har pågått i fyra månader får Kriminalvården besluta att tiden utanför hemmet för sådana aktiviteter i stället ska uppgå till femton

timmar per vecka, om den dömde har medverkat i verkställighetsplaneringen och därefter följer verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt.

20 §

Efter halva verkställighetstiden ska Kriminalvården pröva om inskränkningarna i rörelsefriheten ska minskas. Efter två tredjedelar av verkställighetstiden ska Kriminalvården pröva om inskränkningarna i rörelsefriheten ska upphöra *helt*. Vid prövningen ska det beaktas om den dömde har medverkat i verkställighetsplaneringen och därefter följer verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt.

Efter halva verkställighetstiden av *ungdomsövervakning* får Kriminalvården pröva om inskränkningarna i rörelsefriheten ska minskas. Efter två tredjedelar av verkställighetstiden ska Kriminalvården pröva om inskränkningarna i rörelsefriheten ska *minskas eller* upphöra. Vid prövningen ska det beaktas om den dömde har medverkat i verkställighetsplaneringen och därefter följer verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt.

20 a §

Efter sex månader av verkställighetstiden av utvidgad ungdomsövervakning får Kriminalvården pröva om hemarresten ska minska. Efter halva verkställighetstiden ska Kriminalvården pröva om hemarresten ska minska. Efter två tredjedelar av verkställighetstiden ska Kriminalvården pröva om hemarresten ska minska eller upphöra. Vid varje prövning ska det beaktas hur den dömde har medverkat i verkställighetsplaneringen och om han eller hon följer verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt.

Om det är lämpligt får flera rörelseinskränkningar som anges i andra stycket kombineras.

20 b §

Kontrollen av att inskränkningarna i rörelsefriheten enligt 18, 19 och 20 a §§ följs ska göras med elektroniska hjälpmedel, om det inte finns särskilda skäl mot det.

21 a §

Kriminalvården ska utöva noggrann tillsyn över den dömda och fortlöpande hålla sig underrättad om hans eller hennes förhållanden. Kriminalvården kan vid behov förordna en eller flera personer att biträda vid tillsynen.

22 a §

Vid verkställighet av en dom på ungdomsövervakning eller utvidgad ungdomsövervakning får Kriminalvården ta en digital bild av den dömdes ansikte (ansiktsbild), i syfte att underlätta identifieringen av honom eller henne. Ansiktsbilden får endast användas för jämförelse vid automatisk autentisering eller vid annan identifiering eller kontroll av den dömda enligt denna lag.

22 b §

En ansiktsbild som tagits enligt 22 a § får inte behandlas längre än ett år efter det att den senaste domen på ungdomsövervakning eller utvidgad ungdomsövervakning helt har verkställts eller upphört av annat skäl.

Ansiktsbilder och biometriska data som skapats vid en automatisk autentisering enligt 22 a § ska raderas senast en vecka efter autentiseringstillfället.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.
 2. Äldre föreskrifter gäller vid verkställighet av domar och beslut på ungdomsövervakning som har meddelats före ikraftträdandet.

Förteckning över remissinstanserna

Efter remiss av delbetänkandet Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga (SOU 2024:39) har yttrande över delbetänkandet lämnats av Arbetsgivarverket, Arbetsmiljöverket, Barnombudsmannen, Borås tingsrätt, Brottsförebyggande rådet, Brottsofferjouren Sverige, Brottsoffermyndigheten, Civil Rights Defenders, Diskrimineringsombudsmannen, Domstolsverket, ECPAT Sverige, Ekobrottsmyndigheten, Fackförbundet ST, Föreningen Sveriges socialchefer, Förvaltningsrätten i Karlstad, Förvaltningsrätten i Stockholm, Göta hovrätt, Göteborgs tingsrätt, Hovrätten för Västra Sverige, Idéburna Skolors Riksförbund, Institutet för mänskliga rättigheter, Integritetsskyddsmyndigheten, Justitiekanslern, Jämställdhetsmyndigheten, Kammarrätten i Stockholm, Karlstads universitet Knivsta kommun, Kriminalvården, Linköpings tingsrätt, Linköpings universitet (Barnafrid – Nationellt centrum för kunskap om våld mot barn), Luleå tingsrätt, Länsstyrelsen i Dalarnas län, Länsstyrelsen i Hallands län, Länsstyrelsen i Kalmar län, Länsstyrelsen i Skåne län, Länsstyrelsen i Västerbottens län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Malmö kommun, Malmö tingsrätt, Mjölby kommun, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Polismyndigheten, Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare, Skatteverket, Skolväsendets överklagandenämnd, Skövde kommun, Socialstyrelsen, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Statens institutionsstyrelse, Statens skolinspektion, Statens skolverk, Statskontoret, Stenungsunds kommun, Stockholms universitet (Juridiska institutionen och Kriminologiska institutionen), Sveriges advokatsamfund, Sveriges Domareförbund, Sveriges Kommuner och Regioner, Säkerhetspolisen, Södertörns tingsrätt, Trelleborgs kommun, Tullverket, Umeå kommun, Unicef Sverige, Åklagarmyndigheten, Örebro kommun och Östersunds tingsrätt.

Flens kommun, Haninge kommun, Karlshamns kommun, Mölndals kommun, Region Stockholm, Region Örebro län, Riksdagens ombudsmän, Solna kommun, Vallentuna kommun, Vänersborg kommun och Västerås kommun har avstått från att yttra sig.

Följande remissinstanser har inte inkommit med något yttrande: Amnesty International, Barnrättsbyrån, Botkyrka kommun, Bris – Barnens Rätt i Samhället, Båstads kommun, Centrum för rättvisa, Filipstads kommun, Finspångs kommun, Friskolornas riksförbund, Halmstads kommun, Hudiksvalls kommun, Human Rights Watch Sverige, Internationella Juristkommissionen, Kalix kommun, Knas Hemma, Kumla kommun, Kävlinge kommun, LSU – Sveriges barn- och ungdomsorganisationer, Ludvika kommun, Offentliganställdas Förhandlingsråd, Partille kommun, Region Jönköpings län, Region Norrbotten, Riksförbundet Attention, Riksförbundet Kriminellas Revansch I Samhället, Rädda Barnen, Saco-S, Seko, Sollefteå kommun, Stiftelsen Allmänna Barnhuset, Stiftelsen Fryshuset, Sveriges Elevkårer, Sveriges Elevråd, Sveriges Kvinnoorganisationer, Trosa kommun, Ungdomsförbundet för Kriminellas Revansch i Samhället och Uppsala universitet (Juridiska fakulteten och Nationellt centrum för kvinnofrid).

Sammanfattning av slutbetänkandet Straffbarhetsåldern (SOU 2025:11)

Bilaga 4

Uppdraget

Utredningen har haft i uppdrag att överväga och föreslå ändringar av den straffrättsliga särbehandlingen av unga lagöverträdare.

Utredningen har i ett delbetänkande lämnat förslag om att den s.k. ungdomsreduktionen för lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år ska avskaffas och att åldern ska ges minskad betydelse för lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år. I delbetänkandet har utredningen även lämnat förslag till en förstärkning av påföljden ungdomsövervakning och att en ny påföljd, utvidgad ungdomsövervakning, ska införas.

I detta betänkande behandlar utredningen frågan om vid vilken ålder som barn bör kunna straffas. Uppdraget har varit att överväga och, om lämpligt, lämna förslag om sänkt straffbarhetsålder, att föreslå skärpta regler om undanröjande av ungdomspåföljder och att överväga och föreslå ytterligare åtgärder för att öka det statliga ansvaret för barn och unga som begår grova brott.

Utredningens förslag om sänkt straffbarhetsålder

Ingen generell sänkning av straffbarhetsåldern

Utgångspunkten för uppdraget är att det behövs åtgärder för att bemöta utvecklingen under senare år med ett litet antal barn som, särskilt med koppling till kriminella nätverk, begår allt fler allvarliga brott. Brottsligheten i allmänhet bland barn under 15 år har dock inte genomgått samma förändring utan kan tvärtom ha minskat. En generellt sänkt straffbarhetsålder skulle träffa även den brottsligheten. Eftersom behovet av åtgärder inte är föranlett av förändringar i de flesta barns brottslighet, utan av de allvarliga brott som begås av ett litet antal barn, anser utredningen att det inte är lämpligt att vidta generella åtgärder som riskerar att påverka den stora majoriteten barn på ett negativt sätt. Utredningen bedömer inte heller att det är en effektiv åtgärd, eftersom rättsväsendet då måste lägga betydande resurser på att utreda och lagföra yngre barns mindre allvarliga brott, i stället för att rikta insatserna mot den grova brottslighet som har störst negativ påverkan på samhället.

För de brott som begås av det stora flertalet barn under 15 år har den nuvarande straffbarhetsåldern under lång tid ansetts vara väl avvägd, både i förhållande till barns utveckling och till intresset av att så långt som möjligt skydda dem från onödiga straffrättsliga ingripanden. En generell sänkning av straffbarhetsåldern skulle drabba många barn som begår enstaka brott, utan att det kan förväntas ge en positiv samhällseffekt.

Det som särskilt talar för att sänka straffbarhetsåldern är hänsynen till det straffrättsliga systemets långsiktiga legitimitet och behovet av att kunna skydda samhället mot allvarliga brott. De skälen kan dock inte, sett till de konsekvenser som en sådan förändring skulle medföra för barn i allmänhet, anses vara tillräckligt starka för att genomföra en så betydande

förändring av det straffrättsliga systemet som att generellt sänka straffbarhetsåldern. Utredningens bedömning är därför att det inte är lämpligt att sänka straffbarhetsåldern generellt.

En särskild reglering

Att inte på något sätt ändra straffbarhetsåldern skulle innebära att det inte vidtas några åtgärder alls inom straffrätten mot de allvarliga brott som vissa lagöverträdare under 15 år begår och som utgör en mycket oroande samhällsutveckling. Det kan uppfattas som att samhället blundar för de skador och det lidande som de allvarliga brott som i dag begås av ett fåtal barn resulterar i. Ju fler sådana brott som begås, desto starkare kritik kan förväntas mot att samhället inte reagerar med motåtgärder och skyddar medborgarna.

Samhället har ett grundläggande intresse av att kunna reagera med straffrättsliga påföljder vid allvarliga brott. Barn under 15 år har inte tidigare begått allvarliga brott på det sätt som nu är fallet och det har därför inte funnits skäl att överväga straffrättsliga åtgärder mot så unga barn. Utredningens bedömning är att utvecklingen med ett fåtal barn under 15 år som begår allvarliga brott med stor samhällspåverkan har gått så långt att det i de fallen bör vara möjligt att döma ut en påföljd som står i proportion till brottet. Utredningen lämnar därför förslag om en särskild reglering om sänkt straffbarhetsålder som bara träffar de barn som begår allvarliga brott.

Den valda modellen

Enligt utredningen är det lämpligt att avgränsa regleringen om sänkt straffbarhetsålder till de brott som, utan utredningens förslag, skulle ha medfört en bevistalan mot barnet enligt den s.k. presumptionsregeln i 38 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Den bestämmelsen innebär att bevistalan i regel ska väckas om brottet har ett minimistraff som uppgår till fängelse i fem år eller mer. Barnet utsätts i de fallen redan för en rättegång i domstol, med den påfrestning som det innebär ur ett barnperspektiv. Det är en fördel om den lägre straffbarhetsåldern enbart aktualiseras när det är fråga om brott som redan i dag leder till en straffrättslig process genom bevistalan, om bevisningen är tillräckligt robust.

För att de brott som särskilt berörs av den oroande samhällsutvecklingen ska komma att omfattas både av presumptionsregeln för bevistalan och regleringen om sänkt straffbarhetsålder anser utredningen att det är lämpligt att sänka tröskeln för presumptionsregeln till brott som har ett minimistraff om fängelse i fyra år eller mer och att låta den lägre straffbarhetsåldern omfatta samma brott.

Utredningen föreslår att den lägsta straffbarhetsåldern ska vara 14 år, vilket är den vanligaste straffbarhetsåldern både internationellt och i EU. För barn under den åldern som begår allvarliga brott kommer systemet med bevistalan att kunna användas på samma sätt som i dag.

Straffmätning och val av påföljd

Utredningen föreslår att straffmätningen för de barn som berörs av förslaget ska följa samma principer som gäller för lagöverträdare i åldrarna

15–17 år och att ungdomsreduktionen därvid bör följa samma principer som utredningen har föreslagit i delbetänkandet beträffande lagövertredare i åldrarna 15–17 år. Utredningen föreslår också att den som har fyllt 14 år ska kunna dömas till samma påföljder som andra lagövertredare som är under 18 år.

Förslaget innebär inget ställningstagande till vilken påföljd barnen bör dömas till. Principen om att fängelse så långt möjligt bör undvikas för barn gäller. Ungdomspåföljderna är särskilt anpassade till de behov och förutsättningar som gäller för barn och unga och de påföljderna ska i första hand väljas för unga lagövertredare.

En tidsbegränsad lagstiftning

Den utveckling som utgör det allvarliga samhällsproblem som föranleder att utredningen lämnar förslaget om en sänkning av straffbarhetsåldern för vissa allvarliga brott pågår för närvarande. Det går inte att på förhand dra någon slutsats om hur länge den situation som nu råder kommer att kvarstå och om samhällsutvecklingen kan komma att vända. Trots att förslaget innebär en betydande förändring anser utredningen därför att en sådan åtgärd bör genomföras som en särskild reglering som tidsbegränsas till fem år. Det gäller särskilt eftersom förändringen avser barn.

Utredningens förslag om undanröjande av påföljd

Ungdomstjänst och ungdomsvård enligt ett ungdomskontrakt

Om den dömde i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att han eller hon ska följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst eller ungdomsövervakning, får rätten enligt 32 kap. 4 § första stycket brottsbalken på talan av åklagare under vissa förutsättningar undanröja påföljden och bestämma en ny påföljd för brottet. I stället för att undanröja påföljden får rätten meddela den dömde en varning, om det är en tillräcklig åtgärd.

Utredningen föreslår att reglerna ska skärpas på så sätt att det vid ungdomsvård och ungdomstjänst inte längre ska krävas att det är fråga om en väsentlig grad av underlåtenhet innan undanröjande eller varning kommer i fråga. I stället ska det räcka med att den dömde missköter påföljden.

Ungdomsövervakning och utvidgad ungdomsövervakning

Vid ungdomsövervakning och vid den föreslagna påföljden utvidgad ungdomsövervakning finns det goda möjligheter för Kriminalvården att reagera mot olika former av misskötsamhet inom ramen för påföljden genom att förändra föreskrifterna för verkställigheten.

Utredningen har i delbetänkandet föreslagit att Kriminalvården ska ges ytterligare flexibilitet när det gäller rörelseinskränkningarna vid ungdomsövervakning så att den dömde inte längre automatiskt ska ha rätt till en prövning av om rörelseinskränkningarna ska minskas redan efter halva verkställighetstiden. Enligt utredningens förslag om utvidgad

ungdomsövervakning ska Kriminalvården ha ännu större möjligheter att anpassa rörelseinskränkningarna i förhållande till hur den dömde sköter verkställigheten av påföljden.

Att tillämpa samma förutsättningar för att kunna undanröja påföljden som vid ungdomstjänst och ungdomsvård skulle riskera att leda till att en stor andel av de utdömda påföljderna skulle komma att undanröjas. Tidigare bedömningar att det vore otillfredsställande, dels med hänsyn till det merarbete och de kostnader som en sådan hantering skulle innebära, dels eftersom det i vissa fall inte skulle finnas någon mer lämplig påföljd att döma ut har fortfarande fog för sig. Utredningen föreslår därför inte någon förändring av förutsättningarna för att undanröja ungdomsövervakning eller utvidgad ungdomsövervakning.

När den dömde har fyllt 18 år

Ingen ungdomsvård vid brott av myndiga lagöverträdare

Ungdomsvård har hittills, till skillnad från ungdomstjänst och ungdomsövervakning, kunnat dömas ut även för brott som någon har begått efter det att han eller hon har fyllt 18 år, om det funnits särskilda skäl.

Utredningen har i delbetänkandet föreslagit dels att ungdomsreduktionen ska avskaffas helt för lagöverträdare som hade fyllt 18 år vid brottet, dels att myndiga lagöverträdare inte längre ska särbehandlas under domstolsprocessen. Tidigare har också kravet på särskilda skäl för att döma lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år till fängelse tagits bort. Mot bakgrund av att lagöverträdare som hade fyllt 18 år vid brottet som utgångspunkt kommer att behandlas som andra vuxna lagöverträdare framöver, anser utredningen att det inte finns några sakliga skäl att behålla möjligheten att kunna döma unga som begår brott efter att de har fyllt 18 år till ungdomsvård. Utredningen föreslår därför att den möjligheten ska tas bort. Vidare föreslås att det, i de fall där brottet begicks innan den unge fyllde 18 år men han eller hon har fyllt 18 år vid domen, ska krävas särskilda skäl för att döma till ungdomsvård. Samma regler kommer då att gälla för ungdomsvård som för ungdomstjänst och ungdomsövervakning.

Undanröjande medför vuxenpåföljd

Enligt direktiven till utredningen ska utgångspunkten vara att den som har hållit sig undan verkställigheten av en ungdomspåföljd och har hunnit fylla 18 år vid domen ska få en vuxenpåföljd, inte en ny ungdomspåföljd. Om utredningens förslag om att begränsa möjligheterna att döma ut ungdomsvård för myndiga lagöverträdare genomförs krävs inga ytterligare lagändringar för att uppnå det resultat som direktiven anger.

Straffmaximum för unga lagöverträdare

Det svåraste straff som får dömas ut för brott som någon har begått innan han eller hon fyllt 18 år regleras i 29 kap. 7 § andra stycket brottsbalken. Sådana lagöverträdare får i dagsläget inte dömas till svårare straff än

fängelse i tio år. Om fängelse på längre tid eller på livstid är föreskrivet för brottet eller om det följer av bestämmelserna om en förhöjd straffskala vid flerfaldig brottslighet får det dömas till fängelse i högst fjorton år. Utredningen föreslår att reglerna ska skärpas på så sätt att bestämmelserna om svåraste straff för brott som någon har begått innan han eller hon fyllt 18 år tas bort. I stället införs ett förbud mot att döma någon till fängelse på livstid för brott som har begåtts innan han eller hon har fyllt 18 år. Det innebär alltså att en lagöverträdare som inte hade fyllt 18 år när brottet begicks inte får dömas till livstids fängelse, men att det i övrigt gäller samma begränsningar som för vuxna lagöverträdare avseende hur långt fängelsestraff som får dömas ut. Det längsta fängelsestraff som kan dömas ut för den som var under 18 år när brottet begicks höjs därmed från fjorton år till arton år.

Ökat statligt ansvar för barn och unga som begår brott

Utredningen föreslår att regeringen ska ge ett uppdrag till i första hand Kriminalvården och Socialstyrelsen att i nära samarbete med Sveriges kommuner och regioner närmare överväga bl.a. hur Kriminalvårdens erfarenheter av återfallsförebyggande arbete och myndighetens behandlingsprogram ska kunna nyttiggöras inom socialtjänsten. Även samarbetet mellan Polismyndigheten och socialnämnderna kan enligt utredningens mening behöva utvecklas.

Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2026.

Äldre bestämmelser ska fortsätta att gälla i fråga om undanröjande av ungdomsvård och ungdomstjänst som har dömts ut före ikraftträdandet.

Slutbetänkandets lagförslag

Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 5 kap. 1 § och 9 kap. 9 § rättegångsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.

1 §¹

En förhandling vid domstol ska vara offentlig.

Om det kan antas att det vid en förhandling kommer att läggas fram en uppgift som är sekretessbelagd hos domstolen enligt offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), får rätten, om det bedöms vara av synnerlig vikt att uppgiften inte röjs, besluta att förhandlingen i den del som rör uppgiften ska hållas inom stängda dörrar. Även i annat fall får en förhandling hållas inom stängda dörrar, om sekretessen gäller enligt 35 kap. 12, 12 a, 13 eller 17 § eller 36 kap. 1 eller 2 § offentlighets- och sekretesslagen. En förhandling får också hållas inom stängda dörrar om sekretessen gäller enligt 18 kap. 1, 1 a, 2, 3 eller 17 § eller 35 kap. 1 eller 2 § samma lag, när det gäller domstolsförhandling under förundersökning i brottmål eller därmed likställt mål eller ärende, under utredning om självständigt förverkande eller i ärende enligt lagen (2024:326) om hemliga tvångsmedel i syfte att verkställa frihetsberövande påföljder. En förhandling ska alltid hållas inom stängda dörrar, om sekretessen gäller enligt 27 kap. 5 § andra och tredje styckena eller 34 kap. 4 § *samma lag* och det skulle strida mot avtal som avses där att uppgiften röjs vid förhandlingen.

Om det kan antas att det vid en förhandling kommer att läggas fram en uppgift som är sekretessbelagd hos domstolen enligt offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), får rätten, om det bedöms vara av synnerlig vikt att uppgiften inte röjs, besluta att förhandlingen i den del som rör uppgiften ska hållas inom stängda dörrar. Även i annat fall får en förhandling hållas inom stängda dörrar, om sekretessen gäller enligt 35 kap. 12, 12 a, 13 eller 17 § eller 36 kap. 1 eller 2 § offentlighets- och sekretesslagen. En förhandling får också hållas inom stängda dörrar om sekretessen gäller enligt 18 kap. 1, 1 a, 2, 3 eller 17 § eller 35 kap. 1 eller 2 § samma lag, när det gäller domstolsförhandling under förundersökning i brottmål eller därmed likställt mål eller ärende, under utredning om självständigt förverkande eller i ärende enligt lagen (2024:326) om hemliga tvångsmedel i syfte att verkställa frihetsberövande påföljder. En förhandling ska alltid hållas inom stängda dörrar, om sekretessen gäller enligt 27 kap. 5 § andra och tredje styckena eller 34 kap. 4 § *offentlighets- och sekretesslagen* och det skulle strida mot avtal som avses där att uppgiften röjs vid förhandlingen.

¹ Senaste lydelse 2024:1181.

Förhör med den som är under femton år eller lider av en psykisk störning får hållas inom stängda dörrar.

Förhör med den som är under femton år *och inte är tilltalad* eller *den som* lider av en psykisk störning får hållas inom stängda dörrar.

Är det annars för särskilt fall föreskrivet att förhandling får hållas inom stängda dörrar, ska det gälla.

9 kap. 9 §²

Bestämmelser i denna balk om att den som *skall* kallas till ett sammanträde *skall* föreläggas vite i vissa fall gäller inte den som är under femton år. Vite *skall* inte heller föreläggas om den som *skall* kallas fyllt *femton* men inte arton år och det finns anledning att anta att han eller hon inte kan infinna sig utan medverkan av vårdnadshavare eller annan som svarar för hans eller hennes vård och fostran.

Bestämmelser i denna balk om att den som *ska* kallas till ett sammanträde *ska* föreläggas vite i vissa fall gäller inte den som är under femton år *och inte är tilltalad*. Vite *ska* inte heller föreläggas om den som *ska* kallas *har* fyllt *fjorton* men inte arton år och det finns anledning att anta att han eller hon inte kan infinna sig utan medverkan av vårdnadshavare eller annan som svarar för hans eller hennes vård och fostran.

Den omständigheten att något vite inte har förelagts hindrar inte att den unge kallas på nytt eller att i övrigt sådana åtgärder vidtas vid den fortsatta handläggningen av målet som skulle ha kunnat komma i fråga om vite hade förelagts.

Har den som *skall* kallas till ett sammanträde inte fyllt arton år, *skall* vårdnadshavare eller annan som svarar för den unges vård och fostran underrättas om kallelsen, om det inte finns särskilda skäl mot det. Om den som *skall* kallas är tilltalad gäller i stället bestämmelserna om underrättelse i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

Om den som *ska* kallas till ett sammanträde inte fyllt arton år, *ska* vårdnadshavare eller annan som svarar för den unges vård och fostran underrättas om kallelsen, om det inte finns särskilda skäl mot det. Om den som *ska* kallas är tilltalad gäller i stället bestämmelserna om underrättelse i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

² Senaste lydelse 2002:381.

Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 5 kap. 1 § och 9 kap. 9 § rättegångsbalken ska ha följande lydelse.

*Lydelse enligt 1.1**Föreslagen lydelse***5 kap.****1 §**

En förhandling vid domstol ska vara offentlig.

Om det kan antas att det vid en förhandling kommer att läggas fram en uppgift som är sekretessbelagd hos domstolen enligt offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), får rätten, om det bedöms vara av synnerlig vikt att uppgiften inte röjs, besluta att förhandlingen i den del som rör uppgiften ska hållas inom stängda dörrar. Även i annat fall får en förhandling hållas inom stängda dörrar, om sekretessen gäller enligt 35 kap. 12, 12 a, 13 eller 17 § eller 36 kap. 1 eller 2 § offentlighets- och sekretesslagen. En förhandling får också hållas inom stängda dörrar om sekretessen gäller enligt 18 kap. 1, 1 a, 2, 3 eller 17 § eller 35 kap. 1 eller 2 § samma lag, när det gäller domstolsförhandling under förundersökning i brottmål eller därmed likställt mål eller ärende, under utredning om självständigt förverkande eller i ärende enligt lagen (2024:326) om hemliga tvångsmedel i syfte att verkställa frihetsberövande påföljder. En förhandling ska alltid hållas inom stängda dörrar, om sekretessen gäller enligt 27 kap. 5 § andra och tredje styckena eller 34 kap. 4 § offentlighets- och sekretesslagen och det skulle strida mot avtal som avses där att uppgiften röjs vid förhandlingen.

Förhör med den som är under femton år *och inte är tilltalad* eller *den som* lider av en psykisk störning får hållas inom stängda dörrar.

Förhör med den som är under femton år eller lider av en psykisk störning får hållas inom stängda dörrar.

Är det annars för särskilt fall föreskrivet att förhandling får hållas inom stängda dörrar, ska det gälla.

9 kap.**9 §**

Bestämmelser i denna balk om att den som ska kallas till ett sammanträde ska föreläggas vite i vissa fall gäller inte den som är under femton år *och inte är tilltalad*. Vite ska inte heller föreläggas om den som ska kallas har fyllt *fjorton* men inte arton år och det finns anledning att anta att han eller hon inte kan infinna sig utan medverkan av vårdnadshavare eller annan som svarar för hans eller hennes vård och fostran.

Bestämmelser i denna balk om att den som ska kallas till ett sammanträde ska föreläggas vite i vissa fall gäller inte den som är under femton år. Vite ska inte heller föreläggas om den som ska kallas har fyllt *femton* men inte arton år och det finns anledning att anta att han eller hon inte kan infinna sig utan medverkan av vårdnadshavare eller annan som svarar för hans eller hennes vård och fostran.

Den omständigheten att något vite inte har förelagts hindrar inte att den unge kallas på nytt eller att i övrigt sådana åtgärder vidtas vid den fortsatta handläggningen av målet som skulle ha kunnat komma i fråga om vite hade förelagts.

Om den som ska kallas till ett sammanträde inte fyllt arton år, ska vårdnadshavare eller annan som svarar för den unges vård och fostran underrättas om kallelsen, om det inte finns särskilda skäl mot det. Om den som ska kallas är tilltalad gäller i stället bestämmelserna om underrättelse i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2031.
2. Äldre bestämmelser gäller för tilltalad som inte har fyllt 15 år.

Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Häri genom föreskrivs att 1 kap. 6 §, 29 kap. 7 § och 32 kap. 1 och 4 §§ brottsbalken ska ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse***1 kap.****6 §¹**

För brott som någon begått innan han fyllt femton år får inte dömas till påföljd.

För brott som någon begått innan han *eller hon* fyllt femton år får inte dömas till påföljd.

För brott som någon begått när han eller hon var fjorton år får dock dömas till påföljd om

1. det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år, eller

2. det är fråga om försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott som avses i 1.

*Lydelse enligt SOU 2024:39**Föreslagen lydelse***29 kap.****7 §**

Om någon har begått brott innan han eller hon fyllt arton år ska hans eller hennes ungdom i skälig omfattning beaktas vid straffmätningen. Rätten får då döma till lindrigare straff än vad som är föreskrivet för brottet.

För brott som någon har begått innan han eller hon fyllt arton år får det inte dömas till *svårare straff än fängelse i tio år. Om fängelse på längre tid och på livstid är föreskrivet för brottet eller om det följer av 26 kap. 2 §, får det dock dömas till fängelse i högst fjorton år.*

För brott som någon har begått innan han eller hon fyllt arton år får det inte dömas till fängelse *på livstid.*

32 kap.**1 §²**

Den som har begått brott innan han eller hon fyllt arton år får dömas till ungdomsvård om han eller hon har ett särskilt behov av vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen (2001:453) eller lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga och sådan vård eller åtgärd kan beredas den unge. Vården och åtgärderna ska syfta till att motverka att den unge utvecklas ogynnsamt. Även den som har begått brott efter det att han eller hon fyllt arton år får dömas till ungdomsvård om det finns särskilda skäl för det. Den som har fyllt tjuogoett år får inte dömas till ungdomsvård.

Den som har begått brott innan han eller hon fyllt arton år får dömas till ungdomsvård om han eller hon har ett särskilt behov av vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen (2001:453) eller lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga och sådan vård eller åtgärd kan beredas den unge. Vården och åtgärderna ska syfta till att motverka att den unge utvecklas ogynnsamt.

Den som har fyllt arton år när dom meddelas får dömas till ungdomsvård endast om det finns särskilda skäl för det. Den som har fyllt tjuogoett år vid denna tidpunkt får inte dömas till ungdomsvård.

Ungdomsvård får dömas ut endast om socialtjänstens planerade åtgärder, i förekommande fall i förening med ungdomstjänst eller böter, kan anses tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art samt den unges tidigare brottslighet.

Ungdomsvård får dömas ut endast om socialtjänstens planerade åtgärder kan anses tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art samt den unges tidigare brottslighet.

Om åtgärderna ska vidtas med stöd av socialtjänstlagen, ska rätten besluta en föreskrift om att den unge ska följa det ungdomskontrakt som upprättats av socialnämnden. Innehållet i kontraktet ska framgå av domen.

Om åtgärderna ska vidtas med stöd av lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, ska den vårdplan som upprättats av socialnämnden fogas till domen.

Om skada på egendom har uppkommit genom brottet och det bedöms vara ägnat att främja den unges anpassning i samhället, får rätten, i samband med att den dömer till ungdomsvård, föreskriva att den unge på tid och sätt som anges i domen ska biträda den skadelidande med visst arbete, som syftar till att avhjälpa eller begränsa skadan eller som annars i

² Senaste lydelse 2021:1103.

4 §

Om den dömden i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att han eller hon ska följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst, ungdomsövervakning eller utvidgad ungdomsövervakning, får rätten på talan av åklagare undanröja en annan påföljd än böter som dömts ut för brottet och bestämma en ny påföljd för detta. I stället för att undanröja påföljden får dock rätten meddela den dömden en varning, om det är en tillräcklig åtgärd.

Om, av annat skäl än som anges i första stycket, den planerade vården eller de planerade åtgärderna enligt ett ungdomskontrakt eller en vårdplan inte kommer till stånd eller vården eller åtgärderna kommit att i väsentlig grad avvika från vad som planerats i kontraktet eller vårdplanen, får rätten på talan av åklagare undanröja en annan påföljd än böter som dömts ut för brottet och bestämma en ny påföljd för detta. Detsamma gäller om, av annat skäl än som anges i första stycket, en dom på ungdomstjänst inte till väsentlig del kan fullgöras inom skälig tid eller, beträffande ungdomsövervakning eller utvidgad ungdomsövervakning, de föreskrivna åtgärderna enligt en verkställighetsplan inte kommer till stånd eller åtgärderna kommit att i

Rätten får, på talan av åklagare, undanröja den påföljd som dömts ut för brottet och bestämma en ny påföljd för brottet om den dömden misskött påföljden genom att

- 1. vid en dom på ungdomsvård inte följa ett ungdomskontrakt,*
- 2. vid en dom på ungdomstjänst inte fullgöra sina skyldigheter på grund av domen, eller*
- 3. vid en dom på ungdomsövervakning eller utvidgad ungdomsövervakning i väsentlig grad åsidosätta sina skyldigheter till följd av påföljden.*

I stället för att undanröja påföljden får rätten meddela den dömden en varning, om det är en tillräcklig åtgärd.

Om, av annat skäl än som anges i första stycket, den planerade vården eller de planerade åtgärderna enligt ett ungdomskontrakt eller en vårdplan inte kommer till stånd eller vården eller åtgärderna kommit att i väsentlig grad avvika från vad som planerats i kontraktet eller vårdplanen, får rätten på talan av åklagare undanröja den påföljd som dömts ut för brottet och bestämma en ny påföljd för detta. Detsamma gäller om, av annat skäl än som anges i första stycket, en dom på ungdomstjänst inte till väsentlig del kan fullgöras inom skälig tid eller, beträffande ungdomsövervakning eller utvidgad ungdomsövervakning, en verkställighetsplan eller de föreskrivna åtgärderna enligt en verkställighetsplan inte kommer till stånd eller

väsentlig grad avvika från vad som föreskrivits i verkställighetsplanen.

Om mer än en påföljd undanröjs påföljd för den samlade brottsligheten.

Om rätten beslutar om undanröjande enligt första eller *andra* stycket ska den, när den nya påföljden bestäms, ta skälig hänsyn till vad den dömde har undergått till följd av den undanröjda påföljden eller de undanröjda påföljderna.

åtgärderna kommit att i väsentlig grad avvika från vad som föreskrivits i verkställighetsplanen.

får rätten bestämma en gemensam Om rätten beslutar om undanröjande enligt första eller *tredje* stycket ska den, när den nya påföljden bestäms, ta skälig hänsyn till vad den dömde har undergått till följd av den undanröjda påföljden eller de undanröjda påföljderna. *Det gäller dock inte om den undanröjda påföljden är utvidgad ungdomsövervakning och påföljden i stället bestäms till fängelse.*

Bilaga 5

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

2. Äldre bestämmelser gäller i fråga om undanröjande av ungdomsvård och ungdomstjänst som har dömts ut före ikraftträdandet.

Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 6 § brottsbalken ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt 1.3

Föreslagen lydelse

1 kap.

6 §

För brott som någon begått innan han eller hon fyllt femton år får inte dömas till påföljd.

För brott som någon begått när han eller hon var fjorton år får dock dömas till påföljd om

1. det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år, eller

2. det är fråga om försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott som avses i 1.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2031.

2. Äldre bestämmelser gäller i fråga om brott som begåtts före ikraftträdandet.

Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Bilaga 5

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

dels att nuvarande 36 p §¹ ska betecknas 36 q §,

dels att 30 b, 31, 32 och 38 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 36 p §, av följande lydelse.

Lydelse enligt SOU 2024:39

Föreslagen lydelse

30 b §

Om *någon* som dömts till ungdomsvård, ungdomstjänst, ungdomsövervakning eller utvidgad ungdomsövervakning i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst, ungdomsövervakning eller utvidgad ungdomsövervakning, får åklagaren, i stället för att väcka talan enligt 32 kap. 4 § brottsbalken, besluta att varning ska meddelas den unge, om detta bedöms vara en tillräcklig åtgärd.

Varning ska så snart det kan ske meddelas den unge vid ett personligt möte. Den unges vårdnadshavare eller annan som svarar för den unges vård och fostran samt annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge ska kallas till mötet, om det inte möter hinder eller annars finns särskilda skäl mot det. Även företrädare för socialtjänsten bör ges tillfälle att närvara. Om frågan om varning gäller ungdomsövervakning eller utvidgad ungdomsövervakning bör i stället företrädare för Kriminalvården ges tillfälle att närvara. Kan ett personligt möte

Om *den* som dömts till ungdomsvård, ungdomstjänst, ungdomsövervakning eller utvidgad ungdomsövervakning missköter påföljden på sådant sätt som anges i 32 kap. 4 § första stycket brottsbalken får åklagaren, i stället för att väcka talan om att påföljden ska undanröjas, besluta att varning ska meddelas den unge, om detta bedöms vara en tillräcklig åtgärd.

Varning ska så snart det kan ske meddelas den unge vid ett personligt möte eller, om det är lämpligt, ett möte genom ljud- och bildöverföring. Den unges vårdnadshavare eller annan som svarar för den unges vård och fostran samt annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge ska kallas till mötet, om det inte möter hinder eller annars finns särskilda skäl mot det. Även företrädare för socialtjänsten bör ges tillfälle att närvara. Om frågan om varning gäller ungdomsövervakning eller utvidgad ungdomsövervakning bör i stället företrädare för Kriminalvården ges tillfälle att närvara. Om ett

¹ Hänsyn vid paragrafnreringen har tagits till förslagen i SOU 2024:93.

inte komma till stånd, ska den unge underrättas skriftligen om beslutet.

personligt möte *eller ett möte genom ljud- och bildöverföring* inte kan komma till stånd, ska den unge underrättas skriftligen om beslutet.

Vid mötet ska åklagaren särskilt förklara innebörden av beslutet och klargöra vad följderna kan bli vid fortsatt misskötsamhet.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

31 §²

Kan någon misstänkas för att före femton års ålder ha begått ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år eller ett straffbelagt försök, en straffbelagd förberedelse eller en straffbelagd stämpling till ett sådant brott ska en utredning om brottet inledas, om inte särskilda skäl talar emot det.

Om någon *kan* misstänkas för att före femton års ålder ha begått ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år eller ett straffbelagt försök, en straffbelagd förberedelse eller en straffbelagd stämpling till ett sådant brott ska en utredning om brottet inledas, om inte särskilda skäl talar *mot* det. *En utredning enligt detta stycke ska inte inledas i fall som avses i 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken om den unge kan misstänkas för brottet. Om en utredning redan har inletts ska den avslutas.*

På begäran av socialnämnden får en utredning om brott även inledas i andra fall avseende någon som inte har fyllt femton år, om socialnämnden bedömer att utredningen kan antas ha betydelse för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser för den unge. Vid denna bedömning ska det särskilt beaktas om det är fråga om ett brott som innebär att den unge äventyrar sin hälsa eller utveckling eller om brottet kan antas utgöra ett led i en upprepad brottslighet begången av den unge.

I andra fall än som avses i första och andra styckena får en utredning om brott inledas avseende någon som inte har fyllt femton år

1. om det behövs för att klarlägga om någon som *har fyllt femton år* har tagit del i brottet,

1. om det behövs för att klarlägga om någon som *får dömas till påföljd* har tagit del i brottet,

2. om det behövs för att efterforska gods som har kommits åt genom brottet eller som kan bli föremål för förverkande, eller

3. om det av andra skäl är påkallat med hänsyn till allmänna eller enskilda intressen.

Har den unge inte fyllt tolv år får en utredning enligt andra eller tredje stycket inledas endast om det finns synnerliga skäl.

Bestämmelserna om förundersökning i 23 kap. 3, 4, 6–14 §§, 18 b–19, 21, 21 b–21 d och 24 §§ rättegångsbalken ska i tillämpliga delar gälla för en sådan utredning som avses i 31 §. Efter att förhör hållits med den unge ska bestämmelserna om insyn i 23 kap. 18 § samma balk gälla i tillämpliga delar för en sådan utredning. När utredningen är slutförd ska bestämmelserna om insyn i 23 kap. 18 a § samma balk tillämpas. Det som sägs om förundersökning och åtal i den paragrafen ska i stället avse utredning enligt 31 § respektive bevistalan enligt 38 §. Rätten att få en kopia i 23 kap. 21 a § samma balk gäller i de fall då en bevistalan väcks.

Bestämmelserna om förundersökning i 23 kap. 3, 4, 6–14, 18 b–19, 21, 21 b–21 d och 24 §§ rättegångsbalken ska i tillämpliga delar gälla för en sådan utredning som avses i 31 §. *I samband med förhör med den som kan misstänkas för brott ska han eller hon underrättas om sin rätt att inte behöva yttra sig över misstanken och inte heller i övrigt behöva medverka till utredningen av sin egen skuld.* Efter att förhör hållits med den unge ska bestämmelserna om insyn i 23 kap. 18 § samma balk gälla i tillämpliga delar för en sådan utredning. När utredningen är slutförd ska bestämmelserna om insyn i 23 kap. 18 a § samma balk tillämpas. Det som sägs om förundersökning och åtal i den paragrafen ska i stället avse utredning enligt 31 § respektive bevistalan enligt 38 §. Rätten att få en kopia i 23 kap. 21 a § samma balk gäller i de fall då en bevistalan väcks.

En utredning som avses i 31 § ska bedrivas med särskild skyndsamhet och avslutas så snart det är möjligt. Utredningen får inte pågå längre tid än tre månader, om det inte är nödvändigt med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller andra särskilda omständigheter.

Utredningen ska ledas av en åklagare eller en anställd vid Polismyndigheten som myndigheten har förordnat. Undersökningsledaren ska, om det inte möter något hinder, genom intresse och fallenhet för arbete med unga lagöverträdare vara särskilt lämpad för uppgiften.

Har den unge tidigare varit föremål för utredning enligt 31 §, ska om möjligt samma åklagare och samma anställda vid Polismyndigheten anlitas för att leda och genomföra den nya utredningen.

36 p §⁴

De begränsningar i fråga om användningen av tvångsmedel som följer av 36 q § gäller inte om någon kan misstänkas för att efter det att han eller hon har fyllt 14 år ha begått ett brott som avses i

³ Senaste lydelse 2023:312.

⁴ Paragrafnumreringen beror på att hänsyn har tagits till förslagen i SOU 2024:93.

38 §⁵

Åklagaren ska begära prövning i domstol av om den unge har begått ett brott (bevistalan) om

1. brottet har begåtts innan den unge har fyllt femton år,

2. det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i *fem* år för brottet, eller det är fråga om ett straffbelagt försök, en straffbelagd förberedelse eller en straffbelagd stämpling till ett sådant brott,

3. en utredning enligt 31 § har slutförts om brottet, och

4. det skulle ha funnits tillräckliga skäl för åtal om brottet hade begåtts efter att den unge har fyllt femton år.

Även om det är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i *fem* år för brottet får en bevistalan väckas om det finns synnerliga skäl för det.

Bevistalan får inte väckas om det finns särskilda omständigheter som talar mot det.

1. brottet har begåtts innan den unge har fyllt femton år, *och 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken inte är tillämpligt,*

2. det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i *fyra* år för brottet, eller det är fråga om ett straffbelagt försök, en straffbelagd förberedelse eller en straffbelagd stämpling till ett sådant brott,

Även om det är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i *fyra* år för brottet får en bevistalan väckas om det finns synnerliga skäl för det.

Bevistalan får inte väckas om det finns särskilda omständigheter som talar mot det *eller om åtal väcks för brottet.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Bilaga 5

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

dels att 36 p § ska upphöra att gälla,

dels att 31 och 38 §§ ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt 1.5

Föreslagen lydelse

31 §

Om någon kan misstänkas för att före femton års ålder ha begått ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år eller ett straffbelagt försök, en straffbelagd förberedelse eller en straffbelagd stämpling till ett sådant brott ska en utredning om brottet inledas, om inte särskilda skäl talar mot det. *En utredning enligt detta stycke ska inte inledas i fall som avses i 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken om den unge kan misstänkas för brottet. Om en utredning redan har inletts ska den avslutas.*

Om någon kan misstänkas för att före femton års ålder ha begått ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år eller ett straffbelagt försök, en straffbelagd förberedelse eller en straffbelagd stämpling till ett sådant brott ska en utredning om brottet inledas, om inte särskilda skäl talar mot det.

På begäran av socialnämnden får en utredning om brott även inledas i andra fall avseende någon som inte har fyllt femton år, om socialnämnden bedömer att utredningen kan antas ha betydelse för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser för den unge. Vid denna bedömning ska det särskilt beaktas om det är fråga om ett brott som innebär att den unge äventyrar sin hälsa eller utveckling eller om brottet kan antas utgöra ett led i en upprepad brottslighet begången av den unge.

I andra fall än som avses i första och andra styckena får en utredning om brott inledas avseende någon som inte har fyllt femton år

1. om det behövs för att klarlägga om någon som *får dömas till påföljd* har tagit del i brottet,

1. om det behövs för att klarlägga om någon som *har fyllt femton år* har tagit del i brottet,

2. om det behövs för att efterforska gods som har kommit åt genom brottet eller som kan bli föremål för förverkande, eller

3. om det av andra skäl är påkallat med hänsyn till allmänna eller enskilda intressen.

Har den unge inte fyllt tolv år får en utredning enligt andra eller tredje stycket inledas endast om det finns synnerliga skäl.

Åklagaren ska begära prövning i domstol av om den unge har begått ett brott (bevistalan) om

1. brottet har begåtts innan den unge har fyllt femton år *och 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken inte är tillämplig,*

2. det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år för brottet, eller det är fråga om ett straffbelagt försök, en straffbelagd förberedelse eller en straffbelagd stämpling till ett sådant brott,

3. en utredning enligt 31 § har slutförts om brottet, och

4. det skulle ha funnits tillräckliga skäl för åtal om brottet hade begåtts efter att den unge har fyllt femton år.

Även om det är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år för brottet får en bevistalan väckas om det finns synnerliga skäl för det.

Bevistalan får inte väckas om det finns särskilda omständigheter som talar mot det *eller om åtal väcks för brottet.*

Bevistalan får inte väckas om det finns särskilda omständigheter som talar mot det.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2031.

2. Äldre bestämmelser gäller i fråga om brott som begåtts före ikraftträdandet.

Förslag till lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom

Bilaga 5

Härigenom föreskrivs att 6 § lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt prop. 2024/25:59

Föreslagen lydelse

6 §

Framställning om verkställighet av europeisk brottmålsdom kan avslås

1. om gärningen som påföljden avser utgör politiskt eller militärt brott,
2. om det finns grundad anledning att anta att domen föranletts eller den i domen bestämda påföljden skärpts av hänsyn till ras, religion, nationalitet eller politisk åsikt,

3. om gärningen som påföljden avser omfattas av här i landet pågående förundersökning, väckt åtal, utfärdat strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot, eller om beslut har meddelats att åtal för gärningen inte ska väckas eller fullföljas,

4. om gärningen som påföljden avser inte har begåtts i den stat där påföljden bestämts,

5. om påföljden inte kan verkställas här i landet,

6. om det kan antas att påföljden kan verkställas i den främmande staten,

7. om den dömden *vid tiden för* brottet inte fyllt femton år, 7. om den dömden inte hade kunnat dömas till påföljd enligt 1 kap. 6 § brottsbalken för motsvarande gärning,

8. om en tillämpning av 35 kap. 7 § eller 36 kap. 31 § brottsbalken skulle innebära att påföljden preskriberats eller beslutet om förverkande förfallit.

Om det i den främmande staten har vidtagits åtgärd som enligt lagen i den staten medför att tiden för påföljdspreskription skjuts upp, ska åtgärden ha samma verkan här i landet vid tillämpning av första stycket 8.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

Förslag till lag om ändring i lagen (1978:801) om internationellt samarbete rörande kriminalvård i frihet

Härigenom föreskrivs att 5 § lagen (1978:801) om internationellt samarbete rörande kriminalvård i frihet ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §

Framställningen kan avslås

1. om gärning som påföljden avser omfattas av här i landet väckt åtal, utfärdat strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot eller meddelat beslut att åtal *ej skall* väckas eller fullföljas,

2. om domen har meddelats utan att den dömde har varit personligen närvarande vid förhandling i saken inför domstol,

3. om den dömde *vid tiden för brottet ej hade fyllt femton år,*

4. om domen av annat skäl än som förut har angivits måste anses oförenlig med principerna för tillämpning av svensk strafflag,

5. om det med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet är lämpligast att verkställighet här i landet anordnas enligt annan i 3 § angiven samarbetsform än som avses i framställningen.

1. om gärning som påföljden avser omfattas av här i landet väckt åtal, utfärdat strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot eller meddelat beslut att åtal *inte ska* väckas eller fullföljas,

3. om den dömde *inte hade kunnat dömas till påföljd enligt 1 kap. 6 § brottsbalken för motsvarande gärning,*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

Förslag till lag om ändring i lagen (1998:620) om belastningsregister

Bilaga 5

Härigenom föreskrivs att 3, 16 och 17 §§ lagen (1998:620) om belastningsregister ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §¹

Registret ska innehålla uppgifter om den som

1. genom dom, beslut, strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot har ålagts påföljd för brott,

2. har ålagts förvandlingsstraff för böter,

3. med tillämpning av 30 kap. 6 § brottsbalken har förklarats fri från påföljd,

4. på grund av åklagares beslut enligt 20 kap. 7 § rättegångsbalken, 9 eller 17 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare eller 46 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall inte har åtalats för brott, eller

5. har meddelats

a) kontaktförbud enligt lagen (1988:688) om kontaktförbud,

b) tillträdesförbud enligt lagen (2005:321) om tillträdesförbud vid idrottsarrangemang, dock inte tillträdesförbud enligt 9 a § i den lagen,

c) förbud enligt 3 kap. 5 § lagen (2015:642) om europeisk skyddsorder,

d) tillträdesförbud enligt lagen (2021:34) om tillträdesförbud till butiker, badanläggningar och bibliotek, eller

e) vistelseförbud enligt lagen (2024:7) om preventiva vistelseförbud.

2. genom dom i mål om bevis-talan har befunnits ha begått brott,

3. har ålagts förvandlingsstraff för böter,

4. med tillämpning av 30 kap. 6 § brottsbalken har förklarats fri från påföljd,

5. på grund av åklagares beslut enligt 20 kap. 7 § rättegångsbalken, 9 eller 17 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare eller 46 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall inte har åtalats för brott, eller

6. har meddelats

a) kontaktförbud enligt lagen (1988:688) om kontaktförbud,

b) tillträdesförbud enligt lagen (2005:321) om tillträdesförbud vid idrottsarrangemang, dock inte tillträdesförbud enligt 9 a § i den lagen,

c) förbud enligt 3 kap. 5 § lagen (2015:642) om europeisk skyddsorder,

d) tillträdesförbud enligt lagen (2021:34) om tillträdesförbud till butiker, badanläggningar och bibliotek, eller

e) vistelseförbud enligt lagen (2024:7) om preventiva vistelseförbud.

¹ Senaste lydelse 2024:8.

En uppgift i registret ska gallras

1. om en överrätt genom dom eller beslut frikänd den registrerade för den åtalade gärningen,

1. om en överrätt genom dom eller beslut frikänd den registrerade för den åtalade gärningen *eller funnit att den registrerade inte begått det brott som en bevistalan avser,*

2. om en domstol efter resning har meddelat dom eller beslut som avses i 1,

3. om dom, beslut, strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot har undanröjts,

4. om överrätt har upphävt ett beslut om förvandlingsstraff för böter,

5. om åklagares beslut att meddela åtalsunderlåtelse eller straffvarning har återkallats,

6. om kontaktförbud enligt lagen (1988:688) om kontaktförbud, förbud enligt 3 kap. 5 § lagen (2015:642) om europeisk skyddsorder, tillträdesförbud enligt lagen (2005:321) om tillträdesförbud vid idrottsarrangemang och lagen (2021:34) om tillträdesförbud till butiker, badanläggningar och bibliotek, eller vistelseförbud enligt lagen (2024:7) om preventiva vistelseförbud har upphävts, eller

7. när den registrerade har avlidit.

Lydelse enligt prop. 2024/25:59

Föreslagen lydelse

Utöver vad som följer av 16 § ska uppgifter om

1. fängelse- eller förvandlingsstraff för böter gallras tio år efter frigivningen,

2. fängelsestraff som ska anses helt verkställt genom tidigare frihetsberövande eller från vilket någon genom beslut om nåd helt har befriats gallras tio år efter domen eller beslutet,

3. förvandlingsstraff för böter som har fallit bort enligt 18 § bötesverkställighetslagen (1979:189) gallras fem år efter det att straffet föll bort,

4. skyddstillsyn eller villkorlig dom gallras

a) tio år efter domen eller beslutet, eller

b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,

5. sluten ungdomsvård gallras tio år efter det att påföljden helt verkställts,

6. utvidgad ungdomsövervakning gallras fem år efter det att påföljden helt verkställts,

6. ungdomsvård, ungdomstjänst eller ungdomsövervakning gallras

7. ungdomsvård, ungdomstjänst eller ungdomsövervakning gallras

² Senaste lydelse 2024:8.

³ Ändring av paragrafen föreslås också i SOU 2023:44 s. 60 f. och SOU 2024:39 s. 45 f.

a) tio år efter domen eller beslutet, eller

b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,

7. överlämnande till vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall gallras

a) tio år efter domen eller beslutet, eller

b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,

8. överlämnande till rättspsykiatrisk vård gallras tio år efter utskrivningen,

9. böter gallras fem år efter domen, beslutet eller godkännandet av strafföreläggandet eller föreläggandet av ordningsbot,

10. att någon enligt 30 kap. 6 § brottsbalken har förklarats fri från påföljd gallras

a) tio år efter domen eller beslutet, eller

b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,

11. åklagares beslut att inte åtala för brott gallras

a) tio år efter beslutet, eller

b) tre år efter beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet,

12. beslut om kontaktförbud enligt lagen (1988:688) om kontaktförbud och förbud enligt 3 kap. 5 § lagen (2015:642) om europeisk skyddsorder gallras tio år efter beslutet,

13. beslut om tillträdesförbud enligt lagen (2005:321) om tillträdesförbud vid idrottsarrange-

a) tio år efter domen eller beslutet, eller

b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,

8. överlämnande till vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall gallras

a) tio år efter domen eller beslutet, eller

b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,

9. överlämnande till rättspsykiatrisk vård gallras tio år efter utskrivningen,

10. böter gallras fem år efter domen, beslutet eller godkännandet av strafföreläggandet eller föreläggandet av ordningsbot,

11. att någon enligt 30 kap. 6 § brottsbalken har förklarats fri från påföljd gallras

a) tio år efter domen eller beslutet, eller

b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,

12. att någon genom dom i mål om bevistalan befunnits ha begått brott gallras fem år efter domen eller beslutet,

13. åklagares beslut att inte åtala för brott gallras

a) tio år efter beslutet, eller

b) tre år efter beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet,

14. beslut om kontaktförbud enligt lagen (1988:688) om kontaktförbud och förbud enligt 3 kap. 5 § lagen (2015:642) om europeisk skyddsorder gallras tio år efter beslutet,

15. beslut om tillträdesförbud enligt lagen (2005:321) om tillträdesförbud vid idrottsarrange-

mang och lagen (2021:34) om tillträdesförbud till butiker, badanläggningar och bibliotek gallras fem år efter beslutet, och

14. beslut om vistelseförbud enligt lagen (2024:7) om preventiva vistelseförbud gallras

a) tio år efter beslutet, eller

b) fem år efter beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för beslutet.

mang och lagen (2021:34) om tillträdesförbud till butiker, badanläggningar och bibliotek gallras fem år efter beslutet, och

16. beslut om vistelseförbud enligt lagen (2024:7) om preventiva vistelseförbud gallras

a) tio år efter beslutet, eller

b) fem år efter beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för beslutet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

Förslag till lag om ändring i lagen (1998:621) om misstankeregister

Bilaga 5

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1998:621) om misstankeregister
dels att 4 § ska ha följande lydelse,
dels att det ska införas en ny paragraf, 3 b §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 b §

Registret ska även innehålla uppgifter om den som har fyllt fjorton år och som enligt förundersökningsledarens bedömning är skäligen misstänkt för brott för vilket påföljd kan dömas ut enligt 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken.

4 §

Regeringen meddelar närmare föreskrifter om vilka uppgifter registret *skall* innehålla om den som *skall* registreras enligt 3 §.

Regeringen meddelar närmare föreskrifter om vilka uppgifter registret *ska* innehålla om den som *ska* registreras enligt 3 *eller* 3 b §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

Förslag till lag om ändring i lagen (1998:621) om misstankeregister

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1998:621) om misstankeregister
dels att 3 b § ska upphöra att gälla,
dels att 4 § ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt 1.10

Föreslagen lydelse

4 §

Regeringen meddelar närmare
föreskrifter om vilka uppgifter
registret ska innehålla om den som
ska registreras enligt 3 *eller 3 b §*.

Regeringen meddelar närmare
föreskrifter om vilka uppgifter
registret ska innehålla om den som
ska registreras enligt 3 §.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2031.
 2. Äldre bestämmelser gäller för uppgifter som har registrerats före ikraftträdandet.

Förslag till lag om ändring i lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder

Bilaga 5

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 4 § lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

4 §¹

Överlämnande ska vägras om

1. gärningen har ägt rum innan den eftersökte fyllt femton år,	1. den eftersökte <i>inte</i> hade kunnat dömas till påföljd enligt 1 kap. 6 § brottsbalken för motsvarande gärning,
2. det skulle strida mot den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna eller de tilläggsprotokoll till konventionen som gäller som lag i Sverige,	
3. gärningen omfattas av nåd eller ett annat beslut enligt 12 kap. 9 § regeringsformen, eller	
4. gärningen har prövats genom en dom som fått laga kraft i en medlemsstat i Europeiska unionen, Island eller Norge och, vid en fällande dom, påföljden har avtjänats eller är under verkställighet eller inte längre kan verkställas enligt lagstiftningen i domslandet.	

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

¹ Senaste lydelse 2024:43.

Förslag till lag om ändring i lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott

Härigenom föreskrivs att 1 d § lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt SOU 2024:93

Föreslagen lydelse

1 d §

Ett tillstånd till tvångsmedel enligt 1 § mot någon som inte har fyllt 15 år får beviljas om den brottsliga verksamheten innefattar brott som avses i 1 § första stycket 6.

Ett tillstånd till tvångsmedel enligt 1 b § mot någon som inte har fyllt 15 år får beviljas om den brottsliga verksamheten innefattar brott som avses i 1 b § första stycket 5.

Ett tillstånd till tvångsmedel enligt 1 och 1 a–c §§ får också beviljas mot någon som har fyllt 14 år om den brottsliga verksamheten innefattar brott som avses i 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

2. 1 d § gäller till utgången av juni 2031. Äldre bestämmelser ska fortsätta att gälla i fråga om tillstånd som har meddelats före den tidpunkten.

Förslag till lag om ändring i lagen (2009:1427) om erkännande och verkställighet av bötesstraff inom Europeiska unionen

Bilaga 5

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 11 § lagen (2009:1427) om erkännande och verkställighet av bötesstraff inom Europeiska unionen ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

11 §¹

En verkställbarhetsförklaring får inte meddelas

1. om det för samma gärning meddelats dom eller beslut i Sverige eller i en annan stat och domen eller beslutet i den andra staten, vid ett fällande avgörande, har verkställts,

2. om gärningen helt eller delvis begåtts i Sverige och den inte motsvarar brott enligt svensk lag eller om en tillämpning av 35 kap. 7 § brottsbalken innebär att preskription inträtt,

3. om den dömden inte hade fyllt 15 år när brottet begicks,

3. om den dömden inte hade kunnat dömas till påföljd enligt 1 kap. 6 § brottsbalken för motsvarande gärning,

4. om en sådan förklaring inte skulle vara förenlig med bestämmelser om immunitet,

5. om bötesstraffet har beslutats efter ett skriftligt förfarande och det inte har bekräftats i intyget att den dömden personligen eller genom behörigt ombud underrättats om sin rätt att bestrida samt om tidsfristen för detta, eller

6. om bötesstraffet har meddelats efter en förhandling där den dömden inte var personligen närvarande och om det inte har bekräftats i intyget att något av villkoren i artikel 7.2 i–j i rambeslutet är uppfyllt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

¹Senaste lydelse 2013:844.

Förslag till lag om ändring i lagen (2011:1165) om
överlämnande från Sverige enligt en nordisk
arresteringsorder

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 5 § lagen (2011:1165) om överlämnande
från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

5 §¹

Överlämnande ska vägras om

1. gärningen har ägt rum innan
den eftersökte fyllt femton år,	1. den eftersökte <i>inte hade</i>
<i>kunnat dömas till påföljd enligt</i>
<i>1 kap. 6 § brottsbalken för mot-</i>
<i>svarande gärning,</i>
2. gärningen omfattas av nåd eller annat beslut enligt 12 kap. 9 §
regeringsformen,	
3. gärningen har prövats genom en dom som fått laga kraft i en nordisk
stat eller i en medlemsstat i Europeiska unionen och, vid en fällande dom,
påföljden har avtjänats eller är under verkställighet eller inte längre kan
verkställas enligt lagstiftningen i domslandet, eller	
4. det skulle strida mot den europeiska konventionen om skydd för de
mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna eller de
tilläggsprotokoll till konventionen som gäller som lag i Sverige.	

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

¹ Senaste lydelse 2024:44.

Förslag till lag om ändring i lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet

Bilaga 5

Härigenom föreskrivs 2 b § lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt SOU 2024:93

Föreslagen lydelse

2 b §

Uppgifter som rör ett telefonnummer, en annan adress eller en elektronisk kommunikationsutrustning som innehas eller används eller har innehafts eller har använts av någon som inte har fyllt 15 år får inhämtas om den brottsliga verksamheten enligt 2 § första stycket innefattar

1. ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fem år, eller

2. terroristbrott, deltagande i en terroristorganisation, grovt brott, samröre med en terroristorganisation, grovt brott, finansiering av terrorism eller särskilt allvarlig brottslighet, grovt brott, offentlig uppmaning till terrorism eller särskilt allvarlig brottslighet, grovt brott, rekrytering till terrorism eller särskilt allvarlig brottslighet, grovt brott, eller utbildning för terrorism eller särskilt allvarlig brottslighet, grovt brott, enligt 4 §, 4 a § tredje stycket, 5 § tredje stycket, 6 § tredje stycket, 7 § tredje stycket, 8 § tredje stycket eller 9 § tredje stycket terroristbrottslagen (2022:666).

Om den brottsliga verksamheten enligt 2 § första stycket innefattar brott som avses i 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken, får uppgifter som rör ett telefonnummer, en annan adress eller en elektronisk kommunikationsutrustning som innehas eller används eller har innehafts eller har använts av någon som har fyllt 14 år inhämtas utan hinder av de begränsningar som följer av första stycket.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

2. 2 b § gäller till utgången av juni 2031.

Förslag till lag om ändring i lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 4, 15 och 19 §§ lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt prop. 2024/25:59

Föreslagen lydelse

3 kap.

4 §

En utländsk dom på frihetsberövande påföljd får inte erkännas och verkställas i Sverige

1. om mindre än sex månader av påföljden återstår att avtjäna när domen tas emot av Kriminalvården,

2. om den gärning som påföljden avser inte motsvarar brott enligt svensk lag och det inte är fråga om en sådan gärning som finns angiven i bilagan till denna lag och för vilken det i den andra statens lagstiftning är föreskrivet en frihetsberövande påföljd i tre år eller mer,

3. om den gärning som påföljden avser helt eller delvis har begåtts i Sverige och inte motsvarar brott enligt svensk lag,

4. om det för samma gärning som påföljden avser har meddelats en dom i Sverige eller i en annan stat och domen fått laga kraft och påföljden vid en fällande dom har avtjänats, är under verkställighet eller inte längre kan verkställas enligt lagen i den stat som meddelat domen,

5. om den dömden vid tidpunkten för brottet inte fyllt femton år,

5. om den dömden inte hade kunnat dömas till påföljd enligt 1 kap. 6 § brottsbalken för motsvarande gärning,

6. om verkställighet i Sverige inte skulle vara förenlig med bestämmelser om immunitet,

7. om domen har meddelats efter en förhandling där den dömden inte var personligen närvarande och det inte har bekräftats i intyget som avses i 6 § att något av rambeslutets villkor i artikel 9.1 i är uppfyllt,

8. om påföljden omfattar en åtgärd som innebär psykiatrisk vård eller hälso- och sjukvård eller annan frihetsberövande åtgärd som inte kan verkställas här, eller

9. om den andra staten inte har lämnat Sverige tillstånd till att åtala, döma eller på annat sätt beröva den dömden friheten för annan gärning än den som avses i domen och som begicks före översändandet av domen.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

15 §

En dömd person får på begäran av en behörig myndighet i den andra staten anhållas av åklagare om det finns risk att han eller hon avviker eller på annat sätt undandrar sig verkställighet i Sverige enligt denna lag.

Den som inte har fyllt femton år Den som inte hade kunnat dömas får inte anhållas. Den som inte har till påföljd enligt 1 kap. 6 §

fyllt arton år får anhållas endast om *brottsbalken för motsvarande gärning* får inte anhållas. Den som inte har fyllt arton år får anhållas endast om det finns synnerliga skäl. Bilaga 5

Om det finns skäl för anhållande enligt första stycket men det är tillräckligt att den dömde meddelas reseförbud eller att det beslutas om anmälningsskyldighet, ska en sådan åtgärd beslutas i stället för anhållande. I fall som avses i 24 kap. 4 § rättegångsbalken ska övervakning ersätta ett anhållande.

19 §

Vid bestämmande av ny frihetsberövande påföljd enligt 12 § första stycket 2 får 24 och 25 kap. rättegångsbalken tillämpas.

Den som inte <i>har fyllt femton år</i> får inte anhållas. Den som inte har fyllt arton år får anhållas endast om det finns synnerliga skäl.	Den som inte <i>hade kunnat dömas till påföljd enligt 1 kap. 6 § brottsbalken för motsvarande gärning</i> får inte anhållas. Den som inte har fyllt arton år får anhållas endast om det finns synnerliga skäl.
--	--

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

Förslag till lag om ändring i lagen (2015:485) om erkännande och uppföljning av beslut om övervakningsåtgärder inom Europeiska unionen

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 4 § lagen (2015:485) om erkännande och uppföljning av beslut om övervakningsåtgärder inom Europeiska unionen ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

4 §

Ett beslut om övervakningsåtgärder får inte erkännas och följas upp i Sverige om

1. den gärning som beslutet avser inte motsvarar brott enligt svensk lag och det inte är fråga om en sådan gärning som finns angiven i bilagan till denna lag och för vilken det i den andra statens lagstiftning är föreskrivet en frihetsberövande påföljd i tre år eller mer,

2. det för samma gärning som beslutet avser har meddelats en dom i Sverige eller i en annan stat och domen fått laga kraft och påföljden vid en fällande dom har avtjänats, är under verkställighet eller inte längre kan verkställas enligt lagen i den stat som meddelat domen,

3. det skulle strida mot bestämmelser om immunitet och privilegier, eller

4. den *gärning* som beslutet avser har ägt rum innan den misstänkte fyllt 15 år.

4. den som beslutet avser *inte hade kunnat dömas till påföljd enligt 1 kap. 6 § brottsbalken för gärningen.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

Förslag till lag om ändring i lagen (2015:650) om erkännande och verkställighet av frivårdspåföljder inom Europeiska unionen

Bilaga 5

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 4 § lagen (2015:650) om erkännande och verkställighet av frivårdspåföljder inom Europeiska unionen ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

4 §

En dom på frivårdspåföljd får inte erkännas eller verkställas i Sverige

1. om det återstår mindre än sex månader av den tid som den dömden ska iakta en skyldighet som avses i 3 §,

2. om den gärning som påföljden avser inte motsvarar brott enligt svensk lag och det inte är fråga om en sådan gärning som finns angiven i bilagan till denna lag och för vilken det i den andra statens lagstiftning är föreskrivet en frihetsberövande påföljd i tre år eller mer,

3. om den gärning som påföljden avser helt eller delvis har begåtts i Sverige och inte motsvarar brott enligt svensk lag,

4. om det för samma gärning som påföljden avser har meddelats en dom i Sverige eller i en annan stat och domen fått laga kraft och påföljden vid en fällande dom har avtjänats, är under verkställighet eller inte längre kan verkställas enligt lagen i den stat som meddelat domen,

5. om den dömden *vid tidpunkten* för brottet inte fyllt femton år,

5. om den dömden inte *hade kunnat dömas till påföljd enligt 1 kap. 6 § brottsbalken för motsvarande gärning,*

6. om verkställighet i Sverige inte skulle vara förenlig med bestämmelser om immunitet,

7. om domen har meddelats efter en förhandling där den dömden inte var personligen närvarande och det inte har bekräftats i intyget som avses i 6 § att något av de villkor som anges i artikel 11.1 h i rådets rambeslut 2008/947/RIF är uppfyllt, eller

8. om påföljden innefattar en medicinsk eller terapeutisk behandling som inte kan verkställas här.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

Förslag till lag om ändring i lagen (2018:1693) om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalogens område

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2018:1693) om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalogens område

dels att 5 kap. 4 § lagen ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 5 kap. 10 a §, av följande lydelse.

Lydelse enligt prop. 2024/25:37

Föreslagen lydelse

5 kap.

4 §¹

Biometriregistret över dömda får innehålla uppgifter som anges i 2 § om en person som har

1. varit föremål för en åtgärd enligt 28 kap. 12 a eller 14 § rättegångsbalken och som därefter genom en dom som fått laga kraft har dömts för ett brott för vilket fängelse ingår i straffskalan, eller har godkänt ett strafföreläggande avseende ett sådant brott,

2. varit föremål för en åtgärd enligt 8 a § lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll eller 8 kap. 7 a § fängelselagen (2010:610), eller

3. dömts för brott i en annan medlemsstat inom Europeiska unionen och vars fingeravtrycks- eller signalementsuppgifter har överförts hit med stöd av artikel 4.2 i rådets rambeslut 2009/315/RIF av den 26 februari 2009 om organisationen av medlemsstaternas utbyte av uppgifter ur kriminalregistret och uppgifternas innehåll.

Sådana uppgifter som avses i första stycket 3 får dock endast behandlas om motsvarande gärning i Sverige har fängelse i ett år eller mer i straffskalan och den som uppgifterna avser vid tidpunkten för gärningen hade fyllt 15 år.

Sådana uppgifter som avses i första stycket 3 får dock endast behandlas om motsvarande gärning i Sverige har fängelse i ett år eller mer i straffskalan och den som uppgifterna avser vid tidpunkten för gärningen hade *kunnat dömas till påföljd enligt 1 kap. 6 § brottsbalken för motsvarande gärning.*

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 a §

Uppgifter i biometriregistret över misstänkta, som har registrerats med stöd av 3 b § lagen (1998:621) om misstankeregister, får inte behandlas längre än tre månader efter det att uppgifterna

om den misstanke som ligger till grund för registreringen har galls ur registret. Uppgifter om en registrerad per son som har avlidit får dock inte behandlas. Bilaga 5

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.
 2. 5 kap. 10 a § gäller till utgången av juni 2031. Äldre lydelse ska fortsätta att gälla för registreringar som har gjorts före den tidpunkten.

Förslag till lag om ändring i lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning

Härigenom föreskrivs att 4 a, 6 a, 7 a och 10 a §§ lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt SOU 2024:93

Föreslagen lydelse

4 a §

Ett tillstånd till hemlig dataavläsning enligt 4 § som inte gäller rumsavlyssningsuppgifter får även beviljas om någon är skäligen misstänkt för att före 15 års ålder ha begått

1. ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år,

2. deltagande i en terroristorganisation, samröre med en terroristorganisation, finansiering av terrorism eller särskilt allvarlig brottslighet, offentlig uppmaning till terrorism eller särskilt allvarlig brottslighet, rekrytering till terrorism eller särskilt allvarlig brottslighet, utbildning för terrorism eller särskilt allvarlig brottslighet eller resa för terrorism eller särskilt allvarlig brottslighet enligt 4 a, 5, 6, 7, 8, 9 eller 10 § terroristbrottslagen (2022:666), eller

3. försök, förberedelse eller stämpling till ett brott som avses i 1 eller 2, om en sådan gärning är belagd med straff.

Om den som är skäligen misstänkt för brottet har fyllt 14 år och misstanken gäller brott som avses i 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken får ett tillstånd till hemlig dataavläsning enligt 4 § som inte gäller rumsavlyssningsuppgifter beviljas utan hinder av de begränsningar som följer av första stycket.

6 a §

Ett tillstånd till hemlig dataavläsning enligt 6 § som gäller rumsavlyssningsuppgifter får även beviljas om någon är skäligen misstänkt för att före 15 års ålder ha begått

1. ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fem år,

2. människorov enligt 4 kap. 1 § brottsbalken,

3. grovt vapenbrott enligt 9 kap. 1 a § första stycket vapenlagen (1996:67),

4. grov vapensmuggling och grov smuggling av explosiv vara enligt 6 a § tredje stycket och 6 b § tredje stycket lagen (2000:1225) om straff för smuggling,

5. grovt brott enligt 29 a § första stycket lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor,

6. terroristbrott enligt 4 § terroristbrottslagen (2022:666), eller

7. försök, förberedelse eller stämpling till ett brott som avses i 1–6, om en sådan gärning är belagd med straff. Bilaga 5

Om den som är skäligen misstänkt för brottet har fyllt 14 år och misstanken gäller brott som avses i 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken får ett tillstånd till hemlig dataavläsning enligt 6 § beviljas utan hinder av de begränsningar som följer av första stycket.

7 a §

Ett tillstånd till hemlig dataavläsning enligt 7 § första stycket mot någon som inte har fyllt 15 år får beviljas om den brottsliga verksamheten innefattar brott som anges i 1 § första stycket 6 lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott.

Ett tillstånd till hemlig dataavläsning enligt 7 § andra stycket mot någon som inte har fyllt 15 år får beviljas om den brottsliga verksamheten innefattar brott som anges i 1 b § första stycket 5 lagen om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott.

Om den brottsliga verksamheten innefattar brott som avses i 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken får ett tillstånd till hemlig dataavläsning enligt 7 § första och andra styckena beviljas mot någon som har fyllt 14 år utan hinder av de begränsningar som följer av första och andra styckena.

10 a §

Ett tillstånd till hemlig dataavläsning enligt 10 § som gäller uppgifter som rör ett avläsningsbart informationssystem som används eller har använts av någon som inte har fyllt 15 år får beviljas om den brottsliga verksamheten innefattar brott som anges i 2 b § lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet.

Om den brottsliga verksamheten innefattar brott som avses i 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken får ett tillstånd till hemlig dataavläsning enligt 10 § som gäller uppgifter som rör ett avläsningsbart informationssystem som används eller har använts av någon som har fyllt 14 år beviljas utan hinder av den begränsning som följer av första stycket.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.
2. 4 a, 6 a, 7 a och 10 a §§ gäller till utgången av juni 2031. Äldre bestämmelser ska fortsätta att gälla i fråga om tillstånd som har meddelats före den tidpunkten.

Efter remiss har yttrande över slutbetänkandet Straffbarhetsåldern (SOU 2025:11) lämnats av Arbetsgivarverket, Arbetsmiljöverket, Barnombudsmannen, Barnrättsbyrån, Borås tingsrätt, Botkyrka kommun, Bris – Barnens Rätt i Samhället, Brottsförebyggande rådet, Brottsofferjouren Sverige, Brottsoffermyndigheten, Buff Sverige (Barn och Ungdomar med Förälder/Familjemedlem i Fängelse, i häkte eller i frivårdsåtgärd), Båstads kommun, Civil Rights Defenders, Diskrimineringsombudsmannen, Domstolsverket, Ecpat Sverige, Ekobrottsmyndigheten, Fackförbundet ST, Funktionsrätt Sverige, Förvaltningsrätten i Karlstad, Förvaltningsrätten i Stockholm, Göta hovrätt, Göteborgs tingsrätt, Hovrätten för Västra Sverige, Idéburna Skolors Riksförbund, Inspektionen för vård och omsorg, Institutet för mänskliga rättigheter, Integritetsskyddsmyndigheten, Internationella Juristkommissionen(Svenska Avdelningen), Justitiekanslern, Jämställdhetsmyndigheten, Kammarrätten i Stockholm, Karlstads universitet, Kriminalvården, Kustbevakningen, Linköpings tingsrätt, Linköpings universitet (Barnafrid – Nationellt centrum för kunskap om våld mot barn), Luleå tingsrätt, Länsstyrelsen i Dalarnas län, Länsstyrelsen i Hallands län, Länsstyrelsen i Kalmar län, Länsstyrelsen i Skåne län, Länsstyrelsen i Västerbottens län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Malmö kommun, Malmö tingsrätt, Malmö universitet (Institutionen för kriminologi), Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Myndigheten för delaktighet, Polismyndigheten, Riksdagens ombudsmän, Riksförbundet Attention, Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare, Rädda Barnen, Rädda Barnens ungdomsförbund, Rättsmedicinalverket, Saco-S, SBU – Statens beredning för medicinsk och social utvärdering, Seko- Service- och kommunikationsfacket, Skatteverket, Skolväsendets överklagandenämnd, Skövde kommun, Socialstyrelsen, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Statens institutionsstyrelse, Statens skolinspektion, Statens skolverk, Statskontoret, Stenungsunds kommun, Stiftelsen Allmänna Barnhuset, Stiftelsen Fryshuset, Stockholms universitet (Juridiska fakulteten och Samhällsvetenskapliga fakulteten), Sveriges advokatsamfund, Sveriges Domareförbund, Sveriges Kommuner och Regioner, Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden, Säkerhetspolisen, Södertörns tingsrätt, Trelleborgs kommun, Tullverket, Umeå kommun, Unicef Sverige, Uppsala universitet (Juridiska fakulteten och Nationellt centrum för kvinnofrid), Vänersborgs kommun, Åklagarmyndigheten, Örebro kommun och Östersunds tingsrätt.

Yttrande har också inkommit från en privatperson.

Flens kommun, Halmstads kommun, Haninge kommun, Mölndals kommun, Region Norrbotten, Region Stockholm, Solna kommun och Västerås kommun har avstått från att yttra sig.

Följande remissinstanser har inte inkommit med något yttrande: Amnesty International, Centrum för rättvisa, Filipstads kommun, Finspångs kommun, Friskolornas riksförbund, Föreningen Sveriges socialchefer, Hudiksvalls kommun, Human Rights Watch Sverige, Kalix kommun, Karlshamns kommun, Knas Hemma, Knivsta kommun, Kumla kommun, Kävlinge kommun, LSU – Sveriges barn- och ungdomsorganisationer, Ludvika kommun, Mjölby kommun, Offentliganställdas Förhandlingsråd

Bilaga 6

(OFR S, P, O), Partille kommun, Region Jönköpings län, Region Örebro län, Riksförbundet Kriminellas Revansch i Samhället , Sollefteå kommun, Sveriges Elevkårer, Sveriges Elevråd, Sveriges Kvinnoorganisationer, Trosa kommun, Ungdomsförbundet för Kriminellas Revansch i Samhället, Vallentuna kommun, Vision fackförbund.

Sammanfattning av Utkast till lagrådsremiss

Sänkt straffbarhetsålder för allvarliga brott

Bilaga 7

Den systematiska och organiserade brottsligheten har de senaste åren kommit att påverka allt fler delar av samhället. Den allvarliga brottsligheten bland unga utmärker sig särskilt och kryper allt längre ner i åldrarna. För att säkerställa att lagstiftningen möter det behov som föranleds av denna brottsutveckling behöver reglerna för unga lagöverträdare förändras. Mot den bakgrunden föreslås att det införs en särskild reglering som innebär att straffbarhetsåldern sänks till 13 år för brott med minimistraff fängelse i fyra år eller mer samt försök, förberedelse och stämpling till sådana brott. Regleringen föreslås vara tidsbegränsad och gälla i fem år.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2026.

Utkastets lagförslag

Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 6 § brottsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.
6 §¹

För brott som någon begått innan han fyllt femton år får inte dömas till påföljd.

För brott som någon begått innan han *eller hon* fyllt femton år får det inte dömas till påföljd.

För brott som någon begått när han eller hon fyllt tretton men inte femton år får det dock dömas till påföljd om

1. det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år, eller

2. det är fråga om försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott som avses i 1.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

¹ Senaste lydelse 1988:942.

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 6 § brottsbalken ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt 2.1

Föreslagen lydelse

1 kap.

6 §¹

För brott som någon begått innan han eller hon fyllt femton år får det inte dömas till påföljd.

För brott som någon begått när han eller hon fyllt tretton men inte femton år får det dock dömas till påföljd om

1. det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år, eller

2. det är fråga om försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott som avses i 1.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2031.

2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för brott som har begåtts före ikraftträdandet.

¹ Senaste lydelse 2026:000. Ändringen innebär att andra stycket tas bort.

Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Härigenom föreskrivs att det i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare ska införas tre nya paragrafer, 1 a, 38 e och 38 f §§, och närmast före 38 e § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 a §

I 31–38 d §§ finns bestämmelser som tillämpas när någon kan misstänkas för att ha begått ett brott före femton års ålder. I 38 e och 38 f §§ finns dock särskilda bestämmelser som tillämpas när 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken är tillämplig.

Allvarliga brott begångna av den som fyllt 13 men inte 15 år

38 e §

Vid handläggning hos Polismyndigheten, åklagare och domstol av mål och ärenden om brott som avses i 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken ska bestämmelserna i denna lag och i rättegångsbalken som gäller för en person som har fyllt 15 år tillämpas. De särskilda bestämmelser i denna lag och i rättegångsbalken som gäller för en person som inte har fyllt 15 år ska inte tillämpas.

38 f §

Om åtal väcks för brott enligt 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken får åklagaren samtidigt begära att rätten ska pröva om den unge har begått den åtalade gärningen, för det fall rätten finner att 1 kap. 6 § andra stycket brottsbalken inte är tillämplig. Vid bedömningen av om en sådan bevisstalan ska väckas tillämpas 38 § andra och tredje styckena.

Frågan om bevisstalan enligt första stycket ska handläggas i samma rättegång som åtalet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare¹

dels att 1 a, 38 e och 38 f §§ ska upphöra att gälla,
dels att rubriken närmast före 38 e § ska utgå.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2031.
2. Äldre föreskrifter gäller fortfarande för brott som har begåtts före ikraftträdandet.

¹ Senaste lydelse av
1 a § 2026:000
38 e § 2026:000
38 f § 2026:000.

Förslag till lag om ändring i lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott

Bilaga 8

Härigenom föreskrivs att det i lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott ska införas en ny paragraf, 1 h §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 h §

Om den som tvångsmedlet riktas mot har fyllt 13 men inte 15 år gäller de bestämmelser som tillämpas avseende någon som har fyllt 15 år, om den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som avses i 1 kap. 6 § andra stycket 1 brottsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

Förslag till lag om ändring i lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott

Härigenom föreskrivs att 1 h § lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott¹ ska upphöra att gälla vid utgången av juni 2031.

Förslag till lag om ändring i lagen (2012:278) om
inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation
i de brottsbekämpande myndigheternas
underrättelseverksamhet

Bilaga 8

Härigenom föreskrivs att det i lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet ska införas en ny paragraf, 2 c §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 c §

För uppgifter enligt 1 § första stycket 1 och 3 som rör ett telefonnummer, en annan adress eller en elektronisk kommunikationsutrustning som innehas eller används eller har innehafts eller har använts av någon som har fyllt 13 men inte 15 år gäller de bestämmelser som tillämpas avseende någon som har fyllt 15 år, om den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som avses i 1 kap. 6 § andra stycket 1 brottsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2030.

Förslag till lag om ändring i lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet

Härigenom föreskrivs att 2 c § lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet¹ ska upphöra att gälla vid utgången av juni 2031.

Förslag till lag om ändring i lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning

Bilaga 8

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning
dels att 4 a och 6 a §§ ska ha följande lydelse,
dels att det ska införas två nya paragrafer, 7 b och 10 b §§, av följande lydelse.

Lydelse enligt SFS 2025:868

Föreslagen lydelse

4 a §

Ett tillstånd till hemlig dataavläsning som inte gäller rumsavlyssningsuppgifter får även beviljas i en utredning om brott som avses i 36 f § andra stycket lagen (1964:167) *med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare*, om någon är skäligen misstänkt för att före 15 års ålder ha begått brottet och åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen.

Vid tillämpningen av denna paragraf ska de bestämmelser i denna lag som avser ett tillstånd enligt 4 § och som avser hemlig dataavläsning under en förundersökning tillämpas. Det som sägs om förundersökning och åtal ska i stället avse utredning enligt 31 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare och bevistalan enligt 38 § den lagen.

6 a §

Ett tillstånd till hemlig dataavläsning som gäller rumsavlyssningsuppgifter får även beviljas i en utredning om brott som avses i 36 g § andra stycket lagen (1964:167) *med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare*, om någon är skäligen misstänkt för att före 15 års ålder ha begått brottet och åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen.

Vid tillämpningen av denna paragraf ska de bestämmelser i denna lag som avser ett tillstånd enligt 6 § och som avser hemlig dataavläsning under en förundersökning tillämpas. Det som sägs om förundersökning och åtal ska i stället avse utredning enligt 31 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare och bevistalan enligt 38 § den lagen.

Ett tillstånd till hemlig dataavläsning som inte gäller rumsavlyssningsuppgifter får även beviljas i en utredning *enligt 31 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare* om brott som avses i 36 f § andra stycket *den* lagen, om någon är skäligen misstänkt för att före 15 års ålder ha begått brottet och åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen.

Ett tillstånd till hemlig dataavläsning som gäller rumsavlyssningsuppgifter får även beviljas i en utredning *enligt 31 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare* om brott som avses i 36 g § andra stycket *den* lagen, om någon är skäligen misstänkt för att före 15 års ålder ha begått brottet och åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen.

7 b §

I fråga om någon som har fyllt 13 men inte 15 år gäller de bestämmelser om hemlig dataavläsning för förhindrande av vissa särskilt allvarliga brott som tillämpas avseende någon som har fyllt 15 år, om den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som avses i 1 kap. 6 § andra stycket 1 brottsbalken.

10 b §

I fråga om kommunikationsövervaknings- eller platsuppgifter som rör ett avläsningsbart informationssystem som används eller har använts av någon som har fyllt 13 men inte 15 år gäller de bestämmelser om hemlig dataavläsning för förebyggande, förhindrande och upptäckande av brottslig verksamhet som tillämpas avseende någon som har fyllt 15 år, om den brottsliga verksamheten innefattar ett brott som avses i 1 kap. 6 § andra stycket 1 brottsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2030 i fråga om 10 b § och i övrigt den 1 juli 2026.

Förslag till lag om ändring i lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning Bilaga 8

Härigenom föreskrivs att 7 b och 10 b §§ lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning¹ ska upphöra att gälla vid utgången av juni 2031.

¹ Senaste lydelse av
7 b § 2026:000
10 b § 2026:000.

Förteckning över remissinstanserna

Efter remiss har yttrande över utkast till lagrådsremissen Sänkt straffbarhetsålder för allvarliga brott (Ju2025/01945) lämnats av Arbetsgivarverket, Arbetsmiljöverket, Barnombudsmannen, Barnrättsbyrån, Borås tingsrätt, Bris – Barnens Rätt i Samhället, Brottsförebyggande rådet, Brottsofferjouren Sverige, Brottsoffermyndigheten, Centrum för rättvisa, Civil Rights Defenders, Diskrimineringsombudsmannen, Domstolsverket, Ecpat Sverige, Ekobrottsmyndigheten, Fackförbundet ST, Filipstads kommun, Finspångs kommun, Funktionsrätt Sverige, Föreningen Sveriges socialchefer, Förvaltningsrätten i Karlstad, Förvaltningsrätten i Stockholm, Göta hovrätt, Göteborgs tingsrätt, Hovrätten för Västra Sverige, Hudiksvalls kommun, Idéburna Skolors Riksförbund, Inspektionen för vård och omsorg, Institutet för mänskliga rättigheter, Integritetsskyddsmyndigheten, Internationella Juristkommissionen (Svenska Avdelningen), Justitiekanslern, Jämställdhetsmyndigheten, Kalix kommun, Kammarrätten i Stockholm, Karlstads universitet, Kriminalvården, Kustbevakningen, Linköpings tingsrätt, Linköpings universitet (Barnafrid – Nationellt centrum för kunskap om våld mot barn), Länsstyrelsen i Dalarnas län, Länsstyrelsen i Hallands län, Länsstyrelsen i Kalmar län, Länsstyrelsen i Skåne län, Länsstyrelsen i Västerbottens län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Malmö kommun, Malmö tingsrätt, Malmö universitet (Institutionen för kriminologi), Mjölby kommun, Myndigheten för delaktighet, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Offentliganställdas Förhandlingsråd, Polismyndigheten, Region Jönköpings län, Riksdagens ombudsmän, Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare, Rädda Barnen, Rättsmedicinalverket, SBU – Statens beredning för medicinsk och social utvärdering, Seko- Service- och kommunikationsfacket, Skatteverket, Skolväsendets överklagandenämnd, Socialstyrelsen, Solna kommun, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Statens institutionsstyrelse, Statens skolinspektion, Statens skolverk, Statskontoret, Stiftelsen Allmänna Barnhuset, Stiftelsen Fryshuset, Stockholms universitet (Juridiska fakulteten och Samhällsvetenskapliga fakulteten), Sveriges advokatsamfund, Sveriges Domareförbund, Sveriges Kommuner och Regioner, Sveriges Kvinnoorganisationer, Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden, Säkerhetspolisen, Södertörns tingsrätt, Trelleborgs kommun, Tullverket, Umeå kommun, Unicef Sverige, Uppsala universitet (Juridiska fakulteten och Nationellt centrum för kvinnofrid), Vision fackförbund, Åklagarmyndigheten, Örebro kommun och Östersunds tingsrätt.

Yttrande har också inkommit från Akademikerförbundet SSR, Equmeniakyrkan, Famna – Riksorganisationen för idéburen välfärd, Föreningen för utgivande av samhällsmagasinet Avsnitt, Svenska kyrkans unga, Svenska rättspsykiatriska föreningen, Sveriges Kristna Råd, Verdandi och en privatperson.

Botkyrka kommun, Båstads kommun, Halmstads kommun, Haninge kommun, Ludvika kommun, Luleå tingsrätt, Mölndals kommun, Region Norrbotten, Region Stockholm och Stenungsunds kommun har avstått från att yttra sig.

Följande remissinstanser har inte inkommit med något yttrande: Amnesty International, Svenska sektionen, Bufff Sverige (Barn och Ungdomar med Förälder/Familjemedlem i Fängelse, i häkte eller i frivårdsåtgärd), Flens kommun, Friskolornas riksförbund, Human Rights Watch Sverige, Karlshamns kommun, Knas Hemma, Knivsta kommun, Kumla kommun, Kävlinge kommun, LSU – Sveriges barn- och ungdomsorganisationer, Partille kommun, Region Örebro län, Riksförbundet Attention, Riksförbundet Kriminellas Revansch I Samhället, Rädda Barnens ungdomsförbund, Saco-S, Skövde kommun, Sollefteå kommun, Sveriges Elevkårer, Sveriges Elevråd, Trosa kommun, Ungdomsförbundet för Kriminellas Revansch i Samhället, Vallentuna kommun, Vänersborgs kommun, Västerås kommun.